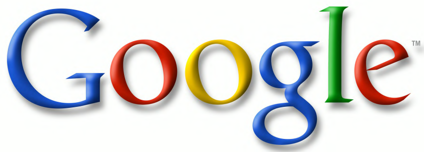
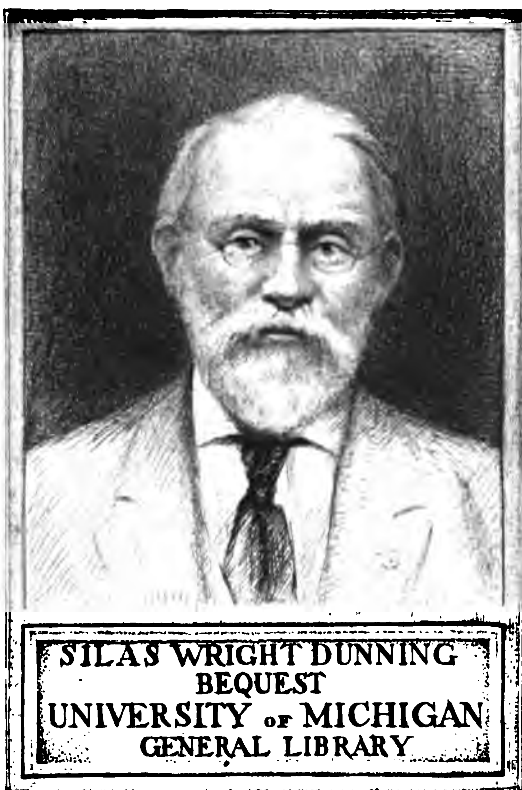
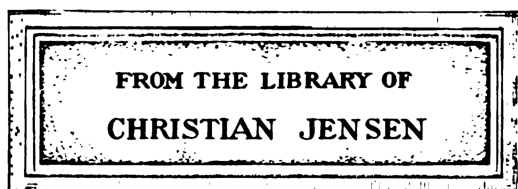

Google

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

MÉMOIRE

HANS

KA

MEMOIRER

HANS KAARSBERG

MUTTERLILLEN. (1889.)

MENNESKER. Fortællinger fra Kavkasus og Danmark. (1892.)

FOLKENE PAA NAKKEBJERG. (1895).

NORDENS SIDSTE NOMADE. Studier og Billeder fra svensk Lapmark Nord for Polarkredsen. (1897.)

TRANGE STIER. (1899.)

STORT VILDT. 1898-1900. (1901).

FOR EN VINTERAFTEN. 1902-1904. (1904.)

JAGT OG JAGET. Udvalgte Skildringer. (1915.)

HANS KAARSBERG

MEMOIRER

PERSON- OG TIDSBILLEDER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - KRISTIANIA - BERLIN
LONDON - MDCCCCXXI

OPLAG 1250 EKSEMPLARER

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

TYPER OG PORTRAITS

INTRODUKTION

Naar skal man skrive sine „Memoirer“, sit Livs Erindringer, om man ellers har nogle, det er Umagen værd at notere?

Jeg ved det ikke bestemt. Men, jeg er vis paa, at man ikke skal bie, til man er en Olding, en træt og svag Mand. Thi: Ikke Døden, men Livet bør under et saadant Arbejde „føre“ vor Pen. Vi skal ikke bie, indtil vi maaske naar dén senile Selvopfattelse, der tilsidst af en spøgefuld Natur — som en Art „Trøst“ for Dødens Nærhed — slænges i mangen Oldings tandløse Gab: Den falske Bevidsthed om, at nu, — nu est du omsider vorden en Vismand!

Jeg har i dette Arbejde ønsket: i kortest mulige Træk, i jævnest mulige Form, uden alle „kunstneriske“ Snørkler og Sving, at ridse en Minderune om Mennesker, jeg har kendt og — oftest — holdt af. Jeg har ønsket, paa samme jævne Maade, at yde et ringe Bidrag til Skildringen af min Samtids kulturelle Liv og Personalhistorie.

Derimod har jeg *ikke* ønsket, at obducere mig selv og fremlægge min private Indmad til eventuelle Læseres diagnostiske Betragtninger. Saa yderligt, det har været mig muligt, har jeg søgt at undgaa enhver nærmere Omtale af dé aandelige, dé sjælelige Brydninger og Kampe, for hvilke mit Liv — som vel de fleste andre Mænds — har duvet.

Det er svært at udforme et Arbejde som dette til alles Tilfredshed. Dog, jeg har hidtil, naar jeg arbejdede, aldrig skelet til Publikums Gunst. Heller ikke nu. De navngivne Originaler til de „portraits“, jeg har søgt med faa Pennestrøg at tegne, er døde, alle, eller næsten alle. Og hverken de dødes Manes eller de faa omtalte levende vil faa sand Grund til at beklage sig. Thi, hvor jeg stundom har fældet en mindre sympathisk Dom, er den støttet af Præmisser, der ikke under noget ærligt Paaskud kan forkastes.

Jeg ønskede, mens jeg arbejdede med dette Værk, dette *Brudstykke* af mit Livs Erindringer, at fremmane for mig Mennesker,

Scenerier, Begivenheder, mens min Hukommelse klart og tydeligt, til mindste Detaille endnu fastholder alt. Som i et Kalajdoskop saa jeg, mens jeg arbejdede, alle disse Ansigter komme og gaa, genhørte hvert eneste Menneskes Ord, hver Betoning i deres Tale. Og i hastigt glidende, herlige Billeder fløj Naturscenerier og Oplevelser forbi min Sjæls Øje. — Jeg raabte mit „Kom!“ — langt tilbage over de vide Veje, ad hvilke jeg færdedes. Og se! Minderne kom.

Og nogle slap jeg hastigt igen. — Men til andre hviskede min Sjæl:

„Bliv hos mig, Ven. Thi Dagen helder.“

Og de blev. Lig helligt indviede Fugle paa lyse, snerene Vinger følger de mig, sagte syngende; mens jeg, endnu med løftet Hoved, styrer mit fattige Plovjærn videre, — videre gennem den sorte, haarde Ager.

Okober 1919.

ANMÆRKNING: Angaaende *Retskrivningen* i citerede Breve maa jeg bemærke, at den stundom er moderniseret, stundom ikke: i Tilfælde, hvor selve Stavemaade og Sætningsbygning forekom mig at bidrage til Belysning af Brevskriveren, Interieuret, Situationen og Tidens Skriftsprog.

Det har under Omtalen af mine Excursioner næppe været helt *muligt* at undgaa at *berøre* — ganske kort — enkelte Situationer og enkelte Personligheder, der er omtalt udførligere i mine, for mange Aar siden udkomne Skildringer. Jeg haaber herved i nogen Maade at have *suppleret,* hvad i Fortiden er meddelt og afmalet med bredere Pensel.

Sorø, den 23. Jan. 1921.

HANS BERLIN OG EMMA REUMERT

DERES SLÆGT.
HANS STUDIEAAR. HANS LIV PAA NORDERØERNE.
I GRÆSE PRÆSTEGAARD 1839—58.

MIN Far, Hans Berlin K., saa første Gang Dagens Lys i en gammel, stor Købmandsgaard i Aalborg, „Kaarsbergs Gaard", d. ²/₈ 1805.

Farfar havde i lang Tid en stor og indbringende Forretning. Store, skønne Sejlskibe, ofte fra fjærne Lande, kom sagteglidende ind i Havnen. Knap var de fortøjede ved Bolværket, før solbrændte, joviale Skippere og Kaptajner sprang iland — op ad den gamle, hulslidte Trappe i det nære Købmandshus, ind i „Kontoret", hvor Farfar modtog dem med aabne Arme og med Datidens brede, hjærtelige Gæstfrihed. Vinen kom paa Bordet; „Kridtpiberne" glødede. Og Begivenheder fra fremmede Lande berettedes — „nøjagtigt og troværdigt" — af de brave Søulke, der til Gengæld fik Oplysning om, hvad der vel var hændet i Danmark-Norge „siden sidst." Inter poculos stiftedes mangent Venskab, mangen varig Forbindelse. Og mangen stor Forretning afsluttedes.

„Men," fortalte Far, da jeg var en Dreng, „da den store, urolige Smuglertid kom, nægtede den Aalborgkøbmand at gøre sig Fordel ved Indkøb af „Smuglergods."" Dette skadede hans Forretning i den Grad, at han omsider gik fallit. Saa kom da Øvrigheden og gjorde-op hans Bo og Lager, Resterne af hans Velstand. Da Protokollen var sluttet, traadte Fallenten til og lagde sit store Sølv-Lommeur paa Bordet: „Mosjø" bør ta' dette med. *Saa* er der ikke mere. Men, — *det* er et godt Ur."

Dette Ur gik utvivlsomt i Arv til min Far, da det atter var blevet „indløst", og Bedstefar var død. Jeg mindes levende dette kolossale, tokapslede Urværk. Det var stort, tungt, og fuldt af Buler. Thi det havde gaaet meget igennem. En Gang gik det tilbunds i Limfjorden paa ret dybt Vand. Kostbarheden blev omsider fisket-op. En anden

Gang laa det i sin Lomme, mens Hans Berlin hængende i den ene Stigbøjle blev skuret hen ad Landevejen af sin løbske Ridehest. Dog: Dette mærkelige og grimme Ur „gik“ i næsten hundrede Aar. Først, da Hans Berlin drog sit sidste Suk, stod Urværket stille. — Og ingen gad siden trække det op.

Farfar lignede i det Ydre — og vistnok ogsaa i Karakter og Sindelag — i høj Grad sin Søn, Hans Berlin. Der findes endnu et udmærket Billede baade af ham og af hans smukke Hustru: *Han,* en alvorlig, yderst soigneret Gubbe; Nakkepisk med Sløjfe; glatraget Ansigt med stærke, noget grove, men karakterfulde Træk. *Hun,* en statelig, meget yngre Kvinde med højt Hovedsæt og i Datidens pyntelige Dragt.

Farfar døde i April 1826. Hans Forretning maa være bragt paa Fode igen thi hans ældste Søn, Jens, styrede Bedriften for Enken.*)

Efter alt at dømme har det gamle Hjem i „Kaarsbergs Gaard“ været harmonisk-lykkeligt, godt og gæstfrit, saaledes som Datidens kultiverede Hjem i Reglen var det. Den „Kamp“, som Kvinderne i vor Tid har rejst *for* deres virkelige og formentlige Rettigheder, *mod* deres „Undertrykkere“, Mændene, har med afgjort Sikkerhed ikke gjort Ægteskaberne lykkeligere, mere harmoniske. Denne „Kamp“, i høj Grad støttet og opflammet af tale- og skriverappe, ældre Jomfruer, har allerede gjort talrige, *velstartede* Ægteskaber utaalelige for Manden, indtil alt maatte revne. Og naar „Kvinden“ meget muligt en Dag staar, selvbevidst, paa Barikaden med „Sejrens Palme“ i sine smaa Hænder, da vil hun fra sit ophøjede Stade se talrige, mere forstandige, forhenværende Candidater til Ægteskabets evindeligt-forpligtende, sociale og personlige Rosenguirlande trække sig tilbage i Livets Junglekrat, sky.

Købmandsgaarden har næppe heller været „kedelig“, aandløs: Den rummede megen Ungdom, Sønner og Døttre. Og et friskt Pust fra den vide, vide Verden førtes med de prægtige Sejlere ind over den livlige, danske Fjordby, ind til Menneskene i de gamle, lavloftede Stuer. Foruden Husets egen Børneflok færdedes en Tid lang tre af Præsten Steenstrups Sønner i dette Interieur som Pensionærer, der søgte Kathedralskolen. En af disse, Japetus, ægtede senere den yngste — utvivlsomt kønneste af Husets Døttre, Ida.

Farmor synes at have været en mild, kærlig og dygtig Kvinde. Hun omtales i et Brev fra Præsten Steenstrup til den lille Japetus, der netop havde gennemgaaet en svær Typhus, med stor Varme:

„Tak Gud, som bevarede Dig og vil igen give Dig Helbred og Kræfter, og gjem altid i et levende og taknemmeligt Minde den mageløse Omhu, som Madamme K. og Datter“ — [den ældste, *Talke*]

*) Se Prof. Johannes Steenstrups Mindeskrift: „*Japetus Steenstrup i Ungdomsaarene* 1813—45“, Kbhh. 1913. Gyldendal.

— „har vist Dig. Gud velsigne disse gode og sjældne Mennesker". Senere benævner han Farmor: „den velsignede Madamme K." — Naar jeg, som p. t. lever i en By, der ogsaa vrimler af skolesøgende Pensionærer, ganske som Aalborg, læser sligt om mine Bedsteforældre, saa fornemmer jeg disse gode og anerkendende Ord fra en Far som en blid Regn af en Manna, der nuomstunder yderst sjældent bedugger og lædsker noget Pensionats Indehaver.

Efter min Fars Beretning var hans Slægt indvandret fra Rhinlandene. Der skal bl. a. have været „en stor Vinhandler" blandt de nærmere Forfædre; hvilket jeg med Sympathi erfarede. Utvivlsomt er Slægtsnavnet fordansket. Der er nu kun faa *virkelige* Descendenter tilbage i Danmark. To Mænd af denne Slægt udvandrede for et Par Menneskealdre siden til Ungarn og Kalifornien. Deres Skæbne kender jeg ikke. Min Farfar havde i sit Brød et trofast, gammelt Tyende, vistnok Gaardskarlen. Efter Skik og Brug opkaldtes han efter Husbonden, og han antog Navnet som Efternavn. Fra denne brave Jyde nedstammer en Slægt, der muligt nu er uddød, i hvert Fald maa den være meget faatallig. Denne Slægt har saaledes intet med Familieblodet at gøre. Det samme gælder Korsbergerne, der senere er dukket op, med deres „O".

Hans Berlin blev Student og drog til København. Det maa være gaaet tilbage for Familien, thi han var yderst fattig og maatte fra „2den Examen" kummerligt ernære sig selv ved Informationer. Han valgte det theologiske Studium; men først efter adskillig Vaklen. Blandt andet forsøgte han at afvinde det lægevidenskabelige Studium Interesse. Men, de ydre Former, der dén Gang knyttede sig til Medicinernes Arbejde, afskrækkede ham sikkert. I en Art Dagbogsoptegnelse fra hine Dage, skreven af en fremmed Haand, meddeles: „Han blev en Dag inviteret ud paa Anatomikamret, hvor Michel Djørup havde faaet fat i en overmaade tyk Kone. Han kom ind, hvor Konen laa paa et Bord, og Djørup snittede hende i Maven, mens han aad sin Frokost, som stod paa hende. Det var nu saa raskt. Men nu begyndte Kandidater [?] at slaa[s] med Stykker af Kød, Ben, Hænder." (Optegnet efter Hans Berlins Meddelelser).

I en Optegnelse, signeret $^{9}/_{12}$ 1830, Chr. Steenstrup, hedder det:

„Mellem Chirurgerne og Barbersvendene hersker der i denne Tid en stor Gæring. Forleden Dag kom det endog til Slagsmaal da de forlod Academiet, og nogle af de tyske Barbersvende blev pryglede saaledes, at de maatte paa Sygestue."

Hans Berlin var en modig Mand. Men han var en Elsker af Fred og Skønhed. At han blev Theolog og Præst, er vist ret tilfældigt. At han ikke blev *Mediciner* er naturligt og selvfølgeligt, skønt han kunde være bleven en udmærket *Læge*.... ..

Studenteraarene var, som sagt, trange. Samtidigt med flittige

Examensstudier maatte han skaffe sig Livets Ophold ved Undervisning. Jeg har blandt hans Optegnelser fra hin Tid fundet adskillige, ganske illustrerende „Accorder“ angaaende hans Vilkaar som privat Manuducteur og Lærer. I 1823 var Honoraret 24 Sk. pr. Time. I 1824 manuducerer han en Etatsraads Søn til philosophisk Examen for 3 Mark Timen, mens et Par andre Godtfolk kun giver 24 Sk. o. s. v. I 1829 maa han tage en Huslærerplads paa „Holtegaard“. Endnu 1830 maa han undervise en Grossererssøn. Han arbejder med denne Yndling i 4 Maaneder, men — „Grossereren snød mig. — Det er en *Advarsel* [om] at accordere forud og ikke stole paa ukendte Folks Taknemlighed og Redelighed.“ — At han dog i Studenteraarene ogsaa har haft lyse og glade Dage, derom vidner hans egne, ganske vist sparsomme Beretninger om hans Samliv med Kamerater. Han nød paa „Holtegaard“ stor, landlig Gæstfrihed i et beaandet og livligt Selskab af „gode Hoveder“. Fra „Holtegaard“ hjemførte han Husets unge Datter som Brud, og han maa sikkert have nydt en ung Mands Lykke i hine Aar, Slutningen af hans Universitetstid.

Familien paa „Holtegaard“ ved København var ikke velhavende; men gæstfri. Madam Jung — eller Young — var Enke, og hun havde en ret stor Børneflok. Hans Berlin underviste en Tid et Par af de yngste Børn. Hans „Accord“ med den vordende Svigermor var ret omstændelig, dateret „Valkendorphs Collegium, 2. Februar 1829“. Han skal som Huslærer have alting — „alt muligt“ — frit og 150 Rigsdaler om Aaret mod at undervise Børnene 5 Timer dagligt, „tvende Værelser, sunde og gode. — — Jeg holder min egen Seng [redt], dog maa uldne Tæpper leveres mig, samt Lagner og Sengested. — — I lige Maade er der mig lovet, naar jeg ønsker, Befordring paa en Hest, men ikke som nogen Rettighed [?]. — Jeg har aldeles intet med Børnene at bestille udenfor Læsetimerne, o. s. v.“

Den ældste af Husets Sønner, Christoph, var et musikalsk Talent. Med Understøttelse af Princesse Caroline Amalie blev han uddannet i Klaverspil. Han fik senere Ansættelse som Organist i Aarhus og optraadte som Componist. Paa „Holtegaard“ samledes adskillige af Datidens — og Fremtidens — bekendte Mænd: H. Rung, Kuhlau, Bredahl m. fl. spillede Kammermusik med Christoph; Carl Ploug og Digteren C. J. Boye, Præst i Søllerød, var hyppige Gæster. Ligeledes Japetus Steenstrup, der delte sin Interesse mellem visse Moser i Omegnen og sin Elskede, Ida Kaarsberg, der ofte boede i det gæstevenlige Hjem.

Overanstrængt af evindeligt Arbejde hjemme og ude og legemligt syg maatte Hans B. tilsidst tage sin Embedsexamen. Han fik Haud, og han tog sig dette kun altfor nær (se senere).

Snart efter, 28 Aar gl., kaldtes han af Frederik VI til Præst for Norderøernes Præstegeld paa Færøerne 1833. Skønt fattig som en Kirkerotte, ilede han med at fejre sit Bryllup med Jomfru Regina Jung, f. $^{28}/_{8}$ 1812 — altsaa 7 Aar yngre end han. Og d. 28. Octbr. 1833 afgik det unge Ægtepar fra Københavns Havn ombord paa Sejlskibet „Hektor“, Capt. Lindved. — Det blev en frygtelig „Bryllupsrejse“. Og den varede — $^{1}/_{2}$ Aar!

Jeg fandt blandt min Fars „efterladte Papirer“ en lille Protokol i Kvartformat. Den indeholder Regnskaber over hans Udgifter i Studieaarene, navnlig Gældsposter, desuden en Del Copier af — mest højtidelige — Digte og Sange; dog ogsaa af „Gubben Noah“. Endvidere enkelte løst henkastede Optegnelser af religiøst Indhold, vistnok Bilag til Prækner, holdt ved hans Ankomst til Færøerne. Notitserne omfatter Tiden fra c. 1823 til 38. Af større Interesse er dog kun en „Dagbog“ fra hin uhyggelige „Bryllupsrejse“. Det er ganske korte „Antegninger“ for hver Dag angaaende Vindretning, Storm, elektriske Uvejr med Torden og Lynild, — om Master, der knækkede, Ruffet, der skylledes overbord, Gallionen, der splintredes, det og det Sejl, der rives i Laser. Dén Dato blev Skuden læk, og dén Dag fyldtes Pumperne med Byg fra Lasten. Skibet faar Slagside. Det driver med den ene Ræling under Vand, ustandseligt overskyllet af det umaadelige Hav. Der findes i disse daglige Nota paa en eller en halv Linje, ofte meget vanskelige at tyde, ikke ét eneste Forsøg paa nærmere Beskrivelse af de frygtelige Tilstande ombord, af Sulten, af Tørsten, der længe maatte stilles ved opsamlet Regnvand og Hagl i skidne Sejl, af Fugtigheden og Kulden i den elendige Kahyt, der endogsaa manglede en Kakkelovn. — Men i et Brev til Digtervennen, Pastor Boye, aabner Hans Berlin mere veltalende sit Hjærte. Han skriver bl. a. — $4^{1}/_{2}$ Maaned efter Afrejsen fra København! — følgende:

Nordhavet, d. 14. Marts 1834.

Kære Boye!

Efter 36 Dages stormfulde Vejrlige er der endeligt saa megen Ro, at jeg her i min Køje kan ligge og optegne noget om Reginas og min Skæbne tillands og tilvands. Jeg maa forud undskylde dette Brevs Form og Materie, hvis det nogensinde kommer til Dem, maaske i en Flaske, som Gud forbyde. Blækket er tykt, og Pennen er slet, og Personen er saa svag og afkræftet, at Stilen vist vil blive saa usammenhængende og udtværet, som den Person, der for Øjeblikket fører den; thi han er ligest af alt en udblødt Tvebak, udtværet til Barnemad. Sidst jeg skrev Dem til, laa jeg endnu ved Gismerøen (? ved Norges Vestkyst) i det Haab, snart at komme afsted til Færøerne. Fra denne Ø halede vi over til Kleven, og

tvende Maaneder hengik, hvori vi, efter vor Captains Udsigende, ventede at sejle hver Dag den næste Dag." — De Rejsende nød megen Velvillie af de mange Captainer, der havde søgt Ly i Havnen; men Livet er dog meget trist: „Ingen Bøger, intet kvindeligt Arbejde, Hvidkaal og Grød — uafladeligen"; — — „den næsten væsentligste Forretning hele Dagen var at tørre Loft og Vægge [i Kahytten]. Thi Vandet løb ikke i Pæglemaal, men i Pottemaal ned overalt af vore Uddunstninger og anden Fugtighed. Captainen, Gud ved hvorfor, var ikke til at bevæge til at opføre en Kakkelovn, uagtet jeg tilbød at bekoste den og paatage mig alle andre Udgifter i denne Anledning. Der var 40 Skibe i Havnen, men ikke et hverken af store eller smaa var foruden Kakkelovn uden vort." — — Alt er mugnet. Sengklæderne, der alt paa Rejsen fra København var fugtige af Søvand, raadnede nu. Kulden steg over ÷ 7 R °. Og, da Reginas Helbred begynder at vakle, flytter de, trods Udgifterne, til Mandal og bringer deres Køjeklæder tiltørre hos Bageren. Hér modtoges de af Honoratiores paa den venligste og gæstfrieste Maade, og i over 5 Uger indbødes de fra Selskab til Selskab og „nød saa mangfoldige Beviser paa Gæstfrihed, Velvillie og Kærlighed, at vi fra dette vort Ophold stedse ville bevare mangfoldige højst behagelige Erindringer." — Dog, — Hans Berlin keder sig ofte: „Bøger ere meget rare i Mandal, helst theologiske, og til andet Arbejde var mit Sind ikke roligt nok, da vor Captajn hveranden-tredie Dag tilsagde os at holde os færdige til næste Dags Morgen." Den uvisse Venten paa et Onde, der skal begynde igen, anser han for værre end Ondet selv. Han betaler 9 Gange sin Værts Regning, og endelig, d. 5. Februar 34, gør Captajnen Forsøg paa at sejle over Havet til Færøerne.

Allerede Dagen efter mødes Skibet af Storm, og svære Braadsøer styrter bestandig over Dækket. — „D. 7de Februar fik vi Hetland i Sigte, men nu fik vi Storm, der varede uden Ophør i 3 Uger, snart til den frygteligste Højde, snart igen saaledes, at vi kunde føre et trerebet Sejl, men ellers laa vi i al den Tid og drev for et Drivsejl ej større end et Forklæde. Thi Orkanen var for voldsom til at føre Sejl. Om Nætterne brændte Nordlysene og frygtelige Haglbyger med Lynild fra alle Himlens Hjørner og voldsomme Orkanstød oprørte Havet i den Grad, at Captajnen, der i 56 Aar har faret tilsøs paa alle Verdens Have og 3 Gange er strandet, erklærede at han aldrig har set saa oprørt, højt og vildt et Hav, aldrigen saa vedvarende Orkan. Bølgerne gik opover den øverste Merseraa, og hvert Øjeblik ventede vi at blive opslugt af den forfærdelige vaade Grav. — — — Folkene stod i Vand til midt paa Livet ved Pumpen. Al Skandseklædning, Lønningen, brødes væk. En Braadsø tog Klyverbommen, — — knækkede den, uagtet den var et Kvarter

i Diameter; en anden Braadsø den ene Side af Galionen med Skibets Navn; en tredie den anden Side af Galionen. Det er haardt for en Helt som „Hector“ at maatte tage imod saadanne Ørenfigen; men „Rasmus“ [Havet] er mere grov i disse Farvande end andre Steder, siger vor Styrmand; en fjerde [Braadsø] knusede Barkassen og beskadigede Sluppen“ — — — „Efter 14 Dages Forløb havde vi Vandmangel, og at beskrive dette Onde i alle sine Virkninger formaar jeg ikke. Vi maatte koge vor Grød og Ærter i halv Søvand og halv Regnvand, hentet i smudsige Sejl. Brødet slap op.“ — — Han glæder sig hjærtelig over at have nogen Punchextrakt, en Gave fra „Madam Pedring“ ved Afrejsen fra Kleven, og lidt Chokolade. — „Punchen hjalp os at overvinde den skadelige Indflydelse af Kulden og Fugtigheden i Skibet under vort Ophold i Kleven, og saaledes hjalp den ogsaa her til at holde Fordøjelsesredskaberne i Orden. Tak hende.“

Storm og Hagelbyger og Braadsøer vedvarer Uge efter Uge. Stagfokken havarerer. Skonnertsejlet rives i Pjalter. En Braadsø knuser Skyligtet; der staar 7 Kvarter Vand i Kahytten. Køjeklæder og Kasser svømmer i Vand. Lasten bliver varm, mugner og fordærves, og Stanken fra de raadnende Varer fylder Kahytten.

„En Nat blev Pumperne uklare af det bestandig tilstrømmende Byg [fra Lasten], det var en frygtelig Nat, som kastede tvende af Folkene paa Sygelejet. Endelig lykkedes det dog at faa Pumperne i Stand.“ — D. 28. Februar faar de Land i Sigte. Men Stormen *drev* Skibet mod Land og for at klare Klipperne, maatte Captajnen sætte Resterne af Sejl til. „Og nu gik det ad Grøn(lands)-havet til. Rælingen laa under Vand. De ulykkelige Folk begyndte at knurre mod Captajnen. Pumperne gik bestandig, og han nødtes til at [vende om og] søge Land først ved Christianssand, siden ved Molde, og endelig ved Trondhjem. Men Storm og Brænding holdt os borte, Strømmen førte os nordpaa, og nu gik det ad Spitsbergen til ud i det vilde Nordhav over 20 Mil Norden for Trondhjem. Vor Forfatning var ikke synderlig god, naar De betænker, at vi efter i 4 Dage at have sejlet i Maleriet paa Kortet var ikke alene gaaet over Kanten, men og udenfor det hvide Papir udenfor Kanten, og vi laa dér uden Kort, uden Vand, uden Lys, med læk Skib i ramponeret Tilstand og sønderrevne Sejl i en flyvende Storm, der kun afvekslede med pludselig Stille, saa at Skibet ikke kunde lystre Rorets Commando og slingrede saaledes, at vi frygtede for at miste baade Mast og Sejl. De kan i det Hele ikke gøre Dem noget Begreb om vor Tilstand i disse 3 à 4 Uger. Vi maatte formelig holde os fast i Køjerne og støttede med Albuer, Knæ og Skuldre ligge uden ordentlig Mad og Drikke i det frygteligste Svineri i en liden Kahyt i Stank og Fugtighed, uden Søvn, uden Hvile. 4 Mennesker

og 2 Hunde i en liden Kahyt, hvor der ikke var at tænke paa nogen Rengørelse, da intet Væsen kunde staa uden at holde sig med Hænderne. — — Nætterne, de frygtelig lange Nætter, da baade Lys og Søvn var opsluppet, vare især meget ubehagelige. Til al Lykke vare vi dog begge for saavidt blevne søstærke efter 5—6 Dages Forløb, at vi kunde taale at nyde noget, men ikke ud af Køjerne, og Regina maatte endog stedse ligge med tillukkede Øjne. Man skulde nu tro, at vi under alt dette befandt og befinder os højst elendige og ulykkelige, men det er dog ikke Tilfældet. Vanens Magt er meget stor; — — — Guds Villie ske; hidindtil har han hjulpet mig, hjælper vel og end i rette Stund. — — — Jeg ligger i Køjen og maler dette. Det glæder mig at tænke Dem ind i Studerekammeret, og saa sidder jeg nu i den røde Lænestol og fortæller frisk væk, og De sidder i Hjørnet af Sofaen i den graa Frakke, med Snustobaksdaasen ved Siden, og tørrer Brillerne af og blinker med Øjnene. Thi, naar Hjærtet er varmt, kommer jo ofte en Taage selv for den ellers stærke Mands Øjen."

Han takker Gud for at kunne udøse sin Sorg uforbeholdent i et trofast Vennehjærte, — „Gud, som prøvede mig haardt ved mangfoldige Genvordigheder og aandelige Kampe for at danne mit Sind, som jeg vel kan indse, ham velbehageligt, mig hans Tjener mere passeligt. Ja, Gud gav mig en kærlig, trofast Kone, som jeg har prøvet selv under Dødens Kampe, og mange oprigtige, retskafne Venner, hvor andre klage over ikke at eje Een. Og alle var de bedre og mere begavede end jeg, og dog holde de af mig og glædes med mig, og jeg har dog intet andet at yde dem end et oprigtigt Hjærte."

Hans Berlin og Regina har forberedt sig paa Døden. De er ganske rolige og „befinder sig efter Omstændighederne ret vel; — — — og, naar man saaledes for Alvor har befalet sig Gud i Vold, da bliver alle Lidelser saa højst ubetydelige og Sindet selv saa roligt, at man egentlig kun sørger over den Sorg, man vil opvække hos andre. — — Hvis noget Uheldigt skulde indtræffe, da har jeg en Flaske ved min Side med en tæt Prop, og den skal bringe Dem mit sidste Farvel. Hvad der mest ængster og foruroliger mig er, at Regina saa ofte drømmer, at hun er gaaet fra Forstanden, et Tilfælde, som er saa saare almindeligt ved Ulykker tilsøs, at jeg i denne Vinter har oplevet trende Tilfælde. Jeg har arbejdet derimod efter bedste Evne. Gud hjælper vel."

Resten af Brevet er skrevet i Kleven, hvor det prøvede Skib endelig slap ind d. 26. Marts. Befolkningen, der forlængst havde betragtet Skib og Besætning som aldeles sikkert udslettede af Havets Overflade, modtog dem med rørende Jubel og Gammen. De nygifte blev i Mandal modtagne med aabne Arme af alle de Ven-

ner, deres første Ophold i Nødhavnen havde forskaffet dem, — og endnu mange flere.

Først efter ca. ½ Aars „Bryllupsrejse“ naaede Hans Berlin og hans unge Hustru deres nye Hjem paa Norderøerne, — en trist Indledning til et kort, men lykkeligt Ægteskab. Hans medbragte Gods og Viktualier var for Størstedelen ødelagt paa Rejsen.

Hans Berlin forblev i 6 Aar paa Norderøerne. 1834 fødte hans Hustru ham en Datter, Louise. Men d. 15. Juni 1836 mistede han Hustruen. Hun døde pludselig efter at have født sit andet Barn. Ogsaa dette døde.

Hans Kummer var dyb og varig. Hans Haar blev snehvidt.

Hans Berlin sad i endnu tre, utvivlsomt lange Aar med sin lille Tøs isoleret paa de, navnlig den Gang saa fjærne Øer. Atter og atter indgav han Ansøgning om Forflyttelse. Men forgæves, — trods de mest smigrende „Anbefalinger“ fra Amtmanden, Ployen, o. a. Maaske ansporet af en, ham selv ubevidst Trang til at dulme sin Sorg, udfoldede han en energisk og uegennyttig Virksomhed til Folkeoplysningens Fremme. Han underviste Beboerne, uddannede en Art „Vandrelærere“, lærte Færingerne at bygge Skorstene til Afløsning af den endnu almindelige „Røgstue“ med Ljor. Sit Arbejde, Befolkningen og Naturen elskede han, og jeg mindes, at han, der var lidet meddelsom, naar han nu og da fortalte os Drenge om sit Liv paa Norderøerne, kunde blive en helt livfuld Fortæller. Hans Beretninger om de strenge, stundom livsfarlige Rejser i aaben Baad paa Embeds Vegne, om Grindedrab, der gav Præsten et velkomment Tilskud til hans beskedne Lønning, om Folkets særegne Sang og Dans, Fuglefangsten i Fjældet, og Fiskeriet langt ude paa det store Hav, — alt dette kastede Ved til den Fantasiflugt, den Udlængsel, der tidligt ulmede og glødede i mit Sind.

Det blodige, ret grumme Grindedrab betog mig ganske. Jeg har hér blandt mine Jagtvaaben to Harpuner, der dén Gang anvendtes, ganske primitive, tveæggede Spydblade, c. ½ Meter lange, Haandfladebrede, hvor de er bredest. Disse „Knive“ anbragtes paa en „Spydstage“ saaledes, at de ved Hvalens Dødskamp kunde løsne sig. I et „Øje“ i Harpunens korte Skaft var fastgjort en lang, stærk Line. Som en Laxesnøre fôr denne bort med Hvalen, naar den forpint søgte at undfly. Og som „Ariadnes Traad“ viste den dens Bødler den lige Vej til nyt Angreb, indtil Dyret var dræbt. — Stundom skyllede Golfstrømmen kostbare, havarerede Træsorter op mod Kysten, én Gang en Del store Mahognyblokke. Ogsaa ved dén Lejlighed erholdt Præsten en vis, bestemt Andel, og jeg har foran mig et gammelt, toklappet, hjulbenet Bord, der skylder en

Stranding sin Existens. Det er af fuldt Mahogny, umaadelig tungt og grimt, men vistnok evigt, om ikke Ild fortærer det. Utvivlsomt har det en Gang været anset for et Pragtstykke af et Præstemeubel.

De kulturelle Forhold var for 100 Aar siden andre end nu déroppe. Almuen var naivere, troede ganske bestemt paa Vorherre — og en hel Del andre, mere mystiske Magter, og den var glad ved lidet og endda mer' end forstandig nok for dén Verden, de levede i. Der var sjældent Adgang til Lægehjælp just, naar det pludselig kneb. Og Hans Berlin maatte optræde, hvor han kunde, „sætte Arm i Led", give „gode Raad" o. s. v. Tvivlsomme „Retsspørgsmaal" fandt ogsaa nu og da en Afgørelse uden at sætte et saa compliceret Apparat som vort i Bevægelse, — Retfærdigheden med sine tre Etager, der ofte slet ikke ligner hinanden. Jeg mindes grant følgende pudsige „Rettergang".

Der opstod en ond Tvivl i Menigheden om, hvorvidt en meget gammel Gubbe *kunde,* — som han med Jubel fastholdt! — være Far til sin purunge Kones Førstefødte. Eller kanske ikke? — Man raadspurgte ikke Læger, Sundhedsraad, Jurisprudens eller omsider maaske et højst besværet Ministerium. Ak nej! — Den omdisputerede, procreative færøske Kraft blev anmodet om at lægge sig paa sin Ryg og i denne, til Formaalet noget usædvanlige Stilling kvittere sit Privatvand i Retning af sine Fødder. Saafremt han magtede at træffe *foran* Tæerne, var ingen Færing i Tvivl om, at *han* „var god nok". Hvis ikke, ikke. Gubben traf — *foran!* og alle, han selv med, gik glade hjem og takkede den gode Vorherre for, at slig styg og ubegrundet Tvivl og Strid i Folket nu var endt paa saa smuk og fredsommelig Vis.

Hans Berlin søgte dog bort til lysere Egne, intelligentere Omgivelser. Trods de varmeste „Anbefalinger" blev han atter og atter forbigaaet. Og tilsidst synes han at føle sig tilsidesat. Flere af hans Breve fra disse ensomme Aar er triste, noget bittre. Han sér tilbage paa sit tidligere Liv, „gør-op" sit Regnebræt, sørgmodig.

I October 1838 skriver han fra Norderøerne til Japetus Steenstrup:

— — „Efter Examen philosophicum skyldte jeg ingen Regnskab for min Tid, thi jeg ernærede mig selv; jeg studerede efter en for vid Maalestok, og da jeg skulde samle mig til en Prøve, fandt jeg mig af en misforstaaet Pietet bebyrdet med en uværdig Broder og [hans] Families Underhold. I tvende Aar gik jeg saaledes uden at kunne faa den nødvendige Tid, og dels de dermed forbundne, dels andre Ærgrelser, Byrder og Sorger udviklede en Sygdom hos mig, og den undergravede hele min Constitution gennem Nerverne. Det var i November 1828 at min Læge, Nutshorn, erklærede at, hvis

jeg ikke løsrev mig fra mine nuværende Forhold og forlod Byen, var det upaatvivleligt, at jeg til Foraaret vilde faa Typhus [?], og den vilde for min nuværende Constitution være efter al Rimelighed dødelig. Enten jeg vilde opsætte eller gaa op til Attestats strax, maatte jeg ophøre med Embedsstudier. Jeg gik op, og det gik mig som min Broder, Andreas, omtrent efter Beskrivelsen. — — Jeg var sengeliggende næsten 1½ Aar efter Examen og blev ikke frisk, før jeg havde gennemgaaet en voldsom Koldfeber i 6 Maaneder. Selv de Professorer, som [før] saa meget havde raadet mig til at tage Examen om, som havde givet deres Vidnesbyrd tværtimod Examenskarakteren, selv de raadede mig da fra at begynde paa en Repetitio; — jeg havde selv en forfærdelig Modbydelighed for at begynde atter, dog ikke en ubetvingelig; nervus rerum gerendarum fattedes mig. — — Maa jeg forsikkre Dem, at næppe nogen Forbrydelse straffes haardere af det borgerlige Samfund, af de[n], som Lovens Arm ikke tvinger, end den Ulykke ikke at faa Laud: Vor Tid er en Examens Tid; den Vægt, som Cancelliet udelukkende har lagt paa den ene Prøves Resultat, har givet den en Betydning, som paa en oprørende Maade hindrer, standser og saarer den, der har været saa uheldig, ikke at erholde den [med Laud:], og mit Liv har ofte endnu som Præst ret levende vakt det Ønske hos mig, at det maatte vorde mig forundt af Cancelliet at underkaste mig den Prøve for at være bedækt med et Laud: mod de borgerlige, sociale og personlige Ubehageligheder og Onder, hvorimod jeg nu ingen Paraply har."

Ak ja. — *Nu* vilde en theologisk Candidat — endsige en Præstemand, næppe vride sig *saa* længe af Smerte over et ærligt haud: primi. — Endelig, i 1839, slog hans Forløsnings Time: Han kaldtes til Præst for Græse og Sigerslevvester Menigheder i Nordsjælland, et magert og slet lønnet Embede. Han rejste da til Græse Præstegaard, en gammel, forfalden og i høj Grad usund Bolig, c. ¾ Mil fra Frederikssund.

Min Far var 50 Aar gammel, da jeg blev født i hans 2det Ægteskab med Emma Reumert. Naar jeg tænker paa ham, ser jeg stedse for mig en „gammel" Mand. Hans lange, atlaskhvide Haar gjorde ham ikke yngre.

Hans Berlin var af Middelhøjde, velproportioneret, muskuløs og stærk. Hans Helbred var utvivlsomt hærdet under hans sexaarige Ophold paa Nordcrøerne; thi jeg erindrer kun én Gang at have set ham syg i nogle Dage, indtil han højt bedaget lagde sig paa sin kortvarige Sotteseng. Han bar sit store, hvide Hoved med rank Værdighed. Hans Træk var ret grove, Panden høj og bred, Næ-

sen „kødfuld“, hans Mund temmelig bred, men velformet. Under de svære, buskede Bryn lyste bag de runde „Præstebriller“ et Par mørkblaa Øjne, hvis usædvanligt levende „Sprog“ i Gammen, i Sorg, i Vrede, — jeg sjeldent har sét mere uforbeholdent. Hans mandige, altid glatragede Ansigt var som et Afbillede af hans Stemninger. Og han forstod ikke den Kunst at „skjule sig“, „lægge sit Ansigt i Folder“ efter Omstændighederne og Omgivelsernes Krav paa Behagelighed. Han havde en medfødt, en uvilkaarlig dégout for alt grimt og „hæsligt“, som han udtrykte sig; ogsaa for grimme Mennesker, forinden han lærte dem at kende. Som voksne unge Mænd nægtede vi os ikke den Fornøjelse ved selskabelige Lejligheder at præsentere den grimmeste, fremmede Dame, vi kunde finde, for Gubben. Selvfølgelig! — den gæstfri Gamle „gav Pote“, men den var kun „lille“, han sa': „Velkommen“, men med en Stemme, som var han foret med Multum indvendig, o. s. v. Han „opfyldte alle Formernes Krav“, Gud bevar's. Men, vi der kendte og studerede hans Ansigt, vi var stundom nær ved at explodere af — maaske lidt flabet — Moro.

Han elskede Naturen. Men, han besad ikke Evne for at „skildre“, udtrykke sine Følelser. I sine yngre Dage — i Græse — færdedes han en Del tilhest. Vejene var elendige i den regnfulde Efteraarstid og ofte om Vinteren. Men han færdedes mest tilfods og var til sin høje Alderdom en hastig og udholdende Vandringsmand.

Forholdet mellem Fædre og Sønner var i hin Tid et andet end nu. Jeg havde under Barndommen og den tidligste Ungdom kun én til Frygt grænsende Respekt for denne, næsten altid alvorlige, barske, „gamle Mand“, der aldrig slog os, men som kunde skænde saa rystende, og som var en saa uhyre utaalmodig Lærer i Geografi, den jeg ærligt kom til at hade. Først, da jeg var en selvstændig, gift Mand, omkring mit 26de Aar, lærte jeg min Far at kende. Jeg lærte dybt at forstaa denne i høj Grad særprægede, fornemt-tilbagetrukne, uendelig trofaste og kærlige Personlighed. Hans noget barske, stundom opfarende Væsen dækkede over et Sindelag, varmt og følelsesfuldt som faa Mænds. Han kærtegnede aldrig os, „Drengene“. Kun Søstrene. Allerhøjest kunde han slynge sin Arm om vor Hals, trække vort Hoved tæt mod sit Bryst, og — dunke os i Ryggen med sin frie Haand, bjørneagtigt.

Hans Berlin var gavmild, gæstfri af Hjærte. Hans Gæstevenlighed var ganske umiddelbar, og vi træffer nuomstunder sjældnere og sjældnere denne Form af uselvisk Menneskevenlighed. Venner og Veninder af os, Børnene, nærmere og fjernere Slægtninge modtoges i Præstegaarden i Dage, Uger, Maaneder med den bredeste Liberalitet. *Han* holdt sig mest for sig selv, tilbragte det meste af Dagen i „Studerekamret“, et Par Timer med Vandringer i Omeg-

nen. Men, han elskede at høre os spille og synge, og vort Hjem var meget musikalsk. Han forstyrrede aldrig vor Gammen, vore smaa, muntre „Sold“, vore Udflugter i Baad, der ofte varede til langt ud paa de lyse Sommernætter. Han kunde straale af Liv og Gammen, naar Venner nu og da samledes til Fest i Huset. Han var en fortræffelig „Lejlighedstaler“ og kunde more sig kosteligt over en god Vittighed. Men, — han var og blev en noget ensom Mand, skønt hans Venner fulgte ham gennem hele hans lange Liv. Han syntes at elske Ensomhed — mere og mere, alt som han ældedes.

Dette Hang til Ensomhed var sikkert grundlagt allerede i hans fattige Universitetstid, udviklet videre under hans sexaarige Liv paa Norderøerne, navnlig efter hans unge Hustrus bratte Død. Samme Grundlag skønner jeg for hans utrolige personlige Nøjsomhed, — han, der samtidig havde et aabent Øje for skønne og hyggelige Omgivelser og en aaben Haand ligeoverfor fattige og trængende.

Der findes et fortroligt Brev, skrevet paa Norderøerne et Par Aar efter Hustruens Død, til hans mangeaarige Ven og Svoger, Japetus Steenstrup. Jeg vil delvis gengive dette Brev. Thi det synes mig i Korthed at yde et Bidrag til Skildringen af denne Mands Personlighed:

D. 8. Juli 1838.

— — — Den Tid, jeg levede i mine Forældres Hus, vare mine Sødskende unge, Ida — [g. m. Jap. S.] — et Barn. Siden mit 17de Aar har jeg kun levet meget faa Dage med dem. Den Gang kendte de lidet til mit Indre, ja ofte til mit ydre Liv; senere end mindre. Kærlighed sammenbinder os; men kun en saadan, der oprinder af Blodsforholdet og den fælles Følelse, vi nærede og nære imod vore Forældre. Min elskede Moder er den eneste, som derfor sjældent har bedømt mig urigtigen; mine Sødskende have derimod ofte paa en besynderlig Maade bedømt mig urigtigen, og det har været en ubehagelig Erfaring, at være for lidet kendt af mine nærmeste Kære, som ofte har vakt Ønsket om et fornyet Samliv, helst nu, da min bedste og fortroligste Ven, Kabell, er død, og min bedste og eneste Veninde i Livet og har forladt mig. Jeg har endnu et Par gode Venner tilbage; give Gud, at de maa forblive.“ —

Hans Berlin var i Virkeligheden en Type paa en Menneskerace, der nu synes uddød. Hans Pligttroskab, hans Ordenssans og hans Had til „Dovenskab“ var udpræget. Han nærede en personlig Frygt for at „blive lad“. Ligeledes for at „noget skulde gaa tilspilde“ ved Ligegyldighed og Uforstand. Et Stykke Brød, henslængt paa Gulvet, kunde bringe ham til barsk at udbryde:

„Tag Brødet op, Dreng! — Leg ikke med Guds Gaver.“

Han havde en kraftig Villie, forlangte Lydighed, taalte vanskeligt Modsigelse. Hans Stemme var stærk og rungende, naar han kom i Affect. Saa „befalede“ han, kort og hvast, gjorde derefter kort omkring og gik med hurtige Skridt til sit Studerekammer, hans Fredstempel. Under slig Explosion tav alle, Tyendet, der var altfor talrigt, Mor, — der dog vidste, at hende ramte Lynet ikke, og som — med ægte „Kvindelist“ — herligt forstod at sætte sin Villie igennem, og vi, Børn. Nu, — jeg maa nu, da jeg selv er en prøvet Ægtemand og et Skaffedyr for talrige Børn, tilstaa, at jeg formoder, at min Gamles saa hastige Retraite skyldtes ubevidst Diplomati: Han vilde dog ikke ved at *forfølge* en ringere „Sag“ risikere at opdage, at hans „Befaling“ kun tøvende eller maaske slet ikke blev adlydt. Saa gik han — til det fjærne Studerekammer i yderste Ende af det store, lange Hus, stille brummende, med den gamle, blomstrede Sirtses Slaabrok flagrende efter sig i Lufttrækket.

Jeg glemmer aldrig dette Studerekammer, dets aldeles spartanske Meublement, som det var i Skelby Præstegaard, hvor han endte sine Dage under dog forholdsvis gode oeconomiske Vilkaar. Det var et lille, lavt Etfags-Rum med Vindu til Haven. Den ene Længdevæg var optagen af en forholdsvis stor Kakkelovn, opmuret af Ler-Kakler, en Construction, der praktiseredes af den bekendte Keramiker, nyligt afdøde Herman Kählers Far, Pottemager i Næstved. Resten af denne Væg optog den Gamles primitive Sengested, en bred Kasse uden „Ben“, af malede Planker. Ovenover dette Sengested hang et mægtigt, gammel Landkort over „hele Verden“. I Geografitimerne flyttede Hans Berlin dette, for mig evigt uforklarlige og frygtelige Symbol og hængte det paa et Søm i Stuens midterste Bjælke. Jeg var allerede som lille Dreng nærsynet. Mit beklagelige Forhold til den geografiske Videnskab i hine Dage bundede utvivlsomt déri, at jeg ikke kunde sé Detaillerne paa dette overlakerede, skiddentgule Kort, hvor Fluerne afsatte „Byer“, som hverken Vorherre eller hans Tjener her i Jammerdalen kendte det allermindste til. Somme Tider „laa de“ midt ude i Havet! I tøvende Ængstelse havnede den lange Pegepind i min 8—10aarige Haand under dens Søgen omsider i fortvivlet Besluttethed ved slige „Byer“. Og — Hans Berlin var ulykkelig over sit Afkoms mentale Tilstand. Først efter yderligere i Skolen at have faaet min Nærsynethed forøget ved den, ogsaa dér elendige Belysning (se senere!) blev denne Brydningsfejl endelig opdaget og afbødet.

Under Vinduet ud til den store, herlige Have, stod hans Arbejdsbord, et stort, simpelt Fyrretræsuhyre uden Skuffer, oversmurt med mørkebrun Oliefarve. Dér sad Hans Berlin paa den ene af Stuens to haarde, simple Stole. Dér sad han, læsende og skrivende,

om Dagene. Og dér sad han efter hans Sædvane til Kl. 2 om Natten, med det store, hvide Hoved støttet i venstre Hulhaand, i en Aarrække studerende — Hebraisk. For den ene Ende af dette Bord stod hans Vaskebord, for den anden en haard Stol med „Arme“, Lænestolen. Naar han omsider blev træt af at sidde „lige-op-og-ned“, flyttede han over i „Lænestolen“, stemmede Fødderne mod den nære „Pult“ paa den anden Længdevæg og Ryggen mod Ryglænet. Det kaldte han, „at ta' sig sin Magelighed“. Denne „Pult“ optog det meste af sin Væg, et uhyre klodset og grimt Meubel med skraa Plade og talrige, dybe, svære Skuffer i Sidestykkerne. Naar han benyttede dén, stod han ret op. Ganske vist var der en rund „Kontorstol“, ogsaa haard, med Læderbetræk, og til at skrue op og ned. *Han* brugte den aldrig; men *jeg* fandt den meget underholdende, naar jeg — i hans sikkre Fraværelse — fik skruet den rigtigt højt op og sad og „red — i Skyerne“.

Hvad der var tilbage af denne Væg og af Væggen bag „Lænestolen“, optoges af Bogreoler — helt op til Loftet og ned til Gulvet, — tæt fyldte med Værker, Goethes, Schillers, Lessings, Herders, — religieuse og historiske.

Andet eller mere var der ikke i dette Værelse, ingen Vægprydelser, ingen Fotografier paa Bordet. Og dog! — der *var* en egen Stemning, en særegen trofast, noget tung Hygge over dette stille Rum, der — trods alt — ligesom sagte mumlede om det *Menneske,* der levede og døde i disse Omgivelser.

I hele det store Hus fandtes kun ét eneste Meubel, der ikke var haardt som en Mursten: en gammel Fjedersofa i Havestuen. Jeg har aldrig sét ham benytte dén. Da han en Dag havde været Præst i 50 Aar, skænkede brave Folk ham en stor, blød, overmaade bekvem Lænestol. Han brugte heller ikke dén. Han syntes at være ligefrem bange for „Polstringer“. Og naar vi som Drenge forsøgsvis i hans Nærværelse indtog magelige Stillinger, afføddes der strax et kraftigt:

„*Ret* Ryggen, Dreng!“ —

Fars talrige Sødskende: Jens, Købmand i Aalborg, — Andreas, Præst, — Frederikke, g. m. Proptr. Lund, Brønsholmsdal ved Usserød, — Maren, død ugift, — og Ida, g. m. Japetus Steenstrup, — alle disse Mennesker erindrer jeg nøje. Men, da jeg lærte dem at kende, var de alle gamle. Faster Talke, der ugift levede og døde i det steenstrupske Hjem, samt Beboerne af dette Hjem, lærte jeg som Dreng, Yngling og Student bedst at kende. Naar jeg *nu* som en nogenlunde erfaren Psykolog og Menneskekender og — bl. a. i Kraft af min Stilling — som indviet i en Mængde Familiehistorier, i intime Ægteskabsforviklinger o. s. v., ja, naar jeg *nu* genkalder i min Erindring, støttet af talrige, gamle Breve, det mangeaarige Forhold

mellem den Kaarsbergske og Steenstrupske Familie, saa føler jeg en stor og pietetsfuld Ærbødighed varme mit Sind. Der var i begge disse gamle Familier en trofast Staaen-Last-og-Brast, en uskrømtet gensidig Interesse, en kærlig afstemt Medgørlighed gennem mange, mange Aar, — Egenskaber, der nu træffes sjældnere og sjældnere. Og varer kortere.

Skulde jeg — foruden min Far — nævne en Repræsentant for disse gammelmodige Dyder, bliver det hans ældre Søster, Talke. *Jeg* mindes denne Kvinde kun som en ældgammel, noget forkrøblet, besynderligt-udseende Jomfruskikkelse. Hun havde Hans Berlins stærke, karakterfulde Ansigtstræk. De harmonerede lidet med hendes lille, stilfærdige Skikkelse. Men hendes kloge, varme Blik, hendes herlige, gamle Øjne, forsonede snart med hendes fremmedartede Ydre. Som mindre Dreng var jeg lidt bange for hende: Jeg troede, hun var en Hex! — Naar Faster kom — stundom ret ubelejligt — paa sine bløde Brunelssko, ligesom glidende, næsten lydløst, bag paa os, Drenge, — det brede Mantilla-Slag over den runde Ryg, — det store, gamle Ansigt paa den lave Hals, — den svære Næse, den brede Mund over den stærke Hage, — saa var vi lige ved at rende! afsted, væk! i hemmelig, ærefrygtblandet Ængstelse. Men denne Miskendelse fortog sig snart, og vi anskuede efterhaanden i Faster Talke en usædvanlig god, discret og trofast „Familieaand". Da Japetus Steenstrup blev Lector ved Sorø Akademi, fulgte hun Familien. Og, da han kaldtes til Professor ved Universitetet, flyttede hun med og levede i Familien i mange Aar, indtil hun højt bedaget døde. Denne trofaste, begavede og kærlige Kvinde delte Familien Steenstrups tarvelige Kaar i Sorø, og hun fulgte dens Opgangsperiode i den gamle Gaard paa Nørregade Nr. 10 ved Universitetet, stilfærdig og hjælpsom.

Faster Talke var et af de Mennesker, der vovede — og forstod — at „bræmse" sin noget opfarende, yngre Bror, Præsten. Naar hun, med et vidunderligt talende, halvhumoristisk Sideblik i sine kønne, gamle Øjne riposterede med et lempeligt: „Tror du nu alligevel ikke, lille Hans, at dén Sag kunde ta's paa en anden Maade, — uden al Fortrydelse?" — eller: „Kan *du* huske, Bror Hans, hvad du sa'e om dén Ting, da du var ung?" — saa sad min ellers saa tapre Gamle og „rokkede", frem og tilbage, efter hans Vane, naar han fornam sig usikker, med de flade Hænder mod Knæene, ligesom for at „dæmpe sig". Og dérefter rejste han sig tavs og gik stille sin Vej, efterladende „Slægtens Ældste" honorabel paa Valpladsen.

Hun havde ganske utvivlsomt spontant indviet sig til i *alt,* stort og smaat, at ledsage og bistaa den Steenstrupske Familie paa dens Færd gennem Livet. Hun beundrede Onkel Japetus, elskede Tante Ida og Børnene. Og — fama tulit i mine tidlige Drengeaar, at hun

ogsaa ved højtidelige Lejligheder egenhændigt klippede Neglene paa den lille Fætter Johannes' senere saa videnskabelige, historiske Professor-Tæer.

Denne gamle Kvinde var sikkert én af Slægtens „gode Aander", en Del af dens „Samvittighed". I vanskelige Familiesituationer, naar det „kneb", maatte Talke raadspørges, være Mellemled i Forhandlinger, Kommissionair. Og stundom maatte hun afsted for at styre Hans Berlins Hus i Græse under Sygdom, Dødsfald og Sorg.

I et Brev til denne Søster, af 8. November 1846, kort efter at Steenstrup var flyttet fra Sorø til Universitetet, som i Begyndelsen lønnede ham med en mere end beskeden Gage, skriver Hans Berlin:

— — „Jeg kan næppe begribe, hvorledes I kunne subsistere i disse forfærdelige dyre Tider, men husk paa, hvad jeg tidligere har tilskrevet dig: Steenstrup og Ida maa ikke mangle det fornødne eller prøve Ydmygelser for at have det, saalænge jeg har noget. Af hans Gage kan han ikke leve. — — Jeg ved, at Professor Madvig har lidt overmaade meget under Forhold lige med Steenstrups, og det giver mig ofte den Tanke, at I skulde lide Mangel og tie. Jeg er derfor glad, at Du staar for og ikke tillader Urimeligheder."

Da Hans Berlin i 1839 havde bosat sig i den gamle, forfaldne Græse Præstegaard, faldt Livet dér ham utvivlsomt snart nok ligesaa trist som paa Norderøerne.

Jeg mindes Græse, om end noget dunkelt, fra mine fire første Barneaar: En lille, kedsom Landsby, afsides beliggende i en Lavning, nær et uhyre „Bjærg", Danshøj, fra hvis Top man kunde sé — „til Verdens Ende", naar man besad visse subjektive Forudsætninger, og Vejret var meget klart. Saa var der et Gadekær, lige udenfor Porten. I dette Ocean med dets Uhyrer af lange Salamandere med sort-brandgul-spættet Bug og vildt-skinnende, urolige Øjne, af fede Hesteigler og uhyre store Frøer, — i dette Hav foretog jeg mine første, æventyrlige Rejser i en gammel, flækket Træsko med rigtig Mast og brusende Sejl af Tillæget til „Berlingske Tidendes Morgenavis", der sjældent blev savnet, naar det forsvandt. Aldrig har jeg sejlet saa glædelig langt som i hine Barndomsaar! Jeg mindes Præstegaarden; en gammel straatækt, noget skummel og fugtig Bolig, hvor Dørtrinene vredagtigt var indrettede saaledes, at smaa Drenge maatte gaa paa Næsen over dem flere Gange om Dagen.

Nu sad Hans Berlin dér med sin moderløse, lille Datter, ensom. Sikkert har han savnet sin kulturelle „Mission" paa Færøerne, den store, friske Natur og de modige, oprindelige Mennesker, der var blevet hans Venner. Græse laa ret langt fra Købstaden. Han havde ingen intelligent, befrugtende Omgang i Nærheden. En stor Del af

Aaret var Vejene saa slette, at det hindrede Kommunikation med Nabopræster og andre fjærnerebonde. Boligen var forfalden. Markerne henlaa forsømte og gav kun ringe Afgrøde. Selv var han stadig fattig. Kort: Hans Breve fra hine første Aar i Græse vidner om Skuffelse og om stadigt, sørgmodigt Savn af Hustruen. Dog, — hans stærke Villie og sunde Constitution tillod ham ikke at tabe Modet. Med mandig Energi reformerede han Gaardens Drift. Han erhvervede snart Venner i Omegnen, og efter nogle Aars Forløb synes han at være kommen i en frejdigere Stemning.

Nu, — *jeg* befandt mig naturligvis særdeles vel i de landlige Omgivelser, og „kulturelle og aandelige Afsavn“ vedkom ikke mig. Haven og navnlig Gadekæret beskæftigede i høj Grad min Fantasi. Men, der var jo meget andet at iagttage baade Sommer og Vinter.

Saaledes i Forsomren „Rejekonerne“! De havde højt opkiltrede Skørter og et stort, trekantet Rejenæt over Skuldrene. Deres nøgne Ben ængstede og forundrede mig: de var saa uhyre tykke, og nogle var pyntede med slyngede, blaa Aarer. Mest imponerede mig dog deres hæderlige Bagdele, forstærkede af de opbundne Skørter. Disse svære Ben soppede langt ud i Stranden ved den nære Fjord. Kvinderne gik bøjede over Redskabet, der „strøg“ langs Sandbunden. Det var som om Vandfladen havde amputeret disse Ben, opslugt disse Hoveder og Halse. Atter og atter saa jeg *kun* Bagdelene, der langsomt flyttede sig over det grundte Vand. Det syntes mig et stort og sært Skue, dét!

Under dybere Granskninger og Sindsoprør henvendte jeg mig gerne til den nærmeste, folkelige Vismand, Jens Nordmand, en gammel, barket Graaskæg, der boede i et Hus mellem Kirkegaarden og Præstegaarden; Huset var gulkalket og staar endnu. Saaledes ogsaa under min uskyldige Aands første Stejlen overfor „kolossal Kvindelighed.“ Jeg spurgte Gubben, hvordan *dét* kunde være? — hvorfor Gud havde lavet Rejekoner saadan? — o. s. v. Han tænkte sig nøje om. Sagde saa, barsk og afvisende:

„Spørg han, *Præsten,* Hvalp!“

Og Rejerne, de fangede dén Gang, kostede 4 Sk. Potten.

I Sandhed: min Fars mangeaarige Ophold i Græse Præstegaard var ingen Dans paa Roser. Den fugtige, usunde Bolig bragte atter og atter Sygdom og Død over Familien og Husstanden, der i Forhold til hans Indtægter var stor. Hans eneste oeconomiske Haab var, at faa de forsømte Jorder i Drift, og dette krævede Karlekræfter. Han blev en anerkendt dygtig Landmand, og i Aarenes Løb gav Agerbruget ham betydelige Indtægter. Hans Søstre, Talke og Ida, hjalp ham i Begyndelsen i nogen Tid med Husholdningen og den lille Datters Pleje. Men snart maatte han søge fremmed, kvindelig Bistand, ældre Frøkener, der dels paa Grund af deres evinde-

lige Skranten, dels af andre Aarsager, voldte ham mere Kval end Gammen. Under disse Forhold følte han sig meget ensom, og han savnede oplivende Omgang med Jævnbyrdige. Hans Breve til Japetus Steenstrup vidner noksom herom.

I November c. 1840—41 skriver han:

— — „Jeg lever meget isoleret og ene, men derfor ikke utilfreds. Der er slet ingen Omgang for mig i den hele Omegn, som jeg sætter nogen Pris paa, uden Pastor Kopp*), og han kommer sjælden til mig. Jeg kommer oftere til ham, men Vejrliget adskiller snart denne Omgang, og saa er jeg ligesaa ene næsten som paa Færøerne."

Og til samme Ven skriver han d. 23. Septbr. 1842 efter mange Skuffelser med sine Husbestyrerinder:

— — „Du fatter næppe al den Elendighed, der er knyttet til Tabet af den, man har elsket fra Ungdommen af. Det er nu det syvende Aar, i hvilket der næppe er gaaet nogen Dag forbi uden Smerte af Savn og Længsel. Jeg har ret alvorligt bearbejdet mig selv for atter at begynde et ægteskabeligt Forhold; men det er sikkert forbi med mig." — Han meddeler samtidigt, at han har besøgt den Reumertske Familie i København og conferet med „Jomfru Reumert" om at blive hans Datters Gouvernante.

D. 18. Octbr. 42 skriver han igen et langt Brev til Lector i Sorø, Japet. Steenstrup:

Han skal have en Afløser for den bestandig skrantende Frøken Wedel og rejser 7 Mil i Nordsjælland for at lede efter en Lærerinde. Han kommer til en Skolekammerat af Frøken W.'s *Mor*. Dog — al Anstrængelse var forgæves, — „som jeg i Grunden saa med stor Fornøjelse, da Personen var hen til 70, koparet, skeløjet, og dertil løb Øjnene, saa hun var ganske rød i det Hvide og havde 2 Lommetørklæder Behov for at holde den flydende Materie af Kopperne [vel „Filipenser"] i Ansigtet, der iøvrigt var som blodflommet. Denne Herlighed var brav og renlig, men vrang og unøjsom. Jeg

*) Præst i Oppesundby v. Frederikssund. Jeg mindes ham som en gammel, mager Mand med skarpt, noget nerveust-intelligent Ansigt. Han havde flere, allerede den Gang ældre Sønner og Døttre. En af Sønnerne var i mange Aar Præst i Sandby v. Ringsted; død for et Par Aar siden som pastor emeritus i København. En anden Læge i Frederikshavn. En tredje, ogsaa Theolog, blev aldrig Præst. Han faldt i Unaade hos Frederik VI, fordi han i oppositionel Ungdomsiver i et Selskab af Kamerater „slog til Bøsten", en Buste nemlig af selveste Hs. Majestæt, en dén Gang uhyre Begivenhed, der blev besungen i én af Datidens, i Studenterkrese meget populær Vise:

— — Skal vi sla' til denne Bøste,
Saa at den kan falde ned? —
Og, skønt dét var ikke Ret,
Gav de den paa Ho-o-vedet! o. s. v.

Han var en intelligent og vittig Mand, foredrog meget morsomt en Mængde gamle Viser, og opnaaede — trods Alt — en høj Alder.

var ganske vel tilfreds, da jeg kom hjem og fandt kun at have hjem med en dygtig Forkølelse.“

Snart efter, meddeler han, rejser han 15 Mil. „Udbyttet har været en Lærerinde til November, Emma Reumert.“ — — „Frøken Reumert — [nu skriver han „Frøken“] — er af Udseende en beskeden, vakker og dannet, lille Pige, som jeg lover mig meget godt af med Hensyn til Louise [hans Datter]. Thora er den smukkeste og vakreste af de Søstre, jeg saa, dernæst Emma; de Andre forekom mig under det Almindelige“; [utvivlsomt i *Sammenligning* med Thora og Emma! Thi alle Døttrene var nærmest Skønheder, undtagen Mathilde, der var skæv i Ryggen, men besad et herligt Ansigt]. — „Moderen er en efter Udseende klog og god Dame. Af alle vore fælles Bekendte kommer Emma — [nu slet og ret „Emma“!] — Frkn. Treschow nærmest, dog mere ung, mindre sygelig, mindre lunet, mindre livlig [?], mindre aabenmundet og mindre smuk. Der har da været en Mængde Lærerinder at vælge imellem, og jeg har aldrig troet mit Fødeland saa rigt paa udmærkede Fruentimmer, som jeg nu ved de tilsendte Anbefalinger er bleven overbevist om, at der gives i dette Land. Det maa vel være iblandt den Klasse af Fruentimmer, der nævnes Lærerinder, hvor at Dyderne ere saa særdeles gemene. Man griber da altid noget i Blinde. Emma havde jeg da sét. Talke (s. f.) anbefalede hende, Familien er vakker og respektabel. Det er da altid noget at begynde med. De andre vidste jeg mindre om.“

D. 3. Januar 43 lykønsker Hans Berlin Svogeren og Søsteren i Anledning af deres første Barns Fødsel, en Datter, der snart efter døde. Han udfolder sig veltalende over Themaet Faderglæder, — dem han ogsaa har af sin lille Louise. Hans Stemning er i dette Brev paafaldende lysere. — — „En ung Husfælle har jeg erholdt i mit Barns Lærerinde. Hun er i mange Henseender en vakker, lille Pige, men jeg er ikke i Stand til at fælde nogen ret egentlig Dom endnu over hende. Louise er meget glad til hende. Louise voxer sig ikke til sin Fordel, hun er efter den almindelige Mening i denne Tid mindre end smuk, og det er jeg ret glad til, da jeg nu endelig har betaget hende den forfængelige Drøm, at hun var en køn, lille Pige; hun tager sig nok op igen.“ [Hans pædadogiske Præsteprincip, der her synes en Smule „doctrinairt“, forkaster han uvilkaarligt selv i Eftersætningen. Og han tilføjer]: „Gud bevare hende. — Jeg lever meget alene og holder nu næsten ingen Omgang. Jeg har til Dato levet tilfreds og lykkelig; lad det være skrevet i en god Tid.“

Saaledes *afslutter* han stedse, noget forceret trøstende sig selv og med et, maaske lidt sky Blik til den strænge Vorherre, at han dog ikke skal antage sin Præst for en Uskønsom og Utaknemmelig, — saaledes ender han ret constant sine menneskelige Kæremaal. I

den yderste Havsnød med sin Hustru, under Sult og Tørst og daglig Livsfare, ender han sin Beskrivelse med et: Tro dog ikke, at vi er forknytte! Nu er vi jo snart vant til Forholdene, og vi befinder os „tilfredse" og „takker Gud!" Og paa sine andre Sørgmodighedens Dage slutter han sin simple, men ægte og naturlige Klagesang paa ganske samme Maade.

Siden September Aaret forud (s. f.) synes der jo at være kommen mere Glæde, nyt Haab i Hans Berlins brave Hjærte. Og d. 17/8 43 skriver han til Steenstrup:

— — „Jomfru Reumert er en god, dannet Pige, Louise har sluttet sig ganske til hende, og mig er hun meget kær. Jeg vilde gerne overlade hende Overstyrelsen, og hun vil gerne modtage den, men finder det rimeligvis ikke passende. Ogsaa er hun temmelig ukendt med dén egentlige Landsbymenage." —

Dét tror *jeg!* — Min tilkommende Mor var dén Gang en „vakker, lille Pige" fra et ægte københavnsk Hjem, kun 19 Aar gammel.

Hans Berlin havde nu i en lang Aarrække gjort, hvad han knude, for — efter alle decorums ubarmhjærtige Regler — at overlade en udtørret, gammel Frøken Pladsen som Husbestyrerinde og sit Barns Plejemoder. Men, da det er blevet ham klart, at hverken Barnet, han selv, eller det hele „Hjem" er ad denne Vej hjulpet til en lysere Tilværelse, saa faar han omsider Mod nok til pludseligt at gaa til den modsatte Yderlighed. Og saa henvender han sig til den nittenaarige, kønne og dannede „lille Pige", „Jomfru Reumert", — „Frøken Reumert," — „Emma". Jeg har selv i en noget lignende Situation gjort det samme. Men jeg gjorde det strax, uden Spor af Betænkning eller Forsøg med det alderstegne, dog kun delvis ufarlige Hunkøn. Og — det gik Far og Søn paa samme Vis. Det vil ofte „gaa" saaledes. Thi en normal Mand, der ikke er „udsvævende", er let at „bedaare" for en ung, køn og god Kvinde, der uvilkaarlig viser ham og hans hidtil triste Hjem Hengivenhed og Kærlighed. Og hans Glæde ved ligesom paany at vende tilbage til et menneskeligt sét udholdeligt Liv, til fornyet Fryd ved Dagenes Ynde under en god Kvindes glade og fromme Ømhed for Hjemmet, — ja! Mands Gammen gør ham til en farlig Bejler.

Kort: Bryllupet fejredes d. 2. October 1843 i Frederiksberg Kirke.

Allerede d. 24. November samme Aar skriver Hans Berlin til Svogeren:

— — „Den meste Tid udenfor Dagenes Forretninger gaar da hen med at pusle om min lille Kone og læse med Louise. Emma har i de sidste Morgener været plaget af Qualme og Opkasten, men er iøvrigt vel." —

Min Mor, Emma Elise Hulda Charlotte Amalie *Reumert,* fødtes d. $^5/_9$ 1824 som Datter af Alexander Balthasar R., der forvaltede det kongelige Klædedepot i København, og Hustru, Sophie Christiane Rosenbeck. Da hun ægtede Hans Berlin, var hun 19, han 38 Aar. Denne, næsten 20aarige Aldersforskel satte i visse Retninger sit Præg paa mine Forældres lange, trofaste Samliv; dog mest i det rent ydre. Han kaldte hende ofte „mit Barn", og med megen Omhu søgte han at befri hende for næsten alt husligt Arbejde. Hun kaldte ham aldrig ved Fornavn, altid „Kaarsberg". Men, det var dog den Tids almindelige Skik og Brug i vor Samfundsklasse. Deres Ægteskab var med Vished et „Inclinationsparti". Hérom vidner bl. a. deres Brevvexling — 15 *Aar efter* Ægteskabets Indgaaelse, — da han i længere Tid boede alene i Skelby Præstegaard, kaldet til Præst i Skelby og Gunderløv Sogne, 1858.

Morfars Hus var velsignet med en stor og velbegavet Børneflok. Af Morbrødrene mindes jeg levende Alexander R., der døde som Præst i Sorterup ved Slagelse, Skuespilleren og Forfatteren Elith R.'s Far. Jeg kom dog i nærmere Forhold til Onkel Louis, en meget ejendommelig Personlighed. Han gik til Hæren i Krigen 48 som Feltlæge, blev senere Embedslæge i Odense og titulair Professor, — en Titel, han dog efter nogle Aars Forløb under et Sparsommelighedsanfald skilte sig af med.

Han var en lille, men smuk Mand, hans Ansigtstræk aldeles romanske, fulde af Liv og Karakter. Han var gift med en Søster til Ministeren Fonnesbech. Tante var ikke smuk, men brav og dydig. Kort før denne Forbindelse, melder Familiekrøniken, var han forlovet med en Comtesse A., der paa den Tid, da Bryllup var berammet, pludselig kastede sig i Armene paa en militair Person. — Onkel var en meget belæst Mand. Hans Forfædres Sprog, Spansk, var ham kært; og under mit første varigere Møde med ham, da jeg som 17—18aarig Knøs besøgte ham og Tante nogle Dage i Odense, fandt jeg bl. a. en Del gamle, illustrerede, spanske Romaner i hans Bogsamling. Sproget forstod jeg den Gang slet ikke. Men Billederne „kan" jeg endnu udenad. De var fine og morsomme; men uhyre løssluppent-sensuelle.

Onkel var allerede den Gang en ældre Mand med kraftig, graa Haarvæxt. Han bar ikke Skæg, og hans Ansigt var meget udtryksfuldt. Han var efterhaanden bleven noget indesluttet og havde stundom pudsige Indfald. Da man en Dag havde glemt at lægge hans Handsker frem, mødte han ved den officielle, store Soirée i „Foreningen" i correct Galla — og uldne Bælgvanter! dértil et gravalvorsfuldt Aasyn. Naar man paa hans Embedsrejser bød ham en Cigar, puttede han den varmt-takkende i Lommen og indlemmede den i sin „Samling", naar han kom hjem. Han gjaldt for at

være Familiens vittigste Hoved; og jeg tror, at han var det. Naar han var glad, kunde han være charmerende aandrig, stundom med et Anstrøg af Satyre og Selvironi. Han besad i sine Manddomsaar en smuk Sangstemme, og jeg mindes at have hørt ham som gammel Mand i Skelby Præstegaard „paa indtrængende Opfordring" synge „Hvorfor svulmer Weichselfloden". — „Jeg har ingen Grund til at gøre mig kostbar," sagde han; „men man vil fortryde, naar man har hørt mig ... Nu maa jeg dog først ind paa mit Værelse og hente mine Tænder." Han hentede Tænderne og sang, kønt og mandigt. Onkel var *meget* oprigtig, naar han overhovedet meddelte sig. En Dag sad vi ved Frokostbordet og en køn Cousine, der ogsaa boede i Odense hos sin Mor, var tilstede. Pludseligt løftede han sin Bourbon-Næse fra Tallerkenen, stirrede med Gaflen i Haanden og en Frikadelle paa Gaflen, drømmende hen for sig. Saa sa'e han med sin langsomme, lidt grødede Skuespillerstemme:

„Emma! [Cousinen], Hans *elsker* dig. — Jeg kan se det i hans mage-s-løse Øjne." — Tankepavse. — Derefter til hans Datter:

„Sophie, — gi' mig *et Spejlæg*.

Han døde, højt bedaget, som privatiserende Læge i København.

Min Mor elskede højt denne Bror, og jeg ser — klart og tydeligt — i dette Øjeblik for mig hendes Ansigt, straalende af Moro, jeg hører hendes hjærtelige Latter, ved Onkel Louis sidste Besøg i Skelby Præstegaard, da disse Sødskende sad og spillede „spansk Whist" med Præsten og „blind Makker". Der spilledes mod Sædvane om Penge! 1/2 Skilling. Hans Berlin var en Ordenens og Retsindighedens Mand. Ogsaa han morede sig; men med noget Forbehold. Det var nemlig klart, at Onkel Louis „spillede-vildt" om Summerne, at han var uopmærksom, at han bare sad og var vittig i Stedet for at passe sin Kort. Saa pustede Præsten i Tavshed som en overlæsset Hest — og spillede-videre uden at gøre Ophævelser. Han var jo Vært, ja.

Mine Mostre var alle kønne og livfulde Kvinder. Kun Mathilde var „forvoxet"; men hendes Ansigt var som en Helgenindes i fineste Udgave. Saavidt jeg ved, døde alle disse smukke og særprægede Kvinder, da de blev ældede eller midaldrende, af Kræft. — Moster Angelique blev gift med en brav Præst, Brandis. De boede i en Landsby i Holsten. Kort før jeg blev Candidat vandrede jeg fra Kolding sydpaa og besøgte bl. a. deres Præstegaard. Da var de begge gamle og graa. Hun var en fin, aandfuld, gammel Dame. Han var en besynderlig Skikkelse i legemlig Henseende; men godlidende og brav. Hans lavbenede, „firskaarne" Krop bar paa den korte Hals et Hoved med et uhyre stort, barskt Ansigt, et Par runde, gode Øjne. Naar han gik, syntes hans Ben at begynde dér, hvor andre af Guds Naade har deres Knæer. Hos Mænd har jeg sjældent set

denne „Gang-Ben". Derimod har jeg enkelte Gange observeret den hos særlig dydsirede og utilnærmelige, gifte Kvinder af dét Borgersind, der dagligt fryder sig ved Tanken om at gi' et godt, tækkeligt og strængt Exempel for andre: Synderinderne af det mere ubekymrede Folk. Disse ædle Danekvinder gik — og gaar, som om de var voxet-sammen fra Knæerne opefter, — vistnok en Art ubevidst — og aldeles ufornøden! Knibskhed — — i Museuli adductoris femoris.

Onkel Brandis havde en Stemme, der kunde have indbragt Kommandanten i „Don Juan" meget Bifald, om *han* havde haft den. Landsbyens Børn var dog slet ikke bange for ham. Naar han paa vore Spadsereture paa sit Tysk anraabte dem, svarede de gladeligen. Kort: Alle, som lærte ham at kende, elskede ham. Ogsaa Moster Angelique. Der var to Børn, en Datter, der, saavidt jeg mindes, døde af rabies, bidt af en gal Hund, og en vakker Søn. Denne sidste studerede ved Universitetet i Bonn, blev derefter Lærer hos Hertugen af Weimar og senere Videnskabsmand i Berlin. Jeg besøgte ham og hans elskværdige og smukke Hustru under et af mine Studieophold dér, vistnok 1899. Fætter var aldeles fortysket. Hans Vin var ærlig og god.

Moster Louise ægtede Præsten i Sønderjylland, Berthelsen, en Skikkelse, jeg kun én Gang har set: lang, mager, graa, alvorlig, — i en lang, mager, graa, alvorlig Frakke, staar han for min barnlige Erindring, da Familien under Krigen i 64 kom som Flygtninge til Skelby Præstegaard.

Moster Thora var, ogsaa som gammel Dame, en meget smuk og meget elskværdig Kvinde. Hun ægtede Præsten Tolderlund og levede en Aarrække i Vestindien, senere som Enke i København. Der var flere vakkre Børn i dette Ægteskab, af hvilke bl. a. Sønnen Julius endnu lever som en anset og afholdt Læge i Thisted. — I sine ældre Aar blev Moster Thora meget svær og led af Asthma. Jeg mindes levende, hvorledes min nu afdøde Bror, Johannes, og jeg paa Familie-Spadsereturene i Sommerferien blev engagerede til at „skyde-bagpaa", naar Moster skulde op ad en højere Bakke. Vi var den Gang kun store Drenge. Vi elskede Moster Thora og „skubbede" gerne, — mens hun nu og da vendte sit herlige, hjærtensgode Ansigt leende imod os. Det er saa underligt „forædlende" at have kendt *saa* skøn og god en Kvinde.

Moster Hertha var den yngste. Hun var en pragtfuld, dog ældre Skønhed, da jeg c. 12 Aar gammel fornam en gryende faible for denne Tante. Hun var den eneste af dem alle — baade paa Fædre- og Mødrenesiden, der — med mine daværende Udsigter til æventyrligt at bortføre og hæderligt ernære *udenfor* mit Hjærtes glødende Kamin én af disse mystiske, feminine „Salamandre", som den

gale Filosof i Anatole Frances „La rôtisserie de la reine Pedauque“ saa levende skildrer, — den eneste, der ikke syntes mig aldeles fortvivlet haabløs. — Saa blev hun gift med Overlærer ved Aalborg Kathedralskole, Herskind. Familien havde to Sønner, af hvilke den yngste blev Kreslæge i Nykøbing p. S.

Moster Josephine, en sombre, mørk Skønhed, aldeles spansk, tidligt meget fed, blev gift med Redacteuren af „Folkets Nisse“, Jensen. Han var en brav Mand og har sikkert gennemgaaet meget i Ægteskabet. Thi, endnu ret ung, blev Hustruen angreben af den orientalske Sygdom „Elephanthiasis“. I mange Aar levede hun som en nerveus Invalid. Onkels „Nisse“ var ikke æstimeret i den øvrige Familie. Jeg mindes kun en enkelt Gang at have ledsaget min Mor til hans Hus paa Nørrebro. I mine tidligste Studenteraar optog han et Digt af mine værste i sin „Nisse“. Det var — mod Tidens Tendens — „knaldpatriotisk“. Jeg havde haabet paa ad denne Vej at kunne tjene til en glad Aften eller en Theaterbillet. Jensen ga' ingenting. Og jeg begyndte at forstaa, at det ikke var Digtekunsten, der p. t. formaaede at sætte Beoufsteg paa mit frugale Bord.

Morfars Hus kan — i Betragtning af den omtalte Børneflok og hans borgerlige Stilling — ikke have været rigt. Jeg har aldrig set eller kendt ham. Først, da jeg var langt inde i Tyverne, erfarede jeg gennem min Fætter og Svoger og kære Ven, Etatsraad Anton Kaarsberg*), at han i Fortvivlelse over sine oeconomiske Forhold, en Dag blev funden død ved et Pistolskud paa sit Kontor. Mine Forældre har aldrig omtalt dette Drama: I min Barndom og tidligere Ungdom dømte man dem, der døde for egen Haand, paa anden Vis end nu: Disse Ulykkelige blev jordede i en Krog af Kirkegaardenes indviede Jord. Præsten maatte ikke „tale over dem“; knapt nok Degnen sjunge. — — Jeg har kun sjældent hørt en rigtig Skolemester synge behageligt. — Johanne Louise Heiberg beretter i sine „Erindringer“ om Morfars Død. Det vakte Mishag hos Familiens, navnlig ældre Medlemmer. Nu, — det er jo omkring 100 Aar siden.

Morfar var en statelig, smuk Mand, utvivlsomt noget af en Grandseigneur — i Sindelag. Hans Afstamning og Vennekres har sikkert bidraget til, at han opgav Livet som tarveligt lønnet Embedsmand med en Mængde Børn. Han efterlod sig, en efter Datidens Forhold ret betydelig Kassemangel. Og da han omsider indsaa, at han ikke *kunde* betale disse laante Penge tilbage, skød han sig. Der findes i Gehejmearkivet et Brev fra den ulykkelige Mand til hans Ven og Velgører, Grev Schimmelmann (se se-

*) Død som Administrator i „Husejernes Kreditforening“; g. m. min Halvsøster, Louise, født paa Nordersøerne.

nere). Han beder i dette Brev om Tilgivelse. Det er adresseret til „Conferensraad Bertelsen—Etatsraad Dankwart", — fire gribende, fortvivlede Linjer, dateret 29. April 1829.

Morfars tragiske Død skadede ikke i oeconomisk Henseende hans Hustru og store Børneflok, — tværtimod maaske. Alle Børnene fik en omhyggelig Opdragelse og „kom godt frem i Livet". Morfars Far (s. ndnf.) skal have ydet en, dén Gang meget anseelig Sum til de to ældste Sønners Opdragelse, og utvivlsomt har den afdødes rige Venner støttet Familien.

Mormor blev meget gammel. Jeg mindes hende ikke. Da man en Morgen bragte hende hendes The, laa hun i sin Seng, stille hensovet.

Angaaende *min Mors Slægt, den Reumertske,* foreligger en Del, ret romantiske Beretninger. Onkel Louis og Tante Hertha (s. f.) var mest interesserede i at udrede Slægtens noget indviklede og — det forekommer mig p. t. — temmelig uborgerlige Historie.

Hvad jeg hér vil berette, hidrører fra en Art „Stamtavle", betitlet „Slægten", som Moster Hertha Herskind for mangfoldige Aar siden sendte mig, bilagt med Ættens sigillum, samt fra mundtlig Overlevering, særlig gennem Onkel Louis (s. f.). Dog, — naar jeg, i sin Tid ungdommeligt interesseret, trængte nærmere ind paa ham, og da jeg ved en enkelt Lejlighed foreholdt ham Moster Herthas „Stamtavle", *som han utvivlsom selv havde meddelt hende,* saa gav han sig, paa dén for hans gamle Aar ejendommelige Maade, til at „gumle" i Tavshed. Og omsider svarede Gubben med et Ansigt lysende af Lune:

„Man kunde godt tro, — at en Del af det er Løgn, Hans." — Dog, det *er* Sandhed.

Onkel Louis gemte de sikkreste Oplysninger om denne Slægt. Jeg ved, at han i længere Tid var ret opagen af Familiens Historie og herunder havde søgt Oplysninger hos den spanske og engelske Regering. Men han holdt ikke af at komme ind paa dette Emne. Personlig har jeg væsentligst kun hans og hans yngre Søsters Meddelelser at støtte mig til, naar jeg refererer følgende Citat. Dertil Undersøgelser i Gehejmearkivet.

„Don Miguel de Musquits, Marquis, Maltheseridder, Gesandt i København fra 1785 til 93, var meget rig." — — [Det begynder ma foi kønt!] — „Med Maria Josepha de Lafontaine havde han *tre Sønner. De to ældste* blev, — maaske paa Grund af at Maltheserridderne ikke maatte gifte sig, og fordi de var fødte, før dette Forbud blev ophævet, eller muligt før han indgik Ægteskab, — døbt Reumert. Disse Brødre blev først opdragede i Preussen hos en Ministerpræsident, senere i København, hvor Grev Schimmelmann tog sig af dem. *Den ældste Bror* blev ansat i Regeringsraadet i Vest-

indien. *Den næstældste* [min Morfar] var en Tid Secretair hos Grev Schimmelmann og blev derefter ansat som Forvalter af det kgl. Klædedepot i København. Han ægtede Sophie Christiane Rosenbeck og havde af dette Ægteskab 9 Børn, af hvilke 7 levende [for ca. 40—50 Aar siden].

Den ældste Bror havde i Vestindien 3 Sønner af hvilke den yngste tidligt døde.

Den tredje af Marquis de M.s nævnte Sønner var spæd, da Faderen forlod København for at vende tilbage til Spanien, hvor han i mange Aar var Minister i Madrid. Her blev Sønnen anerkendt som ægtefødt, arvede Faderens Formue og blev Minister efter ham. Han tog Parti for Don Carlos, blev fradømt Gods og Ejendele, men fik dem rimeligvis igen, ligesom andre, der erholdt Amnesti. I Aaret 1827 var han i København i diplomatisk Ærinde og opsøgte her sin ældre Bror, Forvalteren ved det kgl. Klædedepot. Denne var ikke i Øjeblikket hjemme, og, da han følte sig forurettet, gjorde han i sin Stolthed ikke Genvisit, og de to Brødre saa ikke hinanden mere.*)

„Den gamle Marquis understøttede Depotforvalteren med betydelige Pengesummer og Gaver, et Bevis for, at han ikke ganske slog Haanden af sit Barn. 14000 Rigsdaler udsatte han til de to ældste Sønnesønners Opdragelse. Han skilte sig 1793 fra Maria Josepha de Lafontaine, da han vendte tilbage til Spanien, og stillede til hendes Raadighed en Sum af 30,000 Rigsdaler. Hun blev senere gift med Grosserer Petzholdt og fik med ham 3 Børn.“ —

Ved 2 af disse Børns Ægteskaber, *Angeliques* med en Professor Jacobsen, Augustas med en Søn af Gehejmeconferensraad Collin, fortyndedes det ædle spanske Blod. Det 3die Barn, en Søn, blev Konstmaler og døde som saadan i Patras. *Angeliques* Datter, Louise, blev gift med en Proprietær Wolfhagen, Vilhelmine med Professor Levi, og Augusta med Lægen, Professor Paulli.

— „Marquis de Musquits“, slutter Beretningen, „aflagde ifølge Thiers „Consulatets og Kejserdømmets Historie“ Nytaarsdag 1801 et Besøg hos Napoleon i Tuillerierne. — Maria Josepha de Lafontaine nedstammer paa mødrene Side fra en af de franske Konger, paa fædrene Side fra Fabeldigteren.“ — [Sat sapienti.]

Saaledes lyder Beretningen om min Mors Slægt. — Det vilde interesserer mig at vide, fra *hvilken* af „de franske Konger“ min Oldemor nedstammede. Dog, — de fleste af disse livsglade Regenter havde *saa* mange Efterkommere, at det ligefrem sortner for ens Øjne,

*) Ifølge en anden Beretning holdt Morfars kødelige Bror i sin pompøse Kareth udenfor Depotforvalterens Privatbolig. Han steg ikke selv af Vognen, men sendte sin Lakaj op i Huset med Anmodning om, at Morfar skulde komme ned og tage imod ham. Fortørnet over denne hovmodige Optræden, afviste Morfar sin Brors galonerede Sendebud.

naar man i den gamle, franske Memoirelitteratur kommer ind paa disse Kronhjortes intimere „Familieliv“. Jeg kan derfor godt forstaa Mosters Anvendelse af Vendingen: én af dem.

Jeg besidder flere Aftryk af et gammelt Signet, der findes i Familien og betegnes som Slægtens sigillum. I en oval, ædel Sten sés en spansk Ridderstøvle og over denne to korslagte (Laurbær?-) Grene samt Devisen: Dulce periculum, (Faren er sød). Hvorledes dette Signet er kommet i Slægtens Besiddelse, ved jeg ikke. Jeg er ikke Heraldiker, og om det har noget med Heraldik at bestille eller ej, er mig ganske ligegyldigt. Dog, ofte har dette gamle Signets underlige Indskrift paatvunget sig i min Erindring paa min Vej gennem Livet. Dulce periculum; — jeg vilde lyve, om jeg ikke *nu* aabent tilstod, at Udæskningen af personlig Risico for mig har en lokkende Tiltrækningskraft. Saaledes har det været alle *mine* Dage, især de bedste og lykkeligste. Og som ældre Mand genfandt jeg hos de fleste af mine voxne Sønner, dem mere eller mindre ubevidst, hint gamle sigillums Indskrift paa deres Pande, i deres unge Sind. Tyngede af Udlængsel dreves de, saa snart de begyndte at blive Mænd, langt, langt bort til Jordens fjærne Egne. — Ak, ja. Dulce periculum. — Velsignede Forbandelse! — —

Emma Reumert, min Mor, var af Middelvæxt; mager som ældre. Hun besad den Reumertske Races Træk, dens udprægede Temperament. Et gammelt, daarligt Daguerotyp-Billede fra hendes unge Aar viser hende som en fyldig, mørk Skønhed med store, noget alvorlige Øjne, svært Haar og udprægede romanske Træk. Hendes Sindelag var livfuldt og varmt, men noget labilt. Hun mistede de fleste af sine mange Børn. Hun bar sin Skæbne, støttet af sin Mand, med Taalmod og ukunstlet, naiv Fromhed. Men hendes sorte Haar blev meget tidligt graat, og hun havde Perioder af dyb, stille Sørgmodighed, under hvilke hun, som min Far en Gang udtrykte sig, „havde en Følelse af, at alt glippede for hende.“ Hun var en orthodox, barnligt-troende Christen, og dette har utvivlsomt trøstet hende under de ubarmhjærtigt talrige Dødsfald blandt hendes Børn. Men, hun har næppe spekuleret dybere over „dé Ting, der ikke sés,“ og udenfor hine Perioder af ganske naturligt Tungsind var hun i høj Grad livlig og virksom. Hun kunde være straalende vittig, og hendes Lune var aldrig bedskt eller ondt. Aldrig har jeg sét hende „hysterisk“, arrig, ubehersket. Hun var meget musikalsk, elskede Musik og Sang, Poesi og Deklamation. Uhyre nøjsom og glad som et Barn over lidt — til hendes Død i det 60de Aar, — var det let for os Børn at glæde hende. Om Aftenen paa hendes Fødselsdag, d. 5te September, smykkede mine Søstre Havens obligate „lukkede Gang“, „Nøddegangen“, med kulørte Lamper. Og for Enden af den mørke Gang straalede

hendes Navnetræk i herligt Transparent fra en gammel, firkantet Kagekasse. Hendes Beundring og Glæde var uskrømtet! — Undertiden opførte Søstrene, assisterede af Skolemesteren, Hr. Hansen, som var vor brave Nabo og en hel Tusindkunstner, samt et Par unge Mennesker fra Gundersløvholm, smaa Skuespil. Der udsendtes Indbydelser til „The“. Egnens Folk mødte talrigt, og Mor glædede sig for ti ved disse Komedier.

Hun var gavmild og født gæstfri som Hans Berlin. Jeg mindes, som var det igaar, hendes viltre Glæde ved, mellem Hovedmaaltiderne, at „styrke“ de gamle, besøgende Tanter i Sommerferien med Flødemælk. Ved det lange Sommerfrokost-Bord i Skelby Præstegaard drak endvidere alle Gæsterne Flødemælk. Præsten havde tre tykke, udmærkede Malkekøer, og desuden leverede Forpagteren dagelig en stor Del Mælk. Men der blev ikke Smør af disse Produkter og, naar den mægtige, ugentlige Smørregning kom, rystede Hans Berlin brummende sin hvide Manke: „Hvilken taabelig Husholdning! — Hvad skulde dette føre til! — 3 Malkekøer, store Mælkeleveringer — og ikke en Klat Smør af egen Produktion!! — Hvor gled vi hen?“ — — Naar disse fatale Smørregninger skulde præsenteres, sendte Mor min ældste Søster, Regina, i Studerekamrets Ild. Hun var den af os Børn der stod Far nærmest, ogsaa i Naturel og Sindelag. Han elskede hende højt; og hun lærte ham langt tidligere *at kende* end vi andre. Det lykkedes da ogsaa altid hende at bringe Bjørnen i Ro og godt Lune. Og de rare, gamle Tanter labede uforstyrret videre paa Flødemælken; det samme gjorde alle de andre Gæster og vi Børn ved Frokostbordet. Og fra Landsbyens „Hospital“ kom gamle, affældige Koner rokkende med deres store Krukker i Knyttet: Ogsaa *de* skulde da ha' Mælk, ja. — Otte Dage efter kom den næste Smørregning o. s. v.

Mors Kærlighed til os Børn var ubegrænset, til enkelte af os ret blind. Den Maade, paa hvilken hun behandlede os var nærmest stik modsat Hans Berlins „pædagogiske Methode“, — om han ellers bevidst havde nogen saadan. *Hun* afslog aldrig noget Ønske fra vor Side, nogen Begæring, som det var hende muligt at opfylde. *Han* besvarede tidt et uhyre beskedent, spagfærdigt og med dydige Miner fremsat Ønske med et barskt „Nej-ih!“ der som et drabeligt Øxehug afskar al videre Forhandling. Dette gjaldt dog kun os, *Drengene*. Thi *Drenge* maatte — fremfor alt — lære at lystre, lære Respekt! — Vi, Johannes og jeg, vovede i Reglen kun at „angribe“ ham, naar han efter Middagsmaaltidet og Kaffen, formentligt velstemt, sad i sit haarde Sophahjørne med hele Overkroppen dækket af „Berlingske Tidendes“ Hovedavis. Med sagte, fromme, hykleriske Stemmer stod vi da og talte — ind mod Avisen. Naar vi artigt havde fremsat vort Ærinde, fløj Berlingeren med et Ryk nedad, — det

var utvivlsomt omtrent saaledes „Forhænget for Templets Allerhelligste“ tog sig ud, da det „revnede“ — hin Uvejrsdag — paa Bjærget. Og „Jahvéhs“ barske Aasyn aabenbarede sig. Og det ligesom slang sig fremad mod os med et vredagtigt Kast og udstødte mod de ydmygt bedende det ene Ord: „Nej-ih!“ „Berlingske“ løftedes atter hastigt paa sin Plads. Og vi luskede slukørede af, — og fandt paa noget andet morsomt *uden* at søge Bevilling. Jeg lærte ret tidligt, at en Dreng, der ikke er helt idiotisk, skal *la' være* at spørge om altfor meget; især ikke om „Tilladelser.“

Den store Forskellighed i Forældrenes Temperament og „Opdragelsesprincipper“ bevirkede at jeg bedømte min Far fejlagtigt, ikke lærte at holde af ham, som han saa højlig fortjente, før jeg blev en moden, ung Mand midt i Tyverne. Mor, som i flere Retninger var sin Mand underlegen, har rimeligt nok paa Kvindevis og maaske ubevidst triumpheret over sit mere varme og langt fortroligere Forhold til os Drenge. Hvorledes hun med sin noget vege Villie magtede at styre os saa godt, som hun dog gjorde det, ja, dette er mig endnu en Gaade. Hun klapsede os aldrig, selv naar vi mest havde fortjent det. Naar vi var paa Krigsstien, støttede Husjomfruen og Pigerne hende en Del ved, ukaldede, at udbryde:

„*Nu* kommer Præ—æ—sten!!“

Det hjalp i Reglen. Thi, naar Præsten var i Farvandet eller tilstede, var vi Drenge stille og „artige“ som to bigotte Mus. Men, — det var stor Synd mod Hans Berlin at bruge ham som „Bussemand“. Thi han var det i sit Inderste slet ikke. Man *kan* ikke lære en Bjørn at spille paa Fløjte, at „gerere sig“, som var den fyldt med Sukkerlade og Lakritsrod. Men Bjørnen elsker dog lige højt sin Unge. Den gaar i Døden for den!

Johannes, min eneste Bror, der opnaaede en modnere Alder, var 2 Aar yngre end jeg. Men i Drengeaarene, før jeg som 11aarig kom ind paa Herlufsholm, var han stærkere og mere kamplysten end jeg. Jeg gennemgik som Barn flere svære, tildels ret langvarige Sygdomme, var et Par Gange „opgivet“ af Lægerne. Mor, der gik i stadig Angst for ogsaa at miste mig, forkælede mig over Maade. Jeg kan meget godt huske mig selv fra den Tid: Alvorlig, fuld af Phantasi, let forknyttet, „blød“ og ude af Stand til at anvende de faa Legemskræfter, jeg besad. Jeg lignede i Sind og Skind min Mor; Johannes min Far. Og, da vi begge var „Hanner“ og af Livet klistrede opad hinanden, sloges vi ofte ret livligt. Han *var* særdeles krigersk, dygtig arrig og drillesyg. At min kære, gode Bror senere i Livet — som Læge, Ægtemand, Chirurg og elsket Professor — forandrede sig efter Omstændighederne, taler til hans Fordel. Under hans senere saa rolige Ydre bevarede han dog sit varme, meget følelsesfulde Sindelag. Men — han exploderede ikke saa let, som da vi var 8—9—10 Aar. Han blev

mig da vi blev Mænd, inderlig kær. Men, — dén Gang sloges vi drabeligt.

Johannes var den angribende; i Regelen. Han syntes at elske Krig og Kamp for Kampens egen Skyld. Som var det igaar, sér jeg ham stille sig i Kampstilling, en lille, tæt, noget bleg, 8—9 Aars Pog med en æventyrlig bred Mund. Først „pegede han Fingre". Det rørte mig ikke. Saa lavede han „lang Næse". Jeg fortsatte, kun let forarget, min stille Syssel med Klodserne. — Saa gik han tæt hen mod mig og udslyngede atter og atter et Smædeord, som han selv havde hittet paa:

„Gamle Næb! — Gamle Næb!"

Naar heller ikke dette hjalp, klaskede den vordende Professor mig bagfra, atter og atter:

„*Ka'* du ikke mærke, at jeg slaar dig, — gamle Næb?!"

Jeg mindes, hvorledes jeg omsider nu og da reagerede efter Ønske og fôr løs paa „Drillepinden". Saa gik den vilde Jagt med Bulder og Gny rundt, rundt om min ulykkelige, tililende Mors Skørter som Axe: Jeg sér, hvorledes hun tilsidst og endelig, i forfærdet og bedrøvet Raadvildhed, brast i ynkelig Graad. Men *saa* var Kampen ogsaa forbi. Jeg taalte ikke, at se hende græde. — Lignende Virkning fremkaldtes dog ogsaa, naar den gamle, suffisante Husholderske kom rendende fra Køkkenet med et ildevarslende:

„*Nu* kalder *jeg* s'gu paa *Præsten*!"

Naar vi undertiden var upasselige, var min Mors ængstelige Omhu uendelig. Hun vilde saa nødig af med os, uartige Drenge, og hun havde jo sét saa mange af sine Børn dø. Der vankede da The med rigtige „*Bager*-Tvebakker" paa Sengen, og man fik strax Lov at rode i hendes indholdsrige, men kvalitativt fattige „Stadsskuffe". Ganske vist indesluttede den morsommere Ting end den holbergske Jomfrus berømte Lædike; men der var dog noget næsten af al' Slags: En ældgammel „Tegnebog" i Silke og Atlask med fine Broderier og Billeder af noget, som kaldtes et — ikke Elskovs!- — men „Kærligheds-Altar", i hvis skønne, Have-lignende Omgivelser flere „bare", uhyre fede Damer laa og vel sagtens led'te efter Nødder; — og et pragtfuldt Guld-Penneskaft med Ædelsten i Enden; det var fra Fars Ven i China. Tænk: China! — *saa* langt borte fra! — — Saa var der gamle, kønne Smykker med Agat og røde, bømiske Stene; og et Par rigtige Koraller — fra de varme Lande, hvor der er Hajer i Havet og Negere, — maaske Menneskeædere. Ja, ja! — slig Skuffe glemmer man aldrig. — Og Far kom altid — et Par Gange om Dagen. Han sad paa Sengekanten og holdt én i Haanden og saa helt anderledes ud, end han plejede, — især i Geografitimerne. Somme Tider, naar ên var *rigtig* syg, var hans barske Stemme saa underlig blød og stille; hans Øjne var klarere end ellers. Og han

talte til Mor om Gud og Fysikus Guldberg i Næstved, R. af Db. p. p.

Mor var nerveus, da hun blev ældre; men, naar det kneb, tapper og utroligt udholdende. De mange Fødsler, Diegivning og Barnepleje, samt min Fars Villie bevirkede, at hun ikke trængte dybere ind i Husholdningskunstens Mysterier, dens Kundskab om Godt og Ondt. Hans Berlin lønnede et, efter Nutidens Krav, urimelig stort Antal Tyende: Kusk, fast Havemand, Husholderske og et Par Piger. Det var dén Gang trofaste Mennesker, der knyttede sig i særlig Godhed til Familien. De blev hos os i mange, mange Aar, hvis de da ikke blev gifte. Af Husholdersker mindes jeg, saa langt jeg kan huske tilbage — ɔ: til mit 3—4de Aar — kun to. De „repræsenterede“ c. 2 Menneskealdre. En Kusk var hos os i 25—30 Aar. Saa blev han gift! — og døde snart efter. — Naar disse Jomfruer blev gamle i Gaarde og ingen Kæreste kunde finde, blev de stundom bidske nok til Tider, særlig Husholderskerne. Det var brave og trofaste Kvinder, der nu og da blev egenraadige og „edderspændte“, paa Kvinders mystiske Manér. Saa talte de med skinger, høj Falset, fnøs ud i Luften som harpunerede Grindehvaler og knaldede med Døre og Grydelaag og Sleve, som Kvinder kan gøre det, uden at nogen af den Grund fordømmer dem eller overraskes. Men, Mor kunde ikke taale disse Udladelser og deres Sinds Leidnerflasker. Og saa græd hun, — af Raadvildhed, og fordi hun hadede Ufred. Men, det gik endda. Hver Morgen indtrên „Jomfruen“, selvsikker og husligt-overlegen. Og Mor dicterede Middagsmaden. Ofte blev hun greben af Lyst til at experimentere, finde paa nye Retter. Naar vi kom hjem som voxne Knøse, mægtige Ædere! spurgte vi regelmæssigt:

„Hva' skal vi ha' til Middag, Mor?“

Naar hun saa, eftertænksomt kløende sit Øre, svarede:

„Aah! dejlig, — *fin* Mad!“ —

naar hun sa'e dét og saâ særligt forjættende ud, — *saa* vidste vi, at der forestod et „Experiment“. Og vor Sjæl formørkedes. Thi: Sjælens Tilstand afhænger i mangt og meget af Mavesækken. Og omvendt.

Hver Uge fik Emma af Hans Berlin udbetalt „Husholdningspenge“. Og otte Dage efter præsenterede hun „Regnskabet“ for sin Jupiter omnipotens. Jeg er ikke helt sikker paa, hverken at „Methoden“ var hensigtsmæssig, eller at „Regnskabet“ altid var ganske rigtigt. Da vi Drenge blev „store“, var der navnlig ên Post, der syntes elastisk som en oppustelig Gummiballon, Posten „Allehaande“ nemlig. Den var paafaldende varierende i Omfang. Naar vi var hjemme, svulmede den op, under visse Initiativer fra vor Side, — som et oppustet Kalveskind! Naar „Posten“ saa tilsidst blev altfor opsigtsvækkende stor, lige ved at revne, var det let, ved en ganske lille Prik

at faa „Luften“ til at fordele sig — ganske stille og ligesom af Skønhedshensyn — til Posterne „Kød“ og „Fisk“. — Kærlighedens Gerninger!

Lørdag Aften før Thetiden gik Mor som oftest til Studerekamret og fik oplæst Prækenen for næste Dag. Hans Berlin *skrev* nemlig med stor Flid og Umage sine Prækener, og paa Prækestolen havde han Manuskriptet liggende foran sig paa Pulten. Sikkert har *han* yderst sjældent foredraget en ældre Præken — en „habuimus“ — for sin Menighed. Han var ikke nogen stor og veltalende *Prædikant,* noget tør, men ærlig og holdende sig takt- og samvittighedsfuldt til „Dagens Text“, der ikke just altid afgav en brugbar Suppevisk for en kirkelig Bouillon, der kunde opskræmme en ordentlig Synder til Omvendelse i en Hastighed. Men, — han var en besynderlig kraftig, gribende og stemningsfuld *Lejlighedstaler*: Saa havde han ikke dette, alle Talere ødelæggende „Manuscript“ for sine Øjne. Da talte Hans Berlin „lige ud af sit Hjærte“. Og hans Hjærte var stort og herligt. — Om hans Emma har følt særlig Sjæleglæde ved disse Oplæsninger, véd jeg ikke; men jeg er ikke sikker paa det. Sikkert er det derimod, at *hun* ikke svigtede i Kirken under Gudstjenesten næste Dag. Vi, *Sønnerne,* gik, da vi blev voxne, ukærligt og anstandsløst sjældent i Kirke. Jeg tror, at det gjorde vor Far ondt. Men, — han sa'e det aldrig. Nu, — hvad skulde vi gøre; Johannes, der begyndte med at studere Theologi og tog en fortræffelig „Hebraicum“, var stærkt paavirket af vor Lærer ved Universitetet i Philosophi, *Brøchner.* Saa brød han med den *orthodoxe* Religion og opgav Theologien. Hans Berlin tog sig dette bitterligt nær, ikke fordi et „Madstudium“ var opgivet, men fordi han ængstedes for sin kære Søns Sjæl. Min Bror *kunde* ikke følge sin Trang til at hellige sig Philosophien. Han gik over til det medicinske Studium. Da han kom op paa mit Kvistkammer, — St. Pederstræde 34, Bagbygningen, — og fortalte mig dette, græd han trøstesløst. Han følte Sympathi med en Læges *Kald og Gerning* mellem Menneskene; ikke Interesse for Studiet. Og saa græd denne stærke, varmsindede, unge Mand, som jeg aldrig har set ham græde — før eller senere. Bag disse Taarer saa jeg for mig Billedet af vor gamle Far, Landsbypræsten, med sin ærlige Barnetro, sin Angst for „Sjælens Frelse“. Men, — vi vexlede intet Ord om dette.

Naar *han* — nu og da — kom hjem, var det ham umuligt at „gaa i Kirke“. For mig gik det lettere. Jeg har aldrig haft Smag for philosophiske Systemer, og jeg fandt paa mit daværende Standpunkt ikke videre Drift til at „optræde“ for eller imod nogensomhelst ærligt følt religieus Overbevisning. Dog, — disse kolde, mugne Kirker var mig antipathiske, fremmede, — mere og mere i Aarenes Løb. Under mangehaande Paaskud „snød jeg mig“ afsted i Kirke-

tiden med Fiskestænger og Bøsse og Hund, — bort til *min* Sjæls Tempel. Men, somme Tider mødte jeg. Dog ikke ofte.

Jeg har i mit Liv set en Mængde af Europiens Kirker og Templer. Skønnest forekommer mig Cölner-Domen, — navnlig i Maaneskin. Aja Sophia imponerede mig ikke: Jeg forstaar mig næppe nok paa Arkitektur. De gamle, tartariske Kirker i Rusland fyldte mig med Afsky og Uhygge. Kalmykkernes primitive Pagoder med deres enorme Tudehorn, brølende Konkylier, komisk-selvbevidste Lama-Præster og kronragede Drenge, interesserede mig. Men denne Form af Kultus virkede afskrækkende paa min, fortsat søgende Sjæl. Gudstjenesten i Orientens køle, muhamedanske Moskeer virkede i sin dybe, alvorsfulde, fanatiske Tysthed imponerende. Det var tilmed absolut livsfarligt for en Giaur at tilsnige sig Synet af denne Kultus i Rhamadanfestens Tid. Men, — min syndige Sjæl fandt ingen Sidde- og Hvilepind i disse dunkle, blodbesudlede, aandssnævre, om end kæmpemæssige Hønsehuse for Sindene.

Og denne Sjæl fløj højt op mod Nord — til Kvickjock Missionskapel, en lille Træbygning, fattig som det asiatiske Nomadefolks Pagode. Jeg kendte Præsten: En ældre Upsalastudent, der fortsat bar sin Korpshue; en tapper, ærlig, for Gud beskeden Mand, der hér var paa sin Plads. Og „Degnen": en graasprængt, stærkt udfarvet og vejrbidt Gamling, en prøvet „Karl XII-Soldat" at skue, kraftfuld trods Aarene, syngende med Overbevisningens rørende Bas-Kraft gennem en Mund, omgiven af stride Skægbørster under den mandigt krummede, livligtrøde Soldaternæse. I de faa Stole sad nogle faa, gamle Lapper, ukunstlet andægtige. Og alle disse Mænds aabne Ansigter, den ærlige, monotone Sang, Præstens djærve Oprindelighed, „Templets" Armod; — og udenfor! — Suset fra Elv og Fald, Sol over vildt-flyvende Skyer, Lyset, — Somrens korte, kostelige Lys, — flammende uroligt over den nøgne, mørke Klippegrund, over den trøstesløs-fattige „Kirkegaard", med dens Grus og Sand og Grave, der syntes forlængst forglemte, — ja, *dette* Skue greb mig: Dér var dog *Hvile* i denne fattige Gudsdyrkelse. Og der var større Højhed i disse Omgivelser end i Verdens rigeste, katholske Tempel med al dets Farvespil og Stemmepragt og Kunstfærdighed og Røgelse.

Hans Berlins to Sognekirker — Skelby og Gunderslev — var i min Barndom og Ungdom ikke tiltalende. Skelby Kirke var ret stor, Hvælvingerne høje og smukke. Men hele Interieuret var iøvrigt øde, tomt og asketisk. I begge Kirkerne var Luften muggen som i en gammel, fugtig Kuffert; hér og der voxede Grønt opad Væggene. Om Vinteren var Rummene isnende kolde; først i Begyndelsen af Firserne anbragtes en — yderst hæslig — Kakkelovn i hver Kirke. Under Gudstjenesten i den kolde Aarstid genlød disse usmyk-

lede, uhyggelige Templer af Menighedens uforbeholdne Hosten og Harken og Nysen og Snyden-Næse. Adskillig Sygdom hentede man dér — i Guds Navn.

I den ene af Kirkerne hang i Prækestolens Loft en Due i en Ring, anbragt i dens Ryg. Denne Due interesserede mig som Dreng meget, og en Dag forhørte jeg mig hos et ældre Medlem af Menigheden angaaende Fuglen. Han svarede:

„Min Søn! — Gerne yder jeg dig den Oplysning, du i din Interesse for Guds Hus begærer: Denne Fu'l er en Due, der forestiller selve „den Helligaand“ for de Troende. Som du sér, svæver den over Præstens Ho'de, fortiden din Fars. Det betyder, — og maaske det befordrer, — at Ordet forkyndes i Helligaandens Navn og efter dens Væsen, — der, som vi ved, er en Tredjedel af Treenighedens.“ — Han spyttede herefter Langspyt — hen i Vejret.

„Men, — *hvorfor* hænger Duen *løst* i Krogen gennem Ringen?“ spurgte jeg efter en Pavse.

Han betænkte sig en Stund. Saa sa'e han:

„Naar den rette Aands Ild griber Præsten, saa løfter han ofte besværgende sin Arm. Stundom kommer hans udstrakte Pegefinger uforvarende — til at strøjfe Duen. Og se! — Det hellige Symbolicum bevæger sig, — det er, som om det vilde svæve-ud over Menighedens andægtige Hoveder. Meget net, — sa-a-ndelig!“

Pavse. — Omsider:

— „Gør *min* Far ogsaa saadan — med Duen — la'r han den vippe? mener jeg.“

Den brave Mand grundede atter.

„Jeg tror ikke, at *han* gør det. Men, — æh, — det *er* ellers et skønt Symbolicum, som det hedder.“

„*Min* Far — skubber ikke til dén Due,“ sa'e jeg og rendte. Den gode Mand saa efter mig, og, da jeg et Øjeblik vendte mig, stod han og spyttede atter „Langspyt“, hvilket er Tegn paa dyb Overvejelse, ledsaget af en vis Tvivl og Utryghed.

Hans Berlin var en oprigtig, barnligt-troende Mand. Han tilhørte ingen bestemt „Retning“. Han følte Aversion mod „Grundtvigianismen“, der i mine Drengeaar florerede *saa* overmaade, at Grundtvig efter sikkert Forlydende dagligen takkede Gud, fordi han — Grundtvig selv — dog ikke var vorden en „Grundtvigianer“. Endnu større Ubehag voldte „Indre-Mission“ ham, da den efterhaanden fik Repræsentanter rundt om i Landsognene, langskæggede Lægprædikanter og selvbevidste, i Guds Navn yderst paagaaende og ofte taktløse Helvedesprædikanter. Han var ikke af dem, der „præker i Tide og Utide“. Han var i religieus Henseende nærmest ret fornemt retirée. Men, han *levede* sit Liv paa Baggrunden af sin rolige, dybe Tro paa Gud og paa et Liv efter dette. I min „Lømmel-

alder" og som Student modtog jeg talrige Breve fra ham, alle sluttende med en faderlig Velsignelse og en Henvisning til, om noget tyngede mig, da at be' til Gud, der — „alle Tider har hørt *min Bøn* og været *mig* en kærlig Gud i gode og tunge Dage." Og, naar jeg skulde op til en Examen, var Hans Berlin yderligere paa den gejstlige Kothurne, mobiliserende hele Treenigheden, og — emanerende i følgende Betragtning:

„Naar du har gjort, hvad du kunde, saa gaa rolig og tryg op til din Examen. Og, faar du den ikke, da vær forvisset om, at Guds Villie sker, og tab derfor ingenlunde Modet."

Nu, — dét kunde *han* jo ret nemt docere. Thi jeg var en i høj Grad interesseret og flittig Student, der klarede mig hurtigt og godt, Examen efter Examen. Men, — da *jeg selv* fik voxne, examenslæsende Sønner, var det mig ganske og absolut umuligt at knytte det allerfjærneste Guddomsbegreb til deres, atter og atter rædselsfulde Examenspræstationer. Havde *mine* Drenge været *hans*, og havde han sendt dem slige trøsterige Epistler, vilde jeg have holdt det for ligefrem blasphemisk!

Hans Berlin var dog ingenlunde intolerant. Han fandt Voltaire og hans Eftersnakkere, „vederstyggelige". Det samme var Gejstligheden for Voltaire. Og, han gruede ved Tanken om, hvad der vel kunde times Gudsfornægteres Sjæle i det Hinsides. Men, han magtede at respectere Anderledestænkende, deres ædle Egenskaber, deres kærlige Humanisme. Lige overfor os — stadigt „Drengene" — var han, efter at vi var bleven voxne, meget liberal. *Aldrig* har han sagt mig ét bebrejdende eller bedsk Ord. Mit Hjem *var* et Frihedens og den subjective Udfoldelses Eldorado lige *fra min tidligste Knøsealder*. Og, da jeg som nygift Mand for første Gang gav mine gode Forældre én efter almindeligt, borgerligt decorum — navnlig Præstedecorum — gyldig Grund til Kæremaal, kærede *han* ikke. „Grunden" kom ligesom „bag paa mig", og jeg *kunde* ikke afparere i Tide den Mén, jeg utvivlsomt voldte mine Gamle. Dog: ikke et vredt Ord, ikke endog et gnavent Ansigt. Men, — 40 Aar efter læste jeg i Anledning af dette Arbejde et Brev, som han i hine bevægede Dage har skrevet til min, den Gang fraværende ældste Søster. — „Du har vel hørt o. s. v. Ja, ja, En maa jo finde sig i meget; men" — — Gud den algode vilde — [vistnok in casu temmelig nemt] — nok hjælpe os ud over alt o. s. v.

Ja: En *maa* „finde sig i meget". Dette var *hans* eneste Klagelyd! — Disse Ord indeholder for mig en Lærdom, en dyb, menneskelig Visdom. „En *maa* finde sig i meget", — selv om der dog er en Grænse! Item: „Mensch ärgere dich nicht", som Tysken udtrykker sig. — Et af de Mennesker, der har skuffet mig dybest, sendte mig omsider et kønt Emaillesmykke med denne Indskrift. Det staar

endnu paa mit Skrivebord. Jeg ser ofte paa det; forstaaende. Og — jeg formaar *nu* at smile.

Hvad hér er sagt om Hans Berlins religieuse Liv, hans Gudsbegreb, og hans Optræden og Handlemaade paa dettes Baggrund, gælder, i et og alt, ogsaa for hans Hustrus Vedkommende: *I denne* Retning fandtes ingen Uoverensstemmelse; kun Harmoni. Deres *religieuse* Samstemning minder mig saa ofte og saa underligt om de gamle, naive Choralmelodier. Naar jeg efter min Sædvane i den sene Nattetime slutter mit Arbejde og ta'r min gamle Luth paa mit Skød og la'r dette vidunderlige Instrument synge sit „Ave Maria"*) eller „Es ist ein Ros' entsprungen"**), Tonedigtning fra c. Aar 1500, — ja, saa synes jeg stundom at høre mine Forældres, længst forstummede Stemmer, rolige, dæmpet syngende, i from og ægte Harmoni paa deres Samlivs Sørgedage.

Jeg har aldrig hørt mine Forældre samtale om Politik. Hans Berlin tog ikke avtivt Del i sin Tids politiske Bevægelser. Dette forhindrede ham dog ikke i, nu og da, at tone Flag: et „rent" conservativt. Allerede som ung Student var jeg ret stærkt greben af Oppositionens og navnlig Socialdemokratiets Ideer. Pios og Geleffs Optræden, de første urolige Fælledmøder, Folkedemonstrationer, splittede af Politiet med Knipler, o. s. v. o. s. v. gav Ungdommen nok at tænke paa, nok at søge Oplysning om. Et Par Gange kom jeg under mine Ferieophold hjemme i „Disput" med Præsten, stundom seconderet af en eller to Skolemestre ved Søndags-Kirke-Frokosten. Jeg skønnede dog snart, at jeg hellere maatte gaa ud at fiske Gedder.

I et Brev af 24. November 1844 skriver han til Steenstrup:

„I politisk Henseende er jeg bleven mere og mere conservativ, alt som de Liberale mer og mer have overgivet sig til Løgn og Bitterhed, til dæmagogiske Agitationer o. s. v. Der er udbredt en saadan Mistænksomhed iblandt Almuen, at det er næsten utroligt, en saadan Misfornøjelse og Ubillighed i Tænkning, at det bliver dagligen mere trykkende at leve med og virke paa Almue. Paa den anden Side vækkes hos den egentlige Bondestand en saa ubegrundet Hovmodighed og Indbildskhed, at især de saakaldte mere Oplyste iblandt dem anse Intet at være over deres Bedømmelse."

Han var og blev dog afholdt og respekteret af denne Almue, denne Bondestand, som han stundom sukker over. Thi ingen kunde tage fejl af hans, undertiden noget grovkornede Ærlighed, ingen af hans gode og oprigtige Mening; heller ingen af hans ganske naturlige Gavmildhed og personlige Deltagelse overfor Fattigfolk.

For de allerfleste, nogenlunde kultiverede Mænd er et langt,

*) *Jacob Arcadelt;* 1500—1575.
**) *Michael Praetorius;* 1571—1621.

langt Ægteskab under Hverdagslivets Stræv og Slid for den kære Familie, der ofte nok modtager Mandens Arbejdsfrugter med samme kølige Uskønsomhed som dén, hvormed Hønen og Kyllingerne snapper det Korn, Hanen kradser-op af Jorden, — for de fleste, navnlig de stærke Mænd, siger jeg, er Ægteskabet en ethisk-social Tvangsforanstaltning, der kræver Taalmodighed og en Art Selvfornægtelse, som ret ofte slet ingen frodige Frugter bærer. I vore Forældres og Bedsteforældres Tid var det dog utvivlsomt lettere at „være Ægtemand“ end nu. Kvinden var fra Barndommen alvorligt belært om, at Manden *er* hendes „Overhoved“. Det stod at læse i Skriften! Præsten fastslog det ved Confirmationsundervisningen. Ligeledes var det givet, at Kvinden skulde være Manden lydig og „underdanig“; var hun ikke dét, var hun ingen „Danekvinde“. Kone og Børn takkede deres skrabende Hane for Mad, flere Gange om Dagen. Børnene takkede yderligere, fordi Far og Mor havde „skænket dem Livet“. Ave og „Hustugt“ smykkede de gudvelbehagelige Hjem. — Endnu fra min Levetid mindes jeg, hvorledes en fortræffelig Far, en gammel, jydsk Herremand en Sommerdag stod og biede paa Hovedbygningens høje Trappe med sin Ridepisk under Armen: For en Time siden havde han sendt sin forlængst fuldt udviklede, skæggede Søn væk med Husjomfruen og hendes Skab: Hun skulde ha' et Barn, og Sønnen var den letsindige Aarsag. Han, Sønnen, var én af sin Tids stateligste Mænd og en bon garçon. Da den gamle Dreng endelig kom tilbage og gik op ad Trappen, sa'e hans Far:

„Do' har baaret dig ad som en skidt Knæjt i din' Forældres Hus! A ska' takk' dig efter Fortjenst'!“

Saa drev han Sønnen et Par drøje Slag over Ryggen, vendte sig, snøftende af Sindsbevægelse, og gik ind.

Og Sønnen? — Ja, han tog mod Slagene — af *denne* Haand. Der var — og vedblev at være — det smukkeste Forhold mellem disse to Mænd. Jeg har fulgt dem i mere end 20 Aar siden da.

Nu? — Maaske vilde Sønnen *nu* ha' slaaet-igen — under Sommerferie-Damernes inderlige om end afdæmpede Bifald. I hvert Fald vilde Sønnen nok ha' „forladt Hjemmet“, demonstrativt, som ubilligt krænket „Personlighed“.

Og, — da jeg en Dag fornylig hørte en bebyrdet Ægtemand, mat-spøgende sige til sin næbbede, nyconfirmerede Datter:

„Du har dog i det mindste din Far at takke for *Livet*“ — — saa svarede denne lovende Danekvinde:

— „Ja-h! Ja-h! — Ogsaa for den skæve Næse, jeg har arvet efter dig, og som bli'r mit Livs Ulykke!“

Hvad Hustruerne angaar, da maa jeg efter alt, hvad jeg har oplevet og iagttaget, sikkert antage, at de befandt sig nok saa godt

som i vore Dage, da de omsider fik deres Øjne og Sind opladt for deres formentlig saa nedværdigende og fortrykte Stilling. Kvinden løb i hin Tid, i hvert Fald i min Samfundsklasse, der hyldede den romantiske Erotik, kun sjældent den Risiko: „at blive tagen for Pengenes Skyld.“ Thi „Fornuftægteskaber“ var usædvanlige og ikke egentlig „respecterede“. Manden søgte først af alt Skønhed; saa „Karskhed“ paa Sjæl og Legeme; og endelig kønslig „Dyd“, en „uplettet Fortid“. Om Formueforhold spurgtes der næppe. Ex officio stillede de unge Kvinder lignende Fordringer til deres Bejlere, — men „Handskemoralen“ var dog endnu ikke opfunden — og de overlod deres Papa at orientere sig angaaende disses Pengesække og Indtægter. Denne Undersøgelse var dog i vor Samfundsklasse oftest ret overflødig. Thi det holdtes for en Skam for en Mand at „stifte Familie“, forinden han kunde „føde“ den, — ikke Kvinden alene, men det eventuelle Afkom. Eroterne var næppe saa flygtige som nu: Forlovelserne *holdt,* ofte i mange Aar, indtil Parret endelig kunde vandre til Kirkens Alter, gladeligen; hun smykket med dén Myrthekrans, der sikkert yderst sjældent var misvisende i vor Samfundsklasse. Ogsaa i min tidligere Ungdom vandrede vi som Bejlere oftest gennem Romantikens natlyse Lund — ind i Ægteskabet. — — Bangg!

Romantiken antog dog utvivlsomt i 70—80-Aarene en mindre ætherisk-sværmerisk, mere blodrig, sensualistisk Karaktér hos begge Køn; og den ivrige, navnlig litteraire Propaganda for Theorien om den „fri Kærligheds“ Fortrin, satte sikkert ikke ganske faa bedske Frugter i Praxis. De Gamle vedblev dog at „sætte Myrthe“ i Urtepotten for deres Smaapiger. Der stod den og groede, indtil Datteren blev „stor“, skulde staa-Brud. I mange Hjem lever denne kønne Skik endnu. Men, — mangen ung Brud har grædt stille, mangen haardhjærtet Brud har smilet haanligt, da hendes Mor paa Bryllupsdagen fæstede „Myrthekransen“ paa hendes Isse.

Da Hans Berlin giftede sig anden Gang, — det var dette Brøchner en Gang paa Kathedret med glad Satyre benævnede „D'hrr. Præsters successive Polygami,“ — var han ganske utvivlsomt romantisk betagen af den kønne, sunde og fornøjelige Emma Reumert. Emma var fattig som han selv. Som før bemærket: *Gensidig Til-*

*) Dette Kyskhedens Symbol holder sig, som bekendt, fremdeles i næsten alle Samfundsklasser. Det synes, at enkelte, mere fanatiske end menneskekærlige Præster tilskriver denne lille Krans en uhyre Betydning. Endnu idag — d. 24. Marts 1920! — fandt jeg en Notits i et localt Blad om Myrthekransen: Et fattigt, landligt Par stillede i Landsbykirken for at blive viet. Men, — da Præsten bemærkede, at Bruden „mødte“ med „Slør og Krans“, fik han hende ma foi! gennet ud i Vaabenhuset. Dér blev disse Smykker pillet af hende, og *saa først* modtog hun Guds Velsignelse af Ægtepagten gennem Christi Tjener og Apparat i hin Del af Jammerdalen. — Hvilken skarp Lugtesans maa saadanne Administratorer og Fortolkere af „Guds“ Vilje dog ikke omsider have faaet udviklet! — Hvilken flair!

bøjelighed grundlagde dette Ægteskab. Jeg vedkender mig, hvad jeg før sagde om de lange Ægteskaber i Almindelighed, og jeg har sét adskillige, hvor Parterne omsider forholdt sig som overvintrende Polarforskere: uden at hade hinanden, bliver de omsider saa uendeligt trætte af — evindelig — at være klistrede op ad hinanden, se det samme Ansigt, høre den samme Stemme, de samme Raisonnementer, saa kede a' 'et, at de gemmer sig for hinanden.

Men, der fandtes og findes fremdeles Ægteskaber, i hvilke Kedsomhedens Frostvinter ikke opleves. I saadanne Ægtefællers Sjæl bevares, allerdybest inde, — trods Livets Sorg og Strid og Skuffelser, ligesom en uvilkaarligt fredet, ren og varm Oase, hvor Solens Lys vedbliver at lyse, indtil den barmhjærtige Død omsider kommer. Jeg føler mig forvisset om, at Hans Berlin og Emma Reumert gennem alle deres lange Ægteskabs talrige Sorger og Trængsler, trofast har bevaret et, af Kærlighedens varme Sol indviet Lønkammer i deres Sjæl. Dette i Forening med deres naive, men inderlige Gudsbegreb, deres ærlige Religieusitet, var for dem Lyset paa den lange, lange Vej.

Og Lyset var ingen „Lygtemand", der stakket blussede op for atter at forsvinde i Livets Sump: Det skinnede trøstende for dem i de tunge, mørke Dage og Nætter, naar de sad, to ensomme, vaagende over deres døende Børn, talrige som Niobes. Og sikkert har det lyst for deres Fod, der skulde bære dem de mange Aar gennem Livets Hellig og Søgn, mangen Stund vandrende med bøjede Hoveder og Taarer i Øjet. — Men Haand i Haand.

I næsten tyve Aar levede min Far i Græse Præstegaard; min Mor i femten. I mange Retninger var det „Prøvelsens Aar". Kaldet var daarligt, Boligen ussel og usund. Af 7 sundt fødte Børn*) dør i Tiden fra 1843 til 53 de 5. Ogsaa i den øvrige Husstand var Sygdom hyppig. De tre Krigsaar bidrog yderligere til at forringe Hans Berlins oeconomiske Stilling. Og først efter en langvarig, meget bekostelig Reform af Jordbruget synes Famliiens Kaar at have bedret sig.

D. $^{9}/_{5}$ 48 skriver Hans Berlin til Steenstrup. Præsten er i Pengeforlegenhed. Dyrtiden følger med Krigstiden. Hans Udgifter voxer. Alt synes at befordre Svindet i hans Kasse — „ogsaa de mange patriotiske Bidrag, som jeg skal staa i Spidsen for som et godt Exempel og som jeg for Resten villig gjør; jeg var tilfreds, at alt gik lige til Skindet, ja, Skindet med, naar blot Tydsken blev jaget over Ejderen for bestandig. — — De stakkels Jyder! Jeg lider usigelige

*) Der fødtes i dette Ægteskab 11 Børn. Forældrene mistede 7; de sex døde mindreaarige, én Datter i en Alder af et Par og tyve Aar.

Lidelser med dem baade Dag og Nat. G.s Broder med Kone kom som Flygtninge hertil igaar." — —

I et vist Tidsrum under Krigsaarene maa Præsten føde 20 Mennesker om Dagen. Det kneb haardt for ham. Børnene dør. Han er bedrøvet, træt. Men — samtidigt sætter han hele sit Indbo samt Gaardens Agerbrugsredskaber i Pant, for saaledes at kunne skaffe en nødlidende Bror et Kautionslaan! Han har i sit lange Liv sikkert gjort bittre Erfaringer som Kautionist, thi jeg mindes, at han som Olding en Dag gav mig dét Raad:

„Du skal aldrig kautionere, min Dreng. *Giv*, hvad du kan, og vent ikke det givne tilbage. Laan aldrig Penge af dine personlige Venner. *Giv!* — og lad ikke din venstre Haand vide, hvad din højre gør. Men — kautioner ikke."

Aar efter Aar søger han et andet Embede. Det stod ham efterhaanden klart, at den utætte, kolde og fugtige Bolig virkede dræbende paa hans og Emmas Smaabørn. Men — Aar efter Aar forgæves.

I 1853 dør det 5te Barn, c. 2 Aar gl. — — „Naar vi nu har faaet det jordet," skriver han, „vil jeg sende det hele Hus paa Rejse (ɔ: fordele Familien hos Slægtninge). — „Jeg synes at maatte gjøre noget for at komme bort fra Græse, hvor saa mange sørgelige Erindringer følger os, hvor at Stedet synes at være skadeligt for mine Børns Liv; thi hvor skal jeg finde Grunden til saa mange sunde og stærke Børns pludselige Død?"

Koleraen synes ikke at have bredt sig stærkere i Landcommunerne. Han omtaler, at en Dame fra København aflagde „Baronen i Frederikssund" *) sit Besøg, fik Diarhoe og satte med sin meget tynde, fæcale Materie den lille By paa den anden Ende af Skræk. — D. 2. August 53 tilskriver han Jap. Steenstrup, der var retireret til Svogeren, Proprietair Lund, „Brønsholmsdal" nær Usserød:

„Der verserer for Øjeblikket det Rygte, — — at Kejseren af Rusland havde skrevet Kongen af Danmark til, at han skulde lægge Mærke til, om der ikke var over Byen [København] en Flugt af en Mængde sorte Fugle fra Østen, som bragte Cholera. Kongen har taget sig højfornemme Raad til Hjærte og har været paa Rundetaarn med en stor Kikkert; og see! meget rigtigen har han set en stor Skare sorte Fugle fra Rusland [?] drage hen over Byen. — — Paa Nørregade kom forleden en Vogn med 11 Lig i Kister, den ene trillede ned og Laaget gik af og et quindeligt Lig

*) Løvenskiold, yngre Søn af Familien paa Løvenborg, død meget gammel som Toldforvalter i Næstved. Han var en brav, afholdt Mand; men uhyre distrait og en morsom Type paa Datidens Forestillinger om „en rigtig" Baron. Han talte altid i dæmpet, lidt nasal „Hoftone", førte sig og gestikulerede som „Hofmand". Uden at ændre det mindste i sit Væsen, optraadte han ved enkelte Lejligheder i Dillettantcomedier. Publikum hilste ham med ærlig Jubel.

rullede ud. Folk stimlede til, og Kisten blev slaaet sammen med en Træskoe, voila er det ikke frygteligt, det er skrevet af et Øjenvidne."*)

Omsider og endelig kaldtes Hans Berlin 1858 til Præst for Skelby og Gunderslev Sognes Menigheder, c. $1^1/_2$ Mil fra Næstved. Det var et godt Kald, og blidere Dage oprandt for Familien, der fandt sit Hjem dér i c. 26 Aar indtil Fars Død, d. 11. Juli 84.

*) Orthographi og Interpunction er bl. a. i dette Citat bevaret.

SKELBY PRÆSTEGAARD

TYENDEFORHOLD. DAGLIGT LIV OG SELSKABELIGHED. SÆDELIGHEDSFORHOLD. PORTRAITS.

Skelby Præstegaard er sikkert en af de ældste i Danmark, formentlig godt 300 Aar gammel eller mere. Den er bygget paa en Bakke tæt ved Susaaen, der her naar sin anseeligste Brede og Dybde, indtil den naar forbi Næstved, hvor den maa kaldes Flod. Hovedbygning, Enkesæde, Forpagterbolig, Præstens private Stald samt Lader og Loer omgiver i sammenbygt Firkant den store, delvis meget uregelmæssigt brolagte Gaardsplads. Omtrent midt i Gaarden findes „Gaardkonen", et isoleret, lille Hus, der anvendtes til Huggehus og Brændselsskur.

Naar man kører ind i Gaarden, passerer man tilhøjre Havemuren, tilvenstre Gavlen af Forpagterens lange Staldbygning, den store Mødding og det lille Svinehus. Gennem den store Port, der kunde lukkes om Natten med svære, sorttjærede Portfløje, drønede Vognen fra Sten til Sten ind paa Gaardspladsen. Her var Stenbroen saa vildt-uregelmæssig, at hele det gamle Hus rystede, naar Gæster „flot" svingede op for den lave Dobbeltdør, der dannede Hovedindgangen, — en Bebudelse, der gjorde Dørhammer og Gadedørsklokke ganske overflødige. Kom man om Natten gaaende, bankede man paa Vinduet. Præsten sad altid oppe og læste til Kl. 1—2, saa det var i Reglen ham, der kom ud i sin gamle, blomstrede Slaafrok og lukkede op. En Del af Gaardspladsen var det meste af Aaret optaget af store Brændestabler af det herligste Bøgebrænde, et af Præstekaldets Emolumenter. Dér var ogsaa en høj Risbunke, der kunde fjedre naar man hoppede deroppe, en yndet Samlingsplads for Spurveflokkene. — I Gaardens modsatte Ende findes den mindre anseelige „Tofteport". Gennem den gik Vejen mellem Haverne ud i Marken. — —Og i Hjørnestolpen til Forpagterens Staldlænge, — paa Svinget ind mod den store Port, — dér findes endnu den Dag i Dag et langt og dybt Mærke: Hér var det, en af „Præsteforpagterne" regelmæssigt i Svinget fik slynget sin Slæde i det glatte Vinterføre mod Hjørnet. De dejlige, røde Heste kom i flyvende Fart hjem fra hans Torverejser til Næstved. *Selv* laa han, drukken som en Alk, paa Ryggen i Faddingens Halm.

Hele Gaarden er opført af „Bindingsværk". Det er utroligt saa længe slige gamle Bygninger kan staa. Der er lavt til Loftet. I „Dagligstuen", der ligesom „Storstuen" havde Vinduer til to Sider, til Haven og Gaarden, kunde jeg som voxen Knøs lægge den flade Haand mod Loftsbjælkerne uden at staa paa Tæerne. Far traf Gaarden ret forfalden, og der var tildels fugtigt i Værelserne, i alt 9. Han lod da hele Stuehuset beklæde udvendig med Rør fra Aaen, befæstede ved Espallier. Om Somren var hele Huset dækket af Slyngroser, Vinranker, Abrikos- og Kirsebærtræer. Denne Rør-Beklædning synes ligesaa uforgængelig som Bindingsværket; det fandtes i hvert Fald endnu, da jeg for ikke længe siden passerede mit gamle Hjem. Brandfaren var uhyggelig stor. Den søgtes formindsket ved „Ildgitre" under Straataget paa flere Steder i Stuehuset. Det var en oeconomisk Ulykke for Præsten, hvis Gaarden blev condemneret ved „Provstesynet", der fandt Sted ên Gang om Aaret. Han holdt det gamle Hus paa Stolperne i 26 Aar. Og hans to Eftermænd har gjort ligesaa. Under en mindre Del af Stuehuset findes en Kælder, der i mørk og skummel Uhygge, med dens „Saltold" med store, hvide Lemmer og Flanker af Svin, dens sure Luft og dens, stundom utallige Rotter, endnu staar præntet levende i min Erindring. Endvidere fandtes et stort „Bryggers", der i min Ungdom endnu var i Brug som saadant, samt udmundende med sit Indfyringshul i Bryggerset: en mægtig Bagerovn, en muret Halvhvælving, der paa sin Pukkel afgav en fortræffelig Legeplads, men ikke benyttedes til Bagning. Denne ældgamle Ovn er nu forsvunden.

Foruden de nævnte 9 Værelser fandtes en Del andre Rum — 7 — iberegnet det store Køkken. Som de fleste ældre Præstegaarde var ogsaa denne tilsyneladende beregnet paa en gejstlig Frugtbarhed, der sjældent svigter. I flere Menneskealdre ydede Landets Præster et meget rigeligt Contingent til Studenterverdenen.

Den overmaade store Brandfare deler jo disse gamle Gaarde med alle andre straatækte, sammenbyggede Bygninger i det gamle Firkant-System og omfattende, under samme Tag, Stalde, Folkenes Stuer, Lader, Hovedbygning o. s. v. Den gamle Græse Præstegaard er forlængst brændt; men Skelbys staar endnu.

Faren for Brand begrundede, at min Far hver Nat c. Kl. 1, før han gik i Seng, vandrede hele Gaarden rundt for at inspicere.

Da jeg i Foraaret 1880 som Læge foreløbig tog Bolig i Enkesædet med dets 3 Værelser og Køkken, begyndte at practisere og nogle Maaneder efter giftede mig med min første Hustru, standsede Hans Berlin Nat efter Nat udenfor mit aabne Vindue. Indenfor sad jeg, og arbejdede — ganske som min Far — til c. 1 hver Nat. I Begyndelsen sagde *han* ingenting, stod bare og gjorde Støj med Støvlerne mod Stenbroen. *Jeg* forholdt mig ogsaa ganske stille. Sik-

kert var vi begge uvisse om, hvorledes vi skulde forholde os i Spørgsmaalet om Nattesæde, jeg var jo nu en selvstændig Mand, der „betalte Husleje“ — 60 Kr.! der kvitteredes ved at yde Huset Huslægehjælp, og jeg havde Brug for al min Tid. Men — en noget barsk, mørk Augustnat kom hans gamle, silkehvide Hoved, belyst af Haandlygten, helt hen til det aabne Vindu. „Nu skal du slukke, Hans!“ bød han, dog i en tammere Tone, end han var vant til at benytte, naar han „bød“. — Jeg følte, at mit Svar vilde blive afgørende for min fremtidige Frihed med Hensyn til „Nattesæde“, og efter en lille Pause — svarede jeg: „Jeg skal nok slukke. Jeg lover dig, at slukke. Men — jeg maa være færdig med mit Arbejde først.“ — Han brummede. — „Det er vist Arvelod efter dig, Far, at jeg maa bruge Natten. Desuden: du *kan* jo ikke passe paa mig mere. Naar jeg bliver kaldt ud om Natten, kan jeg jo ikke nøjes med at stryge en Tændstik“. — Han brummede igen og gik videre. Anskudt Bjørn.

Brandfaren bevirkede ogsaa Skikken: at holde „Lænkehunde“. Disse ulykkelige Dyr stod som oftest bundne i Hovedporten. I Reglen var Lænken ganske kort, et Par Alen. Men mindre hensynsfulde Husbønder, — navnlig Krakilere, der nærede en hemmelig Frygt for, at deres Uvenner skulde komme og klø dem om Natten, — gjorde Lænken saa lang, at Køteren, krakilsk som dens Herre, uhindret kunde fare i Benene paa enhver, der uden Certifikat vilde passere Porten. Jeg er et Par Gange bleven overfaldet af disse „Bindehunde“, der maatte tiltales og behandles meget køteragtigt; „Cerberuskage“ udrettede intet.

I mangfoldige Aar stod „Rinaldo“, en temmelig stor, sort-hvidbroget Køter, i Porten til Skelby Præstegaard i sin korte Lænke. Der var en Halvkres af modbydeligt Svineri omkring Hundehuset, en syndig Stank. Dog, — Rinaldo blev min Ven, trods alt. Naar jeg viste mig, fôr han, gaaende paa Bagbenene, med Halsremmen snærende den skaldede Strube ved den strammede Lænke, Forbenene fægtende i Luften, hvæsende og hostende, rundt i sin Halvcirkel. Det godlidende, trofaste Dyr attraaede at omfavne og slikke mig. Dette lykkedes ofte — i min uskyldige Barndom. Senere undgik jeg paa en forholdsvis venlig Maade altfor intim Berøring med det stakkels, mishandlede Kræ. — — Jeg har, mange Aar efter, flere Gange uvilkaarlig tænkt paa Rinaldo, naar jeg skulde kysse visse gamle, frastødende Kosakkvinder, ja, „Krigerne“ med! som Skik er mellem ordentlige Mennesker og Venner i Kubân- og Don-Egnene.

Da Rinaldo blev gammel og gigtsvag, kunde han ikke længere forsvare sig mod Fluerne: Han blev ganske blind, og der „gik Orm“ i hans store, langhaarede Øren. Men hans Sjæl var klar, trofast og

hengiven til det sidste. Under vort mangeaarige Venskab havde jeg ofte — trods alt Forbud — listet mig til at løse Hunden. Han fôr da som besat en kort Tid paa sine stive Ben rundt i den allernærmeste Omgivelse, for saa, hvæsende og pustende, med Tungen langt ud af Halsen, at *vende tilbage til sit Hus,* — til min store Skuffelse: Jeg haabede, at han vilde rende sin Vej og maaske finde en bedre Stilling. Senere i Livet traf jeg ikke faa lænkede og maltracterede *Mennesker,* der, i Stedet for at søge langt, langt bort og *blive væk,* naar de en Dag ikke kunde holde ud længere, trods alt vendte tilbage, tog Lænken om Halsen, gik i Hullet og aad af Truget: Vanens og Illusionernes Magt. Nu, da „Rinaldo" var gammel og svag og blind, kunde det ikke gavne eller fornøje ham at slippe løs. Det blev saa omsider besluttet, at han skulde skydes.

Det var et Optrin af rystende Modbydelighed for et Drengebarn. Bødlen var en stor, grim Tjenestekarl med Rekrutsnude og en umaadelig bred Mund med Underbid. Han havde vandblaa Torskeøjne og fremstaaende Kindben som en Kalmyk. Han bandt den ulykkelige Hunds Hoved stramt til en Træstamme, traadte et Par Skridt tilbage, sigtede længe, og med et Brag sendte „Mosketdonneren" en Nævfuld Hagl i Dyret.

Rinaldo faldt ikke! Hylende sled det rædselsslagne, blinde Dyr for at slippe løs. Jeg glemmer ikke dette Hunde-Ansigt! disse stirrende Øjne med de blinde, hvidgraa Pupiller, — Blodet, der strømmede af dens Hals og Flanke, — Læberne, der dirrede af Jammer. Men, ganske uforstyrret, traadte denne Klods af en Skytte af — for — langsomt og sindigt — at lade den gamle Skyder igen. Anden Gang lykkedes det. — — Himlen straffede ham senere: En af Præstens Piger udlagde ham som Barnefar! Barnet, en grimme Skabning, lignede ham ganske. Men han „svor sig fri" og forsvandt i Amerika. Det er sikkert gaaet ham ilde.

Mine Forældre holdt ogsaa hér et ret stort Antal Tyende: En Husjomfru, to Piger, undertiden Amme og Kone til Extrahjælp, en Kusk, der passede de 8 Tønder Land, Præsten havde forbeholdt sig, mens Forpagteren drev 80, og endelig en Husmand, der mødte hver Dag i Aaret, passede de store Haver og Vænget og savede Brændet. Vore Folk havde ikke, som nu, „Bisselæder i Skoene". Kusken, Per, en gammel, trofast, noget gnaven Veteran fra 48, tjente min Familie i vistnok c. 25 Aar. Saa var han bleven en sejg tør Knark. En mange Aar yngre, stor og fed og saftig Pige bedaarede ham omsider. Han giftede sig med denne feminine Modsætning. Og døde i en Fart. Per var et usædvanlig „fint" Menneske, en redelig, intelligent og fuldkommen vaskeægte Personlighed. Han tiltalte altid min Far i 3dje Person med „Husbond" (udt.: Haasbond), — mens Pigerne sagde „Præsten." Han stod mililtært ret op paa sine Hosesokker, naar han fik

Foretræde, men sagde dristig sin Mening om Tingene. Han var en sjælden brav Mand, og han holdt meget af os alle. Vi af ham.

Hans Efterfølger tjente mine Forældre, glad og trofast, i en Aarrække. Han var ogsaa en moden Mand, da han indtraadte i Ægtestanden og, ikke længe efter, — hængte sig. — Ogsaa Husjomfruer og Piger forblev i Huset i mange, mange Aar. Der var et solidt og kønt Baand mellem Folkene, mine Forældre og os Børn. Men — det daglige Liv gik ikke uden Batailler nu og da. Ældre og gamle „Jomfruer“ og Piger er ikke altid nemme at omgaas for en Husmoder, der sjældent kan bestille andet end passe sin Børneflok og „give Ordrer“. Og jeg har, som omtalt, sét min Mor fælde bittre Taarer paa Grund af Skærmydsler med sine, langt ældre Husjomfruer.

Lønnen var det ikke, der bandt Folkene til Gaarden. Thi i Sammenligning med Nutidens var den minimal. Husmanden, der havde Kone og Børn og et lille Husmandsbrug med Ko o. s. v., fik saaledes 1 Kr. om Dagen paa egen Kost. Det var „fast Arbejde“, og man betragtede *ham* som velsitueret. Jeg mindes ham tydeligt; han tjente os i mangfoldige Aar. Han var umaadelig „sindig“, en tavs Philosophus. Han arbejdede ikke „paa Accord“, og han standsede meget hyppigt i Arbejdet, hvilende sig paa sin Sav eller Spade, for i dybeste Tavshed længe, længe, at grunde over de Ting, der ikke ses. Hans Stemme var yderst langsom, klangløs. Han talte, som var han foret med Flanel indvendig. Dét, han gjorde, gjorde han godt. Men det tog Tid. Og han gjorde ikke ret meget. Han slagtede ogsaa godt; men langsomt. Den stakkels Gris fik Tid til at angre sine Synder. Og som en Augur grundede han over dens Indvolde længe, længe. Som medicinsk Student interesserede det mig, at „rinke ham op“ til at demonstrere Svinets Anatomi, Indmaden. Denne Videnskab interesserede ogsaa ham, og han kendte alle Organerne paa det nøjeste.

Da han blev gammel blev han mer' og mere indesluttet, tavs. Hans Hustru, der var mere levende, klagede en Gang over, at *hun*, Dag efter Dag, havde bragt Æde ud i Bindehundens Trug; men deres egen Hund var borte, og det var andre, løse Hunde, der aad Maden. „Og saa — endelig — faar jeg at vide, at *han*, Manden, — har *hængt* Hunden for længe siden! og si'er itte novet' ikke! men la'r *mæj* gaa og sætte Edde, mens *han* bare gaar og — og holder Tand for Tonge, ja.“ —

Trods denne ringe Løn i Forhold til Nutidens Krav, var Folkene dog altid ordentligt og propert klædt, — snarest solidere og derfor bedre end nu. Der førtes særlig Husholdning for Tyendet, det havde sine egne Spisetider. Kosten var god og meget rigelig. Paa Kaffe og The sparedes ikke.

Derimod var Betjeningens Soverum ganske midalderlige. Husjomfruen havde et lille, nogenlunde brugbart Privatværelse med Dør til Køkkenet. Kusken havde et uhyre tarveligt og i enhver Henseende spartansk Kammer med Dør direkte ud til Hestestalden og uden Kakkelovn. Men Pigerne havde deres store Seng i en alkoveagtig Del af „Borgerstuen". De sov sammen i samme Sengested, og der var hverken Skillevæg eller Forhæng mellem Sengestedet og den lille Folkestue med dens skurede Fyrretræsbord, dens Bænke, et Par Stole og en Bilæggerovn, ældgammel, med „Kirkelam" med Fane i Forbenet i Hautrelief. Efter en Aarrækkes Forløb flyttedes Pigernes Seng ud i en Stue med tre Døre og almindelig Passage, jævnsides Borgerstuen. Den anbragtes i en uhyre stor, tæt Bræddekasse med en Dør, der discret *kunde* lukkes indefra, og med Lys fra Vinduet ud mod Hønsegaarden. Dér laa de og brændte sammen som Dadler i en Æske.

Jeg maa her i Sandhedens Interesse fremhæve, at denne, tilsyneladende ret intime Melange af Pigeseng og Folkestue, saavidt jeg kunde spore, aldrig gav Anledning til særlig Forargelse. Har Djævlen huseret i dette Interieur, har han i hvert Fald været paa Hosesokker. Jeg mindes i Mangeaarenes Løb kun et Tilfælde af illegitimt Svangerskab, der desværre ramte en tro, forstandig og i alle Maader hæderlig Pige i Præstens Tjeneste. Men, der knyttede sig ogsaa særlige Omstændigheder til denne triste Katastrophe.

Hun var en stor, fed og svær, hvidgraa Kvinde, og jeg tror, at hun ikke kunde strække sig rigtig bekvemt i Dobbeltsengen, hvor hun laa yderst, ind mod Folkestuen. Køn var hun ikke; men hun besad vældige Former og Lineamenter som det frodigste, sjællandske Bakkelandskab. I den varmere Aarstid, havde denne brave Pige den Manér at anbringe hele sit Bagparti udenfor Sengekanten, uden Spor af Tildækning. Jeg var vidende hérom. Thi, naar jeg som Student stundom kom sent hjem om Natten i Sommerferien, maatte jeg nu og da passere Borgerstue og Køkken samt denne Møens Klint.

Jeg mindes meget grant, at jeg ved dette Syn kom til at tænke paa den ganske lille Han-Snyltehvepses store Hun, der snylter i Bagkroppen af en mægtig stor Hveps af anden Art. Naar Hunnen bliver giftefærdig, stikker hun sin Bagstavn ud mellem Ringene paa sin Værts Bagkrop. Længe var de Lærde i smertelig Uvished om, af hvilken Grund den — ganske lille — *Han*-Snyltehveps *saa* rasende energisk, som den gjorde det, forfulgte denne stormægtige Flyver af hel anden Familie. Men omsider afsløredes Gaaden! Jeg overvejede, om jeg ikke — moraliter — burde meddele den stakkels Pige Historien om Hvepsene, ganske discret. Men, jeg opgav

det som en næsvis Indblanding i et andet, alvorligt Menneskes privateste Anliggender. Utvivlsomt har dog denne hendes Maade at placere sine feminine Fortrin paa, — i „de lyse Nætters Koglen", — mulig anskuelige gennem det gardinløse Vindue til Haven, — omsider tændt en ond Ild i dén frastødende og træske Dødbider, der blev den troskyldige Kvindes Ulykke. Kort: Hun blev tilsidst Moder. Slynglen, — det var ogsaa ham, der skød „Rinaldo", — nægtede at være Fa'ren. Alt vidnede imod ham, navnlig Drengen, der lignede ham som den ene Agurk den anden. Parret kom i Retten. Den ældgamle, forkalkede og forbenede Herredsfoged, der gerne lod besværlige Smaasager fordampe, holdt dog ved denne Lejlighed en Formaningstale endende med:

„*Du nægter!* — Men, — hvad vil du vel gøre, naar *jeg,* nu strax, — *ta'er dig i Ed?!*"

Uden Betænkning svarede den Forstokkede:

„Jæ vé' svære mæ fri, Hr. Justitsrod." Hvorpaa han svor sig fri og forsvandt — til Jowa i De forenede Stater.

Jowa var dén Gang et, af mislige Barnefædre yndet Retraite-Landskab. Der er sikkert sat en Del dansk Kulør paa Jowaneserne i hine Tider. Et almindeligt Mandfolk, der i lovligt Ærinde *skulde* til Jowa, maatte helst nævne Chicago eller Washington eller en anden pæn By som sit Rejsemaal. Hvis ikke, begyndte Sladderkællingerne strax deres vilde, hexeagtige, snavende Jagt efter „Pigen".

Forholdet mellem det os af Naturen saa knapt tilmaalte Antal af Køn, betegnet med Tallet 2, — den hvide, paa Bølgen hvilende Svanes Tegn, — dette Forhold var med Vished kønnere, mindre raat i sine Yttringer, mere discret, saa længe det *kunde* være det, end nu. Det frastødende Promiscuit, der omsider har udviklet sig i visse mindre kultiverede og mere impulsive Samfundslag, var ikke opstaaet endnu. I Forhold til den gloende, ofte aarelange og trofaste Elskov, der — den Gang, som altid, — hyppigt besatte Menneskenes Sjæl, var Barnefødsler udenfor Ægteskabet lidet hyppige. Man vogte sig dog for at maale et Folks eller et Samfundslags „Sædelighedstilstand" med et Alenmaal, lavet af Antallet, Rækken, af de „uægte" Børn. Ogsaa nu er det ganske fejlagtigt at drage Slutning i Henseende hértil fra Statistiken over illegitime *Børn,* hvis Antal overgaas tusindfold af de, ofte nok ganske flygtige, af Kirken uvelsignede Køns*forbindelser*. Men, — det var først i Begyndelsen af Firsaarene, at jeg — uden Snusen — constaterede, at Kendskabet til „prohibitive Foranstaltninger" var naaet ud i Landalmuen. Jeg har som Menneske og Læge haft den sjældne Skæbne, i 60 Aar at have været knyttet til samme Egn: Skelby — Glumsø — Sorø var mine Domiciler. Som Overlæge paa Sorø Amtssygehus i c. 16 Aar, og som Politi- og Embedslæge i 20, besidder jeg Grund-

lag nok for mine Udtalelser i denne, i kulturhistorisk Henseende og socialt højst betydningsfulde Sag. En Pige med mer' end 1 — ên — Elsker ad Gangen — var i min tidligere Ungdom aldeles utvivlsomt en rara avis. Det er dén Pige ikke mere. Jeg har constateret en Række Tilfælde, i hvilken ên feminin Himmelvipstjært, — ofte uhyre brave og iøvrigt skikkelige Skabninger, — ad modum Leporello — uden at tænke sig nøjere om — paa êt Ben, uden at trække Vejret — formaaede at angive 2—3—5—6 masculine Tornskader, der i kortest mulige Tidsrum havde spiddet hendes uransagelige „Hjærte" paa deres hensynsløse Næb.

Vor Almue, — den ægte, — den jeg fortsat af alle mine Medmennesker stod nærmest, er mig meget kær. En stor Del af de, *ubevidst* fineste, uforfalskede *Personligheder,* jeg har kendt nøjere, tilhørte dén. Naar ên tror, at *nu* skal han dø, eller han *er* paa Vej over det store, underfulde Vippebrædt, — naar ên, i et af de Tusinder operative Tilfælde, jeg har paa min Samvittighed, betror sit Liv tillidsfuldt i vor chirurgiske Haand, — ja, *saa* er Comoediernes, den bevidste eller ubevidste Forstillelses Tid forbi — for den lykkelige Almuesmand. Adskillige berømte og berygtede Personer blev, — som Historien interesseret beretter — undertiden ved at agere — indtil det sidste Pip. Ikke saaledes med „de fattige i Aanden", der ofte er meget betydeligere *Mennesker,* end — end nogen aner.

Efter disse Bemærkninger skal jeg fremhæve, at „den store Kærlighed" (eller Elskov) er et meget hyppigt Fund i vort jævne Folks Sjæl, — ved Siden af den lille, passante, flagrante Eros, om hvilken sé foran. Nu, da Kvinderne, der *altid* til syvende og sidst har *været* det stærkeste Køn, — hvad de fornuftige af dem meget godt véd, — nu, da de er ved at svinge sig op, saa højt, at de knap vil kunne *naa,* — som forhen, —at placere deres Fod, — der heller ikke ligner Mandens, — paa hans, dertil indrettede Nakke, — nu vil jeg, trodsigt, udtale, at, efter min Erfaring, er Mandens erotiske Alvor dybere, hans Lidenskab varigere, hans Drift til at ofre sig selv — alt! — for denne Lidenskab ofte mere uberegnet, voldsommere. Jeg mindes fra min tidligste Ungdom levende en Række triste, mandlige Offre for „ulykkelig Kærlighed". Selvmord var den Gang utvivlsomt betydeligt sjældnere end nu. En Selvmorder betragtedes med mere social-religieus Afsky end forstaaende Medlidenhed. Han var „en Skam for Familien"; hans desperate Handling et voldeligt Slag mod Vorherre selv! Han blev gravet ned afsides ved Kirkediget. Ingen Præst „talte over ham". Ingen Klokker ringede for ham.

Men ikke desto mindre satte en ung Mand nu og da Bøsseløbet for Panden eller Brystet og trak-af. Elskovskval!

Naar en Pige „kom galt afsted", opstod en hæsblæsende Jagt

efter Fa'ren, saafremt han holdt sig incognito — ligesom mange fine Folk paa Rejse. Selv om Barnet ikke faldt Fattigvæsnet til Byrde, *skulde* dog Fa'ren helst ta's ved Vingebenet. Den tilskadekomne, stundom højst ulykkelige Pige blev frittet tidligt og silde. Hendes Paarørende, Gejstligheden, „gode Venner", sledske Rendekællinger, jóg efter Hemmeligheden — „lavt søgende", med udspilede Næsebor. Det paastodes, at Gjordemødrene midt under „de rystende" Fødselsveer, med en vis hjemlet Forret, benyttede Lejligheden til at „faa Sandheden at vide": „La' vos *saa* faa Fa'ren at vide, min Pi'e, — Kom *du* nu bare frem mæ' Fa'ren! *saa* ser *Vorherre* nok i No-o-de te' dæ'" — —

Saafremt en gift Mand „udlagdes" eller i den offentlige Bevidsthed blev fastslaaet som Far' til et Barn udenfor Ægteskabet, blev han ret strengt dømt, selv om han var velstaaende nok til at afholde alle paaløbende Omkostninger uden at blinke. — Jeg erindrer saaledes en meget velstaaende Bonde, en agil, grim Kæmpe med langt tjavset, rødt Haar, smaa Griseøjne i et fedt, rødt Ansigt med en Næse som en Tryne og et uhyre Gab, der talte med hæs, skinger Falcet-Stemme. Hans Kone var kønnere; dog ikke meget. Hun var ældet og ufrugtbar. Denne Mand lykkedes det ma fôi! at faa et Barn med Egnens kønneste Pige, der var saa ung og levende som et Lam i Maj Maaned. Han kunde ha' været hendes Bedstefar, saa stor var Aldersforskellen. Hun var en fattig Husmandsdatter. Han en rig Bonde. Men han døde ikke i Synden: Han var gerrig, ilde lidt, grim. Og man dømte ham meget haardt og meget længe. Han har næppe „givet ud", saa det kunde mærkes i *hans* Lomme, for sin brunøjede Pige og sit Barn. Hun fik strax en behagelig Plads som Amme. Og hun skaffede sig snarest en brav, noget indskrænket Ægtemand, der, ligesom visse nøjsomme islandske Væddere med fire Horn, i philosophisk Ro i mange, mange Aar gnavede dét Græs, der levnedes for ham — paa Ægteskabets gyngende Eng.

Det var, som bemærket, ingenlunde sjældent, at Pigen haardnakket nægtede at angive Barnefa'ren. Jeg mindes ikke mindre end to Tilfælde — det ene dog fra en anden Egn, — i hvilke Pigen, plaget til det yderste, var saa ubevidst-bespottelig, ligeoverfor Præsten at „udlægge" selve „den Helligaand!" Selvfølgelig var Præsterne i de paagældende Sogne rædselsslagne. De vilde næppe have været saa overraskede, saa betagne, saafremt de havde haft Kendskab til Hexeprocessernes Mørketid. Det fremgaar nemlig ved Studiet af disse Processers' „juridiske" Acter, at talrige „Hexe" var fuldt overtydede om, at de stod i fortsat Concubinat med selve Djævlen, — den anden Yderlighed. Slige Paastande kan meget vel begrundes: *Enten* er Kvinden en ganske forrykt Sindssyg, hallucineret under sexsuel Exstase i Analogi med visse Munke, Nonner og Eneboere.

I hysterisk Taabelighed pralede mangen „Hex“ med sin fornemme, diaboliske Forbindelse, hvilket dog ikke reddede hende fra Pinebænk, Baal og Brand.*) *Eller* hun er en naivt-troende Hysterika, mer' eller mindre uskyldig; stundom maaske *kun* religiøs og saa physiologisk-uvidende, *saa* virkelig „uskyldig“, at hun i Sandhed ikke er klar over, *hvad* der, under en kønslig Exstases undertiden dybe Uklarhed, er sket med hende. Saadanne unge, oftest meget unge Kvinder findes endnu. Dog ikke hyppigt; heldigvis. De fandtes hyppigere i Fortiden. Og det synes ikke mig særlig ubegribeligt, naar en saadan ung Pige, forvirret og fortvivlet, brydende sit Hoved Dag og Nat mod de sorte Braadsøer af Angst og Uvished, der pludselig styrter ind over hendes ubefæstede, barnlige Sind, — naar hun, bibeltroende, omsider knytter alt sit Haab til et himmelsk Mirakel, — der dog maaske kunde gentage sig én Gang endnu. — Bis!

Jeg erindrer indtil mit c. 55de Aar ikke noget Tilfælde af erotisk Selvmord *hos Kvinder*. Derimod har jeg kunnet følge enkelte Piger, der som unge fik et Barn, og som siden levede Livet som ugifte i trofast Omsorg for denne deres eneste Frugt. Faa er dog disse asketiske. Langt flere fortsatte deres vilde, erotiske Løbebane, befolkede Fattighusene og andre sociale Fuglebure med et talrigt Afkom efter varierende Fædre, en utrolig Byrde og Skade for Samfundene.

Jeg skal nu kun, i Sandhedens Interesse, tilføje, at jeg ikke kan anbefale Piger med den blasphemiske „Udlægning“ som tillokkende Ægteskabsemner. Den ene af de to omtalte blev — omsider — gift med sit Barns reelle, uhyre materielle og jordiske Far, en smuk, intelligent og ualmindelig vakker Mand. Da dét var besørget, viste hun sig at være — foruden proper, flittig og ret køn, — en usædvanlig malicieus Hysterika. Hun pinte Manden paa alle optænkelige Maader, var selvforgudende, ond og bedsk. Og efter nogle Aars Helvede, brød han ud og fik Ægteskabet ophævet. Først *da* stod det *mig* klart, — først da, paa Grund af min medfødte Godtroenhed ligeoverfor Kvindfolk, dén, jeg senere delvis kvitterede, — stod det mig smerteligt klart, *hvor* gudsbespottelig denne Dame var optraadt ligeoverfor *hele* Treenigheden! At *hun* er kommen i Helvede, maa jeg desværre ansé for sikkert — i Henhold til dérom gældende, orthodoxe Anskuelser.

Da jeg kom til Skelby Præstegaard som fireaarig Dreng var jeg Reconvalescent efter en langvarig og meget svær Sygdom. Jeg erindrer intet om den lange Vognrejse. Jeg mindes kun, at jeg ligesom vaagnede-op en straalende Sommermorgen i en stor og dejlig Have.

*) Se hérom i mit Skrift:: *Om Satanismen*, Djævlebesættelse og Hexevæsen, set fra et lægevidenskabeligt Standpunkt. Kbhvn. 1896. Gyldendal.

Der var et Mylder af Blomster, Træer og Buske. Fugle sang; alle. Bierne summede. Brogede Sommerfugle duvede fra Blomst til Blomst. Ribsene var netop begyndt at rødme. Og jeg blev baaret rundt i al denne Herlighed paa min gamle Ven, Per-Avlskarls Arm. Jeg *maatte* ikke faa Ribsene. Men han *lovede* mig alt, alt, — „naar à det ble' mod't.“

Fra mine allerførste Aar i Skelby Præstegaard erindrer jeg kun denne skønne, smilende „Introduction“. Jeg formoder, at den gode Gud har ladet min Barnehjærne hvile et Par Aar, for at den kunde samle Modstandskraft for fremtidige Indtryk. Thi jeg mindes, klart og tydeligt, adskillige „Begivenheder“ fra mit 2det til 4de Aar i Græse Præstegaard, mens jeg aldeles intet erindrer fra mine første 2—3 Aar i Skelby.

I mit 6—7de Aar genopvækkes jeg af min — utvivlsomt behagelige — Døs: En dræbende Epidemi af Diphtheritis rasede over Egnen. Jeg blev angrebet, fik strax Croup („Strubehoste“) og var for allerede anden Gang ved at dø. Jeg skulde kvæles og erindrer fra dette Øjeblik af med skarpeste Tydelighed alt, hvad der foregik med mig og omkring mig.

Tydeligt, som var det sket imorges, ser jeg gamle Etatsraadinde Neergaards Vogn fra det nære Gunderslevholm rumle ind paa Gaardspladsen. Den statelige og ejendommeligt smukke, gamle Dame var hurtigt bleven mine Forældres Veninde. Hun sendte nu — resolut og myndig, som hun var, — sin lukkede Vogn for at transportere mig, ledsaget af min uendelig trofaste Mor, til Næstved Amtssygehus, for at Distriktslæge & Regimentschirurg Castenskiold ved „en ny Operation“ — Tracheotomi — muligvis kunde redde mit unge Liv. Paa Bukken tronede Christen Kusk, — der nogle Aar efter fik sin Underkæbe knust ved et Skudsaar i Krigen 64, en statelig Bondekarl, som jeg — mange Aar senere — har betjent som practiserende Læge.

Man siger, at Børn ikke forstaar sig paa at være døende. Det er næppe helt rigtigt. I hvert Fald mindes jeg ganske tydeligt, at jeg hin Efteraarsdag stod ved Vinduet ud til Haven. Jeg stemmede Næverne mod Karmen for bedre at kunne hvæse mig til en Smule Luft, og jeg sendte et langt, bevidst *Afskedsblik* ud paa Græsplænen: Dér havde jeg i flere Dage arbejdet paa en „Kæmpehøj“, der rummede en herlig Samling af Hasselnødder, fundne under Løvfaldet. *De* skulde gemmes til Jul. Og nu skulde *jeg* — væk. Hvorhen? — — Og jeg syntes, at jeg kunde sé langt længere bort end ellers, bort gennem den overgroede Have, langt, langt ud over vide Marker, nøgne og underligt alvorlige. Der *var* slet intet derude. Bare en Høj, der vel nok kunde være en Gravhøj over én, der var død; men jeg vidste intet om den. Jeg tog Afsked med alt.

Saa rullede vi afsted. Nu og da maatte jeg op at holde i Vinduesstropperne — for at faa Luft nemlig, mens min stakkels Mor sad og saa til. Min Angst var forfærdelig. Men ureflecteret. Det var ikke Angst for at dø. Det var Angst for ikke mere at kunne faa Luft. Saadan Angst har *jeg* aldrig fornemmet siden.

Paa det gamle, gule Præstø Amtssygehus ved Næstved ventede flere Læger for at overvære den dén Gang sjældne Operation. Castenskiold foretog denne. Jeg fik Luft — og senere Dyresteg og Kvædebrød af Etatsraadinde Neergaard. Min Mor blev hos mig paa Hospitalet. Alle Mennesker var meget gode imod os, og jeg blev ansét for en „sjælden Fugl“ — som Object for Datidens Chirurgi betragtet. En graaskimlet, noget for jovial Skibscaptejn fra en Skude i Karrebæksminde var ogsaa paa Sygehuset. Han gik omkring i en lang, graa, fedtet Overfrakke, kom og aflagde os Visit og skænkede mig Brystsukker. Men der var Snus paa dem.

Imidlertid rasede Epidemien. Mange Børn døde. Lægerne var faa. Og om virkelig, virksom Behandling i Hjemmene kunde der ikke være Tale. Jeg erindrer, at friske Hestepærer i Omslag paa Struben bl. a. anbefaledes som et udmærket „Husmiddel“. Pærerne har sikkert trøstet mange. Jeg tror ikke, at andre end jeg blev tracheotomeret. Kort efter min Hjemkomst blev min yngste Broder, Alexander, smittet. Han var kun et Par Aar gammel, et dejligt, lille Barn. Han kvaltes langsomt. Da han skulde begraves stillede de hans Kiste i Havestuen. Min Halvsøster, Louise, der nu var voxen, havde en meget stor og smuk Stemme. Hun sang — meget højt og skingert — „over Liget“. Og min stakkels Mor, der nu havde mistet sit sjette Barn, sad ved Klaveret og sang „Amen raabe hver en Tunge“, med et Ansigt, fortrukket af Smerte. Ak, ja.

Der kommer nu atter et Aars Tid, der synes henrundet uden større Indtryk paa et barnligt Sind. Og saa begyndte Undervisningen.

Begge mine Forældre læste med mig og, noget senere, ogsaa med min Bror, Johannes, der var to Aar yngre. Far var en ret utaalmodig Lærer. Og *jeg* var utvivlsomt „tungnem“. Dertil forkælet af min Mor og fremdeles svag. Han *terpede*. Jeg erindrer, som før bemærket, navnlig min Rædsel for Geographi. Det var mig absolut umuligt at huske alle disse fremmede Navne paa Lande og Byer og Bjærgkæder o. s. v. o. s. v. Tilsidst blev Hans Berlin fortvivlet-utaalmodig over sit elendige Afkom. Saa skændte han, højlydt. Og saa græd jeg. Saa kaldte han mig en „Pivskid“, hvilket glædede mig mere end det saarede mig, da dette, for mig noget dunkle Udtryk gerne betegnede den foreløbige Afslutning eller snarere Opgivelse af videre Doceren. Mor var uhyre taalmodig. Men jeg var næppe dygtigere under hendes Auspicier end under Fars.

Foruden mine Forældres Undervisning engageredes Skolemesteren, vor brave Nabo, Hr. Ottesen, som Skrivelærer. Han var en høj, mørk, mager Mand, gift med en evindelig svagelig, altid klynkende, ganske lille Kone, der skænkede ham mange svagelige Børn. Han var en stenalvorlig, skikkelig Mand, fattig, taalmodig. Han kedede os Drenge umaadeligt, og navnlig min Bror, Professoren, anmodede paafaldende hyppigt om „Aftrædelse paa Naturens Vegne“ — hvorefter man hørte ham gymnasticere ivrigt i Trapezen, der hang i Loftet i den mørke Gang mellem Dagligstuen, hvor vi skrev, og Køkkenet. Skolemesteren indfandt sig altid ved Kaffen efter Middagsmaaltidet. Han elskede min Mors Kaffe, der var „tykkere“ end *hans* Kones. Han skrev — som alle Skolemestere — en køn Skønskrift, og han havde en hul Kindtand, som han uafladelig pumpede i med Tungespidsen som Stempel. Hans Tand lugtede ikke godt, husker jeg. I Løbet af nogle Aar døde hans Hustru, han selv og alle hans Børn af Lungetuberkulose: Skolen var ualmindelig usund, lavloftet, mørk og fugtig. Og lige udenfor Familiens Sovekammer udmundede den aabne Rendesten i en uhyre Muddergrøft med boblende, grøngraat, stinkende Dynd. Jeg husker i høj Grad tydeligt denne Sump. Thi, da vi en Sommerdag legede med Lærerens Børn og jeg, som Røver, i vild Flugt vilde springe over Sumpen, havnede jeg — paa Maven midt i dens Modbydeligheder.

Mine to Helsøstre, Anna og Regine, var allerede voxne og tog ikke Del i vore Lege. De var begge satte, noget alvorlige Piger. Jeg mindes fra min tidligste Barndom, i mit 3—4de Aar, at have set dem lege med deres Dukker, af hvilke navnlig én, „Tante Valby“, — en hærligt udstafferet Kludedukke, — vakte min Beundring. De havde hverken i Græse eller i Skelby videre Lejlighed til Omgang med andre jævnaldrende, unge Piger og sluttede sig med trofast Kærlighed til hinanden. I Græse fik de nu og da Besøg af Nabopræsten, Arboes, unge Datter. En Dag overraskede jeg de tre Veninder i forholdsvis lette Kostumer, dansende paa Tæerne under luftige Svingninger med lange Sjaler. Da jeg, næsvise Pog, spurgte, hvad dette skulde forestille, svarede en forpustet Stemme: „Kan du ikke begribe dét! — det er jo Elverpigernes Dans, dumme Unge!“ — Ideen var hentet fra en af Pedersens Illustrationer til H. C. Andersens gamle Æventyr. Jeg kendte Billedet og var meget forundret over, at de tre Præstegaards-Elverpiger var saa fede og ikke medførte Taage og Damp. Jeg forlod utilfreds Lokalet.

Min Bror og jeg fandt under Opvæxten Legekammerater nok. Der var Skolemesterens Børn, navnlig Datteren, Sophie, en livlig og godlidende Pige, og Drenge fra Landsbyen. Om Vintren samledes vi paa Bakken udenfor Præstegaardens Udlænge og rutsjede i

„Svipslæde“ ned ad den stejle Skraaning mod Susaaen. Naar denne var tilfrossen og Bakken glat, kunde Slæderne glide et godt Stykke ud paa Isen. Denne var aldrig sikker. Og en Dag gik Sadelmagerens Laurits igennem med Køretøjet. Hans tætte, ildrøde Haar drev med Vand over hans fregnede Ansigt, hans Klæder drev, og den ene Træsko var bleven derude. Han var meget forknyt, — ikke over det kolde Bad, men fordi han nu ovenikøbet utvivlsomt fik Klø, naar han kom hjem. Rygtet kom før Laurits. Og et Øjeblik efter tørnede Fatter Sadelmager ned over Bakken med en lang Kanepisk, netop under Reparation fra Herregaarden, i Haanden. Den ulykkelige Dreng rendte hjemad, Fatter bag efter, knaldende, og jeg udmalede mig i Aanden de Pinsler, Laurits vilde komme til at gennemgaa hjemme i Værkstedet. *Mine* Forældre slog mig aldrig nogensinde, og jeg fornam mig for første Gang oprørt over „Pryglemethoden“, en Afsky, jeg senere i min Skoletid fik rig Lejlighed til at udvikle. Jeg var, da Sadelmagerens Laurits fik Klø, fordi han i Vaade var bleven for vaad, omtrent 9 Aar gammel. Hjemme i Værkstedet var der ikke kedeligt. Dér sad altid et Par tamme Krager eller Skader og kakkede med underligt blinkende Øjekast baade her og der, og paa Fedtebrødet.

Næsten hver Maaned i Aaret havde sin Leg: „Klink“, Spillen-Pind, „Paradis“, Jagt efter Fuglereder, Krage- og Skadeunger, Slagsmaal med umodne Æbler eller Hestekastanier, Snørefiskeri m. m. m. Undertiden var det, som om „Klassehadets“ Djævel pludselig fór i visse af Byens Drenge. Saa sammenrottede de sig uden Aarsag og gjorde Jagt paa „Præstedrengene“, der dog en Gang imellem maatte ha' Klø, saadan som de selv fik det efter Datidens contante Skik og Brug. Mit Sindelag var meget tidlig stærkt anlagt for Venskab. Jeg blev derfor baade bedrøvet og forundret, naar jeg saa disse Kammerater gaa og lure paa et bolchevistisk Overfald eller komme anstigende i fjendtlig og bevæbnet Trop. Der var dog ofte en „Forræder“ i denne ret fejge Sammensværgelse, en udspekuleret lille Judas, der gav mig et hemmeligt Vink. Dette var heldigt for mig. Thi jeg var endnu en svag og blød Dreng, der næppe kunde ha' ydet noget Forsvar.

Dog, — slig Ufred fordampede ligesaa hurtigt som den opstod. Uden videre Forklaring eller egentlig Fredsslutning blev Dagen efter status qvo i Praxis vedtaget. Først længe efter, da jeg i Skolen omsider opdagede at *nu* var *jeg* stærk som en Bjørneunge og en skønne Dag pludselig i befriet Gammen tampede løs paa mine Tyranner, — først da opgav ogsaa Kammeraterne i Landsbyen deres Snigløb. — Jeg grundede dybt og længe over disse Foreteelser.

Det daglige, rolige Liv i den gamle Præstegaard blev sjældent afbrudt af større selskabelige Begivenheder. Gæstfrihed var en al-

mindelig og ureflekteret Dyd; Folk besøgte uindbudne hinanden hyppigere end nu, og en Gæst blev altid venligt modtagen og altid budt en eller anden „Forfriskning“, et Glas Vin med hjemmebagte Smaakager, Frugt o. lign., sjældent Cigarer. Naar Gæsten eller Gæsterne *„blev“*, serveredes Aftensmaaltidet med større Opdækning end sædvanligt. Stundom buldrede en hel Vogn fuld af Gæster pludselig gennem Porten, op for Døren over Gaardens knortede Stenbro, altid ret sent om Eftermiddagen. Strax ilede Familien ud for at byde Velkommen og hjælpe de fremmede af Vognen og af Overtøjet. Der blev da Travlhed i Køkkenet, og om Aftenen serveredes „koldt Bord“ med The. Et Par Timer senere tracteredes med Syltetøj eller maaske Frugtgrød med Fløde og Sukker. Syltetøjet serveredes i Asietter paa en Bakke. I et Vandglas stod et mindre Antal Theskeer, og, naar Skeen var benyttet, forsænkedes den atter — „zirligt“ — med let løftet Lillefinger, — i Vandet. Mændene fik en Cigar, oftest en meget slet, eller en Pibe Tobak. Bajersk Øl og Snaps saas i min Barndom ikke ved *disse* Lejligheder. Heller ikke Vin. Senere, da vi var voxne Knøse, blev det almindeligere at servere et Glas Arrakspunch eller Toddy efter Aftensmaaltidet.

Mine Søstre var alle musikalske og spillede godt Fortepiano, oftest firhændigt. I mit Hjem blev der altid musiceret ved slige Lejligheder, men jeg tror ikke, at Gæsterne i Almindelighed fornam nogen virkelig Interesse for Musik. Den var for dem nærmest et „angenehmt“ Accompagnement til den trøstigt fortsatte Samtale. Ofte spillede de ældre Kort, Whist og Lhombre, og Børnene „Skrabnæse“, „Gnav“, „Halvtolv“ eller „Lotteri“, — alt om Vinteren. Ved Juletid var Pebernødder og Hasselnødder en almindelig Indsats; men ofte spillede vi — ogsaa de Voxne ved Whistbordet — om ingen Verdens Ting, hvilket kaldtes om „Kejserens Skæg“. Naar de Ældre nu og da spillede om Penge, var Spillet saa lavt, at Omsætningen aldrig kunde „trykke“ nogen Medspiller. „Halvskillings-Whisten“ var at æstimere for et ret højt Spil.

Børnelege florerede livligt. Om Somren „Skjul“, „to Mand ud for en Enke“ m. fl.; om Vintren „Ordsprogsleg“ og „Panteleg“. Denne sidste var ledsaget af talrige Kysse-Domme, der dog sjældent blev exekverede i Realiteten, blandt andet af Hensyn til de kedelige Mødre og Tanter, der sad og stirrede paa os som Anstandens ædle Vogtersker. Jeg mindes, at jeg fornam det nærmest som en Fordømmelse, naar jeg som 8—10 Aars Dreng blev dømt til at „falde i Brønden“ og skulde „udløses“ med Kys af „Tøsene“. Enkelte af disse var saa frastødende grimme, deres Næser saa overfladisk soignerede, at jeg fortvivlet stak i Brøl, da en Mor en Gang myndigt kommanderede: „Men, saa kys dog da *min* Ludoviska, du dumme Dreng!“ — Jeg var en ulyksalig Gæst i Ludoviskas rige

Hjem. Jeg *kunde* ikke kysse hende, hvorimod jeg hylede saa kraftigt, at den gode Mor maatte bræmse mig med Peberkager. Ludoviska? — senere skidt gift.

Selskaber efter forudgaaende Indbydelse, større Selskabeligheder, var, som sagt, ikke hyppige. Kun ved Juletid florerede de ret livligt. I Aarets øvrige Løb fejredes i de fleste Familier Ægtemandens „Geburtsdag“ med bred Gæstfrihed, Hustruens med mindre bred. Ved større Foranledning gav man „Middag“, ved mindre indbødes til „The“, der da ledsagedes af en Ret varm Mad og Dessert. Ved saadanne Selskaber serveredes i Almindelighed Rødvin og Portvin eller Madejra; aldrig — knapt paa Herregaarden — Champagne. Underholdningen var den samme som ved mere tilfældige Besøg. Maden var altid god og meget rigelig — ligesom i Middelalderen. Desværre var Vinen ikke paa Højde med Maden. I min Barndom blev der i vor Samfundsklasse drukket med stort Forbehold. Men senere, da vi blev voxne og endnu senere, da vi blev selvstændige Mænd, blev der drukket megen Vin„ og der lagdes ved Gæstebud mere end forhen Vægt paa, at Gæsterne ikke blev anilinforgiftede af Rødvinen, eller at de 24 Timer efter „Middagen“ maatte tilbringe det meste af deres otium med hyppige Besøg paa „Vandhuset“. I yngre, muntrere Krese blev der da drukket med — altid sømmelig — Tæthed. Berusede saa man ikke. Men, den underlige tunge, lidet løsslupne Stemning, der i mine Barndomsaar hvilede over Egnens „Selskaber“, veg efterhaanden i næste Generation for en klar Overbevisning om, at man kom sammen for at søge nogle Timers fornøjelig og tvangfri Gammen og Afvexling fra Hverdagslivets Stræv og Bryderier. Mens *Bordtalerne,* der var uundgaaelige, forhen kunde være ufatteligt trivielle, blev de senere af sand og sund Betydning for Øjeblikkets Festlighed, og der dukkede nu og da virkelig vittige Talere op i Kresen. Samtidig blev Cigarerne ogsaa bedre. Syltetøjet med de 5 Skeer i Vandglasset forsvandt. Kort: Civilisationen var stærkt fremadskridende. De fleste Steder paa Landet var det Skik og Brug, at Værten ved Bordet først „bød Gæsterne Velkommen“. Under Maaltidet maatte han „hilse paa“ *hver enkelt* af de *mandlige* Gæster og — Glassene skulde *drikkes ud*. Thi drak man ikke ud, tydede det paa et „koldt Sindelag“. Jeg har af en gavmild Natur faaet tildelt en behagelig Modstandskraft ligeoverfor vinøse Drikke, hvilken har været mig til stor Nytte i dé Aar, da min kære Hustru, Agnes', og mit Hjem var bredt aabent for gode og rigtig levende Mennesker. Mangfoldige lykkelige Aftener har jeg „hilst paa“ 10—20 Mennesker ved vort Bord, — tømt mit store Mundbæger med *varmt* Sindelag, med Tak til Himmel og Jord og til mine faa, men saa kære Venner. — Aldrig i mit Liv har jeg haft Hovedpine. Aldrig „Tømmermænd“. Kort: Gud *er* god. Og

— deus in vino. — Først senere — i Mørketiden — blev det helt anderledes: Gud arg og sur. Diabolos in vino! Hypochondrien troner paa sine Steder ved Bordenden, kuldslaaet og ræd for Døden, Landet rundt.

I min tidligere Barndom var de nævnte „Familie-Thevande" undertiden — og da i enkelte af Gudernes Unaade designerede Familier — prægede af dyb Kedsommelighed. Jeg sér et saadant Selskab endnu grant og tydeligt for mig: De gifte Koner i en Stue for sig, med værdige Kapper paa Hovederne, hver med sit decent-klapprende Strikketøj i Hænderne, i blødt-henrullende Palaver om Klæder, Tjenestefolk, Mad og — naar der kom lidt Liv i Kludene, — om de Fraværende. I Nabostuen: Mandfolkene ved Spillebordet, grundigt og forsigtigt overvejende hvert Udspil i mandig Tavshed, kun nu og da afbrudt af et mere eller mindre løssluppent Triumphbrøl, naar én af Spillerne var saa uheldig at blive „bêt". Mens Mændene kom godt ud af det med hinanden, Decenium efter Decenium, var enkelte af Fruerne mere vanskelige i Omgang. „Fornærmelser" var ikke saa sjældne mellem Damerne, og skønt de gav Anledning til megen behagelig Underholdning, jævnedes de dog som Regel snart, navnlig ved Juletid, — „Kærlighedens Festtid". — Min kære Mor, der selv var fuld af Liv og Humor, *taalte ikke* et altfor kedsommeligt „Selskab". Hun blev ligefrem syg af en saadan Aften med fed Mad og mager Conversation. Jeg mindes, at min Far en Gang efter vor Hjemkomst fra en særlig kedsom Festaften, da han kom for at sige Godnat, traf min Mor midt i en lettende Opkastning. — „Men! — hvad gaar der dog af dig, Emma? — Er du syg?" udbrød han urolig. — „Nej," svarede hun; „jeg fejler ikke det fjerneste! Jeg keder mig bare saa rædsomt *dér* og faar altid Kvalme af det."

Juleaften fejredes i mit Hjem altid med Juletræ, efter at Familien en Ugestid forud havde tilbragt Aftnerne med Forberedelser. Der lavedes Kræmmerhuse, klippedes Næt; Valdnødder forsølvedes og forgyldtes o. s. v. Bagningen af Kager var vidtløftig: — Peberkager med og uden Mandel, Figurer — endogsaa Engle! — af Peberkagedejg, Klejner, „Jødekager", „Hamborgerkager", og Masser af Pebernødder. Min Bror, Johannes, og jeg var tidligt med, navnlig ved Fabrikationen af Pebernødderne. De blev, sagdes der fra sagkyndig Side, ikke altid lige lækkert behandlede. Det var jo *før* Anti- og Aseptikens Opfindelse. Men de skulde jo „steriliseres" ved Bagning efter Rulningen i Hænderne; og vi spiste de fleste selv. Undertiden fandt vi ogsaa Dejgen velsmagende og aad den strax raa. Mor lod til at finde det i sin Orden — ved Juletid.

Naar den forventede Aften oprandt serveredes ved Familiebordet Risengrød og Ribbenssteg eller Gaasesteg med Rødkaal. Dérefter Æbleskiver for dem, der kunde rumme mere. Det talrige Tyende

samledes i Borgerstuen ved samme Tractement. Saa ankom de indbudte Børn, Skolemesterens og nogle Husmandsbørn fra Byen. De var — til at begynde med — uhyre alvorlig-nette, forventningsfulde; stirrende, vandkæmmede og nyvaskede, ud i det lave Rum, dunkelt oplyst af de to Tællelys i Messingstage paa hver sin høje Træfod. De fik The og „Julekage". Saa kom alle Folkene ind og bød mod daglig Skik „Tak for Mad". Ogsaa lidt stramt-højtidelige. Efter Theen kom Salmen i Havestuen. En af Søstrene spillede. Det var „Et Barn er født i Bethlehem." For forventningsfulde Børn, spændte paa Øjeblikkets timelige Udbytte, er dén en meget lang Salme. De faldt da ogsaa lidt efter lidt af paa Vejen gennem de mange Vers. Og min Fars vældige og barske Røst blev mere og mere dominerende i Choret. Han var næppe tiltalt af alt dette „Postyr", hvormed Mor elskede at fejre denne Aften. Lidt gnaven sáa han ud, mens han sad og rokkede i Takt, med Hænderne glidende frem og tilbage mod Knæene og det store, snehvide Hoved stift paa dets Hals. Det blev, alt som vi voxede, ved Mors utrættelige Bestræbelser ogsaa dyrere og dyrere at fejre Christi Fødsel, som hun — og vi, Børn, — ønskede det. Kort: Min Gamle lignede dén Aften noget en saaret, brølende Løve; men dog en taalmodig.

Under Afsyngelsen af de sidste Vers listede mine voxne Søstre ind i „Storstuen" for at tænde Juletræet. Min yngste Søster, Anna, en talentfuld og uendelig god, ung Pige, var meget dygtig til at smykke Træet smagfuldt og til at tænde det uden at svide Huset af. Da jeg blev voxen hjalp jeg hende. Naar vi havde tændt alle Lysene, stod vi et Øjeblik tavse og saá paa denne stille, barnlige Herlighed. Fra Naboværelset lød mine Forældres Sang, Folkenes og de fremmede Børns mumlende Nynnen. Jeg syntes, at dette Øjeblik var „Julens" højtideligste. Min unge Søster døde i Somren 75, elsket af os alle. Jeg havde allerede været Student i to Aar, og mit „Gudsbegreb" var ikke min Families, ikke mit gamle, ærværdige Hjems. Jeg mindes den næste Juleaften, da jeg skulde tænde Lysene, og mine Forældres Stemmer, der snart skulde forstumme, lød derinde fra Naborummet. Søster var ikke længer med. Og jeg „tændte" alene. — Da gik jeg ud og klappede Bindehunden. — Juleaften har siden da voldet mig mere Vemod end Gammen.

— — Og saa blev Døren til Havestuen aabnet. I Tællelysenes og Lysesaxens Tid, der varede meget længe i Skelby Præstegaard, var den pludselige Overgang fra Halvmørke til Julelysenes festlige Klarhed af langt større Virkning paa Sindene end nu. Børnene og Folkene stirrede en Stund i ærligt maabende Fryd paa dette lysende, festligt smykkede Træ, der, som det hedder i den mere jordiske Julevise, „først skal vises; saa skal spises." Der maatte dog endnu synges en Salme — „Glade Jul, dejlige Jul!" — der foredroges uden Accom-

pagnement, mens alle vandrede i Kres, Haand i Haand, omkring Træet. Saa — endelig — blev Træet „plyndret", Gaverne uddelt fra „Julebordet".

Nu blev der Liv i Børnene: Med uhyre Omsigt bjergede de i en Fart saa meget som muligt af Herlighederne. Hver lavede sit Depot, stablede op, skrabede sammen, skændtes lidt hist og her om Ejendomsretten. Kort: Nogen egentlig Hygge bragte denne Sammenblanding af intim Familie og smaa Fremmede ikke. Men det hele Arrangement glædede Mor. Hans Berlin derimod befandt sig sikkert noget ensom paa disse Juleaftener; — som ved saa mange andre saadanne Lejligheder.

Julen bragte, foruden anden Selskabelighed, undertiden ogsaa „Børnebal". Sjældnere afholdtes et saadant om Somren. Ved disse Baller tracteredes med varm Aftensmad, Kage og „afbrændt Rødvin", — en skrækkelilg Drik at faa gennem Halsen. Man maatte ved disse Lejligheder opføre sig efter de Voxnes Forbilleder og Model. Men, da adskillige af os vare temmelig uvidende angaaende disse Forbilleders Optræden og kunstige Manerer ved slige Conferencer med det skønne Køn, og da enkelte af os Drenge allerede i en forholdsvis tidlig Alder havde opdaget „Kvindens Trædskhed" m. m. og var absolutte „Kvindehadere", hændte adskillige Pudsigheder ved disse Baller. — Jeg tror, at man skal lade Børn være i Fred for Baller — til langt ud paa Natten, — indtil *de selv* faar Trang til at optræde som „Kavallerer".

Jeg havde min første „faîble" da jeg var c. 9 Aar. Genstanden var en lille, meget svagelig Pige. Jeg ønskede at være hendes Ridder. Jeg skænkede hende en „Lugtedaase" med Svamp. Hun modtog den gerne, men uforstaaende, og forholdt sig iøvrigt yderst kold-kedsommelig, hvilket senere viste sig at være hendes Væsens Natur og Egenart. Det blev ikke til Ægteskab, som adskillige andre Barneforelskelser. Hvorfor jeg takker Himlen. Som sædvanlig havde jeg en Medbejler, en meget stor og fed og umaadeholden Dreng, Karl, kaldet af hans Plejemor og Tante „Kallem*æ*nd". Han var en fræk og for Kvinder farlig og forførende, men falsk Person, der aldeles manglede enhver reel Hensigt. Ved et Sommer-Børnebal skulde den forhadte „føre Ballet op," — bare fordi han var den ældste og stærkeste; og saa for Tantens Skyld, — der ogsaa var væmmelig og vigtig. Vi var alle forsamlede. Discret havde jeg overrakt min Inclination bemeldte Lugtedaase med Svamp og samtidig engageret hende til første, anden og tredie Dans. Men — saa kom hendes Mor og „lagde sig imellem": „„Kallem*æ*nd" skulde da virkelig føre op med *min* Pige!" — Min Harm og Kvide var stor. Men afmægtig.

Selskabet ventede stadig paa den opførende Kavaller. Et Par Ti-

mer før Festen havde jeg sét ham i Toppen af et mægtigt, gammelt Kirsebærtræ. Han aad saa umaadeholdent, at han slugte Stenene med og — i Vidners Nærværelse! — havde pralet — og glimret — ved at kvitttere den bare Kirsebærsaft i en lang, lang Straale! — Pludselig gik en sagte Susen gennem denne mindreaarige Forsamling: En frygtelig Nyhed! „Kallemænd“ havde forædt sig i de spanske Bær! Iført sin fineste Puds var han, just som han skulde afsted til Ballet, bleven nødt til at ty til et afsides, men bekendt Sted, forsynet med to uhyre store Huller. Dér fik han sin fortjente Straf; man vidste i Begyndelsen ikke sikkert hvilken. Men efter en Del discret, tvivlende Hvisken, løftede en jublende-skadefro Drengerøst sig højtrungende midt i Salonen: „„„Kallemænd“ — er falden i Locumet! — Han er falden i det store Locum — med hele sin Stads!“

Jeg vilde ønske, at jeg *nu* havde et Øjebliksfotografi af alle disse Barneansigter, da denne Bombe exploderede. Virkningen var kolossal! Men de Voxne dæmpede den, dyssede ned. Hvad har man Alderdommen til! — og jeg dansede ud med Pigen med Lugtedaasen; sikker paa at have gjort varigt Indtryk — under de foreliggende Omstændigheder.

Omtrent i Februar gav Præstegaarden Aarets eneste store Frokost, den Dag, da venligtsindede Gaardmænd kørte „Præstebrændet“, et af Embedets Emolumenter, til Gaarde. Der blev i mit Hjem aldrig brugt andet Brændsel end Bøgebrænde, herligt Brændsel, der leveredes i stor Mængde fra Godsets Skove. Oftest var det i hine Aar Slædeføre, og hele Gaarden var fuld af Heste og Køretøjer. Mændene samledes i „Storstuen“, der ellers kun benyttedes ved festlige Lejligheder og i Sommerferien, naar Huset var fuldt af Gæster. Det lange Bord bugnede af Svinesylte og Pølser og haardkogte Æg, Ost og Sild, Steg og „Julekage“. Kaffe og Hvidtøl samt, ved denne Lejlighed, Brændevin, udgjorde Drikkevarerne. Der blev spist — langsomt og med conventionel Højtidelighed; men længe. Og Præsten gjorde, hvad han formaaede, for at holde Samtalen vedlige.

I min tidligere Barndom fik Egnen undertiden Besøg af de omvandrende „Bremer-Stadsmusikanter.“ De stakkels Kunstnere saâ fattige og forkomne ud i deres tyndslidte Klæder og utætte Fodtøj; de kom kun om Vinteren. Der var oftest 4—5 Mand i Selskabet. De spillede fortræffeligt, — syntes i hvert Fald den jammerfuldt hylende Lænkehund, Rinaldo, og jeg, der var rørt til Taarer ved denne, meget højtidelige Hornmusik. Senere forsvandt disse gode Musikanter sporløst fra Egnen.

Fastelavnsmandag samledes Sognets unge Karle og „red Fastelavn“. Denne Skik holdt sig længe, saa vidt jeg mindes indtil ind i Tredsaarene. De pyntede, smukke Heste, Karlene med flagrende Baand paa Hatte og Huer og broget smykkede Dragter, „Gumpekassen“

med „Narrene“, Trompeterne, Vognen med „Kongen og Dronningen“, o. s. v. o. s. v. — alt gjorde dette Optog meget virkningsfuldt paa en Drengs Sindelag. Navnlig de velholdte, unge Heste interesserede mig og vakte min Længsel efter selv at komme op at ride, — en Trang, jeg senere i Livet fik meget rigeligt tilfredsstillet. Toget travede fra Gaard til Gaard. Der blev af Anføreren holdt en Tale til Husbonden; jeg mindes ikke dens Ordlyd. Saa maatte Husbonden tractere med Kaffe og Boller, Øl og Snaps. Undertiden stod man af og fik sig en „Svingom“ i Gaardens „Storstue“, hvorefter Skaren fôr videre. Dagen endte med et „Ungdomsbal.“

Den gamle Skik at udsende „Bedemænd“ med Anmodning om at give Møde ved Bøndernes Fester, Bryllupper, Barselgilder etc., mindes jeg fra Græse men ikke fra Skelby. „Bedemanden“ traadte ind i Stuen med mystisk Højtidelighed og fremsagde en lang, delvis versificeret Ramse. Kun ved enkelte Lejligheder deltog min Far og Mor i Befolkningens Gilder. Ved „Glædesforsamlinger“ var der ofte Musikanter i Huset. Under Maaltidet, der var meget rigeligt, gik Tallerknen rundt til Fordel for Musiken. Steg, Kage, Kaffe, Kaffepunch, Hvidtøl og Brændevin udgjorde det almindelige Tractement. Præsten *skulde* holde Tale, hvis han var tilstede; ellers Degnen eller en anden Hædersmand. Ofte medbragte Gæsterne som Gave Hønseæg, Smør og anden Fourage.

Det daglige Liv i Skelby Præstegaard var i mine Drengeaar, indtil jeg som 11aarig kom til Herlufsholm (1865 i August), som meddelt, roligt og stille. Vi levede kraftigt under Opvæxten: Mælk-og-Brød hver Morgen, naar vi kom ud af Sengen. Til Middag — c. Kl. 2 — to Retter Mad. Om Aftenen c. Kl. 7 The og Smørebrød. Desuden vankede der en „Rundtom“ Rugbrøds-Mellemmad. Mor og vi Børn gik i disse Aar tidligt i Seng. Men, Præsten sad meget længe oppe. Han holdt sig, som alt omtalt, i det Hele meget for sig selv i Studerekamret. Kl. c. 9 stod han op, fik The og Ostebrød bragt ned paa sit Kammer. Ved Middagsbordet mødte han i Dagligstuen, drak med de Voxne en Kop Kaffe efter Maaltidet. Samtale var der ikke megen af, og vi Drenge „sad-pænt“ og artigt og spiste. Selv om vi havde fejdet lydeligt lige i Forvejen, var vi artige og stille, naar Signalet „*nu* kommer Præsten!“ lød i Stuen. Ved Kaffen studerede Hans Berlin Avisen — „Berlingske Tidende“ og „Næstved Avis“, eller han læste engelske Romaner, ofte Dickens, som stundom fremkaldte dæmpede Latterudbrud. Om Somren, naar det var meget varmt, tog han sig undertiden en Middagslur med Berlingske udbredt over det hvide Hoved mod Fluerne, der var umaadelig talrige. Ved Aftensmaaltidet mødte han med sin lange Pibe, et gammelt, surt Snorketræ med „Ypsilanti-Rør.“ Han fik en stor Kop The extra, for Natten, tændte i Tællelyset ved en „Fidibus“,

som mine Søstre lavede til ham, og som vi Drenge holdt det for en Ære at sætte til Pibehovedet, der var saa langt borte fra Præsten, at han selv knap kunde naa at tænde. Saa dampede han energisk. Min Mor, som altid sad ved Siden af ham i den anden Ende af den gamle, lange, umaadelig haarde Sopha, viftede afværgende med Haanden ind i Røgskyerne, der drev i tykke Flager under det lave Bjælkeloft. Saa brummede han undskyldende, tog Kortene op af Slaafroklommen og lagde Kabalen op paa det runde, nu rømmede Bord.

Saadan gik det i saa mange, mange Aar, at Sophaen ved mine Forældres Død, trods dens Haardhed, ved to Fordybninger talende forkyndte:

„Her sad de to, Hans Berlin og Emma Reumert, i Sorg og i rolig Gammen fra 1843 til 1884."

Han røg kun om Aftenen og kun lang Pibe. Naar vi andre var gaaet i Seng, vandrede han tilbage til Studerekamret, og dér sad han hver eneste Nat og læste eller skrev sine Prækner til Kl. 1—2 om Morgenen. I hans senere Aar var den hebraiske Bibel hans Studium. Det blev mig aldrig klart, hvorfor denne havde faaet saa stor Betydning for ham. Han havde dog ogsaa som ung Student haft Interesse for østerlandske Sprog og studerede i Tiden om „anden Examen" Arabisk. Inden han lagde sig i sin Kasse-Seng, gjorde han en Ronde omkring hele Gaarden for at sé, om alle Lys var slukkede, thi Brandfaren var meget stor, og saavel vort Hjem som Forpagterboligen rummede mange Folk og meget Fæ. Mangen Sommernat, naar jeg som Student i Ferien kom hjem fra en eller anden Færd, saa jeg gennem Studerekamrets Vindu hans store, hvide Hoved, altid hvilende med Panden i venstre Haand, mens han sad paa sin stenhaarde Stol, ubevægelig bøjet over denne evindelige hebraiske Text. Jeg skyndte mig ved slig Lejlighed forbi — paa lydløs Letfod, ad en lille, ærbødig Omvej.

Naar jeg mange Aar senere som ældre Mand en Gang hver Sommer paa min Maskine fôr til Skelby, besøgte Familiens Gravsted og gjorde en ubemærket Ronde gennem Haverne, Gaarden rundt, saa forekom mit Barndoms- og Ungdomshjem mig en Smule indelukket, lidt sombert, hvad det Ydre angaar. Det er til Dato næsten uforandret. Naar jeg nu genkalder i min Erindring, hvorledes alle Familiens Medlemmer sad i den store, lave Dagligstue i de lange Vinteraftner, beskæftigede hver paa sin Vis, ved Skinnet af to rindende Tællepraase, lavede i Hjemmet i „Lyseforme", saa undrer det mig ikke, at de fleste af os efterhaanden blev nærsynede. Denne Brydningsfejl i Øjet blev for vort, Sønnernes, Vedkommende yderligere udviklet paa Herlufsholm, hvor Tranlamperne — oppe i Loftet — florerede indtil de sidste Aar af vor Skoletid. Ved Højtider og paa

Klaveret brændtes Stearin- eller Parafinlys. Men til Hverdag stod de to Tællelys dér paa det store Bord under Bjælkeloftet, Aften efter Aften, osende og rindende, med utallige „Tyve i Lyset“, krævende utallige „Snydninger“ med Lysesaxen. Med korte Mellemrum lød det: „Aa, puds Lyset!“ og saa sprang vi op, følende os betroede og „snød“ hyppigt saa grundigt, at Tanden sluktes. Præsten holdt længe ud med denne Belysning. Thi, da Petroleumslampen omsider bragte en uhyre Revolution paa Belysningsomraadet, skete adskillige Explosioner og enkelte Ulykker. I Frygt for disse og især for Ildebrand, kæmpede Hans Berlin en lang Kamp mod Petroleumslampen. Men tilsidst maatte Præsten kapitulere. Intet Menneske, der har oplevet sin hele Barndom i Tællelysenes Tid, forstaar den umaadelige, kulturelle Betydning, som Indførelsen af det herlige Petroleumslys havde; ikke mindst for Fattigfolk.

I Sommerferien var Præstegaarden fuldt belagt med Gæster. De fleste af disse var „faste“, kommende igen hver Sommer i mange Aar, saaledes den Japetus Steenstrupske Familie, repræsenteret af Hustruen, to Døttre og Tanterne Talke og Maren. Den sidste var meget gammel og døde, da jeg var en lille Dreng. Onkel Japetus kom ikke hvert Aar og, naar det skete, forblev han kun nogle Dage, ivrigt beskæftiget med at fange Bløddyr og Skalleleg i Susaaen. Han var en køn Mand og besad en udpræget Evne til at vinde sine Omgivelser ved livlig Elskværdighed. Jeg kunde som Dreng godt lide denne Onkel med hans Kætschere og Beholdere og Forstørrelsesglas. Hans store Interesse for „Kryb“ smittede mig, og Salamandere, Firben, Insecter og Fisk blev i hine Drengeaar Genstand for min Jagt og ivrige Beundring og Iagttagelse. Senere traadte de koldblodige Dyr i Baggrunden for Fugle og Pattedyr. Jeg pinte aldrig Dyrene med min gode Villie. Men — den lange Række af „tamme“ Fugle, som jeg i Aarenes Løb har staaet i personlig Forbindelse med, Flyvere af Skade-, Krage-, Ugle-, Skovdue- og Musvaagefamilien, har sikkert ikke paaskønnet min Omhu for deres Vel. Ogsaa maa jeg tilstaa, at jeg i mine tidlige Drengeaar som Insectsamler har spiddet adskillige Biller uden først at bedøve dem: Jeg anede intet om Bedøvelsesmidler. De døde dog ret hurtigt.

Onkel Japetus studerede i flere Somre en vis Snegleart, der fandtes i store Mængder i Aaen. Da han senere blev min Lærer i Zoologi til „Cantussen“, docerede han meget indgaaende nogle Opdagelser, han havde gjort angaaende en Mærkværdighed ved disse Dyr: „de kongegule Orme“. Hvorom det egentlig drejede sig, har jeg nu helt glemt. Men jeg mindes derimod grant, at min Fætter, Elith Reumert, der — af en Fejltagelse — studerede til hin Examen et Aarstid, gentagne Gange søgte at gøre sig behagelig hos Professoren ved at interpellere ham angaaende disse „kongegule Orme“. Elith gjorde det med et

ækelt, ganske fjollet-uvidende, dog samtidig til det dybeste Dyb interesseret Rævesmil. Han var ellers allerede den Gang en net Person.

Ogsaa min gode Fætter, Johannes Steenstrup, var noget sparsom med sit Sommerbesøg. Han gjorde Indtryk paa mig, fordi han var en alvorlig, ung Mand med et blegt, magert Ansigt, samt fordi han nu og da irettesatte mig, naar jeg havde opført mig mindre correct i Selskabet. Jeg var, da jeg — efter min Erindring — sidste Gang saa han som Gæst i Præstegaarden, bleven en stor Dreng, vistnok 14—15 Aar gammel. Johannes S. kom netop hjem fra et Studieophold i Paris, og jeg mindes, at han til min glade Forundring paa en Rotur pludselig gav sig til at foredrage dén, i hint Aar berømte Gadevise: „Voulez-vous laissez la poule aller!" — Snart efter var den kvikke Melodi i alle Lirekasser, og Visen tralledes over hele Kongeriget i den smagfulde Oversættelse: „Vé' du nu bare la' Hønen gaa! — Vé' du nu bare la' Hønen gaa!" o. s. v. — Johannes roede under sit Sommerbesøg troligt for sin Far paa dennes Fisketure. Jeg var meget ivrig for at faa at vide, *hvorfor* Onkel kom hjem med disse Myriader af ganske smaa, døde Skalleunger. Men det lykkedes mig aldrig. Kun ên Gang fik jeg et Svar:

„Jeg leder efter *ên* Unge med *to* Haler. Hvis *du* kan finde saadan en, vil jeg gi' dig en Mark."

Feriegæsterne afventede vi alle, Voxne og Børn med stor Glæde og Forventning. En af mine ældre Kusiner havde én Gang et stort Stykke „Pandesukker" med til mig fra København. Jeg glemmer hende det aldrig i hendes Grav! — De blev hentede paa den fjærne Jærnbanestation i en „gyngende Karm", en gammel, umaadelig tung og stor Firhestevogn fra Christjan d. VIIIdes Vognremise, et Køretøj med høj „Buk" og Lakajbrædt bagpaa. Denne Kareth er den eneste „fine" Vogn, min Far har ejet. Den blev i Mangeaarenes Løb berømt paa hele Egnen og døbt „Skelby-Vognen". Der var en stor Kaleche, der kunde slaas op til „Halvkaleche" med stort Forlæder og Vinduer. Men desuden havde Præsten construeret et helt stort „Ruf" med to bitte smaa Vinduer paa Siderne. I daarligt Vejr kunde 6—8 Mennesker sidde i Tørvejr — og Halvmørke, — naar dette „Ruf" kom i Brug. Baade Kaleche og Ruf holdtes vel smurt i Tran. Navnlig i den varmere Aarstid lugtede Vognen ikke godt. „Karmen" hang i fire bøjede, mægtige Fjedre i brede Remme. Man sad behageligt i dette gamle Køretøj, men det var en stor Hestefordærver, og Præsten maatte holde meget store og anseelige Køreheste. Paa Bukken, højt, højt oppe! sad gamle Per-Avlskarl, Veteran fra 48, flere Steder omtalt i dette Arbejde. Han var sig sin Værdighed og sit Ansvar fuldt bevidst. Han kørte godt. Og om Natten i Regn og Slud og, naar han var gnaven, lod han de store, brune Heste rende. — Naar, nu og da, Kalechevognen ikke var

brugelig, agede vi i Fjælevogn uden Fjedre. Den havde to Agestole, der under Farten vippede fra Side til Side. Dette, uhyre klodsede Køretøj rumlede, som Asathors Kærre, henover de haarde Landeveje. Det rumlede endnu langt værre end „Skelby-Vognen“, hvilket var os Børn meget belejligt, naar vi i Spænding gik i Haven og lyttede efter ventede Gæster. Saa snart Vognrumlen kunde høres, rendte vi ind og meldte: „Nu kommer de! Nu kommer de! Nu kommer de!“ — Saa tilbage, op paa Højen ud til Vejen, for at kunne brøle det første Velkomstbrøl.

Da mine Søstre blev voxne, tilbragte de en Tid om Vinteren i det Steenstrupske gamle, venlige Hjem for at faa Lejlighed til at erholde Undervisning navnlig i Musik, Tegning og Sprog.

Mange andre Gæster end de nævnte besøgte Præstegaarden i Sommertiden. De gik under Benævnelsen „liggende Gæster“ i Modsætning til dem, der kun forblev i Huset en halv eller hel Dag. Blandt de „liggende“ var enkelte Slægtninge og Frænder og en Del Venner og Veninder af mine Forældre og senere, da vi blev ældre, af os Børn. Baade i vor Skoletid paa Herlufsholm og som Studenter havde vi ofte Kammerater med til Hjemmet. Min Klassekammerat, *Frederik Villerup,* død som Overlæge paa Oringe, ledsagede mig i mange Aar paa mine Hjemfarter. *Ludvig Kabell,* der skabte sig et Navn som en af vore mest lovende, yngre Malere, besøgte os ofte. Han var en meget morsom Dreng; dog alvorlig paa sin Maade. Vi var i flere Aar Klassekammerater; men som voxen Knøs forlod han Skolen og blev Kunstner. I Skoletiden lavede vi mange, opsigtvækkende Løjer sammen, og vor gode Ven, Overlærer Albert Leth, der havde stor Sans for Komik, skænkede os Øgenavnet „de to Klovne.“

Jeg mindes *Ludvig Kabell* med stor Veneration. Og med ærlig Vemod. Han var et af de genialeste Mennesker, — næst efter *Achton Friis* — jeg har truffet paa min Vej gennem Livet. Allerede som Dreng tegnede han aldeles uimodstaaelig-latterlige Karikaturer. Men ogsaa, uden Spor af Vejledning og særlig Undervisning, de skønneste Landskaber og Decorationer. Omkring vort 17de Aar fabrikerede *jeg* Texten til en Avis, *han* Illustrationerne. De sidste var de bedste. Det var et rædsomt, uartigt-kaadt Blad, som meget snart „gik ind“. Jeg fandt forleden Dag Ruinerne af et yderst pompøst Digt fra samme Tidsrum, „Elverskud“, illustreret med stort Talent og forsynet med Musik af Ludvig. I Virkeligheden besad han en ganske sjælden musikalsk Begavelse. Ogsaa i denne Kunstart var han Autodidakt. Han formede en Art „Zigeunersystem“ og spillede Fortepiano med stor Færdighed og med endnu større musikalsk Forstaaelse. Livfuld og straalende vittig kunde han være. God og deltagende var han, altid. *Han* havde „et sjældent

godt Hoved". Og et sjældent godt og nobelt Hjærte. Som Dreng var han alt andet end „køn": Ret fed, men velvoxen, med grove Træk, store Hænder og Fødder. Hans Kinder var altid teglstensrøde, og i Stedet for Øjenbryn havde han to brede, røde „Streger" over sine spillevende og smukke Øjne. Men senere blev han en næsten smuk Mand.

I min Studentertid mødtes vi nu og da. En kortere Tid dyrkede vi Kvartetsang og han kom ret ofte i min Svoger og Fætter, afd. Etatsraad Kaarsbergs Hus, hvor Villerup, min afdøde Bror og jeg samledes hver Torsdag Aften i en Aarrække. Villerup besad en usædvanlig bløid, dyb og skøn Bastemme, og allerede i Skolen sang vi meget sammen. Det var muntre, hyggelige Aftner. Og det var efter mit andet Studenteraar den eneste Familie, vi gæstede. Jeg havde ikke Tid til videre Selskabelighed, kedede mig let i Familielivet og nærede — som altid senere — en uafrystelig Ængstelse for at komme til Ulejlighed. Senere skiltes vore Veje mere og mere. Kabell blev gift. Hans Hustru var svagelig. Efter Kunstneren Krøyers Udsagn gik han meget op i Ægteskabet og producerede efter dette intet betydeligere Arbejde som Maler. Heller ingen Børn. Krøyer havde næret store Forventninger til hans Evner, og hans Billede „Det gule Gardin" var i hine Aar beundret af alle Kendere.

Da jeg sidste Gang saa Ludvig Kabell, udtalte han Ønske om at spille Orglet ved min Brors Bryllup i Fredensborg Slotskirke. Han gjorde det mesterligt. Ikke længe efter døde han ret pludseligt. Ingen meddelte mig hans Død, og jeg kom ikke til at følge ham til Jorden. Hans Ægteskab var barnløst, som bemærket.

Mine Søstres Veninde, Malerinden Frkn. *Marie Knudsen,* hørte ogsaa til Sommergæsterne. Hun var en vakker Pige med gladt Sind, kønt Ansigt, godt Hjærte, smukt Talent; men „forvoxet" Ryg. Baade hun og Ludvig Kabell malede flere skønne Billeder under deres Ophold. Marie K. døde ugift og ret ung.

I den glade Sommerferietid foretog Præstegaardens Ungdom talrige, ofte lange Udflugter med Baad. De længste havde Bavelse-Vindstrup-Tjustrup Sø med „Hekkenfeldt-Huset" som Maal. Der medførtes ny Kartofler og Løgsauce. Oftest færdedes jeg dog alene, passioneret Geddefisker, som jeg var. Utallige skønne og spændende Timer har jeg tilbragt paa Susaaen med Baad og Snøre.

Mor tog interesseret Del i Gæsternes Gammen. Far fortsatte sit, noget tilbagetrukne Liv. Han var af Naturen meget gæstfri og vennesæl, og han lagde aldrig et Straa i Vejen for Ungdommens uskyldige Moro. Men han tog personlig aldrig Del i vore Adspredelser.

Under Krigen i 64 omfattede mine Forældres Gæstfrihed en halv

Snes Flygtninge fra Sønderjylland, Slægtninge, mest Mødre med deres Børn. De boede længe i Præstegaarden. Og det var selvfølgelig en meget underholdende Begivenhed for os Børn, pludselig at faa saa mange Kammerater at færdes med. Adskillige vilde Krigsraab lød i den store Have. Navnlig mindes jeg levende en vakker, krøltoppet Fætter, dén Gang en Pog paa vel c. 7—8 Aar, naar han pludselig tørnede ud med løftet Sværd og skinnende Øjne under det — desværre tyske — Kommandobrøl: „Fahne h'rraus! — Fahne h'rraus!" — Han var den Gang en glad, blød, letbevægelig og smuk Dreng, mild og kærlig; men — „Fahne h'rraus! Fahne!" — Han var fuld af Fantasi og af Deltagelse for andre, god, saa lang Dagen var. — Mange Aar efter, da min Bror var Candidat hos afdøde Prof. Howitz, blev hans Lig fundet i Søndermarken og bragt til Hospitalsafdelingen. Han havde endt sin Tilværelse ved et Pistolskud under en Brydnings- og Gæringsperiode som ung, theologisk Student. „Han maa have lidt meget," skrev min Bror til mig, „forinden han tog denne Beslutning." — Fahne hoch! allzu hoch!

Frederik d. VII's Død fremkaldte stor Bevægelse og Uhygge i Landbefolkningen. Man var klar af, at *„nu* maatte Krigen komme." Rygter fløj, som sorte, skrigende Fugle genenm det kolde Efteraars skumle Luft: Kongen *var* ikke død, *nu!* Det var Løgn og Bedrag dét. De „Store" havde fyldt hans Kiste med Sten. De „Store" bedrog Folket. Landet var forraadt! — —

Vi Drenge ilede med at faa Mor til at sy et, endog meget bredt „Sørgeflor" paa Trøjeærmet. — Og saa kom Krigen.

Rømningen af „Danevirke" og vore Troppers rædselsfulde Tilbagetog fyldte jævne Mænd med ny Gru, ny Tvivl om, at alt gik ærligt til, om „de Stores" Redelighed. Stemningen var blandt Almuen meget trykket og fuld af Tvivl og Ophidselse. Der samledes sammen til Hæren: Uldtøj, Spise- og Drikkevarer, Skraa og Tobak. *Alle* var klare over, at Soldaterne, der laa ude og stivfrøs i den hundekolde Vinter, vel kunde ha' godt af en Snaps til deres Brød og en Pibe Tobak til at varme og trøste sig paa. Total-Galskaben havde endnu ikke løftet sit selvgode, fladpandede Fanatikerkranium i Borgerstuen. Og, var det sket, var denne ædle, aandelige Sport øjeblikkelig bleven lynchet af „det gemene Folk". Fra Karrebæksminde, ved Susaaens mægtige, brede Udløb i Havet, afsendtes dybt lastede Sejlere til Als, Skibe, der bugnede af Uldtøj, Tobak og Brændevin.

Efter fattig, landlig Lejlighed, skabtes ogsaa dén Gang nu og da en enkelt, yderst spagfærdig „Krigsspekulanter", — paa min Egn mindes jeg kun en eneste: den temmelig aldrende, meget fordrukne, „Post-Søren". Den stakkels, ganske lille Djævel, der var „stærkt gift" og sad i Armod med en stor, drabelig Kvinde, stærk og agterbred som

en hollandsk Kuf, og talrige, umættelige Børn, fik en Dag en naturlig og uimodstaaelig Trang til at udnytte Situationen og lufte sit ganske lille Legeme med dets iboende, ikke endnu helt udslukte Aand. Han kundgjorde derfor, at han *nu* gik frivillig i Krigen! og var villig til at medtage mindre vægtige, for et øvet Postbud dog transportable Kærlighedsgaver til sine Medkrigere, der ventede ham med Længsel ved Dybbøl. Stærkt belæsset stak Søren af — til Korsør. Saa vidt jeg mindes kom han ikke længere. Dér stod Slaget for hans Vedkommende. Da han omsider maatte retournere til Kvinden, har rimeligvis *hun* opgjort Regnskabet med ham. Andre lod ham være i Fred for Jurisprudens og Forargelsens barske Udslag. Thi Søren var — „alligevel" — en brav, „stakkels Dævel". Og en Mand, der „*mente* det godt nok." — Saadan dømte „Selskabet" *dén Gang,* — i Jesu Navn.

Der bestod et godt og venligt Forhold mellem Præstegaarden og den øvrige Befolkning. Jeg havde dog et Indtryk af, at Præsten sympathiserede mere med Fattigfolk end med Bønderne. Han var conservativ, og „Bondevennerne" som *politisk* Parti var ham ubehagelige, muligvis undertiden „vederstyggelige", som han, naar han følte sig yderlig irriteret, plejede at udtrykke sig. Han deltog heller ikke nu activt i Politik. Han afgav ved Valgene sin Stemme, — dog næppe altid; og „dermed basta". Husmænd og Indsiddere tiltalte ham sikkert mest. Baade han og min Mor viste Aaret rundt stor Gavmildhed ligeoverfor Landsbyens Fattige. Navnlig Mælk og Mad uddeltes til enhver, der trængte. Hans Berlin kom dog ogsaa godt ud af det med Bønderne. De respekterede ham, alle. Men faa traadte i nærmere Privatforhold til ham. Hans Forhold til Skelby og Gunderslev Sogns Lærere var godt og venligt. Om de hellige Dage spiste Lærerne og enkelte Kirkegængere ofte Frokost i Præstegaarden; meget hyggeligt. — Hvor *er* Mad dog en herlig Guds Gave. Jeg har sét flere fødte Krakilere blive til gode og forstandige Mennesker ved Ædelse. — Kun ondsindede Kvinder bliver derved endnu værre. Paa Grund af Korsettets forøgede Tryk mod deres Hjærte, Mave, Æggestokke og anden Indmad.

Familiens Omgangskres omfattede, kosmopolitisk, alle Egnens Familier udenfor Bondestanden og alle Nabopræstegaardenes. Der var adskillige ejendommelige Personligheder i denne Omgangskres fra mine tidligere Drengeaar og fra min Ungdom.

Den i sin Tid landskendte og ansete Opdrætter af Heste og Kvæg, *Kammerraad Andersen,* Forpagter af Gunderslevholm, der ligger ligeoverfor Præstegaarden paa den anden Aabred, var en stærkt særpræget og meget afholdt Mand. Han var kæmpestor. Hans Ansigtstræk var stærke, grove. Næsen tyk og kødfuld. Munden bred, med svære Læber. Øjnene fulde af Liv under tykke, bu-

skede Bryn. Det vejrbidte, kobberbrune, aabne og ærlige Ansigt var prydet med kort Kindskæg, Hovedhaaret stærkt og langt. Hans Arme og navnlig hans Ben var meget lange, Hænder og Fødder uhyre. Denne mægtige Krop var i stadig, hurtig Bevægelse, — især, naar han var glad og oprømt. Da lød hans hastige, meget hæse Stemme, afbrudt af hjærtelig Latter, befriende gennem Rummet. Og de store Lemmer kom i besynderlig Agitation. Fødderne skrabede mod Gulvet, Hænderne klaskede mod Laarene eller arbejdede i Luften. Kort: alt var Liv, ægte, tillidsfuldt, troskyldigt Liv; Landliv. Han var en hjærtensgod Personlighed, afholdt af alle, ikke mindst af hans lille, altid svagelige Hustru og hans talrige Børn. Hesteracen „Knapstrupperne“ var hans Specialitet, eller snarere én af hans Hovedinteresser. Det var et besynderligt Syn at se „Kammerraaden“ komme anstigende paa sin „grønne“ Knapstruphingst. Det unge, svære, fyrige Dyr syntes lige netop at kunne bære denne Kæmpe, hvis Fødder var altfor nær ved Jorden. Herlige Tyre og Køer med pragtfulde, lovende „Spejl“ fremavlede han i en lang Aarrække paa Gunderslevholm.

Trods alt gik det dog i Mangeaarenes Løb tilbage for ham, skønt hans Forpagtningsvilkaar var — efter Sagkyndiges Paastand — yderst gunstige. Og, da Ejerinden af Gunderslevholm, Enkeetatsraadinde Betsy Neergaard, var død, og Godset i nogle Aar havde været i Johan Neergaards Besiddelse, Andersen bleven en ældre Mand, gjorde han Fallit. Han er ikke den eneste Foregangsmand paa vort Landvæsens Omraade, der har betalt sin Interesse meget dyrt. Han maatte ofte foretage Rejser og overlade Styrelsen til Underordnede. Hans Husholdning var stor. Og, efter hvad afdøde *Skovrider Kaas* betroede mig, blev der om Nætterne baaret megen Sæd fra Gaarden, uden at Bærerne betalte den. Denne ejendommelige og brave Mand levede endnu en Aarrække efter denne triste Katastrophe, støttet fra Gunderslevholm.

Den skønne og herlige Ejendom, Holløse Mølle, havde som saadan sin Glandsperiode i min Barndom og tidlige Ungdom. Ejeren, *Rudolph Høyer,* og hans Familie, hørte ogsaa til vor Omgangskres. Han var en høj, køn, jovial Mand, med et pokkersgodt Greb paa at „behandle Bønderne“. Foruden Vejrmøllen besad Ejendommen fortrinlig Vandkraft fra Susaaen, der — Nat som Dag — „opstemmet“ buldrede ned over Hjulenes Skovle. I en Aarrække fangedes en Mængde herlige Aal under dette Vandfald og solgtes til København. Jeg mindes, at denne Aalerigdom ét Aar var saa stor, at Folk beskrev Rusen som „saa stoppende fuld, at Aalene havde trykket og kvalt hinanden ihjæl,“ da man kom og røgtede den om Morgenen. — Jeg har til idag dog ansét Aalen for meget vanskelig for dens Familie at kvæle. Møller Høyers Velstand, fortalte han

selv en Gang, begyndte med en større Lotterigevinst. Han spillede sammen med Kammerraad Smith, Rønnede. De to, den Gang unge Mænd, havde aftalt, at dén der muligvis bragte sin Medspiller det glade Budskab om Vinding, Dag eller Nat, skulde „knalde“ en Rude for hvert Tusinde Rigsdaler. En Nat vaagnede Høyer ved Klangen af en splintret Sovekammerrude. „Jeg vidste, at det var Smith! Og saa raabte jeg strax: Bliv bare ved! Bliv bare ved!“ — Smith blev længe ved.

Godsforvalter *Koch,* Gundersløvholm, stod i mange Aar mine Forældre nær. Han var en meget værdig, anseelig Mand, høj, alvorlig og klog. Allerede i mine Drengeaar blev han forflyttet til Vemmetofte Kloster og betitlet Etatsraad. Hans Hustru erindrer jeg som en meget lille, meget barnligt udseende Kone af noget sygeligt og nerveust Habitus. Hun havde faaet flere Børn, men vedblev at bevare sit lille Barneansigt saa godt, at Skorstensfejeren, der en Morgen, før Fruen var staaet op, uden Varsel kom ind i Sovekamret for at rense Kakkelovnen, i glad Morgenstemning sprang hen til Sengen med legende løftet, sort Finger og et „Dikkedik! — ligger du dér!“ —

Etatsraadinde Neergaard, der døde, da jeg var en lille Dreng, var en høj, mager, smuk, gammel Kone, myndig, men god. Selv barnløs, optog hun i Koleraaaret tre smaa Plejebørn i Huset. Hun besøgte ofte mine Forældre og omvendt. I Julen samledes Børnene fra begge Sider af Aaen til Juletræ i Havesalen paa Gunderslevholm. Det var meget pragtfuldt med Engle og Nisser o. s. v. Der var altid en Mængde Kvædebrød, som hun fabrikerede selv, og en Julegave til hvert Barn. Ikke desto mindre fornam jeg mig mere højtideligt end muntert stemt. Thi jeg var klar over, at man skulde være *meget* artig og ikke for løssluppen dér. Den ene af „Koleradrengene“ var for Resten et Mønster paa en „uartig Dreng“ og udviklede i Aarenes Løb en utrolig Opfindsomhed som Ulykkesfugl og uvoren Knægt; dog ikke altid kedelig. En Sommerdag, da en lille, spæd Comtesse, en Feriegæst, laa i sin sødeste Slummer, sværtede han i en Fart hendes Ansigt kulsort med en sveden Korkprop og forlod Lokalet. Man foretille sig den ømme Moders Rædsel, da hun efter Frokosten gensaa sit Barn! — Denne Dreng er én af de faa, jeg har mødt, der *burde* ha' haft Klø de fleste Dage i Aaret. Men han fik dem vist aldrig. Og forsvandt i Samfundet.

Saa var der Skovriderne, først *Sparre,* senere min nylig afdøde Ven, *Kaas.* Der var de vexlende Gartnere, Skolemestre, Kontorfolk og Forvaltere, alle brave Folk. Ved selskabelige Lejligheder i Præstegaarden mødtes alle under én Hat. Jeg tror, at det var ganske sundt for Menigheden, i hvert Fald var det nødvendigt, fordi Præstens gjorde saa faa „Selskaber“. Men, — jeg er *nu* ikke ganske

vis paa, om denne demokratiske Sammenblanding af Herskab med Underordnede bidrog positivt til Moroen. Alt som Aarene gik, og min Bror og jeg blev voxne Mænd, syntes „Selskaberne“ at blive mere tvangfri, gemytlige, virkelig Samtale hyppigere, friere.

Af Nabopræsterne maa jeg nævne Buchholtz, senere Fibiger, Vallensved; Waage, først Nærby, senere Herlufmagle; og Nielsen, Glumsø.

Buchholtz var en livligt begavet, gemytlig Mand, men saa umaadelig fed, at Menneskene ikke strax opdagede hans fortræffelige aandelige Egenskaber. Han var høj, mørk, noget skaldet, bar Briller for sine smaa, i Fedt delvis begravede, kønne Øjne og havde tyndt Kindskæg. Han bevægede sig duknakket, meget langsomt. Ogsaa hans Tale var langsom, og hans noget hæse Bas fremførte Ordene stødvis, stakaandet, paa en underlig ligesom boblende Maade. Som 12—13 Aars Dreng har jeg én Gang sammen med min Bror besøgt hans Hus, vandrende fra Herlufsholm, en Søndag. Vi maatte jo i Kirke. „I *vil* vel *høre* Buchholtz?“ sa' hans lille, røde, næsten ligesaa trivelige Kone. Og vi svarede artigt Ja. Præsten fik en stor Æggesnaps og gik over Gaden til Kirken. Men, da han kom paa Prækestolen, stirrede vi paa hinanden i Rædsel. „Han *døer!*“ hviskede Johannes. Og jeg secunderede: „Ja! Han *er* lige ved at dø!“ — Hans Stemme lød som en dybt rallende Strangulerets. Hans Ord var ganske uforstaaelige. Hans Ansigt endnu blegere end ellers. Dog, — Buchholtz levede adskillige Aar efter hin Dag, før han pludselig gik bort under et Slagtilfælde. Og jeg har hørt, virkelig *hørt* ham adskillige Gange siden udbringe min Fars Skaal ved hans Fødselsdag d. 2 Marts, vittigt og varmt. Han var, foruden min Far, en af de faa gode Lejlighedstalere i Selskabet. Buchholtz døde, afholdt og agtet af alle efter et langt, men barnløst Ægteskab. Hans gode Hustru lignede mest af alt en hyggelig Samovar.

Fibiger var af ganske anden, langt mindre borgerlig Støbning. Han var en høj, smuk Mand med et fint, aandfuldt Ansigt, skarpe Træk og langt „Digterhaar“. Han talte langsomt, med en noget smægtende Stemme, der dog kunde sige ret skarpe Ord. Han var Forfatter, skrev Digte — og fik dem trykt („Diodoros“). Han interesserede sig for Kunst og malede kønne Aqvareller. Jeg har flere Gange været sammen med denne Mand, men lærte ham ikke personlig at kende. Da vi mødtes, var jeg netop begyndt at praktisere som Læge med Bopæl i Præstegaardens Enkesæde og gift. Han var utvivlsomt, hvad Peter Nansen en Gang i en Samtale med mig (om en anden Skribent) benævnede *„jo en fin* Forfatter“, — ræveagtigt underforstaaet: Ikke meget *læst;* Kaviar for den store Hob. Hans Ægteskab var barnløst; og han tog til sig, som Plejesøn, *Karl Gjellerup,* som jeg flere Gange har truffet. Gjellerup var, da jeg saa

ham første Gang i Skelby Præstegaard, en lille, spinkel, spidsnæset, alvorlig, dog meget talende, ung Mand, med et skarpt, fint, typisk „højliterairt" Ansigt og Væsen. Han var skægløs, og jeg tror, at han gerne vilde ha' haft en stor „Knebelsbart": Han syntes at elske „Mandighed", Idræt, Ridderfærd. Men, det var i hin Tid en ulykkelig Kærlighed. Saavidt jeg ved, søgte han Undervisning i Ridning, da han arbejdede paa „Romulus". Men — han maa ha' taget sig besynderlig ud tilhest. Han kunde godt „gøre Stormkur". Paa et Bal forsøgte han sig med Egnens smukkeste Pige. Hun var meget høj. Han en lille, spids, bebrillet Spirrevip. Det saà pudsigt ud. Og hun „gav" Isjomfruen; — hvad hun mari ikke *var*. Han gjorde som ung Indtryk af at være et nobelt, noget selvtillidsfuldt, let opfanatiseret Digter-Menneske, en ikke just imponerende incarneret „Idé". — Nu er han død. Han ogsaa. Allerede da, i de første af Firsaarene, var han i fuld Virksomhed som den Gang højradikal Forfatter. „Germanernes Lærling" er, formoder jeg, „født" i hin Tid. Jeg mindes, at han ved vort første Møde i Skelby Præstegaard „consulerede" mig som Læge om, hvorvidt en Kvindes Haand under Forløbet af en Lungetæring *kunde* blive *saa* mager, at hun, idet hun lod Haanden hænge slapt ned, kunde se sin Trolovelsesring af sig selv „glide af Fingeren og trille henad Gulvet?" Jeg tror nok, at jeg svarede: Ja. Men jeg havde aldrig sét det — i Naturen.

Jeg har læst meget af Karl Gjellerups senere Production, har ofte tænkt paa ham med Sympathi, skønt vi var saare forskellige i Interesser, Passioner og Væsen. Hans skønne, rene og mandige Digt „Brynhild" anser jeg for det lykkeligste af hans Arbejder. Dette Værk vil aldrig blive „gammelt".

Provst *O Waage* lærte jeg at kende under hans Ophold i Herlufmagle, c. $^{3}/_{4}$ Mil fra Skelby, dels som Læge, dels som en Ven af min Far, der dog var betydeligt ældre. Waage var en velbegavet, klog, forsigtig Prælat. Han var en meget kultiveret Præst og en god Taler med et udtryksfuldt og smukt Ansigt. Han talte ved begge mine Forældres Begravelse, — smukt og godt ved min Fars, mindre forstaaende ved min Mors. Men, — dén Dag maatte han og jeg selv vente i timevis paa hendes Lig, der fra København førtes til Næstved og derfra atter paa Slæde til Skelby Kirke. Det var en forrygende Snevinter med store Driver paa Vejene og stræng Kulde. En trist, sørgmodig Dag. — Paa Hjemvejen til Glumsø saa jeg en stor Flok Vildgæs i Lejr paa Læsiden af en Bakke. Jeg omgik Flokken, krøb i Sneen over Bakkekammen og skød, da Flokken lettede, tre Gæs. Dét er aldrig hændet mig hverken før eller senere. — Mange Mænd skyder bedst og heldigst, naar deres Hjærte er tungt. — Provst Waages Søn, *Erik*, besøgte mig et Par Gange. Han udgav i ung Alder en Digtsamling, „Ungkarl". Edv. Brandes kaldte

den „elegant, lidt muntert ung, temmelig kættersk“, aabenbarende „et ret frimodigt og selvstændigt Talent og en ikke ringe Dannelse.“ Arbejdet blev i det Hele meget venligt modtaget i Pressen. I 1899 udgav Erik Waage „Evige Mure, et Nutidsdrama“. Han sendte mig Bogen med venlige Ord. Han var svag og døde kun altfor tidligt. Han var en meget sympatisk, alvorlig Personlighed.

Pastor Nielsen, Glumsø, havde kendt Hans Berlin fra Skoleaarene. De var Duskammerater, af hvilke min Far havde meget faa. Nielsen var en meget høj, meget talende, duknakket, mager Jyde, mørk, med Kindskæg. Hans utvivlsomt største, mere verdslige Interesser var Musik og Genealogi. Hér i Danmark kan man — med god Villie — næsten altid hitte ud af, at man er Fætter eller Halvfætter til hinanden. Gamle Pastor Nielsen havde ofte Lommen fuld af „Stamtavler“, og vi kom efter nogen Gransken i Familie- eller „Frændeskab“. Han var et hjærtensgodt Menneske, men noget „afstikkende“ og næppe stærkt begavet. Han havde ofte sin gamle, elskede Violin med, naar han besøgte os, og foredrog „Lieder ohne Worte“ — „efter Øret“, — mens en af Damerne spillede efter Noderne paa Klaveret. Det glædede ham meget. Og det var meget hyggeligt. Han blev en gammel Mand og døde først, efter at jeg var bleven Student.

Da Etatsraadinde Betsy Neergaard var død, skulde Fættrene Johan og Charles Neergaard trække Lod om Godserne Gunderslevholm og Gyldenholm, — et behageligt Lotteri: Kun 2 „Lodder“; ingen Nitter; et godt Gods paa hvert Lod. Hans Berlin bistod ved denne solenne Forretning, der foregik uden „Waisenhus-Børn“ eller Blindfødte med bare Arme. Johan „trak“ Gunderslevholm. Jeg var dén Gang en lille Dreng, han en ung Mand. Jeg har siden kendt Johan Neergaard, der lever endnu, højt bedaget.

Johan N. var en livlig, polyteknisk uddannet, ung Mand, da han pludselig dukkede op i Kresen. Han havde et forlegent, noget snurrigt Væsen og stammede stærkt. Han elskede Musik uden dog selv at være Udøver af denne Kunst, og hans Gammen over et godt Stykke „Firhændig“ udløste hos ham en tilsyneladende uimodstaaelig Bevægelsestrang. Den „nye Godsejer“ havde dén Gang mange mærkelige Indfald. Jeg mindes bl. a., at jeg som Dreng en Sommerdag blev inviteret til at sé „Svift“, en lille, uhyre fed, kastreret, gammel Hund, „svømme“. Vi roede ud i Aaløbet, og, under megen venlig Tiltale og mangfoldige Kælenavne, tog Johan „Svift“ i Nakkepelsen, puttede ham ned *under* Vandet og bemærkede: „Man maa erfare, *hvorlænge* „Svift“ kan holde Vejret, — og la' vær' at drone.“ — „Svift“ holdt Vejret utroligt længe under svær Kamp. Saa begyndte det at boble omkring ham. Og saa slap han endelig op og fik Friheden.

Johan Neergaard var i Besiddelse af betydeligt satyrisk Vid. Han brød sig ikke stort om „Formerne“, Convenientsen. Men han kendte nøje alle Hverdagslivets „Dikkedarer“. Adskillige Gange har jeg hørt ham indlede sine Visitter med: „Jeg ved godt, at Visitter er Dem ligegyldige og til Ulejlighed. Men, — for dog ikke at blive ansét for et Umælende o. s. v.“ Men, skønt hans Vid og Satyre næppe som Baggrund havde nogen Selvironi, og skønt han oftere — til at begynde med — saarede mere ømtaalige Mennesker, saa skabte han sig, uden særlige Bestræbelser men ganske spontant, i Aarenes Løb talrige Venner, og det af de mest vaskeægte. Hans sande, inderste Væsen lærte man sent og vanskeligt at kende. Han var uhyre reactionair, conservativ til det yderste, hvilket faldt meget naturligt i hine Tider. Og han har næppe ændret stort i sine Anskuelser under de kommende Decenniers sociale og politiske Kampe og Rørelser. Men denne særegne, i Virkeligheden højsindede Personlighed, der „kneb paa Skillingen og lod Daleren gaa“, sagde en „Ydmygtbedende“ en bedsk „Sandhed“, og samtidig gav ham dét, han bad om, — han gik selv mere end nonchalant klædt, altid paa skæve Støvlehæle, men skyede ikke at skænke en Fattig et Par Buxer eller et Par Støvler med lige Hæle, — han havde det store og tiltalende, dét i vort Samfund sjældne Fortrin, at være et Menneske med *bevidst* Særpræg, paa hvilket han havde moralsk og ethisk Mod til at leve sit lange Liv, som han kunde og vilde.

Johan Neergaard var noget despotisk anlagt. Men tillige patriarkalsk. Han elskede Orienten, som han lærte at kende under en meget interessant og *meget modig* Rejse bl. a. i den syriske Ørken. Han foretog denne — vistnok i Slutningen af Tredsaarene — ledsaget af en Søn af daværende Distriktschirurg Castenskiold, Næstved. Hans Rejsekammerat, cand jur. C., blev efter hans Hjemkomst hans Svoger. Denne Rejse var hans Livs store Oplevelse. Han hjemførte en Samling smukke og delvis kostbare ethnographiske Sager og førte en Dagbog, som jeg — mange Aar efter — under et natligt Jagtophold paa gamle Gunderslevholm med Interesse studerede. Jeg har paa Rejser i Østen truffet adskillige Mænd, der i mangt og meget har mindet mig om Johan N. Der var næsten slet intet af Datidens — og vel endnu mindre af Nutidens „Jorddrotvæsen“ over denne Mand. Han kunde ikke ride. Han drev ingen Sport. I mange Aar kærede han sig ikke det mindste om Jagt. Sammen med min Jævnaldrende, Carl *Sparre,* Skovriderens Søn, drog jeg som c. 11aarig Dreng paa Jagtæventyr paa Gaardens Marker. Vi var „Sværtbevæbnede“, var vi, med ladte Doubletter, Krudthorn og brede Tasker, der dog sjældent var mer end tomme. Det var en „ren Svir“ at møde Herlighedsejeren, lutter Opmuntring og venlige Ord, sindrigt og stundom humoristisk afpassede for mindreaarige Drenges

Hjærner. For os, Hvalpe i Herrens herlige Vingaard, var dog disse, mere phantastiske end for det, den Gang sparsomme Vildt ødelæggende Excursioner, rammeste Alvor: For Sparre blev Kongeriget hurtigt for trangt. Den eneste Gang jeg, siden han blev Knøs, har hørt fra ham var i 1880. Han havde da i tre Aar levet et ganske æventyrligt Liv i Sydafrikas Stepper. Om mig selv skal jeg tie.

Først en lang Aarrække senere, da Skovrider Kaas efterfulgte Sparre, vaktes Johan Neergaards Interesse for Faunaen. Efter faa Aars Forløb blev Godset et af de vildtrigeste, jeg har sét. Der anlagdes i Godsets skønneste og mest æventyrligt-couperede Skov en betydelig Dyrehave for Daavildt og Kronvildt. Stor Fortjeneste har Joh. N. indlagt sig ved Indførelse af Jagtfasanen, der snart bredte sig over hele Egnen som Standvildt. Bestanden af Raavildt og Harer blev overmaade stor. Kort: Interessen gik næsten til modsat Yderlighed af Fortidens. Kaas og Skovløbere patroullierede i de maanelyse Nætter, Vinter som Sommer, efter Krybskytterne, der snart havde lugtet, at hér var Madposen fyldt og „Madposedyrene“ talrige og „troende“. Utallige er de natlige Æventyr, Kaas i hine Ungdomsaar oplevede. Han var en enestaaende Jæger og Skytte og en modig, naar det kneb, noget voldsom Mand. Mangen Gang knaldede Hundepisken paa de natlige Stimænds slet ikke afmagrede Rygstykker; stundom med saa stor Effect, at den tro Tjener „kom i Avisen“ med for Tilfældet afpassede Notitser om hans „adelige Afstamning“, — det Skind! Stundom forsøgtes ma foi Rettergang imod ham. Men, — Vildtet trivedes. Det florerede. Skønnere Syn end dét, man havde fra Sadlen paa sin Ridehest, en vemodig, klar Efteraarsaften, naar man i kort Gallop passerede de dybt sandede Veje mellem Skovene og Hovedgaarden: Rudler af legende Raavildt paa Markerne, skogrende, brogede Fasankokke flaxende op fra laadne Grøfter, brogede Hegn, — Harerne i søgende Hop over de vide, dugsprængte Græsmarker, — skønnere Syn ses ikke af dansk Øje paa denne Ø.

Naar en Mand skal tilride en modig og nogenlunde ædel Hest, kommer der ofte en Dag, der for begge Parter er afgørende for Fremtiden: Dagen, da Hesten vil kaste sin Rytter i Grøften. Lykkes dette efter Hestens Plan og Villie én Gang, vil det blive vanskeligt at faa det „gode Forhold“ genoprettet. Saaledes ogsaa mellem selvstændige og frie Mænd; — ikke Kvinder: De saakaldte „Venindeskaber“ er ofte som „Plimsollere“, der i Aaremaal — trods alt — kan „gaa paa Pumperne“, med den gode Tones og Velanstændigheds Kadaver i Lasten. Et venligt Forhold mellem Mænd, der er ganske uafhængige af hinanden, afbrydes hyppigt af en ærlig Fægtning, et Sammenstød, — som Indledning til pax æterna. Paa Grund af det mangeaarige, venskabelige Forhold mellem Præste-

gaard og Herregaard nedlagde jeg aldrig et eneste Stykke Vildt, der om Vintren gik over Aaens Is til Præstegaardens Stakhave og øvrige Terrain. Jeg stiftede, da jeg i 1880—85 levede paa Stedet som practiserende Læge, en Jagtforening med den særlige Opgave, at frede Fasanhønen — under dén, dén Gang uhyre Bøde af 5 Kroner. Men, da min gæve Nabo en Dag lod mig genem Skovrideren vide, at jeg ikke kunde *som Læge* vente fast Engagement paa Herregaarden, — hvor man besad en meget facil Medicus i Forvejen, — hvis ikke jeg vilde „la' være at knalde", saa svarede Præstens Hans, meget correct, at han beklagede ikke at *kunne* købe sin eventuelle Position som Læge ved at opgive sin personlige Frihed, men fortsat vilde vise sig som den offervilligste og loyaleste Jagtnabo under Solen. Og — fortsat „knalde" paa sit private, gudindviede Terrain. Næppe var min Far død, før hans Efterfølger, efter Ilskrivelse, viste sig at have afstaaet Præstegaardens Jagt til Herregaarden. Nu, — jeg elskede just *denne* Del af mit Revier. Jeg havde ikke opsagt min Ret o. s. v. Forinden dette havde jeg, med soleklar Ret, besværet mig over ulovligt Indgreb af Godsets Fisker. Jeg blev desauvoueret. En kraftig Korrespondançe affødtes, — vistnok lige karakteristisk for begge Parter. Og saa var der Tavshed og sort Mørke paa begge Sider af Aaen i et Par Aar. I 85 flyttede jeg til Glumsø og byggede mit Hus „Taarnet". Mit Revier fastholdt jeg, fraset mit Barndoms- og Ungdomshjems Tilliggende. Og mit Forhold som Læge til Befolkningen i min gamle Egn forblev ganske uforandret.

Først, da jeg i 1890 planlagde min første Kaukasus-Excursion, genoprettede Johan N. det gode Forhold, som siden fortsattes gennem mange Aar. Jeg mindes tydeligt, hvorledes han under en Soiré paa Herlufsholm pludselig entrede mig i en Vinduesfordybning. Med oprigtig Interesse spurgte han mig om mine Planer, Opgaver og Rejserouter. Han var 20 Aar ældre end jeg. Vi var først høflige. Saa hjærtelige. Og det endte med, at vi „gav Pote". Og i den følgende Aarække lærte jeg ham ret nøje at kende. Han var en hjærtensgod, patriarkalsk-trofast og særegent begavet Personlighed. I mange, lange Aar har John. Neergaard levet aldeles tilbagetrukken, ramt af dyb legemlig Svaghed. Gemt, men ikke glemt. Af hans virkelige Venner.

Han var i Besiddelse af betydelige Kundskaber i Polyteknik og Geographi. I de sidste Aar af min Skoletid kaldtes han til Censor ved vore Sommerexaminer. Han var som saadan meget human, og vi hyldede ham med Tilnavnet „Menneskeslægtens Lyst og Glæde", — et Udtryk hentet fra en latinsk Classiker. Dén Gang var han en trivelig, lys, noget vejrbidt Mand, lidt under Middelhøjde. Brede Kinder, „kødfuld" Næse, kønne, livfulde Øjne, kort,

lys Moustache, ret stor, „levende“ Mund med temmelig tykke Læber over en velformet, karakterfuld Hage; — Haaret kraftigt, brunét, ved solennere Lejligheder glat kæmmet med Sideskilning; — næsten altid i graat Jakkesæt; livlige Benbevægelser, og meget hyppigt med det ene Buxeben i Vildrede i Halvstøvleskaftet, — saaledes mindes jeg ham fra hine Aar. Vi skønnede i ham en fortræffelig „rara avis“ mellem de hæderlige, men dystre Parykblokke, som de vrede Guder iøvrigt skikkede os paa Halsen som vore Examiners skumle Inkvisitorer. Og hans Tilsynekomst i disse Omgivelser blev hilst med Fryd.

Intet Under, at „Gunderslevholm“ for mig tegner sig paa mit Livs Himmel med stærke, snart glade, snart vemodige Farver med sit Oplands rige, afvexlende Natur, sin prægtige Fauna, sine talrige, særprægede Menneskeskikkelser. Fra mit fjerde til mit trettiende Aar havde jeg, jo mit gode, kærlige Hjem paa denne Egn, forstaaet af mange — som Barn, Knøs, Student og practiserende Læge. Mangen herlig Jagtdag har jeg tilbragt paa mit eget og paa Godsets rige Revier, snart i Selskab med min mangeaarige Ven, Skovrideren, Sophus Kaas, snart paa Klapjagterne. Johan N. opnaaede efterhaanden en sikker Skydefærdighed. Men han blev aldrig nogen passioneret Jæger. Han elskede at *se* Vildtet, iagttage dets Leg, Færd og Sædvaner. I en Aarrække fodrede han Ræven og dens Unger paa Plainen foran Havetrappen med nedskudte Duer og Spurve. I Skumringen paa bestemt Tid iagttog han Rævefamiliens Leg og Spil med de døde Fugle. Senere faldt dog Rævene i Unaade: De blev meget skadelige for Fasaner og Raalam, og der førtes en ivrig Krig imod dem med Gift og Mordvaaben. Paa Klapjagterne indskærpede han det ganske korte Skud. Og, havde man *ham* til Sidemand, lød ofte, naar Haren kom, yndefuldt springende, et dæmpet: „Aa, — *la'* den rende! — *la* den bare rende!“ —

Paa Gundersløvholm samledes i hin Tid et Par Gange om Aaret et stort og udsøgt Udvalg af Egnens og Naboegnens kendte Mænd. Neergaard var en udmærket Vært. Han elskede et frimodigt „bonmot“ og kunde selv være meget vittig i sine korte, abrupt-henkastede Bemærkninger. Naar han stundom kedede sig, kunde man meget tydeligt *sé* det paa hans Mimik. Som ældre formaaede han ikke altid at lægge yderligere Skjul paa denne Følelse, og jeg mindes grant en umaadelig lummer Højsommerdag, da vi — lige efter en festlig Middag — sad forsamlede i „Havesalen“. „Førsløverne“ — Edvard Neergaard, „Førslevgaard“, med hans talrige Sommergæster — var bl. a. tilstede og blandt disse Erik og Amalie Skram. Bag et improviseret Katheder stod Skram, bladende i talrige „Huskesedler“ og holdt et æsket Foredrag om: — hvem gætter? — — „*Hvad er* Kunst?“ — Havde det været holdt *før* denne muntre

Middag og om Vinteren, — og for helt andre Mennesker, — vilde dette, i sig selv aandfulde og herlige Foredrag utvivlsomt have henrevet alle mere æsthetisk-spekulative Aander i vild Himmelflugt. Som Tingene stod, var Jordbunden ikke gunstig for Afsløringen af ovennævnte dybe Hemmelighed. Efter en Kvarttimes stille Andagt saá jeg Værten „falde hen.“ Hans gode Hoved sank ned med Hagen mod „Kravetøjet“, hans Øjne lukkede sig, og en dyb, blød Snorken forkyndte hans lykkelige Tilstand. Jeg rejste mig, gik over Gulvet, lydløst-listende, og placerede mig paa Causeusen bag Dr. Doss'*) Ryg. Doss sad med sit Gummielastikums-Ansigt vendt mod Foredragsholderen, tæt ved „Kathedret.“ *Hvad* jeg hviskede til Doss, husker jeg ikke. Men, — pludselig fortrak hans Ansigt sig i et convulsivisk, om end lydløst Krampegrin. Skram saá det, blev gal i Ho'det, kiggede mig ud bag Doss' Kæmperyg, og gav mig højlydt en rædsom Røffel. Jeg fornam mig uskyldig og henviste til Doss. Johan N. vaagnede, — som tilstræbt. Men, — jeg, der „ikke havde gjort noget“, blev hele Aftenen skældt ud af „Førsløverne“, der altid skulde „holde sammen“. — *Hvad* er Kunst? der spørges endnu den Dag idag. Hvad Pokker kan vel Kunst være? — — Jeg frittede Skram for 8 Dage siden under en lille, „snæver“ Middagsmad paa Førslev. Men, — han svarede ikke ordentlig. Hán saa desorienteret ud i Kalkungaarden.

Johan N. var i mange Aar en meget virksom Mand. Han drev selv sin store Avling, var i en Aarække Medlem af Amtsraadet m. m. Da han blev gammel i Trædemøllen, blev han decoreret, først Etatsraad og senere Kammerherre. Al denne „Krigsmaling“ syntes forøvrigt ingenlunde at trykke ham, og, da jeg en Dag i en ivrig Samtale efter en Jagttur kom for Skade at titulere ham „Kammer*raad* i Stedet for „Kammer*herre*“, lo han saa kraftigt, at jeg hurtigt opdagede min Tungesnublen i Rangforordningen.

Min Familie havde i Skelby Præstegaard to Huslæger, Fysikus Dr. med. *Høegh Guldberg* og — senere — Regimentschirurg & *Distriktslæge Castenschiold,* begge saa fremragende Læger og saa betydelige og særprægede Mænd, at de bør mindes hér.

Guldberg havde taget baade medicinsk og chirurgisk Examen, endvidere Licentiat- og Doctorgraden. Efter at have fungeret i c. 2 Aar som Candidat paa Frederiks Hospital, foretog han en Studierejse til Berlin, Wien, Paris og London, og blev ved Hjemkomsten Reservelæge hos Ole Bang, „Landets daværende største medicinske Autoritet“. (Boeg: „*Meddelelser om Præstø Amts Sygehus v. Næstved,* 1817—1917)“. Ole Bang maa have været en meget kultiveret og meget begavet *Læge,* men tillige en modig Mand:

*) Læge i København. Død. — I en Aarrække Medlem af Vennekredsen paa „Førslevgaard“.

Han optraadte som Digter, skrev „paa Vers". Det *kan* — oftere — gaa, at en Læge optræder som „Skribent". Men — det *er* farligt for „Reputationen". At Ole Bang skrev saa mange *Vers*, viser, at han har været en Læge med rankere Rygrad end Gennemsnittet. Thi, hvis en *almindelig* Læge begynder at „digte", ta'r Fanden hans Praxis: Hvilken „Publikummer" vilde lade f. Ex. sin Blindtarm amputere af en „*Poet*"*?!* — Dog, der er jo Undtagelser. Den store Chirurg Richardt Volkmann, Halle, skrev bl. a. smukke Æventyr i coin du feu-Manéren, Digte i Prosa. Og Ole Bang skrev en uhyrlig Masse Vers uden at sé sin „Reputation" beskaaren. Høegh Guldberg syntes ikke at være bleven videre *poetisk* inspireret af sin Læremester. Men, da han, kun 31 Aar gammel, udnævntes til Fysikus med Bolig i Næstved, opnaaede han snart almindelig og velfortjent Anseelse. Han var en højt dannet, intelligent og alvorlig Læge. Og han var baade i sin udstrakte Privatpraxis, som Fysikus, som Læge ved Præstø Amts Sygehus og ved Herlufsholms Skole af uomstødelig kulturel Betydning.

Guldberg var af Middelhøjde, en uhyre besindig, noget langsom Mand. Hans intelligente, vejrbidte og magre Ansigt var prydet med et Par discrete, korte „Bakkenbarter". Hans Ansigtstræk var lidet livfulde, men intelligente og „højtidelige". Han var nærmest „en køn Mand". Men den langsomme, dæmpede, ligesom betænkelige Stemme, de tilsyneladende saa vel overvejede og dog ganske hverdagslige Ord, den stive Holdning, — med venstre Haand hvilende vanemæssigt paa Brystet under den tilknappede Frakke — fremkaldte let Indtrykket af et, for jævne Omgivelser noget overflødigt Ceremoniel og en vis „Tørhed". Vi „døbte" ham paa Herlufsholm „Pja—h", — saaledes lød hans „Ja". Han brugte Grødomslag ved alle optænkelige Lejligheder, og i Skorstenen paa Gangen op til Sygestuerne stod i Aaremaal „Gang-Marens" Grødgryde parat paa en Trefod over en langsom, men tilsyneladende uudslukkelig Ild. Vestalindernes hellige Lampe, Ilden under „Vagtskibet", de 4 Krigsaar, ved Korsør Havn, Ilden i Helvede, der aldrig skal udslukkes, men til evig Tid forkulle Syndere, — ingen af disse Luer brændte mere trivielt-udholdende end Luen under „Gang-Marens" Grødgryde. — Høegh Guldberg døde 1869, afholdt af alle, elsket af færre, agtet og hædret som Embedsmand og Læge, en Pryd for sin Stand.

I næsten alle Retninger en dametral Modsætning til Høegh Guldberg var Regiments- og *Distriktschirurg Castenschiold*. Han havde i fem Aar gjort Tjeneste hos den bekendte Overchirurg Thal, „Almindeligt Hospital". Hans levende, faglige Interesse, hans Utrættelighed i Omsorg for sine Patienter, hans mandige Ærlighed og varme Hjærte, — dette sidste dog fornemt-kysk skjult under mange

Særegenheder i hans personlige Optræden og Habitus, — alt dette formede ham i hans Livs lange Løb til en Lægeskikkelse, der længe endnu vil mindes. Han døde henved hundrede Aar gammel i København for c. en Snes Aar siden. Men talrige Frasagn slynger sig endnu her paa Egnen om hans ejendommelige Skikkelse.

Castenschiold var en spinkel, mager Mand, næppe middelhøj og med lidt foroverbøjet Holdning. Jeg har kun kendt ham som ældre Mand og som gammel. Hans Øjne var angrebne, vistnok af en Taarevejslidelse, rødrandede. Naar han var ude, „randt" disse ellers saa levende og udtryksfulde Øjne ofte. Han brugte farvede Briller. Han besad en vis Tilbøjelighed til — aldeles uden Sideblik til Publikum — at indrette sin Rejsepaaklædning saa *hensigtsmæssig* som muligt. Men uden Skønhedshensyn. I lange Tider færdedes han — Nat som Dag — i sin Doctorstol iført en graagrøn Hovedbeklædning, formet omtrent som en Soldater-Chacot, men med en uhyre stor Skygge, der kunde skærme hele Ansigtet, og — midt i Skyggen — et Par Brillevinduer. Snøret om Halsen bar han som et „Slag" uden Ærmer en tæt, tilberedt Dyrehud — vistnok et Kalveskind. Naar han lod dette glide *udenom* Stolen og samtidig trak Fodposen op til Brystet, sad han godt garderet mod Regn og Slud og Sne. Han havde i mangfoldige Aar en udstrakt Landpraxis. Jeg har delt hans Skæbne i denne Retning; og ingen stærkt beskæftiget Læge *fra Automobilernes* og *Telefonernes Periode* kan gøre sig et klækkeligt Begreb om, *hvor* store Krav vor Stilling *dén Gang* stillede til en Mands Kræfter, Udholdenhed og Helbred. Knap var man omsider kommen hjem, — saa afsted igen, ofte med elendige, langsomme Befordringer ad Vintrens og Efteraarets opløste Veje, milevidt. Man levede mere paa Landevejene end i sit Hjem. Ofte nok maatte man om Natten sove i Stolen eller liggende i sin Pels i Halmen bag Kusken i Slæden. Var Vejret nogenlunde taaleligt, kunde man læse paa disse Rejser. Jeg læste Korrekturen paa min Doctordisputats om Vinteren, gyngende i min Doctorstol. Det var hundekoldt; og jeg havde mange Trykfejl.

Han bar graahvidt „Stub-Skæg" over hele sit magre Ansigt. Jeg har aldrig set ham barberet. Hans Hænder og Fødder var smaa, elegante, og han besad en umiskendelig „manus chirurgicus" (chirurgisk Haand). Han var — efter Datidens Krav — en habil, dannet Chirurg og en dygtig Operateur. I mange Aar var han Sygehuslæge og havde som saadan den største Betydning for den Befolkning, han med Trofasthed og Ærlighed betjente, og som nærede den mest ubetingede Tillid til hans Personlighed. Hans Navn er i Chirurgien „foreviget" ved hans Opfindelse: „Castenschiolds Hage", et lille, ingenieust Instrument, der kan anvendes ved „Tarcheotomi" (Aabning af Luftrøret).

Denne lille, graa, sært-udseende Mand, dette ubestikkelig-ærlige Menneske, besad en — næsten kunstfærdig-grov Mund, der ved given Lejlighed slyngede tungt-rullende Eder i Hovedet paa Klienter og andre mindre heldige Mødende. Castenschiold hører til de, ikke meget talrige, *i Sandhed* „fornemme“ Læger, jeg har kendt. Men, — han kunde bande som en Underkorporal ved Dragonerne. I Reglen sagde han „Fanden to—o—rdne mig!“ — I mere kultiveret Selskab: „s'gu!“ — Men, naar han talte med Præsten: „Sandt for Herren!“ Han blev meget utaalmodig, naar hans Patienter ikke adlød ham i Ordinationerne. Navnlig dette: at blive hentet milevidt ud i Landet*) og saa opdage, at Patienten ikke havde fulgt hans Raad! navnlig dette bragte ham i Harnisk.

Han tiltalte „det bredere Lag“ i tredie Person. Og Ordelaget har jeg ved forskellige Lejligheder hørt falde saaledes:

„Jeg *sa'e* ham, at han skulde ta' sex Igler. Jeg *pegede* paa *Stedet*, hvor de skulde sættes. Og — saa har *hun*, Konen, stegt dem! Og han — har, Fanden to-o-rdne' mig! *ædt* dem. Han er et Aaleho'de, er han, — — F. t. m.“ Denne Historie blev kapret af „Vittighedsbladene“. Dér har jeg set den serveret adskillige Gange.

Da jeg en Gang som ældre, ferierende, medicinsk Student glædede mig ved at have diagnosticeret en stor Lungebetændelse hos et gammelt, ensomt, yderst fordrukkent Fattiglem og ventede i Huset paa Distriktslægen for at faa min Diagnose behageligt bekræftet, traadte han ind i den elendige Sygestue i „fuldt Ornat“, med den grønne Kasket paa Hovedet, Skindslaget etc. Han blev staaende ved Dørtærsklen, saà hen paa Synderen og sagde saa:

„Det er meget *muligt*, at han har en Pneumoni, s'gu. Men det er værre — og *sikkert*, — at han er et fordrukkent Svin, min gode Hans Jensen. Han er, F. t. m.! ganske spoleret af Brændevin, er han. Men, — nu skal jeg alligevel skrive ham noget op.“

Saa gik han. „Skrev“ en Flaske Kamfermixtur. Og rullede videre — over til Gunderslevholm for at spise Middag med sin Datter og Svigersøn. Jeg stod en Smule piqueret tilbage: Jeg fandt min gamle, vordende Collegas Optræden meget urigtig. Dog, naar han stolede paa *min* Diagnose, — den var let og utvivlsom, — var der jo i Virkeligheden ikke stort andet at gøre, end dét, han gjorde: Give Kamfer, og advare mod for megen Brændevin. — Et Par Dage efter blev Manden funden død i Sengen. En medlidende Nabokone havde fortsat skaffet ham Brændevin. En halvtom Trepægleflaske laa under Dynen. Sikkert har han været døddrukken baade før og under Agonen. Thi de talløse Rotter havde allerede ædt store Huller

*) Som „Distriktslæge“ kunde Sogneraadene trille-rundt i Landet med os mod et „Honorar“ i „Diæter“ af 2 Kr. — fra 12 Nat *til* 12 næste Nat. Den „faste Gage“ var 800 Kr. om Aaret.

i hans Næse og Ansigt. Det var et umenneskelig-hæsligt Lig. Lusene sad i tykke „Striber“ langs Sømmene i hans usle Skjorte, vrimlede i denne Seng, der trodser enhver Beskrivelse.

Saaledes døde mangen fattig og ensom Mand, baade fordrukne og ædruelige, for 40—50 Aar siden. Og, — det sker undtagelsesvis endnu.

Mangfoldige er, som sagt, Beretningerne om „gamle Castenschiolds“ Færd, og ofte giver de et godt Supplement til hans „Portrait“.

Da han en Gang, en mørk og regntung Efteraarsaften, kørte gennem „Stenskoven“ til en Syg, væltede Kusken ham. Castenschiold slyngedes ned i Grøften, Doktorstolen bag efter. Men, da den gamle Mand fornam, at han ikke var slaaet helt til Lirekassemand, var han i et Nu oppe ved Køretøjet igen:

„Jeg skal, F. to-o-rdne mig! lære ham, — det Aaleho'de! — at sé sig for, naar han kører med Doktor!“ — Og behændig, som han var, knaldede han Synderen et Par mægtige Lussinger. — Saa rejste de Vognen og agede videre. Karlen var tavs. — Dét var dén Gang.

En Dag kom han uventet ind til en Kone, halvanden Mil fra hans Bolig. Han havde forbudt hende at fyre saa voldsomt i Kakkelovnen, som hun plejede, skønt Aarstiden var mild: Hun skulde ogsaa koge sin Mad paa denne Ovn. En uhyre Lummerhede mødte ham. Patienten „trykkede sig“ rædselsslagen i Sengedynen som en gammel Hare.

„Hva?!“ tordnede den Gamle, „*har* jeg ikke sagt hende, at hun skal la' være at stege sig selv levende! Og — saa gør hun 'et *alligevel!* — Hvem kan kurere saadan et Menneske? *Jeg,* F. tordne m.! ikke. Ingen-lunde! Men nu skal jeg gøre, hvad jeg kan.“

Saa løftede han Kakkelovnsdøren af Hængslerne, bar den ud i Vognen, og forsvandt.

Den første Sommer, jeg tilbragte paa Landet — i Skelby Præstegaards Enkesæde — som praktiserende Læge, fik jeg en ret alvorlig Diphteritis. Jeg var vant til frisk Luft og fandt, at jeg meget vel kunde ligge ude i Solen. Kort: Jeg indrettede mig et Leje oppe paa det brede, laadne Kirkedige i Nærheden af min Bolig. Dagen efter var Castenschiold paa Gunderslevholm, og uden mit Vidende, havde mine Forældre anmodet ham om at sé til mig. Han fandt mig oppe paa Gærdet. Saa traadte han gravitetisk tre Skridt tilbage og mælede:

„Naa, saa hér ligger *De,* min gode Kaarsberg. — Hmh! — Men *jeg* siger, F. t. m.: er *det* en Læge! — med Kone og Barn, F. t. m.! — og ligger her med en Diphtheritis, gør han, ja. Hva' vilde De sige, min gode K., om De fandt en af *Deres* Patienter *hérude?*“

Jeg mumlede noget om, at *jeg* befandt mig bedst ude og i Sol-

lyset; — Bacillerne døde a' det, — o. s. v. Men den gamle Mand hælmede ikke, før han fik mig ind i mit, meget skumle Soveværelse og i Seng.

Castenschiold var elsket af mange, afholdt af alle, der lærte at forstaa ham. Hans „Reputation“ var i et Par Menneskealdre lige stor hos Almue og „fine Folk“. Han var, trods hans usædvanlige Særpræg, en i Ordets bedste Betydning nobel Mand, en „fin“ Personlighed. Hans Nidkærhed og Medfølelse var ægte og ærlig. Og, han „jobbede“ ikke med disse Egenskaber, saalidt som med sin Godhed mod Fattigfolk. Han bevarede højt op i Oldingeaarene sin Aands Evner, sin Interesse for Læsning og for Naturen. Ca. firsindstyve Aar gammel gik han med Skovrider Kaas paa Jagt, naar han nu og da besøgte Gunderslevholm. Han kunde ikke skyde; Synet var svagt. Men, han kunde følge med, — langt ud i Skovene! — Og han glædede sig — endnu.

SKOLEAAR
1865—73.

„Det maa bestandig erindres, at man ikke har Midler til at bringe ud af et Barns Bevidsthed, hvad der een Gang er kommet ind i den."
(*Spencer*).

Efter Sommerferien 1865 blev jeg, c. 11 Aar gammel, sendt til „Herlufsholm Skole og Opdragelsesanstalt." Denne Institution var dén Gang i en temmelig miserabel Tilstand. Og — det *var* en haard Skæbne for de allerfleste af os Smaadrenge, pludselig at blive omplantede fra et kærligt og godt Hjem til et Sted, der i hine Aargange bl. a. opfattedes som særlig egnet for forvildede og degenererede, københavnske Drenge.

Naar jeg tænker tilbage paa min Skoletid, dog ganske særligt de første 3 Aar af de otte, som den varede, maa jeg ofte spørge mig selv: Hvor er det muligt, at en dansk „Opdragelsesanstalt" for kun et halvt Aarhundrede siden kunde huse Forhold, som mange af det datidige Herlufsholms? Lærerpersonalet delt i Kliker. Rectoren i Kamp mod „de gamle Læreres" betydeligere Repræsentanter, ligeoverfor hvilke hans Myndighed glippede. Straffe- og Pryglesystemet florerende; for en enkelt gammel Lærers Vedkommende paa en Maade og under Former, der grænsede til mental Abnormitet; men blev taalt — gennem mange, mange Aar. Forholdet mellem ældre og yngre Disciple var nærmest som mellem brutaliserede Secondlieutnanter og Rekruter. Dette gjaldt dog nærmest „Mellemklasserne" og „Oversidderne". Der udøvedes af disse et fuldstændigt „Tyranni" mod Drenge af en lavere Klasse og — af Oversidderne — ogsaa mod deres egne Klassekammerater. De ungdommelige Magthavere krævede absolut Lydighed ligeoverfor deres „Befalinger". Gjorde nogen Modstand, slog man løs paa den formastelige; — i flere Tilfælde blev — kun til Adspredelse — en yngre Dreng tortureret paa den raaeste Maade. Og vovede en yngre Dreng at forsvare sig mod en „Oversidder" i hans egen Klasse eller mod en „Tyran" af en Klasse, der rangerede højere end hans, saa hævnedes Forbrydelsen ved et Masseoverfald af tilkaldte Hjælpere af samme „Rangforordning" som den angrebne. Første Klasse omfattede de yngste Drenge. Disse var „Sinker" for *hele* Sværmen. 2den Klasse var

„Sinker" for 3die o. s. v. o. s. v. Man vil uden Anstrengelse kunne forestille sig, hvilket Præg dette „Sinke-System" satte paa de yngre Disciples daglige Liv. Der var blandt disse c. 100 Skolekammerater talrige sympatiske og ædle Drenge, som jeg mindes med stor Veneration. Men, — der fandtes i hint Afsnit af denne Skoles Historie i de fleste lavere Klasser én eller flere Drenge, saa raa og ødelagte, at de dog aldrig naaede at fuldende deres Skoletid. Det var disse sidste, der væsentligt „angav Tonen og Stemningen!" En Del af disse degenererede Slyngler forsvandt hurtigt i Samfundet efter at være fjærnede — af Forældrene — fra Skolen.

Disciplenes Forhold til Lærerne var nærmest som Indianernes til de hvide Mænd, en naturlig Følge af „Opdragelsens" System og Methode. Ligeoverfor en „Hører" var ethvert Kneb anerkendt for „moralsk" forsvarligt: Løgn, Hykleri, snedigt udspekulerede, uopdagelige Drillerier o. s. v. — alt var god Krigsførelse. Det, det gjaldt om fra Dag til Dag, var væsentligst dette: at undgaa Straffedomme, Lussinger, Tæ'sk, Indespærring paa Helligdagene etc. og samtidig at leve saa frit og behageligt som muligt.

Jeg mindes de allerfleste af vore Lærere med Agtelse; en Del af dem med varmeste Veneration; men et Par med dyb Antipathi og Foragt, fordi de forbitrede flere Aar af mine Kammeraters og min Barndom. Naar jeg tænker paa de allerfleste af vore brave Lærere, fyldes mit Hjærte af oprigtig Medlidenhed og Deltagelse — nu. Thi de besad intetsomhelst medfødt eller erhvervet Anlæg for Pædagogik. Og deres Stilling iblandt os var meget vanskelig. Pædagogisk *Talent* er en stor Sjældenhed, der ikke erhverves gennem Theologicum eller Philologicum. Og — Datidens Herlovianere trængte haardt til slige Talentfulde. Vi havde dog enkelte Lærere af denne Katagori: Albert Leth, Laurits Lund og maaske gamle Overlærer Neergaard.

Albert Leth var en høj, før Mand med mørkt-graasprængt Haar og Kindskæg og herlige, brune Øjne. Han var fuld af naturfødt Humor. Og ligesaa naturlig faldt hans kærlige Deltagelse i alle vore Sorger og Glæder. Han var i bedste Forstand de smaa Drenges faderlige Ven. Vi elskede ham, alle. Og *han* havde aldrig Besvær med at holde Disciplinen oppe. Da jeg i 65 kom ind i Skolen var han allerede en ældre Mand. Han var ugift og beboede to Værelser paa Skolebygningens Førstesal ud mod Gaardspladsen. Han røg en Masse Tobak, mageligt hvilende i sin store, dybe Lænestol, ivrigt læsende. Han var Skolens Inspektør, Disciplenes „Udlægger", havde Opsyn med de daværende to Sygeværelser, og gav dertil Timer i Dansk og Geometri. Nu og da „fór han ud", stormede rundt paa Gange og Værelser, altid velkommen, altid med en munter Spøg paa Læberne. Ingen „Forælder" gik hans Dør forbi, og hans

Popularitet var ogsaa udenfor Skolen meget stor. I Litteraturen satte han sig et Minde ved Udgivelsen af et personalhistorisk Værk om Dimittenderne fra Herlufsholm fra 16de Aarhundrede til 1875. Bibliothekar *G. Wad,* hans gamle Elev, var hans Medarbejder. — Leth døde i en høj Alder som Partikulier.

Jeg holdt som Discipel varmt af Leth, og jeg maa formode, at han, der morede sig over mine danske Stile m. m., ogsaa havde Interesse for mig. Han var en Ungdomsven af min første Hustrus Far, Captajn Grev Platen Hallermund, og fortalte enkelte, ikke helt artige Historier om ham. Ved mit første Bryllup var han Forlover. Men, — han var fortvivlet over mine geometriske Præstationer. En Gang udbrød han: „Faa din Far til at ta' dig ud af Skolen og gøre dig til Seminarist! — Du *er* s'gu mathematisk Idiot!" — — Man tænke sig *mig* som Skolemester!

Laurits Lund, senere Sognepræst i Jylland, forlængst død, ugift, var tungere, mindre livligt begavet, men iøvrigt en venlig Pædagog. Hans Personlighed var meget landlig-dansk; men han elskede Fransk. Undertiden samlede han de smaa Disciple til Kaffe og Boller mod at vi i Chor — og paa meget slet Fransk — skraalede Marseillaisen for ham. Han var bl. a. Sovesalsinspektør paa nederste Gang. I denne, ret lave, overfyldte Sals rædsomme Luft tilbragte den Ulykkelige sine kyske Nætter i mange Aar. Men han formaaede ikke at holde egentlig Orden paa den vanartede Belægning. Lund havde undertiden Dameselskab fra Næstved. Man paastod, at denne brave og slet ikke saa daarligt galende Hane paa den datidige Skoles Tomte, nærede en ærlig Elskov til en af Næstveds første Honoratiores ældre Døtre. Lund var Lærer mest i Bibelhistorie. Næsten ingen af dé Lærere i *bar* Bibelhistorie, jeg har kendt, fik dén Pige de ønskede. De fleste døde ugifte, i dyb Orthodoxi, for hvilken Kvinden ikke er anlagt. Og dé af dem, der blev gifte, gik det stundom ilde: 2 blev notorisk Hanredere; strax. Og 2 fik uafladelig Tvillinger, indtil deres stakkels Hustruer tilsidst trak sig — med en decent, lidt mat pirrouette — tilbage i det Hinsides.

„*Gamle Neergaard*" mindes jeg som en temmelig lille, graaskægget, lidt duknakket Mand med et markeret, udtryksfuldt Ansigt og — altid — en pyntelig-blank, høj, sort Hat paa det graa Hoved, som han bar lidt paa-sned. Ligesom Disciplene havde ogsaa alle Lærerne Øgenavne. Vi kaldte *ham* „Pér Mester", rimeligvis en Hyldest af hans soignerede Person og delvis-faderlige Conversation. Han var en stor Humorist, og det var hævdvunden Skik, at den gamle Mand ved „Trolleballet" d. 14. Januar skulde op paa en Stol og udbringe Damernes Skaal. Den spinkle Mand var gift med en uhyre høj, ikke skøn, men utvivlsomt dydig og brav Kone med ét Øje. Man saà dem sjældent sammen. Hun kaldtes „Mester-

inden", havde en noget skarp Røst, og er død, ligesom han, for mange Aar siden.

Gamle Neergaard var Lærer i Zoologi. Jeg tror ikke, at han interesserede sig ensidigt for Faget. Han gjorde Indtryk af at være en noget ensom Mand, og jeg havde en Følelse af, at hans skælmske Lune fornemt dækkede over et tungt Sind. Vi holdt af ham. Men dette forhindrede ikke, at de mere „hjærteløse" iblandt os ogsaa nu og da gjorde *ham* til Skive for deres Drengestreger. Præcis paa Minutten gik han hver eneste Eftermiddag Kl. 2 sin Spaseretur, passerende Flisefortovet under Skolebygningens Kammervinduer, Hænderne paa Ryggen, Paraplyen under Armen, Hovedet lidt paasned, den skinnende blanke Hattepul i Vejret. I et Værelse paa første Sal sad to Galgenfugle. De væddede 4 Sk. om, hvem der først gennem det aabne Vindu kunde ramme den blanke Hattepul med en discret, lille, sund Spytteklat. „Mester" kommer paa Slaget, Klatten falder og rammer prompt. Saa stod han et Øjeblik stille, tænkte sig om. Og gik rolig videre. De fleste af de andre vilde utvivlsomt ha' stormet op til Delikventerne og knækket deres gode Paraply paa deres Rygstykker; — saavidt muligt sørgedes der nemlig for at *noget* gik i Smadder under slige Pryglescener paa Lærerværelserne, en Hængelampe, en god Staalampe, Skilderier af kære Afdøde i Glas og Ramme, Madonna med Barnet i Kalipasta paa Skrivebordet eller i det mindste en Smule Vandkaraffel med tilhørende Glas. Dagen dérpaa væddede de samme Kumpaner igen: Hvem kunde, mens „Mester" docerede i Kresen under Zoologitimen, liste hans fine Lommeklud op af hans Baglomme, snyde sin Næse i det, og putte det ned igen? — Atter var 4 Sk. vovet. Spyttegøgen fra igaar fiskede Lommekluden op. Men „Mester" saa i sine Briller Spejlbilledet af hans formastelige Handling. Saa rejste han sig i forceret-stræng Majestæt og sagde:

„Du er opdaget, min kære Flab! — Og, — for at blive ved Zoologien — hm! — skal jeg — paa min Ære høvle dig — i denne Barde."

Hvorpaa han „høvlede" Synderen „i" en uhyre lang, flad Barde af en Hval. Jeg har aldrig, før eller senere, sét sligt Syn. Det saa uhyre komisk ud. Og vi lo alle af fuld Hals. Delikventen med. Dog, — denne brave Mand formaaede uden Brutalitet at holde os i Ave i Timerne: Vi holdt af ham, — med Drenges underlige instinktive Forstaaelse og Deltagelse.

Jeg kom ind i yngste Klasse og „boede" sammen med 4 andre Poge paa „nederste Gang"; Nr. 5. Hver Dreng havde et Skab, hvori han gemte sit jordiske Hylster af Beklædningsgenstande. Uniform var ikke indført, — Gud være takket! — desuden rummede dette Skab Skolebøgerne, Støvler, hvis man ejede mere end ét Par,

og — senere — Contrabande: Pibe og Tobak. Men, i de yngste Sinkeklasser rummede Skabet tillige, navnlig om Vinteren hyppigt en lille Flaske med Tran og et Stykke Sejlgarn som Væge. Naar, de hellige Dages Eftermiddage, de ældre Skolekammeraters vilde Jagt efter „Sinker" begyndte, — Sinker, der skulde „dresseres", hærdes, Sinker, der skulde „snoldtes", ɔ: stilles op ad en Mur som Skive for — meget haarde — Sneboldte (abbrevieret: „Snoldte"), Sinker, der skulde „dænges", ɔ: begraves i en uhyre Masse Sne, Sinker, der — ofte sent om Aftenen — skulde afsted — til Næstved — for at hente $^1/_2$ Flaske Arraks- eller Romextrakt, 2 Cigarer, 4 Smørbasser o. s. v. — saa gemte disse Sinker sig i Skabet, tændte Vægen og tilbragte Frieftermiddagen med Læsning i en „Tyrebog", ɔ: én eller anden Roman fra „Discipelbibliotheket", der ingenlunde indeholdt nogetsomhelst demoraliserende Papir. En Kammerat desavouerede sig, lukkede Skabene af, og forsvandt sporløst i Skovene med alle Nøglerne.

Skovene! — hvor vi lærte, tidligt, at elske *dem*. *Naturen* dér, paa Herlufsholm og i Skolens Omgivelser, ja, ja! *dén* var det, der rakte os fattige og forladte Poge Forsoningens søde, vemodige Bæger, — dens mandigt svingede Pokalglas!

Ganske umiddelbart, som en øm, forstaaende Moders Stemme, som en Faders manende Røst, nynnede, sang, raabte! denne gudbenaadede Natur i vore lyttende Øren — i Vinternætternes barske Snestorme med deres Gys, Bulder og Brag, med Isbrudets rullende Brøl over det brede, pludseligt befriede Aaløb. Nogle af os hørte; befriet skønnende. Mange forstod intet. De blev senere Jurister, Mathematikere, Folkets Dommere, Elskere af Tal, Udregnere af Maanens Parallaxe og af dét Minimum af „Kalorier", der skal til for at sulteføde Landets Tyveknægte og hindhedenske Forsøgsindivider. — Naar jeg *nu*, efter snart 50 Aars Forløb, som „Amtslæge", én Gang om Aaret passerer Herlufsholm, da er det dette Steds rige, herlige Natur, det er dets evigt unge, evigt vemodige Sommersang, der, lokkende som mit ensomme Sjælelivs Sirene, befaler mig endnu én Gang at standse min hurtigt flyvende Maskines Hjul og høreefter, hvad der vel endnu er at hviske af Trøstens gøglende Ord i Mands Øren, nu laadne som Pans.

Vi ringedes-op, Sommer som Vinter, Kl. $5^1/_2$. Saa stimede vi til Vaskesalene; der var 3, én for hver Sovesal. Om Vintren var Vandet ofte frossent i Beholderne. Dog, — dét skader ikke en Dreng. Men, naar en vis gammel, abnorm Drengefordærver, som nu længst er faret væk fra denne ubetydelige Klode til et andet Sted, — naar *han* havde „Inspektion", saa fornam intet Barn sig sikkert under dette Morgentoilette paa de Mindreaariges „Vaskesale", der *var* ret smaa, knebne Rum. Snart var Skjorteærmerne ikke — højt *nok* —

opsmøgede, snart var Halslinningen i Skjorten ikke vidt *nok* aabnet, saa var der et at udsætte, saa et andet — ofte ganske ubegribeligt Ankestof: Men *alt* emanerende i — i Reglen „bagvendte“ — Lussinger, ɔ: „drevne“ af Profossen med Haand*ryggen,* for de smaa, endnu „familieagtige“ Drenge et for deres Udvikling snedigt afpasset Surrogat for Mammas Morgenkys.

Efter Toilettet kom Morgen-Lovsangen. De af os, der, under bemeldte Pædagogs Lussinger, havde hilset „den gryende Dag“, som „med Fryd vi sér“, var ude af Stand til at tiljuble Universets Skaber af fuld Hals og med ærligt Sind. Mari! — om *vi* sang-med. Tidligt udviklede sig i vore Sind, — eller maaske sandere sagt: i enkelte af disse Drenges Sind, — en uvilkaarlig Sammenligning mellem Salmernes kærlige Ordlyd og Dagens haarde Brutalitet. Der fabrikeredes i min Tid adskillige ungdommelige „Fritænkere“, i Skyggen af den daværende pædagogiske Methodes sorte Parasol-Paddehat.

Naar Lovsangen var sungen, fik vi kogt Mælk og en stor, god Rugbrøds-Rundtom „med bart“, en fortræffelig Morgenkost. Tre Gange om Ugen stillede „Smassemanden“ (Smørbassemanden) i Vestibulen med sin store Kurv. Hos ham kunde man for „Ugepengene“, — 8 Sk. stigende til, om jeg ikke fejler, en Rigsort i de ældre Klasser, — købe *Hvede*brød. Kl. $6^1/_2$ til 8 samledes de lavere Klasser paa „Læsesalen“. Dér sad alle, der ikke havde opnaaet et vist Antal „Points“ i sidste Maaneds Hoved-Karakter, til Klokken forkyndte, at nu begyndte Undervisningen paa „Klassestuerne“. Dér sad vi i 3 Timer med nogle Minutters „Udluftning“ mellem hver Time. I „Frikvarteret“ Kl. 9 serveredes 1 Stk. Ostebrød til hver. Kl. 11—12 var der Fritid, saafremt vi ikke strafmæssigt var fordømt til at læse videre paa vore Kamre. Kl. 12 Middagsmad: to kraftige Retter. Kl. $1^1/_2$ „Læsesal“. Kl. 3—6 paa Skolestuerne. Kl. 5 i Frikvarteret en stor „Rundtom“ Rugbrød med Smør, „Femmad“. Kl. 6—7 Fritid, saafremt og om ikke og saavidt som —. Kl. 7 Aftensmad: en varm Ret Grød, Mælkemad o. lign. med oste- og kødbelagt Smørrebrød. Kl. $7^1/_2$—9 „Læsesal“. Kl. 9 Lovsang. Kl. 10 Allemand i Seng. — Amen!

Nu, — vi Smaadrenge og Mellemklasserne havde af Læsetid: $3 \times 1^1/_2$ Time („Læsesal“), 2×3 Timer (Klasseundervisning), + eventuelt og meget hyppigt Extraarbejde i den programmæssige Fritid. For de fleste af os, de, der ikke havde det fornødne Pointsantal Maaneden forud, bliver dette i alt $10^1/_2$ *Times stillesiddende Arbejde om Dagen*. Kun faa heldige kunde forlade „Læsesalen“ før dens normerede Afslutning, hvilket kaldtes at ha' „Bisse-Godt“. Luften paa denne „Læsesal“ var bedøvende slet, alt som Tiden gik. Paa „Aften-Læsesalen“ var Søvnigheden for mange, svagere Drenges

Vedkommende absolut uimodstaaelig. Atter og atter sank et Drengehoved ned mod den sorte Bordplade. Den vagthavende Adjunkt rejste sig og vækkede, nogenlunde humant. En enkelt — *han* var „Lyriker“ og skrev Vers, — saa jeg adskillige Gange liste sig frem til en saadan „Søvnetryne“ og vække ham med et brutalt Slag over Ryggen med sin tykke Spaserestok. Han var en rigtig Digter, var han, fuld af „Følelser“. For at undgaa slig ubehagelig Opvaagning forsvandt vi undertiden *under* Skolebordene. En af mine mindste Kammerater, en lille, tynd Dreng, nu velmeriteret Præst i Folkekirken, laa altid, naar han sov, paa Ryggen paa det ret skarpe Bræt, der forbandt det lange Bords Sidestykker. Hovedet paa en Salmebog. Nu har han præket i mangfoldige Aar.

Det gjaldt altsaa om at faa „Bissegodt“. For at opnaa dette, var alle Kneb efterhaanden anset for gode. Det bedste og sikreste var: at dirke Kathedret op, hale Karakterprotokollen, der laa jævnsides „Spøret“ (ɔ: Spanskrøret), frem for Dagens Lys, og tilføje saa mange „Krydser“ som vel muligt i Dagskaraktererne. De 10½ Timers Skoletid var Galskab. Snyderiet med Protokollerne var moralsk forkasteligt; men et Selvforsvar, en forstaaelig Reaction mod Galskaben. Hvad Menneskene saar, faar de og høste; Klinten med Hveden.

I Klasserne blev vi hver Maaned flyttede efter vore erhvervede Pointsantal. Dé sletbegrundede Hop til en værdigere Plads, de Forskydninger, som nu og da kunde fremkaldes ved Snyderiet i Protokollen, blev af „gode“ Grunde aldrig gjort til Genstand for Betragtninger af nogen Art mellem Kammeraterne, endsige at de skulde vække Uvenskab. Dog, — da vi var blevet store Drenge i Confirmationsalderen og var naaet op i en ret høj Klasse, skete Undtagelsen fra Reglen. Jeg maa dvæle ved denne. Thi mangfoldige Gange har jeg senere, da jeg lærte Menneskene nogenlunde at kende, tænkt paa denne „Begivenhed“. Og jeg har i mit Liv mødt adskillige Sidestykker til dens modbydelige Uretfærdighed.

Trods alle Skolens Brøst indkom i Aarenes Løb adskillige Sønner af „adelige“ Jorddrotter, Baroner, et Par Grever, Hofjægermestere o. lign. Flere af disse Drenge blev brave og afholdte Kammerater. Jeg mindes saaledes min Klassekammerat *A. Vilh. Knuth,* der som ganske ung arvede Grevskabet Knuthenborg og døde en tidlig Død. Som halvvoxen Dreng var han min Ven, og vi færdedes meget sammen. Han var en smuk, intelligent, utvivlsomt kunstnerisk begavet, noget indesluttet Kammerat, afholdt af alle. Dog — han forlod Herlufsholm i Confirmationsalderen og blev Student — vistnok fra Roskilde. *Ulrik Adolph Holstein,* Holsteinborg, var ældre end jeg. Han var meget afholdt, en god Kammerat og lignede i Anlæg ikke lidt A. V. Knuth. Ogsaa i Karriere og en altfor tidlig Død. De talrige

Brødre Sehested, Broholm, var alle jævne, fortræffelige Staldbrødre. Der var dog enkelte af vore mer eller mindre „sortrumpede“, navnlig Ikke-Arvinger til Herlighederne, der ikke opnaaede at vinde Drengesamfundets Agtelse og Sympati. Et Par Stykker af dén Afart bevarer jeg i fortsat Erindring: indbildske, tomhjernede, intrigante Conspiratorer, sledske opad, raa og „tyranniske“ nedad. Blandt mine Samtidige var en Søn af en *veritabel* Magnat, en tung, meget alvorlig Knøs, allerede med Dun paa Hagen. Han „gjorde ikke en Kat Fortræd“. Men han var meget tilbagetrukken og søgte kun Omgang med en enkelt yngre Kammerat, som han kendte fra Hjemmet. Han modtog rigelige Sendinger fra sin rige Familie, Kager, Frugt etc. Men — mod Sædvane blandt de fleste af os — aad han selv sine Lækkerier i relativ Stilhed. Det gik ham meget trangt med Skolelærdommen, han „passede“ ikke i Ensemblet, var anset for hovmodig og „storsnudet“, og blev stundom hjærteløst behandlet af endnu langt ældre Disciple, der allerede var „smittede“ af den voxende demokratiske Bevægelse. Jeg havde ofte ondt af ham. Det var absolut et risikabelt Fejltrin, at tvinge denne tunge, alvorlige, meget tidligt udviklede Dreng til at tilbringe 6—7 Aar under de Vilkaar, Skolen paa dén Tid frembød.

En skønne Dag blev der stor Uro i Lejren: *Magnat-Kammeraten* havde „snydt“ i Protokollen! og det formodedes, at han herved var flyttet op i Klassen paa en Andens Bekostning. Der *maatte hér* statueres et Exempel! Handlingen var oprørende! etc. Bevægelsen var sat i Gang af et Par af de nævnte, let sortbagede, smaa Ikke-Arvinger, der uden Held havde forsøgt at indynde sig hos Forbryderen. Denne, der, saalidt som alle vi andre Snydere, havde anet eller *kunnet* ane, at hans Handling vilde komme til at genere en Kammerat, hvilket heller ikke nogen anden kunde bevise, blev ma foi af Krapylet „dømt“ til at „løbe Klassespidsrod“. Han modtog med beundringsværdig Koldblodighed denne brutale og modbydelige „Dom“. Paa Havegangen bag Kirken foregik Executionen. Med rank Holdning og løftet Pande, Hænderne i Jakkelommen, uden mindste afværgende Bevægelse, „spaserede“ han tilsyneladende ganske koldblodig, gennem de to lange Rækker af Stokkemænd, ophidsede af de nævnte, moralsk-fnattede Smaajunkerspirer. Jeg vil aldrig forglemme dette, i min otteaarige Skoletid enestaaende Syn, denne modbydelige „Domfældelse“. Og, jeg føler mig endnu den Dag i Dag tilfreds ved Mindet om, at der dog var to i Klassen, der bestemt vægrede sig ved at deltage i denne moralske Komoedie. Den ene var min kære, noble, alvorlige Ven i hine Drengeaar, *Kaj Gulstad,* en usædvanlig modig og smuk Knøs. Han levede senere som Ingenieur en Aarrække i Østasien. Kun én Gang har vi paa en Rejse mødt hinanden siden Skoledagene; begge graa i Tindingerne.

Dette Skoleliv besad dog ogsaa sine gode Sider. Kammeratskabsfølelsen blev stærkt udviklet paa Egoismens Bekostning. At „sladre“ om en Kammerat var en „Dødssynd“. Større Uenigheder afgjordes ved regulair „Udfordring“ og Tvekamp. Denne benævntes — uaffecteret og ligefremt — „Snude-Tag“. Gud véd, hvor mange Gange jeg under en hidsig Ordstrid, har hørt det arrige, men afsluttende Raab: „Jeg udfordrer dig i Snude-Tag!“ — Man opsøgte et mere afsides Sted. Kammeraterne sluttede, stærkt interesserede, Kres, og saa gik man løs paa hinanden. Med Næverne naturligvis. Hvad har én vel Næverne til — i Alderen fra c. 11te til c. 14de Aar og under slige Forhold. Det gjaldt om, snarest muligt, at slaa sin Fjende tilblods, — hvilket i dén Alder opnaas ret nemt, bare man rammer ham „paa Snuden“. Stundom *kunde* jo en Smule Fortand gaa med i Købet. Men Skoletandplejen var den Gang endnu ikke agiteret op af Mørket, og man trøstede sig med, at det kunde jo være en „gammel, forsinket Mælketand“, der strax blev erstattet af en ny.

Trangen til ubunden Frihed og sikkert en vis, ubevidst Kærlighed til Naturen affødte Opførelsen af hemmelige Huler i Skovene, store „Menneskereder“ oppe i de høje Grantræer. Vi var altid flere Parthavere om disse Bygningsværker. De krævede ret betydeligt Arbejde, ofte en Del sammenrapset Materiale, og ubrødelig Discretion. Først gravedes et dybt Hul i Skovbunden. Paa Siderne lavedes bløde Græsbænke og dybt i Væggen hemmelige Rum for Contrabande: Tobak, Piber, i de ældre Aar maaske en Flaske Vin, Banco el. lign. Sjældnere opbevaredes her Skydevaaben, navnlig smaa Pistoler. Ovenpaa Hullet lagdes Loft af sammenslæbte Brædder, Grene, Ler og Mos. Indgangen var et snævert Hul, anbragt saa skjult som muligt i Hulens Væg. Naar alt var færdigt, „camoufleredes“ Stedet kunstfærdigt. Loftet, Taget, skulde helst ganske ligne Skovbunden; og dét gjorde Loftet ofte saa træffende, at Skovbetjentene i Aaremaal kunde færdes om Stedet uden at opdage Hulen, før de pludselig naar Bræderne omsider var blevet raadne, stak Benene tværs gennem hele Herligheden. Disse fredsæle Boliger var ofte saa store, at de kunde rumme en halv Snes Kammerater.

„Menneskerederne“ var sjældnere. Jeg mindes kun faa. Vi forbandt fire Grantoppe ved Lægter eller Grene; og ovenpaa disse byggedes Reden. Den lignede mest en stor Storkerede og afgav et herligt Hvilested for vor unge Dyd og Uskyld, — blot ikke i Sne- eller Regnvejr. I Storm og Blæst derimod var Reden som en stor, æventyrlig Vugge.

Da jeg i 1865 kom ind paa Skolen, var Huleboerne talrige. Ved den gamle Klosterbygnings Restauration frembragtes rigeligt Affald af gammelt Brædeværk o. lign. I mørke Aftener havnede adskilligt af dette Træværk i Skovens Huler. Skarpe Næser sporede endnu en

svag Munkefims, hængende ved Tyvekosterne. Men, — det gik strax over, naar de kom ud i Skoven.

Særligt stærke Frasagn gik der dén Gang om *Mogens Frijs'* Hule i „store Granplantage“, der skulde have været ualmindelig velforsynet, ogsaa med Skydevaaben. Mogens Frijs var gaaet ud af Skolen nogen Tid før jeg kom ind.

Han blev optaget som Discipel 1862. Han *blev* ikke længe. En af hans Lærere, der nu med aandslivlige Fjed stærkt nærmer sig sit hundrede Aar, har meddelt mig nogle smaa, men morsomme og meget karakteristiske Oplysninger om den nu saa landskendte og ansete Mand, der, — jeg er sikker herpaa, — mindst vil smile, hvis han skulde se disse elskværdige Mindeord om hans Ophold som Dreng paa „Opdragelsesanstalten“ ved Susaaen:

„Min kære Mogens erindrer jeg meget tydeligt! Da han kom til Herlufsholm 1862 og var længst forsvunden 1865, var hans Ophold jo dér kun meget kort. Jeg erindrer ham som et stort Barn. Da han kom hertil fra Frijsenborg, havde han vistnok levet et meget frit Herregaardsliv, og — saa kom han til at bo hos Rector Listov [se senere], og dét var vist en slem Overgang. Han forstod næppe at sætte Pris paa Listov's gode Egenskaber, og Følgen var, at han rendte-bort nogle Gange. Den første Gang synes jeg at erindre, at han drog afsted uden Kasket, men med en Kniv, hvormed han vilde forsvare sig mod Røvere i Stenskoven, [der i sin Tid var ret berygtet]. En Huslærer kom tilbage [til Herlufsholm] med ham. Men, medens Huslæreren er inde hos Listov, stikker han af igen, men blev fanget i Ringsted og sendt tilbage. — — — Mogens Frijs fik Penge sendende fra sit Hjem. Da hans Moder en Gang besøgte ham, bad Listov hende lade det være .... Men aldrig saa snart var hun kommen hjem, saa o. s. v.“ — Mogens kaldes til Rector med sit ny Pengebrev, tvinges til at aabne det dér, læse det højt o. s. v. o. s. v. Drengen „faar Skyld for“, at gaa til Næstved, „solde“ med de store Kammerater og — NB. — betale „Kur og Pleje“. Og — saa slap den lille Mogens omsider ud af Skærsilden. — — „Jeg mener, han blev hele Tiden ved at være Barn uden ondt; men med Frihedslyst.“ — [Det er dog i Virkeligheden et Pokkers godt Skoletestimonium — efter Omstændighederne].

Grev Mogens synes at have været baade afholdt og beundret blandt sine Kammerater. Der levede adskillige Beretninger om hans æventyrlige Foretagender. Muligt nok var der i Tidens Løb kommen megen Løgn iblandt. Dog, — Grev Mogens Frijs har senere i Livet næppe svigtet sine Anskuelser som Dreng angaaende Livets sande Glæder for et Mandfolk.

Kosten var paa Herlufsholm god og kraftig, om end ikke altid videre velsmagende. Den var desuden pinlig ensformig. Ved Middagsbordet bad én af de mindre Disciple „Bordbøn“ baade før og efter

Maaltidet. Før: „I Jesu Navn gaa vi tilbords“ o. s. v., et kort, fire Liniers *Vers*. Efter: „Vi takker dig, Herre, du himmelske Fader“ o. s. v.; *Prosa*. Men om Søndagen var Bordbønnen meget længere; og vi fik to Pandekager hver til Dessert. Bordbønnen blev — især de Hverdage — afhaspet med ligefrem forargelig Hastighed. Kun højst „A-et” i „Amen“ hørtes af finere Høreorganer. Resten forsvandt i Larmen af hundrede, upolstrede Træstole uden effectivt Rygstød, rene Skralder, der — alle paa én Gang — blev besat af hundrede utaalmodige Bagdele. Baade ved Middags- og Aftensmaaltidet serveredes Hvidtøl i Flasker; tyndt, men saa meget vi gad drikke. Kun Søndag Aften trakteredes med The; tyndere. Dertil Tvebakker. Ved Skolens obligate Fester: The og Julekage til at begynde med; senere fint Smørebrød med Paalæg, Smaakager og Punch; tyndest, — dog i Stand til at udøve en vis oplivende Virkning paa mindre befæstede Hjærner. Én Gang om Aaret, ved „Trolleballet“ (14. Januar) Kl. 12 slet Nat, serveredes Kaffe og Bouillon; én Gang om Aaret, ved Fugleskydningen i Slutningen af August, Chocolade med Tvebakker. Men, der blev da drukket saa meget desto mere af denne yndede Drik. Ligeledes én Gang om Aaret fik vi sorte Pølser ved Aftensbordet, og én Gang ved Middagsbordet Aal i Karry. Konsumptionen pr. Hoved af sort Pølse udregnedes i Alenmaal. En Del af disse tykke, fede Uhyrer listede sig i Lommerne; en anden Del fjærnedes pr. Tridseværk gennem et Vindu — ned i Gaarden i den mørke Efteraarsaften, hvor skumle Skikkelser tog imod dem og gemte dem til kommende, mere fedtløse Dage. Keglebanen var anset for et „godt Sted“ foreløbig. Lærerne spillede aldrig Kegler.

„De Sortes“ Aften var i flere Aar indviet til mærkværdige Demonstrationer især paa „mellemste Sovesal“, hvor en særdeles brav og velmenende, men umaadelig ubehersket-kolerisk Adjunkt havde Opsynet, — et i Sandhed frygteligt Hverv! Denne Sal var belagt af Drenge af Mellemklasserne, 13—14—15 Aars depraverede Gavtyve og Spilopmagere. Den beklagelsesværdige Pædagog, der besad et usædvanligt, noget tungsindigt Karikaturansigt, en uhyre lang, rød Næse og langt, let flagrende Haar, var i Virkeligheden slet ikke hadet, — bare morsom at drille. Nu, — Pølse-Aftenen var det altid slemt. Naar han kom op paa sit vakre Værelse, var der Pølseskind om alle Laasene. Ved Sengetid: Pølseskind paa Skydedøren ind til Sovesalen, Pølseskind paa Hovedpuden, udbredt som en ækel Maske med Øjne, Mund og en uhyre lang Næse. I Sengen var lavet „Lagen-Pose“. I Posens Dyb: Pølseskind! Paa Sovesalen var alt tyst og stille. Der snorkedes — demonstrativt, uskyldigt. Thi: alle vidste, at naar Hr. N. opdagede *Sengens* Tilstand, *saa* brast hans Taalmodighed! Saa vilde han, rasende! fare ind i Salen, med Næverne parat

knyttede i Buxelommerne, med uhyre lange Skridt, fnysende og spejdende efter Hævn!! — Derfor slumrede denne prægtige Ungdom. Den sov *fast*. Thi den vidste f. Ex., at tvende af Salonens bulede Tin-Natpotter, benævnte „Hr. og Madame N.", — dette, endskønt den brave Mand var ugift, og kun formentlig forelsket, — den vidste, at disse Beholdere var forbundne med en stram Snor, kaldet: „Elskovslænken", der strakte sig i Halvmørket tværs over Banen, som Manden med de rasende, lange Skridt skulde passere. Alt gik efter Programmet: „Elskovslænken" ramtes med Voldsomhed, Tinpotterne rullede ud paa Gulvet med deres Indhold, Manden stoppede i Farten, fuldstændig vild af Vrede og Arrigskab. — „*Hvem* har gjort *dét*?!" — — Alle snorkede højlydt. En af de værste lod som han talte isøvne og sagde dæmpet forvirret-uskyldige Ord. — Hvad skulde denne ulykkelige Pædagog gøre? — Tampeløs paa *hele* Sovesalens Belægning var en fysisk Uoverkommelighed. Der *var* jo ikke andet at gøre, end med et forjættende: Ja, vent I til imorgen! at kravle i Seng.

Nu, — han lod „Sagen" falde. Maaske har han ved nærmere Eftertanke fundet det klogest og værdigst. Desuden vilde *denne Del* af „Pølse-Aftenen" sikkert ikke kunne gentage sig: Hvert Aar havde denne Aften en ny „Charme", — et splintrende nyt Paafund!

„Aal-i-Karry-Middagen" forløb, i Modsætning til „Pølse-Aftenen", uden Demonstrationer. Consumptionen var utrolig. Den maaltes i Stykker à c. 2—3 Tommers Længde. En af mine Klassekammerater satte en Record med 21 Stykker. — Han døde først 15 Aar efter.

Disciplenes Værelser var under hele min Skoletid yderst spartanske. Paa nederste Gang skandaløse. Da vi kom op i Mellemklasserne og efterhaanden fik Magt og Fred til at hygge vore Opholdsrum, blev Forholdene ret taalelige: Man *kunde* have Billeder paa de kalkede Vægge uden at se dem makulerede og Glassene knuste af „Billedstormere". Efter Konfirmationsalderen og i de øverste Klasser blev vore Kamre mere og mere hyggelige og venligt udsmykkede, og der var et fortræffeligt og trofast Forhold mellem Beboerne.

Da jeg kom ind paa Skolen — og en Aarrække efter — bestredes Belysningen af en Olie-Hængelampe i Loftet. Den kunde hales op og ned og hang i Metalkæder. Dens Lys — et Rundblus — var mere end slet, naar det var bedst. Under Lampen stod et sortmalet Fyrretræsbord med talrige indgravede Mindetegn fra Fortidens Beboere. Saa var der en Stol, haard og uden Ryg, til hver af Kammeraterne, i Reglen 5 paa hver Stue. Endelig var der et stort, gulmalet Fyrretræsskab for hver og i et Hjørne et trekantet Skab, „Garderoben". Hermed var Inventarielisten paa nederste og det meste af

2den Gang sluttet. De yngste „Sinke-Kamre“ var nu og da Genstand for ældre, vanartede Kammeraters Raziaer. Pludselig fôr Røverne ind, snoede Hængelampens Kæder tæt sammen og slap saa Taget, hvorpaa Apparatet i stor Hast drejede-rundt, og Olien ved Centrifugalkraften i en tyk Straale blev slynget ud af Indfyldningshullet; og Lyset sluktes. Eller de fyldte om Vinteren Kakkelovnen med Sne; og Varmen var væk. Nr. 5 og navnlig Nr. 6 paa nederste Gang var især modbydelige. Paa Nr. 6 benyttedes „Garderoben“ nu og da i særlig sludfulde Vinternætter som Latrin. Samme Kammer anvendtes af Skolens tyske Barber, Hr. Smith, til Haarklipning af alle Lysthavende.

Sovesalene var, navnlig paa øverste Gang, ret lavloftede, Ventilationen ganske utilstrækkelig. Kom man om Morgenen tilfældig *tilbage* til disse Rum fra den friske Luft, var det et Øjeblik besværligt at aande. Skønt hver Sovesal havde sin inspectionshavende Lærer, foregik dog mange, mere eller mindre graverende Uordener. Den uskyldigste af disse var „Pude-bell“ (af bellum, Krig). Snart førtes denne Krig med fast stoppede Hovedpuder mellem hver Sals egen Belægning. Snart foretoges i den sene Aften Felttog ned ad „Runde-Trappe“ til nederste Sovesal, hvor de yngste „Sinker“ sov. Alt foretoges ganske lydløst, indtil pludselig Puderne svuppede lystigt i Hovedet paa dette Proletariat. Det var dog ved *denne Lejlighed* tilladt at forsvare sig, og — i et Nu — var alt én Hurlumhej. Selvfølgelig foregik disse Kampe kun, naar den inspicerende Hører var borte.

Ved Skolens officielle Fester skal jeg ikke dvæle. Nutidens er sikkert ganske som Datidens, om end betydeligt pragtfuldere, — navnlig hvad Belysningen angaar. Vi glædede os mest ved Skovturen, der foretoges i talrige Bøndervogne med dejlige Halmknipper. Før Masnedsundbanen aabnedes, strakte disse Ture sig saa langt som til Vordingborg, én Gang med Sejltur i aabne Baade til „Vintersbølle“. Ogsaa „Bækkeskov“ mindes jeg at have besøgt i hine Drengeaar. Skolen blev overalt venligt modtaget. I Vordingborg var der Dans om Aftenen i „Kirkeskoven“, men — desværre var de fleste af min Aldersklasse allerede dén Gang udprægede „Kvindehadere“, der helst „snød sig fra“ at danse. Under en Skovtur til Vordingborg blev der til vor Ære saluteret med nogle gamle Kanoner fra Ruinerne. En Kanon sprængtes og den ulykkelige Kanonér blev dræbt. Der blev, husker jeg, indsamlet Penge til hans Familie paa Skolen.

Et Par Ord om Skole-Komoedien. Dén beskæftigede os, baade før og efter Skuespillet, ret levende. Vi havde i mange Aar en udmærket Instructeur i Kunstmaleren, Tegnelæreren *Rudolph Bertelsen,* der — en rara avis blandt de af mig nævnte Personligheder — lever endnu paa glad Vej til det 100de Aar. Han var noget af en virkelig „Kunstnernatur“, besad en lykkelig Evne til at gøre sig

afholdt og kammeratlig med os uden samtidig at miste Evnen til at holde nogenlunde Disciplin i Timerne. Han var dén Gang en middelhøj, velproportioneret Mand med et glatbarberet, livligt og markeret Ansigt, der ikke lidt mindede om Herman Wessels. Han besad en ualmindelig smuk Tenorstemme og foretrak tilsyneladende Bellmann for alle andre Digtere. Man har nylig fortalt mig, at han endnu foredrager sin Yndlingsdigter. Besynderligt nok: — vi spillede *dén Gang* akkurat de samme „Klassikere“ som Skoledrenge *nu* binder an med. Jeg deltog kun én Gang som Medspiller i vor Komoedie. Jeg var da c. 16 Aar gammel og spillede Tennemann i „Aprilsnarrene“.

I det Hele maa jeg tilstaa, at jeg hverken før eller senere har været nogen Ynder af disse Skolekomoedier. Noget „opdragende“ Moment involverer de næppe. Der fremavles undertiden indbildte „Talenter“, opflaskede af et altfor velvilligt Publikums kritikløse Bifald. Endelig har det stedse forekommet mig at være ét, for Pædagoger af Faget ganske ubegribeligt Misgreb, naar de lader Kvinderoller spille af unge Mennesker af *Han*køn. Det er min oprigtige Overbevisning, at unge eller ældre Damer uden mindste Anstød eller Ubehag for nogen af Parterne vilde kunne ha' deltaget activt i disse, umaadelig „uskyldige,“ ofte lumsk-kedsommelige Skolepræstationer. Naar disse nette, unge Knøse i „Brydningsalderen“ ikke endnu havde faaet Bas- eller „Overgangsstemme“, simulerede de stundom „Kvinden“ med saa stort Held og Talent, at Illusionen gik enkelte Brushoveder til Hovedet, om jeg saa maa sige.

Af Fornøjelser, i hvilke vore Pædagoger *ikke* deltog, havde vi „Klasse-Skovturen“, og — i de ældste Klasser — nu og da et Punche-Sold af qvasi-litterairt Tilsnit. „Klasseskovturen“ foretoges om Søndagen og var ikke meget lang. „Villa galina“ ved Hesede var ofte Maalet. Proviant etc., indsamledes, ialtfald for de ædlere Varers Vedkommende, fra vore Familier. Undertiden diverterede en beaandet Kammerat os med en Vise. Jeg mindes saaledes, at vor gode, lille Kammerat, der dén Gang lignede en Underjordisk, *Viggo Valdemar Holm,* (senere bekendt som Forfatter under Pseudonymet „Woldemar“ og altfor tidlig død), ved en saadan Lejlighed havde gjort en længere Vise. Vi var dén Gang c. 14 Aar gamle. Han lavede ogsaa nogle frygtelige Skuespil og havde allerede Øgenavnet „Digteren“. Af hans Kvad ved den anførte Lejlighed erindrer jeg endnu følgende ophøjede Stropher til Klassekammeraten, Frederik Moltke, Bregentved:

— — Saa takke vi ogsaa den Moltke bleg,
Og takke ham for hans Dyresteg.

Naar vi havde endt Festmaaltidet, legedes „Himmelspræt“, en meget morsom Leg, naar Tæppet bare holder, — Tæppet, som alle Kamme-

raterne holdt fast i Kanterne, mens Objectet anbragte sig paa Midten og ved et pludseligt, udspilende Træk slyngedes højt op i Ætheren! „Digteren" belønnedes med mangen stolt Himmelflugt. Den lille, tykke „Underjordiske" saa uhyre „grinagtig" ud, naar han, gravalvorlig, vendte tilbage til Jorden. Endnu mindre og meget spinklerere var *Andreas Barfod,* forlængst velmeriteret Præst i en beundrende Menighed. Dog, — aldrig har Pastoren fritsvævende været Himlen *saa* nær, som naar vi sendte ham tilvejrs.

De første 3 Skoleaar var de værste, navnlig de to første paa den nederste Gang. Jeg — og mange med mig — led af dyb Hjemve. Jeg mindes én af de første Søndage i min Skoletid. Jeg var kommen hjem Lørdag Aften og holdt mig i Skindet til Søndag Middag. Saa brød det løs. Jeg laa, fortvivlet tudende paa Gulvet i „Storstuen", hvor min Mor just havde aabnet Syltetøjskrukkerne i det store Fløjskab for at „trøste" mig. Jeg følte mig beskæmmet ved Tilværelsen paa Skolen, forraadt, forladt af Himmel og Jord, indviet til et Hundeliv i Nedværdigelse, lammet i ethvert Selvforsvar! o. s. v. o. s. v. Min kære Mor var utvivlsomt ligesaa ulykkelig som jeg. Sikkert havde hun, om hun havde fulgt sin Overbevisning og Trang, aldrig mere sendt mig tilbage til mit Helvede paa „Nr. 5". Men — hun udtalte ikke dette. Og, da Præsten netop kom hjem fra Gudstjenesten og gravalvorlig, tavs, i fuldt Ornat *skred* gennem Stuen, dog sikkert nok skønnende, hvad der foregik, virkede det dæmpende og beroligende paa os begge. Om Aftenen rullede jeg tilbage igen i „Skelbyvognen", fortvivlet, men opgivende al Modstand.

Efter et Par Aars Forløb oprandt en af mit Livs virkelige Festdage. Da jeg kom ind paa Skolen var jeg ingen stærk Dreng. Et Par Gange havde jeg været dødssyg. Mine Kræfter var ikke store, skønt jeg var ret fed. Og mit Sindelag var alvorligt og noget tungt. Jeg var meget ømtaalig, blev let bevæget, grublede over Krænkelser og ublu Indtryk paa en Maade, der ikke var gunstig eller „praktisk" i de Omgivelser, hvori jeg daglig skulde færdes. Jeg fornam mig længe værgeløs, opgav at tage Tilflugt til mine Muskelkræfter. Men, da jeg i et Par Aar havde ædt Herlufsholms kraftige Mad og, fri for Sygdom, hastigt var voxet, da kom — pludselig — Festdagen! Blandt „Tyrannerne" var en ældre Kammerat, en stærk, listig, degenereret Københavnerdreng. I lange Tider havde han pint og plaget mig. Endelig — en Dag paa et afsides Sted i „Nyhave" — kogte min Kvides Gryde over. Uden nærmere Afvejen af Chancerne kastede jeg mig over ham. Til min umaadelige Glæde og Forundring viste det sig, at *han* fik Kløene! Et Øjeblik — og han laa i Græsset og klynkede med sin pibende, affecterede Stemme om „Naade". Fra dén Dag fik jeg relativ Fred. Mine Kræfter udvikledes med rivende Hast. Et Par Aar efter var jeg fuldvoxen Knøs. Min Selv-

tillid var grundmuret. Og jeg blev stærk og hurtig som en Plag. — Dét var en herlig Dag, en Gennembrudets Dag. Og mine „Venners“ Antal forøgedes.

Jeg har meget ofte tænkt over det besynderlige Forhold, der kan være mellem Lærere og Disciple i en saadan Anstalt som Herlufsholm, en „Kostskole“, hvor Drengene under hele deres Opvæxt er isolerede fra Omverdenen, ganske udenfor alt Familieliv, — lutter Hanner i ét Bur, — der dog frembød enkelte ureglementerede Huller i Træmmeværket. Flere af dé Lærere, som blev drillede ubarmhjærtigst, var ingenlunde hadede. Tværtimod! — Et Par af disse brave Mænd blev torturerede saa grovt og kaadt, at de tilsidst *maatte* forlade Skolen. I Grunden følte vi ikke mindste Uvillie mod dem. De høvlede blindt løs paa deres Plageaander, naar Lejlighed tilbød sig. Men, — deres Eksekutioner modtoges med største Ligegyldighed. Enkelte af disse gode, afdøde Mænd var rene Karikaturer at skue. Men det var ikke dette udvendige, der fristede saa stærkt til Forfølgelse. Thi vi havde i Aarenes Løb Lærere med endnu mere afstikkende Ydre, Særheder og Væsen, Mænd, som snart kom i det bedst mulige Forhold til os, som ligefrem blev fredede, beskyttede.

Jeg erindrer af denne Kategori en Husmandssøn, der ved Flid og Begavelse omsider var bleven theologisk Candidat, og som senere tog „Storphilologicum“. Han talte Dialect, havde meget landlige Manerer. Han var uhyre distrait. Da han gjorde sin Entrée hos Skolens Rector, afdøde Chr. Listov, der var en yderst formel Person, havde han stillet sin nyafstrøgne, høje Hat bonde-beskedent i et Hjørne af Værelset. Han brugte Skraatobak og spyttede ofte, og — gaaende op og ned ad Gulvet under den ivrige Samtale, krumrygget med langsomt-daskende Arme, — spyttede han ved hveranden Omdrejning i sin gode Hat. Denne Lærer, der var saa let at drille og som aldrig brugte Voldsomheder, som besad et saa aabenlyst egenartet Væsen og aldrig søgte at fernisere det, — *han* kom meget snart til at tilhøre de Fredede. Da en Gang en allerede næsten voxen Discipel havde været flabet imod ham ved Middagsbordet, og da det blev iagttaget af Lærerens letbevægelige Ansigt, hvor ondt det gjorde ham, *tvang* Klassekammeraterne Synderen til at gaa op paa hans Bolig og gøre ham en ærlig og uforbeholden Undskyldning. Samme Dags Aften bankede Synderen paa denne Pædagogs Dør. Han sad ved sit Maaltid, rejste sig og gik venligt „Gæsten“ imøde med udstrakte Hænder: „Hva—a—a! Æ' det *dig!* — saa ka' du komm' ind aa ta' dig en Bid Mad med.“ Knøsen afslog, frembar sit Ærinde, fik et smukt og mildt Svar og gik. Men, — da han traadte ud af Døren, skjulte han sit Ansigt i sine Hænder og græd som et Barn. Denne Lærer var absolut „tabu“.

Pædagoger, der „giver en Rolle“ og *opdages* at give den, gaar det ofte ilde. „De vaskeægte“ klarer sig ofte bedst, — selv om de har hundrede „Særheder“.

Jeg mindes to Adjunkter, den ene en lille, vissen Karikatur, den anden et „nydeligt, lille Menneske“, stærkt litterairt interesseret og fuld af kammeratlig Venlighed. Den første „havde“ vi i de laveste og i Mellemklasserne. Den sidste i de ældste Klasser; mod Sædvane var vi ikke „dus“; han var ret ung, og vi 17—18 Aar gamle. Idet Hele blev man betydeligt senere Student dén Gang end nu; hvilket *jeg* anser for sundt og godt for Studenten. Begge disse Lærere blev efterhaanden Genstand for megen og drenge-ubarmhjærtig „Afsløring af deres inderste Kærne og Væsen“ og stærkt pamphleterede. Og de fulgte begge samme Trafik: De foretog — hver for sig — en lille Sommerrejse til — Paris. Og, da de kom tilbage, var de „forvandlede“. De havde sat Krøller paa Halen af deres pædagogiske Aand. De syntes at have taget Exempel af en ualmindelig forhadt, gammel „Aspisker“, der havde den Tilfredsstillelse gennem et Par Menneskealdere ved sit abnorme, men udmærket gennemførte Plage-System at forbitre Livet for talrige, særlig raffineret udséte Offre iblandt os og fordrive andre fra Skolen. Kort: begge Pariserfarere indførte ved deres Retour Pryglesystemet i daglig Omgang. Den første, Nr. 1, gik det bedst. Jeg var den Gang allerede udenfor den egentlige Prygle-Zone. Men de yngre Kammerater blev i rigeligt Maal hans „Forsøgsindivider“. Dog, — det afficerede dem ikke stort. De blev forsigtigere, mindre lette at „opdage“. Men hans virkelige Position blev ikke et Haar stoltere. Disse gale Drenge lo ad hans „Forvandling“, hans Pryglescener, der kostede det lille Menneske uhyre Anstrængelse. Og — ganske som i Pariserfolket under de absolutistiske Kongers skandaløse Hofholdning i Versailles — dukkede en ubarmhjærtig-satyrisk Vise op om den arme og brave Mands Pariserrejse. Han holdt Stillingen et Par Aar; tappert. Saa forlod han Skolen.

Den anden, Nr. 2, opgav meget hurtigt Pædagogiken paa Herlufsholm. Jeg havde ofte ondt af denne velvillige, brave, men lidt for „grinagtigt-vigtige“ Mand. Han var, ganske som Nr. 1, meget lille, iøvrigt adræt, aandelig livlig, og net. Men, — han magtede ikke, med sin betydelige Dannelse og Kultur, sine svage Kræfter, og sin feminine Arrigskab, at *tæ'ske ordentligt* dén, i Forvejen temmelig udtærskede, menneskelige Langhalm, der oftest faldt paa hans Vej gennem Pædagogikens skønne Have. Der var Knægte, saa øvede i Pryglescener, saa garvede, saa opfindsomme i Parader og Lenitiver, at man nutildags absolut vilde regne dem til „Sportsmandsklassen“. Det nyttede ikke, at *begynde* midt i Stuen efter at ha' taget Brillerne af. Det nyttede ikke at flytte Lampen og den medicæiske Ve-

nus i Gibs, Christus i Kalipasta og sin Elskedes Billede i Glas og Ramme: Inden disse Pryglescener med deres opsigtsvækkende Hyl og forcerede Brøl var endt, skulde den onde Delinkvent, paa hvem Pryglene aldeles ikke bed, nok faa sørget for, at Venus og Brillerne og Lampen etc., at snart ét, snart et andet hyggelig Stykke Bohave var smadret. For Nr. 2 mislykkedes Systemet totalt. Men værre var det, at hans fordums Venner blandt de ældre, modnere Disciple, navnlig hans Naboer og Genboer, der generedes af disse hyppige, larmende Scener, ganske tabte deres Velvillie og Agtelse for denne Vildførte. Han var Sovesalsinspektør. Men, det blev ham snart ganske umuligt at holde Disciplinen nogenlunde sømmelig. Naar *han* tillige skulde lede „Lovsangen“ om Morgenen, var det rent galt: Disse gamle, dunhagede Studenterspirer blev hyppigere og hyppigere liggende i deres Senge, indtil alt nedenunder i Salen, hvor Sangen og Morgenmælken serveredes, var sin Afslutning nær. Saa først stod de op for dog at faa *Maden* med. Omsider fandt den Ulykkelige paa at laase af for de Sendrægtige. Saa gik de igennem hans egne Værelser, drak hans Kaffe og aad hans Boller en passant, for et Kvarter efter at sende ham et venskabeligt-anerkendende Morgennik ved Morgenmælken nedenunder. Forgæves paakaldtes den omtalte, gamle Drengeplager. Han viste sig en enkelt Gang paa Sovesalen. Saa forsvandt *han. Men hans* Assistance forværrede absolut den Vildførtes Position. Saa tog han en Morgen Mod til sig, spærrede *personlig* Døren for dem, der stod for sent op. Et uhyre Fejlgreb! Thi det emanerede simpelt hen deri, at en meget vred og stærk Mand blandt Syvsoverne truede ham med corporlig Flyttelse, hvis han ikke af egen Drift opgav Fæstningen. Han opgav. Og han overtog snart efter en anden, mindre vanskelig Stilling. — Jeg mindes denne Personlighed med Sympathi. Han var en dannet, velvillig, mild og civiliseret Mand, da han gjorde sin Entré paa Herlufsholm. Det var os og „Systemet“, det var „Aanden“ paa denne „Opdragelsesanstalt“ — et modbydeligt Ord, der minder om „Flakkebjerg“, — det var dette, der spolerede ham som Pædagog. Og saa en vis Mangel paa Selvkritik og Menneskekundskab.

Dog, — langt værre og langt varigere Plager led dén, under Beskrivelsen af „Pølse-Aftenen“ omtalte Lærer, en godlidende, velvillig Mand, en dygtig og lærd Philolog. Han tilbragte, mirabile dictu, en hel lang Aarrække paa Herlufsholm. Saa *maatte* han bort. Han døde som Bestyrer af en stor og anset Latinskole. *Han* „faldt“ som Pædagog paa Herlufsholm *nærmest* paa Grund af hans ganske ubeherskede Hidsighed.

I min uudslettelige Erindring er indgraveret en Række, næsten *tragi*-comiske Scener fra hine fjærne Aar, da Hr. N. var vor Lærer.

Med større eller mindre Mellemrum opførtes Scener paa Klasserne og „Læsesalen“, Tumulter, der skulde synes umulige. — Der var opfunden en Drille-Methode, der var yderst virksom, navnlig ligeoverfor Hr. N. Pludselig og ganske svagt hørtes Skraben af en Støvle mod Gulvet. Hr. N. „spidser Øren“. Skjult under Bordene begynder nu 2—3—4—5 Støvlesaaler at faa Krampe. Kun i Hr. N.s Nærhed er alt roligt. Larmen bliver stærkere og stærkere, og endelig farer han som en Raket ned ad Kathedertrappen. Ansigtet og den umaadelig lange Næse er kobberrøde. Han løber op og ned langs Bænkene. Hvor han i Øjeblikket *er*, er alle Fødder i Ro. Men, foran og bag ham bliver det ved. Endelig slaar han, som en Høg, ned over en Synder. Denne indtager strax Dækstilling: Hovedet paa Bordpladen og Armene krydsede over Nakken.

„Jeg slaar Jer, Fanden gale mig! — ihjæl!“
tordnede Læreren. Hans Bytte „ligger død,“ mens hans Arme som Møllevinger bearbejder Offerets Hoved og Arme med de knyttede Næver. Men — i samme Nu løsnes alle Tunger og, til en mild, salmelignende Melodi, kvæder hele Klassen følgende skønne Stropher:

Aa-h, Hr. N.! Aa-h, Hr. N.!
Sla' ham ikke ihjæl, Hr. N.!
Det er hans Fødselsdag, Hr. N.!
Og — hva' tror De, at hans Mor vil sige, Hr. N.? — —

Nu, — det saa galt ud; men nogen væsentlig Skade skete aldrig. Ialt Fald ikke corporligt.

En Onsdag, Ugens bedste Maddag, fik vi Kalvesteg til Middag. Der var mod Sædvane Syltetøj paa Bordet. Hr. N. sad, som han plejede, og studerede „Berlingeren“. Hans Aasyn var ganske skjult bag det udfoldede Blad. Imens gik Syltetøjet stille rundt mellem Drengene ved hans Bordende. Skaalen havnede ved Hr. N.' Plads. Den var ganske tom! Et Øjeblik efter lægger han Avisen, stirrer rødmende paa den tomme Skaal, letter sig i Sædet og slaar et drønende Næveslag i Bordet:

„I egoistiske og hjærteløse Flabe!!!“

Hans Raab tordner ud over den store Forsamling af Disciple, Lærere, Tjenere. Der opstaar et Øjebliks Stilhed. Og saa — en umaadelig løssluppen Latter! — Dét var Befrielsen.

Dog, — mere graverende end nogen anden Uorden var den saakaldte „Stimen“, en Demonstration udøvet paa Signal fra Studenterklassen, altsaa fra de ældste Disciple, og blindt adlydt af hele den samlede Skole. „Stimningen“ blev altid foretaget om Aftenen, naar Disciplene tørnede ud af Salen, hvor „Lovsangen“ blev sungen. De ældste og ældre Disciple gik først ud, spærrede Gangen for

Resten af Skolen, og, naar Læreren som sidste Mand kom ud, var han „indemuret". Under stor Allarm og en lille Opsang holdtes han en Stund blokeret. Saa revnede paa et Signal pludselig den spærrende Mur, og i strakt Løb forsvandt „de Gamle" opad Trapperne, vi andre ned ad Gangen, ud i den mørke Gaard. Der blev „stimet for" andre Lærere end Hr. N. Men hyppigst for denne: Han *var* den „morsomste". Og, naar han ude af sig selv af Raseri, for op ad Trapperne for muligvis at „hugge" en af Urostifterne, saa var dé allerede ope paa 2den Sal og sendte med Behænde tomme Tobaksfoustager i muntre Hop ned ad Trinene.

Tilsidst gik det dog altfor hæslig galt: Paa „Læsesalen" befaledes en Aften af Salens ældste Kammerater — de tre øverste Klasser læste paa deres Kamre — Demonstration. Den foretoges med „Støvle-Krampe" over hele det store Rum. Bevæbnet med et stort Brændestykke i hver Haand, truende med at „slaa-ihjel", løb den ulykkelige N. ligbleg op og ned ad Gulvet. Han *var* i Øjeblikket utvivlsomt ganske sindssyg. Vi havde en Anelse om, at der var spillet for højt Spil med disse raa, kaade Løjer. Og der blev almindelig Stilhed. — Efter Lovsangen halede „de Gamle" et Par af Mellemklasserne op paa deres Værelser og varmede deres Øren. Men, — „de Gamle" havde selv væsentligt Skylden: De *beherskede Skolen,* om de vilde. Og, det var altfor sent at bræmse. Kort efter forlod den brave Lærer Skolen for stedse. Personlig kunde jeg godt lide ham og har aldrig haft noget udestaaende med ham under min Skoletid.

Kun en enkelt, gammel Lærer, der forhen er kortelig omtalt, var paa samme Tid baade frygtet og hadet — af de fleste. Han var en raffineret Drengeplager. Under de usleste Paaskud dicterede han os at møde paa hans Værelse *midt* paa Frieftermiddage og berøvede os saaledes — flere Dage forud — enhver Glæde ved denne „Frihed". Fejl i en Stil, et Minuts Forsinkelse, kort: alt, hvad nævnes kan af virkelige eller af ham selv opfundne „Forbrydelser", affødte corporlig, raa Behandling Lussinger — „bagvendte", — Frihedsberøvelse etc. etc. Han udvalgte gerne bestemte, designerede Offre, ofte svage, lidet modige Drenge. Flere af disse var Genstand for absolut oprørende Mishandling, indtil de endelig maatte forlade Skolen.

Aldrig vil jeg kunne glemme en Scene fra Badestedet ved Susaaen. Vi havde iblandt os en lille, bleg, men stærk og modig københavnsk Dreng af anset Familie. Han havde et ret frastødende, „voxent" Ansigt og et noget trodsigt Væsen. Han blev haardt behandlet, ofte slaaet. Men det syntes ikke at genere ham stort. En Sommerdag stod denne, vel c. 13—14aarige Dreng nøgen ved Springbrættet. *Uden nogensomhelst reel Grund* begyndte Pædagogen i

hele Klassens Paasyn pludselig at slaa løs paa hans nøgne Krop med sin tykke Spasererstok. Men, det fortsattes ikke længe. Hylende af Smerte og Raseri fôr hans Offer i et Spring løs paa ham, og — bed ham, som en Hund bider, i Hænderne. Bødlen blegnede og trak sig ilsomt tilbage. Alt var stille. Den mishandlede løb „hjem". Han og en ældre Broder forlod kort efter Skolen. Denne lille, karakterfulde Dreng har i mange Aar beklædt en anset og fremragende Stilling i „de forenede Stater".

Det hed sig, at denne, vistnok noget pathologisk anlagte Pædagog i Virkeligheden var fejg, at han dækkede sin Fejghed ved Brutalitet, at han var bange for Hævn, nødig gik alene i Skovene i Mørke. Det er muligt. Min afdøde Bror og mig vovede han ikke at torturere corporligt. Han bemærkede selv dette til min Bror, da vi som Studenter forlod Skolen: „Dig og din Bror, — hm, ja, — I er jo sluppen ganske godt — — Jeg har jo altid ansét Jer for — saadan — lidt desperate og hidsige." —

Hvad der derimod endnu staar for mig som noget umuligt, ubegribeligt, det er, at Skolens Rector ikke reagerede paa de Klager, der forebragtes ham over denne Kaldsfælle. Tværtimod! Jeg erindrer meget skarpt og tydeligt hans Svar paa en saadan Klage. Klageren var en ret stor Dreng i en af Mellemklasserne. Paa Grund af Fejl i en Stil blev han kaldt op til Kathedret og tvungen til at staa ret, mens Læreren af al Magt, atter og atter „knipsede" ham paa Næsen til Blodet fløid. Efter Timen gik han til Rector. — „Hr. N. N. er ikke *mit* Ideal for en Lærer", var Svaret. Og ved denne gehejme Desavouering forblev det.

I vore tre sidste Skoleaar forandrede N. N. Taktik ligeoverfor os. Vi *taalte ikke* corporlige Tilnærmelser. Og han vidste dette. Disse Aar var vor Skoletids bedste. Vi ældre Disciple traadte efterhaanden i et andet og langt bedre Forhold til Lærerne end i Fortiden. Der oprettedes i Virkeligheden noget af et Samarbejde mellem os. Vi satte os som et Maal, at reformere adskilligt, der efter vor bittre Erfaring fra Drengeaarene trængte haardt til at ændres. Og, uden at overdrive, kan jeg sige, at Skolen var ingenlunde den samme, da vi blev demitterede, som da vi kom ind. Det sidste Aar paa Herlufsholm var Johannes Forchhammer Rector. Hans Arbejde paa Skolen kan ikke overvurderes.

Dagen efter vor Indtræden foregik den obligate „Daab". Hele Besætningen samledes ved Aaen. To „gamle" greb homo novus i Arme og Ben, og, afklædt til Bæltestedet, blev han dyppet tre Gange i Aaen, mens Tilskuerne, ligeledes tre Gange, raabte det for ham valgte Øgenavn. Disse Øgenavne, der fødtes efter ganske kort kritisk Eftersyn af Personen, var undertiden pudsige og malende. En næsten dværgagtig-lille Dreng døbtes „Tobak for en Skilling". En

lille, fregnet, meget grim Kammerat med rindende Øjne og skællende Hud, hed „Nass". En skikkelig Dreng af „hoffähig" Familie havde ilet med at „vigte sig" ligeoverfor Kammeraterne med den Oplysning, at *hans* Mor havde faaet et Par Agatkopper forærende af „Hds. kgl. Majestæt, Enkedronningen". Han fik i Daaben Navnet „Enkedronningen", o. s. v. Men hyppigere duede Øgenavnet slet ikke. Saa faldt det bort af sig selv og erstattedes med et bedre, mere malende. Adskillige Kammerater havde 2-3-4 Øgenavne. — Ogsaa Lærerstaben var hædret med Tilnavne, ofte meget pudsige og træffende. I det Hele: Næppe et eneste Menneske, Tjenerne og de faa kvindelige Individer i Lærerfamilierne, hos Øconomen, Gangkonerne, — kunde beklage sig over at mangle et Tilnavn. — Daaben, en meget gammel Skik, skal forlængst være afskaffet.

Fra 1854 til 1873 var Prof. *Chr. Listov* Rector; saa forflyttedes han til et mindre besværligt Rectorat og døde en Aarrække efter. Chr. Listov var til Fingerspidserne „Akademiker". Han var en brav, velmenende Mand, af Middelvæxt, fedladen-bleg, men velproportioneret. Han havde en meget dyb, smuk Stemme og brugte den med Behag, ofte med et vist thèatralsk Anstrøg. Han var musikalsk og spillede godt Violin. Listov var en Type paa et Stue-Menneske. Lykkelig gift med en mild, køn og elskværdig Kone, uden Børn, besiddende en stor, behagelig Bolig med en smuk Have og et „Studerkammer", hvor en lang Række venligt stoppede, lange Piber tilsmilede ham fra Morgen til Aften, — kunde *han* sagtens holde Livet ud under Tag. Hans Gang var „fjedrende", næsten lydløs i de evindelige Galocher. Han gik, som om han var fyldt med en Luftart, lettere end Jorderigets. Hvert Øjeblik kunde man forestille sig ham „sætte fra" og med de herligt udbredte, lange, sorte Frakkeskøder forsvinde — i Ætheren, — Separatkabinettet for forholdsvis mandlige Akademikere. Han var en dygtig Latiner, men en ubehændig Pædagog. Alle „usædelige" og perverse Steder i Horats' kedsommelige „Oder" satte han i Parenthes. Resultatet heraf var selvfølgeligt: De blev fortolkede med stor Grundighed. Ja, en enkelt — „til Lydia" — blev „sat paa Melodi":

Lydja, dic, dic!
Lydja — dikkedik! o. s. v.

Han „gjorde Forskel" paa Disciplene uden særlig Foranledning fra deres Side og undgik ikke at give, navnlig sin Antipathi, mindre heldige Udslag. Han var ikke stærkt pryglesyg, men yndede hyppigere at holde en pathetisk Straffepræken, pyntet med — for Drenge — besynderlige „Taleblomster". Da nogle voxne Drenge en Gang havde holdt et „Sold" i Skoven efter vel afsluttet Examen, og bl. a. et Par af dem, forgiftede af daarlig Punch og Cigarer, om Natten — reve-

renter talt — havde brækket sig modbydeligt paa Sovesalen, tilkaldte Sovesals-Læreren om Morgenen forfjamsket Rectoren i egen høje Person. Ved *denne,* lidet vellugtende Lejlighed holdt han, gaaende fjedrende op og ned i Salen, en fortræffelig Morgen-Tale om „visnende Hjærteblomster". Selv barnløs, lærte denne brave og kultiverede Lærer aldrig at forstaa og at vinde os, hans udvalgte Disciple: Han var altfor svulmende opfyldt af egen Værdighed. Han formaaede dog uden Brutalitet at holde Disciplin i Timerne. Men vi nærede ingen varmere Følelser for ham, der altid var „paa Kothurnen", stærkt borneret og uden Humor.

Hans Forhold til Lærerpersonalet og derigennem til Skolen i dens Helhed er berørt.

Da der ingen Børn fandtes i Rectorboligen, fik Rector en Gang Lyst til at fornøje sin gode Hustru med en lille, munter Skødehund. Ukendt med Kynologien, men erfarende, at der paa „Broholm" skulde være „skønne Hunde", bad han Brødrene Sehested ta' en lille Hvalp med fra Hjemmet efter Sommerferien, helst en trofast Han. Den „lille, muntre Skødehund" kom, og Glæden var i Begyndelsen stor. Dog kort: Dyret aad og aad, voxede og voxede. Og tilsidst var den saa stor som en Kalv. Men — samtidig fordærvedes dens sjælelige og æsthetiske Habitus: Den fik væmmelige Manerer, den teede sig ganske uanstændigt, lugtede uafladeligt. Endelig gjorde den, i upassende Øjemed, Strejftog ud i Landskabet, kom for sent hjem, udmattet og foraset, med Tungen en halv Alen ud af Halsen. Kort: „Skødehunden" fra Broholm var en daglig Forargelse. Og da den tilsidst hjembragte en ækel Sygdom, fløđ Bægeret over, og Uhyret blev skudt. Siden kom der aldrig mere Hund i Rectorboligen.

Lovene var i hine Skoleaar særdeles meget talrigere end Evangelierne. Dagene randt uden altfor mange „glade Budskaber" udefra. Og naar Søndagen kom, havde vi „Kirketvangen" — ikke Trangen. Thi det var bl. a. ganske umuligt at høre, hvad vor gamle, brave og afholdte Præst, Tillisch, *sagde.* Han talte helt anderledes, naar han kom paa Prækestolen, end naar han var udenfor Kirken. Det berettedes, at Prædikanterne i hin Tid paa en „Prækestol" kunde lære at præke *saaledes,* med et saa uhyre „Foredrag", saa alenlangt-udtrukne Vokaler, saa bratte Overgange fra forte til piano-pianissimo, at ingen anstændig Tilhører kunde undlade at lytte, anstrængt og opmærksomt, for maaske dog tilsidst at hitte ud af det Hele. Herlufsholms Kirke har vistnok vanskelig Acustik. Kort: *Dén Gang kunde* vi kun høre Talens constante Initial: „O-h! — mine elskelige Med-christnê-e." Saa snart dette var sagt, gik en sagte Susen gennem Drengeskaren: Hver søgte og fandt den mageligst mulige Stilling i de haarde Stole, der sjælden besøgtes af talrigere andre Kirkegængere. Rejsetæpperne kom frem, og man lagde sig stille hen. Smaa livlige Bøger,

der udvendig lignede Salmebøger, men aldeles ikke *var* det, kom frem i Skødene. Og de, der savnede dem, faldt hurtigt hen i et stille Blund, der først blev afbrudt ved det sidste, kraftige „A-mên!"

Saa ofte som muligt, uden at vække Mistanke, begav de fromme Disciple sig da Søndag Morgen over til Rectorboligen. Med deres væmmeligt-forslagne Fjæs lagt i de mest skinhellige Folder fik de lettelig Foretræde. Og paa dét, med følt, men stum Kummer over forsømt Sjælepleje fremførte Spørgsmaal: „Tillader Professoren, at vi gaar — til Næstved at høre — Professorens Bror?" *) — paa dét Spørgsmaal var der kun ét, sikkert og imødekommende Svar: „Ja, gaa I kun, Bø-ø-ren."

Og saa gik vi, — ud til Frihed, ud til den stakkede Gammen, der vel kunde bjærges en Søndag Formiddag i Næstved. Vi *var* Syndere. Og vi „hørte" aldrig „Professorens Bror", men sad hyggeligt oppe hos Pedersen i „Skandinavien" ved en sød, varm Grog og en Cigar, samt gratis Adgang til at rulle med Kuglerne paa det skæve Billard. Vi fornam aldrig Samvittighedsnagets Kvaler. Vi havde nok at trækkes med i Forvejen. Vi havde som de *Hvalpe,* vi var, ligefrem *ikke aandeligt Raad* til at huse stærkere Skrupler. — Hvor ofte har mangen af os ikke som prøvede *Mænd* søgt at sparke en ny Sorg, en ny Skuffelsens Bitterhed saa langt bort fra vor Reflexion som muligt: Tvi! jeg har *ikke Raad* til at slæbe rundt med dig *ogsaa!*

Det gaar med mange af slige Drengeforbrydelser som med et grumt Mord: Aarene gaar. Og — pludselig — ligger Sagen klar for Dagens skarpe, ubarmhjærtige Lys! Ved en større Skolefest var en Del gamle Herlovianere indbudt. Af disse var der i alt Fald én gemytlig Svend. Han havde ved anden Lejlighed gjort en Vise om Livet i hans Skoletid og i denne helliget Søndagsandagten hos „Professorens Bror" en munter Strophe. Listov havde faaet Fingre i Visen. Og Listov var rasende; — Herre Gud! *at* en Pædagog har *Raad* til at dyrke slige Følelser i sin Aands Mist- og Melonbænk! At der *er Plads* dér for sligt smaat „Haremad"! — Der *var* Plads. Da Visens Forfatter i solen Høflighed forinden Festens Begyndelse kom for at gøre Rector sin Opvartning, blev han modtaget med en *saa* isnende Kulde, at han „mistede venstre Pegefinger af Koldbrand". Det var dog en rar, begavet, nu ældre Mand, han, der havde gjort Visen om Drengeaarene, en kendt litterair Vagtel paa det danske Studenterparnas.

Paa Grund af voldsom Appetit og Kraftkost var vi, da vi omsider skulde confirmeres, rene karlvoxne Kæmper med store Bagdele i altfor korte og stramme Buxer, og med et overstadigt Humør, der vexlede labilt fra dyb, skummelsort Verdensalvor — lynfuret af ildrøde, voldsomt-flagrende Gnister fra vort Indres martrende, fortsat skidt-analyserede, sensualistisk-erotiske Flammebaal — til ganske hver-

*) Daværende Præst i Næstved, Listov.

dagslig, lunefuld Ugidelighed og kaad Løssluppenhed. Den udmærkede, gamle Mand, der skulde „forberede os til at gentage vort Daabsløfte“, — denne værdige Kirkens Tjener mindes jeg *nu* med største Veneration, Beundring over hans umaadelige Sindsro; og Beklagelse. *Han* var en klog Pædagog. Sikkert maa han have anet, hvilket rædsomt Materiale vi frembød, navnlig for Dogmatiken. Og visselig har han — i sit Hjærte — *forud* givet os Absolution for eventuelle Drengestreger. De vedkom ikke det Ophøjede. Og for ikke at krænke det Ophøjede, havde ên Lov at knibe mindst det ene Øje til, paa det at der ikke skulde komme nogen Storm og Tumult i den stille Times Vandfad.

Saa sad vi da dér, i ét af „Præsidentens Værelser“. Det var midt paa Eftermiddagen. Til Middag havde vi, — det var altid om Torsdagen, — faaet enten gule eller graa Ærter med herligt Flæsk. Præsten havde bedt os om at kunne saa denne, saa hin Salme udenad, „indtil vi næste Gang mødtes“. Men det var os ganske umuligt at faa Tid til at lære disse lange Sange, saa at vi kunde gengive dem med Sikkerhed. Derfor havde vi altid Salmebogen opslaaet i Skødet. Og mens Præsten efter Sædvane uafladeligt vandrede langsomt og foredragende op og ned ad Gulvet, for paa passende Steder at pausere, spørgende: „Kan *du* sige mig, hvad Salmisten siger om *det*?“ — saa havde vi Lectien parat. Med Skriftstederne gik det paa samme Maade: Vi „kunde“ dem forbavsende godt. Men — den gode Mand blev aldrig forbavset.

Naar vi havde siddet en Tid lang, begyndte Sansen for „Kødets Lyst“ at vaagne. Det var — ma foi — som om den Flæskehumpel og det Stykke herligt Rugbrød, vi havde knebet ved Middagsbordet, begyndte at blive levende i Jakkelommen. Dette: „at gøre Bugen til vor Gud og tragte efter jordiske Ting“ var ingenlunde vor egentlige Hensigt. Men — en vemodig Søvnighed pinte os. Om man nu tog en lille Bid — i Guds Navn, ligesom vi altid tog den ved Middagsbordet, — hvad saa?

Min kære, uforglemmelige Kammerat, Ludvig Kabell, var min Sidemand. Vi pakkede ud samtidig. Og Præsten gik og gik, op og ned, docerende. Og de Ugudeliges Kæber gik, op og ned, frem og tilbage. Der kom paany Liv i Tingene. Det var Flæsket, der virkede. Og vi hørte andægtigt efter. Gumlende.

Alt gik vel. Med Anstand og diplomatisk Taalmodighed fra Præstens Side. Med *Villien* til det Gode fra vor. Kun ên eneste Gang slap Djævlen løs. Han var ikke ond; bare kaad. Med løftet, dobbeltkrøllet Hale. Han viste sig i Kabells Skikkelse. Kabell var selv en Præstesøn. Men Himlen havde skænket ham en Kunstners Sans for Lysvirkninger, for „Valeurer“, Lys og Skygge. Der stod tre Stearin-

lys i Stager paa det lange Bord. Da jeg en Eftermiddag stiller lidt for tidligt i Stuen, ser jeg Kabell meget interesseret staa og maale ned ad Lysene med en Tommestok. — „Hvad gør du dér?“ — „Maaler, dit Fæ.“ — „For hvad?“ — — Han svarede ikke; men „drog en Kniv af sin Lomme og lukkede den op“. Og med Penne-Bladet stak han, ganske stille, Vægen over, et lille Stykke lavere i hvert Lys.

Kammeraterne strømmer ind. Præsten kommer. Foredrag og Afhøring begynder. Tiden gaar, langsomt. De Ugudeligste begynder i Smug at gumle-Flæsk-og-Brød. Mørket falder. Lysene tændes. Alt gaar vel en Tid.

Pludselig daaner Tande Nr. 1. Præsten standser sin Gang og sit Foredrag: „Hvad! — dét Lys, dér, gaar ud, synes det? —“ „Nej, det er ganske sikkert, Hr. Pastor,“ svarer en Uindviet. — „Nu — lad det staa.“ —

Et Kvarter forløber. Saa lægger Tanden paa Nr. 2 sig, bliver i Døden til „Tyv“, og glider omsider ned paa Bordet. — „Men-n-n! det *andet* Lys gaar *ogsaa* ud!“ — „Ja—h, Hr. Pastor. Der maa være noget Skidt i Vægen,“ mener en venlig Stemme af Folket. — „Nu—u—h! Vi behøver ikke *dérfor* at afbryde og forstyrre Undervisningen. Lad det staa.“

Atter forløb et Kvarter. Saa besvimer den sidste Tande! Den falder-om og dør. Stuen ligger i Mørke. Almindelig forventningsfuld Stilhed. Endelig lyder Præstens Stemme, nu med en, dog varsom Undertone af Jerikobasune:

„*Hvem* — har gjort *dette?*“

Og, mens man ilfærdigt spidser ny Tande paa alle tre Lys fortsættes Forhøret. Da det syntes at trække-op til Alvor og Fortrydelse, rejste Kabell sig og forklarede at han — bare forsøgsvis, til ubetænksom Adspredelse, — havde puncteret Vægerne. Han syntes, at det havde en vis Interesse at iagttage, om — om saadan en Væge gik ud, eller om maaske — dens ene Ende — tændte dens anden, ny Ende, — eller begge Ender brændte-sammen, saadan at Lyset blev ved at lyse, — inden det gik ud, og — holdt op med at lyse, — eller“ — — —

Det hjalp ikke helt.

„Min gode Kabell!“ sagde Præsten med største Sindsro. „*Du* maa hellere gaa ud. Gaa ud! — og tænk dig om, — til vi mødes igen.“

Saa gik Kabell ud, — ud at spasere i „Nyhave“ med Resten af sit Torsdagsflæsk. Heller ikke han havde Raad til Samvittigheds-kvaler. Men, — vi, han med, holdt af Præsten og forstyrrede ham aldrig mere. — Den Præst *burde* ha' været Rector, — dén Gang.

Jeg blev konfirmeret hjemme hos min Far. I Dagene forud blev

jeg proberet i Luthers lille Katekismus. Kun de kønne Skriftsteder kunde jeg: — — „Hvorhen skal jeg fly for dit Aasyn —. Om jeg tog Morgenrødens Vinger og fløj til det yderste Hav, ogsaa dér, Herre! vilde din Haand føre mig“ — — men Trosartiklerne med „Forklaring“, især Forklaringen, kunde jeg ikke. Hans Berlin var forfærdet: Om to — 2 — Dage skulde han confirmere sin Søn, og — han kunde ikke Trosartiklerne, et Hovedfundament for det Hele! Og jeg, som nød Undervisning paa en Latinskole og Opdragelsesanstalt! o. s. v. Jeg følte mig meget ulyksalig, kastede mig i forvirret Ilterhed over Artiklerne. Dém fik jeg ind i min Hjærne; men ingenlunde „Forklaringen“. Ret spændt paa Udfaldet stillede jeg om Søndagen i min tynde ny Kjole. Det var iskoldt den Dag. Kirken var ikke opvarmet. Vi stod dér paa Stengulvet under Examinationen i to Rækker, Pigerne i den ene, Drengene i den anden, med røde Næser, blaa Læber og stivfrosne Tæer i de forholdsvis nye Sko. Det varede flere Timer. — Da jeg snart efter kom tilbage til Herlufsholm, fik jeg en stor Lungebetændelse, var ved at dø, — for 3die Gang i mit korte Liv, — men fik i sidste Instans Løbepas indtil videre.

Livet paa Herlufsholm udviklede efterhaanden en betydelig Haardførhed. Det ansaas mellem Kammeraterne for blødagtigt at gaa med Undertøj, Uldtrøje, Underbuxer o. lign. Blev et saadant Par Buxer ikke strax afskediget, kunde det godt ske, at den „forkælede Dængsemand“ en Morgen kunde finde dem oppe i Toppen af Flagstangen eller i det store Lindetræ udenfor Sovesalen paa nederste Gang. Adskillige af os ejede ikke en Vinterfrakke. I „bar Figur“ og ofte uden „Bør“ (Kasket) rendte man til Næstved og hjem igen; let udstyret, kunde man løbe dén halve Mil i meget kort Tid. Der kunde være meget koldt om Vinteren paa Sovesalene, hvor Dyner var forbudt — heldigvis! Vinduerne var tildels ret utætte, og under en natlig Snestorm med Vindretning mod saadanne Vinduer, hændte det, at man vaagnede med Hovedet og Puden tilsneede. Men sligt morede os i Virkeligheden. Det var ogsaa prisværdigt, at lade sig tæ'ske indtil Mishandling, trække i Haaret, indtil Høreren beholdt en passende Lok til Erindring, slaa i Ansigtet, knibe i Armene, saa der lavedes smaa Stykker Hakkebøf af Huden, — alt uden at brøle, uden at mæle et Ord, — hvis det da ikke var Haans- eller Smædeord. Ikke alle kunde gennemføre denne Taktik, der formentligt drillede Profossen. Men adskillige. Enhver gik klædt efter hans Hjems Evne og Vilkaar; Uniform kendtes ikke. Om Vinterhalvaaret fik vi nu og da et godt, varmt Bad. Om Sommeren badede vi i Susaaen. Renlighed var respekteret, holdt i al mulig Ære. Men, — Flothed, Lapseri, — — som man tillagde Soranerne med deres blanke Knapper og mindre spartanske Manerer, — — var ringeagtet.

Af Fælleslege dreves „Langboldt“ med megen Energi paa Pladsen ved „Storepil“, „Fik-Fak“ paa Plainen udenfor nederste Sovesal. Dette sidste Spil krævede en Del Øvelse og Kræfter: Med højre Haand svingede man en tyk, tung og spids Stav af c. $1^1/_4$—$1^1/_2$ Alens Længde med al sin Magt, slap pludselig med Haanden, og Staven borede sig i Jorden. Medspilleren forsøgte nu at slaa den første Stav ned samtidig med, at hans egen borede sig i Jorden. Væltet Stav, tabt Spil. Saa havde vi „Sabelcompagniet“. Underligt nok benyttedes ikke „Sabler“ ved dette krigerske Compagni, der omfattede baade ældre og yngre Disciple, men c. tre Alen lange Stave med en Pude paa den ene Ende. Dette Vaaben brugtes nærmest, som man bruger en Bajonet. I „Friheden“ var opkastet en Fæstning med Volde og Grave, og mangent Slag blev leveret dér. Om Vinteren dreves Skøjtesport med Lidenskab. Det var — af gode Grunde — strængt forbudt at løbe paa Susaaen. Men —. Jeg har andetsteds i dette Arbejde omtalt vore Skøjtefarter. Spadsereture med eller uden Tobak, hemmelige Svømmeture om Somren i Aaen, Besøg hos „Tonen“ (ɔ: Tykmælks-Konen) der boede ved Ringstedvejen, c. $^1/_4$ Mil fra Skolen, og solgte Tykmælk med Brød og Sukker for 4 Sk. for „Tallerkningen“ — ak, ja! vi havde saamænd god Brug for vor Fritid — og vor 4 Sk.

Disciplene ejede fra gammel Tid et „Archiv“. Denne Skat opbevaredes af den ældste Klasse og indeholdt en stor Viseprotokol, en „Ankeprotokol“ og forskellige andre litteraire Herligheder. Jeg husker meget godt navnlig Viseprotokollen; dén er ikke helt uden almindeligere Interesse. En Del af disse Sange udkom for en Aarrække siden som Bog — nærmest for Herlovianere. Der er flere kønne, naturlige Digte iblandt, nogle faa morsomme. Jeg tror nok, at de vittigste — navnlig satyriske Viser om de høje Hrr. Lærere — fortsat vil forblive gehejmearchivariske. Herre Gud! — alle de brave, snurrige Fættre, *min* Skoletid besang, er forlængst dér, hvor man hverken ærgrer sig eller agerer godt Exempel mere. Og, om de levede, vilde de bedste og forstandigste af dem, ganske utvivlsomt ta' sig en oprigtig Latter, hvis de hørte, hvad Ungdommen sang om dem i deres formentlige Magt- og Glandsperiode. Saalænge jeg har kendt, direkte eller indirekte, noget til Herlufsholm, har Lærerne respecteret dette private Discipel-Archiv. Det vilde dog ogsaa være uværdigt, om et sligt Illusionernes Skatkammer blev opdirket af profane Hænder.

I *det sidste* Par Aar af min Skoletid udvikledes hos flere af os Interessen for Musik og Sang. Organist *Chr. Hoffmann* havde da utvivlsomt sine bedste Aar. Han var en begavet Musiker, interesseret og taalmodig. Han har kun componeret lidet, bl. a. en Kan-

tate, til hvilken jeg efter at have giftet og nedsat mig i Skelby „leverede“ Ordene. Musiken var smuk og særegen.

I *de første* Aar af mit otteaarige Ophold paa Herlufsholm benyttedes Sangtimerne som oftest til de ubændigste Løjer. Sanglæreren, en lille, rasende arrig og vindtør Olding, havde ikke selv en ren Tone i Livet. Den hæderværdige Mand burde forlængst have været sat paa Pension, — en god og stor. Thi han kviddrede med godt Næb, saalænge han orkede, en nidkær og flink Musiker. Nu var han paa god Vej til de 80. Da han saa let blev arrig, blev han drillet; vi var under hans Regime Drenge paa 13—14 Aar. Det morede os hjærteligt, naar han fór løs paa os og — garstig og lebendig — slog fra sig. Klaveret var frygteligt, chronisk forstemt, som den Gamle selv. Sommetider vilde det slet ikke sige noget videre; saa havde en Skarnsdreng puttet en Nævefuld Haletudser, saa tretten Skarnbasser, saa tre døde Mus ind i Strængelegen. Dette med Haletudserne maatte han tilstaa. Hvorpaa Oldingen for løs paa Synderen med et Par Tudser i Haanden: Han skulde *spise* dem, skulde han! Og det lykkedes da at faa knust en Tudse mod Slynglens sammenbidte Fortænder. Ganske uvilkaarlig nævner jeg *de sidste* Musik-Aar før de første: Thi det var under Chr. Hoffmanns udmærkede og oprigtigt interesserede Undervisning og Paavirkning at min Kærlighed til Sang og Musik udfoldede sig. Blandt mine Klassekammerater var flere musikalske Talenter: *Frederik Villerup,* død som Overlæge paa Oringe, besad en usædvanlig smuk og dyb II Basstemme. *Otto Mortensen,* nu Ingenieur, spillede og sang godt. *Edvard Neergaard,* nu Herremand paa „Førslevgaard“, havde allerede dén Gang en skøn Stemme, nærmest Tenor, og var endog usædvanlig musikalsk. Senere udvikledes denne Røst til én af de mest sympatiske, jeg har hørt, og hans store, rige Ungkarlehjem blev gennem mange Aar et Mødested for Landets første Musikere, navnlig Sangerne. Endelig var jeg selv i 16—17 Aars Alderen Offer for et „musikalsk Gennembrud“. Jeg havde en Barytonstemme, som nok var brugbar. Men — correct *efter Noder* lærte jeg aldrig at synge; det gik dog ret godt „efter Øret“. Jeg bad min Far om at faa Timer i Musik, Undervisningen var, saavidt jeg mindes, gratis i Skolen. Men, nej. Han var bange for, at denne store Interesse vilde optage mig for meget, og — „jeg skulde jo nødig blive Spillekant“. En Dag købte jeg for en meget lille Mønt en gammel Guitarre af en omvandrende, østerrigsk Skorstensfejer. Hoffmann var saa godmodig at lære mig at stemme den. Og — saaledes fødtes min, aldrig udslukte Passion for Guitarre og navnlig Luth. Min Luth har været min bedste Ven og Trøster i mange tunge Dage. Og jeg lader den endnu den Dag i Dag tale

til mig sit vidunderlige, harmoniske, alvorlige Sprog en halv eller hel Time — hver eneste Nat, — før jeg lægger mig.

Vi fire Kammerater dannede snart en Kvartet, der var os til megen Glæde. Mortensen var Dirigent; strix og alvorsfuld. — Denne Dyrkelse af Sang, denne voxende Glæde ved Musik, beskæftigede mig meget mere end dé kvasi-philosophiske Discussioner, der en skønne Dag blev „alamodiske" i de ældste Klasser. Det blev pludselig af philosophi opstillet som en bydende Nødvendighed, at en ordentlig stud. artium skulde have en „Livsanskuelse", og, hvis han ingen havde, skulde han skynde sig at lave sig én! Jeg mindes navnlig *Falkenstjerne,* den senere Rigsdagsmand, forlængst død, som en meget spekulativt anlagt Kammerat. Nu, — hvor mange „Livsanskuelser" der blev „lavet", ved jeg ikke. Min er jeg ikke *ganske* færdig med endnu.

Den aarlige Skole-Komoedie beskæftigede, som før sagt, længe Sindene, navnlig Skuespillernes. Men jeg tror, at vi i Mellemklasserne morede os bedre ved de, ganske improviserede „Scener", vi undertiden opførte — „li'som vi allerbedst gik." Meget levende mindes jeg Edvard Neergaard og mig selv optrædende paa et stort Bord i Lysthuset i „Nyhave". Vi valgte et Par Offre for vor sceniske Fremstilling, og uden nogen Forberedelse præsenterede vi dem for Kammeraterne, efterlignende deres Stemmer, Miner og Manerer. En veltjent kgl. Embedsmand i Næstved og hans værdige Kone, begge pibende-hæse som forkølede Ravne, „optraadte" hyppigere, end de anede, paa denne Skueplads, og meget muntrere end i Virkeligheden.

Til Skole- og Læredrengene i Næstved, der benævntes „Skoxer" (contraheret af Skindbuxer), stod „Latinerdrengene" fra gammel Tid i et nærmest krigersk Forhold. Overfald og Overrumplinger fra Baghold var ikke ganske sjældne. Undertiden foretoges hele Felttog for at „rense" Omegnen for „Skoxer". Særligt blodige Kampe har jeg dog aldrig oplevet.

Paa „Lovefternmiddage" foranstaltede et Flertal af Skolens Disciple, ogsaa de ældre, store Massekampe i „store Granplantage" ved Ringstedvejen. Plantagen er nu delvis forsvunden. Dén Gang frembød den med sin tætte Bevoxning og sine store, laadne Grusgrave en herlig Legeplads for „Røverne" saavel som for „Soldaterne". Kampene var Brydekampe. Den, der blev kastet, var „død", indtil Slaget var afgjort. Der blev dog ogsaa givet „pardon". Men saa var Modtageren „Fange". I et Par Aar var jeg selv Anfører for det ene Parti. Jeg var da bleven stærk som en Bjørn og „dræbte" et stort Antal Fjender! Men, — efterhaanden udviklede min Bror, Johannes, sig til en lignende Bjørnefigur, blev „berømt" og endte

som Fører af *Modpartiet.* Jeg var to Aar ældre, og saalænge jeg kunde magte ham, gik alt godt. Men en Dag kom vi to i Tvekamp om en Fange. Jeg havde dén Opfattelse at denne Fange, en lille, tyk Dreng, kun ved List og Uretfærdighed var kommen i Fjendens Hænder. Min Bror erklærede dette for Løgn og forbandet Digt. Saa kom vi i „Haandmænge". Johannes var meget hidsig. Det blev vildere og vildere. „Fangen" gav sig tilsidst til at tude af Rædsel. Omsider kom jeg til at ligge underst, og Kampen var forbi. Dog, — min kære Bror teede sig ved denne Lejlighed saa ubændigt, at Legen ikke behagede mig mere. Slaas *for Alvor* med *ham,* vilde jeg ikke. Jeg var den ældste, og det kostede mig slet intet Offer at trække mig tilbage. Jeg deltog aldrig siden i disse Kampe. Jeg elskede — mere og mere som Aarene svandt, — min Bror trods stor Forskellighed i vore Anlæg og Interesser. Heftige og ømtaalige for Krænkelser var vi begge.

I mit sidste Skoleaar var *Johannes Forchhammer* Rector. Han gik ind til vanskelige Forhold, dog betydeligt bedre end de *havde* været. Forchhammer var en ejendommelig og betydelig Personlighed. Han var mager, meget høj, gik noget krumrygget, langsomt. Det korte, graasprængte Fuldskæg omgav et, næsten altid alvorligt Ansigt, der dog lejlighedsvis kunde lyse af Humor. Han *kunde* le hjærteligt, en noget skurrende Latter. Men hans Grundstenming var sikkert naturlig, ukunstlet Alvor. Hans Øjne var sjælfulde, skønne, — bag de obligate Briller. Brynene stærke og let buskede. Næsen var ganske „sokratisk". Kort: Han lignede i høj Grad Sokrates, — dog en „stærkt forlænget" Sokrates; en ikke skøn Mand med et herligt Ansigt.

Jeg lærte Johannes Forchhammer bedre at kende paa ét Aar end Chr. Listov paa syv. De to brave Mænd var saa forskellige, som vel muligt. Der var intet Spor af poseur over Forchhammers Personlighed og hele Optræden. Altid aaben, altid jævn og naturlig, altid velvillig, kom han os imøde. Og han vandt snart vor Højagtelse og Hengivenhed. Han kunde være ret stræng i sin Dom, kunde „skælde ud", naar han blev utaalmodig. Men, han var en betydelig Pædagog, kløgtig, human, og — fra sit eget børnerige Hjem — øvet i at omgaas Drenge og unge Mennesker.

Forchhammer var en lærd Philolog og tillige et højtdannet Menneske. Han havde rejst i Syden, elskede „de varme Landes" Kunst og Musik. Da han omsider som en gammel, træt Mand forlod Herlufsholm, berejste han, efter hvad der blev mig berettet, en stor Del af Grækenland tilfods og paa Hesteryg. Jeg har flere Gange hørt ham med sin rørende alvorlige, noget „belagte" Stemme synge italienske „Canóner", — Oh, mi' Agathe! o. s. v.

Naar Demittendernes Skolegang ophørte, et Par Maaneder før

Afgangsexamen, var det Skik og Brug at søge bort fra Fællesværelserne for at faa bedre Ro til at „repetere“. Det var en meget stræng Arbejdstid. Vi arbejdede 16—17 Timer i Døgnet, og da vi tog Studenterhuen paa, saá flere af Kammeraterne ud som Jonas maa have været at skue, da Hvalfisken gylpede ham op af Kallunet, der ikke i Længden kunde taale saa stor en Prophet blandet i Kosten. For mig var det vanskeligt at finde et Opholdssted under Examenslæsningen. Da Forchhammer erfarede dette, tilbød han mig et smukt, stort Værelse i sit Hjem med Vinduer ud til Haven, der stod i Forsomrens allerherligste Pragt.

Glad-forundret modtog jeg hans Tilbud og flyttede strax ind med mine Bøger. Værelset laa paa første Sal. Gennem de aabne Vinduer strømmede Duften af Syrener, Guldregn og Allandsens Blomster ind over mine græske og latinske Plageaander. Vi havde hin skønne Sommer 9 — ni! — Nattergale i de allernærmeste Omgivelser. Varmen var herlig; Solen skinnede hver eneste Dag. Og — ved Dag og i hele den lyse Nat slog de ni Nattergale — paa ét Ben, uden at trække Vejret — uafladelig! Mig kostede det Anvendelsen af al min Villiekraft at „repetere“ — navnlig Horats' kunstlede og kedsommelige Oder — i disse Omgivelser. Tilsidst fandt jeg Nattergalesangen utaalelig, hysterisk; denne Kappestrid mellem ni Bejlere forekom mig at vare altfor længe — ogsaa af Hensyn til Hunnen. Sæt, at Menneskehannerne under lignende Omstændigheder maatte klukke og „slaa“ og knæbre med fin-fin Fistelstemme, hæs af erotisk Lidenskab, Dag og Nat i et Par Maaneder —? Hvilket Liv! — Jeg har senere foretrukket Lærkesang og Stærekvidder. Men især dog Solsorten!

En skønne Dag fik jeg en Nabo: *Adolph Meyer,* den senere bekendte Mathematiker; altfor tidlig død. Han var meget svag, led af en alvorlig Hjærtelidelse. Grav-alvorlig installerede den høje, magre, kortaandede, unge Mand sig i Værelset paa den modsatte Side af Opgangen. Han var uhyre flittig, og vi talte i Begyndelsen meget lidt sammen. Men, efter nogle Dages Forløb blev vi meget gode Venner. Meyer havde stor Sans for Humor; men, han kunde ikke godt taale at le. Mathematik og Geometri var *hans* Kæphest, *min* Rædsel. Det blev mig aldrig muligt at faa aabnet min Sjæls Skatkammer til Opbevaring af Mathematikens, Arithmetikens, Geometriens, Trigonometriens og Astronomiens Beregninger og Sandheder, der af flere gode Mennesker siges at være de eneste stabile, der overhovedet existerer. Disse Fag ødelagde alle mine, iøvrigt ganske gode Examiner, ogsaa min ellers prisværdige exam. artium. Naar man faar Mdlg. ? og Slet × i blot et Par af disse modbydelige Fag, kan man rolig skyde flere hvide Pinde efter sit Laudabilis til artium. Naar jeg nu under mit Slid med Mathematikens Gaader

stundom tog min Tilflugt til Adolph Meyer, viste ham mine „løste“ Opgaver, oplyste ham i varme, oprigtige Ord om mit Syn paa hele denne Videnskabs urimelige Krav til uskyldige Børn, Drenge og unge Mandfolk, om min Opfattelse af Logarithmetabellernes Forfatter, Mr. Lallandes, mentelle Særegenhed o. s. v. o. s. v. — saa besvarede han mig med en overlegen og løssluppen Latter, som bedrøvede *mig* uhyre, og som *han* ikke kunde taale. Jeg hører ham endnu, kobberrød i Ansigtet og forpustet, raabe, atter og atter: „Du maa s'gu ikke! — Du maa s'gu ikke! — Det er — altfor — frygteligt, dét du siger! — Jeg kan ikke — holde det ud!“

Han blev en nær Ven af min afdøde Broder. Han var et elskeligt Menneske. Naar vi nu og da senere mødte hinanden i Universitetsaarene, endte vore Samtaler oftest med lignende Anfald. Han var meget philosophisk anlagt, elskede i hin Tid Discussion, Disput. Jeg *var,* som Albert Leth tidt og ofte brølede ud i Rummet: „mathematisk Idiot!“ og jeg interesserede mig ikke det mindste for Philosophi i stringentere Forstand og forelagde Meyer — for at glæde ham — adskillige barokke philosophiske „Systemer“ af eget Fabrikat.

Forchhammer levede med sin livlige og elskelige Hustru og en stor, sund Børneflok et utvivlsomt ualmindelig harmonisk og lykkeligt Hjemmeliv. Hans Sønner blev dygtige, nu landskendte Mænd. Sangeren, *Ejnar,* var i hine Dage en ganske lille, tyk, rødkindet, „grinagtig“ Dreng. Hver Gang han mødte mig paa Trappen, stirrede han uhyre alvorlig paa mig og spurgte: „Naada? — er du *nu* Student? — Hva' bli'r det til?“ — Den lille Ejnars Stemme var ikke skøn, hverken i Sorrig eller Glæde. Den blev senere bedre.

Nogle Aar efter min første Nedsættelse [i Skelby, $1^1/_2$ Mil fra Næstved], døde Fru Forchhammer efter et ganske kort Sygeleje (Apendicitis). Hun var ikke „gammel“, var, om hun havde levet, næppe nogensinde bleven det trods de mange Børnefødsler højt op i Aarene. Sikkert var dette Dødsfald et tungt Slag for hendes Mand og Børn.

Jeg udgav i c. 1889 en Bog, „*Vore Børn* — deres Opdragelse, Sundhed og almindeligste Sygdomme“, i Foredragsform. Bogen udkom i ny Udgave i 1892 paa Schubothes Forlag. Jeg er i Aarenes lange Løb ikke bleven nogen Ven af „populære Lægeskrifter“: Mangelfuld Viden paa *dette* Omraade er meget ofte værre og farligere end slet ingen. Der findes dog — mod Sædvane i slige Værker — i denne Bog en Række Bemærkninger om *den physiske og psykiske Opdragelse,* som jeg med Tilfredsstillelse har genlæst i disse Dage ɔ: c. 30 Aar efter deres Fremkomst. Jeg omtaler „Pryglesystemet“ og en Del af de graverende Misgreb, hvorunder navn-

lig vore første Skoleaar tilbragtes. Afhandlingen indeholder enkelte Iagttagelser, der ikke forhen er gjort. Og jeg modtog fra flere kendte Skolemænd en uforbeholden Tak for dette Afsnit af mit Arbejde. Dette glædede mig oprigtigt.

Utvivlsomt vil min Omtale af vor Skoletid af mange eventuelle Læsere af *dette* Arbejde blive betragtet som upaalidelig, chargeret. Et Menneske, saa lidet diplomatisk anlagt, som jeg, har altid Fjender. Det vil efter mine Erfaringer hér i Livet ingenlunde overraske mig, om disse min Tilværelses Krydderurter og Peberbøsser, Fjenderne, vilde stemple mine ganske nøgterne Meddelelser som „Løgn og forbandet Digt“.

Det falder mig ind sluttelig at citere et Par Breve, som jeg i April 89 modtog fra afdøde Joh. Forchhammer. For Forchhammers hele Personlighed er disse gamle Breve af Interesse.

Herlufsholm, 21. April 89.

Kære K.! — Jeg har læst Deres lille Bog [c. 200 tætte pgg.] igennem med stor Interesse. — — Den faar for mig og os hernede særlig Betydning derved, at De er Herlovianer. — — Det er ikke noget lyst Billede, De udkaster af Tilstanden paa Herlufsholm for 20 [*nu* c. 54 Aar] siden; men jeg indrømmer, at det i det væsentlige er et sandt Billede. Jeg behøvede nu ikke personlig at tage mig det nær, da det er Tiden, der gaar forud for min Ankomst; men jeg føler dog en bestemt Trang til at udtale mig for Dem som gammel Herlovianer, siden De har gjort vore Forhold til Genstand for offentlig Omtale. Jeg haaber, at De, hvis De nu saa os efter i Sømmene, vilde finde meget forandret. Disciplene faa, som jeg haaber, nu tilstrækkelig Søvn. I det mindste sover de nu ikke mere paa Aftenlæsesalen. Den bundne Læsetid er indskrænket, Gymnastiken har faaet, ligefra den Tid, da vi blev af med gamle M., et stort Opsving, og i de sidste Aar spiller Sporten en betydelig Rolle. Disciplene benytter deres Fritid langt bedre. Jeg tør haabe, at meget Uvæsen derved er blevet indskrænket, uagtet en Opdragelsesanstalt altid fører Ulemper med sig, som det er umuligt ganske at fjærne. Jeg har energisk arbejdet mod det udbredte Pryglesystem og haft mangen alvorlig Kamp med gamle X. [den omtalte abnorme Drengeplager], og noget er der i alt Fald vundet. De yngre Lærere tager overvejende Disciplene paa en ganske anden Maade; men det er stadig svært for en Lærer at vinde Disciplenes Fortrolighed, og jeg har ofte følt, hvor vanskeligt det er faldet mig selv. Først og fremmest gælder det dog om, at Tilsynet er effectivt, og den Discipel, der ikke har en absolut god Samvittighed, ser først og fremmest Politiet i sin Rector og sine Lærere. Den Vanskelighed vil altid blive hæftende ved en Opdragelsesan-

stalt. De store Disciples Magt over de smaa er brudt, og om Tyranni fra de højere Klassers Side hører man saa godt som aldrig. De vil altsaa se, hvorledes jeg i disse 16 Aar har arbejdet netop i den Retning, som De peger mod. Det er kommet langsomt, lidt efter lidt, men det er svært at kæmpe mod nedarvede Skikke, særligt paa et Sted som Herlufsholm, og De maa tro, jeg har haft meget at kæmpe imod og ved kun altfor godt, at hvor der er gjort Fremskridt, ligger det fuldt saa meget i hele Tidens Aand som i min Virksomhed. Jeg er af og til gaaet vel smaat fremad; men jeg har altid været bange for at gøre noget, hvis Følger jeg ikke kunde beregne og som jeg maatte gøre om igen.

Jeg tror ikke, jeg bliver ret mange Aar paa Herlufsholm; det er en Gerning, der slider stærkt paa Aanden, og jeg begynder at blive træt; men, saa længe jeg bliver her, haaber jeg at kunne arbejde videre i samme Retning.

Deres hengivne
Joh. F.

Kan man tænke sig et mere loyalt, mere selvkritisk — mere vemodigt Brev? — Det bedrøver mig, at det ikke er litterair Sædvane at give en offentlig Skildring, et Forsøg paa et „portrait“, af en Mand, før han er gaaet bort. Gerne havde jeg brudt en Landse for Joh. Forchhammer.

D. 28. Aprl. 89 skriver Forchhammer bl. a.:

„Tak for Deres Brev. Det har i mange Henseender gjort mig godt, skønt jeg er bange for, at De i Deres store Velvilje har skudt en Del udenom Maalet.“ — — (Han finder, at jeg i det foran nævnte Arbejde har talt en Kende for aabent om kønslige Forhold, og fortsætter): „Mig personligt falder det meget svært at tale rent ud til mine Disciple om disse, men jeg gør det dog, naar jeg synes, at jeg er nødt dertil. Jeg har endnu i Aar gjort det, idet jeg uddelte og anbefalede Dr. Ditlevsens Bog — det hvide Kors Nr. 3 — til Disciplene af de to øverste Klasser og samtidig udtalte min — væsentligt anerkendende — Dom om Bjørnsons „Engifte og Mangegifte“, som Disciplene naturligvis kendte; men jeg gjorde det først efter en haard Kamp med sig selv; mod gammel Fordom, vil den yngre Slægt vel sige. — — — Jeg er Dem taknemlig for, at De ikke har sendt mig Manuscriptet til Gennemlæsning, uagtet der maaske derved var blevet fjernet et eller andet Udtryk, som jeg kun kan betragte som Pletter. Men, det vilde vist have været mig pinligt ligeoverfor min gode Ven og Formand i Gerningen herude [Chr. Listov], hvem Skildringen af Tilstanden for 20 [*nu* c. 54] Aar siden rammer temmelig haardt. I Sandhedens Navn var der ikke meget, jeg vilde bede Dem udslette, men i Pietetens Navn vilde jeg vist have sagt:

Kan De ikke vente nogle Aar. — — Naar De synes, at der igennem mine Udtalelser gaar et stærkt Vemod, maa det ikke undre Dem. Min Gerning er stærkt slidende, fuld af Skuffelser, Opgaven i en vis Henseende uløselig. Der skal haardere Hals end min til at være Rector for en Opdragelsesanstalt. Forholdet til den ny Forstander har ikke været ganske let, og Ønsket om at trække mig tilbage har mer end én Gang været temmelig stærkt oppe hos mig. Imidlertid haaber jeg, at alt vil rette sig; men mange Aar tror jeg ikke mine Kræfter slaar til. Levvel! o. s. v.“

Af Forstandere har jeg kun kendt Ministeren *Hall*. Han opholdt sig gerne en lille Tid om Somren paa Herlufsholm i „Præsidentens Lejlighed“, hvis Vinduer for Størstedelen vendte ud mod „Nyhave“ og Susaaen. Han var en høj, før, men velproportioneret Mand med kraftig, krøllet Haarvæxt og Kindskæg. Han var den Gang en gammel Mand, men han førte sig rank som et Lys, dog altid støttet til sin tykke Stok. Han var en smuk Mand; Ansigtet mildt og levende; gode Øjne. Han indlod sig gerne med os Drenge; Stemmen var blød, venlig; men han talte langsomt.

Ham fulgte hans aldrende Hustru, „Hds. Naade“, samt en stor, prægtig, graaspættet „Svær-Pointer“, en Hund, der var os til megen Fornøjelse. Den var venlig, som dens Herskab, — — gode Hunde røber meget om Herskabet! — — og „aportére-gal“. Den sprang som en Hjort over høje Forhindringer efter det kastede og gik hele Dagen rundt med en Kampesten i Kæften; den laa dér, saa sikkert som Lampe-Tjeneren, „Fidt-Laurits“' Skraa i *hans* Gab, og nogle paastod, at Dyret sov med Stenen om Natten, ligesom Laurits med Skraaen.

Gamle Fru Hall var en livlig, meget original Personlighed. Hun sagde efter solidt Forlydende *altid* sin Mening — „rent ud af Posen“, og vi havde en levende Følelse af, at en Del af de locale Storheder, der sjældnere hørte et ærligt Ord, var temmelig ængstelige for „Sandhederne“. Naar Hds. Naade var arriveret, hang der gerne om Morgenen noget hvidt og flagrede oppe paa Altanen. Det var Underbeklædningsgenstande, bl. a. et Par gode Benklæder. Naar det muntre Budskab lød: „De flagrer! — De flagrer!“ saa vidste alle og enhver, at nu var Gehejmeraadinden déroppe i Salonen, en Bebuder af, en Forløber for Sommerferien!

Jeg tilbragte otte, ret lange Aar paa Herlufsholm. De har ætset sig saa dybt i min Erindring, at jeg endnu — som c. 67aarig — ikke ganske sjældent vaagner, svedbedækket, med høje, advarende Ord: *Paa én Gang* dén, jeg nu er, — og Discipel paa Herlufsholm, er jeg i vildt Haandmænge med et Par af vore Drengeaars værste Plageaander. Eller — jeg er oppe i Lectien. Det snedige, gennem en Aarrække nedarvede „Snydesystem“ i de græske Bøger, —

jeg skal absolut ikke røbe det! — skønt det dog ikke „hjælper“ stort i Ulykken, — er pludselig blevet utydeligt, og — alt løber rundt for mig. Eller „Snyde-Gloserne“, som vi indristede paa Neglene, der derfor holdtes lange, de mathematiske „Formler“, noterede paa Skjortens Haandlinning, flyver rundt imellem hinanden som langbenede Myg, sætter sig paa „Hørerens“ Næse, summer og stikker, — indtil Contrabanden endelig opdages! — Jeg rejser, befriet, *i Praxis!* mellem 11 og 12, kommer altfor sent til Middagsbordet, faar strax dicteret „Stuearrest paa Søndag“, men — be'er leende hin gamle, kobberfarvede Drengespolerer, der dirrer af Galenskab, gaa Pokker i Vold. Det Hele er dog „rædsomt spændende“ — endnu! Som *physiologisk oplyst Læge* maa jeg undre mig over, *hvor uudsletteligt,* hvor klart og tydeligt Minder, Situationer, Ord og Ordelag, endnu staar præntet i min Hukommelse. Det *er* dog 50—60 Aar siden. Er dette godt? — Er det ilde? — Er det ligegyldigt? — Svar, dén, der kan og tør.

Endelig — en klar, varm Augustdag, 1873, — slog Befrielsens Time. Spoleret ved mine mærkværdige Præstationer i Mathematik, erholdt jeg, ligesom min Bror — og de fleste af vort Kammerathold, — kun et anstændigt „Haud“. Jeg var $18^1/_2$ Aar gammel; men Dreng nok endnu til strax at binde alle dé af mine Bøger, der havde den allerfjærneste Lugt af Mathematik, sammen med en Snor med en Graasten i Enden. Saa gik jeg ned paa Broen i Nyhave og druknede denne „Kat“, der havde kradset mig i Aaremaal, i Strømmen under Brobuen. Aldrig har jeg siden dette højtidsfulde Øjeblik igen sagt „Goddag“ til denne Videnskabs Hemmeligheder. Jeg har nydt den i practisk-populair „Extract“, beundret dens Betydning for vor Tids store og gribende Opfindelser, dens uhyre „Constructioner“. Men glemt Formlen for „π“, Parallaxeberegning, Ligninger med flere „Ubekendte“ etc. etc. etc. Mathematik, Kongerækker, Paverækker, og hvad hver af Slagsbrødrene „fik“ ved de forskellige Fredsslutninger hér i Verden — har jeg aldrig kunnet faa ind i Hovedet saaledes, at det *blev* der.

MINE HUNDE

SAMT ET PAR OPLEVELSER SOM JÆGER

EGNEN om Skelby og Gunderslevholm staar for mig som et af de skønneste og mest afvekslende danske Ølandskaber, jeg har kendt. Sjælen i dette Landskab er Susaaen, der, $^1/_4$ Mil fra Præstegaarden, ved „Strids Mølle"s Sluser, træder ud af det millange Vanddrag: Bavelse, Vindstrup og Tjustrup Søer.

Mellem Vindstrup og Bavelse Sø er Aaen *ved Sommertid* svunden ind til en smal Kanal, vældigt overgroet af Siv og Rør og „Grøde". Den flyder paa den ene Side tæt forbi „Bavelsegaards" høje Marker; ved den modsatte Bred strækker „Regnstrup Holme" deres flade, delvis gyngende Grund bort mod Gunderslevholms skønne, geologisk interessante „Dyrehave" med dens vældige Bøge, dybe Kløfter og rislende Kildevæld. Men *ved Vintertide* dækker Vand eller Islag det meste af Holmene. Fra Skelby Præstegaards Marker til „Holløse Mølles" Sluseværk er Aaen dyb og bred. Intet Sted i Danmark har jeg set en Vegetation af Tagrør, Blaasiv, Brudelys, Kulsukker, hvide og gule Aakander og mangfoldige andre Eng- og Sumpplanter saa mægtig som dér. Jeg har mangen Gang maalt Rør af 4—5 Alens Højde. Maaske har Vindens evige Sus i denne vidtstrakte Rørskov givet Aaen sit Navn.

Præstegaarden besad, foruden sin store, gamle Have — med „100 Stikkelsbærbuske", — en Lund, „Aahaven", der dækkede Sandbakken fra Toften tæt ned til Aabredden, hvor Baaden laa fortøjet. „Præstens Aahave" var et yndet Mødested for Landsbyens discretere Forelskede. Stævnemøder dér var — i den lunere Aarstid — saa hyppige ved Aftenstide, at man helst maatte hoste, nyse, synge, eller idetmindste snyde Næsen, naar man kom gennem Laagen om Aftenen, for at give et eller andet, p. t. lykkeligt Par Tid til at skjule sig, — ligesom, sans comparaison, Adam og Eva i Paradisets Have, da Jahve kom og opdagede at Gravenstensæblet var væk.

Paa den, Præstegaardsbakken modsatte Aabred ligger „Gunderslevholms" store, hvide Hovedbygning, højt, med de vide Plainer

og gamle Alléer, med Have og Granskov, „Rævebakkerne“, og med de store Blomsteranlæg skraanende fra Havestuetrappen ned til Aaen.

En Ro- eller Sejltur fra „Næsbyholms“ Fiskerhus til „Holløse Mølle“, c. 1½ Mil, er den skønneste Udflugt, et dansk Menneske kan ønske sig. Heldigvis er denne Egn fremdeles ikke hjemsøgt af Turister og Malere. Den mangler en Kro, et Hôtel. I min Barndoms og Ungdoms Hjem fødtes dog adskillige smukke Kunstværker med Motiver fra denne Natur: Min Ven og Skolekammerat, den altfor tidligt afdøde Landskabsmaler, Ludvig Kabell (s. f.), malede og tegnede flere herlige Billeder under sine Ophold i mine Forældres Hus. Og det samme gælder Malerinden Frk. Marie Knudsen, (s. f.) ligeledes tidligt død.

Det var dog ikke alene „Næsbyholms“ herlige Skove, der længe, længe, spejler sig i „Munkedams“ og Søernes Vande, mens Baaden glider fremad, — ikke alene Gunderslevholms stærke og æventyrlige Skov, hvor Bøgene frededes gennem mange, mange Aartier, saa de naaede Kæmpeformationer, — ikke alene „Knortevang“, der fremdeles „fra Skabelsens Tid“ henligger med sine gamle, mumlende, mossede Kampesten, sine spredte Tornebuke, sine lavvandede Damme og Flokke af fritgaaende Køer, Ungkvæg og Heste, — det var ikke blot denne Egns gudbenaadede Natur, der greb mig, stemte min fattige Fêle i mine Drengeaar: *Dyrelivet* satte Kronen paa Værket og udviklede tidligt min Iagttagelsesevne og min Lidenskab for Jagt og en bestemt Form af Fiskeri, Geddefisket med „Blink“ og Snøre.

I mine tidligere Drengeaar var Gunderslevholms Dyrehave endnu ikke oprettet. Daavildt strejfede viden om, vexlede, svømmende over Søerne, mellem Næsbyholms og Gunderslevholms Skove.

Der er ikke megen Gammen ved Jagt i et Fængsel som en Dyrehave, — skønt det kunde være vanskeligt nok, en Vinterdag, at „skaffe“ et bestemt Stykke Storvildt i den store Rudle. I en Aarrække tilbragte jeg min Fødselsdag i Januar sammen med min afdøde Ven, Skovrider *Kaas*, paa Jagt, — for, naturligvis! ved Solnedgang at køre hjem, hvor Venner og Kendinge samledes om det lange Fyrretræsbord i „Taarnet“ i Glumsø til den Form af dansk Festmaaltid, der desværre nu er ved at uddø. Ugerne tog jeg med denne Jæger til „Dyrehaven“. Det skete dog, at han just *skulde* skaffe en Hjort, en Kalv eller „en gammel tandløs Daa“, og saa maatte jeg hjælpe ham. Det var undertiden, mildest talt, en temmelig idéforladt Sport, og det var stundom ikke muligt, at faa Kuglen anbragt just i det særdeles sky, *dødsdømte* Stykke Vildt.

Nej! forinden Indhegningens Tid fældedes mangen stolt, „feist“ Hjort, langt stærkere end Dyrehavens, af den daværende Skovrider

paa Gunderslevholm, brave *Sparre*. Jeg var den Gang en lille Dreng. Men jeg hørte den stilfærdige Mand fortælle min Far, at: „Inat gik jeg ud for at søge Hjorten. Jeg vidste omtrent, hvor han vilde komme. Jeg sad og biede, Time efter Time. Men han kom ikke. Saa — i Morgendæmringen — sér jeg pludselig hans mægtige Helskuffler — langt ude i Søen! Hr. Pastor. Han kom svømmende fra Næsbyholm. Kort efter stod han og rystede Vandet af sig paa Engen. Saa løftede han Hovedet, lyttende og vejrende. I samme Nu skød jeg. Han sprang — højt i Vejret! Hr. Pastor. Og var død med det samme. Det var et kongeligt Stykke Storvildt, — Hr. Pastor —"

En mindre Dreng med en større Fantasi staar, lyttende tavs,, naar en Jæger beretter sligt natligt Æventyr. Han maaber. Undertiden savler han! — af bare Suggestion. Den lille Dreng drømmer *om Natten* om den store Hjort, der frygtløs kommer svømmende, — i den lyse Nat, — tværs over den uhyre store Sø! Nu staar han og knejser. Nu — nu stejler han! og dør; den store, store Hjort, med de vældige Skufler i Panden, og — de underlige, dunkle, døde Øjne, som Drengen en Gang havde sét.

Og, naar *Dagen* kommer, griber Drengen sin Flitsbue: Han *maa* afsted! paa Jagt! Maaske — maaske „rejser" han en anden stor Hjort nede i Rørskoven, en Hare ude i Marken, eller en Ræv i de laadne Mergelgrave! Og — saa render han, behersket af sin første vaagnende Lidenskab — ikke for at dræbe, men for Æventyret! Snart har han lært at kende og at følge alle Dyrs Spor. Ensom og tavs med sin ny Tidskort strejfer han over Moser og Marker, over Vintrens islagte Enge, følgende Sporet, indtil Morten eller Mikkel virkelig nu og da omsider letter, — fulgt af en Pil, der, selv om den havde været forgiftet med Verdens ledeste Gift, vilde have vakt umaadeligt Grin baade i Mortens og Mikkels Familie.

Der færdedes meget Vildt i min Barndoms Egn, og, da jeg blev Knøs, var Gunderslevholm et af de vildtrigeste Godser, jeg har set. Naar Aaen var tillagt om Vinteren, vekslede Raavildt og Harer over i mit Revier. Jeg *kunde* have fældet mangent godt Stykke Raavildt, naar det om Vinteren kom over og aad i min Fars Stakhave. Men, jeg har, som forhen bemærket, aldrig skudt et Raadyr paa min egen Jagt af Hensyn til min Fars Nabo og Ven, Johan Neergaard, som, efter mange Aars Uinteresserethed, under Skovrider Kaas' store Oparbejde af Vildtbestanden næsten gik til den modsatte Yderlighed. I mange Aar *vrimlede* Godset af Vildt. Naar jeg en stille Høstaften red mellem Markerne ad „Tokkerup Klemme", talte jeg mangen Gang indtil 30—40 Stkr. Raavildt. Harerne var meget talrige. I en Aarrække deltog jeg i en Klapjagt kort før Juleaften. Dagen var kort. Men Udbyttet var oftest c. 100. Fasanerne var meget talrige. I min senere Ungdom færdedes Mængder af dette skønne

Fuglevildt i Landskabet. Jeg mindes, at jeg en Septembereftermiddag paa en Vandring paa min egen Jagt fra Præstegaarden til „Strids Mølle“ — c. $^{1}/_{4}$ Mil — rejste for min Hund mellem 60 og 70 gamle Fasaner og Kyllinger.

Ogsaa Fiskenes Verden var interessant. Susaaen var navnlig meget rig paa Gedder. Sportsfiskeriet paa denne Rovfisk er spændende: Det kræver Øvelse og Behændighed at faa en stor, kæmpende Gedde gennem Siv og tæt Grøde op i Baaden, og, med nøje Kendskab til Lokaliteterne, kan man næsten med Sikkerhed beregne, *hvor* man kan vente at træffe denne graadige Røver. Utallige er dé herlige Aftner, jeg som Dreng, Yngling og Mand har tilbragt, gemt og glemt bag Susaaens stolte, hviskende Rørskov med min Snøre, min Bøsse og min kære, trofaste Jagthund.

Thi ogsaa Vildænderne fandt paa visse Aarstider et Eldorado hér. Talrige Graaandepar rugede i Rørholmene. Og om Vintren, naar Aaen endnu delvis var aaben, har jeg ofte i Vaagerne talt Hundreder af Ænder, mange forskellige Arter, og undertiden vilde Svaner og Gæs.

Jeg takker som en snart gammel Mand dén Skæbne, der skænkede mig et Barndoms- og Ungdomshjem saa kærligt-tolerant som mit, saa stille forstaaende min, sikkert noget broget-sammensatte Natur. Jeg skønner *nu*, at jeg maa ha' gjort mine gode, uendelig kærlige Forældre mangen Sorg, at jeg har voldt dem mangen Uro og Bekymring. De lod mig fare i Frihed og Fred fra mit 11te—12te Drengeaar, som jeg vilde.

Dog, — nogen Glæde har jeg sikkert ogsaa gjort dem: Jeg var en levende interesseret og meget flittig Student, tog mine Examina i en Fart med første Karakter, var hverken Solderist eller „Bygænger“, og stod mig godt med Kammerater og Godtfolk. Ogsaa glædede det mine Gamle at iagttage den hastigt stigende Position jeg — trods alt — vandt i Befolkningen.

Min kære, gode Mor, der med den ømmeste Opoffrelse havde ledsaget mig gennem mine Barneaars svære og langvarige Sygdomme, elskede mig og forkælede mig, saalænge hun kunde. Jeg lignede mest min Mor og hendes Slægt. Da jeg blev ældre, fornam jeg, at hendes Forkærlighed, der ofte gav sig altfor aabenlyse og materielle Udslag, skadede mig i Henseende til „Omgivelsernes Reputation“. Sommerferiegæsterne begyndte at „uglesé“ mig. De sa'e ingenting. Men jeg kunde fornemme det. Saa blev jeg ukærlig, vredagtig, naar hun sad og „berømmede sin Hans“, gal i Ho'det, skamfuld, gav ilsindede Ord for de ømme og blindt-moderlige Triumphbudskaber. Den gode Vorherre var saa naadig at linde Situationen kendeligt, da min Mor, efter en Aarrækkes Pause, i en fremskreden Alder en Augustdag nedkom med min yngste Søster, nu Forfatterinden Ellen Reu-

mert, Enke efter Inspektør Alexander R., Gamle Carlsberg. Denne Slægtens yngste indtraadte fuldtud i min forhenværende Position som „Begunstiget". Dog nød jeg noget, der kunde kaldes en Art „Pension": Mor vedblev at omfatte mig med stor og kritikløs Kærlighed. Nu, — ogsaa hun, som personlig var nervøs og ængstelig, lod mig fare i Fred paa mine ensomme, ret risikable Farter som halvvoxen Dreng med Bøsse og Baad.

I en Alder af 10—11 Aar begyndte „Jægerlivet": Jeg fik fileret et Næt i Ramme, klavrede om Aftenen op ad en Stige i Stakkene, slog Nættet mod Halmen, og — ud tørnede en Mængde Spurve, der plejede at søge Natkvarter dér. Saa drejede jeg Halsen om paa dem, ubarmhjærtig. Det var jo skadelige Dyr, „Luftens Rotter". Jeg vidste dog ikke dén Gang, at Fuglenes Nakkeled lader sig „dreje" adskilligt grundigere end de fleste andre Væsners uden klækkeligt Resultat. Det hændte derfor, at Spurvene, naar de havde tænkt sig lidt om, pludselig fløj ud af mine Lommer igen. Præsten holdt meget af stegte Spurve. Han spiste dem. Men sagde aldrig „Tak for Mad"; hvilket undrede mig. — I samme Alder begyndte jeg at samle paa Salamandre, Firben, Stene etc. etc., inspireret ved at iagttage Onkel Japetus, der i Sommerferien spaserede og roede rundt med en Kætscher og forskellige Beholdere til Opbevaring af Fangsten.

Omkring mit 12te Aar fik Præstegaarden Besøg af en af mine Fættre paa Fædrenesiden. Han havde med sig en gammel Forlader, som han overlod mig. Selv drog han til Californien og blev — til min store Fryd — borte. Saa beholdt *jeg* „Mosketdonneren", som forøvrigt skød udmærket. Og min Far? — den kære, gode Sjæl lod mig rende med den, hvor jeg vilde. Jeg takker ham herfor i hans Grav.

Thi: Dén Betydning, min, møjsommelige, Udvikling til en forstaaende Jægers Værdighed har haft for *mig*, kan ikke skildres, ikke beregnes. Jeg har aldrig været „grusom", aldrig blodtørstig. Og, det var ikke „Stegen", jeg i Sandhed eftertragtede. Min Bøsse og min Hund, — ja! det var *mit* bedste, ofte eneste Selskab gennem mange, mange Aar, stundom tunge nok, stundom opfyldt af energisk Arbejde, flammende Udlængsel. Mit Lands Natur, mit Lands fagre, vidunderlig lunefulde Natur, — hvem lærer dén nøje at kende, inderligt at elske, som Jægeren og den „practiserende Læge" i et stort, vidtstrakt, fattigt Klientel, der — mod et Par Kroner i Salær — Nat og Dag, gennem mange, mange Ungdoms og Manddoms Aar har lokket ham ud af hans lune Seng, væk fra hans Disk og Bord? —

Fra mine tidligste Drengeaar var Livet i Naturen mig umiddelbart kært. Jeg lærte tidligt at gøre Iagttagelser, at kende Dyrenes Spor, deres Sædvaner. Fugls Sang og Skrig, de trækkende Flyveres

Vingeslag, var mig nok til at gætte deres Navne, deres Stemning, deres Kaar. Naar Ræven gøede i de kolde Vinteraftner, naar Bukken kaldte, og Raaen skreg i de lyse Nætters Tid, — fælt og angstfuldt, naar Ræven søgte dens Lam i den høje, endnu grønne Rugmark, — saa havde jeg aldrig fornødent at spørge nogen: Hvad er der i Vejen — dérude? — *Hvorfor* glammer Mikkel? — *Hvorfor* skræpper Bukken? — *Hvorfor* klager den gamle Raa saa angstfuldt? — Thi jeg vidste allerede som Dreng forlængst at tyde al Faunas Tungemaal. Jeg kendte Haarvildts og Fugls Sprog, fattigt paa „Overgange“ og „Modulationer“, men rigt og klart-bestemt i sine faa Toner.

Tidligt opdagede jeg, *bag* den yppige, yndefulde Naturs listige Skønhed, Allivets evige, grumme Kamp for Føden, denne roterende Ædebevægelse, der senere, til min Smerte, maatte overføres ogsaa til Menneskesamfundenes Liv. Jeg saa den tykke, fede Larve æde Plantens Blade; Spurven æde Larven; Skaden bringe Spurvens Unge som Bytte til *sine* grumme Unger; Høgen jage Skaden og *dens* Unger; og Jægeren Høgen. Raaen jog gennem Rugmarken, i den dejlige, tempelstille, lyse Nat, — med Ræven hængende i sin Strube. Déns Angstraab var snart forbi, kvalte. Haren „vrælede“, ak! ganske som et lille Barn, tumlende fortvivlet rundt i Kløveren med Lækatten fastbidt som en Blodigle, i sin Nakke. Og, ved Vintertide, Kragerne, Luftens Bolscheviker, paa al Pøbels Vis faldende i Flok over den uskyldige Hare, snedigt og uden mindste Skrigen hakke dens store, brune Øjne ud, for dérpaa i Timevis at forfølge og saare det blindede Kræ, indtil det styrtede.

Tidligt maatte dét Spørgsmaal paatvinge sig: *Hvor* er der Fred paa Jorden? — Fred mellem Mennesker og mellem Dyr? Hvorledes *opnaa* denne Fred?

Og, — paa dette Spørgsmaal og dets, delvise, Løsen har jeg grundet — hele mit Liv igennem.

Efter alt, hvad jeg personlig har sét, har oplevet, fornemmer jeg *nu*, med ydmygt bøjet Hoved, at jeg ikke kan besvare dette Spørgsmaal stort bestemtere, — end da jeg var en lille, lidt for alvorlig Dreng. Thi, — det var først langt senere, at jeg fik Brug for dén udvendige, kaade Munterhed, der er fornøden, naar alvorlige og aandeligt-blufærdige Mænd vil gøre sig Haab om at slippe gennem Livets stimende Borgerstue uden at blotte sig. Ofte gjaldt det ikke at faa Kvalme, og maaske — omsonst — kaste sine intime Spekulationer og Erfaringer op paa dét „Spisebord“, som en kraftfuld og danmark-skøn Idealitetens-Kokkepige, med en frugtbar Bagkrop som en Hun-Termitmyres, netop havde skuret med sin Samfundsbetragtnings grønne Sæbe og Sand.

Min Fars Tolerance blev stundom sat paa haarde Prøver. Naar

jeg som Skoledreng kom hjem fra Herlufsholm i Ferierne, var min første Gang til Baaden. Naar Vinden var gunstig, gik jeg for Sejl med „Blinkeren" svingende efter mig. Jo galere Blæst, jo bedre. Og skønnere! Mangen „Mast" fik jeg knækket i Jævndøgnsstormene, der i høj Grad beherskede min Fantasi. Baaden var en norsk, rundbuget, lang Robaad uden Køl. Den kunde løbe-op paa ganske lavt Vand, og gik hastigt for Sejl i Medvind. Den krydsede kun daarligt, og det var et Hestearbejde at ro den hjem i Blæst mellem de høje Bakker. Det hændte da ofte, at jeg, med en Skolekammerat eller alene, først naaede hjem længe efter Spisetid, undertiden langt ud paa Natten. Oftest var der Gedder i Kejsen, naar vi naaede Aahaven og kom iland. Somme Tider var der slet ingen Ting at rose os af, — især, naar det havde stormet; men — saa var Farten af anden Grund mærkelig. Vi hørte aldrig et gnavent Ord, selv om vi vendte hjem midt om Natten.

At jeg ikke i mine tidligere Drengeaar fik afbrændt Skelby Præstegaard pr. Herlufmagle, er utvivlsomt en Himmelstyrelse. Jeg fyrede med min Forladedoublet dén Gang med Forkærlighed paa Skader og Krager, der havde den Dristighed at sætte sig paa Straatagene. Jeg brugte Uld til Forladning. Men denne Uld var ofte forurenet med Stof, der brænder bedre end Uld. Jeg har senere oplevet, at et Par Bøndergaarde gik op i Luer for en Skades Skyld. — Min Far sa'e ingenting. Han hørte Knaldene. Og spiste undertiden en Skade, naar den var meget ung.

Kun én eneste Gang kunde dog mine tidlige Drengeaars „Jagt" let ha' kostet Menneskeliv. Jeg var ikke selv „Jægeren" hin Høstmorgen. Min Skole- og Klassekammerat, *Frederik Villerup,* som jeg under hele min Skoletid omfattede med en indiansk-romantisk Venskabsfølelse, ledsagede mig næsten altid hjem. Han var en spinkel, grazilt bygget Dreng, med et vennesælt, varmt Temperament, en bedre Forstand paa Skolefagene end min, og et næsten yndefuldtbarnligt Ansigt, behersket af et Par vidunderlige, graablaa Øjne. Vore Veje, vore Sjæle divergerede, efter at vi et Aarstid havde været Contubernaler hos en hæderlig, maver og langskægget Skomager højt oppe i et Baghus i Tordenskjoldsgade. Villerup døde for nogle Aar siden som Overlæge paa Sindssygeanstalten paa Oringe, afholdt og agtet, efter alt at dømme som Tilhænger af „Indremissionen"; — mens jeg fremdeles færdedes og færdes, i de uløste Gaaders dunkle Skove. Der dog ogsaa kan have *sin* Charme for et Mandfolk. — Kort: Til Villerup flyede jeg min vidunderlige Forlader: Jeg var jo Vært. En Mejse kom strax og satte sig tilrette i en Stikkelsbærbusk, ti Alen fra ham, for at blive himmelsendt. Jeg ser i Aanden endnu i dette Øjeblik Frederik langsomt læggende Bøssen til Kin-

den, knibe det venstre, graablaa Øje krampagtigt til, sigte længe — som vilde han nøje udregne den korteste Vej mellem to Punkter. Jeg ser ham omsider rive begge Skuddene af. Jeg ser — med en Visions Klarhed — Uld-Forladningen i Luften, Mejsen slaa et Glædes-Slag med Halen og med et discret Pip forsvinde i et Pæretræ. Men — jeg hører, mens den kolde Sved fugter min Pande, Maren Rosalinde Jensens stilfærdige Forundringsudbrud fra det nære Køkken, hvor hun og to andre sagesløse og uskyldige Kvinder stod og stoppede i Pølseskindene. Hun skreg og hylede ikke, Maren Rosalinde, — som en Nutidens selvstændige, mod det andet Køn fødtoprørte Valgkvinde med Vished vilde have gjort. Hun bare lukkede Vinduet op — paa Klem — og sa'e med køn og rolig mezzo voce:

„Ka' I la' være aa gaa aa skydde ing te' *vort*?!"

Jeg sprang til Vinduet. Og, — midt i en pragtfuld Stjærne var der et Hul saa stort som en Daler efter et Samleskud med Smaahagl! Hele Ladningen var havnet i Køkkenet. Det var et Under, at ingen Ulykke var sket.

Det er sært; men Folkene holdt altid deres Kæft, naar *jeg* havde gjort noget galt; ellers gik den villigt nok. Jeg maa formode, at min Far aldrig fik Kundskab om dén „Jagt". Men, — jeg er ikke helt sikker paa det. Maaske er baade Folkene og han gaaet ud fra, at noget saadant *aldrig kunde* hænde mere. Og det gjorde det heller ikke.

I min Skole- og Studentertid var der ikke megen Lejlighed til at drive det til større Jægerfærdighed. Jeg havde ingen Jagthund den Gang, Ferierne var for korte, og de indtraf paa Aarstider, da Vildtet oftest var fredet. Desto ivrigere drev jeg Snørefiskeriet, navnlig efter Gedder. Jeg har fanget Gedder i Tusindvis, altid paa levende Agn. Denne Form af Sportsfiskeri synes nær ved Dyrplageri. Men, — hastigt og behændigt, kan en meget spids og skarp Krog utvivlsomt uden stor Smerte for Agnfisken indføres under dens Rygfinne, og jeg har mange Gange paa Snøre genindfanget glade og velnærede Karudser, som jeg, efter at have anvendt dem som Agnfisk, efter mit Princip længe forud havde givet Friheden.

Jeg har — i Lapmarkerne — fanget Lax, Laxørred, Foreller og „Siek", dels paa Flue, dels med „Drag" („seidenfisk") og paa „otter". I Kavkasus' Højbjærge tog vi herlige Bjergforeller blot ved at sætte en „Kurv" i Vandløbet. Men, — intet Sportsfiskeri synes mig saa interessant som Geddefisket, intet kræver større Lokalkendskab og Beregning, en mere omsigtsfuld „Slagplan", affattet efter Vind og Vejr og Døgntid og Aarstid. Siddende i Baadens høje Stævn, gemt og glemt bag de høje, hviskende Rør, med den lette Bambusstang hvilende mod mit Knæ og Snadden mellem Tænderne, lydløst glidende fra Vig til Vig, langsomt afsøgende Revieret,

indtil det lynsnare „Bid" kom, — saaledes har jeg tilbragt mangfoldige af mit Livs fredeligste og lykkeligste Hviletimer.

„Susaaen", — dén slynger sig som en beaandet, en mystisk skælvende Tone gennem mit Liv i mit Lands Natur fra mine Barndoms- til mine modne Manddomsaar. *Dens* Naturs vidunderligt afstemte Harmonier skænkede mig ofte, ofte, den Fred og Hvile og Fortrøstning, som intet menneskeligt Væsen til Tider undte mig, intet borgerligt Gudshus, intet Tempel, opbygget af Menneskenes famlende, urene Hænder.

Og det var ikke blot og bar Idyl, fed, net Idyl, du bar i dit væne Skjold, Susaa! — Om Somren — i mine tidlige Drengeaar — kom de store, trælastede Pramme fra de rige Skove ved Søerne. Ad „Træliestien" langs Bredderne, — Navnet er endnu bevaret, — slæbte forasede Heste de tunge Skøjter den lange Vej til Næstved. Og med lange Stager stod Mandskabet paa Dækket og klarede de vanskelige Steder. „Prammændene" var ikke altid hentede fra Folkets *Kærne*. Og de havde stundom nok af billig Brændevin i *„Skallen"*.

Det siges fra gamle Dage, at „Susaaen hvert eneste Aar kræver et Menneskeliv". Nu, — den er elleve Mile lang. Og jeg har oplevet adskillige Ulykkestilfælde ved Drukning i dens Vande. Men, — i Forhold til sin Længde er Susaaen ikke grummere end vore Mergelgrave og Mosehuller.

Kun ved Vintertide er den farlig. Den strænge Frost tillægger Strømmen, der, stærk og bred, Dag og Nat, slikker Isdækket tyndt som en Vindusrude i Strømløbet, mens det paa Engene og Bredderne fortsat kan bære et Menneske. Mangen Vinternat har jeg fra min Seng, fuld af Andagt lyttet til Aaens langstrakte Brøl og klingende Suk, naar den rivende Strøm sprængte Isdækket, saa de uhyre Flager brast ved Bredderne og sænkede sig skraanende ned i det sorte Løb.

Det var os i Skolen (Herlufsholm) strængt forbudt at løbe paa Skøjter paa Susaaen. Det ansaas — bl. a. af dén Grund — for „modigt" at tilbagelægge lange Strækninger fra Herlufsholm ad Karrebæk eller Holløse Mølle paa Isen. Forinden min Skoletid var en Dreng omkommen under denne Sport. Men, — de Døde glemmes snart. I største Hemmelighed foretoges om Søndagen de vildeste Skøjtefarter. Og jeg har selv paa min Samvittighed en Fart til Holløse Mølle, c. 1¼ Mil, og dérfra til mit Hjem i Skelby Præstegaard. Vi løb paa visse Strækninger paa selve den Isflage, der skraanede brat ned i den rivende Strøm. Jeg mindes levende, at jeg i Nærheden af „store Badested" gled med begge Benene paa Skraaplanet. Støvlerne var tæt ved Strømmen. Med begge Hænder fik jeg Tag i en Revne i Isen og slap afsted, videre, — efter de andre! —

Naar man sér tilbage paa dén Række af Livsfarer, man i sit Liv har været ude for, styrtende med Rideheste, væltende med Cycler, Vogne og Motorcycler, havarerende med Skib i Spanskesøen, ved Hagl- og Kugleskud, o. s. v., saa synes det én ubegribeligt, at man er sluppen med Smaalæsioner som et Par knækkede Ribben, „Forstuvninger", aabnede Fingerled og slige Skrammer. Endnu mere særegent er det dog, at de fleste *Drenge* ikke synes at have mindste Spor af Respekt for dén Risico, for hvilken de udsætter sig, naar det sker *mod* et bestemt og forstandigt Forbud. — Det maa være et skrækkeligt Liv, *kun* at være Pædagog. Og at skulle leve af dét. Jo flere draconiske, — ikke altid salomoniske — Forbud, desto flere Fristelser til „Overtrædelsessynder" for os, uhyre phantasifulde og expansivt anlagte Drenge, der er fulde af Arvesynd og anden atavistisk, for en Skolemester modbydelig Nederdrægtighed. Jo færre Forbud, desto færre Taabeligheder. Thi der „er ikke noget ved" at begaa Hverdagsgalskaber, som alle og enhver Dreng „maa".

„Flot udhalet" har jeg som Jæger aldrig været. Noget af det første, jeg anskaffede, da jeg i Maj 1880 indrettede mig i Skelby Præstegaards Enkesæde som practiserende Læge, var en Hund. Det var ingen Jagthund, men — mærkværdigt nok — en Pudel! brun, mellemstor og i Besiddelse af en utrolig livlig Forstand og en meget fin „Næse". Han var min første Hund og hed „Hvas". Jeg kan takke min Ukyndighed og Manglen af Vejledning fra andre Jægeres Side for dette Valg af „Jagthund". Men — jeg skød alligevel meget Vildt i denne mærkelige Hunds Selskab.

„Hvas" *forstod* ethvert Vink, hvert *Ord* — syntes det, — naar det berørte vor Fællesinteresse. Han „marquerede" alt Vildt, Fugl og Haarvildt, saa godt som nogen Hønsehund. Men, han „stod" ikke. Naar han underrettede mig om, at nu var der Vildt i Nærheden, holdt jeg ham tilbage, indtil jeg havde valgt en passende Post. Saa fór „Hvas" paa givet Tegn afsted — i stormende Lidenskab — ud i Rørhalmen, rundt paa Rugstykket, indtil Anden skræppede tilvejrs, Haren lettede. Naar Skudet faldt, apporterede han med største Sikkerhed. Han kunde — med et rørende Udtryk af Triumph i sit kloge „Ansigt" — trave lange Strækninger med en Hare i Flaben, en „Skræder", næsten ligesaa stor som han selv. Han gik i Vandet hele Aaret rundt. Jeg har skudt mange Ænder i stræng Frost om Vintren i Vaagerne. Uden Opfordring fór han som en Redningsraket ud efter dem, faldt ofte gennem Isen, bed hylende i Flagerne, kravlede op, faldt atter igennem, — indtil han virkelig — langt ude i Strømløbet — havde faaet Fuglen mellem Tænderne. Vejen tilbage var stundom endnu besværligere og farligere. Men, han klarede sig stolt. Naar han saa havde afleveret sit Bytte og faaet sin Ros og sine Kærtegn, rystede han sin krøllede

Pels, gjorde en Galop-Runde i Marken, og syntes derefter at befinde sig fortræffeligt. Ofte stod jeg paa Eng-Isen i største Angst for, at det modige Dyr skulde drukne, rives med af Strømmen — bort under Isen. Det var umuligt at kalde ham tilbage. I samme Nu, som han saa Fuglen falde, var han afsted! Ingen menneskelig Magt kunde holde ham tilbage. Flere Gange, naar han, hylende af Lidenskab, kæmpede derude mod Strøm og drivende Isflager, holdt jeg mig beredt til at skyde ham, — hellere end at se ham blive trukket ind under Isen for langsomt at blive kvalt. Men, — „Hvas“ reddede sig altid med sit Bytte.

Jeg har besiddet en Række fortrinlige Hunde, men ingen saa klog som denne grimme, brune Pudel. Og ingen *saa* trofast. Utallige var hans Bedrifter.

Paa Jagten lystrede han det mindste Vink. En Dag havde jeg med mig en Gæst, en „flot udhalet“ Jæger med en meget fin Racehund. Herren skød med sin kostbare Doublet langt; men bestandig forbi. Hunden havde „et flot, højt Søg“; men „stødte“ baade Fasaner og Høns. Og efter Harerne rendte den — som Fanden efter Præstens Sjæl gennem de ni Amter, — værre end min foragtede Pudel, der, efter Gæstens Ønske, gik bag mig og græmmede sig i Kæden: „Hvas“ maatte ikke forstyrre den fine Hund, ikke „lære ham Unoder“. Omsider var baade Gæsten og jeg kede af Situationen. Den fine Hund turde ikke apportere fra Vand, ikke søge i Rørholmene, hvor de gamle Stubbe uafladelig stikker en uvant Hund i Bugen og i Poterne.

„Lad mig nu alligevel sé, hvorledes *De* bærer Dem ad med dén Køter,“ sagde Gæsten omsider og saá nedladende paa Pudlen.

„Strax!“ svarede jeg.

Hundene skiftede Rolle. I et Nu var Pudlen forsvunden i Sivene. Jeg posterede min Gæst paa et Sted, hvor Fasanhanerne plejede at flaxe ud, og fulgte selv langs Aabredden efter Lyden af Hundens Bras i de gamle, tørre Rørstubbe. Et Øjeblik efter skød min Makker, og — næsten a tempo — faldt en Andrik for *mit* Skud. Da jeg vendte mig om, løftede han triumpherende en pragtfuld Fasankok op i Solen og raabte: „Bravo, Pudel!“ — — „Pas paa!“ svarede jeg, „han kommer med én endnu!“ Jeg saa Kokken løbe mellem Rørene. Den vilde ikke paa Vingerne. Men Pudlen, der foreløbig lod Andrikken ligge, fulgte Fuglen, „vendte“ den i den rigtige Retning, og tilsidst fôr den skogrende ud — for at dø i Knaldet. Den faldt i et stort Mudderhul. Men et Minut efter afleverede „Hvas“ den triumpherende, men sort som en Skorstensfejer, til min Gæst, der syntes pludselig at være „kommen i Skud“. Saa sprang Hunden tilbage og bragte mig min smukke Graaandrik.

Min Ledsager var glad-forundret. Han vidste ikke, at Jægere i

Mellemeuropa forlængst havde opdaget, hvad en Pudel *kan* bruges til.

„Men, — til Høns, *i aaben Mark, kan* dén Hund dog vel ikke anvendes?" spurgte han efter en længere Pavse.

„Ikke saa godt som en — en *god* Hønsehund," svarede jeg. „Men, naar man *kender* hinanden, Jægeren og Pudlen, saa vanker der ogsaa Høns."

„Vil De forsøge?"

„Gerne. Men, det er sent paa Dagen, og Hønsene „holder" næppe."

I en Roemark paa Grænsen af mit Revier traf vi en stor Flok. Fuglene løb for Hunden, lettede paa langt Hold og kastede sig et Par hundrede Favne hinsides en dyb Grøft, der dannede Skællet til Naboens Eng. Denne Nabo, der ikke selv kunde bruge en Bøsse, var — til en Undtagelse — en gerrig „Krakiler", der ikke i noget Anliggende var til at forhandle med. Baade Pudlen og jeg kendte ham og hans Terrain og dén Retning Hønsene plejede at tage, naar de blev rejst derinde paa Engen, hvor de næsten altid kastede sig. Kort: Pudlen *vidste* — af Erfaring, — hvorledes dén Situation paa en fornuftig og forholdsvis uskyldig Maade kunde tages. Den sætter sig foran mig paa sin Bag, fixerer mig med sine store, brune, næsten leende Øjne og klynker — ganske sagte; men utaalmodig.

„Hva' si'er han?" spørger Gæsten studsende.

I øjeblikkelig Trang til at dupere min Kammerat, svarer jeg:

„Han siger: Nu har de forbistrede Høns smidt sig netop dérovre paa den gamle Krakilers Eng! — La' os, — hu-hu-huj! — la' os probere!"

„Ja, men det er jo fremmed Revier. Og de „holder" jo ikke."

„Selvfølgelig! — det kunde da aldrig falde *mig* ind, at begaa selv den mindste Lovovertrædelse — i saa herlig en Septemberaften! — — Hør Kirkeklokkerne! — Men — æh: Hvis *De* ta'r Post dérhenne ved Piletræet, og *jeg* ved Enden af Roestykket, og — hvis *jeg* saa — bare *hvisker* Pudlen i Øret: „„Det er ikke lovligt, at du springer over Grøften og rejser de Høns. Men — det vil more dig meget. Og — jeg maa derfor søge at kalde dig tilbage, hvis du render,"" — saa kan det godt være, at Hønsene kommer paa Skudhold."

Jeg stolede ikke helt paa min Ledsagers Discretion, og jeg søgte at lægge over mit Aasyn et Udtryk som en enfoldig, indviet Beders. *Han* saa heller ikke begavet ud: Han var mystificeret.

„Naa," siger jeg omsider, „nu skal De sé."

Jeg løfter Pudlens lange, laadne Øre, hvisker, ganske tyst, til ham. I næste Nu er han over Grøften, afsted, afsted! — Jeg brøler et Par Gange, moralsk-indigneret, efter ham. Men, — afsted, afsted!

Han omgaar Flokken. Og, netop som vi har naaet vore Poster, rejser han den. Kaglende farer femten fede, dejlige Høns ind over *mit* Revier, lige hen over vore Hoveder. Ganske uvilkaarlig faldt tre af dem ned i Roerne.

„Jeg har aldrig nogensinde sét dén Slags Jagt før," tilstod min Gæst, da vi gik hjemad. „Men, — det er jo alligevel en mærkelig Hund, De har."

„Ja, — det er bar' Hund, alt sammen," indrømmede jeg. „Men, De kender ham ikke rigtig endnu."

Da vi var c. $^1/_2$ Kvartmil fra Hjemmet, bandt jeg en Sten i mit Lommetørklæde og gemte det, mens Hunden sprang langt forude, i Græsset paa Rabatten. Ved Gaardens Port melder jeg, at min Klud er tabt; ligger i den Retning, vi tog hjemad. Ta' og hent den, „Hvas"! — Pudlen gør et Kast med hele Kroppen, med Snuden — uædelt — mod Jorden farer han tilbage. Og fem Minutter efter er han der igen med Tørklædet, lysende af Triumph.

Efter et godt Maaltid bragte min Hustru The og Grog. Nu var det rart at faa en god Cigar.

„„Hvas!" — Find Cigarerne og byd den fine, fremmede Mand."

Pudlen med et Bjæf op paa en Stol. Fra Sædet op paa Stoleryggen. Dérfra naaede han Cigarkassen, der stod paa Bogreolen, højtoppe. Saa ned paa Gulvet, varsomt, varsomt. Hunden aabner Kassen med Tænder og Forpoter og bærer den stolt omkring til Herrerne.

„Hundekunster!" sa' Gæsten. Men han lo og blev mere og mere venlig mod min brune Ven.

„Hvas" var en alvorlig, en dybsindig Hund. Men med megen Sans for det humoristiske. Han lærte i et Øjeblik alt, hvad et Menneske kan forlange af en Pudel. — Der var i hint Aar, i Firserne, en Komet, der gjorde visse Folk ganske forstyrrede i Hó'derne, en Komet med en Hale, der slet ikke var videre lang. I klart Vejr rendte Menneskene og kiggede efter Kometen. Legetøjs-, Theater- og Jagtkikkerter kom frem, og Aften efter Aften forstyrrede disse „kometgale" Mennesker, navnlig Kvinderne, Husfreden ved pludselig at rende fra Mad og Drikke, Gæster og Rulle og Gryde, for at beskue Kometen, der netop i Øjeblikket var bleven saa grumme imponerende. Da Pudlen og jeg syntes, at det var en ganske almindelig, lille, lunefuld, i Længden rasende kedelig Komet, hittede vi paa at gøre Løjer med dette run. Naar jeg — pludselig — raabte til Hunden:

„„Hvas"! — Nu er Kometen der igen! Skrub af og glo paa den — li'som de aandeligt begavede Mennesker!"

— saa tog Pokker ved Hunden! — Glammende og hylende fór han rundt i Stuen, væltede med Villie et og andet, som kunde taale at vælte, sprang saa tilsidst fra en Stol op i Vinduskarmen, hvor han

— mystisk jamrende — stirrede op mod Firmamentet. — Selvfølgelig havde jeg *lært* ham at skabe sig saaledes. Men, — jeg tror, at Dyret forstod, hvad Meningen var: Han gjorde det utrolig „grinagtigt“.

Han sang ogsaa! Men kun paa indtrængende Opfordring. Dog, — var han først begyndt, var han meget ihærdig. Og spurgte jeg ham: „Hvordan si'er gamle, rare Frkn. Rasmussen, naar hun synger; „„Jeg elsker Havet, naar det fraader vildt!““ — saa *hylede* han — med et rentud fortvivlet Ansigtsudtryk — i stigende Lidelse, indtil han naaede op til det høje A. Dér blev han „hængende“, indtil jeg med et kategorisk Imperativ „skar ham ned“. Han sang ikke gerne uden Accompagnement. Men, — saa snart jeg tog min ottestrængede Guitarre og begyndte at spille, navnlig i Mol, *saa* var han parat! — En driftig Gøgler med en „god Presse“ kunde ha' rejst Jorden rundt med dette Dyr og tjent en Formue. Hvad aldrig skulde times mig, trods alt mit Slid.

„Hvas“ var altid — og uhyre aabenlyst — paa mit Parti. *Jeg* har aldrig dresseret ham til at „forsvare“ mig. Men, ve dén, der lagde Haand paa *dens* Herre og Ven! — En Mand, som Hunden saá meget hyppigt i mit Selskab og som altid var meget venlig imod den, bemærkede en Dag drillende:

„Pudlen er god nok — saadan; men — forsvare Dem, det tør den s'gu ikke.“

Jeg fraraadede ham at gøre noget Forsøg. Men paa Skrømt greb han mig i Skuldren og begyndte at ruske mig i Trøjen. I samme Nu hang Hunden ved Tænderne i hans Arm.

Som man af disse Minderuner vil forstaa, elskede jeg min Hund, min første Hund, og dén mig. Det kniber da for mig at meddele, hvorledes det senere gik med „Hvas“ og — med mig.

Efterhaanden som min Interesse for Jagt voxede, blev det mig klart, at jeg maatte besidde en virkelig *Jagt*hund, som „stod“ for Vildt. Da jeg i 1885 efter min Fars Død flyttede fra Skelby Præstegaards Enkesæde til Glumsø, hvor jeg for Byggelaan havde faaet bygget et Hus — „Taarnet“ — paa Bakken ved Glumsø Sø, anskaffede jeg en Hvalp efter en „gammel, dansk“ Hønsehund og en brun Hardenberg-Setter. To Hunde af saa forskellig Race kunde jeg ikke godt holde og benytte. Og, da en brav Mand i Skelby bad mig om at overlade ham Pudlen, gik jeg gerne ind hérpaa. Thi Manden beundrede „Hvas“, holdt af ham og vilde med Vished behandle ham med største Godhed.

Jeg havde ikke opholdt mig mange Dage i mit ny Hus — en dansk Mil fra Skelby, — før Pudlen en mørk Nat skrabede paa min Gangdør og klagende hylede om at komme ind. Jeg gik strax ud, lukkede op for ham og nænnede ikke at jage ham hjem — til *hans*

ny Hjem. Næste Dag tog jeg ham med til Manden i Skelby, hvor jeg to Gange ugentlig gav Consultation for mit gamle Klientel. Men, da Pudlens Besøg atter og atter gentog sig, blev jeg enig med dens ny Herre om, at det var nødvendigt at afvise den. En Efteraarsnat stod Dyret igen for min Dør. Og, — jeg gik ud og gav ham et Smæk over Ryggen med min Ridepisk!

Han ytrede hverken Smerte eller Vrede. Gjorde kun stille omkring og gik til sin ny Herre. Men, — siden dén Nat *lod Hunden, som om den ikke kendte mig!* Naar jeg kom i Huset, betragtede den mig med et Blik, som jeg aldrig kan glemme.

„Hvas“ havde det rigeligt og godt hos sin ny Herre. Han blev aldrig benyttet til Jagt, kom aldrig i det iskolde Aaløb. Han blev fed.

Der gik nogle Aar. Hans Syn blev svagt. Han var nu gammel. Han fik den Unode at gaa ud at stjæle fra Naboerne. En Dag kom han hjem med en knækket Underkæbe. Han kom sig hurtigt og levede videre med skæv Mund og tydelig „graa Stær“. Han kunde dog „skimte“ endnu.

En smuk Efteraarsdag, da jeg tidligt var bleven færdig med mine Patienter, fik jeg det Indfald, at tage ham med paa Jagt. Jeg havde altid min Bøsse med i Vognen og Jagt overalt, hvor jeg kom hen paa min Rundtur. Pudlen fulgte mig ud paa vort kendte Revier. Følgende min gamle Taktik tog jeg Post paa et indbydende Markstykke. Hunden „slog ud“, noget langsom, ældet. Men, dens Sporsans var bevaret. Et Øjeblik efter rejste Haren, faldt i Knaldet, og Pudlen var i et Nu over den, — alt som i gamle Dage.

Og, som hine svundne Aar bøjede jeg mig ned og kærtegnede ham. Bevæget tog jeg hans trofaste, graasprængte Hoved mellem mine Hænder, sagde ham mine bedste, ømmeste Ord. Da, — dirrede hans Læber pludselig, og han sled sig løs og — bed mig i Haanden! — —

Langsomt gik vi hjem. Mit Hjærte var tungt. Og jeg var fuld af Uhygge.

Aldrig nogensinde skal Mennesket „skænke“ en *trofast* Hund til en anden, end ikke til sin bedste Ven. — Aldrig vil jeg kunne glemme dette kloge, ærekære og hengivne Dyr, som jeg sikkert har lønnet ilde og tankeløst.

Min første Hønsehund — „Lister“ — opkaldt efter Antiseptikens Far, — blev en glimrende Jagthund. Den var lige brugbar til alt Vildt, modig og utrættelig. Den fulgte mig i Jagttiden i min Vogn, liggende foran Doktorstolen. Men ofte stod den med Forpoterne paa Vognfaddingen og vejrede. Og ofte „markerede“ den i denne Stilling Vildtet. Saa lod jeg Kusken holde. Hunden og jeg ind i Marken, ud i Mosen! Og som oftest fik jeg en Fugl tilbage med i Tasken. Dog, — ganske „hareren“ blev „Lister“ først sent. Thi jeg lod ham apportere anskudt Hare, heller end at lade den ligge og omkomme

i de fjærne Marker eller blive et Bytte for Ræven, naar Natten kom.

Endnu i „Listers“ Tid besad jeg forsøgsvis tre andre Hunde, to Gordonsettere og en meget svær, ruhaaret Hønsehund, lydende — undertiden — det berømte Navn „Pasteur“. Den ene Gordonsetter, et enorme stort Pragtexemplar, modtog jeg fra den daværende Læge paa Grevskabet Holsteinborg, Berléme-Nix: Hunden var fuldt udviklet og jog utrættelig i Skovene ved Holsteinborg efter de grevelige Dyr. Den var nu, viste det sig, ligesaa fordærvet som skøn. Den var fuldkommen ustyrlig, jog overalt; jeg opgav den hurtigt. To Gange fandt den Vej tilbage til sit fjærne Grevskab. Lægen gav den saa til en svensk Rentier, der boede i Nærheden af „Dyrehaven“ i Nordsjælland. Han tilskrev mig kort efter, om „Ajax“ ikke skulde være vendt tilbage til mig? — Jeg kunde ikke — heldigvis — bekræfte dette og formoder, at Hunden er bleven skudt af Opsynet i Dyrehaven.

„Pasteur“ var en lovende Hvalp. Jeg afstod den til den daværende Ejer, Bech, af „Taarnborg“ ved Korsør.

„Ajax II“, én af de skønneste Gordonsettere, jeg har sét, fik jeg som Hvalp. Han viste tidligt glimrende Egenskaber. Da jeg en Dag kørte ned ad en stejl Bakke til Bekkasinterrainet, styrtede det unge Dyr, der stod med Forpoterne paa Vognens Forsmæk, hovedkulds ned bag Hesten, fik et Hovslag i Hovedet, og Overkæben knækket. Længe blev det skønne Dyr behandlet af Dyrlæger og mig selv. Min Hustru holdt den ilive med Patteflaske. Men den kom sig ikke. Jeg sendte den omsider til Landbohøjskolen, hvor man erklærede den for uhelbredelig og dræbte den med Chloroform.

Da „Lister“ omsider, blind og gigtsvag, endte sine Hædersdage for et Skud, han ikke hørte, bragte Kammerherre Howden-Rønnenkamp mig én af hans Dattersønner. Denne Hvalp fik Navnet „Pan“. Den var den stærkeste, modigste og mest lidenskabelige Jagthund, jeg kunde ønske mig. Det var — en Æventyr-Hund! Og den fortjener et Mindeord.

Faa Maaneder gammel, aldrig ført for Vildt, var „Pan“, da jeg, kort efter at jeg havde faaet ham, tog ham med i 1894 paa min Excursion til Normadelapperne af Circas-Tuorpenstammen i arktisk, svensk Lapmark. Det unge Dyr havde i dén Grad knyttet sig til mig, at det paa en lang Rejse ofte blev højst generende.

I Malmø anskaffede jeg en mægtig stærk Hundelænke. „Pan“ blev anbragt paa Midterdækket. Jeg besøgte ham meget hyppigt. Han var afholdt af Besætningen og fik delikat Æde. Men, — naar Natten kom, hylede og tudede han, saa det rungede i Ørene paa alle Sovende. En Nat vaagnede jeg i min Agterkahyt ved et raslende Brag mod Døren. Den sprang op, og i næste Nu kastede den store

Hvalp sig lyksaligt pibende over mig med den brudte Lænke slæbende efter sig — og meget beskidte Kæmpepoter! Jeg fik strax beroliget ham, og alt blev stille. Næste Morgen blev jeg enig med Captajnen om, at „Pan“ skulde gaa løs paa Skibet om Dagen og sove hos mig om Natten.

Det er en lang Rejse fra Malmø op til Bunden af den botniske Bugt. „Fra København til Haparanda er der ligesaa langt som fra København til Sydspidsen af Italien,“ paastod man. Og det passer ret godt, naar man maaler paa Kortet. Efter en Række Døgn under delvis Søsyge naaede jeg omsider Luleå, dén Gang en lidet betydelig og lidet „hyggelig“ Kystby. Paa det Gæstgiveri, hvor jeg tog ind, syntes Matriarkatet at herske. Værtinden saá jeg — overalt og til altfor mange Tider af Døgnet, surøjet og med et ækelt Skæg paa Hagen og under den kobberrøde Klumpnæse; men aldrig Værten. Han har nok været conditioneret i det Hinsides. Jeg bad Værtinden om, at lade Hunden sove i mit Værelse. Men, nej! — Det var strengt forbudt hér i „Hotellet“. „Førte hver af „herrarne“ en „hundsracke“ med sig, „kunde dæ' bli' skønt hus dæ'! — — ja—ha — — ta' mæ' fan!“

„Ja, men,“ tillod jeg mig sagtmodigt at indvende, „hundsracken er en meget tro hundsracke, der tuder hele Natten, saa ingen kan sove, — heller ikke frun selv, (afsides): ta' mæ' *osse* fân!“

Den gode Kone „funderade“ en Tid lang. Saa sagde hun uforsonlig:

„Hundsracken kan staa i Pakhuset! Man kan lænke ham til Propmaskinen. Dén er af Jærn og tung. Og Lænken er god nok.“

Jeg skulde næste Morgen afgaa til Gellivara, og det var sent paa Aftenen: Opsøge et andet Natkvarter gad jeg ikke. Saa ledsagede jeg, med „Pan“ i Lænken, det gode Kvindemenneske ud i Gaarden, op ad en Trappe, ind i Rummet, hvor den svære Propmaskine stod. Kæden blev gjort saa forsvarligt fast om Maskinens Stativ, at ingen Djævel kunde ha' været lænket med større Omhu. Og Lænken var tyk som et Kotøjr. Saa drejede Madammen Agterspejlet til, snærrede et triumpherende: „Naah! — dér får han stanna kvar, racken!“ Og saa gik vi; hver til sit, Gud ske Lov.

Men, — jeg havde ikke sovet længe, før jeg pludselig vækkedes ved et frygteligt Rabalder. „Pan“ hylede ikke. Han bare arbejdede i tavs, sammenbidt Energi. Og da jeg fôr op og aabnede Døren, stod han dér, med Tungen langt ud af Halsen, aandeløs af Anstrængelse, men med Alverdens Gammen skinnende ud af sine store, brune Hvalpeøjne. Thi: i Lænken slæbte han den svære Maskine med sig! — Indretningen selv havde holdt; men Naglerne, der havde naglet den til det gamle, møre Gulv, havde svigtet. — En gumma i bar Særk, plettet som et Landkort over de smaa, forhenværende, tyske

Fyrstendømmer, — to sure, edderspændte Øjne i graalig Sauce, — Skæg, — et næsten skaldet Hoved uden Bedækning, — et Ansigt, fedt og rødt og boblende af Arrigskab, — „fân“ — og „ti tusind dævle!“ — — alt i den berømte Midnatssols gullig-yndefulde Belysning, — se hér et Rejseminde, som „Pan“ og jeg længe bevarede!

Vi rejste — „Pan“ og jeg — vandrende og paa Floderne i Kano, Uge efter Uge, i dette øde Myggehelvede. Jeg havde ikke andre Klæder med mig end dén Dragt, jeg gik med, og en skotsk Plaid. Af Fourage: Knækbrød til nogle Dage, lidt tørrede Urter, The, et lille Parti Sukker, og Sacharintabletter, som det dog var mig umuligt at faa néd. Derimod var den øvrige Bagage tung, altfor tung! Et stort, fransk Fotografiapparat, en Mængde Plader (Glas), en Riffel, en Doublet og Ammunition. Da min Pung ikke tillod mig at holde mere end én Bærer-Lap, maatte jeg efterhaanden lægge Riflen og de fleste af Glaspladerne i Depot. Af Haarvildt saa jeg under en Maaneds Rejse kun en Jærv. Jeg passerede en enkelt Rypemark og rejste et eneste Tjur-Kuld. Men Fuglene havde Ungerne om sig. Moderfuglene var saa „tamme“, at man kunde have naaet dem med en Medestang. Den gamle Røje sad i den lave Bjerggran („tall“) med udbredte Vinger og hvæsede — tæt over mit Hoved, mens de smaa Kyllinger, rejste af Hunden, reddede sig flaxende ud i Ødet. Disse skønne Fugle var efter svensk Jagtlov fredede paa den Aarstid. Men, selv om de *ikke* havde været det, — hvilken Jæger kunde have dræbt under disse Forhold? Vi trængte haardt til Kød, og dét Renkød, jeg mod høj Betaling ved Rejsens Endemaal købte hos en rig, men „snålig“ Lapgumma, var saa stinkende-grøn-raadent, at ikke en Gang min stakkels Hund gad æde det.

Et Par Gange skød jeg en And i Elvene. Det første Stykke Vildt, jeg skød for „Pan“ var en And — en „knipa“. Den faldt i den strideste Strømhvirvel. Hvalpen, der stod og ventede i Kanoens Forstavn, sprang — uden Opfordring — med et Hyl ud i Strømmen. Jeg var allerede forberedt paa, at se ham forsvinde i Braadet. Men, kæmpende som en Løve, fik han Fuglen i Flaben og bragte den til Fartøjet, der, saa godt det var muligt, roede ham imøde. Det var ikke fornødent, at „lære“ denne Hund at apportere: Den bragte mig fra dén Dag alt, hvad jeg skød for den.

Under den lange og møjsommelige Vandring i Ødemarkerne led den unge Hund jammerligt af Moskitostik og Sult. Ingen menneskelig Magt skal formaa mig til endnu én Gang at rejse i Juni—Juli i dette Myggehelvede! Naturforskeren Linnée var kun c. 25 Aar, da han som Botaniker gennemvandrede disse Egne. I sin „Iter Laponicum“ — „Laplands-Rejsen“ — erklærer han, at „hvis man havde myrdet sin egen Mor, kunde man ikke faa værre Straf.“ Lapmarken har tre Moskitoarter: „Knotten, Svédan og Langnosan“. Naar For-

aarssolen har faaet nogenlunde Kraft, løfter *Skyer* af Moskitoer sig fra de uhyre Sumpe, Kær, Elve, Träsker og Vandløb. Det er *Myggene,* der tvinger Nomadelappen tilfjelds med sine Rener! Disse modbydelige Insekter kaster sig over Renerne. Og Renerne flygter mod Vest; — Lappen bag efter. Først efter den lange, lange Rejse op i Barfjeldet bliver der nogenlunde Fred.

Der findes slet intet solidt Værn mod Moskitosværmene undtagen Ild og Røg. Moskitonæt hjalp ikke: Den mindste Art var saa lille, at den kunde passere den mindste Utæthed. Paa de sorte Klipper ved Vandfaldet „Njomelsaska", (svensk „Hårspanget"), mente jeg at sé „Solbølger" bevæge sig op over de bratte, sorte, vandslebne Fjældvægge. Det viste sig at være Myriader af uhyre smaa, klarvingede Flyvere. Kun *Vingerne* var, naar de i Millioner bevægede sig i „Myggedansen" mod den mørke Baggrund, synlige. Ogsaa disse smaa Moskitos stak infamt. „Myggolja" — ætheroleum caryophyllæ („Nellikeolie") — virkede kun i faa Minutter, og i Solvarme irriterer den Huden, svider og brænder, og kan fremkalde et ubehageligt Udslet.

Min ulykkelige Hvalp syntes at være et særlig velkomment Bytte for disse Belzebubs Hærskarer. Tykke Skyer af „Langnæser" faldt uophørligt over det arme Dyr, klamrende sig fast i hans Pels. Han væltede sig smaaklynkende paa Ryggen, rullede sig for at befri sig fra Fjenderne. Men, — saa kastede de sig over hans nøgne Bug, jog „Snablerne" dybt i hans Hud og pumpede ham for Blod.

Kød kunde jeg ikke skaffe. Fisk fangede jeg derimod nok af, smukke, fede Laxørreder, „Siek" og nogle Foreller. Men, efter i blot et Par Uger at have spist Laxørred og Laxørred og atter Laxørred, opstod en saadan Væmmelse ved denne Fisk, at jeg hellere smaasultede end spiste den. Skulde det mon ikke være en Fiction, at denne Fisk er saa fin og delicat? — Den „lugter af Mus". — Og dens Smag er i Virkeligheden ret vammel, lummer, baade kogt og ristet over Baalets Gløder. Snart lod jeg „Pan" æde Laxene. I Mangel af andet gled de ned. Men, — der var mange Dage, hvor vi heller ikke kunde skaffe Fisk. Det er dét, man benævner „Naturliv".

Da vi havde vandret et Par Uger, var Hvalpen saa forsulten, saa pumpet for Blod, saa afmagret, at det nærmest var et Under, at jeg fik ham levende ud af Ødemarkerne efter en Maaneds Spægelse. Dog, — han bevarede sit stolte Humør, sin utrolige Lidenskab for at jage. Ofte for han „paa Hals" langt bort i Ødet efter en Fugl. Jeg lod ham fare; thi det glædede ham øjensynligt i høj Grad. Jeg standsede Vandringen og ventede. Og han kom altid tilbage. En Nat oppe i Tara-Fjeldene traf jeg en stor, kulsort Jærv, værre Réndræber end Ulven. Den var udenfor Skudvidde. Men Hvalpen saa den, og i næste Nu var han efter den. Denne Gang tvivlede baade jeg og min „lotsere", den kendte Fører, Johan Anders Holmbo, en

gammel, svensk Nybygger fra det øde Njuonnäs, om nogensinde at gense „Pan". Thi Jærven er en grum Fjende. Den har Tænder som en Bjørn. Og den udsultede Hund vilde sikkert blive et let Bytte for den, saafremt det kom til Kamp. Jeg saa i Midnatssolens Lys Jærven i lange Zig-zag-Spring forsvinde over Klipperne, hørte længe Hundens fortvivlede Halsen. Saa blev alt stille. Vi sad længe og ventede. Og endelig kom Hvalpen tilbage, udmattet til det yderste, foraset og slukøret.

Paa Tilbagevejen over Pladsen *Jokmok* gjorde „Pan" Skandale, virkelig, ægte Skandale. Jeg sad ved det aabne Vindu paa mit Værelse og samtalede med en af den lille Bys store Honoratiores: Da hører vi pludselig vilde Kvindehyl fra Torvepladsen udenfor Huset: „Djævlen er efter mig! — Djævlen! Djævlen! Djævlen!" — Vi sprang op, og se! — Klamrende sig med Forbenene paa store Hvalpes Manér til en hæslig, gammel Kvindes ene Ben, avancerede „Pan" og hans første „Inklination" i lange Hop henover den sandede Plads. Det var et paa en Gang væmmeligt og latterligt Syn, der hurtigt blev afbrudt ved et Par gode Rap med min Stok. — Jeg forsikrede den forfærdede Kone, at Hunden ikke var en Djævel, men tværtimod en Himmel-Hund, der dog endnu manglede Evne til at finde passende Udtryk for sine venlige Følelser. Men — hun syntes først at tro mig, da hun fornam en To-Krone i sin Haand.

Da jeg kom hjem, udviklede „Pan" sig hurtigt til en første Klasses Jagthund, brugbar for alt Vildt. Hans Kræfter var utrolige. Min ældste Søn af mit første Ægteskab, Bjørn, død som 24aarig i Chicago efter fire Aars Kamp for Tilværelsen i Amerika, var den Gang en halvvoxen Gut. Han havde i Smug lært „Pan" at gaa for Kjælke. Der skulde dog helst løbe en anden Dreng foran, naar Hunden skulde trække. Eller — bedre! — *jeg* skulde ride i Forvejen. Det gjaldt saa om, i Tide at faa bræmset Kjælken, før jeg havde opdaget dette Misbrug af *min* Hunds Kræfter. Men, en klar, stræng Vinterdag med glat Slædeføre lod „Pan" sig ikke standse. Jeg red — med godt Forspring — i skarpt Trav ud ad Landevejen. Og c. 1/4 Mil fra min Bolig indhentes jeg af „Pan" i vild Karriere med den store Dreng slingrende efter sig i Kjælken! — Han var saa skøn som Dreng, Bjørn. Dén Tid var hans lykkeligste og bedste. Slet forberedt og meget mod min Villie og mit Raad kastede han sig, modig, men letsindig, ud i „Æventyret", — som „Pan" paa Hals efter Jærven hin lyse Sommernat i Tara.

I 1898 modtog jeg Indbydelse fra Kong Oskar II gennem Domainechefen, Grev Wachtmeister, til at fælde en Elgtyr. Lapfolket er meget populært i Sverig. Da jeg havde skrevet min Bog, „Nordens sidste Nomade", sendte jeg Svenskekongen et Exemplar. Jeg havde meddelt Majestæten, at jeg vilde have stor Interesse af at faa Lejlighed til at iagttage Elg i Naturen og som Jæger gerne vilde

fælde en Tyr, — ikke Ko eller Kalv, men kun en Tyr. Senere kom Kongens forstaaende og venlige Indbydelse. Jeg skulde søge min Jagtlykke paa Domainechefens Revier ved Bålby Slot i Nerike, et Areal paa c. 40,000 Tdr. Land svensk, forpagtet af Grevens Svoger, Baron de Geer, vel kendt i Danmark. Paa hele dette store Areal af Skove, Søer, udstrakte Myrer, og hér og dér Agerland, fandtes formentlig kun c. 40 Stykker Elg. Det blev stillet mig i Udsigt, at jeg maatte regne med et Ophold déroppe paa c. 14 Dage. Jeg skulde bo paa Bålby Slot og derfra foretage Strejftog ud i Landskabet med Jagtfrihed over alt.

Jeg har altid foretrukket som Jæger og rejsende at bo udenfor Familielivet. Jeg véd intet bedre hér i Verden end min Frihed. Dette: at kunne komme og gaa, sove og spise, tale og holde Kæft, — alt, naar man kan og vil, det er for mig en Hovedbetingelse for at glæde mig ved Tilværelsen. Jeg ved intet værre, end at være til Besvær. Hs. Majestæt havde skikket mig i Huset hos den elskværdige og yderst gæstfrie Familie paa det gamle Bålby. Men, — disse gode Mennesker kendte ikke mig. Maaske vilde jeg mishage dem. Jeg vilde være fri for at stille til Middag i „Spidskjole". Det kunde falde mig ind, at blive ude — „paa Anstand"— om Natten o. s. v. o. s. v. Hvorledes skulde disse høflige og stilfulde Svenskere med *ægte,* blaat Blod *blive af med mig* — inden de 14 Dage — uden at krænke mig, gøre mig bedrøvet, saafremt det viste sig, at jeg ikke „passede i Interieuret"? — Heller ikke kunde jeg vederlagsfrit modtage 14 Dages frit Ophold som octroyeret Gæst hos Fremmede, jeg aldrig havde Udsigt til at gengælde. Nu, — jeg erfarede senere, at jeg vel kunde have sparet mig disse Bekymringer: Bålbyerne var prægtige Mennesker, jævne, naturlige og forstaaende. Men, — hvem véd, hvad én gaar ind til — paa et Slot — i fremmed Land — som en Art nettere „scurra"?

Jeg skrev da til Bålby: Hjærtens Tak! — Om man vilde tillade mig at bo paa et „Torparestelle" ude i Revieret? — Om jeg, for Selskabs Skyld, maatte medtage en Ledsager, daværende Premierlieutenant Oskar Philipsen ved Dragonerne i Næstved, — nu den vejrbidte, vidtberejste Oberstlieutenant, — der meget gerne vilde deltage i denne Jagt og ofte havde besøgt mig som Jæger? — Endelig: om jeg, eventuelt mod Erstatning, kunde hjemføre Tyrens Hoved og Skind med Klove, — *hvis* jeg fældede en Tyr?

Baron de Geer, — han har sagtens alene ved dette Brev modtaget et underligt Indtryk af mig, — gik ind paa alt. Og en smuk Eftersommerdag rullede den bekendte Dragonlieutenant, „Pan" og jeg over Kongens Nytorv til Skibet, der skulde føre os til Göteborg. Philipsen havde forud faaet Instrux om, hvad man burde ha' paa Benene, naar man skulde jage i sligt Revier. Jeg havde flere Gange før jaget

i Småland og vidste, at bl. a. tynde Laklæders-Støvler ikke var hensigtsmæssige. Ikke desto mindre var min Rejsefælle elegant udhalet med saadanne Paradefoderaler, der efter to Dages uendelig Vandring gennem Myrer, Klippeterrain og Sump, skiltes ad — Overlæderet fra Saalen — som Degnens Præken i Præstens Forfald.

Ved den sidste Station paa Rejsen blev vi modtagne af Godsforvalteren, der gav os et Kort over Landskabet og de nødvendige Oplysninger angaaende vort Kvarter og de Førere — „skogsväktare“, — der hver Morgen skulde stille hos os. Og inden Aften naaede vi det Bolssted, hvor vi skulde bo, — maaske hele 14 Dage.

Huset laa paa en Halvø, omgiven paa tre Sider af en Elv. Det var rare, magre, højtidelige Folk, der beboede det. Der var Safran paa Vællingen og Frikadeller flere Gange om Dagen. Om Morgenen før Fanden fik Sko paa, stillede to gamle, graabørstede „Skogsväktare“, sindige, erfarne Skovmennesker, der vidste, hvor Elgen havde sin Gang paa Døgnets forskellige Tider. Efter et tarveligt Morgenmaaltid vandrede vi ud i det uhyre og næsten mennesketomme Landskab, en stor og herlig Natur, der alene var Rejsen værd.

Vi saa paafaldende lidt Vildt: en enkelt Flok Urhøns, en enkelt Tjæder og en Grævling. Da Elgen er meget sky og forsigtig, vilde vi ikke skyde andet Vildt. Dog, — Grævlingen maatte lade Livet for Philipsens Skud. Vi saa — gennem Kikkert — en gammel Ko med sin langbenede Kalv staaende paa en Klippe langt borte. Og jeg hørte de dundrende Klovslag af en Elg, der flygtede over den haarde Grund.

For ganske utrainede Jægere er en hel Dags Vandring i et saadant uvejsomt Terrain meget anstrængende. Da Aftenen kom blev vi da ogsaa hurtigt enige om, at tage en „Trille“ hos en Torpare til den lang Hjemrejse. Min Jagtkammerats Lakstøvler „gabede“ allerede. Og det samme gjorde *vi*, da vi havde spist Vællingen med Safran og Frikadellerne. Vi lavede os en Grog og trakterede vor højtidelige Vært med en lignende, lidt kraftigere. Saa kaldte han sin voxne Datter ind. Hun var ikke køn. Men from. Den unge, blege Pige satte sig strax til at spille Guitarre og synge lange Psalmer. Hun sang meget gudhengivent og havde meget daarlige Tænder, — *saa* bedærvede, at de kære Engle oppe i Himlen utvivlsomt, har ærgret sig over, at saa mange fromme, lange Gudsord, skulde komme sivende ud gennem sligt Stakitværk. Da hun havde sunget to Psalmer, var Philipsen falden i en tung og sund Søvn. Han snorkede. Jeg sparkede ham under Bordet paa Skinnebenene. Men kun for et Øjeblik genvandt han en Gnist af sømmelig Bevidsthed. Jeg fandt det passende, indtrængende at bede om en Psalme endnu. Men saa maatte vi ogsaa lægge os.

Anden Dag fandt vi friske Spor og „Fald“. „Pan“ var paafaldende

alvorlig, spændt opmærksom. Aldrig havde han „færtet“ noget saadant! Mod Sædvane holdt han sig ganske nær foran mig under hele den lange Vandring. Han gik fremad, saa rolig og forsigtigt prøvende, som havde han aldrig bestilt andet end jage Elg.

Saaledes gik vi, Time efter Time. Henad Kl. 3 om Eftermiddagen vadede vi over en stor Myr til en Klippeø, bevoxet med lavt Krat. Her var ganske friske Spor. Vi skiltes efter Skovvægterens Raad. Philipsen gik fra Øen over i det nære Skovbryn. Jeg tog Post i Udkanten af Øens Krat. Da min Kammerat var naaet til sin Post, lod jeg Hunden anvancere.

Langsomt, langsomt, — med løftet Hoved og Rygbørsterne rejst som en Manke, — sneg han sig frem paa Sporet mellem Øen og Skovbrynet. Et Øjeblik efter saa jeg det stolteste Syn, jeg som Jæger nogensinde har sét:

Med Forklovene støttede paa et Klippestykke, mod en Baggrund af sorte Graner, stod den uhyre Tyr, med det vældige Hoved rejst-højt i Vejret! lyttende. Den syntes i den sene Dags Lys sort som Kul. Den rørte sig ikke af Stedet: Den „stillede“ for Hunden, glemte al Fare. End ikke dens store Øren, dens langt-nedhængende, bløde Mule, bevægede sig. Under dens mægtige Skovle stirrede dens store, underlig døde Øjne som i Hypnose ned mod Hunden, dette Kryb, der vovede at forstyrre dens Ro! —

Det vældige Dyr stod saaledes næppe hundrede Alen fra mig. Næppe tredive Alen fra dén stod „Pan“. Han stod med løftet Hoved og sænket Hale, saa fast, som om han var naglet til Jorden.

Saa løftede jeg Riflen, en ganske simpel, enløbet Belgier. Til stort Vildt har jeg aldrig brugt andet Vaaben*). Man skal dog give ædelt Vildt en Chance. Og — Bevidstheden om, kun at have ét Skud at regne med, gør uvilkaarligt Haanden roligere. Jeg havde „spidst Skud“, i Retning skraat nedenfra opefter. Jeg „holdt“ over venstre Nøgleben.

Med et Brag styrtede Tyren sammen. — I næste Nu brasede den ind i Skovtykningen!

Vi søgte en Stund efter den; — med stor Forsigtighed løftede den gamle Skovvægter de lange, lave Grangrene: En *anskudt* Elg er en meget farlig og frygtet Fjende. Jeg begyndte at tvivle om at min lille Spidskugle havde dræbt den; at den traf var sikkert. Saa endelig fandt „Pan“ den, stendød. Den havde lagt sig mellem en Gruppe Klippestykker.

*) Dette Vaaben har „rasende Bane“ i de Afstande, som hyppigst forefalder paa Jagt i Skov, vel c. 150—200 Alen. Den udmærkede Jæger og modige Rytter, Baron Gregers Wedell, der knækkede Rygraden ved et Væddeløb for en Aarrække siden og ikke udholdt Livet som lammet Mand i en Rullestol, har med en saadan Riffel paa én Dag fældet 14 Stkr. Raavildt; det hed sig: 14 *Bukke*.

„En utamordentlig vacker kugel!“ udbrød Skovvægteren, lidt for behagelig.

Thi Sandheden er, at en brystsvag Skræderdreng med en „indskudt“ Riffel og en rolig Haand kunde ha' gjort det akkurat ligesaa godt.

Oftest fældes Elgen paa de store Klapjagter. Et Par hundrede Klappere er stundom stævnede til disse Jagter i de udstrakte couperede Terrainer, en meget kostbar Sport. „Snigjagt“ paa Spor og med den dertil øvede „Elghund“ er bedre og smukkere. Men — man kan stundom vandre længe, længe, før man omsider kommer Elgen paa Skudhold. Den fattige Almue hader dette store, mystiske Natdyr, der er som en Levning fra Urtiden at skue: Paa én eneste Nat kan en Elgfamilie, — Tyr, Ko og Kalv, — ødelægge en Skovboers eneste lille Havrestykke. Jeg har selv sét det. Der er svære Bødestraffe for „Elgtyve“. Men, — der er mange „Elgtyve“ endda.

Med to Stude som Forspand blev Tyren slæbt til nærmeste Kørevej genenm Skoven. Min Mission var — anden Dags Eftermiddag — endt. Vi vendte hjem til vort Kvarter, til Vællingen, Frikadellerne og Psalmesangen. — Jeg svor, aldrig nogensinde mere at tage Livet af saa herligt et Dyr: Det glæder mig ikke. Det er for let. Og Risikoen for ringe. Næste Aar modtog jeg igen en venlig Indbydelse. Men, jeg har holdt min Ed.

Dagen efter, en Søndag, afhentedes vi til Bålby Slot i en elegant Ekvipage. Jeg længtes nu kun efter komme hjem igen. I Godsforvalterens Gaard saa jeg for første Gang en dansende Trane. Denne indfangede Fugl var fuldvoxen og tam og befandt sig tilsyneladende fortræffeligt. Det var et uimodstaaelig komisk Syn, og „Pan“ var ligesaa latterlig i sin Forundring over denne Dansemester. Ved en hyggelig Familiemiddag, hvor Elgfilet serveredes til Champagnen, lærte vi at holde af vore tilforordnede Værtsfolk. Man bad os forblive paa Bålby og fortsætte Jagten; men jeg maatte afsted. Og efter en munter og smuk Aften kørte vi til nærmeste Station for at rejse med Nattoget til Göteborg. Tyrens Hoved, Skind og Klove dannede en uhyggelig, mystisk Del af Bagagen. Da vi pr. Droske transporterede Trophæen fra Københavns Havn til zoologisk Museum, havde vi nær foraarsaget Opløb. Det var én af de største Tyre, der længe var fældet paa Bålby: 6 Aar gammel; c. $5^1/_2$ Alen lang og høj. Jægeren, der flaaede den, paastod, at den vejede „1200 Skålpund svenska“. Det kan godt være, at det er Løgn. Han fik nogle Kroner for det.

Et Aarstid efter at jeg, kaldet til Sygehus- og Distriktslæge 1899, var flyttet til Sorø, mistede jeg paa en forsmædelig Maade min trofaste og mageløse Jagthund. En Dag savnede vi ham. Jeg søgte efter

ham, da han heller ikke sent paa Aftenen viste sig. Jeg kaldte, brugte Hundefløjten. Paa dette Signal viste „Pan“ sig endelig: Vaklende og møjsommeligt kom han op fra Kælderen, slæbte sig opad Trappen. Hans stolte Hoved hang nedad. Hvid Fraade drev ham ud af Munden. Haarene paa hans Ryg var rejst som Børster. Øjnene var fulde af Taarer. Stille klagende slæbte han sig hen til mig og lagde sig ved mine Fødder. Jeg bar ham ind paa hans Leje, og han lagde sig strax til Hvile. Jeg trøstede ham, saa godt jeg kunde, haabede selv, at det kunde være en forbigaaende Sygdom. Næste Morgen var „Pan“ død.

Jeg lod en Dyrlæge undersøge Kadaveret. Han erklærede, at Hunden var dræbt ved Arsenikforgiftning. Jeg havde just i dé Dage haft et uundgaaeligt Sammenstød med en Borger i Byen, en gammel, uhyggelig Person. Jeg fik opspurgt, at han havde meddelt Folk, at „nu satte han Gift for Rotter.“ Han boede langt fra min Bolig, og jeg maa ansé det for udelukket, at den hjemkære og velfodrede Hund skulde have — *af sig selv* — opsøgt og ædt hans Rotte-Sukker. Det stod mig klart, at denne Mand havde lokket Dyret til sig og forgivet det. Dog, — jeg var ude af Stand til at bevise det og hævne denne fejge og modbydelige Handling. — Kort efter blev Manden selv syg og fôr heden; — ingen véd, hvorhen.

I Foraaret 1900 og Efteraaret 1901 var jeg paa Studierejser som Chirurg, i Berlin, Cøln, Paris m. v. Jeg opspurgte efter min Hjemkomst i 1900 en Hvalp efter „Pan“ og købte den strax. Den mindede i meget om sin Far; men jeg boede nu i en By, mit gamle Revier — 2 Mil borte — viste det sig umuligt at frede, og i Egnen om Sorø er Jagten nærmest værdiløs. Jeg havde sjældent Tid til at jage. Det unge Dyr blev af Byens Drenge gjort „apportérgal“. Jeg pensionerede Hunden i Jagttiden 1901 hos Skovrider Kaas, Gunderslevholm (omtalt forhen). Den var dér i flere Maaneder, men det lykkedes ikke, at faa ham gjort lydig og „hareren“. Vi jog flere Gange med den, men hver Gang et Stykke Raavildt, en Fasan eller Hare sprang, — og dér var den Gang en Vrimmel af disse Vildtsorter! — gik den paa Hals over alle Lande. Omsider satte min Ven den for en Mælkevogn, thi den var stærk som en Bjørn. *Saa* bad jeg ham om hellere at skyde den en Kugle bag Øret.

Siden har *jeg* ikke *villet* eje nogen Jagthund. Meget mod mit Raad og min Villie medbragte *min Hustru* derimod en Dag en tyk, tydeligt „forfalsket“ „Gordonsetter-Hvalp“ fra en Dame i Hovedstaden, „der ønskede at redde det yndige Dyr fra at blive druknet.“ Det var netop i Begyndelsen af Krigs- og Dyrtiden, da Brødforsyningen var knap, Kødet vanskeligt at betale. Jeg var rent ud sagt vred over denne Gave, og da Hunden skulde være *udelukkende* min

Hustrus Hund, og da hun selv — og Børnene! — vilde „opdrage og dressere den“, imødesaa jeg et langt Perspektiv af Ubehageligheder og daglige Kvaler.

Denne „Ajax“ aad sig i en Fart stor og tyk. Den aad, graadig som en voxende Gris, for mange, surterhvervede Penge om Ugen. Og, — jo mere den aad, jo mere fremtrædende blev dens køteragtige Egenskaber, dens fejge, modbydelige Bastard-Karakter. Jeg har aldrig behandlet mine Hunde haardt eller brutalt. Men, — en Hund *skal lystre*. Kan man ikke med Læmpe lære den dét, maa man hellere holde Kat, Pappegøje, Kanariefugl. Da dette Dyr blev saa stor som en Kalv og alligevel fortsat tilsølede Trapper, Stuer og Gange, rekvireredes til den et fortræffeligt Hundehus med alle Nutidens Bekvemmeligheder. I denne Villa skulde „Ajax“ slumre om Natten, der var dén Tid paa Døgnet, da han „lod alt gaa“. Men, — lur ham! Efter nogle Dages Forløb ønskede han ikke at benytte „Villaen“ længere. Man „skal være god ved Dyrene“ o. s. v. Og saa fik han atter Lov at beherske hele Huset.

Som Hundeven og gammel Jæger vil jeg her ogsaa berette om *denne* Hund: Det synes mig nemlig *ogsaa* at have sin kynologiske Interesse, til en Afveksling at høre lidt om, *hvor* frastødende en forkælet og ganske uopdragen Hund i Sandhed *kan* blive. —

Kort: Naar man, med Udsigt til at blive bønhørt skulde kalde paa dette store Dyr, maatte man sætte sig paa Hug og benytte en stille-indsmigrende Falsetstemme. Kaldte man i den sædvanlige imperative Tone, saá Bæstet sig blot om, viftede med Halen og efter kort Betænkning rendte han selvsikker videre i Landskabet. Men kaldte man i Stuen, inden fire Vægge, hvor han ikke *kunde* echappere, saa — lagde han sig paa Rygen med koket omkrængede Ørelapper, viftede sig med Forlabberne, rullede med Øjnene, og — udtømte sit ækle Vand i en stor Sø ud paa Gulvtæppet! — Det vakte Familiens følte og ikke helt lydløse — Indignation, naar man „talte haardt“ til Kræet. Og gav man den et Rap, var det forbi med Husfreden i flere Dage efter, og man kunde mærke ligesom en Genklang af Rappet i Kokkepigens Tilberedning af mine Maaltider, som jeg, paa Grund af min Stilling, oftest maa nyde alene paa mit Værelse til ganske vexlende Tider: *Hun,* Kokkepigen, var nemlig ogsáa „paa Ajax' Parti!“

Kort: *Hele* Huset var efterhaanden „Ajax's“, og dens Partis“. I det gamle Vers „Rejsen til Amerika berømmes det fjærne frie Land ved et: „Man spytter paa Gulvet, hvor man vil“ — —

Denne Ajax *gjorde* paa Gulvet, hvor han vilde, Dag og Nat! Hele Huset stank af „Ajax. Og, da Motorcyclisterne saa med Rette klagede over, at Bæstet fandt Adspredelse ved at springe op ad Maskinen og forsøge, om den kunde væltes, tog jeg min Revolver, samlede alt mit Mod og holdt følgende korte Tale til dette vanartede Kreaturs „Parti“:

„Hvis der ikke hér, strax, aflægges bestemt Løfte om, at Dyret er ude af Huset inden 24 Timer, skyder jeg den ned — som en Hund! — skønt det s'gu er altfor godt et Navn til det Asen!"

Dagen efter var han „Bindehund" i en stor Gaard en Mil fra Sorø, hvor man yndede decorative „Racehunde". Jeg har aldrig siden kaldt paa „Ajax".

Foruden de omtalte Hunde har jeg i ganske kort Tid ejet enkelte andre. Kun én af disse skal jeg — til Skræk og Advarsel — kort beskrive.

Dens Navn var „Boncoeur". Men den lød det ikke, og dens Hjærte var ondt. En Sommerdag i Halvfemserne kom Kammerjunker — nu Kammerherre — Collet ridende og tilbød mig Hunden, en meget fin Racehund, glathaaret, tysk Pointer. „Den var lidt sky for Skud. Men — det gik nok over, naar Dyret blev brugt." Jeg lovede at forsøge mig med „Boncoeur", og kort efter ankom Uhyret.

Jeg burde have sagt mig selv: Naar en saa udmærket Jæger, saa erfaren en Kynolog, som Collet, vil af med en fuldt udviklet Racehund, saa er det, fordi han ikke nænner at skyde den paa Grund af dens Fejl. Og, — saa kan næppe nogen anden Jæger faa den omvendt. Heller ikke du. — Men, jeg tog forhaabningsfuld Dyret i min Varetægt og førte det, sammen med „Lister", strax paa Bekkasinjagt.

Første Gang jeg skød, rendte Hunden hjem som fulgte selve Djævlen ham i Haserne! Næste Gang havde jeg den i Kæde. Den havde hidtil hverken villet søge eller „staa". Da Fuglen faldt, sprængte den Kæden og — rendte hjem! — Han var „lidt sky for Skud". Tredje Gang var Kæden saa svær, at Faneflugt var umulig. Da Bekkasinen faldt, førte jeg varsomt Hunden hen til den; men — den syntes hellere at ville lade sig kvæle i Halsbaandet, end snuse til Fuglen — end sige da apportere den! Saa slap jeg den løs, hvorpaa den rendte hjem som forhen. Efterhaanden opgav jeg at arbejde med dette Dyr. Thi den syntes at være sindssyg. At saa intelligent et Dyr, som en Hund som Regel *er,* virkelig *kan* blive sindssygt, dét anser jeg for sikkert.

„Boncoeur" gøede aldrig. Og — den bed undertiden ganske umotiveret og lumskt — uden forudgaaende Vredesyttringer, uden Knurren, Snorken, Bjæffen. Dorsk og uinteresseret kunde den i Timevis ligge og sove. Den var ulydig og ondskabsfuld. Kort og godt: Sindssyg. Men, den var en elegant bygget Hund — med „Racepræg"!

En Dag skænkede jeg den til min brave Svoger, Forpagter Brohm, Ravelsegaard. Han gik aldrig paa Jagt og vilde kun benytte Hunden som „Hushund". Jeg var glad ved at komme af med Dyret paa ublodig Maade, og jeg var den Gang endnu ikke sikker paa min

Diagnose, Sindssygdoms, Rigtighed. Forpagteren besad i Forvejen en ganske ualmindelig hæslig Køter og trængte virkelig til en „Kavalerhund“.

„Boncoeur“ fortsatte sit underlige Levned hos sin ny Ejer: lumsk, dvask, bidsk uden Varsel. Men — en Nat vaagnede denne Hund pludselig til Livet: Under mystisk Paavirkning forførte den den stedvante, hidtil uhyre skikkelige Køter til „Heltedaad“. Begge Hundene forlod Gaarden, afsøgte de vide Marker, fandt de græssende Faar og dræbte og skambed fire af disse, før man fik bræmset deres Ufærd. — „Boncoeur“ blev „hængt og skudt“ — paa en Gang.

Det gaar med degenererede Hunde, som med visse degenererede Mennesker: En skønne Dag — eller Nat — vaagner Morddriften i dem. De rotter sig sammen med en forført Kammerat og vorder fra „Husdyr“ blodtørstige Rovdyr. Næsten hvert eneste Aar klages der i Bladene over denne Art af Hundebedrifter. Og „Delinkventerne“ er oftest slet ikke Jagthunde, men store, fede, stupide Køtere.

UNIVERSITETSAAR

(FRAGMENTER)

En ung „Rus“ fra Landet, særlig fra et gammeldags Præstehjem, det være saa „kultiveret“, som vel muligt, — en „Rus“ paa Baggrund af otte Aars „Opdragelse“ paa en isoleret Latinskole og Opdragelsesanstalt, *han* frembød i hin Tid, naar han en skønne Dag pludselig omplantedes til vort lille Lands altfor store Hovedstad, indaccorderedes i et Pensionat, og *nu* var „fri Fugl“ — Gud hjælpe os! — et Billed af Disharmoni og ængsteligt-søgende Usikkerhed.

Hverken fra Hjem eller Skole var han instrueret angaaende „Hovedstadens Fristelser og Farer“ i alle dens varierende Former. Hidtil havde han været ganske overladt til sig selv hvad Knøseaarenes mægtige og ofte nok overvældende, sensuelle Foreteelser angaar. I Stilhed, i mut Tavshed, hyppigt under uvilkaarlig „Angst og Bæven“, har han lyttet til altfor tidligt erfarne Kammeraters mere eller mindre farvede, ofte frastødende raa Beretninger. Han har maaske læst Paul de Kocks „La maisson blanche“ og — paa Grund af psychisk Søsyge — maattet lægge dette Værk fra sig. „Decameron“, som i vor Skoletid udkom i dansk Oversættelse, fik han „kigget i“, kort før den blev opdaget af Lærerne og konfiskeret — ligesom Tobakspiberne, men uden Spor af Kommentarer. Angaaende „Kvinden“ er han ganske i Vildrede. Han har sét dette andet Køn paa Skoleballerne fremstillede i hele, lange Rækker, decolleterede for og bag. Ganske uvilkaarligt var det en sjælden Gang faldet ham ind, at dén og den var „lige til at bide i!“ — Og saa, — da en Flok af Skolens ældste Disciple en Aften efter en Theaterforestilling i Næstved begejstrede gjorde et Forsøg paa — ikke at „bide i“ — men at bringe en smuk, ung Skuespillerinde deres Hyldest, var Rector og hele den agtværdige Del af de Ledende i allerhedeste Oprør af Indignation. En øjeblikkelig Udsmidning af Synderne var ventileret og hindredes — ved Forbøn — med Nød og neppe. — Han havde set Spirituosa i store Terriner blive tilbudt Store og Smaa *ved Skolefesterne,* Aar efter Aar. Men, — da en „Venneklynge“ af *voxne*

Kammerater en Dag paa rimeligt Motiv holdt en Fest *i Skoven*, var den moralske Indignations Hane lige ved at blive kvalt i sit eget Gal til Guderne, og der idømtes 8 Dages Tugt- og Rasphus af Sommerferiens 31.

En saadan ung Mand har angaaende „de moralske og ethiske Værdier“ saa hyppigt følt sig desorienteret, at han, ved nærmere Overvejelse, ikke har nemt ved at hitte Rede i Grænseforholdene mellem Godt og Ondt, Tilladeligt og Utilladeligt; mellem i jesuitisk Forstand mere eller mindre Tilgiveligt, ja maaske Anbefaleligt, og Utilgiveligt, Forkasteligt. Saafremt ikke mange af slige „befriede Fugle“ besad en i Stilhed udviklet Smag og Skønhedssans, en ethisk-romantisk farvet Drift og Trang og Længsel, — saa gik det dem ilde. Det var denne, ganske ureflekterede Smag, denne Længsel efter Skønhed, der som en usynlig Engel, — de gode, rene Hjems, — mangen Gang ledte en ung Students glødende hede Sindelag — ialtfald forholdsvis uskadt gennem Storbyens Uhygge.

Først langt, langt senere i mit Liv, som moden og privat Mand, har jeg følt en Ensomhed, der overgik dén, jeg fornam i min første Studentertid.

Min Far var uendelig god og opoffrende mod os for at „faa os fremad“. Men han var ingen velhavende Mand, og vi *skulde* jo være sparsommelige. —

Som var det igaar, mindes jeg vort første Skridt paa Sparsommelighedens Vej: Min Bror og jeg var endnu ikke kommen i Ro i Pensionatet, Studiestræde 18. Kort efter vor Ankomst til Byen vandrede vi omkring og saá paa vore nye Omgivelser. *Jeg* fandt, at der var kønnere, bedre, morsommere paa Landet. Og jeg blev *aldrig* rigtig glad ved Livet i store Byer; Paris er den eneste Storstad, jeg længes tilbage til, skønt jeg kun har besøgt denne By to Gange, i kort Tid, og som en fattig, studerende Læge. Min Bror forblev hele sit Liv i København, og hin Dag var den første af de mange tusinde, der for ham skulde følge efter.

Snart blev vi sultne. Vi saá paa forskellige Caféer og Restauranter. De forekom os altfor „fine“ for vor slunkne Pung, og vi traskede videre, rundt, rundt, rundt. Omsider begyndte vore Tarme at „skrige“. Vi kom forbi en Kælderbeværtning ude paa Vesterbro. Der var to Blomster og en Kanariefugl i Vinduet, der sad helt nede ved eller snarere under Jorden, garderet af en Fortovsrist.

„Lad os bare gaa ned hér,“ foreslog jeg. „Hér er Blomster og Fugl i Vinduet, sér du.“

Forsigtigt steg vi ned i Dybet og saá ind. Jeg forrest, med Haanden paa Dørgrebet, beredt til Retraite.

I et Nu forstod jeg, at vi var „gaaet galt i Byen“. Det var en rædsom Knejpe! I en tæt Os af Brændevin og Tobak sad ved de

smaa, tilsølede Borde en Bande af Vesterbros modbydeligste Sjover- og Alfonstyper. Ingen spiste; alle drak. Og alle syntes drukne. En frygtelig Kæmpe i islandsk Nattrøje og Træsko lettede sig i Sædet, truende:

„Hva' Fa'n!" brølede han, „hva' Fa'n vil saadan et Par Studenterlus hér! — Ka' vi være i Fred hér for saad'n et Par Fars-Sønner!"

Vi trak os skyndsomst tilbage, op ad Trappen, ud paa Gaden, afsted!

Om Aftenen holdt vi vort Indtog i Pensionatet. Vi fik herligt Smørrebrød og opvarmet Risbudding med den saa velkendte, røde Repetérsauce. Ude i Køkkenet skældte Værtinden Pigen ud: — „Nu har du *igen* vendt den beskidte Side a' Buddingen *opad!* — Hvor tidt har jeg ikke sagt dig" — —

Dog, — efterhaanden fandt jeg mig bedre i dette nye Liv. Paa gammeldags Maade havde min Far bevirket, at vi to Gange om Ugen blev indbudt til at spise Middagsmad i Familie. Om Søndagen vandrede vi langt ud paa Østerbro, hvor Onkel Lund levede som Partikulier. Han var gift med en af Fars gamle Søstre. Der var tre gamle Cousiner. Lund havde ejet „Brønsholmsdal" ikke langt fra Hirschholm. Det var alle elskværdige, stille, trofaste Mennesker med en Masse fornuftige Ben i Panden, og vi fik altid Suppe og Kalvesteg til Middag. Onkel var en vever Olding, men kunde, efter en Styrtning med sin Ridehest for mange Aar siden, kun gaa med Besvær. Han var ravjysk og holdt ærlig fast ved sin kraftige Dialekt. Jeg traf ofte min Fætter og Svoger, Etatsraad Anton Kaarsberg, og min Halvsøster Louise, i dette Hjem om Søndagen. Lund elskede et Slag Kort. Gardinerne til Gaden blev rullet ned — for mulig Forargelses Skyld i Hensyn til Kirketid og Helligdag etc. Saa gik den lange, lange L'hombre af Stablen med Liv og Lyst; men med uhyre beskeden Omsætning. Et Par Gange maatte jeg, i Mangel af bedre, til Spillebordet. Jeg kunde *kun* spille Whist, gjorde det temmelig daarligt, og gav regelmæssig Kortene galt. Jeg har aldrig interesseret mig stærkere for Kortspil.

„Om igen!" befalede Onkel Lund vrissende. „Om igen! — det er s'gu ikke andet end Dovenskab!"

Tilsidst blev jeg anset for umulig og slap paa dén Conto fri.

Om Mandagen spiste vi hos Onkel Steenstrup. Hjemmet dér mindede i meget om Hjemmet paa Østerbro. Risengrød og Fisk. Japetus Steenstrup boede paa Nørregade Nr. 10, vi havde saaledes, mens vi Brødre i det første Studenteraar boede sammen i Studiestræde, kun et Par Minutters Gang derhen. Steenstrup havde paa en Islandsrejse fattet megen Godhed for Islændere. Af de tre Studenter, der, foruden os, spiste dér Mandag Middag, var de to Islændere. Den ene gjorde

senere en særdeles hæderlig Karriere. Den anden, en Mediciner, gik det en Aarrække efter som nybagt Læge meget ilde. Han var dén Gang, — hine Mandage, — tilsyneladende en skikkelig Fyr, en lille, firskaaren, grim Islænder, der altid lugtede af „Tørrfiskrr“. Han var „Danskæder“, og jeg mindes os endnu, staaende paa Frueplads i øsende Regnvejr under en temmelig svagelig Paraply, han citerende — med vildt-stirrende Blik ud i Graavejret — et islandsk Sørgekvad om Forholdet til Danskerne — begyndende:

„Islandr! du o-o-lyklige Landr!“ o. s. v. Onkel Japetus nærede — med sin gode Risengrød — „en Slange ved sin Barm“. „Slangen“ og jeg havde netop rejst os fra hans Bord. —

Efter vel et Aarstids Forløb ophørte dog ganske stille disse Bespisnings-Visitter i de to udmærkede, gamle Familier. Jeg var en meget interesseret og flittig Student, og disse obligate Middage tog, den ene et Par Timer, den anden næsten hele Søndag Eftermiddag. Jeg nærede megen Pietet for begge Familierne. Men, saaledes som jeg efterhaanden udviklede mig, havde jeg en Følelse af, at Familierne ikke havde saa megen „Pietet“ for mig. Den højst alvorlige, faamælte Maade, paa hvilken Risengrøden og den stegte Torsk med paafølgende Kaffe om Mandagen gled ned i Islænderne — og hele Selskabet, virkede æggende paa mit Temperament. Og jeg opfandt, uimponeret og stundom kaad, som jeg var, smaa discrete „tricks“, der, uden i mindste Maade at have en „flabet“ Baggrund, kun gik ud paa at sætte Liv *i Islænderne*. Dette lykkedes over Forventning. Pludselig, midt i Fortæringen og Højtideligheden, stirrede de vildt ud i Rummet med Aasyn som congestionerede, revnefærdige Trolde. Undertiden lo de højt. Onkel var nerveus, yndede ikke slige spontane Explosioner af indeklemt, ungdommelig Livstrang. Og jeg tror nok, at han allerede den Gang fik et lille „Horn i Siden“ paa mig, et „Horn“, der under min senere Udvikling og hele mit senere Syn paa Tilværelsen og dens Værdier ikke syntes just at voxe nedad. — Jeg aner ikke, hvad jeg har gjort *ham*.

Ogsaa den kære, gamle Familie paa Østerbro syntes efterhaanden at fange nogen Tvivl om, hvorvidt min Udvikling gik i dén, den Gang ene rigtige Retning, den conservativ-ortodoxe. Min Bror, Johannes, brød jo — ganske aabenlyst! — med Orthodoxien m. v. Og jeg, der i Virkeligheden var en yderst beskeden og ligeoverfor Ældre ret indesluttet Student, blev utvivlsomt i Stilhed mistænkt for at være smittet af Tidens gryende Unoder. — Kort: Vi mødtes sjældnere og sjældnere ved Søndagskalvestegen. Den forsvandt tilsidst i det Fjerne, — i en „Duft“ af ærligt Vemod.

Snart havde vi af regelmæssigere Familieomgang kun tilbage min Fætter og Svoger, *Anton Kaarsbergs Hus*.

Jeg, og sikkert alle, der lærte dette gæstfri og livlige Hjem at

kende, mindes det med Taknemlighed og Glæde. Anton K. giftede sig ret tidligt som juridisk Candidat. Gennem hele sit Liv var han „Kontormand“, blev omsider Kontorchef i Overformynderiet og déréfter Administrator i „Husejernes Kreditforening“, R. af Db., Etatsraad etc. Han var en „correct“, men spillevende Personlighed, med stor Sans for Humor og selv i Besiddelse af et varmt og meget aabenhjærtigt Lune. Han elskede Ungdom, forstod dens Udslag og Foreteelser, og var en mild Dommer. Han var en meget mager, spinkel, lys Mand af Middelhøjde, yderst soigneret og altid glat friseret og barberet. Kun Overskæget lod han voxe. Saavel dette som hans Hovedhaar bevarede ogsaa i hans Alderdom sin blond-brunette Farve. Dette, saavel som hans let vakte Livlighed, hans smukke, hjærtensgode Smil og hans klukkende, smittende Latter, bevirkede, at han aldrig kom til at sé gammel ud. Da han giftede sig, lignede han en Skolediscipel, og ældre Paarørende benævnte ham ofte „den bette Anton“; hans og hans Slægt var Jyder.

Hans Hustru, min Halvsøster, var en livlig, aandelig interesseret og usædvanlig musikalsk Kvinde. Hun besad en meget stor og i hendes yngre Aar meget skøn Stemme. Hun var en trofast og god Personlighed. Hun ejede ikke sin Mands naturlige Humor og brede Lune, og hendes Dom var strængere. Fælles for dem begge var kærlig Vennesælhed og Deltagelse for andre Menneskers Nød og Sorger. Fru Louise var en velproportioneret, statelig Dame, med en skarp Forstand og rigelig Menneskekundskab. Da hun ældedes, blev hun meget orthodox-religieus, talte ofte om „gudelige“ Materier og om Præster, der var paa Moden. Anton led ikke disse Emner. „Præstehistorier“ morede ham ovenud. — Da en ældre, yderst bigot Frøken en Gang i et Selskab i en Præstegaard ude paa Landet, ilede med at berette om et Kirkebesøg et Par Dage forud hos en bekendt Modeprædikant i Hovedstaden, udtrykte hun sin Beundring i følgende, ilfærdige Ordelag:

„Ja, tænk Dem! — *hvor* han er mageløs! I over fem Kvarter stod han paa Prækestolen, aah, saa henrivende veltalende! Det *flød* som Honning fra ham! Og — han brugte ikke Papir*)!!“

Der opstod en underlig Stilhed i Selskabet. Hvorefter Conversationen discret gled videre. Men, — naar Anton Kaarsberg refererede en slig, uskyldig Historie fra Hverdagslivet, lo han respektløst-hjærteligt.

Under hele mit Ophold ved Universitetet — afset fra den travleste Examenstid — samledes vi, min Bror, Fredrik Villerup, undertiden Ludvig Kabell og jeg, hver eneste Torsdag i dette kærlige og forstaaende Hjem. Efter Aftensmaaltidet serveredes Grog og Cigarer; og med Sang, Musik og en billig Whist fløj Timerne, som

*) Damen mente *skreven* Præken.

tvangfri Fugle. Jeg kunde ofte *længes* efter disse Torsdage, denne lille Kres af forstaaende Venner.

I den gamle „Studenterforening“ kom jeg nu og da i det første Par Aar. Jeg var i samme Tidsrum Medlem af Studentersangforeningen. Jeg saá ofte „gamle Hartmann“ dér, en høj, statelig og smuk Olding. Ogsaa „Kammersanger Hansen“ mindes jeg som en bred, jovial, meget dygtig Dirigent.

Men Knaphed paa Tid og — endnu mere — paa Penge gjorde min Deltagelse i dén Del af „Studenterlivet“, der repræsenteredes dér, ret sporadisk. Desuden fik jeg snart Afsmag for dén Form af „Aandfuldhed“, der i hine Aar ansaas for morsom og underholdende; og — man *skulde* helst *more* sig i „Foreningen“. Ganske vist var der ogsaa undertiden Alvor i Tingene. Jeg mindes saaledes et Foredrag af *A. C. Larsen* om „Tro og Viden“. Det var et difficilt Emne. Præsten *Hoklenberg* angreb under den paafølgende Discussion Foredragsholderen med Næb og Kløer. Men, — det endte dog alligevel med, at hver beholdt sin Opfattelse og gik hjem med den. Det samme gjorde jeg. Dog, — til Hverdag og ved „Soldene“, ved hvilke der serveredes megen, men daarlig Punch, regerede den Gang „Brandernes“ frygtelige Vittighedsform. „Branderne“ var i dén Grad paa Moden — i en Aarrække, — at de tilsidst blev ganske uudholdeligt-fjollede og „udtraadte“. Man nøjedes ikke med tilfældige, ganske naturligt-inspirerede Ordspil: Man „fabrikerede“ disse „Brandere“ i sit Ansigts Sved, for at aflevere dem, vel overvejede, ganske nøgne i al deres Armod, i Foreningen eller ethvert andet Sted, hvor man løb paa et Menneske. Indledningen var gerne denne: „Hvad kan man sige om — —?“ „Hvad kan man *ikke* sige om —?“

I en Sommerferie i et af disse første Studenteraar kom en Dag *Elith Reumert* vandrende til Skelby Præstegaard. Han var paa „Fodtur“, en meget langsom Rejsemaade efter Nutidens motoriske Fremskridt at dømme, men den Gang endnu yndet i Studenterverdenen. Man trampede afsted, ud ad Landevejene, maaske med en røget Sild og et Par Stykker Smørebrød i Lommen, — i hostrupsk, romantisk Haab om en venlig Modtagelse selv hos ganske fremmede Mennesker, navnlig i Præstegaardene, i Haab om gratis Affodring og Nattelogi, samt i levende Drøm om, netop paa denne Tur at træffe sin Skæbne i Skikkelse af en eller anden længselsfuld, lille, buttet Brunette, eller maaske en gyldenblond, slank, „herligt voxen Mø“. Datidens Ungdom led — saalidt som Nutidens — af dybere følt Beskedenhed: En nettere *Student* var naturligvis velkommen — overalt! Slig en fattig Globetrotter *kunde* jo *blive* til en uhyre stor Mand i Landet. Han var Arveprins til Alle-Muligheders Land! — desværre ogsaa til alle Umuligheders og Galskabers endnu større

Rige. I Eliths „Tilfælde“ var dog „Velkomsten“ ham sikker i hans Onkels og Tantes Præstegaard.

Natten forud havde han tilbragt i et uhyre folkeligt Gæstgiveri i Næstved. I min Skoletid besad Byen adskillige lignende. De havde alle Øgenavne: „Den fredelige Hensigt“, „Det blaa Øje“, — ja, endog noget saa mystisk hæsligt som „Det blodige anus“. Elith var havnet i „Det blaa Øje“. Han maatte om Natten dele Seng med en gammel Seminarist, der ogsaa var paa Fodtur. Jeg erindrer Eliths Beskrivelse af denne snurrige og brave Slof samt, at han hed Kupfernagel og afvexlende bad Fadervor, flere Gange i Timen, kradsede sit højre Laar med Neglene, og snorkede med smaa, boblende, gudhengivne Blaff. Da vi, efter en behagelig Aften, kom i Seng paa mit Værelse, begyndte vi at lave „Brandere“. Naar en af os var ved at sove-ind, vækkede den anden ham ubarmhjærtigt med en ny „Brander“, endnu værre end den sidste. Omsider var vi naaet til „Parodi paa Branderne“. — — Elith: „Hva' kan man sige om en Aalekvab'?“ — Tavshed. — „At den er — Knap-e-n-Aal.“ — Larmende Indignation! — Hvorefter jeg maatte hævne mig: „Hva' er det for nogle Ænder — hm, — der — ikke kan sige Rabb?“ — Elith stum. — „Naturligvis — Hjørnet-ænder!“ — Forarget Explosion! — o. s. v. o. s. v.

Dog, — jeg skulde ikke et Øjeblik have tænkt paa at meddele sligt fjollet Vaas, saafremt det ikke var en Sandhed, at dén Art „Vittigheder“ virkelig havde Kurs paa Datidens Lystighedsbørs. Dét, der morede Fætter E. og mig hin Nat var Parodien, vor egen Spot over disse „Aandfuldheder“. Vi gled begge meget snart ud af „Foreningslivet“. Efter et Par Aars Forløb kom jeg kun ved ganske enkelte Lejligheder i det gamle, venlige og yderst uskadelige Tilflugtssted for Datidens Studenter.

Jeg tog „philosophicum“, omtrent samtidigt „botanicum“ og dérefter Resten af „cantussen“, alt med 1. Karakter, kastede mig med stor Interesse over det medicinske Studium og blev samtidigt Voluntair paa Kommunehospitalet.

De Aar, der nu kom, indtil jeg i Vinteren 1880 blev medicinsk Candidat med 1. Karakter, var i høj Grad optagne af fagligt Arbejde og Hospitalstjeneste. Jeg var meget lykkelig ved mit Studium; har aldrig tænkt paa at blive andet end Læge, — efter at jeg som 16—17aarig Skoledreng, bl. a. paa Grund af Nærsynethed, havde opgivet Tanken om at fare tilsøs i det — forfængelige — Haab paa dén Maade at kunne faa min Udlængsel og Rejselyst tilfredsstillet. Sømænd sér ikke ret meget af dé Lande, deres Skib anløber; de er lænkede til Plankerne.

Dagene, Maanederne, Aarene fløj: Arbejde fra Morgen c. Kl. 8 til c. Midnat; Forelæsninger med Frokost i „Foranum nutritium“,

— den lille Kælder i „Chirurgisk Akademi“s Gaard, hvor den gamle, joviale *Iversen,* Portneren, solgte en Kop billig Kaffe eller en Flaske Øl til det medbragte Smørrebrød, — Hospitalstjeneste, kliniske Øvelser, snart paa Kommunehospitalet, snart paa Frederiks Hospital, Middag paa Spisekvarteret à højst 45 Ø. langt hen paa Eftermiddagen, saa Hjemmearbejde om Aftenen, — saaledes gik næsten alle Dage. I Theatret kom jeg yderst sjældent, maaske en Gang om Aaret. Og til Læsning udenfor Faget var der ikke Tid. Jeg holdt „Dagbladet“, den Gang et godt og anset Blad, og kunde saaledes erholde dog nogen daglig Oplysning om Verdens Gang uden at gaa paa Caféе, hvortil jeg ikke havde Raad. Iøvrigt levede jeg ved min Fars Godhed kraftigt og godt, holdt selv „tør Kost“ og spiste min Middagsmad ude. Thi Pensionatslivet holdt jeg kun ud ét Aar.

Jeg kunde existere uden at undervise, en stor Lykke for en Student. Et Par Gange gjorde jeg Forsøg paa at tjene lidt Lommepenge ved at skrive. Jeg fik et knaldpatriotisk Digt optaget i „Folkets Nisse“; — Redaktøren var, som nævnt, gift med min Moster. Han var en brav Mand; men jeg kom aldrig i Familien. Min Far kunde ikke lide „Nissen“ og sympathiserede ikke med Redaktørens Levebrød. Mit patriotiske Digt indbragte mig ingenting, og har næppe været stort mere værd mellem Brødre. Saa proberede jeg et illustreret Børneblad. Denne Gang behandlede jeg — i yderst let fattelig Form — naturhistoriske Fænomener, — vistnok „Fnatmiden“, der er et meget sælsomt Dyr. Man tog min Mide. Men, da den er et meget lille Dyr, fik jeg heller ikke noget for dén. Og, da jeg endnu en Gang paa Opfordring forsøgte mig og indsendte en rigtig god „Artikel“ om et meget større Dyr, bad Redaktøren mig i et ækelt, lille Brev om min Tilladelse til at „benytte min morsomme *Idé*“, saa vilde han selv koge en noget mindre Portion Barnemad paa den. Jeg fandt forleden Dag hans Brev i mit „Archiv“; jeg har faaet flere af dén Art siden. Redaktøren døde snart efter af Forstoppelse. Jeg sendte ikke Krans.

Allerede i Skolen gjorde jeg nu og da et Vers. Det var, saavidt jeg mindes, mest kadaverlyriske Oder med dybt vemodigt, erotisk Anstrøg, undertiden dog en ganske gemytlig Vise. I et Organ udkommende i Sverig for ældre „Gymnasiaster“, et litterairt Foretagende af vistnok kort Levetid, skrev jeg en lokal-herloviansk Skitse, „Min første Skoledag“. Den var godt og naturligt skreven. Men Rector Listov, der i Forvejen ikke kunde fordrage mig — rent instinktmæssigt, — var meget fortørnet i denne Anledning. Han sagde ingenting til mig. Men, da han snart efter traf min Far i et Selskab, fjedrede han strax over Gulvet hen til ham og sagde med dybt-bekymret, dog spottende Mine:

„Har De hørt, Hr. Pastor, at Deres Søn er bleven Feuilletonist?" — dén Gang og i de Krese et „uartigt Ord".

Da mine „litteraire" Forsøg saaledes baade i Skolen og som Student ikke havde indbragt mig andet end Ubehag, „hængte jeg min Lyra paa Væggen". Dette udelukkede desværre ikke, at den nu og da „gav Klang" uden bestemtere „Anmodning" fra min Side, — naar f. Ex. en Flue eller — paa Landet — en Oldenborre tumlede mod Strængene, naar min Nabo hinsides den tynde Brædevæg — oppe paa Kvisten, Pederstræde 34, Bagbygningen, — nøs og snød Næse paa dén for ham særegne modbydelige og forkyndende Maade, eller min Genbo, en Kæmpekvinde fra Vestkysten, dundrede i sit forstemte Klaver det samme „Stykke" hver eneste, evige Dag. Hun „forberedte sig til Conservatoriet". I slige, endog højst hverdagslige Tilfælde, kunde det hænde, at en Hyrdesang, et vildt Impromptu, en skummel Smædevise til den kunstneriske Kæmpekvinde, fødtes i min Hjærne. Men, — jeg fik ikke Tid til at skrive, at udforme mine Indtryk. Det var nemmere at tage mit Instrument paa Skødet om Aftenen og lade dét fortælle mig det altsammen — Plagerne og Glæderne, Bekymringerne og de stærke Forhaabninger. Nogen egentlig „honnet Ambition" i Retning af Forfatterværdighed har jeg aldrig lidt af. Dette: at skrive Bøger er kommet ganske af sig selv, uvilkaarligt.

„Ideer", Tanker og Billeder, som paatrængte sig med Krav paa Udformning, af dem havde jeg, som antydet, fortsat mere end nok. Jeg kunde have samlet dem i et helt Knippe, som man paa Amagertorv samler Radiserne, og hver Morgen en passant kylet dem i Hovedet paa hin Redaktør af Børnebladet, hvis han ikke var død af Bugvrid.

Fattige Medicinere blev dén Gang meget let noget ensidige. Hele Studieplanen var saaledes anlagt, at vor Interesse uafladelig blev stimuleret, navnlig i practisk Henseende. Fagstudiet faldt mig saare let. Men, det krævede dog meget og flittigt Arbejde, hvis man vilde frem i nogenlunde passende Alder. Livet paa Hospitalerne, paa Sectionsstuen, i Auditorierne, førte os samtidige Kammerater sammen en stor Del af Dagen, Aaret rundt. Vi *var* en Race, en Kaste, for os selv. Vi mødtes aldrig med D'hrr. Jurister og Theologer. Vi var — kort sagt: os selv nok, — hvilket baade har sine Fordele og Mangler. Der var noget forsorent, „burschikost", over Datidens medicinske Studenter, et stort Fond af aandelig Vivacitet, megen Sans for løssluppen Humor, for Livets Glæder og Goder. Og, hvad vort Fagstudium angik, megen Alvor. En Del af os gennemgik en skummel Krise, da vi som ganske unge Mænd pludselig saa Døren aabne sig til Hverdagslivets Rædselskabinet med dets frastødende Sygdomme, sejge Pinsler, dets Død, Sorg og menneskelige Elendighed. Naar

denne „Krise", „den medicinske Hypochondri" kaldet — et lidet træffende Navn — var nogenlunde overvunden, saa bragte det daglige Syn af Lægekunstens Magt til at helbrede eller dog lindre atter Ligevægt i vort Sind. Kun faa formaaede ikke at udholde Dagenes stadige triste Syner og Indtryk og maatte vælge et andet Studium.

Dette ret intime, kammeratlige Samliv bødede for de ubemidlede iblandt os i høj Grad paa vort Afsavn af købte Glæder. Nu og da, navnlig om Vinteren, mødtes nogle faa Kammerater til en Whist, til Discussion af Dagenes „brændende Spørgsmaal", til flerstemmig Sang ved et Glas Grog og den, ganske uundværlige Pibe-Tobak. Enkelte jævnaldrende af andre Kaster deltog dog undertiden i disse smaa, hyggelige Sammenkomster. Der var aldrig Tale om Spisevarer, og Serveringen saavel som Servicet var oftest uhyre spartansk. Ved en vis Lejlighed meldte f. Ex. Kunstneren Ludvig Kabell og Skuespilleren Elith Reumert deres Besøg hos mig en Lørdag Aften. Jeg boede dén Gang hos Romanforfatterinden, Enkefru Schørring, Børsgade, i et uhyre lille Værelse paa fjerde Sal, der afgav kneben Plads til mig selv, min Seng etc. Pengekassen var tom; det var sidst i Maaneden. Jeg var i dette Tilfælde kun i Stand til at byde paa „varmt Vand paa Maskine" samt Sukker til en Grog. Det afskrækkede ikke Gæsterne. Og, jeg mindes endnu, hvorledes de under glad Latter og de aabenhjærtigste Forhaanelser — „karrig Nidding!" — „Usle Gnier!" — „Elendige, egoistiske Fedtsyl!" — krammede ud af Lommerne haardkogte Æg, Smørrebrød, Cognac, Citron o. s. v. Hvorefter vi tilbragte en meget underholdende Aften sammen. — Dør om Dør med mig boede Skuespilleren *Vilhelm Wiehe* og hans Familie. *Jacques W.*, som senere under hans Ophold paa Gunderslevholm, blev min Ven, var den Gang en lille Dreng. Hans ældre Bror, senere Skuespiller, „stod" i en Boutik og var sikkert ked af denne Tilværelse. Han kom undertiden sent om Aftenen ind til mig og bad mig spille for ham paa Guitarren. Vilhelm Wiehe har jeg set som „Hakon Jarl", og jeg hørte ham læse i Studenterforeningen. Han var nu næsten blind. Han mødtes ofte med Vennerne hos Vinhandler *Bauer*, der serverede ungarske Vine, den Gang noget Nyt. Og han kom ofte sent op ad Trapperne.

Paa Caféer og Knejper mødtes vi kun sjældent. Enkelte af Kammeraterne var store „Solderister" og „Bygængere" og havde Raad til at slaa til Skaglerne. Og Lyst. Disse Undtagelser forlenede ved deres utallige Æventyr og brovtende Aabenhjærtethed hele Flokken med et vist, ingenlunde sandfærdigt Renommé for Dyrkelse af den mindre smagfulde Form af Bylivet. I det Hele var mine Samtidige livlige, kultiverede og navnlig yderst interesserede og flittige Studenter, der senere afgav et betydeligt Contingent til Landets allerbedste og dygtigste Del af Nutidens Lægestab. Hængehoveder var

der ingen af. Derimod brave og begavede Lægedygtigheder som Ernst Schmiegelow, Holger Mygind, Povl Hertz, Norrie, Boeg, m. fl. — Naar jeg nu — efter 40—50 Aars Forløb en sjælden Gang *ser* enkelte af disse flittige Studenter — ved en solen Begravelse, et finere Bryllup, — ordenssmykkede som Fastelavnsris, lidt forsigtige i Vendingen, saa — lover og takker jeg den gode Gud.

Med oprigtig Taknemlighed mindes jeg de allerfleste af vore Lærere ved Datidens medicinske Fakultet. Prof. anatomiæ *F. Schmidt* var baade som Lærer og Menneske en særpræget og fremragende Personlighed. Hans Foredrag var gallisk klart og concist, og han tegnede som en Kunstner af Rang. Skade, at vi ikke dén Gang havde optaget Fotograferingen i vort Fags Tjeneste: En Samling af Schmidts originale Tavletegninger vilde *nu* have været en Skat for de medicinske Studenter. Han var, da jeg lærte ham at kende, en ældre Mand, omkring de 60, noget over Middelhøjde, med ret hastige Bevægelser. Hans Stemme var skarp og gennemtrængende, kunde høres i hver en Krog af det store Auditorium. Han talte ret langsomt, men livfuldt og med hyppige Modulationer, Fald og Stigning. *Fr. Schmidt* var en halvmager, rank Mand, Haaret og det korte Fuldskæg rødligt-blond, graasprængt. Hans Bryn var buskede. Øjet blaat, livfuldt. Hans Træk var skarpe, karakterfulde, alvorlige. Ansigtet „vejrbidt". Naar han stod dér i den store Sal, Haanden hævet mod den sorte Tavle, denne stærke, concise Røst lydende ud i Rummet, rank med det stolte, mandige Hoved løftet, — saa lignede han ikke en Stuelærd, ingen Professor Universitatis Havniensis. Nej, — han lignede en vejrhærdet Fører, en Captajn paa et stort og kosteligt Skib, der *skal* føres ad vanskelig Kurs til sit Maal. Han var en alvorlig Mand, og han smilede sjældent. Men hans Smil var, naar det gled over hans markerede Ansigt, varmt og skønt som et Solstrejf. „Han havde haft en Hustru," fortalte en Ven mig, „som han havde den Lykke at elske. Hun døde. Og Schmidt forvandt ikke siden Smerten ved Tabet af denne Kvinde. Vi vidste dette. Og hos mange af os forøgede det vor Ærbødighed for denne Mand. Undertiden aflyste den pligttro Lærer Forelæsningerne i nogle Dage, ganske pludseligt. Saa vidste vi, at han, trykket af Tungsind, havde forladt Byen. Det paastaas, at han i saadanne korte Perioder gik paa Jagt paa Jyllands Vestkyst."

Prof. *Carl Lange* var af ganske anden Støbning. Han docerede pathologisk Anatomi. Han saa ud, som dét, han var: en lærd Mand. Han lignede i meget Rudolph Virchow. Hans Stemme var noget dæmpet, monoton, ikke kraftig og inciterende som Schmidts, hans Foredrag ret ensformigt. Han var velvillig og interesseret, naar vi henvendte os til ham for at faa opklaret et eller andet Tvivlsspørgsmaal. Men nogen egentlig personlig Kontakt havde han ikke med sit

Auditorium. Og jeg betvivler, at han nærede noget stærkere Ønske om at „være populær“. Ikke desto mindre var C. Lange baade afholdt og i høj Grad respekteret som den kloge, højt begavede og fremragende Fagmand, han i Virkeligheden var. Han var alvorlig, gjorde et noget tilbagetrukkent Indtryk. Og han sagde sjældent en Vittighed. Men, ved enkelte Lejligheder kunde hans skæggede Ansigt, de livfulde Øjne bag Pincenez'en, lyse i et — ofte noget satyrisk Smil. Dette hans Smil *kunde* virke som en stum, humoristisk-spottende Irettesættelse. — Da jeg som Underlæge ved Dragonerne maatte have nogen Skoleundervisning i *militair Ridning,* modtog jeg denne af *Berider Kruse**), Artillerikasernen ved Amagerbro. Min Svoger, Etatsraad Kaarsberg, havde foræret mig sine, meget kostbare, lysegraa Sommerbuxer. Mine Fedtlædersstøvler blev forvandlede til Blanklæders og forsynede med en skøn „Krave“ af Lak-Læder. I kort Jakke med Spændetamp, med Ridepisk og herligt-klingende Sporer færdedes jeg paa Ridedagene. Min Svoger var en mager, spinkel Mand. Jeg besad et meget muskuløst Korpus. Resultatet var, at Buxerne „sad“ saa revnende-stramt som paa nogen af Napoleons Grenadérer. Læg hertil et uhyre langt Overskæg og en stærk, „spansk Fip“, og — —. Dét *var* en ren „Phantasia“, som Kosakkerne kalder sligt. Jeg havde kneben Tid til at skifte Garderobe, naar jeg skulde paa Forelæsningen hos Lange. I Begyndelsen sørgede jeg for at gemme mine stærk udrustede Ben bag Amphitheatrets Bord. Men — Lange havde opdaget mig. Og, da jeg næste Gang kom lidt for sent, saá han *hele* Personen. Jeg glemmer aldrig hans Ansigt, hans Smil. Han *sagde* ikke et Ord. Bare smilede, rævepolisk, rædselsfuldt-satyrisk; tilgivende, dog — oppe fra Skyerne og nedefter — til Berider Kruses og min, fortiden saa oplivende, men pøbelagtige Etage i Underverdenen. — Jeg studsede senere baade „Knebelsbart“ og „Fip“. Men, min Hengivenhed til Ridesporten voxede sig i Aarenes Løb større og større. I *dén* var der Alvor.

Gamle *Professor Warnecke* docerede Pharmacologi. En lille, ma-

*) *Kruse* var en midaldrende Mand, vejrbidt, med let tyk Dialekt. Han var en dygtig, men noget brutal Rytter. Naar man begyndte at blive „stor“, faldt det ham ind, at sætte én op paa en Hest, som — paa Grund af Koller og Ondskab — var ganske uridelig. Jeg fik saaledes „stukket ud“ den skønne, men ganske fjollede Blodshoppe, den „sorte Prøve“. Dette berygtede Kreatur lystrede hverken „Schenkel“ eller Tøjleføring, naar „det Onde kom op i hinner.“ Hun formaaede — med et Slangekast med sin lange Hals — at bide én i Tæerne midt under tilsyneladende Fred og Forstaaelse. Jeg besværede mig over Dyret. Kruse beskyldte mig for at „være bange“ for at ride Hoppen. Jeg blev herover vred og fortsatte mine halsbrækkende Forsøg. Et Par Dage efter stak han „sorte Prøve“ ud til en fed Civilperson. Paa Amagerbro blev Hoppen kolret, kastede sig paa Broen og rullede sig for at slippe af med Rytteren. Dagen efter gjorde Kruse mig en uforbeholden Undskyldning: „Hoppen er ikke til at ride. Kasseret.“ — K. knækkede Rygraden ved at passere en for lav Port med en Firhestevogn. Den brave Mand døde efter mange og lange Lidelser.

ger, meget elskværdig og meget afholdt Mand, der havde den kranke Skæbne at skulle holde Forelæsninger over et Fag, som, i dets daværende Skikkelse, ikke var videre højagtet i Studenterkresen. Man var begyndt at tvivle stærkt om mangfoldige af disse „Lægemidlers“ sande Betydning. De alenlange Recepters, de varierende Mixturers og Decocters Glandsperiode var ved at uddø. Mens Chirurgien med Stormskridt tog têten i „Helberedelseskunsten“, stod — i samme „Kunst“ — Medicinen temmelig stille; den ligesom tænkte sig om, vred Hænderne i Tvivl. Gamle Warnecke var en intelligent Mand. Ogsaa han lagde nu og da ikke Skjul paa sin Tvivl om, at der virkelig „voxede en Urt for hver Sygdom.“ Jeg ser endnu, klart og tydeligt hans Ansigt, hans skælmske Smil, naar han under et Foredrag forkyndte med sin langsomme, dæmpede, nasale Røst:

„Nu kommer vi til en anden, gammel, anselig Rod, — radix pyrethri, Bertramrod, mine Herrer. *Dén* skal være god for Lamhed i Tungen — man skal tygge paa 'en.“

Saa flyttede han paa Næseklemmerne, saa spørgende paa Roden, og lod den circulere i Auditoriet til almindelig Fryd og Betragtning.

Professor physiologiæ *Panum* var en meget anset Videnskabsmand, nøgtern, sanddru og interesseret. Physiologien har siden vor Studietid udviklet sig med stor Hast og Energi. Saaledes som *vi* lærte denne Videnskab at kende, vakte den ringe Begejstring hos de allerfleste Medicinere. „De physiologiske Sandheder, mine Herrer,“ sagde Panum en Gang under et Foredrag,“ har for Tiden en Gennemsnitsalder af — lad mig — hér, dér, — sige fire Aar.“ Selvfølgeligt, — det skulde være et satyrisk-kritisk bon-mot. Men, der var sikkert Alvor bag denne frie Udtalelse. Og — selvfølgeligt var der store *Afsnit* af Physiologien, der maatte interessere enhver vordende Læge i høj Grad.

P. L. Panum var en høj, mager, ældre Mand, da jeg lærte ham at kende. Han var *brunét,* med graasprængt Haar og kort Kindskæg. Hans Ansigt var mandigt-alvorligt, Trækkene roligt-harmoniske, ikke stærkt markerede. Han havde smukke Øjne og kunde undvære Briller. Hans Foredrag var langsomt, ligesom hans Bevægelser, og han havde stundom svært ved at forklare sig. Dog, — ofte maatte jeg under de ret talrige Anmodninger om Forklaring, under en Tilhørers ihærdige Interpellation, — — aldrig glemmer jeg „Sprællelovens“ Mysterier! — — mindes det gamle Ord: „En Uvidende kan spørge om mere, end ti Vise kan svare paa.“ Under Foredraget stod den høje Mand gerne oprejst paa Kathedrets Forhøjning, hyppigt med begge Hænder i Buxe-Lommerne. Naar han funderede, vippede han ofte frem og tilbage med Overkroppen, og — som — qvasi „Tankestreger“ — indskød han atter og atter Ordene „her, — der“. Trods Panums noget „tørre Foredrag og en vis vær-

dig Fjærnhed i Forholdet til plebs, var han baade afholdt og respekteret. Hans absolute Naturlighed og aabne Ærlighed, hans Taalmodighed og Humanitet, skabte ham megen Sympathi navnlig blandt de dygtigere af hans Disciple. —

I Chirurgisk Akademis skumle Kælder havde Panum en Samling Dyr til physiologiske Forsøg og Vivisection. Der var Marsvin, Kaniner og Hunde, utvivlsomt alle ulykkelige. Jeg er en absolut Hader af Vivisection i Almindelighed. Bedøvelse burde i hvert Fald *altid* være sikkret de arme Kræ. Panum havde dog en middelstor Hund, der havde overstaaet det værste. Den nød det Fortrin at blive præsenteret nu og da for Auditoriet. Dét er ofte besværligt for et ubemidlet *Menneske* at trænge rigtig ind i det saakaldte „gode Selskab". Det koster ofte et ikke saa lille Offer til „Selskabslivets" Trældom, dets hule Moloch. Fattige „*Karo*" kostede det en Mave-Fistel med Prop. Han havde i lange Tider promeneret sin Fistel i Videnskabens Tempel, mødte paa Kathedret med et fornøjeligt Bjæf til de Uvidende, og syntes ret veltilfreds med sin Rolle. „Karo" havde kloge Øjne. Men med en lille Antydning af Professorvigtighed.

Min bedste Studietid oprandt dog, da jeg modtog Hospitalernes kliniske Undervisning. Vi kom som „Klinicister" i langt mere personlig Rapport til vore Lærere i Auditorierne. Hvert eneste Hospitalsbesøg bragte nye Indtryk, ny Viden, ny, frisk Interesse. Jeg tog Candidatexamen $6^1/_2$ Aar efter Artium, og i de sidste 5 Aar var der næppe nogen Dag, hvor jeg ikke færdedes paa Hospitalet — de mere og mere korte Ferier undtagne. Der bestod mellem Overlægerne og de Studerende, navnlig Klinicisterne, et meget kønt og naturlig-velvilligt Forhold. „Tonen" og „Stemingen" var næsten hjemlig-hyggelig; jeg tror, at den nærmest kunde sammenlignes med Forholdet mellem Overlæger og Disciple paa de franske Servicer. Paa dé tysk-østerrigske Hospitaler, jeg har besøgt i Aarenes Løb, var „Aanden" ikke ganske som under vore, den Gang meget snævrere Vilkaar.

Vi havde den Lykke, at Hospitalernes Lærerposter i hine Universitetsaar var besat af en Række betydelige Læger, der tillige tildels var særprægede og betydelige Personligheder. Navne som *Holmers, Studsgaards, M. H. Saxtorphs, Plums, Withs, Reiz', Stadfeldts, Hirchsprungs, Engelsteds,* m. fl., vil ikke blive glemte i dansk, medicinsk Fakultets Historie. Det samme gælder Øjenlægen, *Edmund Hansen Grut,* der dog ikke var vor Lærer, men som flere af os lærte at skatte, da vi som ældre besøgte hans store Klinik i Havnegade.

Det vil føre for vidt her at omtale nærmere alle disse Mænd. Enkelte iblandt dem maa jeg mindes i faa Linjer.

Holmer var en lille, mager, elegant Mand, da jeg som Volontair paa hans Service saa ham første Gang. Han var stærkt graasprængt,

talte og bevægede sig ret hurtigt, opererede forholdsvis langsomt. Han var ret nerveus, men elskværdig og human. Han kunde pludselig fare op, fremføre en Række hastige Ord, — en hel, lille Eruption af Mishag eller Forundring, — ganske coram auditorium, — for strax atter at falde i Ro. Han var en deltagende Læge; og det paastodes, at han, der var ugift, udøvede stor Gavmildhed mod de Fattige. Hans Klientel elskede ham. Jeg kom ham personligt noget nærmere, da han paa Kommunehospitalets Officiantgang behandlede min unge Søster. Han opererede hende for et lille Sarcom paa Ryggen. Der kom hurtigt efter hendes Hjemsendelse Metastase til Hjærnen, og hun døde pludselig i Coma i August 1875. Saavel under den fornøjelige og livlige unge, dødsdømte Piges Sygeleje, som i hans Breve efter hendes Hjemkomst aabenbarede han en saa naturlig, hjærtelig Deltagelse og en saa forstandig Læge-Diplomati, at han vandt hendes og hele Familiens Tak og Hengivenhed, og at hendes Død indtraf uden at være pinligt ventet og forudset, af de uindviede Omgivelser. Hans Patient færdedes, glad og fornøjet, i Robaad og paa Ture i Terrainet, til sin sidste Dag.

Trods hans smaa Tilfælde af Opfarenhed, var Holmer afholdt og i høj Grad respekteret af alle, Patienter, Betjening og Studerende. Han var utvivlsomt en „fuldblods Københavner". Paa Bønder og Bondeliv forstod han sig ikke. Undertiden morede vi os i respektfuld Stilhed — over den Maade, paa hvilken han lod sig irritere af „disse Bønder". — Da han en Dag sad ved Operationsbordets Fodende og skulde fjærne en lille Svulst fra en brav Bondemands Tarmslimhinde, hørtes pludselig en meget naturlig, men i Narcosen ganske ubehersket Lyd, et helt festligt Skrald, ledsaget af en, for Operatøren meget ubehagelig Eruption af den „Lava", enhver ordentlig Rugbrødsspiser uden at anraabe Guderne kan præstere. Holmers lader Hænderne demonstrativt synke i Skødet. Skuer i et Øjebliks imponeret Tavshed op i Loftet. Udbryder saa, ilter og varm:

„Ja! — er det ikke dét, jeg altid har sagt: Bonde er Bonde — med sine svinske Bondemanerer! — selv om man bedøver ham med Chloroform til det yderste!"

En anden skøn Dag „tingede" en forstandig, gammel Bonde angaaende, hvad det vel kunde *koste* at blive opereret „hér, i København": „Høsten havde været rent skidt iaar — ude paa Landet." — Holmer svarede ham særdeles forekommende. Men, da Manden var gaaet, udbrød han med et Fnys til de Omstaaende:

„Hvad F. har *vi* at gøre med disse Bønders *Høst!* — Det kan s'gu da ikke ha' den allerfjærneste Interesse, om de Mennesker høster — skidt, som han siger, eller godt!" Havde Holmer oplevet Krigs- og Dyrtidsaarene havde han *ikke* udtalt sig saaledes.

Som bekendt blev Holmer smittet ved en Operation paa et giftigt

Barn. Hans Sygdom blev meget alvorlig og han led meget. Syg og forpint forlod han sit kære Kommunehospital, rejste til Badene i Aachen, kom tilbage som Invalid og døde under en tuberkuløs Lungeaffection. Som mange andre Læger faldt han paa sin Livsopgaves Skanse. Dog, — et hastigt Kugleskud i Felten er langt barmhjærtigere. — Han var en nobel, dygtig Læge; et bravt Menneske.

Studsgaard lignede i næsten intet Holmer. Han var en ret høj, mager Mand; bevægede sig langsomt, let foroverbøjet; talte langsomt, roligt, afdæmpet. Hans Ansigtstræk var alvorlige, Udtrykket noget diplomatisk indesluttet. Han bar til Skue en vis formel, forsigtig Kølighed. Men jeg tror ikke, at hans virkelige Temperament besad denne Egenskab fra Naturens Haand. Hans Smil var ofte sarkastisk. Naar han smilede, bed han sig af Vane hyppigst ganske let med Overtænderne i den indtrukne Underlæbe. Det saa ret „diabolisk“ ud. Hans Latter kom stødvis, dæmpet, kort. Men, han *kunde* le, ret hjærteligt endogsaa. Han var en elegant Operateur, rolig og maalbevidst, og en interesseret og fortræffelig Læremester. Vi var dén Gang kun to — 2 — Disciple ved hans Practicantklinik: afdøde Distriktslæge, Sygehuslæge, Dr. med. *Chr. Kragelund,* Hobro, og jeg. Da jeg faa Aar efter som practiserende Læge besøgte Studsgaard, maatte han tage sig af — jeg tror 35 Klinicister. Tempora mutantur & nos mutamur in illis.

Jeg maatte tidligt søge Erhverv som practiserende Læge. Men, da jeg havde samlet en ringe Sum, tog jeg — i Efteraaret 82 — en Plads som constitueret Candidat hos Studsgaard. Den interesserede Velvillie og Tillid, han i disse faa Maaneder viste mig, glemmer jeg ham ikke. Jeg mindes, at han en Dag — paa Officiantgangen — pludselig anmodede mig om, at foretage en, ganske vist „lille“ Operation. I min private Praxis havde jeg allerede den Gang baaret Ansvar for langt vanskeligere Indgreb. Men, — det vakte hos mine Kammerater en virkelig Sensation. I 1883 ønskede jeg atter at komme i hans Tjeneste som Candidat eller eventuelt at gaa til Udlandet. Studsgaard raadede mig til at rejse og medgav mig gode Anbefalinger til forskellige Chirurger i Berlin (se senere). I de første Aar af min Praxis som opererende Læge paa Landet confererede jeg ofte med min gamle Lærer i vanskelige Tilfælde. Hans venlige Interesse fulgte mig til hans Død, og jeg skylder ham megen Taknemlighed.

Men, trods alt dette: Jeg lærte i Grunden aldrig denne Personlighed *nøjere* at kende, som Menneske og Privatmand.

Ogsaa Prof. Dr. med. *S. Engelsted* var knyttet til Kommunehospitalet. Han var Overlæge paa Afdeling IV, for Hudsygdomme og Kønssygdomme. Engelsted stod den Gang i sin fulde Kraft og Modenhed. — Han var en lille, men velproportioneret Mand. Hans rødblonde Haar var altid glatfriseret med „Skilning“ paa Siden.

Det stærke, rødhvide Bryn skyggede over hans blaa, meget livlige Øjne. Hans Ansigtstræk var hverken smukke eller markerede; men de kunde næsten lyse af rolig Intelligens og besindig Humor. Han var altid glatraget. Hans Stemme var blød og behagelig, og jeg har aldrig hørt ham løfte den i Utaalmodighed eller Vrede. Han var en interesseret og fortrinlig Lærer. Hans vittige Lune og navnlig hans smaa, hastige, satyriske Bemærkninger stod højt i Kurs, — især hos dem, de ikke ramte.

Belægningen paa IVde Afdeling, navnlig „Kvindesidens", der dén Gang omfattede talrige af Gadens fri og „indskrevne" Fugle, var ret vanskelig i Omgang. Raa og udisciplinerede Kvinder er meget ubehageligere end Mændene. Der berettedes adskillige Frasagn om Forholdet mellem Overlægen og kvindelige Furier før Engelsteds Tjenestetid. De havde endogsaa under deres hysteriske Anfald regaleret en Overlæge med Lussinger. Men, — den lille, rolige Engelsted færdedes i sin evindelige graa Frakke en lang Aarrække i dette „Klientel" uden nævneværdig Vanskelighed. Han var en stor Menneskekender og en endnu større Humanist. Hans kloge Ro virkede afdæmpende, og han yndede ikke at gøre en Myg til en Elephant, der saa skulde behandles i Forhold til dens Huds Tykkelse.

Vi havde paa Afdelingen en Assistentlæge, tynget af Mørksyn og moralsk Nidkærhed, let til sortfortvivlet Indignation. En Morgen, da Engelsted kom ned ad Gangen for at begynde Stuegangen, passede den unge Læge ham op og fik ham under hemmelighedsfulde Tegn trukket afsides i en Vinduesfordybning, hvorpaa han, i dybeste sædelige Forfærdelse, halede et Stykke Papir op af Sidelommen og fremlagde det for sin Overlæge:

„Hr. Professor! jeg be'er Dem! — *Vil* De nu sé, hvad de vover, — disse Fruentimmer inde paa Nr. 13. Dette *er* dog *for* galt!"

Engelsted stod et Øjeblik og saa paa Documentet. Det var — med Overlæg, for at drille Assistentlægen, — kastet paa Gulvet i Sygestuen og fremstillede, meget raat tegnet, en Han og Hun i usædvanlig intim Underholdning. Saa rakte Engelsted Klageren dette Kunstprodukt tilbage med en lille, kort Haandbevægelse, saá op i hans vredagtge Ansigt med dette hastige, veltalende Blik, der var ham egent, og sagde i dybeste Alvor og Ro:

„De kan tro, Hr. Hansen: *De to* har nok været gifte."

Hvorpaa han gjorde kort omkring og begyndte Stuegangen.

En saadan ubetydelig Beretning illustrerer bedre og sikkrere end mange Ord Engelsteds hele Personlighed, hans Tænkemaade og Væsen. Hans ironiske Humor. Han havde et stort og trofast Klientel, der elskede ham. Han blev en meget gammel Mand (91 Aar, † Octbr. 1914) og har vistnok haft et usædvanlig lykkeligt Liv. Det synes, som om alt, hvad han foretog sig, voldte ham Glæde: I Kri-

gen 48—50 var han Marinelæge. Han beviste i denne Stilling sin Dygtighed som Chirurg. Paa egen Haand oprettede han en Forbindingsstation ved Strib Færgested, og efter Slaget ved Fredericia behandlede han hér som eneste Læge, assisteret af en Bondekone og nogle Soldater, paa mindre end et Døgn — 6. Juli 1849 — 1300 Saarede. I 1848 var han Læge paa en Kanonbaad, Mandskabet „trykkede sig", og Engelsted tog da dét Parti, personlig at affyre Kanonerne. Han stiftede „Foreningen til forvildede, unge Pigers Frelse", der udrettede et stort Arbejde gennem et Par Menneskealdre. Hans Fortjeneste af Kysthospitalet paa Refsnæs er bekendt. Som practiserende, privat Læge, som Overlæge og Lærer, og som Videnskabsmand, — overalt opnaaede han Anerkendelse og Sympathi.

Engelsteds Klientel omfattede „Høje" og „Lave", de rigeste og „fineste" Folk, og de fattigste Arbejdere, Tjenestefolk og Skøger. — Hvad *var* det da, der bevirkede, at denne lille, rødhaarede Mand, uden nogensinde at anlægge „Maske", uden at agere, spille dén, desværre altfor kendte, „tillidindgydende" Lægekomoedie, varierende med det vexlende Publikum, — at *han,* altid fornemt „sig selv", kunde vinde saa megen Hengivenhed og Anerkendelse?

Mit Svar herpaa er dette: Denne Læge optraadte som saadan paa samme Vis ligeover for alle, Rige og Fattige, Kavalerer og „Bøller", Damer og Skøger. Hans indre og ydre Væsen var det samme. Høflig og human var han ligeoverfor alle Medmennesker. Han præsenterede ikke sit „varme Hjærte" paa et Sølvfad til almindelig Beskuelse. Han handlede — ganske spontant — humant. Han var en udmærket og erfaren Menneskekender. Han krævede Orden og Sømmelighed paa sin Afdeling; men „Afdelingen" vidste det, og dette var nok. I Stilhed hjalp og trøstede denne Mand mangen forladt og forstødt, havareret Kvinde, som „alle brave Mennesker" havde vendt Ryggen. S. Engelsted var et ærligt, klogt og kærligt Menneske, en dygtig og modig Mand.

Paa gamle „Fredriks Hospital" docerede *M. H. Saxtorph* Chirurgi og ledede tillige „Practicantkliniken". Jeg hørte hans Foredragscyclus, besøgte hans Klinik. — Mathias Saxtorph var den Gang en ældre Mand, omkring de 60, men i sin fulde vigeur. Han var lidt under Middelhøjde, velproportioneret, og altid glatraget. Han havde grove, men dog intelligente Træk. Den noget „kødfulde" Næse, den brede Mund med de ofte kolerisk sammenpressede Læber, Ansigtets stærke téint, der, naar han blev ilsindet, — hvad han let blev, — nærmede sig det mørkere Røde, den kraftige Hage og Underkæbe, — alt dette forlenede ham med noget Buldog-agtigt, der, ikke meget hyppigt, udviskedes af et intelligent og velvilligt Smil. Han var i høj Grad Galloman. Han elskede Frankrig og den fran-

ske Chirurgi og havde længe opholdt sig ved Pariserskolen. Han respekterede Englænderne. Men, — Tyskerne „hadede" han, med en særegen indædt, uopslidelig Energi. Saxtorph havde lært Preusserne at kende under Krigen i 64. Han var en meget bevidst, ærekær Mand, og det hed sig, at en højtstaaende, preussisk Krigschirurg under Felttoget en Gang havde fornærmet ham. Da denne, længe efter Fredsslutningen, en skøn Dag promenerede sin europæiske Berømmelse i *Danmarks* Hovedstad og afleverede sit Kort paa Saxtorphs Afdeling med Ønske om at hilse paa ham og bese Servicet, kastede S. Kortet paa Bordet og beordrede en ung Assistent til at vise Tyskeren omkring. Jeg har denne lille Meddelelse fra andre. Personlig har jeg set ham, skinnende af Glæde og Velvillie, med en elegant éloge, aldeles a la français, fremstille *Lord Lister*, „Antiseptikens Far", for sit Auditorium. Lister var da en gammel, men høj, rank, meget skøn Mand. Hans stærke Teint og fyldige graa Haarvæxt og Kindskæg, hans joviale, venlige Ansigtsudtryk, kort: hele hans Person bragte Tanken om en intelligent Søkaptajn nærmere end om en verdensberømt Videnskabsmand. — De betydeligste Læger, jeg har set og kendt, lignede *ikke* den kendte „Lægetype".

Denne Aversion mod alt Tysk, tysk Chirurgi og tysk „Væsen", bevirkede bl. a., at Saxtorph undlod at omtale og citere tyske Chirurger. Jeg mindes ikke nogensinde at have hørt ham blot nævne et tysk Navn i sine Foredrag. Jeg indrømmer, at vi — paa vort daværende Udviklingstrin — kunde mættes rigeligt med Franskmænd, Englændere og Mathis Saxtorph selv. Men, — de fleste af os benyttede tyske Lærebøger, — Bardelebens, Billroths, Koenigs, — og de iblandt os, der senere søgte til Udlandene for at studere Chirurgi, valgte hyppigere tyske end franske Servicer. Kort: Det var ganske haabløst at ville tie Germanerne ihjæl i vor Bevidsthed.

M. Saxtorph var — med al sit Temperaments Særhed — en glimrende Foredragsholder, en højt begavet Lærer ved Sygesengen. Saalænge man var studerende Mediciner, var han i sin Optræden taalmodig og velvillig. Men, — „saasnart man er bleven Candidat," meddeltes os, „faar Piben en anden Lyd." Som Opponent ved Doctordisputatserne kunde „Mathis" — navnlig i sine senere Aar — være højst ubehagelig, uhøflig og — rent ud sagt — uartig. Ved min egen Disputats — 30. April 1889 — var han Opponent ex officio. Saavidt jeg mindes medførte Erhvervelsen af Doctorgraden bl. a. et Vederlag til de officielle Opponenter, jeg tror det var 30 Kr.; — noget lignende times — til Proceduren — Tyve, Mordere og Røvere, naar *de* er „paa Bræderne". Jeg havde søgt og erholdt 115 Kr. af Konsistorium som Hjælp til Udgivelsen af mit Arbejde. Afdøde Prof. Tscherning havde gennemlæst Manuscriptet og opmuntret mig til at indlevere det som Disputats. Havde det staaet til mig,

havde jeg hellere „honoreret“ selve Fanden end gamle Mathias Saxtorph for at „opponere“. Thi hans „Opposition“ ødelagde al Glæde ved at have faaet mit Arbejde, der var udført ude paa Landet under de vanskeligst tænkelige Forhold, anerkendt af Fakultetet.

Prof. Plum var første officielle Opponent. Hans Opposition var meget velvillig. Saa kom Saxtorph: I en lang, graa Stuefrakke stod han, kobberrød i Ansigtet, snart — efter hans Vane — med Hovedet paa skakke, snart atter med vildt løftet Pande, og „skældte ud“. Samtidig svingede den vrede Mand et langt Urinkatheder i Haanden. Paa Kathedret, Talerstolen, sad jeg — i Spidskjole og „hvidt“, — forundret lyttende. Hvad ophidsede i saadan Grad min gamle, forhen saa velvillige Lærer? — Trykfejlene! — Han havde virkelig lavet en hel, lang „Leporello-Liste“ over disse Trykfejl. Værst havde Sætteren behandlet *de franske* Navne!

— „Og saa staver han (Doctoranden) min gamle Ven, P.'s Navn — paa tre — 3 — forskellige Maader! — pgg. 13 — 33 og 77! — *Hvad* vilde Doctoranden sige, naar *jeg* kaldte ham Kaasberre eller Kasseberre eller Korsegaard? — — Dette her er en ren Skandale! — Vi kan virkelig ikke være bekendt at sende et Arbejde med saadanne Trykfejl til de fremmede Universiteter. — — Og — i det Hele taget: Han kan ikke en Gang *skrive Dansk,* hans eget Modersmaal!“ o. s. v.

Denne Scene varede — mari! — længe. Da jeg omsider skulde svare, fandt jeg mig kun foranlediget til at bemærke, at jeg i nogle Aar offentlig havde aflagt formentlige Beviser for, at jeg *kunde* „skrive Dansk“. Jeg glemte at nedbede — efter Skik og Brug — Himlens Velsignelse over Universitet, Facultetet og „Mathis“, og, ledsaget af min Bror, gik jeg min Vej — ned i Bredgade til Plum. Jeg ønskede at vide, om *denne* „Opposition“ var i Stand til at ødelægge mit Arbejde? — Plum svarede benægtende. Men, — Glæden var betaget mig. Og, da jeg om Aftenen mødte hos min Mor og, sammen med mine Sødskende og Tscherning, skulde „fejre Dagen“ ved et frugalt Maaltid, var jeg ked af det Hele.

Jeg beretter dette hér, fordi det giver et levende Billede af Mathias Saxtorph navnlig i hans sidste Aar. Ikke længe forinden havde jeg set den gamle Mand ved en Vens Disputats optræde i ganske lignende Aand og Stil. Kort: Der var noget kolerisk-sygeligt over hans Temperament. Og dette skadede ham i det lange Løb i betydelig Grad.

Det vilde dog være ganske uretfærdigt, ganske blindt, at bedømme M. Saxtorphs Personlighed i dens Helhed og hans Livs Arbejde ud fra denne Temperamentsfejl. Thi han *var* en betydelig og „elegant“ Chirurg, en ganske fortrinlig Lærer. Hans Forelæsninger, der udkom i Bogform, er gallisk klare og concise. Han var en ærlig Per-

sonlighed, der besad dét Mod og dén Selvstændighed, der udkræves her i Landet for at være *sig selv* — uden al Krigsmaling og Opforgyldning.

Uden at være uretfærdig tør jeg nok sige, at With og Reiz i hine Aar betragtedes som vore betydeligste *medicinske* Klinikere.

Professor *With* var en næsten gammel Mand, da jeg besøgte hans Klinik. Han var høj, velbygget. Hans Ansigt, der tildels skjultes af kort Fuldskæg, var ikke egentlig smukt, men vidnede om Livlighed og Intelligens. Han havde venlige, kønne Øjne og bar Pincenez. Hans Stemme var behagelig, afdæmpet. Han talte hurtigt noget abrupt. Hyppigst benyttede han smaa Indskudssætninger, en Art „Parentheser", der virkede som Skuespillernes „afsides" Bemærkninger, idet de slet ikke syntes henvendte directe til dén, med hvem han talte. Disse smaa „Parentheser" var ofte meget aabenhjærtige, ofte morsomme, undertiden røbende en vis Distraction. Han var en god Læremester og en fin Diagnostiker. Hans „Kæpheste" var netop i hine Aar „Mavesaaret" og Opiumsbehandlingen ved „Blindtarmsbetændelsen". With havde sine selvstændige Anskuelser om begge disse Sygdomme og deres Behandling. Der blev brugt uhyre Masser af „Sodapulver" mod den første, mægtige Doser af Opium og Morphin ved den sidste, der først længe efter naaede almindelig Anerkendelse som „chirurgisk" Sygdom. Naar man, som jeg, personlig havde døjet den hidtidige Behandling for „Blindtarmsbetændelse", maatte man beklage, at den „Withske Behandling" først senere blev almindelig. Jeg fik Sygdommen som Skoledreng og led Pinen med en Hærskare Igler og et tungt Grødomslag paa Maven. Opiumsbehandlingen fastholdtes af en Del ældre Læger i mange Aar efter Withs Død. Da jeg havde været Overlæge paa Sorø Amtssygehus i en Aarrække og foretaget talrige Operationer for Sygdommen, holdt jeg ved Lægekresens aarlige Møde et Foredrag, ledsaget af Opvisning af en lang Række Præparater, samt af kortfattede Sygehistorier: Talrige Patienter indlagdes *altfor* sent til Operation, efter at Opiumsbehandlingen forgæves var forsøgt i Hjemmet, og jeg ønskede en bedre, mere tidssvarende Ordning af dette Forhold. Ikke desto mindre stod en af Kresens ældste, men tillige intelligenteste Læger op. Han fastholdt den „Withske Behandling" *endnu* og propaganderede for dén „med Næb og Kløer". *Han* „skulde dog ikke have noget af at sende sine Patienter til Sygehusene for at blive opererede" o. s. v. Nu, — dette Spørgsmaal *var* mellem Fagfolk *forlængst uddebateret*. Men, — alligevel! — Nogle Aar efter, da han var højt oppe i Tredserne, fik han selv Sygdommen, biede nogle Dage, lod sig saa operere. Og døde som en Helt.

Jeg kom kun under ét Semesters „Practikantklinik" i Berøring med With. *Carl Reiz* hørte jeg som Foredragsholder. Jeg besøgte hans

Klinik. Og langt senere i Livet kom jeg i personligt Forhold til denne Mand, der blev mig meget kær.

Ogsaa Reiz var en ældre Mand, omkring 60aaret, da jeg saa ham første Gang. Han var lidt under Middelhøjde, ret fyldig, dog uden at være fed. Han var mørk-graasprængt, bar langt Hovedhaar, kort Fuldskæg og Briller. Han var ikke nogen smuk eller statelig Skikkelse. Han mindede — ligesom Carl Lange — i meget om den berømte Prof. Virchov (Ved Berlinerskolen), som jeg et Par Gange har besøgt. Reiz havde smukke, livlige Øjne — bag Brillerne, talte med let nasalt Anstrøg, men langt livligere og „elegantere" end Virchov, som jeg dog aldrig har hørt som politisk „*Folketaler*". Reiz var en vittig Mand. Han kunde sige meget morsomme, ofte ligesom tilfældigt henkastede Repliker, stundom baarne af en vis humoristisk Selvironi.

Da han en Dag kom for sent paa Afdelingen, bemærkede han: „Hmjah, mine Herrer, — jeg maatte jo i Kirke, og saa," — — En næsvis Stemme: „Vi troede ikke, at Professoren kom ofte dér" — „Næh," svarede Reiz uforstyrret, „ikke ofte. Men det er alligevel mærkeligt, hvad én kan komme til at tro paa, naar én bliver gammel — og f. Ex. bliver gift med en Præstedatter."

Mange Aar efter, da jeg skulde paa min Excursion i Lapmarkerne, 1894, traf jeg ham i hans Hjem. Reiz sad i sin Lænestol. Det ene Buxeben havde han halet af. Og med Haanden gned han ivrigt paa Bagsiden af Laaret. — „Det er en gammel, forbandet Ischias," sagde han, stadigt gnidende. „Og dettehér er Chloroformolie." — „Tror De, en Professor i Medicin, at *dén* hjælper?" spurgte jeg en Smule skeptisk. — „Hmjah," svarede han. „Jeg synes virkelig, at den i alt Fald — virker behageligt."

Det paagældende Middel er utvivlsomt ganske uden Virkning paa en gammel Ischias. En af Datidens ældste Kvindelæger anbefalede paa en endnu snurrigere Maade dette Præparat. Man discuterede ved et fagvidenskabeligt Møde den „obstestriske Narcose" (ɔ: Bedøvelse under sidste Periode af Fødslen). Denne humane Bistand var dén Gang ret uforsøgt hér i Landet. I England og Nordamerika var man meget glad ved den, og den var dér længe anvendt i Praxis. Personlig havde jeg allerede da anvendt den i min Virksomhed ude paa Landet som Fødselshjælper og med stort Behag. Dog, — den fremragende Kvindelæge opponerede kraftigt. Og, — han foreslog, at smøre Kvinderne med — Chloroformolie! Til alt Held var en ansét dansk-amerikansk Chirurg tilstede ved Mødet. Han hævdede den „obstetristiske Narcoses" fulde Berettigelse, — selv om en Flok orthodoxe, engelske *Præster* havde rejst sig imod den, fordi Kvinden — efter det gamle Testamente — „skulde føde med Smerte sine Børn." Hvis disse Skriftkloge *selv* skulde barsle, vilde

de sikkert ikke gøre det mere end én Gang — navnlig uden Narcose. Amerikaneren reddede Situationen, og Methoden er forlængst almindelig anvendt i Danmark.

C. Reiz var en meget fin og meget ærlig Diagnostiker. Han skyede ikke, i *visse* Sygdomstilfælde, at erklære, at han i Øjeblikket ikke var klar over, hvad Patienten fejlede. Men, var Diagnosen først stillet, kunde man være ret vis paa, at den var rigtig.

— Dette med Diagnoserne var, naar Patienten døde, iøvrigt en ret spændende „Prøvesten“ for navnlig de medicinske Koryphæer. Og især naar de holdt „Practicantklinik“. Jeg mindes saaledes bl. a. et Tilfælde fra Kommunehospitalet, i hvilket Studenten havde fundet den rigtige, Overlægen stillet og fastholdt en ganske fejlagtig Diagnose. Den første „holdt paa“ en skjult Kræftlidelse hos den Syge, en gammel, kakektisk Mand. Men, — Professoren havde „percuteret sig til“ en Lungetuberkulose. Hver eneste Morgen under Stuegangen slog han ud med Haanden, idet han — efterfulgt af hele Slænget — i en „zirlig“ Bue passerede udenom Sygesengen, dæmpet sigende:

„De sér, mine Herrer, hvorledes patiens Dag for Dag svinder hen, — dét, som Publikum med et fortræffeligt Navn benævner galoperende Svindsot. Nu vil De, Hr. Jensen,“ (Studenten med den rigtige Diagnose), „snart ved Obductionen faa Syn for Sagn, ja.“

Otte Dage efter mødte Professoren paa Obductionsstuen, alle „Klinicisterne“ i hans Kølvand. *Borch* var Prosektor, en udmærket Videnskabsmand, og et — for de altfor selvsikkre — undertiden drilagtigt-ærligt Menneske, som det var ilde for vor „Skole“ at miste. Naar man dør paa Hospitalet bliver ens Indmad, som bekendt, taget ud. Hjærte og Nyrer og alle ens Hemmeligheder lægges aabent og ærligt frem paa Bordet. Alle kan nu omsider sé, hvilket braadent Kar, man har gaaet omkring og været. Saa skrives Diagnosen, kort og godt, paa en Stump Papir. Dette „Pas“ anbringes mellems Ligets ene Stortaa og dens Nabo, hvilket ser ækelt ud. Men — man *kan* jo ikke protestere mere, naar man er helt Kadaver.

Professor og Prosektor vexler en — noget conventionel — Morgenhilsen. Student Jensen staar allerede ved de nævnte Tæer og kigger i Rejsepasset; hans Ansigt lyser, som om han havde vundet det store Lod i Klasselotteriet.

„Er de slemme, — Lungerne?“ spørger Professoren Prosektor. „Den højere viste især“ — —

„Neh,“ svarede Borch med rolig Gammen. „*Lungerne* sunde. Manden er død af Kræft i Mavesækken, Professor. Vil de sé, hér.“ —

Tableau.

Saadan „Vandgang“ har jeg aldrig overværet hos Reiz.

Han var som Lærer ved Sygesengen benaadet med et pædagogisk

Talent, en diagnostisk Kritik, og et personligt „Verve", som hans Disciple aldrig vil glemme. Som Læge var han hensynsfuld og Humaniteten i Person. Og hans Forelæsninger havde samme Baggrund. Reiz var i Ordets bedste Forstand en „fin" Personlighed. Flersidigt dannet og interesseret, var intet menneskeligt ham fremmed. Han *saa* skarpt; *dømte* mildt. Han var en „født Læge" og Menneskeven.

Reiz havde en udstrakt Praxis. Men nogen egentlig Rigdom samlede han næppe. Han var en meget god Mand, og jeg har ikke kendt et Menneske, der havde *saa* kort og snorlige en Vej fra „varme Anbefalinger", „største Interesse", „dyb Medfølelse", — til sin egen Pengepung. — Da én af hans unge „Klinicister", en lille, flink og sympathisk Student, men fattig, en Gang consulerede ham, paaviste Reiz en alvorlig Lungetuberkulose. Han trøstede den unge Mand, saa godt han kunde, og tilraadede ham indtrængende at tilbringe den kommende Vinter paa Reviéraen. Studenten rejste ikke. Og, da Reiz erfarede, at han var ude af Stand til at skaffe Midler til en saadan Kur, sendte han ham afsted paa sin egen Regning.

Reiz' Velvillie og gode Hjærte er utvivlsomt ret ofte blevet misbrugt. I Slutningen af min Studentertid oplevede vi en lille Historie, som jeg ikke kan glemme. Den var saa illustrerende for de agerende:

En ganske ukultiveret, ung medicinsk Candidat havde nedsat sig langt ude paa Vesterbro. Han karakteriseredes af Kammeraterne som en ualmindelig ækel „Publikum-Fanger", og der gik de mest lattervækkende Frasagn om denne Persons „Methode". Jeg mindes Historien om „Barnet med Splitterskid," — tilgiv Ordet, det *er* et godt og betegnende, ældgammelt dansk Ord. Altsaa: Ungen havde flere Gange gjort i Buxerne, blev — som man plejede som Barn i dén Situation — bleg om Næbbet og mat i Pusselankerne. Den nerveuse Mor styrter afsted til Lægen. Lægen *styrter* afsted, oppustet af indeklemt Alvor, synlig Angst for Barnets Liv o. s. v. o. s. v. Barnet faar Mixtur, og Tilstanden var ikke nær saa alvorsfuld som Lægen. Da Aftenen kommer, møder Lægen igen ved Sygesengen, sér meget betænkelig ud, beder beskedent om et Tæppe, ruller sig ind i dette og lægger sig paa Gulvet ved Sengen: Han *kunde* ikke bringe over sig, at forlade dette lille, kære Barn et eneste Øjebilk denne Nat! Familien, særlig Moren, var umaadelig rørt. Næste Dag var „Livsfaren overstaaet." Lægen forlod Huset med alvorligt Ønske om snarest at erholde Barnets — Fotografi! Han samlede nemlig paa Fotografier af dé Mennesker han havde „reddet fra Døden." — Man kan forestille sig den brave Familie Beundring, dens Taknemlighed. Og — dens Iver for at reklamere for denne opofrende og mageløse Doktor. — Denne Mands hele Færd blev dog snart Genstand for Kammeraternes skaanselsløseste Munterhed og Foragt. Han fandt da paa, at tilkalde Prof. Reiz til Consultation i „vanskelige Tilfælde". Reiz var

godlidende nok til uden Gnist af Mistanke at lade sig benytte. Og, — nu saa man denne moralske Abe fra „Sorte Hest“, flankeret af Universitetets fineste Kliniker, som han personlig afhentede, fornemt tilbagelænet i aaben Kareth, agerende og gestikulerende i dyb, videnskabelig, altopofrende Bekymring, rulle gennem Gaderne: *To* berømte Læger. — Ak, ja. —

Af vore andre Lærere maa jeg dog endnu omtale gamle Professor *Stadfeldt* ved Fødselsstiftelsen i Bredgade.

Stadfeldt var, da jeg som medicinsk Candidat fik mit obligate Ophold i „Sumpen“, et lille, skummelt Hus i Stiftelsens Gaard, en graahærdet Mand i Tredsaarene. Han var høj, mager, smuk trods Alderen. Hans Træk var skarpe, markerede. Næsen velformet, let „romersk“. Hans Øjne var lyse, vagtsomme; Panden høj og karakterfuld. Han havde en kraftig Haarvæxt efter Alderen og bar kort Fuldskæg. Stadfeldt bevægede sig langsomt, talte ret langsomt, men med høj klar Stemme. Han gav sig personlig ikke meget af med os, overlod os væsentligt til Reserveaccouchøren. Ligeoverfor os var han iøvrigt venlig og imødekommende. Vi kaldte ham altid „Fatter“. Ligeoverfor „Læredøttrene“, Kvinderne, der gennemgik „Gjordemorskolen“, kunde han være uhyrlig grovkornet i sit Væsen. Han var dem til megen Nytte, viste dem stor Interesse. Men, naar han mente at have noget at anke over i deres tjenstlige Forhold, lagde han ikke Fingrene imellem.

Ikke desto mindre var Stadfeldt „elsket“ af sine Elever. Da han en Gang kunde fejre en Mindedag, skillingede Gjordemoreleverne sammen til en Gave: En Glasbeholder med et Par Guldfisk. Stadfeldt fik Nys om Fiskene og var rasende: „Lad mig være fri for den Beholder! — *Hvorfor* skal én nu trækkes med de Guldfisk!“

Det blev vanskeligt at finde den „Deputation“, der skulde overrække den garstige Bjørn Gaven: Ingen havde Mod nok. Omsider, — jeg tror ved Lodtrækning, — fik man et Par Ofre afsted med Fiskene. Da havde „Fatter“ betænkt sig og tog venligt imod den lille Gave, som alligevel var ham ubehagelig.

Naar han viste sig paa Stuerne, gik en stille Skælven gennem „Læredøttrenes“ Skare: *Hvad* vilde Professoren idag finde paa at anke over?

Saa stod han dér, midt paa Gulvet, høj, alvorlig, og smuk at skue. Hans Øjne søgte vagtsomt rundt overalt. Og fandt han en Fejl, en Uorden, — saa kom Tordenvejret!

Som var det sket igaar, husker jeg hans Bas-Tale til en Gjordemorelev, der en Dag havde oprullet et Gardin skævt. Stadfeldt stod et Øjeblik i tavs, forceret Forundring, fixerende Gardinet; Hænderne paa Ryggen, Hovedet løftet. Endelig kom Explosionen:

„*Hvem* — har rullet dét Gardin op?“

Den Ulyksalige fremtriner med et svagt Kvæk.

Pause.

„Naa, — det er altsaa *Dem*. — Hør, sig mig en Gang, var *Deres* Mor en So, siden hun ikke har lært sin Datter at rulle et Gardin ordentligt op? Kalder De maaske dét Orden i et Hus, endsige da paa en offentlig Fødselsstiftelse? — Og, vil hun saa strax sé at faa gjort det om!"

Stadfeldts store Fortjeneste af Barselfeberens Bekæmpelse her i Landet er bekendt. Denne ene Læge har reddet saa mangfoldige unge Kvinders Liv, at han i tjenstlige Anliggender kunde forme Udtrykkene for sin Nidkærhed ganske som han vilde — uden at vække Vrede.

Jeg var en Tid — vistnok kun et Aar — Medlem af Studentersangforeningen. Men, da jeg efterhaanden hverken havde Tid eller Raad til at „komme i" Foreningen paa Gammelholm, gik jeg ud af Sangforeningen. Som paa andet Sted omtalt, svigtede jeg dog ikke dérfor min Interesse for Sang og Musik.

Skønt mit Hjem var meget musikalsk, har jeg aldrig haft større Smag for Klavermusik. Fortepianoet var i hine Dage ligesom nu uhyre misbrugt. Det var et Unicum, naar en ung Dame *ikke* havde lært at traktere dette Instrument, der maatte findes i „alle dannede Hjem." Men, — det var ikke Musik, man i Reglen hørte. Det var som oftest en Afliring — en ganske mekanisk Afhaspning af de poulære Komponisters gamle, forslidte og mere vulgære, musikalske Hørtotter. Damerne havde et vist Repertoire, — „de tre alvorlige og de tre lystige Stykker." Foredraget stod, naar det overhovedet fandtes, paa Højde med „Klaver-Virtuosens" paa en 2den Klasses Restaurant i vore Dage. Fortepianoet er i sig selv et meget mekanisk Instrument. Og man opfandt omsider „Pianolaen". Men, — ingen har endnu opfundet et saadant, i Sandhed ødelæggende Maskineri for Strygeinstrumenter, for Guitarre, Luth, Mandolin og Mandola.

Guitarrespil var her i Landet i min Barndom og Ungdom lidet respekteret og lidet kendt. Dette fine og ædle, gamle Instrument kom sjældent — eller aldrig — i Brug paa Skuepladserne eller ved Concerter. Det benyttedes til „Travestering" — f. Ex. i „I Stegekælderen". Man ansaa det — trods *Bellmans* overleverede Sange — for „sentimentalt", smægtende, umandigt. I hele min Universitetstid har jeg aldrig hørt Guitarrespil udenfor den ganske lille Kreds af stilfærdige Amateurer, der dog ogsaa dén Gang fandtes. Ikke desto mindre dyrkede adskillige bekendte Musikere, Sangere og Kunstnere med en vis Forkærlighed dette Instrument i deres Hjem, navnlig Kunstnere, der paa Rejser i Syden havde lært det at kende. Brødrene *Henrik* og *Frederik Rung* var saaledes begge passionerede

Guitarrespillere. De har componeret et Par smaa Samlinger — „Albums“ — af smukke Soloer og en Del Sange med Guitarreaccompagnement. — I Udlandene var Forholdet et andet. Betydelige Componister skrev for Guitarren, Sor, Mertz, Carulli, den herlige Mauro Guiliani o. m. fl. Og i vort Naboland, Sverige, var den lige som nu et „Folkeinstrument.“

Luthen, — et meget kraftigere Instrument med 12 Metalstrænge, — var, som bekendt, i Fortiden meget udbredt i andre Lande. Enhver kultiveret Ridder skulde helst kunne spille Luth til Sang. Som Accompagnementsinstrument er Luth, saavelsom Guitarre, ikke meget vanskelig at spille. Som *Solo*instrumenter er begge meget fordringsfulde; navnlig Luthen, der vistnok er det „sværeste“ Soloinstrument, der i teknisk Henseende findes. En *Solo*spiller paa Luth maa helt kunne beherske sit Instrument. Alt afhænger af Anslag, Foredrag, en Teknik fuld af „Hemmeligheder“, der kun afsløres under Aars stadige Øvelse. Først i de sidste 15—20 Aar er den guitarrestemte Luth atter optraadt i Danmark efter at den kendte, geniale Instrumentbygger, *P. Stockholm*, flyede sine første, prægtige, haandgjorte Instrumenter i Amateurernes Hænder, blandt mange andre Svenskeren *Scholanders*, der *accompagnerer* sig paa Luth.

Den første Solospiller, jeg fandt efter et Par Aars Ophold i København, var en gammel Holstener, en tyk, uendelig godlidende, vistnok ganske fattig Mand i Tredsaarene. Han havde et herligt, altid glatraget Ansigt, stærke, karakterfulde Træk, rolige, noget tungsindige Øjne. Han boede ganske ensom paa et lille Kvistkammer, i Skindergade — saavidt jeg mindes — og hed „*Gamle Jessen*“. Hvorledes jeg „fandt“ ham, husker jeg ikke; derimod, at Manden, der „meldte“ ham, sa'e:

„Gaa blot op til ham. Han er glad ved at se et Menneske, der dyrker Guitarrespil.“

En Aften bankede jeg paa hans Dør. Han sad og spillede. Jeg bankede igen, og den Gamle kom og lukkede mig ind. Da han hørte, hvorfor jeg kom, tog han meget venligt imod mig, og bad mig sidde, efter at han havde ryddet den eneste ledige Stol for en Bunke Papirer, beskrevne Nodeblade og forskellig „Ragelse“. Jeg tændte min Snadde, og, mens han nu og da mumlede et Par Ord til min Underholdning, fortsatte han sit Spil paa en udmærket, lille Terzguitarre med sex Strænge.

Jeg glemmer aldrig dette Kvistkammer! — saalidt som det næste, jeg skal omtale. Der fandtes i dette lille Rum med de skraanende Vægge alt, hvad en ensom, fattig Mand kan begære af Livets herlige Gaver. Det laa alt aabent og ærligt fremstillet for Beskueren, ingen Ting var gemt, lukket inde, alt laa hulter til bulter, nemt at

oversé, dog svært at hitte Rede i for en Uindviet. Der var gamle Instrumenter, der skulde repareres, gamle, pjaltede og nye Noder, en uredt Seng, en gammel rusten Petroleumskoger, Pjalter og rigtige Klæder, én virkelig net, hel og pæn Klædning, — „den ta'r jeg paa, naar jeg skal ned og spille hos Hassel og Teudt." Paa det gamle, fedtede Bord stod Benraden af en Torsk, stegt paa Apparatet i Vindueskarmen, en halvfyldt Hvidtølsflaske med en Stump Stearinlys som Prop, Blækhus og Penne og Passere og Strænge og et Stykke Gammelost og en Salmebog — —

Gamle Jessen var glad: Han ventede sin Lærling og „Plejesohn", den unge N.; de skulde spille Duetter sammen.

Den unge Mand kom; en retiré Garçon, med et Aasyn fuldt af sorte Skægstubber, Pandelok, Kunstneralvor og Kunstnerhalsklud, en ganske køn, mandig-selvbevidst 25aarig.

Saa spillede de, gamle, naive „Ländlere" og Valtse, meget net, men ikke egentlig beaandende. Lærlingen optraadte som Musiklærer og skal være bleven en flink Musiker. Jeg spillede nogle Timer hos ham.

Jeg besøgte efter Indbydelse gamle Jessen et Par Gange. Saa rejste han til Hamborg, og jeg saa ham aldrig siden.

En Dag traf jeg i en Familie, hvor jeg en kort Tid spiste min Middagsmad sammen med et Par andre Pensionærer, en Mand, der fik afgørende Betydning for min Trofasthed mod mit Instrument: Musikeren, den fhv. Skuespiller *S. Degen*.

Han var ogsaa en ældre Mand, omkring Tredsaaret, af Middelhøjde, let foroverbøjet, — naar han ikke spillede: *da* sad han rank, næsten knejsende, som en Triumphator. Han var mager, bleg; Trækkene markerede, aandfulde; Haaret og det „spanske" Skæg graanende. Hans lyse, sjælfulde Øjne havde et noget tungsindigt Udtryk, hans Stemme var smuk, musikalsk, og han talte usædvanlig correct Dansk — med en svag Klang af dramatisk Diction. Degen var en smuk Mand i dette Ords bedste Betydning. Han var meget alvorlig, noget indeslutet. Men, hans Beundring, hans vakte Begejstring, forvandlede ham til en Personlighed skinnende af Liv og varm Følelse.

Som Adoptivsøn af en Professor Degen antog han sin Velgørers Navn og arvede hans Formue. Denne har næppe været stor. Ganske vist ejede Degen, da jeg c. midt i Halvfjerdserne lærte ham at kende, et ret stort, men lavt, gammelt Hus i Smallegade paa Frederiksberg, men selv boede han i et langstrakt, mere end tarveligt Kvistkammer i Husets Frontespice. Skønt han, naar han gik ud, altid var soigneret, net i Tøjet, glat friseret, næsten „pillen" at sé til, var hans Kvistkammer omtrent af samme Art som „gamle Jessens". Han lavede selv Mad, stegte Rødspætter i Vindueskarmen paa Pe-

troleumsappàratet. Iført en ældgammel, lang, graa Slaafrok residerede han i dette Pulterkammer med synligt Velbehag: „Hér er *Fred*, hér; ja."

Degen var Ungkarl. Det er mig meddelt, at han i sin tidlige Ungdom havde trolovet sig med en meget smuk Pige. Det var den „store" Kærlighed, der havde betaget *ham*. Hun ledsagede ham en Sommer til Badestedet Vyck, hvor han spillede for Christian den VIIIde. Under dette Ophold „tog en Person, der var saa højtstaaende, at han meget vanskeligt kunde naaes med en Dolk, hans Kæreste fra ham." Nu, — det kan jo godt være, at Damen har ladet sig indfange godvillig: Besynderligt nok synes just adskillige af de Kvinder, der virkelig er Genstand for en Mands „grandamour", hans ideelle, ophøjede Tilbedelse, ikke saa sjældent efterhaanden at blive utilfredse med Sjæleføden og kaste sig med pludselig Rasenhed over Tilværelsens solide, rosinfyldte Sorte-Pølse! Dét Syn har jeg ret ofte skuet paa min Vej igennem Livets Palmelunde. I hvert Fald forvandt *denne* Mand ikke sin dybe Skuffelse. Han forblev ugift, ensom; og han yttrede stundom en vis, efterhaanden noget overlegen Foragt for Kvinder i Almindelighed.

Skønt Degen spillede mesterligt Violoncel, var og blev til hans Død Guitarren hans Yndlingsinstrument. Dette, i visse Henseender ret „fattige", ældgamle Instrument med dets sex à otte Strenge blev i hans Hænder rigt og vidunderligt. Han var en fuldendt Guitarre-Virtuos. Naar han sad for aabent Vindu paa mit Kvistværelse — Sct. Pedersstræde, 34, Bagbygningen — og, phantaserende paa min gamle, ottestrængede „Staufer", ventede min Hjemkomst fra Forelæsningerne, var hele Husets Befolkning paa Benene. Naar jeg gik over Gaarden, lød hans Spil med en Kraft som et Fortepianos, og ved alle Vinduerne stod Menneskene, stille lyttende. Det var i Sandhed ganske vidunderligt.

Degen havde rejst meget i Udlandene. Han gav Concerter som *Solo*spiller paa sexstrænget Guitarre med Accompagnement af — fuldt Orchester. Man har ondt ved at forstaa dette, naar man ikke har *hørt* dette Menneske spille. Jeg forstaar det. Skade, at han i de mange Aar, han levede i København i sine ældre Dage, saa vidt jeg ved, aldrig nogensinde vilde lade sig høre offentligt.

Hvad *jeg* lærte af denne Mester, var væsentligst Anslaget og dét, at Guitarren *ikke* er et sentimentalt Klimpreinstrument, men, spillet retteligt, rummer den mandigste Kraft, den sjælfuldese Karakter. Han spillede mere *for* mig, end *med* mig. Efter nogle ganske kortvarige Øvelser, tog han Plads paa en Stol midt i Kamret: — „Nu, — nu skal De kun høre." Og, saa „legede han paa Strænge", uforglemmeligt.

Han var ingen stærk Mand; plagedes som ældre af et Fremfald

af Tarmen. Da jeg havde forladt København, nedsat mig i Skelby, giftet mig, vilde jeg indbyde Degen til et Sommerophold paa Landet; thi jeg tænkte ofte paa ham. Men, da jeg forhørte mig om ham, var han just i dé Dage død paa et Hospital.

Af Compositioner for Guitarre har han, saa vidt jeg ved, kun efterladt sig én eneste: „*Piece facile pour la Guitarre*", S. Degen, sidste Nummer i Samlingen „*Sept Morçeaux,* — Sor, Guiliani, Degen, — pour Guitarre, recueillis par S. Degen, Copenhague & Leipzig; Vilh. Hansen, éditeur."

Med kortere eller længere Mellemrum er siden Interessen og Smagen for „de gamle Instrumenter" atter blusset op — midt i Pianoforternes evindelige Kultus, midt i en Tid, der *maa* fremavle flere energiske Virtuoser end sjælfulde Musikere. Min kære Ven, Kunstneren *Achton Friis,* har indlagt sig stor Fortjeneste ved offentligt at documentere, at de „gamle Instrumenter" fortsat har deres rige Mission blandt Menneskesjæle. Naar hans bekendte „Trio" optræder, er Salen fremdeles altid fuld af et bevæget og beundrende Publicum af bedste Sort. —

Efter i 4 *Krigsaar* at have „holdt" fra 4 til 2 voxne Børn i København er Mindet om, hvad *vi* — i 1873—80 — levede for dér, blevet ret hyppigt opfrisket.

Jeg *begyndte* i Studenterforeningen paa Gammelholm, da jeg var udtrættet af Pensionats-Middagene. For et Beløb af 50—75 Øre fik vi en — temmelig god — Middag. Bedre var den i det gamle Spisekvarter i Pilestræde. Dette kostede 15 Kr. i Abonnement om Maaneden.

Men, — noget af det ædleste, jeg har oplevet af Beædelse var i min Ven, „Bas-Christensens" Fars Beværtning i Knabrostræde. „Bas-Christensen" var Mediciner, en brav Kammerat, en fuldblods Københavner. Hans Far, — der ogsaa havde en umaadelig dyb Røst — var Chef for hin Hjørnebeværtning, hvor Dagens Menu ærligt og aabenlyst stod præntet med Kridt paa en kulsort Tavle; f. Ex.

Soppe — 15 Ø.
Kydret — 25 Ø.
Kladter — 10 Ø. (Risengryns-Klatter)
o. s. v.

Da Brød og Sennep var gratis, kunde et ordentligt og noget aandeligt anlagt, ungt Mandfolk virkelig spise sig mæt for c. 35 Ø.

I denne i Sandhed menneskevenlige Beværtning mødtes et broget Selskab af fattigere Studenter, af studiosi perpetui, Droskekuske, ulyksalige Ægtemænd og Medborgere uden bestemtere Stempel. Jeg

kom der ogsaa — i dén Tid, da jeg skulde betale Berider Kruse 2 Kr. pr. Time for Undervisning i den højere Skole (s. f).

Det var en uhyre decent Knejpe, skønt Vinduerne ligeoverfor havde grønne Persienner med udstukne Lampeglas-Pudsere mellem Tremmerne. Quand à moi, — det vedkom ikke mig og Christensens „Kladter“ var i Sandhed suffisante. Enfin — jeg takker „Bas-Christensens“ Far i min graa Oldingealder for humant og ædelt Tractemente.

Hvorfor mindes denne Bagatelle? — nu? — efter c. 50 Aars Forløb?

Ak, jo: Kammeraten, den dygtige, intelligente, vennesæle Studiekammerat, — han havnede som Læge paa et stort Gods paa Fyn. Han blev en incarneret Jæger, — med Rod i Knabrostræde. Mange Aar efter sendte han mig — pludselig — et Øjebliksbillede: Han stod, bred og besluttet, fyrende paa en Dobbeltbekkasin. Hans Hund i „Stand“. — Snart efter var han en død Mand: Kræft i Blæren. At *han* er død *forædlet,* det er *jeg* vis paa. Han var saa god en Mand, saa fuld af naturlig Humor.

En af de sidste „Middage“, jeg nød i Knabrostræde, glemmer jeg heller ikke:

Som vi „allerbedst sad“, kom ind fra Gaden en lille, gammel Mand, en vever Olding. Han satte sig ned, aad sin Mad, fik en Snaps, blev veltalende, loquax. Publikum æggede ham. Han løftede sit, ikke uskønne Hoved med „Harmebørsterne“ over Ørerne, udspilede Næsebor, energisk sammenbidte Gummer: Og han talede:

„Hér sidder *I,* Gamle og Unge, og æder og drikker og snakker om Livets Byrder og Trang, om Svaghed og Elendighed. — Hvad véd *I* om „Livet“ ?! — Hvorfor sørge og klage over *dét?* — Indtil en vis Grænse lever én saa længe han *vil.* Sér I, højstærede Venner eller — idetmindste — Medborgere: *Jeg* er 82 Aar gammel; fri af Kvindfolk og Bø-ø-ren i 40 Aar. Jeg har aldrig gjort for meget a' no'et — hverken Sorrig eller Ge-læde, Kvindfolk eller Bø-ø-ren, — eller — svirrevirrevith! Spirituosa! — Dérfor har jeg bevaret Ungdommen, Elastikkerne i Orden, — Gummielastikum — i hele Skroget! — Se hér! — V'la! v'la!“ —

I samme Nu fløj denne lebendige Olding, sikker og med Dødens Energi, som i en danse macabre, bukkespringende over alle Skænkestuens ledige Stole og Borde! — Det var et modbydeligt Skue — til Sødsuppe med Svedsker og 3 Risengryns-Kladter. Hvilket Relief til denne Oldings fortræffelige Gymnastik! — Mit Sind fyldtes med en underlig dyb degôut for disse Omgivelser.

Jeg forsvandt siden — troløs — fra brave „Bas-Christensens“ samfundsstøttende Beværtning. Mange dygtige Fattige, mange ulyk-

kelige Medborgere, har dér „redet Stormen af", ædt deres — næsten „Naadsens Brød" — med „gratis Sennop", og gratis — Menneskekærlighed; *nu* en sjældent Urt i vor sociale Have.

Ligesaa langsomt som mine Skoleaar sneglede afsted, ligesaa hastigt løb Universitetsaarene. De fløj! — Jeg tror, at det var det stadige, *interesserende* Arbejde, Dagenes ensartede Program, der gjorde disse Aar saa korte. Afset de aandelige Bevægelser, for hvilke jeg i Forløbet af disse Ungdomsaar var Genstand, og som ikke kan have almindeligere Interesse, gled Tiden ret jævnt. Navnlig naar Foraaret kom, vaagnede min gamle Længsel efter Landet. Ferierne blev kortere og kortere. Men Glæden ved at pakke mine Jagt- og Fiskeredskaber og forlade Byen, blev hvert Aar større.

I 1877 havde jeg en Sygdomsperiode, der angreb mig en Del. En Aften var jeg vendt hjem fra en botanisk Excursion, ledet af gamle Prof. Warnecke. Jeg havde i min Botaniserkasse samlet en Del Svampe. Og blandt disse en „Stinksvamp" (phallos impudicus). Jeg lagde Kassen under min Seng i Mangel af bedre Plads i det meget snævre Værelse. Jeg undervurderede denne Svamps umaadelige Kraft i Stanken. Om Natten laa jeg, halvbevidst, i en Tilstand, som jeg nærmest kan betegne som et „Mareridt". Jeg var klar af, at Situationen var uhyggelig. Men, først efter nogen Tids taaget Selviagttagelse, lykkedes det mig, at rejse mig. Svampen smed jeg ud. Men, længe efter dén Nat, fik jeg nu og da min Nattesøvn ødelagt paa ganske lignende Maade. Samtidig maatte jeg arbejde til langt ud paa Nætterne i dette Værelse, der var som en tillukket Kasse til Kalkun-Transport.

Jeg blev meget nedslaaet under disse Forhold, ikke mindst, fordi jeg tænkte paa at forlove mig. Jeg raadspurgte tre af vore Lærere. De to gjorde mig endnu mere ulykkelig, end jeg forhen havde været. Men, den tredje, S. Engelsted, hjalp mig. Han sendte mig et Brev som jeg endnu gemmer, et Mesterstykke af diplomatisk Klogskab og menneskelig Godhed. „De skal se," siger han bl. a., „saadanne Forstyrrelser vil næppe faa mere Betydning for Dem, *end dén, De selv tillægger dem.*" — Jeg havde i Aaret forud stiftet mit første erotiske Forhold; Genstanden for min Tanke var nu syg, og Lægerne mente, at den statelige og smukke, unge Pige havde en begyndende Lungetuberkulose, — en sikkert ganske fejlagtig Opfattelse. Kort: Jeg var overanstrengt af Natarbejde, sørgmodig, oprevet. Saa kom Engelsted, der kendte mit Forhold, med sine gode Øjne, sin dybe Menneskekundskab, med sit „De skal sé" o. s. v. Og, jeg rettede Ryggen; bed fast i Stangbiddet!

Jeg vilde bort fra By og Studier, — kun en kortere Tid. Jeg havde aldrig været udenfor Landets Grænse og tænkte paa at vandre sydpaa, saalangt jeg kunde komme. Min Far gav mig 100 Kr. Saa pakkede jeg min Randsel, købte et stort Stykke ungt, røget Hestekød, Ost Brød og Tobak, tog Dæksplads paa en lille Damper til Kolding, og forsvandt.

Jeg vandrede. Besøgte det meget mærkelige Christiansfeldt. Overnattede i en Hernhutseng, saa bred og med saa mange Dyner og Puder — og Lopper — som Sengen i et gammelfransk Hôtel. Jeg stiftede overalt Bekendtskaber og fik det Indtryk, at Menneskene ikke er nær saa sure, som mange paastaar. Dyrlægen i Christiansfeldt, en livlig og dannet, ung Mand, sluttede sig til mig. Vi agede i hans Kariol til Skamlingsbanken, og jeg fik saa mange morsomme Meddelelser om det intimere Liv i den hellige By, at selv de højtideligere af Englene vilde have smilet — maaske dog, i Hensyn til „Vorherre"s bestandige Nærværelse dækkende deres Ansigt bag en „Lammesky".

Vandrede videre til Haderslev. Tæt udenfor Byen laa Kroen, „Am Scholterblatt," — Danskerne kaldte den „Skulderbladet", et underligt Navn, der henledte min Tanke paa Anatomien. Jeg gik strax ind dér. Værten, en tyk, meget stærk, jovial Dansker, modtog mig som en gammel Bekendt. En Kvartmil ude i Landet boede min Veninde som Gouvernante i en tysk Familie. Jeg traf hende oppe, af Udseende som sædvanlig, — skønt en betydelig Blodstyrtning samme Dag havde ramt hende. Efter det senere „Forløb", og efter at nogle og fyrretyve Aar er passerede in vivo, maa jeg anse Lægernes Diagnose for vild. En Neurose *kan* give ganske de samme Symptomer. Dog, jeg var jo dén Gang ikke i Besiddelse af personlig Erfaring som Læge. Vi blev hurtigt enige om Tingene, drak en Bouteille god „Liebfrauenmilch" med den brave Familie, gik lang Spaseretur i den nyudsprugne Skov etc. Men, da jeg alene gik hjem, var jeg alligevel — i min daværende Tro paa Lægernes Skarpsindighed — vis paa, at Ægteskab vilde min skønne Veninde ikke opleve, — en Ængstelse, jeg, som sagt, kunde have sparet mig. — „De skal se: Saadan Forstyrrelse vil næppe faa mere Betydning for Dem, end dén, De selv tillægger den."

Oprevet, lykkelig og ulykkelig paa samme Tid, vendte jeg om Aftenen tilbage til „Skulderbladet", hvor jeg vilde overnatte. Min Stemning var extravagant, og jeg bestilte en uhyre stor Bolle god Punch. Jeg indbød en ung Mand fra dén Gaard, jeg havde besøgt, samt Værten. Bollen blev serveret i et Lysthus i Krohaven, tæt ved Landevejen.

Netop som vi skulde til at øse af denne Lethe-Kilde, begynde Sjælens Expedition over de „tre forenede Elementer" for at finde et

godt Haabs Forbjerg, — netop da viste en høj, lys, køn Yngling sig paa Skuepladsen. Han havde en gammel Guitarre under Armen, hilste ganske flygtigt, kiggede i Bollen og saa ud som et lykkeligt Menneske. Derfor bad jeg ham om, endelig at „lade som han var hjemme“, hvorpaa han strax fyldte sin Pokal, drak den ud — med Hjærtens Tak til Himmel og Jord, — fyldte den igen, udbragte i glødende, billedrige Ord en Skaal for Danmark, — tømte og fyldte og tømte — et Par Gange endnu — alt til Ære for andre, navnlig for et engleagtigt Pigebarn, der boede i Christiansfeldt og hed Laura. Han var utvivlsomt et godt Menneske, stadig tænkte og drak han „paa Andre“, og jeg var glad ved at gøre hans Bekendtskab. Han har nok været Poét: Jeg spurgte Kromanden, om den fremmede *ogsaa* kunde „digte“. — „A *we'* s'gu' ett,“ hviskede han og kløede sig eftertænksomt i sin store, graa Krøltop, „men — æ — ja, — *han* gaar s'gu paa den wærst'. Han æ' en herlig Menisk'.“

Natten var lys og lun. Oldenborrerne summede, og Guitarren brummede, og Lauras Ven intonerede den ene gamle, danske Sang efter den anden. Vi andre faldt i med, og alt var saare skønt.

Saa — pludseligt — lød et højt Vræl ude fra Landevejen, og den ene store Sten efter den anden brasede ind i Lysthuset.

Et Forslag om at tørne ud og iagttage det fornødne, blev strax afværget af Kromanden. Han rejste sig stille, tog hele Bordet med Bolle, Glas etc., og bar det — uden at spilde — ind i Krostuen. De tykke Vinduesskodder blev hurtigt lukkede og laasede indvendig fra.

„Ja, — saa ka' vi begynde forifræ,“ sa'e han ganske koldblodigt. Og dét gjorde vi.

Forholdene var, navnlig i „de blandede Distrikter“ den Gang særdeles spændte. Naar Folk sang danske Sange i deres egen Stue, fik de — nu og da — slaaet Ruderne ind. Da, Søndagen forud for min Ankomst, en dansk Sangforening kom sejlende fra Jylland for at gæste Landsmændene i Haderslev, stod preussiske Gendarmer paa Dampskibsbroen. Efterhaanden som de glade Jyder steg iland, rev Betjentene deres Foreningshuer af dem og klippede Kokarden af.

Næste Formiddag modtog jeg af Danske det Raad, at erstatte min Studenterhue med en anden Hovedbedækning, — hvis jeg ikke vilde udsætte mig for personlig Ulempe. Jeg havde ikke Lyst hertil, og jeg promenerede virkelig min Kokarde gennem Landet — helt ned til Blankenese og Hamborg uden videre Æventyr. — De gamle, danske Fædrelandssange var i hin Tid gaaet ud af Kurs i Studenterkrese. De ansaas for antikverede, naive, trivielle. Alle „gode Hoveder“ maatte være „Europæere“ mere end „Danskere“. — Hvis Deherrer havde proberet at faa en Kampesten i deres gode Hoved,

fordi dette Hoved sang sit Fædrelands Sange, vilde det have gaaet dem, som det gik mig: Jeg opdagede, at min „Europæisme“ var en forbandet tynd Fernis.

Denne, min første Excursion over vor nære Grænse varede ikke længe. Faa Uger efter min Afrejse fejrede jeg med min kære Bror og et Par Venner paa „Eremitagen“ min tidlige, første Forlovelse. Jeg havde en saa uhyre Sum tilbage af mine Rejsepenge, at jeg fandt mig foranlediget til at „give“ koldt Bord med varm Ret, Rødvin og — Champagne! — Det var dén Gang. Nu, — i Virkeligheden var jeg naaet til en ret afgørende Vending i mit Liv. Thi fra dette Tidspunkt kan jeg datere min sociale og individuelle Kamp for og med Tilværelsen.

Under den russisk-tyrkiske Krig ønskede jeg at gaa med som Frivillig ved Ambulancen. Jeg var jo endnu ikke Candidat, men der var god Brug for ældre medicinske Studerende. Jeg gik til Onkel Japetus, aabnede mit Hjærte for ham og bad ham om en Anbefaling med paa Vejen. Han nægtede det: Fakultetet havde „én Gang før“ anbefalet „en dansk Mediciner,“ og *han* havde ikke gjort særlig god Karriere. Da jeg bevisligt var en meget flittig og alvorligt arbejdende Mediciner, med fortræffelige Examiner og paa bedste Fod med alle mine daværende Lærere, forstod jeg ikke dette „Mistillidsvotum“. — Jeg gik min Vej, og kom først igen ca. 12 Aar efter, da jeg søgte Bistand fra „Carlsbergfondet“ til min første Kavkasusexçursion. Jeg mødte ved dén Lejlighed en endnu besynderligere *begrundet* Uvillie. Men herom senere.

I Somren 78 aftjente jeg min Værnepligt som Underlæge ved Randers Dragonregiment. Efter Forlydende af Frygt for en engelsk Invasion var Lejrsamlingen forlagt til „Dyrehaven“ ved København. Jeg „stillede“ i Kallundborg.

Min første Patient var Generalen. Da han efter Regimentets Landgang steg tilhest, trak han Dyret baglænds i Stængerne og styrtede mod Stenbroen. — — „Trøst Dem: Jeg er Læge!“ — — Jeg undersøgte den gamle Herre paa kryds og tværs, løftede og bøjede hans forslaaede Ben, trykkede og beføltе, med umaadelig Samvittighedsfuldhed.

„Gør det ondt — *dér,* General?“

„Ja! for Satan! — Gu' gør det ondt!“ brølede Patienten.

Der var Gud ske Lov, godt med Luft i ham.

„Men, saa — *hér?*

„Ja! Av for Fanden! — Doktor.“ — o. s. v. — fra Hoften nedefter.

Saa blev jeg hurtig klar af, at Regimentet maatte se at klare Ærterne uden General og foreslog min brave Patient pr. Landauer at tage til København. Han afgik villig. Og han kom sig snart.

Regimentet red i c. 3 Dagsmarcher til Eremitagesletten. Kanton-

nementerne var nogenlunde; — især dén sene Aften, da jeg, efter at have siddet i Sadlen hele Dagen, omsider med min Sacochefører fandt det for os bestemte Natkvarter paa en Mose langt ude i Landet. Det var et Boelssted. Konen tumlede ud. Hun havde tysk Dialekt, men bandede og galede saa dansk som nogen arrig Kvinde paa Sjælland: Fanden skulde ta'e hende — og hele Huset, om hun vilde gæsterere paa denne Tid af Døgnet! Hun var ikke født igaar! — Hun kendte sin Lov og Ret, hun! og var ikke forpligtet til at ligge og flyde med danske Krigsfolk om Natten," — o. s. v.

„Tho a tykker, a' v'inte ka' vent' Frikadeller hær," hviskede Sacochesoldaten.

Jeg sad tavs og betænkte mig. Saa fik jeg den glade Ide, at ride tilbage til Regimentet, meddele factum og tage ind paa Egnens store, gode Kro. Dog, — først maatte jeg jo *svare* denne tapre, men gamle og højst utækkelige Husmoder:

„Skønne og begavede Dame! Deres Røst minder mig om Nachtigalens. Deres Ord er forjættende Harmonier i mit Øre." — Kvinden stirrede med aabent, tandløst Svælg paa mig, tavs, tvivlraadig!

„Deres Tapperhed fylder mig med Beundring. Hvis jeg kunde, vilde jeg kysse — Deres skønne Haandled — sex Gange!" — Pludselig blev Hexen rødblaa i Ansigtet, greb et Stykke af en knækket Vognstang og vilde utvivlsomt have anfaldet os, hvis vi ikke — forberedte paa alt — under den smukke Tale ganske langsomt havde traverseret Hestene til Tofteporten. Dér gav vi dem Sporerne: — „Hils Deres elskede Mand! Sig ham, at jeg — misunder ham!!"

Hun skreg af Arrigskab! Vi travede ud i Mørket, afsted til Kroen. Dér havde vi en fornøjelig Aften.

Jeg havde en energisk og fortrinlig Hest, kom godt ud af det med Officerer, Underofficerer og Menige. Vi fik fortræffelig Kost i Underofficersmessen. Sammesteds tabte jeg regelmæssigt hver Lørdag alle mine Soldaterpenge i „Mis" eller „Napoleon", et rart Spil for dem, der kender det, — ligesom den danske Skatteblanket. Vi havde et Par større Øvelser og en „Kongerevue". Ved denne gik det — for uindviede — meget mærkeligt til: Eskadronen passerede efter Ordre — i Luntetrav — i nærmeste Nærhed forbi det opstillede fjendtlige Artilleri. Salve paa Salve bragede imod os. Kuglesprøjterne rasede. Alt var Røg og Damp! Kritiken af dette Slag var vaagen. En gammel Sergeant, en jovial Holstener, parerede sin Hest midt i Slagtumlen og udbrød:

„Wenn der hafde været Kugler i alle de Vaaben, hafde ikke én Morssjæl af os kommen hjem igen til Kone och Børen!"

Jeg besørgede alle Patienter personlig. Men, der var kun lidt at bestille for en Læge, og jeg kedede mig snart føleligt. Efter faa

Ugers Forløb blev for mit Vedkommende Freden sluttet, og jeg har ikke siden været ved Hæren. Gud ske Lov! —

Kort før jeg skulde tage Examen i Dissection, maatte jeg obducere paa Kommunehospitalet. En Dag stak jeg mig i Haanden paa en Bensplint. Jeg ændsede det ikke og rejste kort efter til Flensborg for at se til min Veninde, som havde sit Hjem dér. Jeg ankom en tidlig Foraarsmorgen. Alle Huse var lukkede, og jeg begav mig alene ud i Bakkerne ved Fjorden. Under gentagne Besøg i Flensborg, øgedes min Kærlighed til denne gamle, danske Bys herlige Omgivelser, ligesom Aabenraas et Stykke Danmark, der dog en Gang *maa* vende tilbage til Moderlandet. Paa denne Morgentur begyndte min Haand at smerte og svulme. Om Natten blev det helt desperat. Og næste Morgen maatte jeg hjem igen. Jeg laa i otte Døgn paa mit Kvistkammer. En ældre Reservelæge saa én Gang til mig og ordinerede Grødomslag. Iøvrigt levede jeg af sure Æbler, som jeg netop havde i Behold fra Hjemmet, og Opiumsdraaber mod Smerterne, der holdt mig vaagen hver Nat. Tilsidst opdagede jeg, at jeg saá ud som et Kadaver.

Endelig kom en Studiekammerat op for at forhøre sig om, hvorfor jeg ikke mødte paa Auditorier og Hospitaler. Næppe var han indenfor Døren, før han med et kraftigt Brøl:

„Du dør s'gu!"

fôr ned paa Gaden efter en Droske og lod mig trille til Kommunehospitalet.

Næste Dag blev jeg opereret af Studsgaard. Angst for at maatte opsætte min Examen, blive Invalid, saaledes at jeg bl. a. ikke mere kunde spille mit Instrument, o. s. v. fældede jeg, erindrer jeg, bittre Taarer i det kun halvbevidste Stadium efter Narcosen. Reservelægen skældte herover ud. Studsgaard fandt det meget naturligt. Jeg befandt mig efter det lille Indgreb som i „Paradiset", smertefri som ved et Tryllealag, var feberfri; og endelig rasende sulten!

Efter et Par Dages Forløb lod jeg mig udskrive til ambulant Behandling. Samme Aften aftalte jeg med min Studiekammerat at vi burde fejre min Tilbagevenden til Livet paa standsmæssig Vis. Jeg mindes vort Møde i „Mohrs Kælder" paa Vesterbro. Spisesedlen stod paa et uhyre Kvantum Bøf og et dertil svarende Maal god Rødvin.

Det lykkedes mig at komme med til Examen. Og alt gik godt. — Siden har jeg hadet Grødomslag, — brugt Kniven; — og dérefter Bøfstegen og den gode Vin. Og — jeg har sét adskillige brave Medmennesker miste Arme og Ben, ja, Livet, fordi de selv eller deres Raadgivere har opsat og opsat en virksom Behandling, indtil det var for sent, og en „Blodforgiftning" fuldt udviklet.

Der gik svære Frasagn om den medicinske Afgangsexamens skrift-

lige Del. De var saa utrolige, disse discrete Beretninger, at jeg et Par Dage, før jeg skulde „op i Skriftligt", henvendte mig til en meget honnet og dygtig Samtidig, der et halvt Aar forinden havde oplevet „den Skriftlige". Denne Kammerat var et net og paalideligt Menneske, der med gunstigt Resultat af Tilbøjelighed gned sit groende videnskabelige Flæsk saa hyppigt opad Professorerne, at han allerede dén Gang lugtede en lille Smule af „Professor", dét han i Tidens Løb ogsaa blev, endende i fuldeste „Krigsmaling", smykket med Ordner og brede Baand. Jeg „troede" allerede dén Gang paa ham, gik op til ham, prikkede ham discret-fortrolig med højre Pegefinger paa hans venstre Frakkeopslag, der, hvor senere Vorherre lod alle Salonens mest tindrende Stjærner klamre sig fast, og sagde dæmpet:

„Kære, paalidelige, ærlige, hæderlige Sct. Peder, sig mig — ganske stille, — jeg *skal* ikke genta' det til nogen Morssjæl paa Jorden! *Er det* sandt, at I snød saa væmmeligt til „den Skriftlige"?"

„Ja, — dét kan du bande paa!" svarede han med glad, høj Røst, uden Gnist af Ruelse. „'Gu' snød vi! Og — det er vist ingen Hemmelighed. Ved „den Skriftlige" er det ældgammel, nedarvet Skik og Brug, forstaar du, at tale sammen om Opgaven og sé at hjælpe dem, der ingenting *kan* — uden en Smule „vis a tergo"! Vi er *alle sammen* atavistisk belastede. Jeg er conservativ, holder paa nedarvet Sæd og Skik. 'Gu' snyder man — rædsomt!"

Pause.

„Ta'r man f. Ex. Haandbøger med?" mælede jeg omsider i lyksalig Forundring.

„Ja—h! — tykke!"

Ny Pause.

„Hviskes der — om Opgaverne?"

„*Hviskes!* — Næh, der holdes sgu *Foredrag* om dem."

„Men, — Theologen, der sidder paa Kathedret og agerer Vægter?"

„Hvis han *ikke* gør Vrøvl, plejer man selvfølgelig ved Frokosten at udbringe hans Skaal. *Gør* han Vrøvl, ja, — saa gør'et ikke noget. Han proberede ifjor. Saa rejste tykke Iversen, Kæmpen, du ved, sig op og sa'e — støttet med Knoerne paa Bordet:

„„Tillad mig, mine Herrer! at ta' Ordet for en ganske kort Bemærkning;"" og — fixerende den ulykkelige Oppasser over Brillerne med sit Tyreblik: „„Hvis dén Mand déroppe ikke holder op med at — med at afbryde og forstyrre Examensarbejdet for os, saa vil jeg raade ham til at dreje om i en Smaagade, naar han møder *mig* paa „Strøget.""

„Det er vist Løgn," sa'e jeg. Jeg troede, at han vilde „drive" med mig.

„Naa, ja, ja," svarede han leende. „Det vil jo vise sig — imorgen."

Og, da jeg allerede var halvt nede ad Trapperne, raabte denne Retfærdige ned i Ho'det paa mig:

„Glem nu ikke, at ta' „„Undertøjet““ paa, Hans!“

„Hva' mener du?“

„Haandbøger, et lille, nemt anatomisk Atlas, Optegnelser, Collegiehæfter etc. Og saa — et Par Kroner til en standsmæssig Frokost! Husk det nu!“

Jeg funderede. Og mødte næste Formiddag paa Universitetet — med dog en Del „Undertøj“. Det syntes virkelig at være traditionelt.

Aldrig skal jeg glemme hin fornøjelige Dag!

Præcis paa Klokkeslettet stillede vi allesammen, spækkede som Harerygge med „Hjælpemidler“. Nu, — det synes, at denne skriftlige Prøve mere har været beregnet paa at give Candidaten Lejlighed til at aflægge Bevis for, at han kunde *behandle skriftligt* en faglig Opgave, end paa hans dybere Kundskabsfylde. Det nytter dog heller ikke stort, at en Candidat erholder Oplysninger om dette og hint, naar han mangler Overblik og Evne til at forme en virkelig „Afhandling“.

Decanus træder ind, højtidsfuld. Det var gamle Panum. Han afleverer Opgaven til Vogteren paa Kathedret. Kradser sig i Kindskægget. Siger et Par venligt-advarende Ord. Og gaar sin Vej.

Opgaven var chirurgisk: „Aneurysmerne og deres Behandling“, — — saavidt jeg mindes dens Ordlyd. Der gik en stille, videnskabelig-mistrøstig Susen gennem Auditoriet: Det var de bevidst-svage „i Aneurysmer“, et Flertal, der pustede. Thi Opgaven var ingenlunde af de behagelige, de lette.

Vogteren pakker ud fem Aviser, en lille, fed Notitsbog, en Del Breve, et langt Blyant, i den ene Ende rødt, i den anden blaat, og nogle Ark Propatria. Han bereder *sin* Tidskort. Samtidig gaar en dæmpet Samtale gennem Auditoriet. De Fortvivlede laver bløde, bedrøvede Kvieøjne til deres bedre funderede Sidemænd. De flytter sig, nærmere og nærmere. Tilsidst er de i en anatomisk Stilling, som om de i næste Nu vilde omfavne dem. Der spørges og svares; i Begyndelsen dæmpet. Folk begynder at rode under Vesten efter videnskabeligt Flæsk, at kigge i „Vademecumet“. Med Haand under Kind nedkradser „de Tynde“ ganske smaa, korte Bemærkninger, sidder længe, længe og glor paa dem, som om de haabede, at de af sig selv omsider skulde begynde at gro, voxe til Visdoms evigtgode Perioder.

Imidlertid kiler de mere Velfunderede paa. Pennen hopper, flyver, sprutter. Deres Aasyn antager et lærd og afvisende Udtryk, — noget, de „Tynde“ ikke kan li' at sé paa. De bliver „onde i Sulet“ — det videnskabelige, — naar de faar et afsnuppet Svar paa deres forstyrrende Spørgsmaal, tilsidst bare et:

„Vent til Frokosten!“

En Time er gaaet. Der udbryder nu en — videnskabelig Diarrhoe blandt „de Tynde“. Saa! — dér gik krøllede Petersen. Og nu glathaarede Petersen! — ud i højst fornødne Ærinder med en hel Foliant paa Maven. En enkelt kom ikke saa langt. Han var et rart Menneske, men havde langt mere Mønt end „Ho'de.“ Ude i Forhallen stod et Par ække „Russer“. De var lurevorne og saá ud som om Himlen selv havde sendt dem „för tillfället“. Den Rare hagede sig strax fast i den ene:

„Aah, De dér! — gør mig den Tjeneste, at springe over til Priors Boghandel og købe en fransk Afhandling om A-neu-rysmer! *forstaar* De?“

Russen var Theolog. Han forstod ikke ganske.

„Javel; — rysmer.“

„Nej, for Fanden! *A—neu*—rysmer. Det er en lille, tynd „Thése“ i Kvart — — Jeg skal skrive det op. — Og — hér er 10 Kr. Om en halv Time skal jeg ud igen — paa Locum, forstaar De. Saa maa De være *hér* med Bogen.“

En halv Time efter stod Candidaten ganske rigtig i Forhallen. Fortvivlet spejdede han i alle Vindretninger. Men, — hverken „Russen“ eller de ti Kroner var at øjne. Og han traf dem heller ikke siden i Selskabet.

Dog, — det bedste Haab var Frokosten.

Den var ma foi lucullisk! En Descendent af selve Pallas Athéne maa ha'e smurt dette herlige, academiske Smørrebrød. En Olding, blodsbeslægtet med Bacchus, indbar det paa herlige Fade, ledsagede af „Gamle Karlsbergere,“ Aquavit, Portvin fra Pustervig og Madeira af den fine til $1^1/_2$! Der var Laxemad og Ostemad og Mad med Æg og Anschovis. Der var Smørrebrød med tykke Skiver rød, saftig Bøf med skønne Striber af Asier, saa sure, at det ligefrem girede i Hukommelsen, livede op i det synkende Haab. Bouteillerne vandrede og Glassene sang. Slumrende Muser vaagnede og gned sig med Pegefingren i de uskyldsrene Øjne. I et Nu var hele Auditoriet paa Benene. Man spaserede gemytligt-menneskekærligt rundt under levende interesseret Samtale om Øjeblikkets brændende Spørgsmaal.

Manden paa Kathedret var et forstandigt og sagtens forudindviet Menneske. Han kilede paa Laxemaden og slog en Klat i Breviaret. Tavs.

„Det er en rar Mand“, hviskede omsider Petersen med Krøllerne; „men ikke videre gemytlig. En af Jer sku' ta' og udbringe hans Skaal.“

„Fædrelandet først!“ formanede „Christjan-Grønnegade“, en gemytlig Patriot, der *talte* for Fædrelandet i over tredive Aar efter, æret og anset af alle ordentlige Borgere.

Saa udbragtes Skaalen for Danmarks dejligst Vang og Vænge. Derpaa en Toast for Vogteren af os — og Traditionen.

Tidspunktet var nu formentlig kommet for et kortere Foredrag om Opgaven og dens rette Besvarelse. Dette holdtes mere discret og af flere Talere paa én Gang.

Omsider havde vi kun „Kvindens Skaal“ tilbage. Da var alle Fade tomme og Bouteillernes Indhold fordampet — jusquà la dernière larme. Ak. — Paa *dette* Tidspunkt paatrængte sig med tvingende Magt Tanken om „Kvinden“, — det var før hun blev Rigsdagsmand o. s. v. Hun stod i hint Øjeblik for os som Livets arterio — venøse Aneurysme, som en mystisk-tæt Forbindelse mellem *vort* svarte, videnskabelige, venøse Blod og *hendes* ædle, hellige, uskyldsrene, fyrigt-ømme, højrøde Pulsaareblod. Kort, — hun leve!

Efter denne smukke og i Sandhed kammeratlige Frokost tog vi fat, hvor vi slap før Laxemaden. Men — trods alt! — der var virkelig enkelte, der fortsat fornam sig saa svage, at de ikke formaaede at finde de rette *Ord* for dét, de saa gerne vilde udtale om Opgaven. Resultatet héraf var, at en Candidat slet og ret delvis *copierede* sin velvillige Nabos Afhandling.

Denne kolossale „Brøler“ blev det ganske umuligt for Censorerne at „overse“. Baade Copisten og den ædle Nabo blev rejicerede og maatte tage Examen om. En Deputation af Kammerater, deriblandt jeg selv, gik til Decanus, gamle, humane Prof. Panum. Jeg mindes grant denne Audiens. Panum stod, som han havde for Skik, med begge Hænder i Buxelommerne, vippende sin høje, magre Skikkelse langsomt frem og tilbage, frem og tilbage. Saa svarede han omsider:

„Jeg vilde gerne, mine Herrer, vise megen — her — der — Mildhed, — Overbærenhed i denne — her — der — Sag. Der *er* jo — der — en vis Tradition, ja. Men — æh, naar Hr. Petersen skriver; „Og saa dør de Tomme for Tomme“, og *saa* Hr. Hansen *ogsaa* — her — der — skriver: „Og saa dør de — her — Tomme for Tomme,“ saa *er* det jo ganske umuligt for Facultetet at — at lade være — her — der — at *bemærke* det.“

Det var efter Forlydende sidste Gang, at denne mærkværdige, men højst gemytlige Forestilling, blev opført af Medicinerne ved Københavns Universitet.

Omkring Aarsskiftet 79—80 afsluttede jeg min Afgangsexamen med Laud. Forud klar af, at jeg blev nødt til, tidligt at bane mig en praktisk Vej som Læge, havde jeg i alle Studieaarene ikke svigtet Hospitalernes Belæring ret mangen Dag. Med otte „Praktikantkliniker“, nogle faa Maaneders Tjeneste som constitueret Candidat, det lovbestemte Ophold paa Fødselsstiftelsen, samt den højst fornødne

Belæring paa Øjensygdommenes Omraade, forlod jeg København, — dog med den bestemte Beslutning at genoptage mine Fagstudier, saa snart mine private Forhold tillod det. Bie i Hovedstaden paa en Ansættelse som fast Candidat — maaske efter flere Aars Venten, — var mig umuligt.

Den 1. Maj 1880 nedsatte jeg mig i Skelby. Samme Aar, i Høsten giftede jeg mig. — Det anses for dristigt, at søge Tillid og Erhverv blandt Mennesker, der har kendt os fra vore Drengeaar. Men, — mine gamle Forældre ønskede det meget. Og — det gik mig som practiserende Læge vel.

TIDEN EFTER 1880

(EXCERPTA)

Jeg indrettede min første Bolig paa Landet i Skelby Præstegaards „Enkesæde", der var sammenbygget med den øvrige store Bygningsfirkant (s. f.). Der var tre Værelser paa et Par Fag hver. En snæver Forstue med Lergulv og uden Vindu til Gaarden, og en lignende, dog med Brædegulv, til Haven. Boligen var straatækt; de lave Lofter gibsede; Sydvæggen ud mod Gaarden dækket af frodigt Espalier, Vin og et gammelt Ferskentræ.

Jeg ilede med at ramme en lang Pæl ned i Stenbroen. Dér hængte jeg Snoren til min „Natklokke". I Forstuen til Gaarden fik jeg anbragt et lille Vindu, en Træbænk, og — i et Hjørne — en trekantet Bordplade, monteret med „Hjortens Flugt" i Pragtbind med Guldsnit samt et Par illustrerede, mere „nyttige" Bøger, kort: „lidt for enhver Smag". Nu var det en rigtig net, lille „Ventestue", dog mest til Sommerbrug. Saa gik jeg ind og stoppede min Pibe med rolig Bevidsthed om at have gjort for et eventuelt Klientel, hvad der dén Gang stod i *min* Magt. Snart efter stjal mine mere uskyldige, mindre civiliserede kvindelige Patienter de mere kødelige Sange af „Hjortens Flugt" samt successive alle Billeder. Dette holdt jeg for et godt Tegn. Men jeg fornyede ikke Bibliotheket.

Jeg „ventede paa Bid". Det kom ikke strax. Saa gik jeg ud med min Fiskestang og bad en Karl om at affyre et Signalskud, saafremt der skulde vise sig et eller andet lidende Menneske i „Ventestuen".

Skønt jeg ikke „reklamerede" i Bladene og — principielt — ikke gjorde Visitter hos Folk paa Egnen, varede det ikke længe, før jeg fik nok at bestille det meste af Dagen. Om Aftenen var jeg paa Aaen, der stille fløds forbi, kun et Bøsseskud fra min Havedør, — eller jeg rørte min smukke, sorte Ridehest, en Remonte fra Dragonregimentet, eller jeg besøgte mine Gamle, eller stundom nærboende yngre Samtidige ved en Grog og en Pibe Tobak. Om Natten arbejdede jeg som oftest længe; — der var mere end nok at tage fat paa!

Det var en skøn Sommer, dén; fuld af Haab og Fremtidsplaner. Som Læge var jeg „Idealist" — *til Fingerspidserne!* I Mange-

aarenes Løb gjorde jeg i mit Forhold til Menneskene saa mange bittre Erfaringer, var undertiden Genstand for saa tarvelig Udnyttelse, at min Idealisme efterhaanden forkortedes en Kende, — lad mig sige: til c. to Tredjedele. Men, — dén er der vist endnu; dog i en mindre phantastisk Form.

Omtrent 4 Maaneder efter min Nedsættelse holdt jeg Bryllup i Præstegaarden. „Storstuen“ var fuld af Gæster. Min gamle Far holdt en smuk Tale til os i Kirken. „Jeg havde“, sagde han blandt andet, „saa tidt under min Opvæxt været ved at dø, at han maatte tro, at Vorherre ansaa mig for brugbar her paa Jorden, siden han havde sparet mit Liv.“ Om Aftenen flød flammende Begtønder paa Aaen. Kort: det var en bredt anlagt og vellykket Fest.

Min Lægevirksomhed var fra første Færd stærkt chirurgisk anlagt. Forholdene var med Hensyn til Amtssygehusene ganske anderledes end nu: Præstø Amtssygehus *i Næstved* var yderst antikveret, ældgammelt. Og først efter en Aarrækkes Forløb arbejdede *H. Maag* sig selv og dén Institution, han til sin Død saa udmærket administrerede, op til en meget betydelig Højde. *Sorø Amtssygehus* en forhenværende Fattig- og Arbejdsanstalt, var endnu mere midalderlig. Lægen var en gammel Mand, der hele sit Liv havde rullet rundt i en Doktorstol, da han i sin Alders c. Tredsaar blev udnævnt til Distriktslæge i Sorø, til hvilket Embede Stillingen som Sygehuslæge fra gammel Tid stiltiende var knyttet. Det varede da ikke længe, før jeg maatte indrette mig paa at operere mine Patienter i Hjemmene eller paa en Stue i Byen, hvor jeg en kort Tid forsøgte at oprette en Art „Privatklinik“ i mindst mulige Format. Dog, alt gik vel. Nu og da ved større Indgreb kom Maag ud og assisterede mig, undertiden ledsaget af afdøde *Apoteker Baagø* i Næstved, som Chloroformiseur; som saadan assisterede han i lang Tid Maag ogsaa paa Sygehuset.

Maag var ingen „Dusinpersonlighed“ som Læge, og han bør her mindes. I fhv. Landfysikus *Dr. med. Boegs* Arbejde: „Meddelelser om Præstø Amts Sygehus, 1817—1917“ gives følgende, livfulde Skildring af denne Mand:

„Maag var en statelig Sygehuslæge. Hans ranke Skikkelse, hans djærve Smil og vennesæle Væsen, hans frejdige Tale og selvsikre Optræden gav ham et Præg af Tilforladelighed, der vakte Tillid. Personalet paa Sygehuset forstod han at holde i Trit. Pligtopfyldende selv forlangte han, at ogsaa andre gjorde deres Pligt. Instrux for Personalet fandtes ikke og var heller ikke fornøden. Alle havde de Loven skreven i deres Hjærte. — — Han var selfmade. Kandidattjeneste havde han ikke gjort, men havde, før han i en Alder af 26 Aar nedsatte sig i Næstved, en Tid været Amanuensis hos en den Gang som Operatør anset Provinslæge [Struckmann, Nykøbing

F.] — „Chirurgien des îles du sud de Danemark“, fortæller man, den store Mand skrev sig paa sine Visitkort. Maag maa have fundet dén Uddannelse, han hos ham havde faaet, tilstrækkelig. Da faa Aar efter Stillingen som Sygehuslæge blev ham tilbudt, betænkte han sig ikke. Han havde intet højere Ønske; og han var som skabt for Stillingen, født dertil, Kirurg af Guds Naade.“

Maag var en yderst flittig Læge og meget samvittighedsfuld. I Begyndelsen foretog han kun ganske almindelige Operationer. Først 1885 vover han en Ovariotomi, der dog meget ofte er let, 1886 en Amputation af Nyren, — endelig 1891 en Fjernelse af Blindtarmen o. s. v.

Maag var en høj, ret køn Mand. Han talte hurtigt, opererede hurtigt. Han besad større Forstand end Forestillingsevne. Hans Temperament var ikke saa varmt som hans Interesse. Hans Dom var forstandig og subjectivt loyal, men, ikke altid uangribelig, stundom uvarsom. Han elskede „det Skønne“, Blomsterne i sin Have, Billeder og Kunstsager i sin Stue. Og han kunde glæde sig hjærteligt over andres Humor. Men, han havde ingen Evne til selv at finde Ord for sine æstetiske Indtryk, til spontan personlig Meddelsomhed; og han besad selv mere Satire end naturlig Humor. Han var en talentfuld og betydelig Operateur, en kløgtig, god og jævn Borger; en betydelig, bevidst Diplomat. —

Da Kommunelæge *Axel Hertel* 1881 fremkom med sine opsigtvækkende Meddelelser om Sundhedsforholdene i de højere Drenge- og Pigeskoler i København, vaagnede min Interesse for Undersøgelsen af Sundhedstilstanden hos den skolesøgende Ungdom i *Land*kommunerne. Efter Forhandling med Fysikatet, sadlede jeg min Hest og rejste rundt til Egnens Skoler. Jeg var forud optaget af det Haab, at mine Resultater vilde blive diamentralt modsatte Hertels. Jeg glædede mig til, naar mit Arbejde var fuldført, at kunne hævde, hvor gunstig en Indflydelse „Landlivet“ havde paa disse Forhold fremfor Bylivet. Kort: a priori var jeg Opponent.

Denne Undersøgelse*), der omfattede ca. 500 Børn, beredte mig en betydelig og skuffende Overraskelse. Jeg fandt nemlig, at en overmaade stor Del af Børnene led af kronisk Sygelighed, navnlig af „Blegsot“. Saavidt jeg har kunnet spore, er denne Undersøgelse den første, der paa dette Omraade er gjort i Provinserne. Dr. *K. Nommels* **), Sønder Broby, Fyn, fremlagde kort efter en lignende, og hans Resultater var omtrent som mine. Disse Resultater vakte en ret almindelig Opsigt, og 23 Juni 1882 nedsattes af Regeringen en „Kommission til at tilvejebringe Oplysninger om mulige sanitære Mangler i Ordningen af Skolevæsenet og til at fremkomme

*) V. „Ugeskr. f. Læger“, IV Række V. Nr. 6.
**) V. „Hygiejniske Meddelelser“, III Række, Bd. I. Hefte 3., 1882.

med Forslag til saadannes fremtidige Forebyggelser." Jeg var blandt Medarbejderne, og „Betænkningen af 1884" omfatter en Masseundersøgelse af ikke mindre end 30,000 Børn, den største Skolestatistik af dén Art, der hidtil var fremkommen i Skandinavien.

Jeg omtaler dette, fordi mine Erfaringer herhjemme affødte hos mig et levende Ønske om at iagttage Forholdene hos „ukultiverede" Folkestammer. Jeg ønskede ved en Art „Contraundersøgelse" at søge Oplysning om, hvilken Rolle vor mere fremskredne Kultur og Civilisation maaske spillede med Hensyn til denne „Slægtens Degeneration", — som det den Gang almindeligt hed. Først en Aarrække efter realiserede jeg denne Plan.

I Efteraaret 1882 søgte jeg Plads som constitueret Candidat hos Prof. *Studsgaard*. Da jeg efter min Hjemkomst atter havde erhvervet et beskedent Beløb, raadførte jeg mig paany med Studsgaard og ønskede enten en ny Ansættelse paa hans Afdeling eller at gaa til chirurgiske Kliniker i Udlandet. Studsgaard tilraadede absolut det sidste og gav mig en varm Anbefaling til flere Chirurger *i Berlin*. Jeg var lidet glad ved Tanken om et længere Berlinerophold. Jeg længtes *sydpaa* og skrev til min gamle Læremester, om han ikke syntes, at Wien o. s. v. kunde være ligesaa godt? — Men han svarede mig ganske kort: „Rejs De nu til Berlin, — quand même". Saa rejste jeg i August 1883.

Jeg „snød mig" alligevel først sydpaa, — med en Følelse omtrent som dén, hvormed vi som Skoledrenge „snød os" i Vandet om Somren uden en Lærers Ledsagelse. Jeg besøgte Prag og Dresden, Fødselsstiftelsen og Galleriet; rejste derfra til Wien og blev der et Par Uger. *Billroths* Navn var den Gang meget berømt og ansét. Han var, da jeg besøgte hans Service, paa Ferieophold i Wagram, og Dr. *Wölfler* vicarierede. „Allgemeines Krankenhaus" var dén Gang et uhyre skummelt Bygningskomplex, i slet ingen Henseende tidssvarende. Der var mangfoldige Krucifixer og Helgenbilleder, men ikke frisk Luft. Jeg modtog den største collegiale Venlighed og Imødekommenhed. Bl. a. blev jeg indbudt til at overvære de vanskeligere Underlivsoperationer. Disse foretoges i et lille, elendigt Værelse, hvor der var kneben Plads til de fornødne Læger, endsige til besøgende. „Sublimat-spray" benyttedes i videste Maalestok. De giftige Dampe strømmede ud i Rummet, og det undrede mig ikke at høre, at flere Chirurger havde erhvervet sig en Forgiftning under deres stadige Arbejde i disse Omgivelser. Det uhyre Hospital sagdes dén Gang at rumme 4000 Mennesker, Læger, Apothekere, Functionærer og Tyende iberegnet, saa — der var jo Bacterier nok at bekrige.

Efter en Afstikker nedad Donauen til O-Bûda samt en kort

Visit i Salzkammergut, gik jeg pr. Natexpres fra München til Berlin — med lidt af en ond Samvittighed.

Jeg kom til Berlin denne første Gang en taaget Efteraarsmorgen med begyndende, rigeligt Løvfald. Directe fra Banegaarden gik jeg til Stadens nye, elegante Kommunehospital, „Friederichshain“, afgav mit Kort til *Director Hahn* og „kom strax i Selen“.

Der oprandt nu en ret anstrengende Tid. Foruden Kursus hos Hahn og *den ældre Landau* samt Kursus hos *Lublinsky* i Strubesygdomme og Laryngoscopi, i hvilken Undersøgelsesmethode der endnu ikke gaves særlig Undervisning i København, saalidt som i Kvindens specielle Sygdomme, besøgte jeg stadigt paa „Friederichshain“ Hahns Afdeling og overværede alle Operationerne. Efter elskværdig Indbydelse besøgte jeg endvidere hyppigt *Küster,* „Dronning Louises Hospital“, i den modsatte Ende af den store By. Jeg assisterede i den sidste Tid af mit ca. 3 Maaneders Ophold *Landau* paa hans Privatklinik, besøgte nu og da *Israel,* hørte *Bergmanns* Forelæsninger o. s. v. Og om Natten gjorde jeg Forstudier til en Afhandling for Doctorgraden om Hernier (Brok). Der fandtes paa Hahns Afdeling et uhyre stort „Materiale“ i denne Retning; men én af hans gamle Assistentlæger havde allerede lagt Beslag paa Udnyttelsen af dette. Da jeg en Dag hos Küster overværede en Radikaloperation, yderst besværlig, af et kolossalt „Navlebrok“, og senere personlig foretog en saadan, valgte jeg „Navlebrokket“ til Genstand for min Afhandling. Radikalbehandlingen af denne Sygdom var dén Gang paa vore Hospitaler meget sjældent anvendt, — i besynderlig Modsætning til Chirurgiens Optræden ved alle andre Brok.

Disse „Kursus“, som ved Misbrug til dum Reklame senere kom i Miskredit herhjemme, var dén Gang et fortrinligt og meget vækkende Supplement for en interesseret, ung Læges Uddannelse. Materialet var meget større end paa de københavnske Servicer, og sjældnere Operationer, som man kunde vente længe og ofte forgæves paa at faa at sé i København, lykkedes det ofte snart at iagttage ved Berlinerskolen. Det var ligeledes meget vanskeligt, herhjemme at erholde teknisk Færdighed i den instrumentelle Undersøgelse af Struben og Luftrøret — Laryngoscopi — samt af Blæren og Urinlederne — Cysto-uretéroscopi. I den sidste søgte jeg Vejledning ved et senere Ophold, Foraaret 1900. Ved Berlinerskolen gaves *methodisk ordnet* Undervisning i disse, for en Chirurg ganske nødvendige Færdigheder, et Grundlag i det mindste for videre teknisk Udvikling. Berlinerskolen blev da ogsaa i hine Aar besøgt af Læger fra næsten alle Klodens civiliserede Lande. Og i Efteraaret 1883 studerede 11 danske Læger i Berlin, deriblandt senere Overlæge

ved Kommunehospitalet, Prof. Dr. med. *Fløystrup,* senere Prof. *Chr. Gram,* der bl. a. i „Physiologisk Selskab" fremstillede sin bekendte „Farvningsmethode" ved bacteriologiske Undersøgelser, og Dr. *Lorentsen,* Aalborg.

Af, i hvert Fald i dannede Lægekrese, af Navn og Gavn almenkendte Mænd, med hvilke jeg kom i Berøring i 1883 og senere, kan jeg her kun kort omtale ganske faa.

Om den berømte *Rudolph Virchow* har jeg, efter Besøg i hans Auditorium i 83 og private Samtaler med ham, nedskrevet et Par korte Notitser. I 1890 besøgte jeg ham paa Hjemrejsen fra Kaukasus i hans Hus. — „Virchow var under Middelhøjde, tyndhaaret, noget korthalset, bar kort, graat Fuldskæg og Briller. Under Foredraget oplyses stundom hans alvorlige, noget stillestaaende Træk af et *halvt* velvilligt, *halvt* sarkastisk Smil." Dette Smil var, da jeg besøgte ham i hans Hus i 1890, *helt* velvilligt, hans Tale levende og interesseret. Hans Foredrag var klart, men med en *saa* stærk Stræben efter „Methode" og Grundighed, at det virkede lidet „electriserende". Ved vor første Samtale var hans Væsen præget af naturlig Venlighed, og hans Personlighed gjorde et umiddelbart vindende Indtryk. Som de fleste virkelig betydelige Mænd syntes han „chemisk ren" for Hovmod og Vigtighed. Og, hvad jeg har sét af hans private Bolig, forekom mig, der næppe er forvænt, at vidne om stor Nøjsomhed.

Director *Hahn* var den største *Operateur,* jeg i Ind- og Udland har mødt. Dertil tilsyneladende utrættelig. Jeg har set ham foretage 10—11 betydelige Operationer en suite, deriblandt store Underlivsoperationer. Han arbejdede hurtigt, maalbevidst og med aldrig svigtende Koldblodighed. — Da han en Dag maatte fjærne en kolossal Svulst paa Halsen hos en ganske ung, iøvrigt usædvanlig skøn Kvinde, optraadte pludselig en mægtig Blødning fra den store Blodaare bag Nøglebenet. En saadan Katastrophe kan i faa Secunder medføre Døden. Beslutsomheden og Hurtigheden, med hvilken han i et Nu standsede Blødningen — ved „Tamponade" først med Haanden, saa med Gaze, — vakte almindelig Opmærksomhed hos de talrige fremmede Læger. Patienten kom af med sin Svulst og kom levende tilbage til sit Værelse. De fremmede Chirurger discuterede dog nu, bag Operateurens Ryg og ret iltert, hvorvidt denne Behandling ret beset var forsvarlig, var at foretrække for andre Methoder, Underbinding af hele Blodkarret eller eventuelt af dettes Væg. Omsider blev jeg anmodet om at bede Hahn forklare, *hvorfor* han ikke havde gjort noget andet, end det han gjorde. Jeg var ked af Missionen, men meddelte Hahn angaaende Oppositionen. Han stod netop i Skjorteærmer og vaskede sig. Saá et Øjeblik spørgende paa mig, og vendte sig saa til Forsamlingen og gav den Svar — med

høj, garstig Stemme og rynket Pande — saa klart, ærligt og teknisk-ethisk correct, som jeg sjældent har hørt en interpelleret Læge, — endsige da en Chirurg — svare en Opponent. Hahns tekniske Færdighed var berømt. Dog, — da jeg en Gang ligeoverfor en af hans Kaldsfæller udtalte min Beundring, svarede denne:

„Jah! sehr gut, Hr. College, Aber — (med lav Hvislestemme) — 'ist doch immer 'was ro-o-hes dabei.“ — Det var en Concurrent.

Hahn var en næppe middelhøj, men stærkt bygget Mand, „firskaaren“, men uden embonpointe. Hans Haarvæxt var ret kraftig, graasprængt, glatkæmmet; han bar kort Fuldskæg og kort Moustache. Hans Teint var paafaldende bleg. Begge hans Kinder fremviste Ar — paa kryds og tværs — efter Studenterdueller („Mensur“). Panden var høj og bred; Brynet stærkt; Øjnene alvorlige, lyse, ofte yderst barske. Han bar ikke Briller. Hans Blik var hurtigt, ransagende skarpt. Stemmen var stærk, dog ikke ubehagelig, hans Foredrag concist og klart. Men han talte med umiskendelig Berliner-Betoning. Hahn var i Reglen alvorlig, barsk. Han kunde være meget opfarende, naar han mente noget forsømt i tjenstlige Anliggender. Saa kunde han — midt under en Operation! — pludselig standse, og med et raskt Tag — sætte Kniven paatværs imellem Læberne, og med rynkede Bryn hvisle et langt, befalende:

„Si—i—e!!“

til den formentlige Synder blandt hans Assistenter, af hvilke en Del gik omkring med Jærnringe om Haandledet, et Corpsstudenter-Emblem.

Nogen decideret „Aseptiker“ var han næppe — trods hans udmærkede Operationsresultater. — I en stor Glasbeholder med „antiseptisk“ Opløsning, der hang højt over Operationsbordet, havde der i Tidens Løb dannet sig et flere Centimeter tykt Lag af „Bundfald“. En Dag spurgte en af disse, undertiden noget nærgaaende fremmede Chirurger, om han — Director Hahn — troede, „at dét déroppe kunde ska' noget?“ — Hahn svarede ham ikke directe, men gav Ordre til at fjærne Beholderen.

Hahn forbandt ikke selv Patienterne: Der var ikke Tid nok hertil. Saasnart en Mand var opereret, trilledes han paa et Leje med Gummihjul bort i Salens Baggrund, og her traadte et Par unge Læger til og anlagde Forbindingen; — en mindre heldig Ordning.

Denne enestaaende Tekniker havde dog en vis Antipathi mod en enkelt Operation, som blandt Chirurger regnes til de „smaa“. — Da jeg en Eftermiddag færdedes paa Afdelingen, kom en Kone løbende op ad Trapperne med et lille, døende Barn paa Armen. Barnet var ved at kvæles af Diphteritis i Strubehovedet. Det var en køn Treaarsdreng, men allerede ganske blaa i Ansigtet og næsten

bevidstløs. Der var ikke Tale om, at henvise Konen til Epidemihospitalet, og jeg løb efter Hahn, som netop var ved at forlade Afdelingen. Drengen blev øjeblikkeligt opereret. Det skete i et lille afsides Rum i største Hast. Kun Moderen, Hahn og jeg som Assistent var nærværende. Det var — mod Sædvane — en ganske vanskelig Operation: Blodaarerne laa som tykke, svulne Slanger overalt. Og der var en betydelige Svulst af Kirtlen ved Luftrøret. Da vi var færdige, rettede Hahn sig, tørrede Sveden af Panden, og sagde saa med et Smil:

„Dr. Kürtzberg! — 'ist doch immer — *immer was ekelhaftes* bei diese Tracheotomien!"

Jeg besøgte Hahn i hans Hjem i Berlin en Aarrække efter, kort før hans Død. Afmagret og gulbleg, men med én, for mig besynderlig elskværdig og smilende Inderlighed rejste han sig af sin dybe Lænestol og kom mig imøde med fremstrakte Hænder. Jeg blev bevæget, sagde snart efter Farvel og — Tak for alt. Saa trykkede vi hinanden i Hænderne; — to *tavse* Augurer. Jeg saa ham ikke mere.

Der var den Gang en ærlig Kappestrid mellem Berliner- og Wiener-chirurgerne, mellem disse Hovedstæders Skoler. Vi benyttede i *min* Studentertid Haandbøger, forfattede af begge Skolers Læremestre. I Wien var *Billroth* dén Gang Chirurgiens berømteste Navn. Under mit Ophold der i 1883 foreviste en ung Læge en Dag „Billroth-Kabinettet" for mig. Vi var alene. I det lille Rum stod paa Hylder et langt Regimente store Glasbeholdere. I hver Beholder sejlede i Spiritus et chirurgisk Præparat efter den saakaldte „Resection af pylorus", ɔ: Fjærnelse af en Del af Mavesækken. Operationen foretages ofte ved Kræft og var *dén Gang* en Nyhed, — som talrige andre store Underlivsoperationer, der *nu* foretages af enhver Chirurg.

Billroths — vistnok første Patient, opereret efter denne, af ham udtænkte Methode, — var en ældre Kone. Hun blev „europæisk berømt": Hun døde ikke ret hurtigt.

Den unge Mediciner trak Gardinet fra Vinduet. Solen bestraalede Glasbeholderne. Paa næsten dem alle stod Dødsmærket, det sorte Kors; nogle faa opererede var endnu ikke døde.

„Kun én Patient — den berømte Kone," siger min Ledsager med et kritisk-vemodigt Smil," kun hun lever fremdeles; i Sandhed ret længe: $1^1/_2$ Aar; — tænk! hun er ikke død endnu. Men, — hun klager uophørlig over, at hun aldrig kan blive mæt. Hun kan ikke faa nok at spise."

Der var i Berlin opstaaet en vis Kritik af Billroths store, berømte Forsøg paa at helbrede disse ulykkelige, hidtil dødsdømte Kræftpatienter paa denne Maade. Dér beskyldtes han for „Operationsmani". Og man citerede det gamle: „Heute roth; morgen todt"

med Omskrivningen: Heute Bill-roth; morgen todt. — Dog: Operationen overlevede med Ære denne Kritik. Den foretages nu — med Ændringer og Modificationer — over hele Kloden.

Moral: Det er ikke nemt at være Foregangsmand. „De andre“ gør, hvad de kan, for at træde ham i Hælene, udviske hans Spor. — „Ligesaa hos os,“ sagde Kilian.

Jeg gjorde fra Berlin et Par Dages Rejse til mit Hjem. Min Far fejrede sit 50 Aars Præstejubilæum. I Flensborg medtog jeg min Hustru og vore to Børn, der havde besøgt min Svigermor. Da jeg kom hjem, var Huset „paa fire røde Pæle“ — som Højene, naar de Underjordiske holder Fest. Jeg blev modtaget med megen Glæde, og Hans Berlin, der — ligesom mine mere venligtsindede Kaldsfæller — havde betragtet det som en egen Sag, at stikke af fra en netop oparbejdet, voxende Praxis endogsaa uden at engagere en Vicar, han syntes nu ganske stolt over, at jeg dette Aar for egne Midler søgte fremad i Udlandet. Dog, jeg mærkede snart, at han i Øjeblikket ikke var helt tilfreds, og efterhaanden kom Aarsagen hertil for Dagen: Han skulde være Ridder af Db.! — og, han ønskede ikke dette. Den beskedne, men ærekære Mand, havde sikkert aldrig haft Smag for „*Præste*-Dekorationer“. Han „syntes ikke om det.“ Det stred imod hans personlige Syn paa en Præsts Stilling til Gud og Mennesker. Og han nærede en vis, mystisk Skyhed for, at var han først „decoreret“, saa gik det nedad Bakke med hans gode Helbred, — Gammelmands-Tale, naturligvis! Men, — det slog til.

Hans Berlin var, trods sin høje Alder, bestandig Gæstfriheden i Person. Og han glædede sig som en ung Mand, naar der var Fest i Huset. — Aaret forud, d. $^4/_8$ 82, skriver han interesseret til Japetus Steenstrup, hvorledes hans 77de Geburtsdag blev fejret:

Der var 27 Gæster til Middag. De Unge spillede Komoedie, „Et Uhyre“. Saa læste Jaques Wiehe — (dén Gang paa Gundersløvholm som en Art „Underforvalter“) — „Kirkeklokken i Farum“. Dérefter Dans til Kl. 12, — „og jeg tror, at man morede sig.“ — — — „Jeg føler jo vel, at Øjet ikke er saa stærkt, [som forhen], dog hindrer det mig ikke endnu i at læse ved Lys ud paa Natten. Øjnene kunne vel løbe i Vand; men det er jo ikke at undre sig over. Hørelsen er ikke saa skarp som tidligere. Foden er ikke saa sikker og hurtig som for 20 Aar siden, og i Munden har jeg ikke mere end 4 Tænder; men hidtil har Intet af disse Ulemper forhindret mig i at gøre min Embedsgerning ligesaa godt som altid. Mit Bryst er usvækket, og det er mig jo en stor Hjælp. — — Jeg takker Gud hver Dag for dét Liv, han forundte mig, og saa kjært at Livet er mig, vilde det ikke længere blive saa, hvis jeg ikke længere kunde arbejde eller gøre nogen nyttig eller kærlig Gerning

mere. Thi Arbejde, det er næst Helbred Guds bedste Gave til os i denne Verden; maa vi dog ret kunne skønne herpaa. Og man faar aldrig nok af Tid til at beredes eller modnes for en højere Tilværelse og derfor kommer mig ofte ihu den gamle Psalme, vi sang i Aalborg Skole ved Translocationen: „Lediggang var aldrig god, — den blev mange Lasters Rod; — flittig i mit Kald at være, o. s. v."

Jo! der var fornøjeligt Liv i den Gamle endnu. I Septbr. 82 skriver han, med fast Haand, uforandret fin og klar Skrift:

„Jeg havde tænkt, at der vilde blive en Samling af Studenter fra 1822, men det ser ikke ud til, at der bliver noget af det Jubilæum, skjøndt jeg havde glædet mig dertil. Disse Studenterjubilæer har for mig været meget opmuntrende. — — Hanses Datter [mit første Barn] skaffer os megen Glæde." — Men, han klager over, at han ganske har glemt Arabisk! — „Skjøndt jeg til anden Examen opgav arabisk, saa er al min Viden, som jo var ringe, aldeles udslettet af min Hukommelse."

Efter en Jagttur vendte jeg atter tilbage til Berlin. Henimod Slutningen af November slap mine Penge op. Jeg maatte hjem.

Det vil mulig interessere Efterverdenen at høre, hvad en Mand med godt Helbred kunde rejse for i 1883. Jeg var borte i omkring 3 Maaneder, benyttede 3. Klasse paa Jernbanerne, undtagen paa Natexprestoget München—Berlin. Rejsen ad Donauen til Budapest foretog jeg paa Dæksplads. Rejsen Flensborg—Sorø Banegaard med min Familie foregik paa 2den Kl. Jærnbane. I Wien og Berlin lejede jeg et Værelse, spiste ude. Kun faa Nætter tilbragte jeg paa Hôtel, et meget anstændigt, navnlig i Dresden, Prag og Salzburg. Jeg retournerede med et stort chirurgisk Værk paa 3 tykke Bind samt en Del Instrumenter. Jeg levede meget godt, navnlig i Berlin, paa „Ølstuerne", drak hellere Landenes Vin end deres Øl. Om Aftenen nød jeg i Berlin et Glas Grog til min medførte Pibe, naar jeg arbejdede. Da jeg kom tilbage til Danmark, havde jeg *i alt* destilleret et Beløb af — omkring 800 Kroner! *herunder* ogsaa Honorar for 3 Kursus i Berlin. Naar man ikke medførte mere Bagage, end man kunde bære selv i Haanden, og kun gik i Theatret én Gang om Maaneden, kunde man i hine Dage — og mange Aar efter — rejse helt behageligt for Beløb, der *nu* vil anses for utroligt smaa. Og paa Vejen kunde man i Tilgift „gøre" „Sachsisk Schweiz", Ischl, Buda-Pest m. m. Det var dog en næsten absolut Betingelse, at man skulde kunne klare sig nogenlunde med Landenes Sprog.

Jeg havde under mit Ophold i Udlandet sendt nogle „Breve" til „Berlingske Tidende." Efter min Hjemkomst fortsattes denne Form af Journalistik med en Række „Breve fra Landet". Min Trang til at udforme mine stærke og talløse Indtryk voxede mere og mere.

Jeg har fra mine modnere Drengeaar elsket mit Modersmaal, og det blev mig en større og større Glæde at beskæftige mig med det og at udnytte det. I flere Aar skrev jeg uden at navngive mig. Jeg skrev for at „faa Luft“, finde Afvexling i mit noget ensformige Liv, finde Trøst og Hvile, — ikke med selv det fjærneste Ønske om at vinde et Navn som Forfatter. Hensynet til Forlæggerne og disses Krav gør dog en fortsat Anonymitet uholdbar.

Naar jeg nu ser tilbage paa mit Liv, maa jeg tilstaa, at jeg har vanskeligt ved at forstaa, hvorledes jeg — under en stadigt stigende Virksomhed som Læge, som Chirurg, som Statens Tjener, har kunnet *vinde Tid* til dén, i hvert Fald kvantitativt betydelige Forfattervirksomhed, jeg i Virkeligheden har udfoldet. Som til idag i højt Grad faglig interesseret Læge har jeg arbejdet meget baade ude og hjemme. Det allermeste af mit litteriare Arbejde, ogsaa det faglige, er gjort om Natten. Jeg elsker Natten, dens Stilhed, dens Fred og Ro, hvad vore Omgivelser angaar. Og, naar jeg — omsider og endelig — „gaar ind i mit Lønkammer“ og finder den Ensomhed, der er bleven mig som et husvalende Lægemiddel for al Dagens Stræv og — ofte — Skuffelse, saa, tykkes det mig, falder et skabende aandeligt Arbejde som Manna over min Sjæl.

Se hér, en ganske kortfatttet Liste over alle disse Nætters Arbejde:

Foruden mangfoldige større og mindre Afhandlinger og „Artikler“ i den medicinske Litteratur og i Blade og Tidsskrifter, — bl. a. „Politiken“ („Jagtbreve“), „Berl. Tid.“, „Tilskueren“, „Ill. Tid.“ m. m. fl. — udkom i 1884: „Om Blegsoten“, 3 Foredrag (V. Prior), min første „Bog“. 1886: „Mislyd og Harmonier“, (E. Bergmann). 1887: „Daarlige Tider,“ (Schubothe). 1888: „Fordærvede“ (Schubothe). 1889: „Mutterlillen“ (Gyldendal), og samme Aar, „Vore Klæder“, (Schubothe) samt — ligeledes samme Aar, et ondt, trist Aar, — min Disputats for Doctorgraden (hernia umbilicalis etc.). — 1891: „Vore Børn“, (Schubothe). 1892: „Mennesker“ (Gyldendal), og samme Aar: „Gennem Stepperne og blandt Kalmykkerne,“ (Gyldendal). 1895: „Folkene paa Nakkebjerg“, (Gyldendal). 1897: „Langt ude —,“ (Aschehoug, Christiania). Samme Aar: „Sort og Rødt“ (Aschehoug, Christiania), samt: „Nordens sidste Nomade“, (Gyldendal). 1899: „Trange Stier“, (Gyldendal). 1901: „Stort Vildt“, (Gyldendal). 1904: „For en Vinteraften,“ (Gyldendal). 1907: „Prins Hafiz' Rejse“, (Svegaard, Sorø). 1915: „Vildt- og Tæmmet“, (Fr. Ravn, Kbhvn.) — m. m.

Nu, — det lettede! at citere denne Ramse. Thi jeg maa dog formode, at den *maa medtages* i et Memoireværk; — senere skal jeg ikke plage mine eventuelle Læsere og mig selv med lange Betragtninger over min Forfattervirksomhed. Dette saa meget mere, som

jeg, — hvad Listen tydeligt røber, — ikke har opnaaet at blive „populær“. Ikke én eneste af mine Bøger er udkommen i mere end ét Oplag, og utvivlsomt er de faa „udsolgte“ afsat til nedsat Pris, nedsat — saa langt ned i Dybet, at en Pindso kunde rødme ved Tanken! — Dog, *jeg* rødmer ikke af dén Grund. Jeg har aldrig skrevet en eneste Linie for at tækkes Publikum. Det vilde være mig en naturlig Umulighed. Som man sér, har jeg været kastet som en, ikke meget elastisk Bold mellem 7 — syv! — Forlæggere, et Par Gange over Kattegat — helt op til Christiania. Denne Skæbne undrede mig i Begyndelsen en Smule, naar jeg læste Deherrer Kriticis Anmeldelser af mine Arbejder. Mange af disse Anmeldelser var nemlig *saa* emphatiske, at jeg strax gratulerede min Forlægger til et 2det Oplag. At en Del andre sagde lige det stik modsatte, var „onde i Sulet“, citerede falskt o. s. v. undrede mig mindre, fordi det var mig bekendt fra flere, meget fremragende og gouterede Skribenter, at der blandt Kritici *altid* findes et vist Antal onde, surøjede og dumvigtige Personer, „som intet forstandigt Menneske regner med.“ — Efter saadan Skæbne er det mig paafaldende at høre, at *nu,* nu læser den intelligente, danske Ungdom med vaagnende Opmærksomhed Arbejder, jeg udsendte for 10—20 Aar siden. Det paastaas af Sagkyndige. Men, — derfor kan det jo godt være Usandhed.

Efter disse ærlige Bemærkninger lover jeg, ikke at komme tilbage til *egne* Betragtninger over egne Værker. Og jeg føler mig lettet.

Min gamle Fars Liv stundede mod Afslutningen. Den forhen saa kraftige, sunde Mand begyndte at afmagre. Hans Kræfter svandt, og hans Bevægelser blev underlig langsomme. Ikke desto mindre holdt han sig rank, besørgede sine ret talrige Forretninger, og klagede sig aldrig. Han gjorde mig den Ære at benytte mig som Læge, skønt jeg henstillede at raadspørge en ældre Kaldsfælle. Efterhaanden stod det mig klart, at en Radikalbehandling var udelukket.

D. 24. Juni 1884 tilskrev han Japetus Steenstrup. Det er et sørgeligt Brev. Hans Sanser og aandelige Evner føler han usvækket; men Legemets Kræfter svigter mere og mere. Efter mit Raad beder han Svogeren om at skaffe ham en Kapellan snarest muligt. — „Udprægede Grundtvigianere eller indre Missions Tilhængere vil jeg ikke have.“ — Paafaldende nok noterer han, ganske mod hans Sædvane, som postscriptum under sit Navn:

„Til Hr. Dr. med. & chir. Etatsraad, Professor J. Steenstrup, Cmd. af Db. m. m. m.“ — Moriturus te saluto!

Han havde ingen Smerter, færdedes oppe hele Dagen. Vist et Par Uger, før han døde, kaldte han en straalende smuk Aften paa

mig gennem mit aabne Vindu: Om jeg vilde følge med ham op paa Kirkegaarden? —

Da vi var kommen ad den sandede Markvej mellem Haverne ud paa den høje Aabakke, laa det sidste Solfalds Skær rødmende over Himlen og de vide Marker: Han stod et Øjeblik stille, støttet til sin Kæp og saá bort. Sagde saa med den roligste af alle Stemmer paa Jorden:

„Min kære Dreng; som du véd, dør jeg nu snart. Jeg har bedt dig gaa med mig, for at jeg kan vise dig, hvor jeg ønsker, at I skal begrave mig.“

Bevæget forsøgte jeg at skabe ham et Haab om, at hans Tilstand ikke var saa alvorlig. Men, han afviste dette.

„Mit Liv lakker mod Slutningen. Og jeg dør uden Frygt og Bæven, i Guds Navn. — Kom saa.“

Saa gik vi til Gravstedet. Og han ridsede med sin Kæp i Sandet. Og Aftenklokken ringede over vore Hoveder, saa Taarnfalken fôr ud med glad Skingren.

Han mødte i Kirken om Søndagen, et Par Dage før han døde. Men paa Prækestolen sank han pludselig, halvt afmægtig, sammen og blev hjulpen hjem. Han rettede sig hurtigt. Dagen efter, da jeg kom forbi den aabne Dør til hans Studerekammer, havde han modtaget Skolekommissionen, et helt lille Selskab af alvorsfulde Mænd. Selv sad han, rank som et Lys, i sin Seng med en stor Protokol opslaaet foran sig, talende med sin sædvanlige, stærke Røst.

Dérefter blev han svagere og svagere, men klagede aldrig. Han henlaa saaledes et Par Døgn. Natten til d. 11. Juli 84 vaagede jeg alene over ham. Jeg sad i Gangen til hans Værelse og skrev. Udenfor gled den herlige, lyse Nat langsomt over i Somrens blaalige Morgentaage. Og alle Fugle sang.

Inde i den lave, egemalede Brædekasse laa Hans Berlins store, atlaskskinnende Hoved ubevægeligt paa Puden. Hans Øjne var lukkede og han sov dybt og roligt. Henad Morgenstunden hørte jeg ham sukke, et eneste langt, langt Suk. Og da jeg kom ind til ham var han død.

Velsignet være det Minde, *du* skænkede min Sjæl!

Min Bolig blev os snart for snæver. Vore Børns Antal voxede. Min Stilling som Læge udvidede sig bestandig. Boligen havde ogsaa adskillige og betydelige Skavanker; den værste var en uhyre Indvandring af Rotter. Befolkningen i Nabokommunen, Glumsø, indgav Ansøgning om at erholde et Apothek. Mine Forældre vilde ugerne se os flytte, og jeg opdagede, at Hans Berlin i en Skrivelse til de paagældende Autoriteter havde søgt at gøre dem begribeligt, at det eventuelle Apothek absolut burde bygges i Skelby, hvor Be-

folkningen fra alle Nabokommunerne i stort Antal søgte Lægehjælp. Min Station var kun $1^1/_2$ Mil fjærnet fra nærmeste Apothek, i Næstved, og Glumsø blev foretrukket. Jeg besluttede da at søge et Byggelaan og opføre min Bolig i Glumsø. Jeg nærede en Tid lang den Plan, at flytte til København og — efterhaanden — starte en chirurgisk Virksomhed dér, skønt jeg „som Menneske“ langt foretrak Landet. Under et Middagsselskab hos afdøde Professor Howitz tilraadede denne mig, bestemt at arbejde videre paa Landet: „De vil gøre meget mere Nytte dér. Og — der skal mange Penge til, hvis De vil arbejde videre som Chirurg hér i København.“ Jeg besluttede da, i alt Fald foreløbig at fortsætte paa Landet.

Rotterne! — de „store Lede,“ som Almuen kaldte disse modbydelige Dyr i længst forsvundne Tider, — ingen, som ikke har prøvet det, vil kunne forstaa, *hvor* stor en Plage og Uhygge en Rotteinvasion i Sandhed er. Som gammel Iagttager af „Naturens Vidundere“ kan jeg ikke tilbageholde nogle faa Bemærkninger om disse Dyr.

Der er paa Landet, navnlig i de store, gamle Bygningscomplexer med Stalde, Lader, Svinestier o. s. v., Rotter overalt. Men, i visse Aargange forøges deres Antal uhyre; ganske som Lemæner og Mus optræder de ret pludselig i Hærskarers Mangfoldighed. Side om Side med os boede Præstegaardens Forpagter i en lav, ældgammel Bindingsværkslejlighed. Dér begyndte Plagen. Fælder, Allarm, Katte, hans skrappe, lille Hund, „Krans“, alt var forgæves. Endnu mens Folkene sad om Grødfadet, kom Rotterne frem af Hullerne i det totalt underminerede Stengulv, entrede Bordet, — „vi sidder F. hakke mæ'! aa sla'r te' dom mæ Skeerne, Doktor!“ — Saa besatte denne graa Garde Præstegaardens Kælder og Køkken. Om Aftenen i Mørke kunde man „glide-ud“ i en eller anden langsom, f. Ex. frugtsommelig Rotte. Samtidig blev min Bolig angreben. Men, først efter at Præsten havde tilkaldt en „Rottejæger“ og „sat Gift“, blev det helt utaaleligt. Giften virkede. Mængder af Rotter døde under enkelte af Stuegulvene. De udbredte en raaden Stank, saa at Gulvene maatte opbrydes og Grunden fyldes med Glasskaar, et fortræffeligt Middel. Andre af Dyrene kravlede, opsvulmede til Pattegrises Omfang, ud af Hullerne og døde i Gaarden, Haven, Rendestenene. Sandsynligvis fik vi i vor Bolig, foruden dem, vi forud havde, de fleste af de overlevende fra Præstens Felttog.

Saa snart Aftenen kom, begyndte Plagen: Oppe paa det gamle Loft galopperede de fede Dyr i Kolonner, med en diabolsk, ganske „blød“ Lyd, men ledsaget af fortvivlede, hæse Hvin, Hvæsen og Pip-pip, — dét Forpagteren belastede med Ordene: „Kaasberr! dét er no'en, der ska' givtes, der si'er saad'n, tænker jæ'“ — Det gnavede, og peb, og snerrede i Bræder og Planker, Stolper og Panel. Med korte Mellemrum maatte jeg om Natten rejse mig fra Arbej-

det, dunke i Loftet, hamre i Gulvet. Det hjalp ikke. Hver Morgen kunde man finde et nyt Hul i de gamle, møre Gulvbræder: Zinkplade over. Næste Nat gnavede Dyrene paa skraa videre under Kanten af Pladen og — vupti! — op i Interieuret. Denne Plage virkede paa mig som en „Raket i Enden paa Pernille“: I 1885 flyttede jeg, — snarest muligt.

Nu, — mit kære, gamle Hjem var jo sprængt. I „Naadsensaaret“ boede Mor og mine to Søstre endnu i Præstegaarden. Den ny Præst fejdede for at faa mig ud strax: Han ønskede at disponere over „Enkesædet“. Jeg havde en usædvanlig skinbarlig Ret paa min Side. Men dertil kom, at mit ny Hjem ikke endnu var opført, saaledes at det var beboeligt, og min Hustru var højst gravid. Jeg *maatte* erklære Krig, — der dog snart endte med en Undskyldning fra min gamle Modparts Side. Vi „gav Pote“ og var paa særdeles god Fod med hinanden mange Aar efter. Dog, — jeg længtes efter at komme bort fra det gamle Hjem.

En Aften i klareste Maanelys red jeg over Markerne og „Ulstrup Mose“ til Glumsø, c. 1 Mil. Det var blikstille. Mosen, Glumsø Sø, Markerne laa i et Bad af sølvblaat Lys. Ved Foden af den sidste Bakke satte jeg i Galop, parerede min Hest paa Bakkekammen i en Stubmark, og saa ud over Landet. I samme Nu, var min Beslutning fast: *Hér,* paa *denne* Plet, vil jeg bygge mit Hus.

Jeg besad saa megen Mønt, at jeg dog kunde betale Byggegrunden contant. Hele Resten maatte jeg laane. Min Far, som endnu levede i nogenlunde Kraft, mumlede noget om, at det var, efter hans Begreber, næsten „svindelagtigt“, at bygge for bare laante Penge. Dog, kunde det lade sig gøre — „nuomstunder“ — med Ærlighed, saa maatte han anbefale mig at bede Godsforvalteren paa Næsbyholm være min Mellemmand og Raadgiver: Han var en almenagtet og kendt og dygtig Mand, han; tillige Formand for „Næsbyholms Sparekasse“. — Nu, Godsforvalteren ordnede mit Byggelaan, af hvilket c. Halvdelen var Kautionslaan med eventuel Sikkerhed i 2den Prioritet.

Min „Jagt“ efter Kautionister kan jeg ikke glemme. Min Slægts rigeste Mand afslog Kautionen for nogle faa Tusende Kroner: „Lykken“ kunde vende sig for mig, og saa —? Af fire velsituerede Bønder, som havde lovet deres Bistand, svigtede i sidste Øjeblik de tre. Dette gjorde mig ondt. Men ikke for Kautionens Skyld; thi dén var jeg vis paa at kunne skaffe. Jeg havde indbudt de fire Mænd i mit Hus. Jeg havde ordnet en festlig Aften for dem, naar denne forud aftalte „Forretning“ var afsluttet. Da de nu begyndte at „hale i Land“, svigte deres *frivilligt givne* Ord, afbrød jeg brat Forhandlingerne:

„Naa,“ sagde jeg, — jeg mindes hvert Ord! —„jeg maa sikkert

ha' misforstaaet Jer. Men, skal I *nu* til at snuse til et givet Ord, der for mig allerede er blevet Kadaver, saa maa vi heller stoppe og gaa ned og faa noget at æde og drikke; — dét kan vi ikke risikere videre paa, — saalidt som paa denne Kaution. Og saa, — skal I s'gu ha' saa særdeles mange Tak!"

Varm i Panden ilede jeg ned ad Trappen. I Stuen traf jeg min gamle Skolekammerat, afdøde *Dr. Jens Brun,* Fuglebjerg. Han var tilfældigt kommen for at besøge os. Han var en brav og meget ærekær Mand, velstaaende; men uhyre reactionær. Jeg fortalte om min Skuffelse: Jeg havde *glædet mig* over denne „Tilslutning af Egnens Folk", og saa — i sidste Moment — —

Han grinede ilde:

„Ja, Hans", mælede han, „du *er* alligevel det naiveste Kvaj, jeg nogensinde har kendt af *vor* Race: Hvor kan du et Øjeblik forestille dig, at dine evindelige Bønder vil gøre det allermindste for dig, naar de tror, at de kan risikere det aller mindste ved det! — Der *er* forstaar du, ikke den fjærneste Risico ved at kautionere denne Bagatelle for en 2den Prioritet i et Hus som dette og til et Menneske i din Stilling. Hvorfor kommer du ikke til os andre?"

„Jeg satte en Art Ære i at finde Støtte hos mit nærmeste Klientel, efter at én rig Slægtning har hummet sig. — Desuden: Der *er én* Mand af de fire, der *ønsker* at indfri sit frivilligt givne Løfte. Men, nu har jeg givet ham hans Ord tilbage med Tak."

„Ja," fortsatte Jens, „du vil evindelig blive dig selv lig, du — med dine idealistiske Forestillinger. Nu maa du la' mig og Apotheker Baagø ordne den Smule Kaution. Vi er strax parate. Og — lad os saa faa no'et Mad."

Saaledes ordnedes denne min første „Geschäft". Huset voxede i en Fart op paa Bakkekammen. Der var til at begynde med 10 Værelser. Fra mit Arbejdsværelse i Frontespicen mod Søen kunde man se flere Mil ud i Landet. Der var et rummeligt Udhus med Stald til min Hest, Karlekammer o. s. v. Der var en stor Veranda, hvis Loft dannede en Altan, til hvilken mit Værelses Fløjdøre kunde aabnes. Jeg fandt det herligt, især Beliggenheden, fri og højt paa Bakken. Huset kaldtes „Taarnet". Og — det kostede c. 14000 Kr. Det var dén Gang!

Med — i alle Retninger — nye Forhaabninger til Livet, med overstrømmende Arbejdslyst, og tilfreds med at forlade for evigt et Hjem, en Plet af Danmarks dejlige Vang og Vænge, som jeg aldrig vil ophøre at elske, men som *nu* kun gennem dens Naturs hulde Hvisken i mine Øren vidner, at den ikke helt har glemt mig, — saaledes flyttede jeg ind i mit nye Hjem, dét *jeg selv* havde bygget. Og dén klare Solskinsdag, vi gjorde vor Entré, og min Hustru frydede sig over de lyse, smukke Rum, langt højere end dem, vi

kom fra, — og mine smaa Børn jublende „kurede“ henover de nyfernisserede Gulve, da var det, som om jeg nu, nu, begyndte igen — et nyt, lykkeligt Liv. Saaledes fornam jeg det, ja.

Det var underlige Aar, de, der kom, socialt, politisk og i andre Retninger, der ikke her skal berøres. Som forhen, gjorde jeg ingen „Visitter“. Byen havde en ældre Læge foruden mig. Han havde bedt Howitz eventuelt skaffe ham en Køber til hans Bolig. Da jeg loyalt længe forud for min Tilflytning meddelte ham om denne, og da jeg tilbød at købe hans Hus, benægtede han, at han overhovedet havde tænkt paa at ophøre med sin Virksomhed. Han var en personlig elskværdig, bag ens Ryg mindre kløgtig og chevaleresque Personlighed. Jeg kunde i Grunden godt lide ham; men, da jeg undertiden i Pligtens Medfør var *nødt til* at operere, hvor han forgæves og længe havde fortsat med Mixtur, var min Stilling stundom vanskelig som „Collega“. Det gik dog. Han hjalp mig ved mine Operationer. To af mine Værelser havde jeg i Begyndelsen indviet til mine chirurgiske Patienter; men denne kliniske Indkvartering var uigennemførlig i Længden, altfor kostbar *for mig*. Senere fik jeg oprettet en Sygeplejestation med nogle faa Senge, Badeindretning etc. til chirurgiske Syge. I den „allergaleste“ politiske Periode lykkedes det virkelig ved Appel til „Folket“ at skaffe Penge til dette diminutive Etablissement. Bønder og flere Herremænd ydede Bidrag. Enkelte offentlige Institutioner ligeledes. Det holdt — et Par Aar. Min lokale Collega var fra gammel Tid Indehaver af Egnens Herregaards- og Klosterpraxis. Jeg forsøgte aldrig at „introducere“ mig hos nogen Menneskesjæl. Kort: Jeg klarede mig net med min joviale, gamle Kaldsfælle. — Dog, da hans utvivlsomt elskværdige, skønne og begavede Hustru — jeg har aldrig sét hende — *saa* lidt kunde taale at sé mig age forbi sit Hus i en Doktorstol, at hun — efter sikkert Forlydende — gik i Seng strax ved dette, ret hyppige Syn, saa formaaede jeg ikke at knytte mig nærmere til Familien, idet jeg fremfor alt ikke vilde forvolde nogen Ulejlighed i Retning af en eventuel pludselig og utidig Afklædning. Jeg tror, at min Kaldsfælle paaskønnede mine Bestræbelser; thi vi har aldrig vexlet et surt Ord. Og nu har han hvilet i sin respektable Grav i mange Aar.

Men, — dén Gang var der Liv i ham og i hele Egnens „gode Selskab“. Foruden Herremænd og Præst, — de mindre selskabelige in loco til Hverdagsbrug, — var der Herregaardsforpagtere, Godsforvalter, Skovrider, o. s. v., o. s. v. „Omgangs-Middagene“ floreréde, sene L'hombre etc. Der var ingen „Mørketid“ i hine Aaringer! Stegene spruttede og Skinkerne haltede rundt om Bordet, ledsagede af glade Bouteiller. Familiepragten udfoldedes. Den „honnette Ambition“ snød rørt sin Næse i et ægte Kammerdugs, snøftende: Gud være lovet! vi er „fine Folk“, Samfundets Kærne; vi véd, hvad vi

skylder os selv. Og har Evne til at vise det. Leve Gud, Kongen — og Fædrelandet! — Amen.

Og Hjemmene stod i Festens Tegn med ganske korte Mellemrum. I de mørke Efteraars- og Vinternætter rullede Eqvipagerne saa til Per og saa til Poul. Og nede paa gamle Næsbyholm, hvor Ejeren dog endnu var Ungkarl og ingen Gnavpose, naglede en usynlig Haand en Dag en Tavle i Murværket ved Kørebanen. Dér stod:

„Kør i Skridt paa Stenbroen!"

— underforstaaet: for tusind' Djævle!

I det første Par Aar af mit Ophold i Glumsø deltog jeg ikke i dette, som den døende Sommers Blomsterpragt, opblussende Selskabsliv. Et Par Gange om Aaret samledes gamle og nogle faa nye Kendinge i vort Hjem, og vi modtog ret ofte uventede Besøg, — det var jo længe før Telefonens Indførelse. Ved disse Lejligheder var vi alle glade. Jeg havde rigelig Betjening: en Kusk eller — hvad der klinger mere „herskabeligt" — Tjener, og to Piger, en god Kælder og en Del af Aaret herligt Vildt. I de nævnte „Omgangsmiddage" deltog jeg ikke og mødtes sjældent med deres Givere: Jeg stod udenfor det i hine daarlige Aar feberagtigt pulserende politiske Liv, for saa vidt som jeg hverken kunde eller vilde tage activt og personlig Del i dette, stille paa Kroerne ved de politiske Møder o. s. v., o. s. v. Jeg var — og er den Dag i Dag — som Statsborger Eklektiker. Hvilket nogenlunde kultiveret Menneske *kan* — med sit hele Hjærtes Tilslutning — være andet? — Men, én Ting var sikker, og jeg lagde — bl. a. i mine Bøger fra hine Aar — ikke Skjul dérpaa: Reactionær, conservativ, var jeg *ikke*. „Selskabet" saa i den Anledning i mig en oppositionel, afstikkende Kontrast, et politisk set „farligt Individ". Min aabne Sympathi for „Almuen" var mistænkelig. Thi, man erindre dette: „Stemningen" var dén Gang saa ond og bitter, at man i reactionære Krese ventede sig allehaande Ulemper af „Riffelmændene", Afsvidning af Herregaarde, Voldshandlinger, Revolution og anden Galenskab: Kort: I social-politisk Henseende gjaldt kun enten—eller. Man *maatte* „ta' Parti", sælge sin Sjæl til en eller anden „Fanden", med Hud og Haar, uden Forbehold. Jeg foretrak at probere, at beholde min „Sjæl" selv. Og, for ikke at blive misforstaaet som „fejg", „Overløber" o. s. v. — den Gang sparede man ikke paa løst Krudt, — sagde jeg i mine litteraire Arbejder og i Samtaler min oprigtige Mening om Skidt og Kanel.

Ja, det var en underlig, uhyggelig Tid. En grim Tid for Menneskene. Fanatismen rasede tilhøjre, tilvenstre — og langt bagud i Samfundene. Kroernes uhyggelige Vægge græd deres modige Taarer under de overfyldte, dampende Møders buldrende Fraser, voldsomme Ord. „Forsamlingshuse", uhyggelige som selve Tiden, og „konservative Klubber", den socialpolitiske Bornertheds og Uforud-

seenheds Triumph, rystedes ud over Landet som kolde, grimme Kampesten af en sarkastisk-grinende, natflyvende Trolds Ærme. Det var Ord, Ord, Ord. „Skattenægtere“ — et Par Stykker — demonstrerede nogle Dage i Cachotterne, — — én af dem blev ma foi! *senere* Minister. Gendarmerne — „de blaa“ — fik ikke no'et at bestille. „Riffelbevægelsen“ knaldede ikke. „Det revolutionaire Folketog“ mod Hovedstaden, — hvor F. blev dét af? — Husmænd og Indsiddere fik „Smørrebrød og Puns“ samt 1 Kr. som Vederlag for at stille i den „konservative Klub“ til politisk sand Oplysning. — *Jeg skammede mig* i hine Tider stundom ved at være dansk Borger!

Samtidig fløj den ene, rigtige „Vorherre“, benyttende Lejligheden, ud over de i Sandhed grundte, men tilsyneladende saa oprørte Vande i Pietismens obscurantistiske Skikkelse paa store, sorte Flagermusvinger. Som Bænkebiderne om Foraaret, naar man letter en frønnende Planke, vrimlede langskæggede Forkyndere, fanatiske „Apostle“, selvbestaltede Folkeopdragere, frem i Landskaberne. I visse Enklaver steg den religiøse Obscurantisme til en endemisk Sindssygdoms Former. Hidtil forstandige Landarbejdere modtog Besøg af *deres* Gud ved Middagsmaaltidet; — det var gule Ærter og Flæsk. Deres Gud smagte paa Maden, — som nedladende, fine Folk teer sig, — og, da han var gaaet, — laa der en 5 Øre „til Børnene“ udenfor paa Tærsklen! Dén „ha'de *han* lagt“. De „fattige i Aanden“, de hidtil „lyksaligste“, fornam sig pludseligt „kaldede“, „udvalgte“, „helligede“. De fremmeligere af disse Brave tog paa at præke, synge Salmer ved enhver Lejlighed, ja, messe! De brillierede i Forsamlingen ved højlydt at „bekende deres Synder“, Synder saa elendigt bitte-smaa, at en hvid Mus vilde trække paa Smilebaandet ad dem. Og, da Julen kom i en af disse opfanatiserede Enklaver, kunde de „frelstes“ Børn ingenlunde mødes med de „vantroendes“ ved den offentlige Fest med Juletræ og Næstekærlighed.

Jeg besøgte i hine Aar som Jæger en Del af Nordjylland. Paa en skøn Ø gik Menneskene, navnlig Kvinderne — — jeg har sagt det før: Kvinderne *kan ikke taale* altfor megen Orthodoxi! — — de gik rundt med Hænderne foldede paa Maven, saaledes som man anbringer vore syndige Forben, naar vi er døde og ikke kan slaa fra os mere. Deres Øjne var „røde i det hvide“, og de stirrede med et spørgende, beklagende-overlegent Blik paa mig i Forbifarten. Og de fleste Næser dryppede; kold, indviet Dryp.

Øens forhen talrige Harer var uddøde af Svindsot. Jeg fik da Tid nok til at aflægge Øens unge Læge en Visit.

„Hvad *er* der med Menneskene hér paa Øen?“ spurgte jeg strax. „Er der Landesorg hér? — Østersfiskeriet slaaet fejl?“ —

„Næh,“ sa'e han og saa tungsindig ud. „De er bare bleven hellige, „frelste“, — de fleste af os. Ikke alle. Øen hjemsøges af Apostle,

og hér er gjort en rig Høst. Det *var* en livsglad og prægtig Befolkning. *Nu* rabler det for Menneskene. Jeg har i de sidste Maaneder maattet sende den ene efter den anden til Sindssygeanstalten ved Aarhus. Jeg *kan* ikke holde ud at leve hér længere. — Hvad skal jeg gøre?" — Snart efter rejste han sin Vej.

Jeg udsendte *mine Bøger*. Passede min store Praxis. — Hvad skulde *jeg* vel gøre andet?

Ingen, der ikke personlig har staaet midt i hine Aars forblindede Galskaber, vil kunne fuldtud maale disses Tykkelse, deres Rødders Længde. Boycottinger hørte til Dagens Orden, aabenlyse eller tilslørede. Alle Samfundsklassers „Magthavere" var lige ivrige, — selvfølgelig med de sædvanlige, Reglen bekræftende Undtagelser. Især før Valgdagene var Fanden løs i Sindene. Jeg mindes et Træk fra dén Tids Valgfeber:

For første Gang havde jeg modtaget en Indbydelse fra en af Egnens mest reactionaire Støtter. Jeg havde som Læge haft en Del at gøre i hans Hus. Det var hans Fødselsdag, og jeg havde ingenlunde „noget personligt udstaaende" med ham eller nogen anden i det Selskab, jeg vilde træffe; — ikke det *jeg* vidste. Nu, — jeg spændte min Traver for Giggen.

Suppen duftede og Stegen faldt for Kniven. Fisken og Skinken og Kagen og Desserten, alt sejlede troskyldigt ned, ledsaget af den gæstfri Værts gode Vine og talrige „Skaaler", — med Gud, Konge og Fædreland som tækkeligt Bagtæppe.

Just som vi gik fra Bordet med „Tak for Mad" etc., siger Værten henkastet:

„Ja, *De,* Doktor, møder da til Valget imorgen og stemmer paa Højres Kandidat?"

„Nej. Jeg stemmer overhovedet ikke. Jeg kan ikke fortiden forlade mine Pligter en hel Dag. — Og dét kan *De* godt være tjent med!"

„De stemmer ikke! — Ikke paa Højres Kandidat!"

„Nej. — Jeg kan ikke stemme paa Deres Partis Mand. Ikke for Deherrers Program for iaar."

„*Det* — var mærkeligt! — *Vi* samles ellers bag efter til en god Champagne-Aften. Og, — er *det* nu ogsaa *klogt* af Dem, saaledes at svigte *os?*"

„Jeg svigter ingen," svarede jeg lidt for varm. „Og, — jeg stemmer F. t. m. ikke! Allermindst nu."

Saa kom Explosionen: I hele Selskabets Nærværelse, med vildtløftede Hænder, rød som en kogt Hummer, lod Manden sin „Valgrøst" klinge:

„De vil ikke stemme paa *vor* Kandidat! *Vil* ikke! — *Dét* skal De — *faa betalt!*"

Ingen opponerede mod denne Optræden.

Jeg lod spænde for min Vogn og for hjemad. Det var en herlig,

lys Nat. Jeg var som befriet, gladere end da jeg kom. Jeg havde stedse let ved at tilgive. Men, — som Gæst betraadte jeg aldrig mere dette Hus. Thi jeg har svært ved at glemme.

Aarene gled. Man averterede fra Reactionen efter en Konkurrent. Han skulde bo i et af Godsets Huse c. ¼ Mil fra min Bolig. En ung Candidat bed paa. Det gik ikke. Han fik en Efterfølger, der senere flyttede til Glumsø, hvor jeg efter min gamle Collegas Fraflytning havde været eneste Læge. Det gik heller ikke. Nr. 3 reusserede ligesaa lidt. Thi der *var i hine Aar* ikke Plads, ikke tilstrækkelig Virksomhed for en begyndende Praktikus. Noget „Martyrium" led jeg saaledes ikke. Tværtimod: Min Virksomhed voxede hvert Aar. Jeg kom efterhaanden helt godt ud af det ogsaa med Magnaterne. Og om Efteraaret og en Del af Vinteren holdt jeg i en Aarrække Amanuensis, — bl. a. for at kunne færdes nogenlunde frit i Jagttiden.

Aarene gled. Der kom „daarlige Tider" ogsaa i oeconomisk Henseende. Adskillige Bønder, der havde købt og bygget „flot" i de gode Aar, blev forarmede og maatte gaa fra deres Hjem. „Krak", Svindel, Besvigelser og „Kassemangel" fik efterhaanden et hverdagsligt Ansigt. Min Egn syntes særlig hjemsøgt. Først faldt Forvalteren af Næsbyholms Gods og Sparekasse; saa Forvalteren af Ravnstrup Gods, Bogfører ved „Ravnstrup Sparekasse". Den sidste fik Tid til at flygte til Amerika. Hans Renommé var allerede, forinden han af Kammerherre Grüner ansattes som Godsforvalter, sprunget forud. Jeg gennemskuede ham hurtigt og ønsker ikke her at dvæle ved denne Affaire.

Den ulykkelige Godsforvalter paa Næsbyholm var en langt mere „sammensat" Personlighed. Hans „Sag" og hele Optræden mindede i mangt og meget om den kæmpemæssige Storsvindel og dens Mand i 1908. Godsforvalter N.' Skæbne besad dog noget af Tragiken. Hans Afsløring var et fuldkomment Drama. Han er nu forlængst død efter at have udsonet sin Handlemaade ved en stræng, aarelang Straf. — Stakkels Mand!

Han var en lille, graa, middelfør Mand omkring Tredsaaret. Han bar kort, noget „stuppet" Fuldskæg, og hans graasprængte Haar var tyndt. Jeg har ofte talt med ham, men har aldrig rigtig sét hans Øjne. Thi hans Blik var ikke fast; naar han besvarede et mindre behageligt Spørgsmaal, saa han — ligesom med et Ryk — lynsnart! op imod ens Ansigt og sænkede saa paany Blikket efter hans Sædvane. Hans Hoved og Ansigt syntes noget for store til den korte Hals. Han gik til Hverdag yderst beskedent klædt, graat i graat, og paa Landevejene færdedes han i en simpel Ponyvogn med én, ganske almindelig Bondehest, der lignede en Bindehund. En udvendig Demokrat; — senere blev denne „Art" kun altfor rigt repræsenteret i vort saa danske Menageri.

Gennem en lang Aarrække havde denne, i Virkeligheden ganske ejendommelige Mand, nydt den mest absolute Tillid og Agtelse i Befolkningen. Han var hjælpsom, gav ofte gode Raad i Forretningsanliggender. Da han blev Formand for Sparekassen, kappedes Smaakaarsfolk om at betro ham deres surt erhvervede Midler, og jeg har, efter hans Afgang, et Par Gange truffet ældgamle Mennesker, som han havde berøvet dén ubetydelige Sum, der skulde have mildnet deres Alderdom, dén de nu tilbragte som Fattiglemmer. Men, — ingen af disse Mennesker mælede ét bittert Ord om „Godsforvalteren". Han var utvivlsomt en god og kærlig Familiefar, og førte i den forhen berørte Galaperiode et selskabeligt Hus.

Besynderligt nok var jeg den første, eller dog en af de første, der pludselig fattede Mistanke til hans hele Glands og Herlighed. Det gik saaledes til:

Da jeg i 1869 blev confirmeret, forærede Johan Neergaard mig „Holbergs Komoedier" samt en Guldskilling af 20 Kr.s Værdi. Holberg kedede mig. Ham beholdt jeg og har ham endnu. Guldmønten interesserede mig levende. Jeg havde længe ønsket mig en Harmonika, trén frem for Hans Berlin, og bad om at maatte købe dette attraaede Instrument. Han svarede, — jeg husker det som var det igaar:

„Næh, min rare Dreng: 20 Kr. er mange Penge *for dig*. Naar du sætter *dem* ind i Godsforvalterens Sparekasse *nu,* saa voxer de til en hel Kapital. Naar jeg er død, og du kommer i Trang, saa er det en god Hjælp for dig. Sæt du dén Skilling i Sparekassen: *Dét er et godt og sikkert Sted.*"

Jeg gik slukøret bort.

Da jeg var flyttet til Glumsø, skulde Sparekassen ophæves og „afvikles". Det var vitterligt, at der ved denne Lejlighed maatte fremkomme et Overskud, og i alt Fald en Del af dette — c. 11,000 Kr. — var af Bestyrelsen, inclusive Formanden, bestemt lovet til Støtte ved Opførelsen af dén Sygeplejestation med et Par Sygestuer, som jeg, som forhen berørt, arbejdede for at faa oprettet.

Jeg ventede og ventede, men „Afviklingen" blev af Formanden udsat i det uendelige. Kort før sit Fald drog Godsforvalteren med Hustru og Børn rundt paa Egnen og gjorde Visit. Jeg har aldrig været hans Gæst, men nu holdt hans Vogn for Døren. Jeg fik ham med mig ud i Haven og henledte Samtalen paa Løftet om de 11,000 Kr., paa „Afviklingen" o. s. v. Han svarede som sædvanlig: Nu kom det snart! Jeg mindedes nu pludselig min gamle 20-Krone. Jeg havde netop for Tiden god Brug for *alt,* hvad jeg kunde skaffe. Saa bad jeg ham sende mig Beløbet, som det *nu* saá ud. Han stod og saa ned i Jorden. Saa løftede han lynsnart Blikket imod mig og sagde hastigt:

„Pengene skal dog siges op *først*!"

„Ja," svarede jeg forundret: Beløbet var jo en Bagatel for en offentlig Institution, — „saa gør jeg det altsaa nu."

Beløbet kom ikke.

Atter kort Tid herefter samledes et større Herreselskab hos os i Anledning af min Fødselsdag. Godsforvalteren havde ordnet mit Banklaan, og „Sparekassen" havde lovet Bistand til Gennemførelsen af min Plan til en „Klinik". Derfor indbød jeg Manden; og han kom.

Ved Bordet rejste jeg mig efter Datidens Skik og Brug og bød Gæsterne Velkommen, særlig Godsforvalteren, som gæstede os for første Gang, og som Sparekassens Leder vilde komme til at spille en Rolle gennem dennes Dotation til det almennyttige Formaal, der interesserede mig saa varmt. Alle rejste sig for at hilse paa Manden. Men, — i samme Nu var han paa Benene:

„Jeg vil bede Selskabet — slaa en tyk Streg over de gode Ord, Dr. Kaarsberg har sagt mig! — Skaal, mine Herrer."

Der blev en lummer Pause i Samtalen. Folk saá — lidt sky-forundrede — paa hinanden: Var *dét* N., der havde sagt dette? — denne, trods sit hele ydre, jævne Apparat, saa forfængelige Mand, — denne folkekære poseur? —

Men, snart var denne lille Episode glemt. Og Festen gik uforstyrret sin Gang.

Dog, strax efter begyndte Rygterne at summe: „*Hvorfor* blev Sparekassen ikke „afviklet"? — Der *maatte* være Uller i Mosen?"

Og just i de Dage modtog N. Ridderkorset. Det blev overrakt ham for Fronten af Dragonregimentet i Næstved som Tak for hans Tjeneste i Remontecommissionen.

Og just i de samme Dage besluttede Bestyrelsen omsider at samles paa Godskontoret og *forlange* en Opgørelse af Status. Ved dette Møde ilede N. med at angive sig selv:

„Jeg er en stor Forbryder," sagde han. „Tag Protokollerne og sé selv."

Det paastodes, at der blev givet N. god Tid til at flygte. Nogen Vinding for Sparerne vilde hans Arrestation ikke kunne blive. Det var en almindelig Tro hos „Folket", at N. blev, fordi han følte sig vis paa, at *ham*, — en saa anselig Mand, — vilde Øvrigheden ikke lægge Haand paa. Kort: N. blev i sit Hjem. Og dér blev han omsider anholdt.

— Havde jeg bare faaet den Harmonika i 1869! —

I 1888 blev min Hustru og jeg enige om at ophæve vort Ægteskab. Det var en vistnok ualmindelig „honnet" Skilsmisse. Men et

ophævet Ægteskab var dén Gang endnu ikke „kommet paa Moden", og — foruden Smerten ved et brudt, otteaarigt Forhold, og dén oeconomiske Ulykke en saadan Beslutning *er* for Mennesker uden Formue og med fem Børn, havde jeg nu dén Opgave at staa fast ligeoverfor et lille, snæversynet Samfunds snadrende Fortolkninger ud fra sit eget moralske Standpunkt. Jeg har modtaget til forskellige Tider ret talrige „anonyme Breve". Ved hin Lejlighed var Indholdet usædvanlig skamløst-idiotisk, endda det stundom var „inspireret af den hellige Aand". — Ak, ja.

Samtidigt etableredes „Concurrencelægen". Huset var næsten tomt for Møbler. Mine Bøger vidnede om manglende Orthodoxi og højst liberale sociale Anskuelser: Kort, — der var et vist run mod Fæstningen, „Taarnet".

Dog, Murene holdt. Min Position som Læge blev fastere og fastere. Jeg ilede med at trille de højst fornødne „Wienerstole" etc. hjem fra Næstved i min Vogn. Jeg ilede med at finde en brav, ung og kultiveret Kvinde fra et anset Hjem, et Medmenneske, der havde Mod og Sindelag til at gøre det halvtomme Hus til et Hjem og værne om Smaabørnene. Og der kom Lys og Haab over os alle sammen, en Række af stærke, frugtbare Arbejdsaar paa en lysere Baggrund.

I 1888—89 skrev jeg 3 litteraire Bøger samt min Disputats for Doctorgraden. Jeg foretog en kortvarig Rejse til Udlandet for eventuelt at supplere mit Materiale, en Jagtudflugt i Vendsyssel, planlagde min Excursion til Nomaderne i Nordkaukasien, — en ny Tid var atter oprunden, en Tid fuld af Alvor, men belyst af Livets klare Sol.

I 1889 døde i København min kære, uforglemmelige Mor efter faa Dages Sygdom af en Lungebetændelse. Jeg kom for sent til at sige hende det sidste Farvel. Under mine daværende Forhold fornam jeg dette Dødsfald som en Afsked med det eneste Menneske, der fuldtud forstod mig og min Færd, det eneste Menneske, paa hvis dybe, prøvede Kærlighed jeg vidste mig sikker; — „enfin, c'etoit la seule qui n'a jamais cessé de m'aîmer".

Nu længtes jeg med uimodstaaelig Længsel efter at komme bort, langt bort fra Hverdagslivet til Vilkaar, der dog maaske krævede nogen Risiko paa Liv og Lemmer. Min Plan var lagt, Forstudierne gjorte. Jeg manglede kun Pengene, der var fornødne for at rejse.

Jeg har aldrig ønsket mig Rigdom; dén alene bragte sjælden Livets Lykke. Men, — det er haardt at staa med Hjærnen varm af fuldfærdige Arbejdsplaner, hver en Muskel spændt, og *saa* at rende Panden forgæves mod Guldsækkene. —

Med Lommen spækket af „Anbefalinger" fra kendte, fremragende Borgere, rene Taarne i Vildnisset! Anbefalinger saa varme,

at de formentligt maatte faa den koldsindigste, udrangerede Hanelephant til at trompete i vild Henrykkelse, — bankede jeg en Dag paa Onkel Japetus' Dør: Det var anbefalet mig at ansøge „Carlsbergfondet“ om Bistand, og min ærværdige Onkel var virksomt Medlem af Bestyrelsen.

Onkel ventede mit Besøg. Han sad i sit Arbejdsværelse, omgiven af et Hav af Tidsskrifter, Bøger og Papir. Opslaaet paa et anskueligt Sted laa Reclus' „Geographie moderne.“

„Du kommer til Byen — hm — for at *slaa Mønt,* begriber jeg, min gode Frænde,“ sagde Onkel og fixerede mig over Brillerne.

„Ja,“ svarede jeg, ikke videre opmuntret,“ det kan man jo godt kalde det.“ — Pause.

„Hmh. — — Jeg har — i de sidste fire Aar — nøje studeret de kaukasiske Folkeslag*). Og, *jeg* kan sige dig, at det kalmykkiske Folk, som du siger, at du vil opsøge, — det existerer s'gu aldeles ikke mere! Og, *hvis* det fandtes, — kunde *du,* som ikke kan Sproget, paa ingen Maade finde det. Ja.“

„Kære Onkel! Der *findes* med afgjort Sikkerhed en Rest af det fordum store og rige Kalmykfolk. Der skal være ialt c. 10,000 Mennesker tilbage. De andre Nomadestammer er ogsaa Rester, alle. Enhver rejsende Jøde eller armenisk Handelsmand i Kaukasus *véd,* hvor disse Stammer findes. Forud at lære deres Sprog at *tale* vil *her* nærmest være en Umulighed. Man er henvist til at tage en Tolk. Dette er ikke vanskeligt at opnaa. Thi der *findes* fremdeles i selve Stepperne Rester af esthlandske Kolonier, oprettede af Catharina II. Folkene dér taler fremdeles tysk. Foruden tysk og fransk, som mere dannede Mennesker i Byerne taler godt, kan jeg saa mange russiske Talemaader og Gloser, at jeg i hvert Fald kan gøre mig *forstaaelig* for en Russer. Men, — mongolsk kan jeg ganske vist slet ikke.“

Vi discuterede ikke Sagen videre. Jeg afleverede min Ansøgning og gik — klar af Situationen — videre.

I Kultusministeriet talte jeg med *Jacob Scavenius.* Han var en, i en Samtale meget sympatisk Personlighed, livfuld, interesseret og med et, for mig noget uventet Anstrøg af naturlig Aandsfrihed. Jeg har flere Gange talt med denne Mand og kom snart til at holde af ham. Til min lange Rejse erholdt jeg i hint Aar 600 Kr. fra Ministeriet. For alle Tilfældes Skyld var det mig mere magtpaaliggende at erholde moralsk Støtte fra mit Land, end Penge.

Højere kom jeg ikke. Men, — afsted vilde jeg. „Det forenede Dampskibsselskab“ lovede mig fri Rejse fra Antwerpen til Batum.

*) Befolkningen talte den Gang c. 6½ Million Mennesker. Disse var spaltede i c. 60 *forskellige* Nationaliteter og med ligesaa mange *forskellige Sprog.* (v. R. v. Erckert: „Kaukasus und seine Völker“, Leipzig 1888).

Kun mit Ophold skulde jeg betale. Jeg henvendte mig da til *Jakob Hegel,* fremstillede min Plan og min Opgave og lovede, efter min Hjemkomst at overgive ham et Manuscript til et Rejseværk. Jeg lovede, at indfatte det mere videnskabelige Stof i en saa spillevende, litterair Form, at dette — utvivlsomt vidunderlige — Værk vilde kunne vække enhver Vaagekone af den allersødeste Slummer. Hegel lo og gik strax ind paa denne Forretning i Haabet. Med en Anvisning paa 4000 Kr. stormede jeg ned ad Klareboderne, ud i Stimlen, med Luft under Vingerne. — Til min Overraskelse fik jeg senere i Constantinopel tilsendt 600 Kr. fra „det Classenske Fideicommis". Jeg fornam mig rig!

En Regnvejrsdag i April 1890 pakkede jeg ind. Jeg havde ikke mere med, end jeg kunde bære med Lethed. Til Hegel købte jeg i Antwerpen et fortrinligt lille Fotografiapparat, førte det med mig paa Rejsen og havde megen Nytte af det. — I 1892 betalte jeg Laanet tilbage ved mit Arbejde: „Gennem Stepperne" o. s. v.

Mit Udbytte af denne Excursion har jeg nedlagt bl. a. i min Production. Hér kan jeg ikke dvæle længe ved disse Maaneders mangfoldige Oplevelser. Allerede i La Manche fik vi „Slagside". I Spanske-Søen sprang Skuden læk. Der var 5 Fod Vand i Lasten, og vi maatte gaa ind til Gibraltar i Stedet for til Algier, som planlagt. Da vi blandt mange andre Havnestæder omsider en Nat skulde ind til Athens Havneby, Piræus, fik vi Mytteri ombord. Indløbet er — eller maaske var — meget snævert, Skibet stort. Situationen var ikke hyggelig; men det gik godt. Skibets Officerer var støtte, brillante Mænd, og deres hele mandige Conduite under de i Øjeblikket vanskelige Forhold, vakte min ærlige Beundring.

Vi var tre „Passagerer", alle lige indbringende for Selskabet: Kunstmaleren *Aleth Bjørn,* der „blev hængende" i Stambul — vistnok i Jomfruens Baand, — senere levede han i Amerika; — en ung, bleg, til at begynde med noget blaseret Yngling, *Ernst Uldahl,* en Søn af Commandeuren, en brav Fyr, viste det sig, som jeg ofte har mindedes; og saa jeg. — Nu er Skibet torpederet. Og, hvor er de henne, Rejsekammeraterne, Officererne, Mandskabet, Captajnen? Mange er vel døde; naturligvis. Døde, maaske dræbte, som adskillige af de mærkelige Mænd, jeg kom til at kende og holde-af i Orienten. Naar jeg tænker paa dette Galleri af fremmedartede Mænd, som jeg i hint Aar samt ved min anden Rejse i 99, uden at anstrenge mig, kom saa underligt forstaaende nær, saa gribes jeg stundom af en særegen vemodig og dog „galgenhumoristisk" Stemning, en impulsiv Trang til at raabe ud over Landene, Bjærgene, Havene:

„Hvor er I henne, Venner! Saa kuk dog engang!"

Hér kan jeg kun omtale én Mand af denne Mangfoldighed: *Dor-*

sche Garhajeff, prince, Najon, Fyrste, Høvding over Resterne af den bolschodørbøtiske Kalmykhorde. Jeg vil omtale ham, fordi han blev min personlige Ven; fordi han af egen Drift kom og opsøgte mig i Baschânta, en Teltsamling med Pagode, hvor jeg just en Aften efter flere Dages Rejse havde faaet rejst mit Telt, efter Skik og Brug af Stammens Kvinder; og fordi han nu er død, dræbt. Han næsten tvang mig til strax at afbryde Teltet og følge ham til hans eget: Kun saaledes kunde han garantere for min uforstyrrede Existens. Og kun saaledes kunde han støtte mig i mine Iagttagelser. Ved Budstikke var han forud underrettet om, at jeg var undervejs.

„Ingen kan gavne dig, ingen kan skade dig som jeg," sagde han. „Du maa være *min* Gæst, og jeg vil gavne dig."

En berømt Maler og Rejsende har udpeget Kalmykken som „den hæsligste af alle Menneskeracer". Det er ikke Sandhed. I Sprogforskeren, Helten, Castréns Værker finder man Billeder af visse Tundra-Samojedestammer, „Kaninsamojeden" f. Ex. Disse „Typer" er med ét Ord frygtelige. Deres Ansigters Raahed og Hæslighed er ubeskrivelig, — saavel som adskillige af deres Skikke. Baade disse Typer og *den udprægede* Negertype er langt hæsligere end Kalmykkens. Garhajeff var — selvfølgelig — en fuldblods Kalmyk. Efter *europæiske* Skønhedsbegreber var han frastødende. Paa mongolsk-hunnisk Baggrund var han en tiltalende og malerisk Type.

Da vi i 1890 traf hinanden, var han c. 45 Aar. Han var under europæisk Middelhøjde, kraftigt og harmonisk bygget. Dog, — hans stolt baarne Hoved var ret stort, Halsen kort i Forhold til Kroppen. Det svære, lange, blank-sorte Haar, der mindede om en sort Hestehales, var dækket af en russisk Militærkasket med Kokarde. Hans Teint var mørkbrun. De smaa, sorte Øjne laa dybt under de svære, sorte Bryn og de stærkt fremspringende Kindben. Han bar altid Briller med farvede Glas. Næsen var kort, lavrygget, kødfuld. Under et stridt, meget tyndt Overskæg, svulmede en uhyre bred Mund med tykke Læber og skinnende hvide Tænder der ofte kom tilsyne under hans Tale og hans Smil, der var særegent, troskyldigt og varmt. Hagen var skægløs og lidet udviklet. Han bar russisk Kaftan af sort, tyndt Stof, der om Livet var samlet i talrige Folder.

Najon Garhajef kunde læse, tale og skrive Russisk, en Undtagelse. Stammens „Vismænd" skrev thibethansk-mongolsk, et meget pynteligt, men for os ufatteligt Skriftsprog. Jeg hjemførte bl. m. a. et kalmykkisk Haandskrift, en Gave fra den ældgamle, russiske Videnskabsmand *Bentkowsky* i Stawropol. Bogen indeholder „hellige Sagn". Jeg sendte den samt en stor Samling Originalfotografier

efter min Hjemkomst med Tak til daværende Kronprins Frederik, der var Medlem af Bestyrelsen for det classenske Fideicommis. Bogen gik dog videre til det Kgl. Bibliothek. Men ingen har hidtil kunnet tyde den. Garhajeff var saaledes en „dannet" *Kalmyk*. Han havde som Afsending for sit Folk været i Petersborg, og var gift med en Datter af en russisk Oberst. Hun og en lille Datter vilde ikke leve i Teltet i Steppen. Han levede dér alene. Han elskede sit Folk, og Folket ham.

Han besad tilsyneladende en næsten absolutistisk, halvreligiøst begrundet Magt over Stammen. De talrige og mægtige, lamitiske Præster adlød enhver af hans Befalinger. Dette var mig til megen Nytte. Thi dels opførte de paa hans Ønske deres utroligt særegne, vildt-larmende Gudstjeneste for mig i den lille Træpagode, der ellers ikke var tilgængelig for Folket eller Fremmede, dels erholdt han udleveret ethnographisk interessante Sager, der atter havnede i min Randsel, Ting, der er absolut uerholdelige for Penge eller ad nogen anden Vej.

Han regerede uden Garde og Soldatesque. Han havde et Par tro Tjenere. De var endnu ikke Bolschewicker. Naar de i hans Nærværelse betraadte Teltet, lagde de sig paa Knæene i Støvet. Det samme gjorde — hans egen Bror. Men, — de holdt af ham alligevel. Han elskede at ride, benævntes udenfor Horden „Ruslands næstbedste Rytter", hvilket vil sige noget! Han erholdt en ret rigelig „Tribut" af det faatallige, ludfattige Folk, — vistnok omkring 60,000 Kr. dansk aarligt. Livet i Steppen kostede ham, trods hans store Gæstevenlighed, ikke stort. Men, nu og da red han bort til en fjærn By: Her spillede han med Lidenskab højt Spil. Desuden mødte han med Heste ved Væddeløbene i det fjærne Kulturland. Han ejede i Steppen kun faa, men gode Heste. Han var en voldsom Rytter: „samlede" Hesten under sig, piskede løs med sin, ret uskyldige Nagajka, forcerede den med „Schenklerne", indtil den dansede vildt-fortvivlet paa Stedet. Saa — pludselig — slappede han Tøjlerne med et Skrig og fløj afsted! — der fandtes hverken „Stok eller Sten", kun det flade, solsvedne Ørkenlandskab, et „Logulv", sortgult, spættet af høje, visne Græsarter og Lakritsplanter.

Garhajeff besad et noget impulsivt Sindelag. Midt om Natten kunde han pludselig springe op fra Lejet og forsvinde i Steppen: „Elskovshandel!" mumlede Tolken. „Husk: *denne* — er en Hedning". Saa sov den Guds Mand rolig videre. Tolken var pietistisk, gammel, brav. Rædsom Kone. Afkølende.

Engang rejste Knjasen til Gouvernementsbyen Stawropol, en dén Gang afskrækkende uhyggelig Rede, Dagsrejser fra Jærnbanelinie og al Kultur; men den rummede 35,000 Mennesker. Af kulturvenlige Institutioner besad Byen et „Theater". Scenen var saa lille som

en Plat-de-ménage. Lopperne saa store, at man kunde høre deres Hovslag, naar de „satte-fra“ paa det snavsede Gulv. Nu er det nok alt forandret til det bedste. Paa dette Theater optraadte nu og da tilrejsende, fortvivlede Kunstnere, saaledes, da Garhajeff kom til Byen, nogle syngende og Cithar-spillende Tyskere. Da han havde hørt en Stund paa Musiken, rejste han sig og erklærede højt og lydeligt, at det var noget „forbandet Skidt“, de bød paa! Dirigenten stoppede-op, protesterede, svarede igen. Men, — i næste Øjeblik stod Najonen paa Scenen og varmede hele Korets germaniske Øren. Tyskere liede man nemlig ikke dér. —

Garhajeff var en temperamentsfuld Jæger men brugte kun Haglbøsse, en simpel Doublette. Haarvildt saa jeg aldrig, alt var paa denne Aarstid — Juni—Juli — solsvedent. Derimod fandtes Flokke af store Ørkentrapper, en Fugl, stor og tung som en Kalkun, men mest lignende en lille Struds; „Traadock“ kaldtes den. Endvidere jog vi „Strepetcka“, en Fansanart. Hund brugtes ikke. Den store Trappe er meget sky og forsigtig. Gode Øjne kunde sé de lange Halse langt borte i Steppen. Saa trillede man afsted med et Forspand af to raske Heste. Skytterne lod sig glide af med vide — altfor vide — Mellemrum, langt fra Flokken, dækkende sig bag en Bunke Ukrud. Køretøjet rullede ganske langsomt videre, omgik Flokken i et Par Kilometers Afstand, og nærmede sig saa, stadig forsigtigt, indtil Flokken lettede. *Saa* piskedes Hestene øjeblikkeligt fremad i strakt Kariere! Under Skrig og lange Hyl fløj disse „Klappere“ ind mod de tunge, langsomt lettende Fugle, og det lykkedes virkelig ofte at drive dem i den ønskede Retning henover de udsatte Poster. Jeg fandt det mest spændende at følge med Hestene. — Kødet var umaadelig tørt, mørkt. Det serveredes med et skarpt Kryderi som en Art grovtskaarne „Finker“, paa kalmykkisk: „Isschziksen-machhen“.

Jeg sendte Garhajeff min Bog gennem Consulatet i Rostoff v. Don. Det morede ham meget at høre en Del af min Beskrivelse af mit Ophold hos ham oversat og at se Billederne fra Horden. Han sendte Hilsen og lovede en Gang at besøge mig i Danmark. Siden har jeg intet hørt om eller fra denne Mand, indtil jeg i April 1907 modtog et Brev fra Rostoff med Budskab om hans Død. Det lød i Udtog saaledes:

„Vor fælles Ven, Fyrsten Garhajeff, døde paa en meget bedrøvelig Maade for tre Uger siden hér i Rostoff.

Han var i de senere Aar oftere i Besøg hér i Byen, lod sine Fuldblodsheste løbe ved Væddeløbene hér, og gav sig ogsaa af med forskellige Forretninger og Spekulationer. I Hotellet traf han min Ven, General Tscherebkoff, en rig Hesteavler, ogsaa fra Kalmyksteppen. Som de sidder dér, ankommer en af Generalens Commis-

sionairer, en vis Karakashak, en armenisk Slagter og Aagerkarl, med hvem Hesteavlerne og Godsejerne har for mange Forbindelser, og som ogsaa havde Forretninger for Fyrsten. Det synes, at Garhajeff havde betalt Armenieren 8000 Rubler uden dog at have faaet Kvittering fra denne Skurk, og at denne benyttede Lejligheden til at kræve dem en Gang endnu. Det ene Ord tog det andet, og da Fyren blev grov og lagde sin Haand paa Fyrsten, [en uhyre Fornærmelse!], trak denne sin Browning og affyrede tre Skud imod ham, før Tscherebkoff kunde forhindre det og holde ham tilbage. Under Kampen mellem de to Herrer, Fyrsten og General T., der vilde hindre videre Skydning, gik et Skud af og ramte Fyrsten i Laaret i den store Pulsaare. Han forblødte i Løbet af faa Øjeblikke, før nogen kunde hjælpe ham. Aagerkarlen, som havde faaet en Kugle i Skulderen og to i Nærheden af Lungen, skal idag være udenfor Fare. Han kommer sig nok igen, — endskønt vi hellere havde set 100 Skurke som han blive bragt ud af Livet, end vor højtagtede Fyrst Garhajeff. Han var den sidste Kalmykfyrste, da han kun efterlader sig en Datter. Han blev med stor Pomp afhentet af utallige [?] Kalmykker, der begravede ham derude i hans Steppe. Først nu faar man rigtig at vide, hvad han har gjort for sit Folk, og hvilken Støtte han har været for det.

De, Hr. Doctor, som har kendt ham og været sammen med ham derude i hans Rige, vil sikkert som vi alle bevare et godt Minde om ham og holde hans Navn i Ære.“

Under Bearbejdelsen af Materialet til min Bog, „Gennem Stepperne“ planlagde jeg en ny Excursion til Kaukasiens *Højbjerge*. Den gaadefuldeste og interessanteste Stamme her, „de frie Swaner“ eller Swanether, lever i et Antal af — dén Gang — c. 13,000 saa højt oppe i det vilde Bjergland, at de kun i c. 3 Maaneder af Aaret er tilgængelige. En Gang om Aaret sender Folket en Deputation til Tiflis for at betale en vis Tribut til den russiske Statskasse. Jeg besidder et Fotografi af disse Sendebud: høje, magre Mænd med frastødende-raa, stenalvorlige, skæggede Ansigter. De er klædt i lange, side Kapper med meget vide Ærmer, samlede om Livet med et Bælte. Paa Hovedet bærer de en uhyre „Baschlik“, en høj, spids Hætte, fortsat ned over Skuldrene i et mantilla-lignende Overstykke. I Bæltet bar de lange Knive eller Sværd, der siges at være fortrinsvis skæftede med Menneskeknogler. Denne mærkelige Stamme lever aldeles isoleret fra andre Mennesker. De bor i Reglen i smaa Taarne af Sten. Deres Kulturtilstand er i alle Henseender primitiv. Der skal findes Rester af byzantinsk Bygningskultur i Landet, og det paastodes, at man havde fundet et ældgammelt Haandskrift af

Biblen i deres Besiddelse. Stammen er gaadefuld. Nogle henregner den til den georgiske Nationalitet, andre paastaar, at Swanerne er „Bjærgjøder“, en forhistorisk Jødestamme, jaget og fortrængt af andre Stammer til dette elendige Landskab.

Det vilde her føre for vidt, nærmere at begrunde min Plan om, netop at besøge denne Stamme. Jeg besøgte i Tiflis det rige Musæum, der skylder den berømte Kaukasusforsker, Dr. Radde, sin Tilblivelse. Denne agtede at foretage en Expedition til Swanethien bl. a. for at efterspore Resterne af den kaukasiske Uroxe. Efter en Brevvexling med Radde besluttede jeg at rejse sammen med ham, en enestaaende fortrinlig Rejsefælle, der havde berejst Kaukasuslandene i 40 Aar. Jeg var nu atter gift, og mit sociale Ansvar bevirkede, at jeg maatte ønske — ikke just Statens *Penge,* men den moralske Støtte, som selv det diminutive, ministerielle Tilskud efter min Mening giver os. Kort: Jeg indsendte en Ansøgning til Kultusministeren, da Goos, en Ven af Onkel Japetus.

Efter min Hjemkomst i 90 havde jeg udgivet mit Rejseværk, der blev modtaget med megen Anerkendelse. Jeg havde skænket „Etnographisk Musæum“ mine erhvervede Sager, der fyldte en hel Montre. Det var i 1891. Jeg havde modtaget en venlig Tak fra Ministeriet og en endnu venligere fra „Etnographisk Museum“, underskrevet Herbst. Denne Mand skriver bl. a.: „Ikke alene er adskillige af de modtagne Genstande i og for sig af Interesse paa Grund af deres Sjældenhed, men da ingen af dem hidtil har været repræsenteret i den paagældende, meget beskedne Afdeling, danne de saaledes en særdeles velkommen Forøgelse af Museets Samlinger.“ — Jeg *havde* virkelig *nu* den Dristighed at formene, at jeg til et saadant *fortsat* Studium kunde vente — blot vort ny Ministeriums „Stempel“.

Men, nej. — Jeg fik omsider Anmodning om at fremskaffe en „Anbefaling“ — fra „Etnographisk Museum“! Jeg studsede; men gik alligevel til dette Museums Professor. Mit Besøg var kort. Man nægtede denne „Anbefaling“! Og, da jeg forundret spurgte om Grunden, svarede man mig virkelig, at „det var et rent *Svineheld,* at min første Excursion havde bragt det Udbytte, den bragte.“ — Efter at have bemærket, at det dog krævede visse Forudsætninger baade at æske et „Svineheld“ og at udnytte det, gik jeg min Vej, klar af én Ting, den nemlig at have været Kastebold for Excellencen Goos. — Ikke længe efter dette modtog jeg fra Etnographisk Museums Embedsmand, Kr. Bahnson, en venlig Anmodning om Bistand ved Skildringen af kaukasiske Folkestammer i hans Værk „Etnographien“. — Ogsaa mit Svar var venligt. B. døde kort efter.

Mine private Udgifter var i hine Aar saa store, at jeg denne

Gang ikke turde rejse Laan. Jeg maatte opgive min Plan og mit planlagte Arbejde.

Men, — jeg udholdt ikke længe denne Uvirksomhed netop med *dette* Arbejde. I 1894 besluttede jeg at besøge Nomadelapperne i svensk, arctisk Lapland. Prof. Carl Reisz var begejstret for min Plan. Han henvendte sig personlig til Goos om „Stemplet". Jeg fremlagde atter de mest svulmende „Anbefalinger", bl. a. støttede paa Resultaterne af Rejsen i 90. Goos „lovede Guld og grønne Skove".

D. 10/10 93 skriver Reisz:

— — „Jeg er henrykt ved at se, at Løven rejser sig og bereder sig til Spring. De véd fra tidligere Yttringer, (hvis De kan mindes noget deraf), at jeg er en stor Beundrer af „Gennem Stepperne", som jeg, siddende i en god Lænestol paa mine svulmende glutæi [Sædemuskler], og med Cigaren i Mundvinklen har læst og nydt mere end én Gang. — — Enhver Hjælp jeg kan yde Dem, kan De være sikker paa" o. s. v.

D. 22/4 94 skriver han atter:

— — „Kunde det ikke more eller dog interessere Dem at træffe Kultusministeren, Consistoriets og det lægevidenskabelige Facultets Medlemmer foruden Faculteternes Decaner o. s. v. ved en Middag? Jeg giver nemlig en Rectormiddag paa Tirsdag Kl. 6 i „Hotel Phoenix", til hvilken jeg tillader mig at indbyde Dem, hvis De vil gøre mig den Ære". — Og senere: „Prof. N. N. sagde mig, at han som Medbestyrer af Carlsbergfondet var villig til at støtte Dem, men, at det blev umuliggjort ved Modstand fra en vis Side. — Friskt Mod, Antonius! Jeg haaber paa lidt Held. Venligst Hilsen fra min Hustru. Deres hengivne" etc.

Jeg citerer disse Brudstykker, fordi de er karakteristiske for Reisz' Skrive- og Væremaade. — Jeg deltog i Middagen. Efter Maaltidet kom Reisz hen til mig, tog mig afsides og sagde med dæmpet, harmfuld Stemme:

„Nu havde han [Goos] givet mig sit Ord. Og — nu svigter *han!* — Kan man tænke sig" — — —

Dog, — i Foraaret 94 drog jeg malgre tout til *Lapland.* Reisz, J. Moresco og Edmund Hansen Grut støttede mit Forehavende. Det samme gjorde atter de „Classenske Fideicommisser". Resten af Rejseudgifterne udredede jeg selv, hvilket altid er det behageligste. Ved min Hjemkomst gik jeg fra Skibet strax op i Reisz' Privatbolig. Jeg traf ham ikke hjemme, men paa det store Gulv i hans Værelse udbredte jeg en sælsom Samling af „Lapsager": smukt udskaarne

Ting af Træ og Ben, Husgeraad, Jærvskind o. s. v. Hele Gulvet var dækket. Han bad mig komme til Middag. — Men — jeg havde slidt Hul i Buxerne og havde ikke haft Penge eller Tid til at ekvipere mig sømmeligt dén Dag. — Saa rejste jeg skyndsomst hjem og skrev „Nordens sidste Nomade“.

Livet gled; hastigt. Trods adskillig Skuffelse, Sorg ved to Børns Død, og Besvær, var det dog lykkelige Aar disse. Endnu var mit Livs skønneste Illusioner ikke bristede. Jeg „troede paa“ Menneskene. Jeg havde, trods min modne Alder ikke mistet Tilliden, ikke endnu lært, at Menneskenes „Ja“ ofte maa opfattes som „Nej“, og omvendt, at det er de vexlende „Omstændigheder“, der behersker de fleste Menneskers Sind, deres Villie.

Min Stilling tillod os nu at føre et gæstfrit Hus i den Tids Forstand, ikke med hyppige og flotte Ædegilder, men med aaben Dør til Stue, Kælder og Fadebur Aaret rundt. De lyse Nætters Tid var den gladeste. Herlige — og lærerige — Aftner tilbragte vi med venligtsindede Mennesker, der — ofte langvejs fra — uventet svingede ind paa Gaardspladsen, snart fra Omegnen, snart fra København, agende, cyclende eller tilhest. Ofte, naar jeg sent om Aftenen kom hjem fra Landevejene, hilstes jeg af et lykkeligt Hus. Alle Vinduer oplyste, Sang og Musik og ivrig Samtale, Modtagelse i Forstuen med aabne Arme og glade Ansigter, — saa var jeg tryg for en skøn og lykkelig Aften!

Jeg lærte under vort Liv i „Taarnet“ mange brave og særegne Mennesker at kende. Min Stilling var saa bunden, at mit Kendskab til de fleste af disse Mænd kun var grundet paa deres Besøg hos os; thi selv tog jeg sjældent ud og navnlig ugerne til København, naar jeg da ikke rejste i fagligt Anliggende. Levende mindes jeg festlige Aftner — og Nætter — tilbragte med gamle *Sophus Schandorph,* Forfatteren og Lægen *Norman Hansen, Vilhelm Østergaard, Gabriel Finne,* — der kunde være baade elskværdig, vittig og aandfuld, — *Jeppe Aakjær,* der blev mig meget kær, *Johan Skjoldborg, Aage Mathisson-Hansen, Niels Bransager,* den Gang i sin fulde Kraft; en enkelt Aften: *Gustav Esmann;* endvidere den brillante Gubbe *Herman Kähler,* Kunstneren *Hansen-Reistrup,* den vidtberejste *Oskar Philipsen,* nu Oberstlieutenant, o. s. v. Jeg holder af Mennesker med fortsat under Livets Storme reddet Særpræg. Det er gerne aabne, ærlige Personligheder, der, naar de har Tillid til Omgivelserne, siger, hvad de mener og tænker, uvilkaarligt og „naivt“ som livlige Børn. Derfor *lærer* man ofte i deres tvangfri Selskab meget mere end ved store, langtrukne Middage, hvor man undertiden længes efter at slippe væk fra sin tilforskrevne Dame og gaa ud at kigge Stjærner. Ofte saa vi ogsaa Egnens brave

Folk hos os. Ejeren af den nærmeste større Gaard, „Flensborggaard“, *P. Bohn,* endnu stadig et ungt og livligt Menneske trods de fyldte 70, var en Akkvisition ved slige Sammenkomster, fuld af Vid og Lune, et politisk conservativt, men dog aandsfrit Temperament, oftest promeneret i „skarp Sauce“. Han havde aldrig være gift, og var saaledes sluppen for mangen Ægtemands Lod: ganske langsomt — eller meget hastigt at faa sit Særpræg udslettet; — til ingen Verdens Nytte for Kvinderne, endda det tilfredsstiller deres Begreber om „Triumph“, „aandelig Indflydelse“ — og sligt. Dog, — som den Humorist, han var, havde han nok reddet sig ogsaa i Ægtestanden. — Ja, saa var der mange andre!

Naturen paa Egnen er som en skøn Fortsættelse af dens Højsang ved Skelby og Gunderslevholm. Vi havde Baad i Vindstrup Sø, men det var en Mil fra vor Bolig, og jeg benyttede den sjældent. Derimod færdedes jeg ofte med min Hustru tilhest. Hun red godt — efter at være kastet af 17 Gange, og vi havde udmærkede Rideheste. Jeg havde rigelig Adgang til Jagt, kunde færdes lige fra min Bolig over Moser og Marker, en Mil ind i Landet. Og, det var ikke, som nu, blevet en „honnet Ambition“ at agere med Bøsse og — oftest tom — Fryndsetaske med paasyede forlorne „Gemseklove“ fra Hamborg og en Køter med en Hale som en Kommenskringle i Hælene. *Nu,* — nu er alt forbi for en virkelig Jæger. Der er mange flere Skytter end Harer. Danmarks Vildt gaar Aar for Aar sin sikre Undergang imøde udenfor Godsernes rationelt drevne Jagtrevierer. Der er under Krigen tilmed „gaaet Gullasch“ ogsaa i Jagten: Krigsmillionærerne køber „Revier“ til Priser, der — i Begyndelsen — kunde faa en Bonde til at klage over „Trykken mellem Mave og Hjerte“ af glad Forbavselse. Den Smule Vildt, vi havde, fik snart „Ben at gaa paa“. Det er bl. a. gledet i „Krigsmillionærerne“ sammen med Trøflerne og Champagnen. Kommer der ikke snart en Ændring i vore Jagtforhold, vil Synet af en Hare paa *Bøndernes* Marker blive ligesaa overraskende som Synet af en hvid Elephant vilde være det. Men, — jeg takker Himlen for dén Jagt, jeg *har* oplevet.

„Sjælen“ i min Barndoms Egn var Susaaen. I „Taarnet“ var der fra min Bolig vidt Udsyn, og Søerne samt Næsbyholms prægtige Skove gav hele Egnen dens Præg. Naar man har sét og færdedes i Kaukasiens Urskove og de arctiske Ødemarkers umaadelige Urvildnis, synes en „dyrket“ og kultiveret, flad, lille dansk Skov stundom noget kedsom, — ligesom den fedeste Roemark, den mest vellugtende Resedamark, den mest brogede Tulipanager. Næsbyholms Skove, navnlig Stor- og Vesterskoven, løfter sig i deres kraftige Skønhed langt op over det Hverdagslige. Istidens Trolde har tumlet med dette Terrain med dets bratte Stigninger og Sænknin-

ger, dets Bakker og mørke Dale. Man kan ikke gøre dem dette Arbejde efter; og ikke udviske det: Troldenes dybe Klovspor staar endnu præntet — for Kendere — paa Høj, i Sump, gennem den skumle Tykning. Og rider du — alene — en stormfuld Novembernat — gennem Mørket, da kan du endnu høre deres spottende, hæse Latter over Menneskenes Daarskab, deres vældige Krallers Greb om Stød og Vindfælde! Ja, denne Natur blev mig i Aarenes Løb dyrebar. Og, den er ikke, som Sorø Akademis vidtstrakte Skove, næsten tom for Vildt: I Aarenes Løb kom der Liv i disse skønne Skove, en Vildtbestand saa rig og fager, som faa Godser i Landet besidder den.

De fleste af de Mænd, jeg under vort Liv i „Taarnet" lærte at kende, lever endnu. De kan tale for sig selv. Alle de døde har forlængst i dansk Litteratur haft deres „Nekrolog" paa én Mand nær: *Gabriel Finne.*

Finne var, efter mine Begreber om Litteratur, den talentfuldeste, den mest lovende af de unge Nordmænd, der optraadte omkring 90-Aaret. Hans Bog „Dr. Vangs Børn" var et sobert, men i psychologisk Henseende meget dygtigt Arbejde, præget af særegen, digterisk Intuition. Bogen er levende som en Selvoplevelse, og den vakte hos mig den største Interesse.

Jeg traf Finne første Gang ved en Fest for Jonas Lie hos Etatsraad Hegel paa „Skovgaard". Jeg kom hurtigt til at holde af *Jacob Hegel.* Han var en Personlighed, man ikke let kunde tage fejl af: aaben, opfyldt af varm, menneskelig Interesse og Forstaaelse, glad ved Livet og ved at kunne glæde andre, en fortrinlig Vært og uden Spor af poseur-Væsen. Jeg tog med Gammen imod hans Indbydelser, naar blot jeg kunde forlade min Stilling, der blev mere og mere bunden, og jeg var flere Gange hans Gæst i hans skønne og navnlig saa aandsfrie og „hyggelige" Hjem.

Hvor tydeligt mindes jeg ikke hint Møde paa „Skovgaard"! — Hegel havde ved denne Lejlighed samlet et stort Udvalg af Danmarks og Norges Skribenter og Digtere. Naar man under Maaltidet lod Blikket glide ned ad disse Rækker af mere eller mindre særprægede Ansigter, maatte man ganske vist indrømme, at det undertiden ikke helt var lykkedes den kære Vorherre at faa tilvejebragt Harmoni mellem disse Personligheders Ansigter og deres Aandsprodukter. Skønaanderne i Skandinavien er sjældent skønne.

Allerede ved Suppen rungede gamle Schandorphs kendte Latter gennem Salonen; den har altid forekommet mig noget forceret, men han mente det godt. Ved Stegen holdt Jonas Lie sin Takketale. Hans Hustru og Datter var kort forinden arriverede fra Paris. De var begge i ildrøde Dragter, der virkede uvilkaarlig ildfuldt i Modsætning til Papa Lies sorte Kalot og to Par Briller, hans glatragede,

højtidelige Ansigt og Nøddeorms-Bevægelser. Den udmærkede Æresgæst talte langsomt sneglende, med en lidt fordringsfuld Hviskestemme, en sær Kontrast til Bjørnstjerne Bjørnsons stærke, dramatiske *Talekunst*. *Thomas Kragh* stirrede desorienteret paa Landsmanden: Krag var døv; ikke saa lidt.

„La' være at sidde saadan og glo, Kragh: Du ligner s'gu aldeles et Elsdyr."

— „Hva'? — en Elg?! — Hva' Fa'n" — —

„Ja, en Elg. Det er et herligt Dyr."

„Haah!" — —

Lie talte længe, længe. Der var saa ærbødigst-forbindligst stille, at man kunde høre Schandorph kradse sig paa Laaret under Bordet. Imens studerede jeg Ansigterne. Jeg standsede ved Gabriel Finnes.

Han var en høj, lidt duknakket Mand i Trediverne. Han havde store Lemmer og førte sig uden Antydning af Elegance. Hans Ansigtstræk var grove, noget „raa", men med et Udtryk af tung Alvor og Intelligens, — naar han var i aandelig Ro og Ligevægt. Der kunde komme noget fortvivlet brutalt over hans Udtryk og Væsen, naar han blev opbragt, følte sig irriteret, forfulgt og forurettet af Menneskene og „Skæbnen". Og han kunde, naar han var bedst, være glad og taknemlig som et Barn over næsten ingen Verdens Ting. Ved selskabelige Sammenkomster, hvor han fornam sig tryg og i „godt Selskab", kunde han være aandfuld, hans Repliker baarne af naturligt Vid og bredt Lune. Han var altid „besat" af en eller anden litterair Plan, talte om den, skrev om den. Men, efter 1894 var hans Breve prægede af en fortvivlet Kamp med hans kunstneriske Chimairer, af en Sindets ustyrlige Uligevægtighed, der utvivlsomt til Tider antog en virkelig Sindssygdoms Form.

„Finne rangler", hed det mellem Kammeraterne paa „Parnasset". „Han pimper, — alt for hensynsløst." Det var almindelig bekendt. Og, det var sandt. Han skjulte ikke selv sin Ulykke, men „promenerede" den snarere. *Jeg* har aldrig sét den ulykkelige Mand frembyde de vanlige, nedværdigende Tegn paa gemen Rus. Men, i hvert Fald i Tiden fra 1894, drak han til Tider, som kun en ulykkelig Sindssyg drikker, aldeles vildt, stundom Nat som Dag. Gabriel Finne har været min Gæst. Han gjorde os i hans bedre Dage den Ære at indføre sin elskværdige, taalmodige, unge Hustru og sit lille Barn i vort Hus. Jeg tror, at jeg kender Finne grundigere end de fleste, der *dømte* ham. Og jeg griber denne Lejlighed til at forsvare ham i hans Grav, saa godt jeg formaar.

Hans Stemningsliv var sygeligt labilt. Højt fra dets Bølgetop styrtede han sig dybt ned, ned i det sorteste Mørke. — I ét og samme Brev er han som knust af oecconomiske Sorger, af litteraire Skuffelser — og raaber sluttelig et intuitivt Hurra for sin gryende Livs-

lyst! — Han er i stadig Fattigdom; men, faar han en Dag en, endog ringe Sum udbetalt, er han „rig“! Han beklager, at han ikke har husket sit Forsæt: at sende en lille, fattig og syg Dreng, som han saa i mit Klientel, et Par Bouteiller rigtig god Portvin, („min Vinhandler gir Kredit, ustandseligt!“), — og samtidig meddeler han, at nu rejser han med Hustru og Barn — — til Capri og Algier. Han havnede i Frederiksværn! Dér steg hans Nød og Sindslidelse til det fortvivlede. Han skriver dog i *Juni* 94:

— — „Vi har det superb godt, altfor lykkelige er vi, straalende friske og unge og lusfattige og eifersüchtige, — å nej, ikke dét, for vi har lært at holde sammen.“

Ved Juletid var alt én stor Elendighed.

Han paastod: „I et Ægteskab *maa* én af Parterne blive underkuet. *Jeg vil* det ikke.“ Han var, uden Overdrivelse, en meget vanskelig, stundom brutal Ægtemand. Men, — begge „Parterne“ syntes, trods alt, at elske hinanden. Han skriver om Hustruen i de varmeste Stropher. Hans Kritik af andres Arbejder er helt igennem nedsættende: „Drachmann er, synes jeg, en stor blære: Dette evige hatten paa snur, — vin, piger, rasen på borgerskabet — er dræbende“ o. s. v. Med Ibsen og Bjstj. Bjørnson er han karamboleret. Kort: Det er rent ad Helvede til med alt — navnlig dog med den danske Litteratur. Den ligger død! i Philisteriets Tegn, venter paa en Messias, en Lyngud, paa Friskhed og stolt, høj Himmel efter en Torden. Men, — selv synes han at „fortæres af en indre Glød“, der ikke fremkalder nogen Frugt, men kun Smerte og stadig skuffet Længsel.

Fra Bergen skriver han i Juni 1895 et langt, næsten rørende Brev. Han skiftevis klager og søger at trøste sig.

— — „Jeg tar med ro, at Edv. Brandes og formentlig andre jøder dernede finder mit arbejde en dårlighed. Og det bedste af alt, dét, som gjør, at jeg svulmer af glæde og livslyst mere end nogensinde i mine yngre dage, det er, at jeg nu arbejder lettere, har rigere, større ideer, som gir mig uanet mod og kraft til at tåle modgang. Efter de par sidste års nedstemthed og melancholi, er jeg nu vågnet op med et større syn på tingene og en ny villie. Jeg vilde for alt i verden ikke ha' været uden de sidste tiders prøvelser, en lang, mørk nat, mit liv stadig paa randen af en revolver“ o. s. v.

Finne har utvivlsomt været en vanskelig Kunde for sin Forlægger: Altid i Trang, uafbrudt paa Jagt efter „Forskud“. Og — uhyre oprørt, naar han mødte Modstand og Afslag. Hans Optræden kunde være meget ubehersket og grov. Men ikke altid kedelig, — for os, der personlig har kendt de agerende i Melodramaet.

En Gang fortalte han — med en Blanding af Storhedsfornemmelse, Humor og Selvironi — følgende:

„Jeg gik igaar til Hegel. Jeg vilde *prygle* Nansen! — Først var jeg nede i en Kælder og drak Cognac. Jeg fornam mig saa umaa—aa—aadelig stærk! — Saa gik jeg op paa Kontoret til Larsen“ [gamle, diplomatiske L., der altid optraadte saa venlig-forsigtig, som man ta'r paa en Pindso]:

„Er Peter Nansen *hér?* Jeg vil tale med ham!“

„Næ-e-h,“ siger Larsen, „Hr. Nansen er — desværre — ikke tilstede idag.“

Saa sagde jeg:

„Vil De hilse Peter Nansen fra *mig* og sige ham, at han *er*: En parfumeret Hyæ-æ-ne!!“

Og saa gik jeg min Vej.“

Nædsidste Gang, jeg saa Gabriel Finne, var efter hans Hjemkomst fra Berlin i 94. Han havde forud *telegrapheret* — uhyre flot! — om jeg vilde lade min Vogn hente ham paa Sorø Banegaard. Vognen kom tom tilbage; c. fire Mil forgæves Fart. Da jeg kom hjem næste Aften, sér jeg en Enspænder for Døren. Kusken bandede og galede: han havde ikke faaet sin Rejse betalt o. s. v. o. s. v. I Forstuen lød Finnes stærkt-oprømte Stemme. Han var kendelig exalteret; min Hustru, der var kommen tilstede, var ængstelig. Leende fortalte han, at han Aftenen forud tilfældig var kommen i Haandmænge med nogle Folk i Roskilde og havde tilbragt Natten — i Detentionslokalet. Han havde, fortalte han, i Berlin ladet sig arrestere og havde delt Celle med en Morder. Han snakkede-vildt om et Ophold i Constantinopel etc. etc. Og han manglede Bagage, Klæder og Penge. Med oprigtig Sorg gensaa jeg ham i denne Tilstand. Egentlig vulgairt beruset var han ikke, snarere i en sindssyg Tilstand, — oppe paa „Bølgebjerget“. Dog, — han drak, baade medbragte Fluida og Syltecognac fra Buffeten; og, da der ikke var mere, bad han om — Eddike! I et Par Dage fórsøgte jeg at bringe den stakkels Mand til Ro. Dette lykkedes virkelig. Men, i Frygt for et nyt Anfald, var jeg nødt til at tilraade ham at vende hjem i sine vante Omgivelser. Han fandt dette ganske i sin Orden, og efter at have iført sig en lang, gammel, sort „Diplomatfrakke“ — *„dén* vil s'gu imponere Hegel!“ — kørte jeg ham til Ringsted Banegaard. Glad som et Barn over alt, især over at skulle køre paa 2den Klasse, jollede han tilbage til Hovedstaden.

I November 95 hørte jeg sidste Gang pr. Brev fra Gabriel Finne. I Marts 97 traf jeg ham sidste Gang. Det var i Bergen. Gennem et Telegram fra senere Professor ved Universitetet i Kristiania, *G. Gran,* blev jeg pludselig anmodet om at holde nogle Foredrag i Bergen. Hérom senere. En Nat efter en hyggelig Aften hos én af Stadens udmærkede Borgere, vandrede jeg hjem til min beskedne „Hybel“. Det var mørkt. Sneen faldt tæt, og Gaderne svømmede

i Snesjap. Pludselig — under en Lygte — møder jeg en Mand i en elendig, tynd Frakke, Kraven op om Ørene. Det var Finne!

„I de sidste tre Nætter har jeg boet hos en Pike oppe paa Hotellet,“ fortalte han smilende. „Men i Aften har Værten smidt mig ud.“ — Ak; — han *lo*.

Han opsøgte mig et Par Gange paa Restauranten, hvor jeg spiste Middagsmad. Han morede sig over at tjene lidt paa mig ved at skrive en Artikel om mig i et af Byens bedste Blade; han maa altsaa endnu have haft nogle smaa Resourcer. Artiklen glædede ikke mig. Og, da jeg rejste, mødte han paa Skibet for at sige Farvel; det sidste.

Thi snart efter døde denne ulykkelige Kammerat i Kristiania. Han indbragtes paa Hospitalet, efter hvad der er mig meddelt senere, i fuldstændig fortvivlet Tilstand. Lægerne var gode imod ham, indtil han omsider slap ud af denne Verden, dén han — paa samme Tid — havde elsket og hadet.

Jeg har nedskrevet disse Mindeord om Gabriel Finne med en erfaren Læges Vemod, en Kammerats Beskæmmelse: Thi: Denne begavede Mand løb Linen ud under Samfundets billige og letvakte Forargelse, men under en fejlagtig „Diagnose“. Finne var en typisk Sindssyg. Jeg føler mig beskæmmet, fordi jeg ikke har *kunnet* give ham nogen Haandsrækning i hans Nød. Og en Forhandling med Peter Nansen i Vintren 94—95 om en Indsamling mellem danske Forfattere, førte til intet: Der var ingen Stemning for at støtte Finne. Det var vitterligt, at han „ranglede“, saa snart han fik en Smule Mønt. Man havde opgivet ham.

Thomas P. Kragh omtaler i et Brev fra Kristiania, $^{12}/_{1}$ 94, Gabriel Finne saaledes:

— — — „Nu har vel Gabriel Finne været hos Dem. Bare han nu ikke har forstyrret Dem. Han er lidt urolig af sig; men alt i alt en Mand, i hvis Hjerte ej findes Svig. Den „Ongen“ (Ungen) er en mærkelig Skabning: den taaler alt. I Vaar ikke længe efter den kom til Verden blev den badet i iskoldt Elvevand, og tidt tar „Gabba“ (Gabriel) og svinger den omkring i Luften efter det ene Ben,“ „fordi Benene er bruskagtige, naar de er saa smaa“.“ [?]

Af mine gamle Skolekammerater, Klassekammerater, lever én af mine kære, *Edvard Neergaard,* vedblivende i denne Egns fjærnere Omkres. I Studenteraarene mødtes vi aldrig: Medicinerne var en Kaste for sig, og efter Philosophicum gik vi skæbnebestemt vore egne Veje, fjærnt fra Theologi og Jurisprudens; Neergaard var Jurist. Heller ikke i de første Aar af mit Ophold paa Landet traf jeg ham hyppigt, kun nu og da i Selskabet paa Gunderslevholm. Men, efterhaanden genfandt vi hinanden, — jeg tror temmelig

uforandrede i Grundtækkene siden Drenge- og Knøseaarene. Og, skønt der var et Par lange Mile mellem vore Boliger, mødtes vi siden mindst et Par Gange om Aaret i Sommerferien og Jagttiden. Der knytter sig for mig saa mange glade og skønne Minder til vore Møder, at jeg ganske uvilkaarlig maa omtale gamle „Førslevgaard“ og Livet dér i dette Arbejde.

Ejeren, Edvard Neergaard, har jeg omtalt forhen under Beskrivelsen af vore Skoledage. Vi er jævnaldrende. Iøvrigt blev vort Løb gennem Livet noget forskelligt. Jeg tror nok, at jeg har rendt mest. Men Edvard havde heller ingen Grund til at skynde sig videre. I en ung Alder overtog han sin Slægts gamle Gods, og han lod være at gifte sig. Imens færdedes jeg Aaret rundt i en udstrakt, men sparsomt lønnet Landpraxis, nu og da afbrudt med at slaa Smut i Sortehavet, exploitere Udlandets Servicer, fange Myg i Lapmarken, og skrive Bøger, som faa læste. Samtidig var jeg to Gange gift og havde den Gammen at sige det første Goddag til elleve Arvinger til mine discrete Godser. Kort: Trods al Forskel i Livsløb, Skæbne, tildels i Interesser, var det dog, da vi efter mange Aars Forløb, gensaa hinanden, som om kun et ringe Spand af Tid var henrundet, siden vi virkede i „Otto Mortensens Kvartet“ og opførte vore improviserede Lystspil paa Bordet i Lysthuset i „Nyhave“ (paa Herlufsholm, s. f.).

Aar efter Aar samledes, navnlig i Sommerferien og ved den brillante Jagt, en Kres af tildels landskendte Folk, „Førsløverne“, paa denne gamle, stilfulde og trofast-gæstfrie Herregaard. Værten havde fortsat gennem Aarene bevaret sin stærke Interesse for Sang og Musik. I „Mortensens Kvartet“ sang han godt. Men bedre nu. Ganske vist havde han faaet ogsaa andre Interesser, blev en dygtig Landmand, et virksomt Medlem af Amtsraadet etc. etc. Men, hans Sinds *Fest* var Musik. Aar efter Aar traf jeg hér *Vilh. Herold, Nissen, Ægteparret Hornemann,* ofte Fortepianokunstneren *Georg Jespersen.* Her ferierede *Erik Skram,* i nogle Somre *Amalie Skram,* Kunstneren *Arnold Krogh, Carsten Kielland* o. s. v. Ofte var Kvinderne stærkt repræsenterede, — de evigt-unge, og ganske unge.

Den gamle Gaard, som i over hundrede Aar har været i den Neergaardske Families Besiddelse, er i dens nuværende Stil opført af Baron Plessen i Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Hovedbygningen med dens to Fløje omgiver den højeste Del af den store „Borggaard“, der skraaner jævnt ned mod den nybyggede stilfulde Portbygning. Bag Hovedbygningen breder den store Park med sine høje Alléer, Grave, Haveanlæg og Krat sig ud mod Markerne. Ved den aarlige Klapjagt afgiver Parken de sidste to „Saater“ før Frokosten, og der nedlægges her i Reglen en Mængde Vildt, Raadyr, Harer, Fasaner, undtagelsesvis Skovmaar og Graaand. En Gang om

Aaret, i det sene Efteraar, jages ved Gumperup Klint, paa en klar Dag et af Sjællands skønneste Landskaber.

Disse tvangfri Møder mellem gamle Kendinge, frie, særprægede Mænd, trygge i hinandens Selskab, besad stor Charme. Vi glemte under disse Sammenkomster Hverdagslivets Stræv og Besværligheder, udvexlede mangent befriende Fyndord, undfangede nye Tanker, lagde nye Planer. Middagsmaaltidet var festligt muntert. Den gamle Sal genlød af ivrig Samtale, stundom afbrudt af én, til Lejligheden forfattet Vise eller en — mere eller mindre — spirituel Bordtale. Middagen efter Aarets store Klapjagt var præget af en vis, gammeldags Højtidelighed — dog kun momentant: naar Skovrideren rejste sig og kundgjorde — ikke alene Listen over fældet Vildt, men ogsaa hvad og hvor meget hver enkelt Jæger havde nedlagt. Dette sidste Led af „Kundgørelsen“ var altid for nogle af os en noget „kilden Sag“. Mange Skud faldt á tempo, og — hvem havde saa fældet Dyret? — Enkelte Jægersmænd er meget ømskindede med Hensyn til deres „Jagtliste“, og man *kan* opleve oprivende Kamp om „Æren“ for en afdød Hare. Dog, slige Stridigheder rejses mellem ædle, gamle Jægere kun paa Skrømt, for at „drille“. Og Blomsterne duftede, og Glassene sang. Tungerne løstes og gamle Minder blev unge. Kvinderne var som yndefulde Engle, der, — nydelige i Tøjet, som Englene altid er det, — med en temperamentsfuld Pirouette i Glideflugt var steget ned paa Jorden for at række deres Jægere Festens Paradis-Gravensten. — Men, ude i Borggaardens Maanelys laa det fældede Vildt i lang, broget Række. Det var „Vildtparaden“. — Krigsaarenes tunge Aar gjorde Rækken kort, Festens Gammen sjælden. — „Satanas har stoppet en Skruptudse i Valdhornet“, mumlede en af de gamle Venner.

Efter mangent muntert Festmaaltid kom som Regel den „store“ Kammermusiks Alvor. Herold sang, Helge Nissen sang, og Fru Hornemann; — Flyglet blev spillet af sande Mestre. Den glade Forsamling blev tyst og stille. Og — hændte det, at Arnold Kroghs frygtelige Paradoxer eller Dr. Doss' (s. f.) kaade Vittigheder i den lille Stue ved Siden af Musikværelset pludselig i en Pavse bragte mig til at explodere, lukkedes Døren til Himmerige sagte af en alvorlig Haand. Saa saá vi paa hinanden med Drenges onde Samvittighed: — „Nu er vi kommen i Helvede, K. Og — det var *din* Skyld.“ — „Slange!!“ — — —

Carsten Kielland var en hjærtelig og glad Mand i godt Selskab. Han fik i sin Tid et dramatisk Arbejde opført paa Nationaltheatret, „Vaarluft“. Naa vi mødtes, talte han aldrig om Litteratur, — Gud være lovet! Men, jeg tror heller ikke, at han i sine sidste Aar plejede sin Muse. Han modtog mig altid med udbredte Arme og sit ravnorske Fryderaab: „Men! — dér har vi jo Ha-a-ns! — Hvor-

dan har du det dog?" — Vi mødtes kun et Par Gange udenfor Førslevgaards Enemærker.

Amalie Skram var i hine Aar en statelig Kvinde. Hendes Sind var allerede da stundom labilt. Hun førte sig i Selskabet med stor Værdighed og var ikke meget talende. Men, hun sagde i en Samtale ofte sin Mening med stor Aabenhed, kort og godt. — Jeg mindes saaledes hendes Bidrag i en Discussion om Ludvig Holberg. Fru Skrams unge Søn af første Ægteskab, senere Skuespiller, tog ivrig Del i Samtalen. Omsider gik han over Gulvet til sin Mor, lagde Armen om Ryggen paa hendes Lænestol, bøjede sig over hende, og sagde med sønlig Ærbødighed:

„Hvad mener *du*, Mor, om Holberg?"

— „Lort, min Dreng," svarede hun, uhyre koldblodigt, afgjort og kort. Og dermed var dén Disput endt. Der opstod en stille Susen i Salonen: „En Engel" gik — paa bare Fødder henover det bløde Tæppe. Selskabet vidste ikke, at dette Ord har en noget anden Klang og Udlægning hinsides Skagerak og Kattegat end her.

Af *Erik Skram* lovede jeg mig, da jeg første Gang mødte ham paa Førslev — for mangfoldige Aar siden — ikke megen Gammen: Han var dén Gang litterair Anmelder i „Tilskueren" og havde, da én af mine første Bøger udkom, netop i en meget gnaven Tone kundgjort, at jeg „manglede kunstnerisk Samvittighed". Jeg var ikke helt klar over, hvad Skram — dybest inde i sit Hjærte — mente hermed. Og, da jeg senere, en rasende lummer Sommerdag, med stor, men af Skram misforstaaet Iver og Andagt efter en Middag paa Gunderslevholm (s. f.!) lyttede til hans Foredrag *„Hvad er* Kunst?" — hjalp det heller ikke. Dog, jeg kom snart til at holde meget af denne statelige „Førslever". Han deltog ikke i Jagterne. Men ved Middagen var han det lange Bords stilfuldeste og ejendommeligste Kavaller. Han hørte ikke til dem, der gjorde mest Allarm; men — der var altid „noget i dét, han sagde". Hans dybe Ærlighed har jeg ofte, i Samtale og i det Par Breve, han i Aarenes Løb har sendt mig, glædet og moret mig over. I Tidens lange Løb kom der maaske noget diplomatisk, fornemt-reserveret over denne stærke Egenskab; — han var jo i flere Aar Formand i „Dansk Forfatterforening". — Skrams vistnok sidste Roman synes delvis født paa Førslevgaard. Omlagstegningen fremstiller Haven, sét fra Hovedbygningens Veranda; Billedet mindede mig i dets Stemning i høj Grad om Böcklin.

Der findes paa Førslevgaard af Kunstsager en Del smukke Malerier af ældre og yngre Mestre. Vilhelm Herold formede allerede for en Aarrække siden en legemsstor Buste af Edvard Neergaard, et talentfuldt Arbejde med træffende Lighed. Billardsalen er foreviget i det kendte Maleri af Adolf Heinrich-Hansen. Musik var

dog den Kunstart, der holdtes højest i Ære i de sidste to Menneskealdere i dette gamle Hjem.

Som før omtalt, er der jo i Tidens Løb født en Del Viser og Sange paa Førslevgaard. De færreste har litterair eller kulturel Betydning. Nogle blev trykte, andre ikke. Amalie Skram har efterladt sig et Par Lejlighedssange. Hendes Talent var ikke smidigt nok, ikke lyst nok for denne Kunstgenre. Den tilsyneladende saa evigtglade Carsten Kielland skrev en meget smuk, men gravalvorlig Sang, da vor fælles Ven i Marts 1915 blev 60 Aar. Han synger bl. a.:

Vemodig er vel Høstens nøgne Muld
Med Regnets Dryp og Blæstens barske Toner.
Men Skovens korte Fest i brunt og Guld
Og Skyens Flugt paa Himlens Blaa forsoner.
Og er end Høstens Dag kun kort og bleg,
Og Somrens varme Sol sig fra os fjærner, —
I Høstens lange, dybe Nætter steg
dog alle Vintertidens klare Stjerner.

Du gamle Ven fra fjærne Dages Lyst,
Du kære Ven fra sidste Dages Glæder, —
Nu staar din Baad ind mod den stille Kyst,
Hvor varsomt og med Tak vi Jorden træder.
Og ikke mod det Ny i evigt Jag
Begærligt iler, men saa gerne hviler
I hvad os skænket blev hver signet Dag,
Mens Verdens raske Strøm forbi os iler.

Og sidste Strophe:

Dèr, hvor hver Søgn er som en herlig Fest,
Og Festens Stund var smuk som ingen anden,
Dèr, hvor i Verden helst vi er som Gæst',
Fordi paa Gaarden netop *du* er Manden, —
Dèr, hvor du fødtes, hvor du har din Sjæl
I Husets Stuer, Have, Skov og Enge,
Dèr, hvor du elsker hver en Plet og Del,
Din sølvgraa Manke lyse for os længe.

Som et Udslag af Stemningen, af Tonen, ved disse Sammenkomster paa „Førslevgaard", maa jeg endnu mindes den højtidsfulde Indvielse af en lille, men stilfuld Havepavillon i Parken d. 9. August 1908. Arnold Krogh har bygget Huset. Det har kun ét Værelse med aaben Arne („Spis") og er straatækt. Det minder nærmest om det lille „Bondehus" i Parken ved „Petit Trianon". Vi havde spist Middag sammen, og dérefter vandrede hele Selskabet ud til Huset.

Det var en herlig, klar Høstaften. Solen stod allerede lavt og lagde sit varme, rødgyldne Lys over høje, alvorlige Stammer, over langsomt dalende, endnu sparsomt Løvfald. Der var skrevet et „Kantate-Improptu". Og den unge, lovende Komponist *Christjan Christjansen,* der selv var tilstede, havde komponeret Musiken. Fløjdøren og Vinduerne var aabnede. Et stort Flygel stod i Stuen. Sangerne sang fra Døraabningen ud over Tilhørerne, der havde grupperet sig paa Plainen foran Bygningen.

KANTATE-IMPROMPTU

(Værten paabyder Stilhed. Der høres et kort dæmpet Forspil paa en „Strængeleg" — snart afbrudt af kraftige Flygeltoners Præludium, hastigt glidende over i)

RECITATIV (EDVARD):

Velkommen, Venner! — Danske Sommerkvæld!
Slyng, mild og huld, din Krans om vore Pander,
Din Stemnings Guld tjælde det Hus, som stander
Skønt mellem Hjems og Udmarks vage Skel.
Bring *Fest* til Huset, Sang og kloge Ord,
I, som til Hverdag bænkes om mit Bord,*)
Og I, som drog de lange, hvide Veje: —
Hverdag har nok af Stræv og Slid i Eje!
— Jeg vier dette Hus til „Mark" og „Skov",
Til Pan og Ceres, Alnaturens Under.
Gammen og Fred, bliv denne Hyttes Lov! —
Et Fristed for den Sjæl, der elsker, grunder.

(Kort Mellemspil)
(„Stev" mellem „*et Par Publikummere*" og Raissonneurs):

FØRSTE PUBLIKUMMER:

Edvard! blev Førslev for lille,
Siden her bygges Cottager?
Edvard, sig: Vil du drømme, —
Fjærnt fra Alverdens Blamager?**) —

Nissen! du Sang-Eldephanter!
Stød i din Kammer-Snabel:
Sig, hvad du mener om Sagen,
Ifald du dig føler capabel.

ANDEN PUBLIKUMMER:

Han vil Pokker heller *drømme,* han, Edvard, Førslevgaard,
For — han var jo alt Romantiker i femti lange Aar.
Nu er hans Kør berømte og hans Tyre ligesaa,
— Skatteraad! — med Braad, og Amtsraad, god som faa.

*) Alt Gaardens Tyende var tilstede: Ævleskiver og Puns.
**) Aaret 1908.

[Nej-h!] Spørg *Arnold!* som har lavet dette Pavillonerhus,
Hvad han egentlig har ment med dét? — Krusmusidus!

FØRSTE PUBLIKUMMER:

Jeg skal hilse fra Arnold og sige,
At hvis nogen vil kysse sin Pige,
Saa gør han det bedst i dét Tempel,
Hvorpaa han har præntet sit Stempel.

Jeg skal hilse fra *Arnold* og sige,
At hvis nogen af Bacchi Rige
Vil svinge med Gammens-Pokalen, —
Saa gak kun med Fred ind i Salen.

Og om nogen vil philosophere
Og Livets Jamber scandere,
Saa — værs'go' og brug „Pavillonen“:
I Ensomhed voxer Personen.

(Kort Mellemspil)

ANDEN PUBLIKUMMER (falder ind):

Her kan „Lammene“ brodere Kannavas,
Fri af Hverdagslivets kendte Der — die — dass.
Tanterne kan stoppe Barnehoser, —
Arnold støbe nye, svarte Skoser.

FØRSTE PUBLIKUMMER:

Alt mens Droslen slaar, mens Ugler tude,
„Gennembrudets Hvalros“*) sin „Gertrude“
Hér vil mane frem til Ungdomsstævne.
Hér skal Rangforordningspotten revne!

ANDEN PUBLIKUMMER:

Dog, at alt skal gaa ad Retfærds Veje,
Dyds, Morals, Askesens — — — Polemaje!
Fjerde Søndag efter Trinitatis
Taler Frøken Esche**) — kækt. Dog gratis.

(Alvorligt, afdæmpet Mellemspil)

ELMA HORNEMANN:

Hver Vipstjært bygger *sin* Rede.
Hver Sexender skraber *sit* Leje.
Munk *sin* Kappe vil brede,
Saalænge Skønjomfru vil neje.

Rig bygger Slot. Og *Fattig* Skur.
Begge paa Tærsklen knæler:
Give den danske Sommernat
Som Gæst i mit Hus sig fjæler!

*) Hæderstilnavn for Erik Skram.
**) En, i hin Tid fremstaaende, udmærket Dame.

Give den varme Sol vil se
Med Gammen ind i vor Stue!
Smelte Sindenes Vintersne
Og tænde Hjærternes Lue.

SLUTNINGS-KOR:

Til Sommerdagens Sol og til Danmarks lyse Nat,
Til Efterhøstens Pragt over Lund, over Krat, —
Til frie Mænds Alvor og Ærligmands Fryd
Vær viet nu, du Hus! staa fast! — vær et Spryd
Paa Førslevs gamle Skude, den sejle fremad, frem!
— Til Lykke, Edvard Neergaard! med Arbejd', Hus og Hjem.

Ja, ja, — jeg aner det: Nu vil de komme rendende, vore elskelige Poeter, de rigtige, og Parnassiers, de vil komme glidende — de ivrigste — paa deres laurbæromslyngede Maas, helt oppe fra Bjergets flade Top — nedefter, som Fortidens Cimbrer og Teutoner paa deres Skjolde, raabende:

„Halløj, du dernede! — Hvad F. vedkommer dine Privatlivs-Erindringer os! ɔ: „Litteraturen". Der mangler tre Bén og seks Fødder i Versene! — Hører du ikke! — Du *har* ingen kunstnerisk Samvittighed! En Vipstjært er aldrig „brugt" før i den rigtige Digtning; der er ikke no'et ved den Fu'l! — Bar' Privatliv! — Og — Skram ligner *ikke* en Hvalros! Han er en net Person, s'gu. Men, — du?" —

— „En Synder for Gud," vil jeg svare, rolig. „En Synder for hele Bjærgets Gude- og Gudindeskare. Men, — jeg er skabt saadan. Jeg kærer mig heller ikke det mindste om at komme op til Jer paa den poetiske Plat-de-menage déroppe. Lad mig vende mit Levneds Skraa i Fred, Venner, og jeg vil takke Jer. Desuden: Hellere mindes Privatlivets *smukke* Dage, end det offentlige Livs *Modbydeligheder* i hine Aar. — Kravl op igen paa Toppen og slaa Smut i Kilden déroppe med de ni gamle Pigebørn. — Vale! & me ama."

En barsk Dag i Slutningen af Februar 1897 modtog jeg et uventet Telegram fra Gerhard Gran, Bergen. Gran var Byens ledende litteraire Aand. Han anmodede mig om, snarest muligt at rejse til Bergen og holde Foredrag.

Det var i Aarets travleste Tid. Jeg var overrasket over Anmodningen. Ganske vist havde jeg i København efter direkte Anmodning holdt et Par Foredrag, nærmest af social-physiologisk Indhold; men, dels havde jeg personlig ikke Indtryk af, at disse Foredrag havde vakt videre Interesse, dels havde jeg i flere Aar af ærlig Til-

bøjelighed holdt mig saa godt gemt, forekom det mig, langt ude paa Landet, at Telegrammet gjorde omtrent samme Indtryk paa mig, som om en fremmed, uhyre lang Arm pludselig jog gennem Vintertaagen og greb mig i Kraven. Kort: Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde svare.

Saa sadlede jeg vor store, hvide Hingst. Som præmieret 3-Aarig havde jeg givet min Hustru den i „Morgengave" til Ridebrug. Det var en noget tung Frederiksborghest, men dog ret hurtig under Rytter, og den var øvet i, Nat som Dag, at gaa „gennem tykt og tyndt", over Moserne og Vandløbene, gennem Snedriver og opblødte Marker. Jeg skød hin Dag Genvej tværs gennem Landet til Skelby; derfra ad civiliseret Vej til Fuglebjerg, c. halvtredie Mil, hvor jeg vilde raadføre mig med min ældre, mindre expansivt anlagte Ven og Skolekammerat, Dr. Jens Bruun (s. f.).

Jeg naaede dértil om Aftenen. Bruun læste Telegrammet, der forlangte Svar omgaaende. Saa sagde han, som ofte forhen, naar jeg æskede hans Mening:

„Du er et Kvaj, Hans! — Naturligvis skal du rejse derop. Det er s'gu ikke *hver* Dag, der telegrapheres fra Bergen efter én af os danske Læger" (Bruun var Formand i Lægeforeningen). „Du maa da kunne begribe, at det nærmest er en Honneursag; og dén *maa* du ha' Raad til."

Saa gik jeg til den locale Telegraphstation, svarede Ja, og rejste et Par Dage efter til Bergen.

Fra Kristiania til Bergen gik den Gang Vejen tilsøs. Det er paa dén Aarstid undertiden en ret ubehagelig Rejse. Den lille, gamle Hjuldamper, „Harald Haarfager", gjorde hvad den formaaede. Men, vi var fire Døgn paa Vejen, og navnlig i det ene af disse fik vi en voldsom Storm. I Skagerak blev Vinden sydlig. Det lille Skib drev i det rasende Uvejr om Natten nærmere og nærmere Klippekysten. Jeg sov som en Stud, indtil „Harald Haarfager" pludselig holdt op at puste, stønne, rasle, klappre. Og, da jeg kom op paa Dækket, laa vi i Østerrisørs Havn. Kaptajnen erklærede, at Skibet om Natten flere Gange kun havde været „en Skibslængde fra Klipperne". Nu maatte vi bie paa Magsvejr, telegraphere om Forholdene ved Jæderen o. s. v. — Der havarerede i denne Storm adskillige Skibe paa den norske Kyst, og Bladene meldte 32 Druknede.

Da jeg en sen, mørk Aften omsider naaede Tyskebryggen i Bergen, havde jeg Adressen paa et godt Pensionat i Lommen. En Betjent var saa god at vise mig Vej — til en Pensionatsværtinde af samme Navn, som den anbefalede, men som regerede over en noget tarvelig Lejlighed, fuld af mange underlige og nysgerrige Logerende. Det mig anviste Værelse var en ganske lille Kasse, højst nødtørftigt; og om Natten gik Sengen itu under mig. Da jeg næste

Morgen vilde flytte, jamrede den brave Værtinde lydeligt: Hun var en fattig Enke. Hendes Mand havde virkelig været saadan en brav Person. Hun græd fremdeles over ham — hver Lørdag fra 10—12 om Natten. Det var kommet hende for Øre, „hvad jeg var for én". Hvis jeg nu flyttede til hendes Navnesøster, var det ikke for hendes Pensionats Renommé. Og hun vilde indrette alt, som jeg ønskede det o. s. v. Jeg blev og modtog i dette morsomme Fuglebur flere af Stadens bedste og fornøjeligste Aandskæmper. De lo.

Følgende mine Rejse-Principer gik jeg endnu samme Aften til Grans Hus oppe i Fjældet. Der var Lys i Stuerne. Klokken viste c. 11. Jeg ringede.

Jeg traf Gran og hans Hustru samt et Par tilfældige Gæster i hyggeligste Samvær i den smagfulde Salons Halvmørke ved The- og Grog-Bordet. Disse fremmede Menneskers hjærtelige Velkomst, Interieuret, hele Stemningen, alt bevirkede, at jeg hurtigt befandt mig som i mit eget Hjem ved lignende Lejligheder. Rammen for mine Foredrag var snart bestemt. Som Afslutning havde jeg et Øjeblik tænkt paa, efter hvert Foredrag at oplæse en kort, mere belletristisk Skildring af Natur- og Menneskeliv. Som Prøve forsøgte jeg at læse; men det viste sig, at jeg paa Rejsen var bleven hæs som en Krage, naar jeg skulde bruge min Stemme ud over Samtalens Krav. Dét var en mislykket „Debut", og jeg opgav strax min Plan om Oplæsning.

I hin Tid var Bergen, trods dens ret isolerede Beliggenhed, i flere Retninger nok saa meget Norges „Hovedstad" som Kristiania. Dens stærke Samkvem med England, dens livlige Søfart, Handel og Fiskeri, samt — ikke mindst — dens Rigdom paa betydelige og fremragende Aandens og Videnskabens Mænd, gjorde Bergen til Norges interessanteste By.

Jeg forblev i Bergen et Par Uger, holdt fire Forelæsninger af ethnografisk og social-physiologisk Indhold, besøgte om Morgenen *Dr. Lie,* der administrerede Hospitalet for Norges Spedalske udenfor Byen, og tilbragte Aftnerne enten efter Indbydelse i Familierne eller i mit Bur med Udarbejdelse af mine Foredrag.

Der var, saavidt jeg mindes, 128 Spedalske paa det berømte Hospital, en trist og sørgelig Skare af Medmennesker. — Nogle Aar efter, medens jeg var Overlæge ved Sorø Amts Sygehus og Sindssygeanstalt, ledsagede Johannes V. Jensen under et Besøg hos os mig en Dag paa „Stuegangen" i denne sidste Institution. Da vi atter kom ud til Livet, spurgte jeg min Gæst: „Hvad tænker og føler De, naar De — pludseligt — sér for Dem — *denne* Side af Livets Foreteelser?" — Han svarede: „Jeg gaar og tænker over, at jeg ikke formaar at finde noget *i mig selv,* der — endog forvrænget — kan komme i en vis forstaaende Samklang med dé Menneskers Væsen,

De nu har ladet mig se." — Og, naar man, — endogsaa som Læge, — sér en Skare Spedalske som denne, Mennesker med „Lemmefald", — Mennesker, der i Stedet for Øjne kun har Øjenhuler, dækkede af et stramt Arvæv med et lille Hul i Midten, et Hul, gennem hvilket en hvid, blind Rest af Øjets Senehinde skinner frem, — Mennesker med umenneskelige Ansigter, — saa studser man: Det falder en karsk Mand uvilkaarlig vanskeligt, at tænke *sig selv* i en lignende Tilstand, — og endda gaa levende omkring som disse Stakler, nynnende, spisende, maaske takkende den gode Gud for Livet, — Livet? Dog, hér var disse Ulykkelige under daglig, kærlig Pleje. Deres Saar holdtes rene. Deres Smerter lindredes. Men, dén Læge, der vil iagttage Spedalskhed, Lêpra, han vil i Orientens Storbyer i Fattigkvartererness Baggaarde kunne træffe det frygteligste af alle Syner paa den menneskelige Pathologis Omraade. Kun „Ansigtskræft" og de store, ondartede Svulstformer i Ansigtets Knogler kan i frastødende Gru kappes med det af Lepra *uhæmmet* hærjede Menneskeansigt.

Leprabacillens verdensberømte Opdager, Dr. *Armauer Hanssen,* levede endnu, en jævn, yderst beskeden, gammel Mand. Han gjorde et stilfærdigt og elskværdigt Indtryk og syntes bl. a. at beskæftige sin Aand med philosophiske Overvejelser. Hans Bror, den fortjente og i Skandinavien almenkendte Dr. *Klaus Hanssen,* havde jeg den Glæde at gæste. Paa Vejen til Byen besøgte jeg hans skønne Hustrus Bror, Forfatteren og Borgermesteren *Alexander Kielland,* i Stavanger. Det var netop hans Fødselsdag. Paa Bordet i hans Arbejdsværelse stod Portvinen med et Glas til hvert af Byraadsmedlemmerne, hvis Visit ventedes. Kielland var ganske alene hjemme. Han havde skæmmet sig, men syntes oprømt under vor Samtale. Triumpherende viste han mig et legemsstort Maleri af hans unge, smukke Datter. Jeg bragte hans „friske" Hilsen til hans Søster i Bergen, en sjælden sympatisk Kvindeskikkelse. Snart efter var Kielland død. Ogsaa Kiellands gamle „Prügeljunge", Lægprædikantens Kælderforretning visiterede jeg. Paa Rejsen havde jeg læst et Par af hans Prækner. Det var frygteligt! Efter sin bekendte Afsløring af sig selv i sin „Menigheds" Nærværelse, tog han en Tur til Amerika, skrev videre, kom hjem igen og genfandt efter Kiellands Udsagn, sine Troende. I et Brev fra Michael Ancher, 1891 synger denne: „En stor Hykler er opdaget!" — Jeg svarede: „Kongen er død. Kongen leve!" — Jeg traf ikke Manden hjemme, hvilket jeg beklagede: Audiatur & altera pars. — Klaus Hanssen var selv Totalmand. Men det forhindrede ham ingenlunde i at servere bl. a. „Torsketidens" herligste Ret: Torskeragout i Champignons og Asparges, hvortil festlig Champagne.

Disse Familie-Aftner i Bergen mindes jeg med Glæde og Tak-

nemlighed. Det var væsentligst den samme Kres, der mødtes i de forskellige Hjem: Læger, Lærde og Litteraire. Gerhardt Gran, senere Professor i Litteratur ved Universitetet i Kristiania, redigerede dén Gang „Samtiden", Norges anseligste Tidsskrift. Aftnerne i hans og hans elskværdige Hustrus stilfulde Hjem var lige saa beaandede som „hyggelige". Og det blev sent, sent paa Natten, før Gæsterne kunde bekvemme sig til at bryde op. En af de livfuldeste var Musæumsdirektør, Prof. *Bøgh*. Han interesserede sig den Gang stærkt for Reklameplakater. Iøvrigt rummede hans Musæum en rig Samling af Kunstsager og i Programmet omtaltes Herman Kählers Production saa varmt, at det glædede mig at sende „Pottemageren" det ved min Hjemkomst.

I Efterhøsten 1898 modtog jeg Kong Oskars Indbydelse til — efter mit Ønske — at fælde en Elg*tyr* og iagttage Elgen i Naturen. *Oskar Philipsen ledsagede* mig paa denne Rejse, der paa andet Sted i dette Arbejde er omtalt. Jeg traf Tyren ved Bålby Slot i Nerike. Saa ilede jeg hjem og skrev en Nat kort efter Skildringen „Elgtyren". Jeg har haft megen Glæde af dette lille Arbejde, der blev publiceret gentagne Gange i Danmark og i Finland.

Glæden ved et litterairt Arbejde, — dén blev i Mangeaarenes Løb for mit Vedkommende let at stedbestemme uden Passer og Vinkelmaal: Den kom til at ligge hos mig selv, navnlig i Arbejdstimerne. Thi mine kalejdoskopisk skiftende Forlæggere har ikke spundet Silke af min Hjærne, og af det Par Millioner Mennesker, vort Land rummer, vil jeg ikke finde blot et Tusinde, der aner, om jeg *har* skrevet noget eller ej. Jeg er ikke bitter. Jeg har — Gud være lovet! — haft andet at bestille her i Livet end at gøre Bøger. Og store, uafviselige Pligter. „Døden er en Fjer. Pligten tung som Bly", siger de gamle Japanere. Dog, — naar jeg *nu* retrospektivt betragter de svundne, uhyre hastige Aar, gennemsér disse Bunker af Breve fra Forfattere, Digtere, Kritikere, af venligtsindede, aandeligt interesserede Læger, Professorer, Rectorer o. s. v. o. s. v., saa maa jeg aabent tilstaa, at alle disse brave Medborgeres Virak staar i vidunderlig Modsætning til den Mangel paa merkantil Vellugt, som mine ærede Forlæggere hidtil har fornemmet, naar de — ved det aarlige Opgør — stikker deres ædle Næse ind i deres Magasin for „Restoplag". Nu, — den litterære „Høflighed" kan være stor. Men, den er nogenlunde let at gennemskue; — undertiden er der, naar den — ligesom en Forsøgsfrø — bliver flaaet, en led, lille Djævel indenfor Zobelskindet. Men, naar de „Sagkyndige" nyser af Begejstring, og vi saa tre Maaneder efter paa Forespørgsel erfarer, at vor Forlægger har trillet to Trediedele af vore begejstrende Bøger ud paa det uhyre

locum for Aandsprodukter, — vistnok et Lagerhus ude paa Amager, — saa vender vi os med uvilkaarligt knyttede Hænder mod Himlen, — — og Erik Skram, spørgende: *Hvad er* Kunst? Litteratur?

Jeg siger dette *nu*, fordi jeg — efter Statistiken — snart skal hengemmes under den obligate Sørgepil, hvilket stemmer til hensynsløs Oprigtighed, Selvironi, samt Ønsket om at gavne sangvinske Efterkommere ved at servere for dem et ret litterairt Livs Sandheder uden Trøfler.

Og som et enkelt Exempel paa dét, jeg har sagt, falder det mig ind at citere en Del af et vakkert og karakteristisk Brev fra Gerhard Gran i Anledning af „Stort Vildt“, der udkom hos Gyldendal 1901:

Kære Dr. K.! Mesnalien 4/1 1902.

Det er kanske ikke for tidligt, at vi nu sender Dem en Tak for Deres kære Bog. — — Nu sidder jeg 1800 Fod over Havet oppe i Gudbrandsdalen med hvide Fjælde mod klingende blaa Himmel og Grantræer bøjede til Jorden af sin rene Byrde. Og hér er Ro. Ikke en Lyd paa mange Miles Omkreds. Og her har jeg med ublandet Fryd lyttet til Deres Strængeleg, dens underlige „Løb og Akkorders ængsteligt svævende Flugt. Snart fyldte de den stille Aften med sære, bævende Vellyd; snart klang de tungt vemodigt; snart tumlede de som kaade, legende Fugle mellem hinanden.“ — Der ligger under alle Deres Fortællinger en ejendommelig bitterfrisk Samfølelse med Naturen, som vælter op fra et Dyb, hvor Menneskehjærter og Dyreanelser og Planterødder mødes i hemmelighedsfuld Medfornemmelse, og der staar fra hver Side et hvast Pust af Mandskraft og Mandshaan, som De har ganske for Dem selv og ikke tilfælles med nogen nu levende Forfatter.

Ja, en hjærtelig Tak, kære Dr. K. o. s. v.“

Kære og forhaabningsfulde Efterkommere! Gerhard Gran er, — som bekendt, — *i Virkeligheden* en Digter. Men, — alligevel. Bøj Jeres Hoveder. Lær at krampe Træsko, slaa paa Tromme, sætte Blodkopper og skære finere Ligtorne, — bare et Haandværk! — ved Siden af det andet, det Haabløse. Hans Sachs var Skomager. Han sad og bagflikkede; Begfingre; tam Krage i Værkstedet; ilde Lugt af Kat og Stegefedt; Konen utvivlsomt grim og sur og klatøjet. Men, — i Mellemstunder lavede han ganske god Musik. Man tørster ikke, fordi man ønsker at være tørstig. Og faar ikke Appetit, fordi man be'r Vorherre gøre en sulten. Men, det hænder, at Tørsten, Appetiten, Længslen, de store, farverige Syner, kommer af sig selv, — mens man bagflikker. Naar saa Landsbyen kimsede ad Sangen, Musiken, Digteren, lo Hans Sachs og hamrede ligeglad løs paa Tøf-

lerne. De fik ikke ta'et Livet af ham ved musikalsk Blokade. For „Fakultetet" lykkedes det heller ikke. Og nu er han taalt i bedre Selskab. Goethe kunde godt li' ham.

Holger Drachmann skriver under sit Ophold hos Baron Lerche:

„Phønixborg", d. 29. Maj 95.

— — „Tak for Deres Bog „„Gennem Stepperne"". I mit — næsten uendeligt lange — Sygeleje i Vinter var denne Bog mig til overordentlig Husvalelse. Et noblere og elskværdigere Skrift er ikke længe faldet mig i Hænderne paa Dansk. — — — Hvis det er mig muligt, at faa en Dags Tid til min Raadighed, saa damper jeg ud til „Taarnet". Hvis ikke, saa kommer jeg dér til September. Vær sikker paa *dét!* — Thi, vel er jeg en stor Lyriker, — men dog ikke ganske upaalidelig. — Og vær nu hjærtelig hilset!

Deres hengivne

H. D."

Den store Lyriker kom ikke „til September".

Gud alene véd, hvormange emphathiske Taksigelser, jeg har faaet saa for ét, saa for et andet Arbejde. Og — det gik dem alle ens som „Handelsvare." „Gennem Stepperne" kunde Godtfolk købe et Par Aar efter for mindre end Halvdelen af dét, vi *nu* betaler for en Høne. Min Hustru paastaar, at der „ikke er *nok* Erotik i *mine Bøger*. Navnlig Kvinderne interesserer sig mest for det erotiske." (Hør!!) Intet vilde for mig — en erfaren og betroet Læge — være lettere, end at forfatte en uhyre tyk og spændende Bog, struttende af de vidunderligste Iagttagelser af Menneskers paroxysmatiske Sprællen i Rosenlænkerne. Men, man bør ikke tage vore talrige kvindelige Digterinder Brødet ud af Munden. Og, — det vilde kede mig umaadeligt at gøre Bøger blot om sligt. Nu, — chacun son ragôut, som en af mine gamle Lærere med Alvor hævdede. Han elskede Fransk.

I hine Aar modtog jeg en Mængde Anmodninger om Bidrag til Tidsskrifter, om at holde Foredrag, holde „Oplæsninger", om at „rejse-rundt" og „bruge Kæften", som Nordmændene siger, saa i den ene, saa i den anden „Sags" Interesse. Jeg har under Arbejdet med dette Skrift fundet Billetter med Anmodning om litteraire „Bidrag" fra V. Stuckenberg, Mylius Erichsen, Gerhard Gran, N. Neergaard o. s. v. o. s. v., — helt oppe fra Himlen! fra vor udmærkede Engel Zacharias Nielsen og — fra kære Afdøde, der — efter dén Modtagelse vore rette Sagkyndige paa dette Omraade: den hæderlige, orthodoxe Reaction, gav dem hér paa Jorden, — utvivlsomt nu brøler efter det bare Vand i Helvedes evige Svovlluer. *I Begyndelsen fornam* jeg ligesom et varmt, glat, opmuntrende Strøg nedad Rygstykkerne: Det var Forfængelighedens væmmelige Slange, —

der altid har Gift mindst i den ene Ende, — dén var det, der begyndte ligesom at „omspinde“ min Sjæl, oversavle den — som Kvælerslangen præparerer sit Bytte, før den sluger det. *Saa* fornam jeg mig desorienteret: „Hvorledes *kunde* en Forfatter paa samme Tid arbejde i alle optænkelige „Retningers“ og „Sagers“ Tjeneste? — Desuden havde jeg hverken Tid eller Lyst til denne Døgnproduction: Mine Opgaver og Pligter som Læge slugte et uhyre Arbejde. — Og, da jeg endelig en Dag fik Anmodning fra Ove Rode om at „anmelde“ Hundeudstillingen i Tivoli, fra en anden berømt Samtidig om at „anmelde“ en Kabyler-Karavane, fra en tredie, ogsaa fremtrædende Medborger, om at være med til at destruere et Dagblad, der var blevet et „Samfundsonde“, fra min Ven, Niels Bransager, om at styrte mig paa Hovedet ud i den daværende, danske Politiks sorte, grumsede Vande, o. s. v. o. s. v. — *saa* stod det mig klart, at nu var det vist paa Tide at rebe Sejlene og tage Vare paa min Sjæls Frelse, hvis jeg vilde bevare mit Livs dyrebareste Klenodie: min Frihed i Vendingen.

Efter at være naaet til denne Erkendelse og vel ogsaa af andre, mere privat-intime Grunde, trak jeg uvilkaarligt Følehornene til mig. Mit „inderste Væsen“ afsondrede ganske successive — ligesom Sneglen — et mystisk Stof, der stivnede i dé mig tilforordnede Luftstrømninger og blev til en Art Sneglehus. Jeg *begyndte* at forstaa Munkene paa Athos, Eneboerne i det mørkeste Rusland, samt Laagsneglen, Eremitkrebsen, Østersen, Perlemuslingen, Pælemuslingen, — dog ogsaa Nautilen og Vingesnekken, — Pindsoen, Muldvarpen og Natravnen. Samtidig, — det klinger som en contradictio in adjecto, — steg min Udlængsel, steg og steg. — I Efterhøsten 1899 gik jeg for anden Gang til Kaukasien.

Min Stilling som Læge i et stort, trofast, men hovedsagelig fattigt Klientel var i stadig Fremgang. Jeg var fri for privat Gæld; men, mine fornødne Udgifter var fremdeles saa store i Forhold til Indtægterne, at „begge Ender lige kunde bukkes sammen“, som de oeconomiske Franskmænd udtrykker sig. Jeg følte det derfor ikke som en Beskæmmelse at ansøge — kun det „Classenske Fideicommis“ — saa vidt jeg mindes. Resten af Rejseudgifterne udredede jeg af min egen, slunkne Pung, i Haab om, naar jeg kom tilbage, at kunne faa mine Udgifter dækkede ved nyt Arbejde. Hvad jeg ogsaa magtede.

Det lyder for uindviede Medborgere „flot“, naar en fattig Djævel ved det sidste Bæger i Hallen, pludselig rejser sig og forkynder: „Venner! — Jeg vil sige Jer Farvel: Paa Lørdag rejser jeg til Kaukasus. Ha' det rart imens, og forsvar min Kæreste og vore Børn mod Djævlens snedige Anløb, Køtere og Banditter, mens jeg er væk

fra Teltet." Dog: I hine Aar kunde, navnlig en Rejsevant med lidt Sprogkundskab, færdes i det uhyre Russerrige for utroligt smaa Midler. Disse vældige Strækninger paa Jærnbanerne kostede — endog paa II Kl. — vidunderlig lidt. Man kunde staa af overalt og age videre, *naar* og *hvor* man vilde. Og, — under samme Forudsætninger, — kunde man, naar man omsider naaede Endestationen, leve for en „ren Bagatelle" og dog „ha' det rart" — forholdsvis. Endelig kunde man — stadig med hine Forudsætninger — engagere Kosakker med Heste og med deres elendige „Rejsevogne" i et Par Uger „paa egen Kost" — et Begreb, der dog kun *var* et Begreb, — *alt* for et Beløb af c. 150 Kr. dansk Mønt.

Jeg ledsagedes af min Ven, Kunstneren *Hansen-Reistrup*, der nærede et brændende Ønske om at sé disse Egne, disse Mennesker og navnlig deres Heste. Vor „Operationsbasis" var den lille By Armawir ved Kubân-Floden. Hér sluttede, efter forudgaaende Aftale, to Russere sig til vor Karavane. Da vi efter et Par Ugers yderst interessant Rejse i Stepperne og Bjærgene kom tilbage, havde hver af os — til Transport, pour vivre, Bakchis og Ammunition — forbrugt c. 140—150 Kr. Vi havde med os 3, senere 4 Kubân-Kosakker, 4—5 Heste, og 2 „Rejsevogne." Tilmed maatte vi efter et Par Dages Forløb fodre Kosakkerne, saavidt vi formaaede. Hestene aad, hvor der var noget at æde — eller at stjæle til dem. Ellers fik de kun frisk Luft og Vand. Hvilket gjorde dem afstikkende magre og galho'dede. Naturligvis var i Løbet af faa Dage de medførte Levnedsmidler opspiste, — navnlig da Kosakkerne saa hurtigt erklærede, at „nu havde *de ædt* alt *deres*". Levemaaden var derfor tarvelig. *Spiseligt* Vildt fandt vi ikke; det Krudt, Russerne havde solgt os fremmede, var saa elendigt, at det var meget vanskeligt at faa Livet af større Vildt, et Forhold, der ogsaa er omtalt af andre Udlændinge, og endelig var det næsten umuligt at faa Kød og Mælk i Stanitzaerne: Befolkningens Oxer gik ofte milevidt fra Hjemstedet og syntes ikke at blive benyttede som Malkekvæg paa denne Aarstid (*Efteraaret*). Kort: Levemaaden var ikke helt civiliseret, Kosten knap. Og om Natten camperede vi trods den fremskredne Aarstid ofte under aaben Himmel, hvor Væggelus og „grisa", Rotterne, ikke regerede. Det var sundt og billigt. Og alt overflødigt Fedt fordampede af Organismen.

Jeg gik med Skib til Riga. Dérfra ad Banelinien til Petersborg. Jeg fandt Byen kold og uhyggelig. Med Hovedet fyldt af Dostojewsky besøgte jeg „Smedebroen" og Newsky-Prospektet, der ikke imponerede mig, Peter-Paul o. s. v. Dérfra rejste jeg directe til Moskwa.

Da jeg i 1890 var i Moskwa og Rostow v. Don, undlod jeg at aflægge min Visit i Consulaterne. Det faldt mig ikke ind. Bagefter fik jeg — i spøgefulde Vendinger — Meddelelse om, at decorum var

en Smule beskadiget hérved, og efter forudgaaende venlig Indbydelse gjorde min Rejsekammerat og jeg begge disse Consulater vor Opvartning. *Thor Lange* havde indbudt os til at bo i hans Hus. Men jeg fandt det hensynsfuldere — og friere, — at benytte et Hotel.

Det var i Hungersnød-Aaret. Alle Næringsmidler var belastede med Aagerpriser; dog var disse Priser næppe saa fabelagtige som de tilsvarende iaar i Danmark. Vi pyntede os, — dét er ikke morsomt paa en forceret Rejse, — tog en „Kareta“ og agede strax til Consulatet og „afgav vort Kort“. Reistrup syntes, at det var en underlig Komoedie „for fordringsløse Privatfolk“; vi traf ikke et Menneske paa Consulatet.

— „Det bliver stilfuldere endnu,“ varslede jeg. —

„Hvaffonoet?“

„Jo, sér du, Kallemand: Om et Øjeblik kommer en Repræsentant *fra Consulatet* — ogsaa i en „Kareta“, — og gør Contravisit i *vor* Gumpekasse af et Hotel.“

„Næ—æ—h!“

„Jo—o—o.“ —

Og, knap havde vi slænget Spidskjolen og Buxerne fra os, før Consulatssekretæren blev anmeldt. Han traf os i skøn Negligé, en ligesaa elskværdig som naturlig og munter Herre. Saa foretog vi alle tre en Rundrejse i Byen og endte efter Indbydelse ved *Thor Langes* Middagsbord.

Vor bekendte og ejendommelige Landsmand gjorde saavel i sine Breve, som ved vort Mødes Begyndelse et alvorligt og tungsindigt Indtryk. Han var en høj, meget mørk Mand. Hans svære, sorte Øjenbryn, hans store, mørkbrune, melancholske Øjne, hans mørke Teint, ja, endogsaa delvis hans Ansigtstræk var langt mere „slaviske“ end danske. Hans Stemme var rolig, musikalsk, afdæmpet. Hans Gestus lidet livfulde, — alt til at begynde med. Det var en „Familiemiddag“ med Damer, alle bedagede. Samtalen førtes med Værten, som jeg havde tilhøjre, paa Dansk, med Damen tilvenstre paa utvivlsomt noget lastværdigt Fransk. Hele Dinéren, indbefattet alle Vinene, var ægte russisk.

Det gik i Begyndelsen lidt trevent: Thor Lange betroede mig, at han *troede* at have en Leverabsces (Materiesamling i Leveren). Han var dértil smertelig berørt, fordi „Politiken“ nylig havde smædet ham offentligt: Bladet havde stemplet ham som ukærlig, fordi han formentlig ikke vilde hjælpe en svækket Bror, der gik omkring i København i beklagelig Tilstand. Lange afviste denne Beskyldning, blussende af Indignation. Han var bittert krænket, ingen forsvarede ham i Danmark! o. s. v.

Jeg var vis paa, at der var gjort ham Uret. Men, — det var i Begyndelsen vanskeligt for mig som Gæst at finde paa et Svar. Plud-

selig fandt jeg Situationen presserende, og jeg slog uvilkaarligt over i en mindre andægtig Tone.

„Hvis en eller anden Mr. chose en Dag i „Christeligt Dagblad“, „Politiken“, „Folkefaklen“ eller, — hvad De vil! laver Sensation ved at offentliggøre, at jeg, — trods mine syv smukke Slotte, — lader mine Kone og mine mangfoldige, mer' eller mindre uskyldige Drengebørn langsomt omkomme af Sult, at jeg har sat Rottekrudt for min Tante, har dolket en skøn Cousine, — saa er jeg vis paa, at heller ikke én eneste af *mine* Venner vil iføre sig sin højtidelige Rustning, træde frem paa Arenaen og „forsvare“ *mig*. Der er nemlig ikke ét Menneske, som aner, hvem jeg er, der vilde tro et Ord af slige Beskyldninger. Et Forsvar vilde blot gøre „Sagen“ endnu „interessantere“, end den fingerer at være. Hele Europas Dagspresse er for Tiden mer eller mindre syg, degenereret. Tænk paa den europæiske Dagspresses Stilling til de Armeniske Rædsler! — sans comparaison! — — Naar man har en frelst Samvittighed, skulde Fanden ta' sig det langvarigt nær, at blive „skældt ud i Avisen!“ Jeg, som ingen Betydning har for Land og Rige, er bleven det saa ofte; lever, som De sér, endnu, — gaar løs paa Tilværelsen med fældede Horn og løftet Hale. Og, — dette med Leverabscessen? — Har De *sét* den? *Følt* den? Har Deres Læge gjort det? *Har* han dét, er det jo — som oftest — criminelt, ikke at tømme den ud og derved helbrede Dem.“ o. s. v.

Hans Ansigt opklaredes. Men ikke helt. Først, da vi Mænd efter Maaltidet samledes i hans Kontor ved Kaffen og en særlig guddommelig Bouteille, lykkedes det, tilsyneladende ganske at fordrive Tungsindets og Ærgrelsens Djævel af vor saare elskværdige og interessante Værts Sjæl. Atter og atter kastede han sig løssluppent leende bag over i Lænestolen. Han lo, saa Taarerne skinnede i hans kønne, vemodige Øjne. Himlen alene véd, *hvad* der morede ham saa højlig. Atter og atter lød det:

„De *maa* ikke! — Sig ikke mere — paa dén Maade! — — Min Leverabsces revner!“

Thor Lange levede mange Aar efter dette, for mig interessante og mindeværdige Møde. — Mange Mennesker „morer sig“, fordi de er sorgfulde. —

Han var en i Sandhed særpræget, en mærkelig Personlighed. „Klassiker“ til Fingerspidserne. En ømtaalig, kysk og let bevægelig Digtersjæl. Han „var gift med“ Rusland, blev en trofast, vist noget reactionær, russisk Borger; og *dog* var han aandsfri. Han „var gift med“ Rusland. Men han *elskede* Danmark. I det Ydre soigneret, næsten „pillen“, med et Anstrøg af „Overkultur“, let Blaserthed. Men, en uforfærdet modig Mand alligevel. Han beviste dette bl. a. under Revolten i Moskwa i sidste Halvdel af Halvfemserne. Han

hørte til de faa beaandede Mænd, der paa samme Tid vakte min Interesse og min Beundring, min dybeste Eftertanke og min vemodige Deltagelse. Den sidste paa Grund af hans altfor store Ømtaalighed.

Thor Lange var Jæger. Han besad en Ejendom i Lille-Rusland; men der fandtes ikke Storvildt dér og af Fugle, skrev han, „kun den mærkelige Drofá [Trapgaas], hvilken det aldrig er lykkedes mig at nedlægge. Jagten ellers tarvelig som i Danmark, kun flere Vagtler, Vandhøns og Urfugle — — Men, det lønner sig ikke. — Derimod er Jagten paa Domænerne i Gouvernementet Moskwa fortrinlig, Ulv, Bjørn, Elsdyr, stedvis Los, neppe dog Vildsvin. — — Afstandene er store, og NB. Livet i Rusland, selv under de tarveligste Forudsætninger, *dyrt*. Mærk Dem dette. — — Maaske kan *De* som Jæger leve blandt russiske Almuefolk; har Hr. Reistrup Helbred og Udholdenhed dértil? — Ansvaret Deres.“ Saaledes skrev han til mig d. 8. Juni (27. Maj) 99. Som man sér, er der Modstrid mellem Langes Udtalelser om Rejseomkostninger og mine forudgaaende Bemærkninger herom. Jeg gik dog langt længere sydpaa, til de kubanske Kosakkers Land. Vi havde Adgang til Jagt paa Storfyrst Sergej Michaïlowitsch' uhyre Revier, der strækker sig højt op i Bjærgene mod Elborus. Forholdene i Kubân *var* i Retning af Udgifter, som skildret.

Thor Lange var en usædvanlig trofast Personlighed. I et Brev fra *Otto Borchsenius*, skrevet som Svar paa en Skrivelse fra mig kort efter Langes Død, fremhæves denne Egenskab paa den mest beundrende Maade. Som Brevskriver var han, betragtet fra vor, splittende og forjagede Tids Standpunkt, nærmest et Unicum. Borchsenius besidder „i hundredevis“ af denne Mands Breve. Naar jeg stundom blader i dén danske Litteratur, der Aar efter Aar kommer — og forsvinder efter Fortjeneste, saa skønner jeg det som en litterair Brøde, hvis Th. Langes Breve ikke endnu i vor Tid bliver tilgængelige for hans Landsmænd. Som fuldgyldig Prøve paa hans Brev-Stil meddeler jeg nedenstaaende. Jeg beklager, at det er saa personligt, saa kritisk rettet mod enkelte af mine, i Glemsel hensunkne Arbejder. Men, saaledes *var* hans Breve. Hans Interesse for Hjemlandets Litteratur var glødende, meget større end Hjemlandets egen. — Han skriver:

Hjærteligt kære Dr. K.!

Mange Tak for „Langt ude —“. Fik den igaar og har læst den fra først til sidst. Den har forfrisket mig som Menneske og mange Steder vakt Glæde, ja endogsaa Beundring hos Æsthetikeren. Som Kritiker er jeg vistnok fintmærkende og maahænde mindre partisk, mere bredsynet end somme Landsmænd af samme Fag.“ — (Saa kommer en Række anerkendende Ord). — „Havde jeg noget Sted

at skrive rigtig fra Leveren og fik jeg engang, — naar russisk Juleferie kommer, — en Dag eller to nogenlunde fri for Afbrydelser hvert femte Minut, kunde det more mig, at skrive om Deres Forfatterskab. Man siger nok i Danmark, at Thor Langes Anmeldelser intet betyde: „han roser jo alt, naar det blot er dansk.“ Gu' om jeg gjør! Kun lider jeg af Naturen daarligt at tale ondt og tier derfor hellere stille, hvor intet godt er at sige. Skriver jeg saa engang imellem lidt djærvt — til Ex. i Spørgsmaalet Yvette Guilbert o. lign., optage de Blade, hvor jeg har Husly, *ikke* Artiklen. „Fyns Stifttidende“ er den mest frisindet uafhængige. I Sensationsbladet „Politiken“ kan jeg som „Rakkerknægt“, der omtales under Signatur „Tys“, naturligvis ikke sætte min Pen; mit Selskab kunde krænke „Plutus“, (hvem den Størrelse er, aner jeg ikke), som med saglige Documenter ihænde, altsaa mod bedre Vidende, hvis han ikke er en ren Patentidiot, bidrog sit til at skamskænde Navnet paa en Mand, som paa 3000 Wersters Afstand uegennyttigt hjælper hver nødlidende Dansk, selv de allerringeste, af egen Lomme og af nogenlunde godt Hjærte. Let at skamslaa dén, som ikke kan forsvare sig, uden at træde en Ulykkelig helt ned. Dét vidste man jo godt. O, ædle, ridderlige Danske! Pokker have med dem at bestille andet, end hvor man kan gjøre dem godt.

Alle Lyder af lignende Art kommer jo egentlig ikke nær saa meget af Ondskab, som af den Smaaterritoriumsprovinsialisme, der er værst hos Københavnere, og som yttrer sig i Fordømmelsessyge og Overdrivelse. Ligesom det er flot Overdrivelse, naar „Politiken“ kalder mig for en Halvdigter, da jeg, som bedst kan skjønne om Sagen, ikke engang betragter mig som en Tiendedelspoet, er det sandeligt ogsaa at smøre for tykt paa, naar der evigt og uafladeligt tures løs paa Indremission. Har man helt glemt Wessel derhjemme: „Naar sligt gjentages altfor tidt, saa bliver det tilsidst dog lidt“ — o. s. v. Hvor *dansk* er „Kongeørnens Saga,“ den vingeskudte Fugl, som falder i Havet! Men, hvorfor skal Forladningen til Skudet netop være Papir af en „hellig Avis“. Og hvorfor skal den fregnede Drengs kunstige Øje være af et Stof, „som Møl og Rust ikke kan fortære?“ Tror De ikke, at en Stump af „København“ „Folkets Avis“, „Forposten“, „Asfalten“ o. s. v. kunde have gjort samme Nytte i Bøssen, og vinder Fortællingen egentlig synderligt i æsthetisk Henseende ved et flot, lidt persiflerende valgt Citat af et Skrift, der for mange staar som godt og helligt, og hvorom de fleste kunne blive enige, at det er adskilligt bedre i sin Moral end den danske Presses Smaablade? Jeg, der hader al Fordømmelsessyge, staar Indremissionen fjærn og fjendtlig; jeg er saa langt fra at være hellig, at jeg knap kan kaldes Christen; men den utaalsomme Indremission er kun et ganske naturligt Reaktionsfænomen mod den intetsomhelst respekte-

rende, for intet tilbagevigende, pengefortjenende Grinspekulation i Folkets daarligste Lidenskaber. Af to gale Ting, saa heller det førstnævnte Tyranni; det er i det mindste disciplinerende; det andet er — kun slattent. Der er daarlige Folk i alle Lejre, og jeg ler højt, naar i „Trange Stier“ Jens Sandbjerg faaer en Rumpefuld Hug; men tror De ikke, at der paa den modsatte Side er ligesaa mange eller endnu flere Rumper, som ærlig fortjente at blive marmorerede? Men, ingen gjør det, fordi Tyranniet Nr. 2 numerisk er for mandstærkt og i Valget af Midler ikke bundet ved nogensomhelst Love. Fordømmelse, baade hér og dér, slaar tilsidst ihjel. En svensk Lægmissionær og en græsk-katholsk Præst herovre have i Anledning af Confessionsforskjel begge indtil Dyrplageri tordnet mig ned i det hedeste Helvede, hvorhen jeg godt kan gaa uden Missions- og Præstefordømmelse. Aandelige Mishandlinger af det religions- og samvittighedsløse modsatte Parti har, foruden Sundhed og Livsglæde, berøvet mig ikke blot mit jordiske Fædreland, men ogsaa det Fædreland, jeg engang i mild Barnetro ventede at finde hinsides Pinslerne hér. Thi didhen kan ingen gaa uden Kjærlighed. Og Kjærligheden har Slagene fra begge Sider slaaet ud af mig. Og gaar det mig saaledes, hvorledes skal det saa gaa med de Yngre og Svagere? Dejligt sidde de i Taget mellem Indremissionen paa den ene Side og Spottegrinere af moderne Retning paa den anden. Jeg ved godt, at De er for varmhjærtet og bredskuldret til at gaa i Flok med de Sidste. Men tildels arbejder ogsaa *De* nedbrydende. „En Jæger af Guds Naade — og Fandens“ og et Par andre saadanne Udtryk eller Sammenstillinger løfte ingen Sjæl tilvejrs paa frigjorte Vingeslag, men nedtrykke den ellers saa djærve, friske Stemning, ligesom i Deres prægtige „Under aaben Himmel“ et overflødigt Skud, sprænger Aftenstilhedens tindrende Tryllenæt.

Jagtfortæller og Friluftsforfatter er De af Guds Naade, og Fanden, som skal være en daarlig Skytte, har ikke Spor af Ret til Kammeratskab med Dem. Jeg tror, vi talte sammen om Turgenjevs „Sapiski ochòtnika“; De ved, hvor højt jeg sætter „Jægerens Dagbog“, det bedste Manden har skrevet. „Nakaminja“ [Helene] maaske ene undtaget. I et og andet staar Turgenjev mig, der i Naturopfattelse er saa stærkt russificeret, nærmere end De gjør. Alligevel skjønner jeg, at Deres „Langt ude —“ som Helhed staar over „Jægerens Dagbog“. „Langt ude —“ har til Exempel i „Bjørnen“ og „Vildsvinjægeren Alis Saga“ en Kraft med Tilløb til Voldsomhed, som er Turgenjev fremmed, og tillige en Mystik, der ikke blev givet Clara Militsch' Forfatter i højere Grad eller finere stemt. Det uhaandgribelige Element, Astralkræfterne, komme i „Fremsynt“, og Slutningen af „Hr. Joakim“ Læseren saa nær ind paa Livet, at han mærker den lette Gysen af noget paa én Gang nært og fremmed, som usynligt griber

En ved Haandledet. Ogsaa jeg sætter „Langt ude —" om muligt endnu højere end „Trange Stier". Et levende Menneskes — og et godt Menneskes — varme Blod ruller derigennem."

Thor Lange klager over, for ofte at være bleven afbrudt under Nedskrivningen af dette lange, fortrolige Brev. Han antyder, at jeg maaske kunde have Lyst til at lade hans Bemærkninger trykke i et dansk Blad. „Vær saa god! For min Skyld skal De ikke genere Dem for at trykke mine Udtalelser in extenso, om De har Lyst." — Der er *hengaaet to og tyve Aar, siden han sendte mig dette Brev*. De Arbejder, han omtaler, er gaaet samme Vej, som deres Forgængere og Efterfølgere. Jeg har aldrig „reklameret" for eget Værk. Og nu er det saa sent, at kun Skabhalse kan fingere, at de mistyder mig. — — En død Mands Stemme lyder i denne Nat fra det uendelig Fjærne i mine Øren. Den lover mig for mit Arbejde; der var forgæves. — Jeg har efter hans Tilskyndelse hér offentliggjort hans Brev, ikke for *min* Skyld, men af Hensyn til de af mine Læsere, der holdt af *ham*. *Min* Forfængeligheds Tid er længst forbi. Og se! jeg blev ligesom yngre; stærkere til at bære, roligere ved at renoncere, da dén gik fløjten. —

Under den lange Jærnbanerejse fra Moskwa til den ciskaukasiske lille By, Armavir, henlaa Landet næsten overalt i den sørgeligste Tilstand. Da Høsten stod for Døren, indtraf Regnvejr. I sex samfulde Uger varede denne lumre Nedbør. Alt raadnede! Sæden laa i sorte Hobe overalt, hvor Steppen var under Kultur. I de triste Landsbyer sad og laa pjaltede, afmagrede Muschiks, Kvinder og Børn, uvirksomme. Slet Brød, Agurker og Brændevin var, naar det kunde skaffes, Dagens „Ménu".

Det vilde føre for vidt, hér at omtale denne interessante Rejse udførligere, dette er sket i andre af mine Arbejder. Vi mistede vor bedste og modigste Hund paa Rejsen til Bjærgene. Kosakkerne og vore to Hunde skulde „drive" gennem et lavtliggende Krat i Steppen. Strax efter at Hundene var forsvundne i Tykningen, hørtes den enes lange, fæle Hyl. De Indfødte mente, at en Tiger havde taget det arme Dyr. Der blev søgt længe efter Kadaveret, men uden Resultat. Den anden Hund var anerkendt fejg. Den rendte rædselsslagen bort i Steppen til dét Sted, hvorfra vi om Morgenen var brudt op. Iøvrigt havde vi intet nævneværdigt Uheld. Den sidste Del af Rejsen op i Bjærgene var ret æventyrlig, hvad Terrainvanskeligheder angaar. Banet Vej fandtes ikke. De smaa, spinkle og afmagrede Heste viste sig utroligt udholdende og sikkre paa Benene. Gennem Flodlejer, langs bratte Skrænter, — hvor to Kosakker med Ryggen stemmet mod Vognfadingen „holdt igen" paa Køretøjet, saa Hjulene paa dets ene Side atter og atter hang i Luften, — og gen-

nem lettere fremkommelige, smalle „Enge“ langs Flodløbene, naaede vi omsider den sidste Menneskebolig før Urskov og vildt Bjærgøde stoppede al Trafik med Vogn.

Hér boede en lille, halvgammel, ret trivelig Kosak med sin betydeligt ældre, radmagre, garstige og evigt-skændende Kone. Han var — af Navn — „Opsynsmand“ paa denne Del af Storfyrstens Revier. Men, — der var i denne, ganske vilde Natur absolut ikke noget at kigge efter for Manden. Utvivlsomt „kneb han ogsaa et Øje til“, naar en Krybskytte ligefrem besøgte ham: Hvorfor lægge sig ud med Folkene nede i den fjærne Stanitza, naar de en Gang imellem trængte haardt til en Smule Vildsvinekød, en Bjørn eller en Olêhn? — Var der maaske af Guds Naade ikke nok at tage af? — Kom Hs. kejserlige Højhed maaske hér for at jage? — Næppe. Her var ikke bekvemt, nej; — o. s. v.

Som ofte forhen, klatrede en skummel Person med et Hovedhaar som en kulsort Hestehale, spredte Skæghaar, Klumpnæse, sammenvoxede, buskede Øjenbryn og et frastødende Dyreansigt, under Rejsen op i et af Køretøjerne med sin umaadelig lange, enløbede „Musketdonner“. Han var Krybskytte, men blev venligt modtagen baade af Kosakkerne og af „Opsynsmanden“. Han viste sig at være en fattig, men fornøjelig Person. Han laa om Eftermiddagen og hamrede Thekassebly ned i Kanonen. Om Aftenen i Bælgmørket og Taagen klatrede han op i Bjærget, følgende det nærmeste Bjørnespor. Om Natten sad han deroppe og biede.

Naar Bjørnen kom, fyrede han. „Som Gud har bestemt det“, rejste Bamsen sig strax paa Bagbenene og traskede rundt for at faa Tag i Synderen. *Saa* var Manden med Dyreansigtet i sit Es! Med sin Kinchal i Næven dansede han ind paa „Mjethvêth“. Han valtsede gemytlig, indtil det pludselig blev Alvor, og den lange Kniv — bagfra og fra Siden — som et Lyn for ind mellem dens Ribben!

Den kaukasiske Bjørn rejser sig og gaar løs paa sin Mand, saasnart den sér ham i nogenlunde foruroligende Nærhed. I Skandinavien render selv den saarede Bjørn, hvis den da ikke har Fjenden indenfor sin Rækkevidde. Manden med Dyreansigtet tror ingenlunde, at han kan dræbe Bjørn med Thekasse-Forladningen i Bælgmørke: Han fyrer for at drille, gøre sig bemærket. Og — saa kommer det andet af sig selv. Al Jagt paa Bjørn i disse øde Egne er baseret paa *Bjørnens* Angreb i *oprejst Stilling,* ogsaa naar en professionel Jæger benytter sin enkeltløbede Bagladeriffel.

Vi havde en ældgammel Hanbjørn med stumpslidte, ravgule Tænder med tilbage fra denne Excursion. „Alexeï's, Jægeren“ gik baglæns, vigende for den rejste Bjørn, ladede og skød, ladede og skød, — 3 Gange, — ganske koldsindig, indtil den faldt for den sidste Kugle. Jeg har personlig aldrig fældet en Bjørn. Jeg har i Tus-

mørket paa en naturlig „Glime“ i Urskoven déroppe været den saa nær, at jeg kunde høre dens sære, hæse Enetale. Men, jeg saá den desværre ikke. Der var *en Mængde* Bjørne paa denne Egn, nye Spor og nyt „Fald“ hver eneste Dag. Men tæt Krat, vældig Skov, Sump, Kløfter og Klippeformationer, gjorde det tilfældigt, at faa selv saa stort et Dyr *i Sigte*.

Nu, — vi havde i nogle faa Dage Standkvarter hos bemeldte Kosak og hans Kone, Iwan og Sacha. Han havde just fældet et Vildsvin, da vi ankom. Kosakkerne fraadsede i det sorte Kød. Men Tilberedningen og Udseendet, Lugten og Smagsprøven afskrækkede mig. Vi satte en Kurv i Bjærgstrømmen. Morgenen efter var den naturligvis fuld af de herligste Fjældforeller. Stegt i Bøffelsmør maatte de afgive et lucullisk Maaltid! Men, — saa serverede den rare Kone dem med alle Tarmene i Livet! — Jeg har en Gang faaet Høns paa samme Maade. Det var afskrækkende. Prøv selv!

Ogsaa i denne Udørk viste Kvindens Magt sig stor. Der var ingen Børn i Huset. Men dog forstod Sascha at adsprede sin Ivan: Hver Eftermiddag foranstaltede hun en Ord-Turnering. Det begyndte ganske dæmpet, staccato. Saa steg hendes Stemme til fortefortissimo. Ved allegretto-furioso retirerede den pudserlige Mand ud ad Husdøren, baglæns. Hans Stemme lød besynderlig sagtmodig, næsten trøstende. Men, som Mand i Huset, var det klart, at han — for Disciplinens Skyld — *maatte* ha' *sidste* Ord. Og Iwan gik baglæns, mens hans Tunge spillede. Paa Tærsklen stod Kvinden og himlede op, furibind, skingert. Iwan naaede Gaardens Port, aabnede den og lod, som om han gik sin Vej. Naar Konen saá dét, holdt hun sejrsdrukken og harsk-smilende inde, et Øjeblik: Én kan da ikke tale til en lukket Port! — Men, i næste Nu aabnedes Porten paaklem, Iwans Hoved med den høje, krigerske Pelshue kom tilsyne i Sprækken. Og, før *hun* kunde besinde sig til at genoptage „Traaden“, havde *han* „sagt sit sidste Ord“, smækket Porten hastigt i for ikke at høre mere. Saa kastede den arme Djævel sig paa sin gode Hest, der altid stod beredt paa Engen udenfor, og forsvandt i flyvende Galop. — Hurrah! — — *Moral*: En Mand bør under slige Vilkaar altid holde en Dør i Baggrunden paaklem, samt helst en — *meget* hurtig — Hest i Beredskab i Nærheden. Ved slige Foranstaltninger aabnes ham den sidste og eneste Mulighed for at faa slængt sit mandige „sidste Ord“ i Polemikens dirrende Vægtskaal samt for — i slank Galop — maaske at redde et Brudstykke af sin sidste Illusion. — „Kvindens Undertrykkelse“, ho-ho! —

Carl Hansen-Reistrup er ikke Jæger. Han er en ærlig Mand, er han, uden Gnist af „Pral“. Han elskede ikke løsgaaende Vilddyr. En Nat camperede vi i „Rejsevognens“ Hø under vore Burkaer; thi det var hundekoldt. Vognen var lavet af sammenflettede Vidier, og

hist og her stak lidt Hø ud gennem Fletværket. Visselullet af min Slofs godlidende Snorken, var jeg omsider falden i Søvn. Pludselig vækkes jeg ved et vældigt Dunk i Maven:

„Op! op med dig! — Ta' din Revolver! — Der er en Bjørn ved Vognen!" — —

Fuld af Forventning fôr jeg op: I Mørket stod — „den hvide Hest", et elendigt, radmagert og dødkolret Udgangsøg, og bed og sled i Vognens Vidier, for at finde Vej til Høet!

Kosakkerne derimod er nogle store Pralhalse, gennemgaaende meget upaalidelige *Jagt*kammerater og daarlige Jægere, — afsét fra enkelte professionals, som skal leve, ernære Kvinde og Børn, af Jagt paa Bjørn, Olêhn, Gemse, Vildsvin og Los. En Mandsskikkelse og Jæger som „*Alexeťs, Jægeren*", der sluttede sig, tilhest og med to Støvere, til vor lille Karavane, da vi var kommen et Par Dagsrejser fra Armawir, — en Personlighed som ham, møder man ikke let i andre Egne af Verden. Den menige Kosak er derimod en fingernem, — undertiden, uadtil, noget langfingret, — fortrinlig Tjener paa en Rejse som vor. Han er udholdende, nøjsom, glad over lidt; og han forstaar at klare Terrainvanskeligheder med sine smaa, tyndbenede Heste, under Vilkaar, der vilde bringe enhver Skandinav til strax at opgive Ævret. Han er livlig, elsker Musik og Sang. Han „fører sig" og *formaar* at optræde saaledes, at man uden Anstød kunde indføre ham i ethvert civiliseret, europæisk Selskab. Han elsker Vin og Kvinder, — især de unge og kønne; deres *aandelige* Smykker kærer han sig ikke om, og — dét er jo naturligvis rent galt! skønt han deler denne Smag med en Mængde europæiske Mandfolk, der heller ikke synes at kunne skælne Skidt fra Kanel under deres Erotiks Rasenhed. Desværre elsker han ogsaa Krig og Wodka, Brændevin; og paa en saadan Rejse hænder det nemt, at man i én eller anden Ler-Landsby maa „bede" et helt Døgn eller mere, fordi alle Kosakkerne henligger døddrukne. „Alexeťs, Jægeren" var en Undtagelse: Han drak gerne karbardinsk Vin, naar den kunde erholdes; men „nippede" kun til Wodkaen; han drak sig aldrig den Rus, som hans Landsmænd syntes at attraa.

Da vi skulde gøre vort Indtog i Armawir, pyntede Kosakkerne Vognene med vore faa virkelige „Jagttrophæer"; Bjørnehuden blev stoppet ud med Hø, det store Hoved fremstillet paa Vognfadingen, og Vingerne af en mægtig Grib, som jeg havde aflivet, blev udfoldede — vidt og bredt. Men, tillige reklamerede disse Pralhalse med mægtige Olêhn-Takker, store Hjorteskind o. s. v. o. s. v., som Alexeťs medførte til Byen, men som *han* længe forinden havde erhvervet; ikke *vi*.

Da vi havde gjort vort „Indtog" i Byen og faaet Afregning med Kosakkerne, indbød vi dem alle til at spise Aftensmaaltid med os

„hos Armenierne“. Det er i visse Egne ofte Armeniere, der holder Beværtning. I Armawirs „Kælder“ fungerede to, usædvanlig høje, og sværtbyggede Mænd som Værter. Det var midaldrende, smukke, mørke, alvorlige Folk, der optraadte med stor, discret Værdighed og med brede, herligt-cicelerede Sølvbælter om Livet.

Jeg havde forud advaret mod at sætte Wodka for Kosakkerne; kun Vin. Men, da jeg, som den sidste, kom tilstede i det lille, persisk smykkede Kælderværelse, var allerede den søde Brændevin serveret og Stemningen animeret. Dog, — den lumske Drik blev stille bræmset, og Resten af Aftenen — eller Natten — serveredes kun brun Kabardinervin, en herlig, meget „let“ Drik! og donsk Champagne, der heller ikke virker berusende.

Ud paa Natten indtrén en skøn, men meget snavset Harpespillerske, ledsaget af et yngre Mandfolk af forbryderisk, dog p. t. uskadeligt Udseende. Han forstod at spille Violin og falskt, og havde sit sorte Hoved fuldt af Pomade m. m. De Indfødte modtog dette Kunstnerpar med største Venlighed, og det var meget fornøjeligt at høre deres nationale Musik.

Men, saa — ved Midienat — dukkede Byens Politimester, ledsaget af en skummel Betjent, frem i Døraabningen ind til Kælderudsalget. Det var vitterligt, at der paa offentlige Knejper ikke maatte være Musik og Allarm efter Kl. 12 Nat. Man frygtede for regeringsfjendske Sammensværgelser, Mytteri og Propaganda mod det kære Bestaaende. Dog, — „Politiet“ blev modtaget med Jubel, to Stole blev slæbt frem, og et Øjeblik efter forsvandt Deherrers stærkt vejrslagne Næser i et uhyre Vinkrus. — Dorbrije wetscher!!

Ak, ja! det *var* en munter Nat ovenpaa et Par Ugers Spægelse. Der blev af 4 øvede Kosakker, 2 Russere og 2 Danskere, senere supplerede med 1 yndefuld Harpespillerske, 1 utvivlsom Alfons og Bandit, 1 Politimester og en formentlig Skarpretter, der drak, som om han selv var halshugget, — der blev ma foi drukket 34 rare Bouteiller Kabardiner — foruden lidt Wodka til Kosakkerne og „Skarpretteren“, der teede sig som en alvorlig Christen og en menneskekærlig Person, — samt, til Afsked, 6 Bouteiller Donsk-Champagne. Jeg kan attestere, at denne Fest forløb uden Spor af anden Mislyd end den, Alfonsen fremkaldte, ved hist og her, at fingerere sit Instrument paa overraskende gale Steder. Alle var de glade! Alle takkede i kønne Ord, ja, i reciterende Sangstropher, den gode Gud, der havde skabt denne herlige Vin af Sols og Bjærgs æventyrlige Formæling. Men — tænk, om dette tapre Selskab havde siddet oppe i Norge og pimpet „Radium“, „Hindhede“ eller „Glideflugt“! Ikke én var kommen levende hjem. *Saa* ædel, saa „let“ er dette Lands herlige Vin.

I et Steppekrat ca. halvanden dansk Mil fra Armawir jog jeg i

Selskab med flere Borgere fra Byen Ulve. Skønt der Dagen forud i samme Krat var fældet to Ulve, rejste vi dog flere, af hvilke én faldt. Det er et umaadelig hurtigt, fejgt og frastødende Dyr, — i den mildere Aarstid. Om Vinteren optræder Ulvene i Flok. Som hos anden Pøbel øges herved deres Dristighed, og mange Menneskeliv gaar hvert Aar tabt ved disse Dyrs Masseangreb. Den nævnte Ulv faldt i min nærmeste Nærhed for et Haglskud, affyret af en Krybskytte, der — som ofte forhen — paa Vejen ganske rolig kravlede op paa den „Langvogn", vi sad og red paa. — Jeg har andetsteds beskrevet Ulvejagten. — Dens store Pels blev strax „strejfet", falbudt og solgt — for 50 Kopêk! — Der er nok af dem.

Ikke længe efter min Hjemkomst blev vore Værter, de to brave Armeniere, myrdede under „Kirkestriden". — Politimesteren og „Skarpretteren", Alfonsen og Harpespillersken, har sikkert reddet sig. Hvorledes det er gaaet dem under Bolschevismens Rædselsregimente, ved jeg ikke.

Vi rejste hjem over Noworossisk — Sortehavet — Odessa — Warschaw. o. s. v. Reistrup havde erhvervet prægtige Skitser af Folketyper, Heste og Landskaber; jeg en Række uforglemmelige Indtryk, hentede fra Folkelivet blandt Kubân-Kosakkerne og fra den mægtige Natur. Angaaende Forholdene i det ulykkelige Armenien, som jeg kun kender af personlige *Meddelelser* af kultiverede Armeniere i 1890 og 99, fik jeg mine Kundskaber en Del supplerede. Da jeg kom hjem, modtog jeg gennem afdøde Gehejmeetatsraad *Hennings* flere, nyligt udkomne Brochurer om de armeniske Rædsler. Det var jo *før* det sidste Kvinkvenniums oprivende, paneuropæiske Satanisme havde — næsten garvet vort Sind, forberedt os paa *alt* Ondt saaledes, at intet mere nu synes os utroligt. Og, jeg fornam mig næsten syg, jeg fandt ikke Ro, før jeg havde publiceret mit fattige Bidrag til det, der *virkelig* foregik i dette, lidet fjærne, ulykkelige Land. Jeg henvendte mig til *Hørup* og publicerede i Dagbladet „Politiken" en Række Artikler: „Vort Aarhundredes største Skændsel". Jeg resulterede med, som mit sidste og eneste og svage Haab, at appellere til Europas offentlige Mening, vækket af sin Dvale gennem Pressen. Jeg mindes, at *Georg Brandes* i et kort Indlæg i „Politiken" venligt raillerede over min naive Tro paa den europæiske Presse, der ialfald delvis var underkøbt af „Porten". Mit Indlæg udkom i 1901 oversat af en Landsmand paa fransk i „La Revue Parisienne". I en Række Aar modtog jeg fra Paris Agitationsskriftet „Pro Armenia". Det var at samle gloende Kul paa mit Hoved. Thi jeg har aldrig personlig udrettet noget for dette ulykkelige Folk.

Georg Brandes syntes dog siden at have ændret sine Anskuelser om mit „sidste Haab". Hans glødende energiske Indlæg for de

smaa, mishandlede Nationer gennem mange, trange Aar maa være Hvermand bekendt.

I 1900 modtog jeg Besøg af vor vidtberejste, brillante Landsmand, *Aage Meyer Benedictsen*. Han opfordrede mig til, atter og i Forening med ham, at gaa til Kaukasus, til tyrkisk Armenien og Kurdistan, for at vi ved Selvsyn kunde sætte os ind i Forholdene. Jeg *kunde* ikke. Jeg havde netop forladt mit Hjem og min Stilling og ladet mig gøre til Embedslæge og Læge ved Amtssygehuset og Sindssygeanstalten i Sorø. Og jeg savnede ganske Midler til en saadan ny og langvarig Rejse. Fattig.

Mor Danmark! — Det undrede stundom din kærlige Søn paa hans Vej gennem Livet at sé, *hvilke* Mænd, du har Raad til at nonchalere, *hvilke* at opamme trofast og længe, længe, ved dit hulde Bryst. — En Mand som *Borch*, havnede som „Distriktslæge" paa Bornholm! — en *virkelig* Sprogforsker og Etnolog som *Aage M. Benedictsen*, — *hvorfor*, Gamlemor! har du ikke forlængst haft Bud efter slige Mænd, der — i Aaremaal — har kastet deres Livs Perler i Landets Sandjord; — mens du diede ved dit Bryst Individer, der li'saagodt kunde ha' blevet Skrædere af Guds Naade, som fede Pattebørn — af Fandens! Sig mig, ak sig: Hvad har disse Mænd, der satte *deres Liv* paa Spil for deres Interesser, deres Videnskab, *hvad* havde de gjort dig? — Var deres Buxer for korte? — Spiste de Sauce med Kniven?

Hvorledes det senere gik det armeniske Folk og Land, navnlig mens Europas christelige Stater rasede som vilde Dyr mod hinanden, er i Hovedsagen bekendt. Og det lader sig ikke længere „beskrive". Dén „europæiske Kultur", som Iwan Turgenjev i sin Tid saa tillidsfuldt, saa mandig skønt tiljublede, dén ligger død, dræbt. Lad os tale Sandhed: Raadnende ligger dén paa Marken! Og som en vild, ydmygende og dog hidsende Beskæmmelse indaander *vor* Slægt Stanken fra dens Kadaver!

Hvad skal komme *efter*? — *Efter* denne Udsæd af Dragetænder! — Denne frygtelige Ydmygelse for Jordklodens Helligaand! — Denne graa Beskæmmelse!

Da jeg kom hjem fra denne Rejse uddelte jeg som Beviser for, at jeg, trods Uindviedes manende Advarsler, havde klaret mig godt med mine faa Rejsepenge, et mindre Parti kaukasiske Kinschaler — smukt, men ikke solidt Arbejde, — til de ildevarslende Ravne. Blandt andre tilstillede jeg Justitsminister *Nellemann* et, for en Jurist skrækindjagende, langt, sylspidst, tveægget Sværd i forgyldt Skede, samt min sidst udkomne Bog, „Trange Stier". Jeg kunde personlig godt lide Nellemann. Ogsaa havde han som Medlem af Styrelsen af de Classenske Fideicommisser flere Gange vist mit Arbejde Inter-

esse og Forstaaelse. Min Bog sendte jeg ham nærmest for ikke at „stikke noget under Stolen“ angaaende mine personlige og private Anskuelser. Jeg modtog i Dcmbr. 99 et, for denne ærlige Mand ret karakteristisk Brev. Han skriver bl. a.:

„Tillad mig at takke Dem for det tilsendte interessante Brev og Kniven og Bogen. — — — Hvad dens Tendens angaar, er den langtfra at støde mig, thi jeg deler fuldstændig Deres Modbydelighed overfor Lægprædikanterne, der ogsaa efter min Mening er meget værre end Præsterne, selv de mest fanatiske Indre-Missions-Præster. I det Hele er jeg en ivrig Modstander af al Slags Læg-Kludderi, baade Kvaksalvere i Medicinen, Vinkelskriveri i Juristeriet og Ignoranter i Politiken. Jeg siger allevegne *power to the competent* and *not to the man*. Det er en af vor Tids Fejl, at bilde sig ind, at alle kunne tale med om alt, og at der kun lades haant om al Sagkyndighed. Hvad den Indre Mission ellers angaar, da er jeg ingen Ven af denne Retning; men jeg kan nok sé, at der er noget universelt i den, noget, som til alle Tider, om end i lidt forskellig Form, gjør sig gjældende, og som tiltaler mange Mennesker. Derfor kan jeg ikke betragte den som et simpelt Udslag af menneskelig Dumhed, dét anser jeg for en Taabelighed og Bornerthed; — men som enhver aandelig Retning maa den haandteres med en vis Intelligens, og der kan ikke tages paa den med almindelige Bondebæsters klodsede Hænder.“ — —

Jeg synes, at dette Brev er et Bidrag til Opfattelsen af Brevskriverens hele menneskelige Personlighed.

Til Consulatet i Rostow, hvor vi havde boet et Par Dage i 99 efter kraftig Indbydelse, sendte Reistrup en stor smuk Originaltegning til et Billede, publiceret i „Ill. Tidende.“ I et — paa Kunstneres Vis — udateret Brev af 1900 meddeler Reistrup herom, samt om sine Erindringer. Flere af mine nærmeste Venner blandt *Malerne,* — f. Ex. min hjærtenskære Ven, Ludvig Kabell (s. f.), — var ikke „stive i Pennen“ og Retskrivningen. Saaledes ogsaa Reistrup. Men, paa den anden Side var begge disse Mænds „Stil“ saa karakteristisk, at den forekommer *mig* ligefrem „charmerende“ — paa en vis Maade. Da Reistrup heldigvis er spillevende endnu, lind i Hængslerne som en Desmerkat, spurgte jeg ham i Sommer pr. Telefon, om han havde noget imod, at jeg indflettede dette Brev i min Omtale af vor Rejse i 99. Svaret var bredt og kraftigt benægtende. — Han skriver:

Du gode, gamle Viking!

Der du sidder i dit „Taarn“ og skuer ud igjennem dine fire Øjne tror du vist at din Rejsefælde rent har glemt dig, det Murmeldyr der

altid fratog dig dine Opfindelser paa Rejsen.*) Jeg tænker sku tit paa dig, du gamle for jeg har haft S. travl med at faa dig paa Papiret Billedet er færdig — — og det kommer i „Ill. Tid.“ Jeg skal sige dig hvorfor fordi hele Følget er derpaa. Det er ved Urupfloden der ved Stenene du ved hvor Fjeldet gik ud i Vandet Du som Hovedmanden er i Forgrunden Du vil naturligvis gjøre et nederdrægtig Vrøvl over det men det er nu saadan — — — Jeg skal have 20 Aftryk paa extra godt Papir og saa sender jeg Billeder af det til Kosakkerne, Mistosnikof, Steiger o. s. v. du maa nøjes med et Aftryk — — Vi er allesammen med du i Forgrunden spejdende og lyttende om der dog ikke skulde snige sig blot en ganske lille bitte Bjørn ud af Tykningen at du kan besejre den, for du har jo erfaret at „de springer ligesom Harer hos os“**) tilvenstre for dig staar den raske Alexefs høj og rank og mager som han var, og ved Siden af ham Murmeldyret Reistrup som egentlig var mere glubsk efter Væggelusene dine natlige „Bæltedyr“. Naa saa kommer jo „den skønne Kosak“ kjørende med din egen kære hvide Hest for. Den min R.. husker allerbedst af alle Heste — — — — og højt knejsende tilhest ude tilhøjre i Billedet selve Hr. Mistosnikof — — — Du vil tænke paa alle de andre vi traf paa vor Vej Kapteinen og Jomfruen med Moderringene — — og Kosakkonen i Steppen der gik og holdt paa Barnets R.. og med selvsamme Haand tog en And op af Saltlagen i Krukken og rev den itu og delte den til de hungrige som resigneret flaaede det rare Skind af og saá paa Barnet .... og aad og tænkte paa Karri og mange andre rare Sager. — — Ja du det hele var sku godt alligevel jeg ser det saa tydeligt alt sammen og du skal se naar jeg engang skal ilav med det saa springer det frem som Skit fra en Spædkalv.“ — —

(Stil og Orthographi bibeholdt, — af Pietet.)

Jeg har hele mit Liv foretrukket Landet for de store Byer, og disse for Smaabyerne. Min faglige Interesse, Ønsket om at gøre Nytte ved at reformere det ældgamle Amtssygehus i Sorø, dertil min Hustrus Ønske, bevirkede, at jeg indgav Ansøgning om Distriktslægeembedet i Sorø, til hvilket Arbejdet som Sygehuslæge fra gammel Tid var knyttet.

Jeg handlede i denne Sag *som Læge*. Thi, det stod mig klart, at jeg gik fra en sikker Position i et trofast Klientel til en elendig lønnet Stilling og et Publikum, jeg ikke kendte; ligeledes at jeg efterhaanden vilde komme til at renoncere paa de Glæder, og Ad-

*) Han var slem til at „snoppe“ *mit* Leje, naar vi omsider camperede, og jeg netop havde indrettet mig særlig comfortabelt.

**) Et Udtryk fra et Brev fra Consulatet i Rostow.

spredelser, der hidtil for mig havde været hverdagslige. *Som Menneske* forlod jeg med Vemod mit Hjem og hele dette Landskab, til hvilket jeg havde været knyttet med saa stærke Baand siden mit femte Aar. Jeg havde en Forudfølelse af, at det vel skulde lykkes mig at bringe Liv i Sygehusvæsenet. Jeg fornam det som en Art Læge-Pligt at tilbyde mig. Men, — jeg haabede, at en anden af de 21 Ansøgere vilde blive foretrukken. Jeg forsømte at præsentere mig i Autoriteternes Kontorer o. s. v. Dog, — en skønne Dag sad jeg i Saxen, — en underlig Fornemmelse — for en gammel Jæger.

Jeg beskikkede mit Hus og flyttede til Sorø.

Det første halve Aar boede jeg en garçon. Jeg havde to Værelser i et lille, étetages Hus ved Indkørslen til Byen. En flink og elskværdig gammel Dame fodrede mig.

Lige overfor Vinduerne havde jeg de høje Allétræer i Reitzensteins Allé. Somren var varmere end sædvanligt, og der kunde være utaaleligt lummert i mit Bur, trods aabne Vinduer Nat som Dag. Naar det havde regnet, blev Luften i mit Sovekammer paafaldende slet. Og tilsidst blev jeg, mod Sædvane, syg.

Paa Gulvet i mit Arbejdsværelse laa Skindet af en mægtig Elgtyr med præpareret Hoved og Ben. En Læge mente, at der var benyttet Arsenik til Beredningen, og at jeg havde en Arsenikforgiftning. Jeg forhørte mig hos Konservatoren paa Universitetsmuseet, men han svor paa, at der ikke fandtes Spor af Arsenik i Præparatet.

Det var en underlig Tid, den. Om Nætterne steg Feberen — højere og højere! Jeg tilbragte Timer i Febervildelser og Visioner, — stundom skønne, stundom kun vilde, — men forunderligt klare og tydelige. Jeg formaaede altid at bevare i hvert Fald en vis Del af min Evne til Selviagttagelse. Skønt denne Sygdom ikke var ledsaget af Hovedpine, — som jeg *aldrig* har haft, — eller af andre Ubehageligheder, blev jeg efterhaanden noget mat af disse Febernætter. Om Dagen passede jeg mine Pligter. Og, naar Aftenen kom, arbejdede jeg — bl. a. paa „Stort Vildt“ — til langt ud paa Natten for at slippe saa længe som muligt for denne Febersøvn. Jeg blev passende mager og begyndte at tænke paa det Hinsides. Læge og Medicin fandt jeg ikke Anledning til at benytte. Og, saaledes gik en Tid lang, — en munter Begyndelse paa mit Sorø-Liv!

Efterhaanden blev Vejret køligt og tørt. Feberen hørte op. Luften i Sovestuen blev taalelig. Først længe efter og tilfældigt meddelte en Arkitekt mig, at Huset var bygget paa en Grund, udfyldt med Dagrenovation. Med stigende Grundvand i det iforvejen lave og side Terrain (ved „Flommen“) og under samtidig Lummerhede, kan jeg godt tænke mig en saadan Feber udviklet især hos en Mand, *der ikke er aclimatiseret* i Sorø.

Det varede meget længe, før jeg blev „aclimatiseret“ i Sorø, — en meget rar, lille By, fuld af brave og tilfredse Mennesker, men indeklemt — mellem Skov og Sø og Sump. *J. K. Lauritsen* udtrykte noget lignende, da han en Gang paa sit Ravjydsk og med sit brede Lune bemærkede: „Ja, Sorø er en herlig, lille By! — der ligger bare endnu en hel Del gammel Munkefims og vifter rundtomkring i Krogene.“

Nu og da tog jeg i de første Maaneder fra den ene Dags Aften til næste Dags Morgen tilbage til „Taarnet“. Men, — det var ikke *mit* Hjem mere. Der maatte begyndes forfra, skabes et nyt — for tredje Gang. Dr. Norman Hansen, Forfatteren, foreslog mig paa dette Tidspunkt, at samle alle litteraire Venner fra Sommeraftnerne i „Taarnet“ til et Arbejde, der skulde fremtræde som et Mindeskrift. Det var jo en meget smuk Tanke. Men, — jeg syntes, at det var for lidt at byde Offentligheden.

Naar en selvstændig Mand pludselig „falder ned“ i en dansk Provinsby, gaar det ham ligesom den Hund, der vover sig ind paa fremmede Vov-vov'ers Enemærker. Saadan en Hund udefra lugter anderledes, gøer anderledes end de stedkendte — og sjældent ganske tilfredsstillende, løfter Halen, hvor de indfødte Hunde, ligesom efter Aftale, sænker deres, rejser Børster, hvor de indfødte foretrækker at slikke-paa-Haanden. Kort: Manden, der „faldt ned“ i Byen, vejes og besnuses, hans formentlige og virkelige Anskuelser, Meninger og Egenskaber sonderes, drøftes og fortolkes. Og, det viser sig som oftest, at „den ny Mand“ slet ikke har det rigtige, vedtagne og fortræffelige Lokalpræg.

Bybefolkningen var *dén Gang* stokreactionær, stramorthodox. Selvstændige, selv de ærligst og surest erhvervede Anskuelser om Samfundsforhold, Politik, om „de Ting, som ikke sés“, var farlig og mistænkelig moralsk-ethisk Contrabande.

Hvor let vilde det ikke være for én at „lave“ en rigtig „Publikums-Bog“ af dén Art, der „gaar“ i mange Oplag, et Værk skrevet med en „Lakritsstang, dyppet i Sirup“, fromt og asketisk — og dog duftende af Alkoveparfume, kritikløst fædrelandsk, gabende med et „Gebis“ af forlorne Tænder efter alt godt Borgerskabs Begreb fortiden om vore ophøjede „moralske Værdier“! — Og, — hvor svært, hvor umuligt er det ikke personlig at „skabe sig om“ efter de skiftende Omgivelser, at tækkes som Kamæleon, naar man mangler indvendige Betingelser. Her hjælper „Kunst“ og Behændighed i Stilen ikke. — Under en Fejde i det hellige Land blev en Hær omringet af den fjendtlige Stamme. „Enhver af Jer, der kan sige Zibuleth“, forkyndte den sejrrige Holofernes,“ kan fare i Fred og med Livet“. Men, — der var ikke én, der kunde sige Ordet *rigtigt*. Og *saa* hugg de dem ned!

Nu, — siden da er „Sorø“ bleven en ganske anden By! Delvis.

Man kaldte mig i Begyndelsen „Boergeneralen“. Det var naadigt sluppet, fandt jeg. Jeg optog det Arbejde, der laa og ventede paa mig, med stor Ro. Efterhaanden fornam jeg, at det ligesom gled — fremad. Og efter et Par Aars Forløb stod jeg i et praktisk Arbejde som Chirurg og som Læge, saa stort som ingensinde før.

Sorø Amtssygehus var, da jeg overtog det, ganske utvivlsomt det sletteste *Amts*sygehus i Landet. Huset var for henimod 100 Aar siden opført til Fattighus. Senere blev det Fattig- *og* Sygehus, saa Arbejdsanstalt *og* Sygehus, endelig, nogle Aar før min Tiltræden, alene Sygehus. Bag den lange, ret stilfulde Bygning ligger Sindssygeanstalten; den er af yngre Dato, nærmest beregnet paa uhelbredelige Syge af begge Køn, og rummer 100 Senge. I Sygehusets Kælderetage fandtes bl. a. Portnerbolig og Pigekamre samt Køkken; den høje Stueetage rummede Sygestuerne og Inspektørboligen samt Sygeplejerskens Værelse. Hele Bygningens Façade er overgroet med Vedbend.

Der fandtes, da jeg for c. 20 Aar siden overtog Hospitalet, hverken Operationsstue, Operationsbord eller Instrumenter, end ikke til den simpleste Amputation.

Skønt min alderstegne Formand virkelig blev præsenteret for mig af Amtmanden som et af Landets chirurgiske Genier, foretog han yderst sjældent et virkeligt chirurgisk Indgreb. Der var Aar, i hvilke ikke ét Menneske kunde opføres som opereret. Naar der saa en Gang imellem nødvendigvis maatte amputeres et Lem, var „hele Byen“ nøje underrettet. „Tilfældet“ var constant „fortvivlet“. Og, naar den Ulykkelige — efter almindeligere Skik og Brug blandt de Ulykkelige — reddede sit fattige Liv, var „hele Byen“ fuld af Beundring, af rørt Begejstring for, hvad „Nutidens Chirurgi“ dog alligevel formaaede! —

Min Formand var gammel, da han overtog Sygehuset. Hele sit Læge-Liv havde han tilbragt i en vidtstrakt Landpraxis, vippende mellem to Baghjul i en Doktorstol. Han glædede sig ved at fremhæve, — som Protest mod mine fortsatte Studierejser, — at *han* i en lang Menneskealder ikke havde rørt sig af Pletten for Fagets Skyld.. „*Jeg* har været borte, i København, én Gang; og dét var, da min Tante blev begravet. — Hæ!“

— Dog, det varede længe, før det begyndte at gaa op for Menneskene, at „Nutidschirurgien“ *ikke fungerede* i Sorø i Tilfælde, hvor den Syge *helbredtes* ved dens Bistand i København, samt, at end ikke den „antiseptiske Methode“ blev respekteret hérude. Befolkningen begyndte at skumle.

Men, i hin Tid faldt ingen offentlig ansat Læge for Aldersgrænsen. Min Formand var næsten 80 Aar gammel, før han omsider be-

kvemmede sig til at nedlægge Regeringen. Dette var Synd for ham. Thi han var i mange Henseender en god *Mand*.

Sygehusets gennemsnitlige Dagbelægning var forsvindende ringe; Klienterne tilhørte væsentligst Samfundets Afdeling for „Stedbørn". Jeg fandt, saavidt jeg mindes, 4—5 Syge, af hvilke de 3 havde henligget meget længe. To af disse var gamle Mænd med Urinvejslidelse („Prostatahypertrophi"), begge forlængst inficerede. Indførelsen af Instrument i Blæren flere Gange om Dagen voldte dem store Smerter og i Reglen Blødning. Min første Handling var, ved en lidet betydelig Operation at skaffe dem en Chance for Livet, maaske relativ Helbredelse.

Da jeg havde gjort dét, spaserede min gamle Kaldsfælle strax Byen rundt: „Har I hørt, hvad *han* har gjort — derude? — Skaaret Maven op! paa *mine* Patienter, har han! — Hæ! — — Hvad skal vi tro om *ham*?!"

Da det alligevel gik ganske godt, slap jeg for Klø. Jeg arbejdede uforstyrret videre. Operationernes Antal steg og steg trods al Agitation, snart var vi oppe paa et Antal af et Par hundrede om Aaret. Taknemligt, end sige paaskønnet var Arbejdet ikke: Sygehusets Udgifter forøgedes — med rene Bagatelbeløb i Forhold til Trangen og Nødvendigheden. Og skønt min personlige Gage var mindre end beskeden, omtaltes jeg i Amtsraadsmøderne atter og atter ret kalkunsk som „denne dyre Læge".

Et Par Aar itræk ved Nytaarstid bragte Stadens conservative Organ en følt Smædeartikel om mig. Den var uhyre slet skrevet og gjorde ikke Avisen nogen Nytte, mig ingen Skade. Den gik strax i Lokumet, — hvad jeg *nu* beklager, da den kunde have været delvis benyttet her som Paradigma for Provinsjournalistik i hine Tider. Det eneste, der „krænkede" mig, var: at disse journalistiske Hjemmearbejder ikke var vægtigere, sandere, *muntrere!* Thi, det stod — og staar mig klart som et Nordlys, at faa Mænd er for Lysthavende lettere og „morsommere" at pamphletere, end jeg. Faa lettere at saare. Forlængst havde jeg, — i Kraft af dén Antydning af „Livsanskuelse", *jeg* har erhvervet mig, — kastet Skjold og Pantsersærk, — der i dette Land oftest er af uædelt Metal. Hjemme som ude: Frit Slag! — Men, — vogt Jer for „Paraderne", Godtfolk!

En smuk Dag, faa Uger efter min Overtagelse af Sygehuset, mødte jeg min Formand paa Trapperne. Han var „Hoplit", svært bevæbnet: Under Armen bar han en Pakke, beklædt med „Sorø Avis". Hans Ansigt straalede, ildevarslende. Og han oplod sin Røst og talede:

„Detteherre, Dr. Kr., ta'r *jeg* nu. Det er bare Amputationsinstrumenterne; det er *mine*. — Nu ka' De jo sé, om *De* faar „Sygehusudvalget" til at anskaffe nogle nye. — Hæ!"

„Gud være med Dem, forstandige Kaldsfælle," svarede jeg. „Jeg skal endnu idag lade hele mit private Armamentarium flytte til Sygehuset. Dér er Vaaben nok."

Den gamle Mand gik. Det var hans sidste Besøg paa Hospitalet. Efter dette resterede et Etui med „Blodkopper", en ældgammel Kasse med „Puster" etc. samt trykt „Brugsanvisning" til „Oplivelse af Døde ved Drukning", og — en Mængde Saxe.

Nu, — der var gode, lyse, ret højloftede Sygestuer i denne gamle Bygning; alle Vægge skønt hvidkalkede. I flere af Stuerne sad Vinduerne højt oppe mod Loftet; i andre paa sædvanligt Sted. Under adskillig Modstand indførte jeg et vist „Friskluftssystem" i den mildere Tid af Aaret. Og, jeg havde dén Triumph, at Svalerne flere Gange byggede Rede under Sygestuernes Loft. Jeg fik indrettet en yderst nødtørftig, men uden Risiko for mine Patienter brugbar Operationsstue. Der var virkelig et „rigtigt" Operationsbord der, og mine Assistenter var dresserede saa fanatisk i Retning af Aseptiken og Haandvaskningen, at de en Gang klagede over kun at have Hud paa deres Bagdele. Forinden jeg selv, efter Operationer paa Kadaver paa Kommunehospitalet, efter anatomiske Studiet og fornyede Iagttagelser paa Kliniker i Berlin, Cøln, Paris, 1900 og 1901, ansaa mig for competent til at binde an med de nyere, *store* Underlivsoperationer, viste et Par af mine Venner, der længe havde arbejdet i Chirurgiens hellige og herlige Vingaard, mig den Venlighed, ved enkelte Lejligheder at rejse ud og hjælpe mig. Jeg maa hér nævne Dr. med. *Ludvig Kraft,* nu Overchirurg paa Frederiksberg Hospital. Han besøgte mig paa det gamle Sygehus; og han besøgte os paa det ny, som han til min Glæde fandt kønt og godt. Da han, heldigvis for Menneskene, ikke er død endnu, vil jeg ikke særlig omtale ham hér. Han hører til den faatallige „Race" blandt os Chirurger, der — om end lidt abrupt — concist kan sige, hvad han mener; tegne som en Kunstner, hvad han sér.

Ved min Tiltrædelse af Embedet i Sorø herskede den hæderkronede Alderdom hér. Min Formand henimod 80. Amtmanden c. 80. Medlemmerne af „Sygehusudvalget" alle gamle. *Nu* bevilliger Amtsraadet uden at blinke hundrede Tusinder til Amtets Sygehusvæsen. *Dén* Gang ledsagedes en Bevilling af faa hundrede Kroner til *det allernødvendigste* med betænkelig Hovedrysten og ret beske Bemærkninger over „Lægens dyre Administration." Dette imponerede mig ikke. I det Hele: Mit „Autoritetsbegreb" — ogsaa i *mine egne* Sager, — har altid været forbistret afhængigt af, hvad Autoriteterne i Sandhed udrettede. Personlig skyldte jeg ikke „Sorø" noget. Tværtimod! Den „Mission", jeg som Læge havde paataget mig, kostede mig som Privatmand mange Tusinder, indtil jeg omsider overvandt de uventede Vanskeligheder, der mødte mig. Denne

Situation bevirkede, at jeg — i Pligts og Stillings Medfør — efter kort Tids Forløb *forlangte*, hvad jeg før havde ønsket, om jeg overhovedet skulde forblive i min Stilling. Mit største Krav var: Et nyt Sygehus. Ikke en fortsat „Forbedring" af det gamle; men et nyt, tidssvarende Hospital.

I det første Par Aar fandt jeg kun Modstand mod dette Krav. *Man* henpegede paa min ærværdige Formands Administration. *Jeg* hævdede, at i det mindste det usmagelige Overskud, *Fortjenesten,* som *de Sindssyges* Forplejning indbragte, burde komme Sygehuset tilgode, samt at de bestaaende Forhold ikke med frelst Samvittighed *kunde* fortsættes. Men, — Modstanden var grundmuret. Tilsyneladende.

En Dag traf jeg Amtmanden, *Kammerherre Vedel,* paa Vejen til et „Sygehusmøde". Under vor Samtale bemærkede jeg — rent inspiratorisk:

„De skulde knytte, Kammerherre, Deres ærede Navn til Oprettelsen af et nyt, tidssvarende Sygehus for denne Befolkning."

Den gamle Herre standsede. Tænkte sig et Øjeblik om. Saa rødmede han, stødte sin Stok hæftigt mod Jorden, snurrede en hel Gang rundt, og sagde i yderst ophidset G-Dur:

„Min gode Doktor! — *Mit* Navn trænger *sgu* ikke til nogen Op*forgyldning!*" — Punctum. — Jeg vendte Skraaen.

Efter det ligegyldige Møde gik jeg til ham: Jeg kunde nemlig godt lide denne Mand. Jeg beklagede, *hvis* jeg havde saaret ham, (hvad jeg *ikke* havde), og sagde ham min indvendige Mening om Forholdene. Vi skiltes, som sædvanligt, i god Form. Men — han *var* „vaccineret".

Kort Tid efter modtog jeg en Billet, i hvilken han anmodede mig om, — „hurtigst muligt" at indsende min Plan til et nyt Sygehus for Sorø Amt, Tegninger og Overslag i Forening med Arkitekten. Noget desorienteret gik jeg til Amtmanden: Fristen, der var givet mig, var altfor knap, nogle Uger. Jeg vilde tage Orlov og under en Studierejse for at sætte mig ind i „Cystoscopi" og et Par specielle Underlivsoperationer af den Gang sjældnere Beskaffenhed, vilde jeg samtidig gøre Iagttagelser om Hospitalsnybygninger af dén Art, der hér kunde være Tale om. All right.

Saa rejste jeg igen, besøgte mine gamle Kendinge i Berlin, hvor den ældre *Landau* havde oprettet en fortrinlig, ny Privatklinik, besøgte „Bürgerliches Krankenhaus" i Cøln, en Service paa 500 Senge, hvor *Bardenhaüer,* da en gammel Mand, nylig havde bygget en ny Operationsstue; havnede i Paris, hvor min litteraire Lærer, *Samuel Pozzi,* ligeledes paa dén Tid havde indrettet en tidssvarende Operationssal.

Da jeg kom hjem, fremlagde jeg i Forening og Samraad med den fremragende dygtige *Arkitekt, Hansen,* Sorø, Planen til Amtets nye

Sygehus. Jeg ønskede det bygget paa „Tuelshøj", en Bakke c. 1 Kilometer fra Byen. Byens Læger støttede dette Ønske. Beliggenheden var ideal: Udsyn over Sø og Skov og Mark, frisk Luft, og Plads nok til enhver tænkelig fremtidig Udvidelse. Men, — dette Ønske strandede — til stor Skade i Fremtiden og til stærkt forøgede Bekostninger baade for Datid og Fremtid. En Hovedindvending fra Amtmandens Side var denne:

„Hvis Sygehuset flyttedes til „Tuelshøj", vilde det blive vanskeligere for Inspektøren. Og — Lægen! Naar *han* bliver gammel, faar vi ham ikke til at gaa *dérud* saa tidt, som han skulde."

„Naar Lægen bliver *saa* senil", svarede jeg, maa han søge sin Afsked. Med anstændig Pension forstaar sig!"

„Ne—eh, min gode Doktor, Tuelshøj „hopper vi ikke paa"."

Saa byggede man et smukt og lyst og godt Sygehus efter Datidens rimelige Krav. Men dér, hvor det nu ligger, tæt op ad Jærnbanelinien, vil man væsentligt være henvist til at „bygge i Højden" i Fremtiden, — op mod Himmerige.

En Gang om Aaret modtog jeg Indbydelse til en „Amtsraadsmiddag". *Vedel* var en hyggelig og god Vært. Morsomme var disse Sammenkomster dog ikke. Medlemmerne var langtfra løsslupne. De tog hjem kort efter Kaffen. Og jeg kom uvilkaarligt for sent. Saaledes ogsaa ved Middagen, da mit Udkast til det ny Sygehus just havde været debatteret ved det forudgaaende Møde. Jeg stillede ved Fisken.

Paa min højre Side sad Kammerherre Vedel, og paa dennes højre Side *Otto Scavenius,* Basnæs. Han var dén Gang Medlem af Amtsraadet. Scavenius var en Del Aar ældre end jeg; men vi havde dog kendt hinanden som Skolekammerater paa Herlufsholm.

Da vi havde tygget lidt, sagde Værten med et Smil:

„Ja, vi har jo idag drøftet Deres Plan. Den er jo ikke ilde. Men, — én Ting vil jeg sige Dem: Den brede Gang gennem hele Bygningen, Gangen mod Nord, saa bred som en Kongevej! — dén — —"

Scavenius afbrød. Lagde sig baglæns bag Værtens Ryg, og raabte til mig med sin stærkt skrattende Røst:

„Næh, véd De hvad, Kaarsberg: *Saa* bred en Gang! — *Nu* bliver det s'gu *for* galt!"

Og Værten faldt ind:

— — „Ja, ganske rigtigt! Intet Amtsraad i Verden vilde bevillige Penge til saa bred en Gang." Han lo, faderligt-ildevarslende.

„Naa," svarede jeg med Fatning. „Det er ellers denne Gang, der giver *hele* Bygningen den Karakter og Stil, den Skønhed, den overhovedet *kan* faa. Desuden er Gangen af stor hygiejnisk Betydning. Den er et relativt uhyre Reservoir for frisk Luft, en herlig Ventilator. Den vil afgive en fortræffelig Promenade i den kolde Aars-

tid for vore Patienter. Og, hænder en større Ulykke, vil den dértil kunne belægges med Saarede" o. s. v.

Saa spiste vi videre.

Kort forinden Vedel tog sin Afsked, kom han med en Del Repræsentanter for Amtsraadet for at bese det ny Sygehus, som nu stod færdigt. Det var en skinnende klar Sommeraften. „Forhallen" laa med sit Tavlgulv, sin „pompejanske" Vægmaling, sit fattige, men stilfulde Udstyr, i det herligste Lys. Fløjdørene til Sygestuegangen blev aabnede. Den omstridte Gang laa for os. I dens fjærne, modsatte Ende stod de brede Fløjdøre til Pergolaen aabne. Og, afsluttende det dybe Perspektiv, laa Mark og Skovbryn dérude under den klare, dybblaa Himmel.

Og den gamle Amtmand standsede sin Gang. Stille dvælede hans Øje paa dette store, lyse Rum. Saa vendte han sig imod mig og sagde:

„Men, K.! — det *er* jo, — det er jo *pompøst,* dette!"

„Ja, Gangen er god og smuk. Sagde jeg det ikke nok?"

— „Jo," svarede han med et næsten triumpherende Smil," men — De *fik* den s'gu 2 Alen smallere, end De *vilde ha' den*!"

„Rigtig! jeg indrømmer, at *Deherrer* sejrede. Og, dét kunde de jo nemt. Men, — de to Alen havde *jeg* sat paa Papiret, *for at ha' noget at slaa-af-paa* — uden Fortræd for Sygehuset."

Saa lo den brave, gamle Mand, saa Vandet traadte ham i Øjnene.

Kammerherre Vedel hørte til de Mænd, man ved nærmere Bekendtskab og Samarbejde kommer til at holde af. Han var højt oppe i Halvfjerdsaarene, da jeg traf ham paa min Vej gennem Livet. Men, han havde fuldtud bevaret en aandskraftig og aandslivlig Mands Egenskaber.

Vedel var over Middelhøjde, men bevægede sig i sine ældre Aar lidt krumbøjet. Han var en i Sandhed smuk Mand. Hans magre, ret skarpe Træk vidnede om levende Intelligens, Forstand og — ofte — varm Følelse. Han var en ærgerrig Mand. Men, han viste aldrig dumt Hovmod. Han var sparsommelig indtil Smaalighed i offentlige Sager. Men, naar man fórdrede i Pligtens Navn og Fornødenhedens, stod han stedse paa den rette Side. Ved enkelte Lejligheder kunde der være noget næsten faderligt i hans Væsen ligeoverfor mig, der var saa meget yngre. Ogsaa dette bevirkede, at vore Conferencer var mig kære, vore Samtaler aabenhjærtige. En juridisk-ministerielt uddannet Kontormand bliver, naar han pludseligt slippes løs i Befolkningen som den højeste Embedsmandsmyndighed, ikke altid at henregne til de uskadelige Samfundsfigurer. Vedels Kultur var rig. Den var ikke uniform, men flersidig. Hans Interesser hang ikke som visne, ensfarvede, letfaldende Blade paa hans Aands kraftige Træ: Der var noget stedsegrønt over denne Mands

Livstræ. Til sine sidste Dage dyrkede han saaledes sine Studier over Danmarks Oldtidslevninger. Selv stærkt conservativ, besad han en dannet Mands Evne til at kunne *forstaa* andre Menneskers fra hans divergerende Opfattelse og til at kunne give efter. Da han døde, højtbedaget, fik han det smukkeste Eftermæle en Mand i en fremskudt Embedsstilling kan faa i dette Land og i disse Tider: Sorø Amt havde i ham haft en brav, kløgtig og dygtig Amtmand, afholdt af de fleste, agtet af alle. — — Og „med en fin Næse for, fra hvilket Hjørne en kraftigere Vind blæste". (Oppositionspressen).

Min Formand, gamle Doktor *Schøning,* f. 1819, var en ganske ejendommelig Mand. Han var navnlig ikke kedsommelig, intet Dusinmenneske. Og han bør kortelig erindres hér.

Han var, da jeg traf ham, ligesom Amtmanden en gammel Mand, højt oppe i Halvfjerdsaarene. Mit første Møde med ham i Sorø fandt Sted nogle Aar før jeg blev hans Efterfølger. — Lad mig meddele Situationen, som den var, — i Sandhedens Interesse.

Rudolph Schøning var som stræbende Kaldsfælle anerkendt af alle Kresens Læger som et enfant terrible: Han var indtil det komiskgrotesque opfindsom i Retning af „tricks", der formentlig kunde undergrave andre Lægers Autoritet. I „gamle Dage" gik meget af dén Art i Almuen og Andre som „Sukkerlade". Men, efterhaanden som Menneskene blev mere oplyste og civiliserede, blev Methoden obsolet: Snigmorderdolken vendte sig — uvilkaarligt — mod dén, der førte den. Naar gamle Schøning nu og da blev kaldet til en Syg, der forinden havde været under anden Læges Behandling, forlangte han alvorsfuld at „sé Medicinen", Recepterne. Mixturen præsenteredes. Schøning rystede medlidende paa Hovedet, — lukkede Vinduet op og hældte demonstrativt det ordinerede ud i Rendestenen: „Saa, — nu kan vi begynde *forfra!*" — Naar Patienterne kom sig, var S. en Redningsmand, hans Forgænger et uvidende Asen; døde den Syge, var S. „ikke tilkaldt tidligt nok" o. s. v. o. s. v.

Schøning var i mangfoldige Aar uhyre „populær", — for *en Læge* en vanskelig Skæbne. Ogsaa for en Præst, — *nu*. Han sad som eneste Læge i et stort og frodigt Opland. Men, da den nyere Tid medførte ubehagelige Konkurrenter, og da han ikke selv var fulgt med i Fagets *Udvikling* gik det tilbage med hans Virksomhed. Han søgte 58 Aar gammel, Distriktslægeembedet; han var fuldblods conservativ, dén Gang en stærk „Anbefaling"; og han fik det. Hans Optræden ligeoverfor Collegerne blev dog ingenlunde forstandigere eller „finere": Et enkelt Tilfælde af „uforsigtig" Optræden mod en anset Kaldsfælle blev offentlig omtalt og bedømt. Og, en skønne Dag erfarede jeg, at han paa en Herregaard, hvor jeg netop havde Arvingen til de vestligere Godser under Behandling, havde bagtalt mig *saa* usandfærfærdigt og skamløst, at jeg efter collegialt Samraad meget besindigt,

men bestemt tilskrev ham og — satte ham en uhyre Dragt Prygl i Udsigt ved første Lejlighed! Jeg kendte personlig ikke min Antagonist, anede ikke *hvor* ældgammel han var.

Gamle *Schandorph* ferierede samtidigt i „Præstehuset“ ved Sorø. Han lod til at være meget populær hos Byens højconservative Honoratiores. De vandrede gladelig Kvartmilen til Huset for at høre Schandorphs, ofte noget vovede Historier og dele med den store, desværre saa „radikale“ Digter hans „ædle, hede Vin,“ — en frygtelig „Taragona“ af „dén til 1 Krone Flasken“.

En Sommereftermiddag red min Hustru og jeg de to Mil til Sorø for efter Aftale at hilse paa Schandorph. Idet min Hustru steg af, kom S. farende ud som en stærktkoloreret Kobolt af en Æske. Hingsten, der aldrig havde sét en Poet før, blev overvældet og urolig og traadte sin kære Rytterske paa Foden. Det var „ikke slemt“. Men Digteren jodlede med Beklagelser. Og, imens *jeg* maatte holde de to vælige Dyr i Bridonerne, bjergede *han* Kvinden op i „Løvhytten“ ved Indgangsdøren, omfavnede til Velkomst den Forulykkede, og med Taragona-Udtrykket: „Min Gud! — hvor er De frisk og sød!“ kyssede han hendes, noget desorienterede Kæbeposer. (Han var i sine ældre Dage meget faderligt anstrøget).

Omsider kom vi ind. I Røg og Damp sad Fru Schandorph med sit svage Bryst samt Deherrer Honoratiores, bl. a. Byfogden og — min Avindsmand! alle glade, alle berømmende den ædle Drue. Alle allernaadigst glemmende, at det var „Fritænkeren“, Oppositionsmanden, den ofte saa djærve Satyriker, der skænkede den.

„*Klø ham dér?* — En Utænkelighed! desværre.“ — Jeg beroligede afsides min Hustru. — „*Han* maa gerne ha' frit Slag. Og, — han sér jo ganske gemytlig-godlidende ud, — i Øjeblikket.“.

Da jeg næste Gang saa Schøning, vel c. 7—8 Aar efter, var det som hans Efterfølger. Han tog meget venligt imod mig, gav en Masse faderlige Raad, beskrev dén Uvillie og Mangel paa Forstaaelse, hvormed „Sorø“ havde mødt *ham* i Begyndelsen, og hvor godt det senere var gaaet o. s. v. Hans burleske Illoyalitet havde holdt sig. Dog, han var saa ældgammel og i Bunden ret godlidende, — men fuld af Fabel, — at jeg begyndte at betragte denne Del af hans Væsen som en Art Sygelighed.

Han kunde være uhyre pudsig. Hver Lørdag stillede han personlig i min Bolig for at overrække mig den lovbefalede „Ugeliste“ over dé Sygdomme, han havde haft under Behandling, et Paaskud for at faa sig en Passiar og fortælle — helst formentligt ubehagelige — „Nyheder“. Jeg sér saa tydeligt for mig denne Mand: En lille, mager og ligesom „knortet“ Skikkelse; det stærkt vejrbidte, mørkerøde Ansigt, kantet af et kort graasprængt „Sømandsskæg“; det endnu kraftige Hovedhaar med Sideskilningen i Orden; de buskede Øjenbryn

over hans Sjæls to rødsprængte, altid fugtige, paapasselige, lidt lurende „Koøjer“; Næsen klumpet; Munden bred, med svære, tykke Læber; Underlæben stærkt hængende, let savlende. Han bar Bondekasket. Den lange Frakke, Vesten og de vide Buxer var sjældent ganske pletfrie. Han bevægede sig langsomt, men ret sikkert, ved sin tykke Kæp.

Naar denne ejendommelige, gamle Skikkelse havde siddet lidt og tænkt sig om, sagde han hver Lørdag det samme, samme Tone, samme Ordelag, paa Baggrunden af hans samme, gamle Lyst til at bringe „Nyheder“, der nok skulde faa én til at miste lidt af Couragen.

„Hæ!“ sagde han og stoppede. Han saa ud, som om han sad og blandede Gift indvendig. — „Hæ!“ —

„Ja—a—ah!“ svarede jeg.

Pavse.

„Hæ! — De *har* vel hørt — dét —?“

„Næh. — Jeg hører ingen Ting hér. Helst ikke.“

Pavse. — Omsider kom Nyheden:

„Nu nedsætter der sig en *ny Læge* i Alsted.“

Han fixerede mig med sine smaa, røde Øjne, der lurede paa *Virkningen* af den frygtelige Nyhed. Stedet ligger kun en Mil fra Sorø!

„Naa“, sa'e jeg.

Pavse.

„*Dette herre*, — mener jeg, — *er* s'gu da kedeligt *for Dem*, der lige er kommen hértil!“ begyndte han atter med Liv.

„Jeg forsikrer Dem, paa min Ære: Det er mig ganske usædvanlig ligegyldigt. La' dem dog endelig falde ned, hvor de gider. Eller, — vilde De ha', at — vi to — skulde gaa ud og *skyde* alle disse Nylinger?“ —

Men — otte Dage efter kom den Gamle igen. Denne Gang med *to* nye Læger for nærmeste Opland! — Det var hans eget Paafund. Og, det syntes at more ham.

Rudolph Schønning var en Typus paa en vis *Del af* vort Lands fordums Landlæger, en Typus, der nu er ganske uddøet, — ligesom Gejrfuglen og Fuglen Rok og Slangeøglen. Jeg var — mirabile dictu! — hans Læge, indtil hans Død. Og ved nærmere Kendskab til ham, voxede min Interesse og Deltagelse for hans Personlighed betydeligt. Herover var jeg glad.

Han havde levet hele sit Liv som en usædvanlig kraftig Slider. Et Par Menneskealdre tilbragte denne Mand i Ordets sandeste Forstand paa Landevejene, Nat som Dag. Da han „gik ud i Folket“, var han efter Datidens Krav og Vilkaar en velfunderet, dygtig og raadsnar Praktiker. Men, — „Publikum“, mangen Lægepersonligheds værste Fjende, slugte ham, Herremænd og Bønder: Hans Selvtillid var „tillidindgydende“; men den blev ikke fortsat underbygget.

Det var stor Synd mod denne gamle Mand, at omplante ham til et Amtsygehus. Thi: han manglede næsten enhver faglig-videnskabelig Betingelse for, c. 60 Aar gammel, ganske uforberedt at kunne optage det uhyre Arbejde, som netop *da* krævedes af os i Kraft af navnlig Chirurgiens mægtige Fremskridt. Og, det var stor Synd, det var et Misgreb, at omplante denne udprægede Personlighed som ældre Mand til en Embedsstilling. Thi: han manglede al Autoritet i Nutidens Lægeselskab. Hans, noget sygelige, methodiske „Angreb" paa hans Kaldsfæller, gjorde ham i Aarenes Løb ilde li'et. Og — med naturlig Begrundelse.

Det var dog let, ved nærmere Kendskab til Rudolph Schøning at dømme ham langt mildere, end disse, ofte meget let blesserede Kaldsfæller. Han havde adskillige gode Egenskaber, som ikke længer „voxer paa Træerne" i Lægeurtegaarden, ikke længere *kan* voxe dér. Han var personlig et uhyre nøjsomt Menneske. Han havde et varmt Hjærte ligeoverfor Smaakaarsfolk, — hvilket stundom paa utilbørlig Maade blev udnyttet. Han var i høj Grad *personligt* interesseret i sine Patienters Ve og Vel. Mens Sygehuset, under hans Førerskab, stod uvægerligt fast i Fortidens Sump, blev hans Virksomhed af stor Betydning for Sindssygeanstalten. For de Sindssyge var Schøning ganske ubestrideligt en human og deltagende Foregangsmand, en varm Fortaler.

Det første, store Lægemøde efter Schønings Afgang og min Tiltræden afholdtes i Sorø paa „*Postgaarden*", — den Gang en gammeldags, hyggelig-jovial Kro, fuld af venlige Christenmennesker, uskyldig-gemytlige Borgere og udmærket Mad og Drikke. Jeg *skulde* — ifølge decorum — have gamle S. tilbords og tillige udbringe hans „Skaal" og Lægekresens Afskedssalut.

Jeg var noget raadvild og trykket ligeoverfor denne Mission. Strax tænkte jeg paa at være „høflig-conventionel". Saa paa at lyve — i Humanitetens ædle Navn. Men, da jeg havde tænkt lidt over Opgaven, genkaldt i min Erindring *alle* de „Ingredienser", jeg efter nærmere Bekendtskab havde opdaget som Sten i *hans* Personligheds Grundmur, gik det op for mig, at Rudolph Schøning først af alt var et „Mandfolk". En kold, høflig Afskedstale vilde bedrøve ham, — naar jeg var Taleren. En „Lobhudling" ex officio vilde ikke glæde ham. Kort: Jeg rejste mig, uforberedt, men sikker paa ikke at ville lyve.

Jeg husker, som var det igaar, denne Scene: Lægerne, i spændt, lidt usikker Forventning, rundt om det lange, lange Bord. Gamle S. tilbagelænet i sin Stol, kobberrød af Suppe og Fisk og Saltmad med de obligate Vine, — det var jo mange Aar før Krig og Dyrtid og Forbudsgalskab, — af øjensynlig Spænding angaaende dét, der nu maatte komme — ved Afskeden.

Saa, ganske uvilkaarligt, sagde jeg først *alt,* hvad hér forud er sagt om Æresgæsten, *alt* uden at stikke noget under Stolen. Schøning *lo;* — og jeg følte mig mægtigt stimuleret til Sandhedskærlighed. Da jeg kom til Mødet hos Schandorph, til min Undsigelse og min loyalt kundgjorte Beslutning om at *nu maatte* han *ha' Kl*ø! og intet andet, — *saa* væltede den bedagede Kaldsfælle sig i umaadelig, løssluppen Latter; han „grinede" — med de taarefyldte Øjne, med Ansigt, Arme, Ben, Næse, Ører og Mave, saaledes, at jeg begyndte at frygte et Slagtilfælde. Og, da ogsaa Deherrer Læger lo — trods alle skumle Erindringer, — ilede jeg med at slutte med alle de gode og ærligtvarme Ord, jeg kunde sige om denne gamle Kammerat. Men, — saa græd han, nærmest.

Og Dagen var reddet. Uden forbindtlige Løgne. Selskabet var som „befriet" ved sin egen, uvilkaarlige Moro. Og gamle S.? — Han fortsatte, stolt med løftet Pande, sin Gammen ved det lange Bord *i Haven,* hvor Kaffen dampede som Abels Offer op mod den prægtige Sommeraftens klare Himmel, — hvor Bouteillerne fløj fra Arm til Arm — gennem Luften! — som smilende, glade Ungmøer, der for første Gang er paa Bal, — og Dunkene mumlede om dybe, spidsfindige Sandheder; alvorsfulde. Frøerne kvækkede omkap i det nære Kær. Fem Nattergale „slog" omkap i de gamle Haver. — Og gamle Rudolph Schøning gik rank og glad hjem: Det havde været en — s'gu mageløs Festaften! — Dette glædede mig meget.

Thi allerede Aaret efter døde den gamle, for sine Syge opoffrende Læge. Han syntes træt af sin Uvirksomhed, led ved Livet. Hans Sind var i hans sidste Aar tungt og trykket.

I 15 Aar efter Aarhundredskiftet optog Sorø Amtssygehus min Tid og min hele Arbejdsevne. Operationernes Antal steg hastigt. Det kostede baade Taalmodighed og Tid at faa denne Institutions Renommé fastslaaet i Befolkningens Bevidsthed. Men det lykkedes. I det første Par Aar hændte det, at jeg modtog folkelige Skrivelser med Adressen: mit Navn og „Arbejdsanstalten i Sorø". Men, da det nye Hospital var rejst, syntes Minderne fra det gamle efterhaanden at udviskes.

Samtidig svandt Almuens, fra ældre Tid nedarvede Skyhed for at „komme paa Sygehus". Og, da Befolkningen saá en Mængde Mennesker redde Liv og Lemmer ved chirurgisk Hjælp i Tilfælde, hvor alt andet havde svigtet, saa fortog sig ogsaa Frygten for operativ Behandling. Vi havde i Virkeligheden smukke Resultater at opvise. Og jeg arbejdede nu med Hensyn til Lys og Luft og Risico for Saarsygdomme under gunstige Betingelser.

Det stigende Ansvar drev mig atter og atter bort til andre Servicer, snart til de hjemlige, snart til Udlandets. I 1900 besøgte jeg mine gamle Kendinge i Berlin og dérefter Paris. I 1901 atter Berlin, samt Cøln og Paris. Det første Aar rejste jeg hjem over London— Vliesingen, i 1901 over Marseille — Rivieraen — Genua — Milano o. s. v., dog kun for at sé disse Stæder.

Da jeg en Dag i 1899 meddelte afdøde Overlæge Maag ved Præstø Amts Sygehus, at nu vilde jeg overtage Sorø Amts gamle Sygehus, sagde han:

„De skulde *ikke!* — De aner ikke, hvad De gaar ind til af utaknemligt Arbejde; Kamp for at *kunne* arbejde under nogenlunde for vore Klienter betryggende Forhold; Stræv med Medborgere i en Administration, der ikke indbefatter en eneste Sagkyndig. Bliv i Deres grundmurede Stilling og opgiv dette Offer til Deres faglige Interesse. De skulde vide, hvilke Bryderier og Skuffelser en Reformator i vor Stilling og med vor Ansvars- og Æresfølelse er udsat for. Husk: Deres Stilling i Sorø vil blive ganske analog med min, da jeg tog fat hér; kun er Sygehuset dér endnu meget slettere end mit var.“

Da denne Samtale fandt Sted, stod Maag i sin fulde Kraft, anerkendt for det store Arbejde, han allerede *havde* udført. Han havde haft den Lykke, gennem mange Aar at samarbejde med en intelligent og forstaaende Amtmand. Alt *syntes* at have føjet sig — efterhaanden — efter hans Plan og Arbejdsvillie. Og, — alligevel!

Naar jeg *nu* ser tilbage paa de 15 af mine bedste Aar, jeg arbejdede for Sorø Amts Sygehus, maa jeg delvis give Maag Ret: I Forhold til dé Offre af personlig Frihed, af Arbejde og uselvisk, faglig Interesse denne Stilling viste sig at *kræve,* var den utaknemlig i højeste Grad. Men, — dén medførte store, ærlige Glæder, ja „Triumpher“ af den Art, ingen Krakiler i Verden kan berøve en Lægesjæl. Mit mandelige Slid, ude og hjemme, var i alle disse Aar helliget Sygehuset og dets Forhold. Jeg *elskede* dette Arbejde! Jeg saá et nyt, lyst, tidssvarende Hospital voxe op af denne sure Brakjord under mit Initiativ og efter aarelang Modstand.

Da jeg blev ansat som Amtslæge og ifølge Lovgivningen maatte ophøre med mit Arbejde som Overlæge paa Amtets Sygehus, modtog jeg end intet „Farvel og Tak“ fra andre end min Betjening. I ti samfulde Aar, de sidste, forbedskedes mit Arbejde under Forhold, der ikke hér skal berøres. — Og, dog! — Ikke vilde jeg have undværet disse 15 Aar, ikke de sidste ti: De gjorde nemlig ikke mig mindre, hverken som Læge eller Menneske. Mit Arbejde *blev* gjort. Mit *Maal* naaet. —

Jeg tøvede med at opgive mit Sygehus og gaa ind i Amtslægestillingen; selvfølgeligt tøvede jeg. Den Stol, jeg omsider sad paa, havde jeg tømret selv; dén man bød mig, kendte jeg ikke. Og det var in-

gennemskue den materielle Side af Sagen, der i første Række gjorde mig tøvende. Flere Maaneder efter, at Sagen var bleven actuel, havde jeg en Samtale paa Sundhedsstyrelsens Kontor med Decanus, *Etatsraad Hoff*. Jeg udtalte mig meget aabent om mit Standpunkt og min Stemning, der var paavirket af Rygtet om Formerne for mine Modparters ambitus. Etatsraad Hoff var som overordnet Embedsmand i flere Retninger usædvanligt vel udrustet. Han var en skarp Psycholog. Han besad ét, for Udenforstaaende ufatteligt Kendskab til Lægepersonlighederne. Han var kløgtig, naturlig human og elskværdig, og noget af en Diplomat, og det faldt mig stedse meget let, ganske uvilkaarligt at lægge mit Hjærte aabent for denne Augur.

Hoff hoppede under denne Samtale, væver som en Hanspurv, op paa Bordet. Men, da jeg omsider fremsatte Spørgsmaalet:

„Ja; — og hvad *faar én saa for det,* om man bliver i Statens Tjeneste?“ —

— saa lod Etatsraaden sig frapperet glide ned paa Gulvet under Strophen:

„Men, — du gode Gud! — han *véd ikke,* hvad han faar for det!“

Gu' vidste jeg ej!

Jeg tænkte paa, at ansøge Ministeriet om at beholde mit Arbejde paa Sygehuset samtidig med min Forvandling fra Distrikts- til Amtslæge. Dette stødte paa Modstand baade i Amtsraadet og i Sundhedsstyrelsen, og det stred mod Lovgivningen. Og en skønne Dag stod Hoff i min Stue i Sorø: Nu maatte jeg ta' en Beslutning! Han havde en reel „Forskrivelse“ med i Lommen. Efter nogen Kamp „forskrev jeg mig“ — til Staten. Og siden kommer jeg kun til Amtets Sygehuse som „Visitator“.

Som ventet, savnede jeg i Begyndelsen mit vante Arbejde. I $^3/_4$ Aar fortsatte jeg i begge Stillinger uden Spor af Vanskeligheder. Men saa var jeg min udvidede Embedsstilling i Vold. Og jeg indsaa snart, at min — altid meget aabenhjærtige — Kritik af enkelte af Amtets Sygehusforhold, vilde have medført visse personlige Vanskeligheder, hvis jeg selv fortsat havde arbejdet som Overlæge paa en saadan Service. En selvstændig og — i det mindste ærlig Mand *kan* udrette noget ogsaa som Amtslæge.

Og, — jeg savner *ikke mere* Nattelephonen ved mit Sengested, ikke hver eneste Dags triste Begyndelse: Stuegangen hos vore hundrede haabløst Sindssyge, ikke mere dén Spænding, dén Selvsondering, der kendes af enhver activ Chirurg, der ikke har en Nars Selvkritik, en „Samvittighed“, garvet som en Slagterhunds. Det *er* nemlig en ganske anden Stilling at være første og eneste Ansvarshavende paa et Sygehus i Provinsen med én, ung og i chirurgisk Henseende *practisk*-uprøvet Assistent, end paa Hospitaler med talrige Overlæger, med øvede, ældre, skæggede Reservelæger og en Stab af „Can-

didater" etc. *Vi* savner i den første Stilling Lejlighed til *vægtig* Raadførelse, ofte nødvendigvis en øjeblikkelig, med andre, practisk erfarne Kaldsfæller. En saadan paakræves ikke til Hverdag, men dog nu og da. *Vi* kan ikke feriere i Ind- og Udland 4—6 Uger hvér Sommer. Og, — hvis vi en Sommerdag farer til nærmeste Strand fra Dag til Dag, kaldes vi ikke sjældent, naar vi endelig sidder med vor dueagtige Elskede ved den kogte Torsk, tilbage for at „udrette" et „Tarmslyng". — Kort: Jeg følte mig efterhaanden i mange Retninger personligt „befriet".

Og jeg har erfaret, at en Embedsstilling som min nuværende kan yde en Læge nok af interessant Arbejde. Og — nok af Skuffelser, der synes at *skulle* ledsage Mands Interesse gennem Livet, for at holde denne Interesse varm og levende, samt — nok af Forundring, denne sociale Forundring, der *for mig* er bleven som en Embedstørhedens Støvafvisker, ja, som en kvasi-Romantik i Mangeaarenes Pligtstræv.

I c. tyve Aar — 20 — fungerede jeg som Politilæge. I tyve Aar virkede jeg som æsket Læge angaaende Forbrydernes mentale Tilstand. Dette med „Forbryderpsychologien" er et Studium, en „Specialitet". Jeg *var* et Hestehoved foran de fleste practici paa dette Omraade: Jeg har fra mit 4de Aar levet og senere virket som Læge *i samme* Befolkning. Jeg kender til inderste Kærne denne Befolknings Tænkesæt, dens nedarvede og inducerede „Moral", dens „Psychologi". I c. 16 Aar var jeg ansvarshavende Overtilsyn for 100 Sindssyge. Kort: En aandelig Undermaaler maatte jeg være, om jeg ikke havde lært, erfaret mere end mit pater noster, naar Talen er om reelle Maleficanter og umyndige Imbecile, halvt Imbecile og Sindssyge.

Hvad *er* da Resultatet, Facit'et, af vort Lands Retspleje hidindtil i Forening med dine surt og møjsomt erhvervede Kundskaber om Menneskene som saadanne? —

— *Spørgsmaalet* er ærligt, forstandigt. Det ligger snublende nær. Men — *Svaret,* dét vilde med fuld Ret kræve en Udvikling, en Forklaring af mine Præmisser, for hvilken Stedet ikke er hér.

Mine ærede Kritici vil hertil sige: Hvorfor *berører* du da et saa stort, saa uhyre stort Samfundsspørgsmaal, for i næste Øjeblik, fejgt som den jagede Struds, at gemme dit skaldede Hoved i en Busk i Ørknen sigende:

Højstærede Glædesforsamling af ædle Jægere! Her sér I min Bag. Min Hjærne, mit Hoved, er forvaret i „Busken". Ta' og ryk Jer en Fjer hver; én til Mands. Sæt den som Trophæ i Jeres Hue. Det er gode Fjer, dé, bagtil. Fortil er det skralt med Besætningen udvendig. Og — la' mig rende.

Da vil jeg — et Secund blot — trække mit Hoved ud af „Busken" og vende det mod Deherrer af Jurisprudensen. Og det grimme

Hoved vil — paa forfulgt Struds' Manér — slaa et ganske kort Knæb med Næbet; hvilket Knæb betyder:

„Venner! — I har hidtil ofte nok haft fat i — i en „verkehrt" Ende af Kriminalpsychologien, af „Slægtens Forbedring". Ta' en Fjer, og lad mig i Fred". —

Himlen ske Tak! — Det var — det er *Arbejdsaar,* disse i Amts og Stats Tjeneste.

„Mands Villie, Mands Himmerige"; — det er et Femininum, der har „digtet" dette gamle, snævre Ord, en stakkels Thea fra en Fortid saa fjærn, at hun nu vilde blive stenet for sin Stakkelshed paa Fruentimmertorvet — ude i Forstaden — af sine kæbestærke Søstre, der, med den grandiose Gestus, forsøger at gabe over Allivets Kokusnød. Eller: Hvor mange Mænner paa Livets omtumlede Skude bevarede „Mands Villie"? — Hvor mange naaede — ad denne Vej — deres Livs „Himmerig"? — „Kampen mellem Kønnene" — Hurra for den! — Thi den bringer dog Afvexling, Liv i Kludene. „*Kvinden*" har Tal- og Tale-Majestæten. Hun er oftest født Dramatiker. Hun formaar — med faa Minutters Hvile — at knæbre som en Stork — en skøn Foraarsdag — paa Bondens fromme Tag, — hvine som en stukken Gris, — hvæse som en Kat, man træder paa Halen, — alt til den højeste, eneste rigtige sociale Idés Pris. „*Manden*", repræsenteret af et skæbnehengivent, beklappet og aet Mindretal, sang Bodssalmer, naar Kvinderne hylede som dét „svage Køn", de aldrig nogensinde med Sandhed har været — end ikke i det mørkeste Asien.

Og — nu staar vi overfor det feminine *Tal*-Herredømme; hvilket — successive — vil ændre det anførte, gamle Ord til: „Kvindernes Villie — *deres* Himmerig; — ofte *Mands* Helvede". En af „Kvindesagens" Propagandister paastod ved et Møde i sin Tid bl. a., at — ret besét — var der — næsten — slet ingen — endog anatomisk Forskel mellem Kønnene. (En slet Person udbragte et „Leve!" for „næsten". Hvorpaa Discussionen uforstyrret fortsattes). *Sandheden* er, at der næppe er én Knogle, en Trevl i Kvinden, der ganske „ligner" samme Knogle, samme „Trevl" hos Manden. Om faa Aar vil det, som sagt, hedde: „Kvindens Villie, hendes Himmerige." „Ifølge Naturens souveraine Orden er dette *Usandhed.* Men, — man maa jo være forberedt paa alt. Ogsaa paa dét, at Mændene efterhaanden betakker sig for Ægteskabets ethisk-sociale Rosenlænker, der omsider vil blive *for* utaknemlige. Dekadencen er allerede tilstede. Ægteskaberne aftager i Holdbarhed, Skilsmisserne tiltager rapidt. Omsider vil — eventuelt — de sejrrige Kvinder staa i ensom Storhed tilbage paa Skansen — med deres Smykke af forlorent „Skæg" — stirrende ud i Fjærnet efter Manden, der gik, — befriet fløjtende, — bort i Vildnisset. Tilbage paa Fæstningen staar „Kvinden" — med

sine 60,000 „Æg“! — Himmel! hvilke Perspektiver oprulker denne „Kamp om Herredømmet“ ikke! —

Nej! nej! — Mands *Arbejde*, Mands „Himmerige“, — *den* Parole kan vi maaske foreløbig faa Lov at bevare, naar vi ikke er Syndikalister og Sabotagemænd. — „I dit Ansigts Sved skal du æde dit Brød!“ tordnede den fortørnede Jâhve, da „Slangen“ i Paradiset havde forledt Adam og Eva til at æde af „Kundskabens Træ paa Godt og Ondt.“ Jeg tør fastholde: Jeg er en stor Synder for Gud; men — jeg *har* „ædt mit Brød i mit Ansigts Sved“ til denne Time. Dog, — hvad de gamle Jøder i Østerland ansaa for en Forbandelse, dét holder mangfoldige af os, Nutidsmænd, for Livets Velsignelse, den af Livets Glæder, der vanskeligst kan berøves os af Mennesker.

Intet yder solidere Gammen end et Arbejde, *der dog ikke er helt forgæves*. Ingen „Hvile“ er mere foryngende end et *nyt Arbejde*, der ikke ligner det hverdagslige. Min Far maatte til sin Død i Oldingealder ta'e Natten med: „En har saa meget at indhente, ja“. I fyrretyve Aar har jeg levet, som om jeg var Søn af en Natvægter og en Vaagekone. Naar blot man faar c. 7 Timers Søvn — i alt, Døgnet rundt, kan man herligt klare sig, — hvis man æder og drikker nøjsomt og færdes meget i fri Luft og *skifter* med Arbejdsarten, med Slitagen paa Hjærnecentrerne. I en Aarrække har jeg tilbagelagt — Vinter og Sommer — Tusinder af danske Mil i Sadlen paa en Motorcykle, en af vor Tids mest ingenieuse og — mest „demokratiske“ Opfindelser. I c. 40 Aar var min „Sengetid“ Kl. 1—2 om Morgenen; min Nattero „hang“ i samme Aarrække i en Klokkestræng, senere i en Telefonledning. Min Kostration blev Aar efter Aar enklere og ringere. Jeg bruger rigeligt af Tobak; en enkelt — men god — Cigar i Døgnet; af Spirituosa et Glas Grog om Aftenen, — naar det haves, ellers intet. Hver Nat, før jeg lægger mig, fører jeg en stille Samtale med min gamle Luth. Dette Instrument er vidunderligt, — for de faa, der forstaar det: Det „betager én“ en Del af dé Sorger, Hverdagen giver os, gør dén Smerte lille, der før syntes stor. Dette Instrument „synger“ i øvet Haand dén Aandens stille, mystiske, harmoniske Trøst dulmende ind i Mands Sjæl, dén Lise, der ligesom kommer dalende over os fra en anden, fjærn Verden, som ingen kender, men nogle aner.

Paa *denne* Maade kan Mand „klare sig“ gennem mange Aar, slæbende et stort, underligt Risknippe paa sin Ryg, Døgn efter Døgn — bort gennem „Jammerdalen“, uden at denne Ryg mister sin Rankhed. Dette: at pløje, hvor andre skal harve, gør ingen Mand pukkelrygget.

Natten til 4. August 1914 skal her slutteligt mindes: Jeg sad med min Hustru, mine voxne Børn, et Par af deres Venner samt én af mine gamle Amanuenser og hans Familie udenfor „Industricaféen“

paa Raadhuspladsen ved en Bouteille Vin. Der havde hele Dagen været en Stemning over Byen, som dén der griber Dyrene i Mark og Skov, før et Uvejr bryder løs.

Det var en lummer, mørk Høstaften. En underlig skummel Nat: Intet Himmellys tændt, alt déroppe mørkt; og dog ingen Trusel om Regn. Ikke en Luftning rørte Bordets Dug, Planternes Blade. Samtalen blev mere og mere ligegyldig, banal.

Og det store Torv blev sortere og sortere af Mennesker. De kom; og de blev staaende. Tavse. Det var for os Verdenskrigens uhyggelige Fødselsnat. Fra et af Bladenes Kontorer kundgjordes de natlige Telegrammer med lysende Skrift for Folkemængden, Krigserklæring efter Krigserklæring. Som frygtelige, kæmpestore Natfugle med skarpe, blodtørstige Næb, med Kløer, endnu blodige efter det sidste „Maaltid“, med stirrende, spejdende Øjne, men med lydløs Ugleflugt, fornam jeg disse Budskabers Harpyer fare gennem denne Nat. Rædselsfuldere Varsler har jeg aldrig oplevet! Thi enhver Mand, der — endog kun flygtigt — havde opnaaet noget Kendskab til Centraleuropa, Frankrig, England og — især — til det russiske Folk, *maatte* — med Djævlens Vold og Magt! — sé for sig gennem Mørket og Forvirringen al Fremtidens uundgaaelige Jammer og Gru.

Og de Tusinder paa Torvet stod fast paa deres Fødder, Time efter Time; i Stilhed.

„Hvorfor *skriger* I ikke?! — Hvorfor hujer I ikke! — som Kvinden i Barnsnød, naar Barnefad'ren er væk, hendes Bækken for snævert? — Aner I maaske ikke, hvilket Misfosters Fødsel af Aarhundreders „Civilisation“ og officiel „Christendom“ denne Nat forkynder? — Aner I da ikke, hvad der skal — og maa — komme *efter* Staternes Dødedans med hinanden: dans macabre mellem Landsmænd og Brødre?“ —

Jeg gik til mit Hôtel dén Nat med bøjet Hoved og tungt Hjærte. Thi, som i en Vision, saa jeg alt, alt! for mig.

Og det er alt gaaet, som det *maatte* gaa, indtil Dato.

Men — Linen er ikke løbet ud; Programmet er endnu ikke fyldestgjort. Ak, nej.

Den *Ungdom,* der voxede op, da Verdenskrigen satte sit dybe, sorte Skilletegn mellem Fortid og Nutid, *kan* ikke forstaa, ikke *fatte, den* aandelige og ethisk-moralske Skuffelse, som denne rædselsfulde Katastrophe i Sandhed var for den ældre Slægt. Forkynd den, naivttroende „Hellige“:

„Vaagn dog op, Menneske! — Vaagn og gnid Søvnen af dine Øjne: Se! — din Jesus, din Christus, din Frelsermand for din stumprumpede Sjæl og dit grimme Legeme, se! — *han* er en Chimære! et Afguds- og Gøglebillede, et Fatamorgana i dit Livs Ørken!“

Forkynd den overbeviste Troende dette. Og han vil ikke føle

større Smerte end mangen ærlig, moden Mand fornam, da han *maatte* opgøre Regnskabet mellem „Kultur“, „Christendom“, — og *den kolde, nøgne Virkelighed.*

Ja, det *var* onde Aar disse, efter 1914: Dag efter Dag Budskaber om noget Forfærdeligt. Dag paa Dag Ængstelsen for vort eget, lille, elskede Land, dette Land, der lig en hjælpeløs Fugleunge laa, med højt bankende Hjærte, i en brutal og forvildet Magts blodige Næve. Uge efter Uge Budskaber om herlige Egnes, stolte Byers infame Udslettelse af Jordens Overflade, Egne, du har gennemfaret, Byer, du har kendt, beundret. Atter og atter Budskaber om umenneskelige Handlinger, fuldbyrdede af Mennesker, du har kendt og agtet, har levet iblandt, har lært at beundre og elske. Hvilke Ugerninger tilskrev man ikke Kosakkerne, disse Mænd, som jeg har sét godlidende og kærlige som Børn i deres Hjemland. Og Tyskerne! — Og Tyrkerne! — herlige Folk, forinden Djævlen besatte dem.

Og, I høje Herskaber: „Djævlen“ er *dum* — i alle gamle Folkeslags Æventyr og overleverede Sagn, — det frygteligste en „Djævel“ *kan* være. Thi: „Djævlen“ er tillige „oplyst“, Lucifer: Den Lysbringende. Det viser sig med sønderknusende Sandhed: „Kultur“ bringer i og for sig ikke Menneskene hverken Sikkerhed for deres korte Tilværelses Fred og Lykke, eller Følelse af stolt Værdighed. Og — desværre: Om den *officielle* „Christendom“ kan man sige ganske det samme. De saakåldte „christelige Stormagter“ har, som almindelig bekendt, siden Masakrerne i Halvfemserne spillet „Trekort“ med „Djævlen“ med det armeniske Folk som Indsats, o. s. v. — i det uendelige!

Dyrtid og de uhyggelige Afsavns Tid kom — for *de fleste,* mens *Resten* dansede om Guldkalven. Mens Landenes fejreste Ungdom Maaned efter Maaned masakreredes, kvaltes, lemlæstedes i de nære Løbegrave, ved Marne, Yser, Verdun, — mens Epernay, den lette Champagnes skønne By, jævnedes med Jorden, — holdt rig, *dansk* Ungdom i Landets Hovedstad løsslupne Fester, hvor Snese af Tusinder paa én eneste Nat kastedes i Værternes Hue som Betaling for den mousserende „*Glædesdrik*“. Et nyt Proletariat holdt sit Indtog i Samfundets Haller: den *ny* Rigdoms. Et vrælende Chor af „Spekulanter“ fyldte Børsen. Samfundenes Spyfluer sværmede om Tidens Aadsler.

Men — samtidig reduceredes Lyset i Titusindernes' hidtil hyggelige Hjem til en osende Væge i en Flaske. Brændslet blev ikke til at betale. Levnedsmidlernes Pris steg og steg. Klæderne maatte vendes, og vendes igen, lappes og rimpes. Mænd i „3die Rangklasse“ gik stundom i Buxer, som en Tigger — venligt-indigneret — refuserede som uværdig Gave.

Saaledes gik nogle Aar. Og Tiderne blev trangere og trangere.

Mellemhandlere, „Agenter", Jobbere af enhver Art, Kædehandlere og Spekulanter, fiskede i rørte Vande, skummede Fløde, mens mangfoldige Smaakaarsfolk, Embeds- og Bestillingsmænd satte-til den Smule, de møjsomt havde erhvervet gennem et langt Livs Slid.

Og omsider rejste sig — nødtvungent — det stærke Krav om Løntillæg, Dyrtidshjælp. Hvorledes det senere gik, véd alle Nulevende. „Staten" gav med den ene Haand Dyrtidstillæg, mens den anden indkasserede de stigende Skattebyrder. Vi fik en Skattelov, der i sin Form og ved dens inkvisitoriske, ofte ret vilkaarlige Udnyttelse virker som en Svøbe og en Krænkelse paa mangfoldige ærlige Borgere. Ikke alle jævne Skatteydere *formaar* at *hitte Rede* i denne Lov og dens Retfærdighed. I Række og „Geled" stævnes de for Ligningskommissionerne. Fuldkommen hæderlige Mennesker, der har lagt deres Ho'der i Bløde som oversaltede Klipfisk under Udarbejdelsen af deres „Skatteblanketter", føler sig makulerede som „svigefulde", naar de trods al Protest — „sættes op i Skat". Trudsler om yderligere „Bødestraffe", naar „Sagen" indankes for Overskatteraadet, gør dem „møre". Overskatteraadet er Højesteret! — Jeg tør sværge paa, at denne Lov og dens Udnyttelse har voldet mangfoldige Borgere Uret og den bedskeste Krænkelse: En Mistænkeliggørelse nemlig, mod hvilken de ikke altid kan forsvare sig. Arbejdslønnen for *„Haandens* Arbejdere" steg og steg i Forhold, der snart mistede Kontakt med Prisstigningerne, mens „Intelligensen" fortsat sugede paa Labben. Af Frygt for „det røde Spøgelse" gav man Spøgelset „Cerberuskager". Det blev for en Del af Samfundet omsider muligt at leve uden at arbejde. Strejker og ulovlige Arbejdsnedlæggelser hører nu til „Dagens *Orden*". Og i Virkeligheden staar vort Fædreland trods alt — delvis i dette Øjeblik*) i den vilde, samfundsfjendtlige Sabotages usle Tegn. — Hvorledes skal dette ende?

Ja, denne Række af onde Aar satte deres dybe Mærke paa de fleste af os Ældre, — som Slagteren sætter sit Mærke paa 2den Klasses Kød. Og det var ikke alene Menneskenes Sjæl, der ramtes af en Følelse af Usikkerhed, Sørgmodighed, Skuffelse og vaklende Tro paa „Menneskeværdighed". *Hjemmene* maatte i højere og højere Grad give Afkald paa dén brede, gammelmodige Gæstfrihed, der hidtil havde været deres nedarvede, danske Sæd og Pryd. Husene oversvømmedes med „Ernæringskort". Ministerielle Instruxer formørkede Luften, Forbud med Trusler om Bøder, saa høje, at uformuende, hidtil almenagtede Borgere samt Borgerinder, der ikke havde *kunnet* hitte Rede i alt dette, vilde ha' fyldt Landets Fængsler til „Afsoning", i Aar og Dag, om de blev funden „skyldige". Husmødrenes Flertal vidste hverken ud eller ind. Heller ikke, hvorledes de skulde skaffe spiselig Mad paa Bordet ved mange Lejlig-

*) 1919.

heder. Uventede Gæster — og — i de første Krigsaar — stundom selve Familien maatte nu og da ty til Kro og Restaurant for at faa et godt Maaltid, — indtil Værterne fik skruet Priserne saaledes op, at ogsaa denne Form af „Gemytlighed“ af de allerfleste maatte opgives. Ingen Folkestamme paa Jorden er *saa* brølende „vild“ og raa, at den jo kender og kræver et eller andet „Nydelsesmiddel“. „Mennesket lever ikke af Brød alene“. Vor demokratiske Regering skænkede *Folket* en *reel* „Forbudslovgivning“, da den beskattede Vin og Spirituosa *saa* enormt, at kun *Rigmænd* og Krigsmillionærer fortsat kunde købe. Mens Champagnen — til 50—60 Kr. pr. Bouteille — fortsat flød i Strømme, Whisky etc. i uforstyrrede Kilder i de „fine“ Restaurationer, der snart mistede deres „Finhed“ og deres vante Publikum fra „før Krigen“, — savnede den fattige Stenslager, der i de barske Efteraarsdage sidder paa Landevejen og skræver med vaad Bag paa kold Sten over sit haarde Produkt, *han* savnede sin sunde, uskyldige Snaps til det tørfrosne Brød i Avispapiret. — „Frisindet“ og „demokratisk“ — sé her de mest voldtagne Ord i dansk Sprog!

Midt under Krigen præsteredes virkelig i Danmark den berømte „Forbuds-Adresse“! Man maatte smede efter Evne og Sindelag, mens Landet stod i Vaade. Denne — i alle Lande flerfarvede, — uhyggelige Bevægelse er et Slag i Ansigtet paa alle stolte og frihedskære Borgere, der i et Par Menneskealdre kæmpede for den sociale og politisske „Frihed“. Og — denne „Adresse“ kommer altfor sent: Den er ganske overflødig. I hele Sorø Amt er i en Befolkning paa 110,000 Mennesker i flere Aar kun anmeldt 2 Tilfælde af Delirium. At disse faa Tilfælde skyldes en faderlig Regerings Omsorg ved *Denaturering* af Alkohol, maa jeg anse for mere end sandsynligt. Dette er ma foi — en *djævleblændt* Foranstaltning. *Jesus Christus,* mine Herskaber! — forvandlede *Vand* til *Vin!* — for fattige Fi*skere.* Disse landlige Patienter har sjældent Raad til at betale 1,50 Kr. for et „Fingerbøl“ Spiritus hos vore hæderlige Beværtere. En ordentlig Rus vilde i saa Fald repræsentere en lille Kapital. Thi en midtsjællands Bonde har — som Regel — et herligt Nervesystem, der let taaler „en høj Snaps“, der ikke er blandet med Gift. I *Præstø Amt* forekom blandt 117,700 Mennesker i 1919 *ikke et eneste Tilfælde* af „Drankergalskab“. — Det var en ærlig og forstandig „Smaakaarsmand“, der ved sidste Valghandling forlangte Ordet og fra Balkonen paa Sorø Raadhus slyngede følgende djærve Ord i Hovedet paa Forsamlingen paa Torvepladsen:

— — „Det er at haabe, at vor Regering bl. a. snart vil sørge for, at *den fattige Mand* kan faa en *billig,* dansk Snaps igen til sin forbandet tøre Kost.“

Det gik med de andre „Nydelsesmidler“ som med Vin og Godtøl og Spirituosa. I lange Tider manglede Kaffe, hele vor Befolknings Yndlingsdrik — ogsaa Forbudsfolkenes, skønt Kaffe i tilstrækkelig Dosis virker „berusende“, ganske som Alkohol! I begge disse Nydelsesmidler kan man drikke sig fuldgod Rus. Ogsaa The forsvandt. Og Tobak! — De Erstatningsmidler, der falbødes til høje Priser, var bedrøvelige. Især den kunstige Tobak. Der forhandledes hér noget, der havde det mystiske Navn „Hedenold“, en graa, fnugget Masse, der lignede Mugg paa et Fad sur Vandgrød. Det var i Sandhed en frygtelig Urt! — Da der saa omsider kom virkelig Tobak paa Markedet, lagde Regeringen en lignende *umaadelig* Skat paa dén, som der var lagt paa Alcoholica! —

Der blev efterhaanden stille her paa Landet. Sammenkomsterne paa de gamle Gaarde, Klapjagterne, Familiemiddagene etc. etc. blev sjældnere og sjældnere. Thi dels var Stemningen trykket; dels var det for mange Hjem næppe muligt at skaffe Mad. Folk anmodedes i et postscriptum paa Indbydelsesbilletten, om at medtage Smørkort og Brødkort og Sukkerkort o. s. v. Men — som oftest glemte Gæsterne dette, og — næste Dag kom Smerterne for Værtsfolkene. Kort: Man lærte disse Aar, at trække sig tilbage i Sneglehuset, — saafremt man ikke „tjente“ paa Krigen; — reverenter talt. —

Nu, — alle disse Forhold var jo forholdsvis lette at bære, naar man mindedes Vilkaarene for de Lande, der var Krigenes Skueplads. Danmark havde den — rent ud — vidunderlige Lykke, det *Held,* at bevare sin Neutralitet og endda redde sit Sønderjylland delvis tilbage.

Denne Neutralitet i Forbindelse med de skitserede sociale Forhold under Krigen har dog sat Mærker paa vor Nations Pande, dybe Spor i dens „Sjæl“, Virkninger, som det ikke vil være en Børneleg at udslette. Dette: *kun* at være uvirksom, magtesløs *Tilskuer* til det uhyre Verdensdrama, virkede paa mangen Mand som noget af en Beskæmmelse. Kort: Verdenskrigen har ikke gjort nogen dansk Mand hverken stærkere, stoltere eller mere selvbevidst. Den *har forringet alt.* Ogsaa os. Den har svækket „Retsbegrebet“ og skabt mangen koldsindet Slyngel. Den er fulgt af uhyre Skattebyrder, „Forbud“ og „Foranstaltninger“ og en Skattelovgivning, der i sin Form og Udnyttelse virker hæmmende paa Arbejdslyst og privat Initiativ. Den almindelige, moralske Følelse er svækket, nedsat; Hykleriet, Angiveriet og den fejge Ængstelse for at „bekende Kulør“ er i hastig Vækst. — Der *er* Svamp i Huset!

Maatte vi opleve en Renaissance!

Anm. Dette Arbejde er fuldført forinden Sønderjyllands Genforening med Danmark *fuldbyrdedes.*

SLUTNING

Sorø Amt, Sorø Amt! — mine modne Mandsaars skønne Domaine! — Ak, om jeg var en Digter, vilde jeg i denne vaarlyse Nat, da jeg slutter mit aarelange Arbejde, synge dig, du Dejlige! min ærlige Sjæls Svanesang.

Og — alt mens jeg sang, stille, — vilde min søgende Aand ilsomt spænde ud sine Strænge — fra Karrebæk-Mindes blide Idyl — over Sorøs skønne Indelukke — til Halskovs og „Krusesmindes“ stolte Klinter, Korsørs yndefulde Riviera, som faa kender retteligen.

O, naar I, *mine* Strænge, var spændt over denne uhyre Luth, da vilde jeg i denne Afslutningens lyse Nat slynge min Sjæls stolte Plekter imod Jer. Og, klinge vilde I!

I vilde synge — *mit* Livs Harmoni. *I* vilde synge denne herlige Naturs, denne gæve, statelige Befolknings Trøstesang imod mig:

„Vi ved, at *du* elskede os.“

I Registret er forglemt følgende Henvisning:
Emma Reumert Pag. 28 o. flg.

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

MEMOIRER

II

HANS KAARSBERG

MEMOIRER

MEMOIRER

HANS KAARSBERG

MUTTERLILLEN. 1889.

MENNESKER Fortællinger fra Kaukasus og Danmark. 1892.

FOLKENE PAA NAKKEBJERG. 1895.

OM SATANISMEN 1896.

NORDENS SIDSTE NOMADE. Studier og Billeder fra svensk Lapmark Nord for Polarkredsen. 1897.

TRANGE STIER. 1899.

FOR EN VINTERAFTEN 1904.

JAGT OG JAGET. Udvalgte Skildringer. 1915.

MEMOIRER. Person- og Tidsbilleder. (1921). 2. Oplag. 1921.

FEMINISMENS AGITATION I DANMARK. Dens Sejr og Sejrens Pris. Spredte Bemærkninger. 1922.

STORT VILDT. 1898—1900. (1901). Anden Udgave 1923.

HANS KAARSBERG

MEMOIRER

TANKER OG SKILDRINGER

ANDEN DEL

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXVI

ANDET OPLAG
HERMED TRYKT IALT I 2000 EKSEMPLARER

PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

FORORD

Efter flere Maaneders Omflakken i Selskab med et Par Mennesker, jeg tror paa og holder af, i Lande, jeg forhen kun strejfede i Ensomhed og med en slunken Pung, havnede jeg hér i Klosteret.

Det er en imposant Ruin, vel fra den tidligste Middelalder. Men, ved en enkelt Mands Lune og Villie, er en Fløj restaureret til Menneskebolig.

Her er Ro; omsider. Intet fremmed Menneskes Stemme naar forstyrrende hérop i Bjærget. Sjældent ringer en uventet Besøgende paa Indgangsdørens rungende Klokke. Dén, der fra Napoli ad den prægtige Vej over Bjærgene er naaet til *Scala**), maa hyre en Rinaldo, der kan slæbe ens ringe Bagage ad den solhede Bjærgsti op til Sn. Cataldo.

C. en halv Time efter staar man i den anviste „Celle": Et snehvidt, hvælvet Rum med Marmorgulv og Fløjdør ud mod de dybe Balconbuer. Og, gennem Buen ser dit Øje, — oh, Ven af Guds Gaver! — *dybt nede:* Klostrets bugnende-rige Vinhave i Terrasser strækkende sig helt til Klostermurene, Figentræer med modnende grønne og sorte Frugter, mørke Plantninger med ildrøde Tomater, og mange andre Gavn- og Prydvæxter bryder Vinjernes ensformige Yppighed. Over nære og fjærne, brune og blaa Bjærge, bort over den dybe Kløft, der adskiller Scala fra Bjærgbyen *Ravello,* møder dit Øje — *langt ude:* Havet, lunefuldt skiftende i Farve, prægtigt i Dagens Sol, prægtigt i Nattens vældige Maanelys.

En er Himlen nær hér. Man kan, om man er lydhør, høre Englebørnene folde deres store, hvide Svanevinger, naar de beder deres Aftenbøn til den gode Gud.

Og, — Vinen er god *héroppe!* — Skaal, I, mine faa forstaaende Venner! — Vi *har* Cisterne hér. Men, — jeg labber ikke af dén som et andet Kre'tur. Vinen hér har ikke den italienske — og spanske — Vins saa hyppige Eftersmag af gærede Pærer og Stikkelsbær, og sur Sved, og Paternosterbaands-Suppe. Det er, kort og godt, Vin, uden Beskæring med Brændevin og „Kulør-Extract" og ætherisk „Bouket". Sure, tvære, bedrøvede Mennesker bli'er venligere a' den. Og, den beruser ikke.

*) *Presso Amalfi, Provincia di Salerno.* — **Ogsaa paa Sicilien findes et Scala.** (.

Det var *hér,* jeg efterhaanden glemte det skuffende og næsten beskæmmende Indtryk af, i flere Aar forgæves at ha'e rendt Panden mod mit Fædrelands Forlæggeres Porte: „Du er læst. Men ikke go' Handelsvare." — „Kaviar for den store Hob," sa'e salig Peter Nansen en Gang i en fjærn Fortid. Han var — i Reglen — en høflig Person. Jeg rejste mit Ho'de, genvandt min sikkre Tro paa Fremtiden, skabte dette Arbejde, — i Tro, Haab og Kærligheds Tegn.

Mens første Del af „Memoirer" bl. a. behandlede navngivne Personligheder, formede denne anden Del sig intuitivt paa anden Vis: De Menneskeskæbner, dé Oplevelser og Tilstande, som hér omtales og — delvis — skildres, skal intet levende Menneske formaa at behefte med nogen bestemt Adresse. Dette gør en Skribent friere. Og, jeg hader — ærligt og redeligt — „Nøgle"-Skrifter. Ingen dansk, højliterair, kritisk Myreløve vil med Held lure paa Bytte for sine travle Kindbakker, naar dette Arbejde vandrer ud i den literaire, danske Steppe.

Dette Arbejde er, — jeg skønner det meget vel selv, — uroligt, springende. Ikke, fordi det er Hastværksarbejde; ingenlunde! Men, fordi jeg — ganske uvilkaarligt — *maatte* benytte denne Form, for at faa sagt, — eller dog antydet, — hvad jeg ønskede at sige, saa kortfattet, at min Forlægger gad snappe efter Madingen.

Med disse Ord overgiver jeg denne Bog i mine faa Læseres Hænder og til deres Dom.

Salve & me ama!

Klostret St. Cataldo. Octbr. 1925.

HANS KAARSBERG.

BARN — KVINDE — MAND

VORT stakkede Liv begynder og ender, som bekendt, med en Gaade. Og — *denne* Gaade vil til evig Tid forblive uløselig.

Dét er godt for Menneskene, dette: Intet at *vide* — dybest tænkt — om „Liv". Intet om „Død". Intet om, hvad der — maaske? — gik forud for Individets Incarnation i *vor* Klodes hastigt slidte Klædedragt. Intet om vore „Personligheder"s Skæbne, naar vort Legeme har sukket for sidste Gang. Mangfoldige orthodoxe, dogmatisk-troende Tilhængere af den christelige — samt flere andre ophøjede Religioner — er saa lykkelige at finde Hvile for deres Sjæl i deres hellige Skrifters Aabenbaringer samt disses Fortolkning ved de Skriftkloge. Men, — mange Millioner af religieuse Søgende, Christne, Muhamedanere, Lamiter, Budhaister m. fl., — maa vedblive at erklære sig for Uvidende; — naar de er ærlige.

Det er godt for Menneskene, at de aldrig skal kunne løse Livets og Dødens Gaade. *Thi:* Denne vor Uvidenhed om Begyndelsen og Enden *er* Livets vældigt manende, dets evige Appel til vort Tankeliv, dets alvorsfulde, ægte „Romantik". Paa denne, snart af frydefuldt Haab, snart af Angst, snart af rolig Bien omflydte Uvidenhedens Klippeskær, burde al smaalig Ufordragelighed strande. Og, naar den ophøjede christelige Religion i Aarhundredernes Løb har krævet flere Ofre, mere Baal og Blod og Brand og Marterkvaler end nogen anden, saa er det ikke „Religionen"s Skyld, dén, hvis Hovedgrundsten er Kærlighed. Men, — det er de vexlende, menneskelige Fortolkningskunstneres Værk, Himlens selvbestaltede Skjolddragere for Vorherre, hans Angangkokker paa Jorden. — „Djævlen" har aldrig nogen Tid haft kraftigere Vaaben i Hænde, end de vexlende „Gejstligheder"s hæsblæsende Kamp for Dogmatiken. Men, — Dogmatiken er ikke Christendom som saadan.

Vi kan ikke fortænke hverken Lægmand eller Lærd deri, at han anser Fødslen af hans Barn for et Under. *Thi:* Fødslen *er* et Under, ganske som Foraaret. Og en Læge, der har hjulpet et stort Antal

Kvinder over mer' eller mindre vanskelige Fødsler, og som overhovedet giver sig Tid til Overvejelse, han maa gi'e Lægmanden Ret.

Vi *sér* Kvindens voxende Frodighed. En kærlig Natur skænker ofte en hidtil svag Kvinde en paafaldende og skøn Opblomstring, naar hun skal vorde Moder. Det modsatte kan, som bekendt, være Tilfældet hos Disponerede. Men, som oftest gaar en sund Kvinde, der i sand Kærlighed har givet sig en brav Mand i Vold, glad og forventningsfuld Fødslen imøde.

Den gravide Kvinde kan — og ret ofte — være meget skøn. Jeg har set adskillige „grimme“ Kvinder, som under Graviditeten baade aandeligt og legemligt ligesom „tiltog i Velbehag for Gud og Mennesker“. Deres Øje blev klarere, roligere. Deres Blik dybere. Deres, før saa fattige, kvindelige Ynder, rigere, frodigere, „gladere“. Deres Sind, fuldt af næsten mystisk Forventning, lysere, kærligere.

Saa *hører* vi en skønne Dag Barnets skingre Hilsen til Liv og Lys! — — Dén, atavistiske, naturbestemte Glæde, der da fylder en *naturlig* Mors Sjæl, endog en fattig og graa, er — for mig — Kvindens herligste Smykke, det er som en Glorie om hendes Hoved, — selv om dette Ho'de i andre Retninger kan være ret besværligt i den daglige Omgang. Hvor ofte saa jeg ikke *Barnets* Fødsel give Anledningen til, at et uroligt, ufredeligt Ægteskab, under den gensidige Tilgivelses festlige, jah! næsten religieuse Sødme, fortsattes i Fred, Kærlighed og fælles Gammen.

Og „Underet“ lever fremdeles: Vi følger de kvindelige Organers Tilbagevenden til omtrentligt deres Tilstand før Graviditet og Fødsel. Hendes Bryster, — forhen maaske fattige og uskønne, — er under Graviditeten yppigt udviklede. Vi lægger Barnet i hendes Arm. Og sé! — naturbestemt „falder det til“ og drikker den søde, nærende Mælk. Det lille Barn dier og dier. Trives og bli'er stort! — Efter faa Ugers Forløb kan det „skønne“; det første — saa vidunderligt smukke Smil lyser over dets Ansigt. Dets gaadefulde Øje søger Moderens. Snart kan det paa Opfordring løfte sine Arme og vise, *hvor* stor det er!

Sig: „Alt dette er en Hverdagserfaring. Hvorfor saa — lyrisk?“ — Og jeg vil svare: „Mon ikke vort Samfund just fortiden har Brug for „„Hverdagserfaringer““, ganske særligt paa *dette* Omraade? Mon dog ikke? — Sæt Jer roligt ned og bekvem Jer til at læse visse Romanleverandeurers haarrejsende og udpenslede Skildringer af en Barnefødsel, og I vil hylde min Forkærlighed for Omtalen af det ganske Almindelige, det Hverdagsiagttagne. Disse, som Literatur betragtet, ganske ligegyldige Værker sluges under Angst og Bæven af Tusinder af unge Kvinder. *Resultaterne* af denne Læsning: „„Fødselsskræk““ kender *vort* Samfund kun altfor godt.“

Nu, — Resultaterne af Naturens Kraft i den gravide og fødende Kvinde sér vi, alle. *Men,* den allerinderste Grund for denne mægtige

Livsudfoldelse er en Gaade. Videnskaben kan ganske vist oplyse os om mangt og meget. Alt forlængst studerede den jo med Udbytte Hønseæget og Kyllingens Udvikling m. m. m. — — —

Men, — angaaende Livs og Døds *allerinderste* Gaade véd vi intet.

Vi er jo alle kommen ganske uden personlig Medvirkning endsige Forlangende til denne Verden, et bitte lille Sandskorn i Uendeligheder af Verdener. Kort: Vort Liv *begynder* med en Fordringsløshed, en Beskedenhed, — en Mangel paa „pose“, — der ikke *kan* fortsættes paa denne Klode.

Men, — ikke nok hermed: I vore, saakaldte „moderne“ Tider — der ikke er mere „moderne“ end dén, da Herkulanum og Pompeji pludseligt begravedes under Vesuvs glødende Aske, — fødes en Mængde Børn mod Forældrenes Ønske, ved et rent og skært „Uheld“. Eller: ved et lykkeligt Held! Dét nemlig, at to Mennesker, der gløder i sand, ethisk og mystisk-sensuelt begrundet Elskov, dog undertiden „gi'er Fanden“, som Nordmanden siger, — eller Gud, som jeg foretrækker at udtrykke mig, — i alle Forsigtighedshensyn. — Held med disse To. Og, — leve det Barn, der, sundt og højrøstet, svinger sig gennem „Arnen“s flammende Ild — ud i Livet, — som vore stærke Forfædre, „Kæmperne“, gennem Gildeshallens røde Baal!

Vi har — bl. a. her i vort Land — oplevet, vel snart delvis overstaaet, en *„Opvigling“* paa Procreationsspørgsmaalets Omraade, der en Tid lang virkede nærmest forsimplende og demoraliserende. Naar selvbestaltede Ansvarsløse og fagligt Uvidende paa et saadant Omraade vover at optræde som galende Reformatorer paa den formentlige Mødding, — saa *kommer* der Bagslag. Criminalogien viser bl. a. dette. Allerede *forinden* de senere Aars banale Forkyndelse for tilfældigt sammenløbet Entré-Publikum, var *Respekten* for det *nyfødte* Barns Liv stundom ufattelig ringe, Moderkærligheden, — dog nærmest hos Ugifte, — ofte ganske kvalt af Bekvemmelighedshensyn og Egoisme. — Da en, iøvrigt „flink“ Tjenestepige en Dag for nogle Aar siden ha'de født et kønt, fuldbaaret Barn i Dølgsmaal paa sit Kammer, dræbte hun det paa den brutaleste Maade ved Stik med en Sax. Hun sad i kortere Tid i Varetægtsarrest og fik en overordentlig mild Dom. Men, — hendes Mor yttrede til Arrestforvareren: „Dét er osse no'et at straffe hende for! — saadan en Smule nyfødt Barn!“ — — Enhver beskæftiget Læge kender adskillige af disse triste Tilfælde. Og, — jeg nærer ingen Tvivl om, at denne Form af „Respekt“ *efter* „Opviglingen“ er bleven endnu mindre end forhen.

Ja, ja! — I vor Sidstetid føder et ikke ringe Antal af — *navnlig* — *helt velstillede* Mødre deres Børn i højstemt Ve og Vok og med et argt

Øjekast til den, efter deres Betragtning *ene* Skyldige. Og — denne „Forbryder", denne egoistiske, brutale og slette „Kammerat", han staar, tvivlende og krænket, i Stuen ved Siden af „Torturkamret" med Næverne i Lommen, stirrende — desorienteret — ud mod Nattens Gadeliv, op mod den hvalte Himmels roligt blinkende Stjærnehær; — (ak! Mælkevej!) — Han er ikke glad, som en Far ellers *altid* var — *forhen.* Han er ilde tilpas, — som dén, der har spillet i Tombola'en for „de Ubemidlede", længe, længe. Og tilsidst: vinder — en Avekat!

Nu, — er de uindbudte Børn svagere, daarligere begavede, end de velkomne? — *Jeg* har aldrig erfaret dette. Og jeg har dog i Aaremaal fulgt adskillige. Tværtimod har det undertiden vakt min Interesse, at se disse Uskyldige meget tidligt udvikle kraftig Sundhed samt en vis Snedighed i deres daglige Væren og Færden: Flere *Drenge* fingerede saaledes at snyde deres ækle Næser i de tynde Pandekager, for at blive fri for at dele med deres Søskende eller Kammerater. Eller de borede i samme Hensigt deres snavsede Fingre i Fidtebrødet. Eller de trak sig ilfærdigt tilbage til Skolens væmmeligste Steder for at *fortære* — i social Fred og skjult for Menneskene. Og enkelte *Pigebørn* stod ikke tilbage i Karrighed; udviklede allerede i Rottehale-Piskens Periode en lidet barnlig Trang til Pynt; og deres gode Mødre maatte som Regel knibe dem i Bagen for at drive dem til til at gøre den allermindste huslige Nytte. —

Denne Mangel paa Selvbestemmelse angaaende vor Existens her paa Kloden turde — ikke altid os selv bevidst — være det egentlige, dybere Grundlag for de saakaldt modne Menneskers Anerkendelse af de smaa, ofte saa tidligt højst uartige Børns „Uskyldighed", for vor Deltagelse for disse Uskyldiges*) eventuelle Sorg og Ulykke, for det brødefulde Samfunds Umage for at holde disse ganske syndfri Menneskespirer ilive under menneskeværdige Vilkaar. Alt — i stille Haab om, at de vil vorde — som Knapper, støbt i samme Støbeske som dét Samfund, til hvis Tjeneste de er født, — akkurat som „*vi selv*". Hvilket Haab stedse for mit Vedkommende har skabt end yderligere Deltagelse, ja! Medlidenhed med dé smaa Børn, det — omsider og endeligt — lykkedes mig at vrikke-ind i denne Verden, dén, de ofte nok senere i Livet vil faa mer' end nok af.

Overalt, hvor jeg i denne brogede Verden har sat mine skæve Hæle

*) Da en rasende dogmatisk udrustet Skolemester, der selv ingen Afkom ha'de, en Dag stod og stirrede paa en af vore Drenge, der laa og hylede i sin Vugge, umusikalsk og utrættelig, udhrød han omsider, philosofisk-triumferende:

»Jah, sandelig! sandelig! er det — *Arvesynden*, der skriger ud a' ham! — Ingen ka' tvivle herom.«

Drengen ha'de Durkløb. Havnede senere som Plantageinspektør i Centralafrika i engelsk Tjeneste. Dér ha'de de Forstoppelse. Men ingen »Arvesynd«.

i Landenes Jord og Sten og Sand. har Kvindens reeleste og skønneste Smykke været hendes Moderkærlighed. Hos Kåwkasiens Nomadefolk, hos det høje Nordens, hos Spaniens og Italiens fattige Almue, o. s. v., o. s. v. — overalt elskede Kvinden sit Barn, *naar først det var født.* Dette udelukker ikke, at der i Etnographien næppe kan paavises én eneste Folkerace eller Stamme, der jo ikke har opfundet Præventivmidler mod Graviditet, *især* naar Folket lever i Armod og hos Overklasserne. Som almindelig bekendt — i alt Fald mellem Læger, — er *Fostermord* i mange Lande stærkt udbredt. Jeg har andetsteds berørt dette Forhold og vil ikke hér omtale det atter. *Men,* — jeg har gennem mit lange Liv, som Rejsende, som interesseret Iagttager og — ikke mindst — som Fødselshjælper og vel beskæftiget Læge i en stor Befolkning, hvis Tillid jeg ikke har savnet, *aldrig nogensinde sét, at Moderkærligheden har svigtet, naar først Barnet var født;* aldrig — *hos aandeligt normale Kvinder.* Dé *Barne*mordersker, jeg — i 25 Aar — som Retslæge har maattet afgi'e „Erklæring“ om, har jeg, saa vidt jeg mindes, og — jeg husker godt, — kunnet undskylde med „mangelfuld Intelligens“, Stupiditet, mental Abnormitet m. m.

Barne-Mord kan — for mig — som Regel og i civiliserede Samfund kun opfattes som Udslag af kvindelig *Degeneration.* Analogier savnes ikke hos Dyrene: Den frihedsberøvede Tiger og Løve æder ikke sjældent sine egne Hvalpe. Den evindeligt indespærrede Kanin ligeledes. Den overfedede, farende So maa nøje overvaages, at den dog ikke strax skal æde sine smaa Grise. — — En Dame af mit nøjeste Bekendtskab lærte — *dén Gang* for et stort Vederlag for Lærdommen — i et Par Aar Husholdning paa en gammel, historisk bekendt Herregaard i Vendsyssel. Herremanden benyttede de unge „Lærefrøkner“ — ligesom det anbefales i Reklamen for „Pears Soap“ — til *alt* „Landvæsen“. Ogsaa til, ved Lyset af en Staldlygte og væbnede med en lang Medestang, at vaage om Natten over de betrængte Søer. Jeg sér endnu grant for mit Øje disse kønne, frodige og friske, unge Møer siddende paa en Tønde i Stangafstand fra Soen, — ivrigt studerende Ingemanns Romaner samt „Hjortens Flugt“, — — med smaa Sideblik til Soen. En saadan „Ungdomserindring“ — mon den, dybere analyseret *i sine Virkninger,* ikke skulde være mere *værd,* end en flagrant Maskeradenat, en „henrivende“ Restaurantmiddag med „Dans mellem Bordene i vexlende Belysninger“? — —

Jo ældre en Mand bliver, desto mere uvilkaarligt holder han af *Smaabørn.* Synet af det lille, hjælpeløse Barn, — selv om dets klare, milde Øjne møder mine med deres sære, forskende Smil, midt i et Ansigt, tornaderet i en neapolitansk „Basso“s Snavs, i en gammelspansk Alcazar de Sn. Juans graagule Støv, i Nomadeteltets noget klæbrige

Ansigtsgrums, — *dette* Syn gør én paa en underlig magtfuld Maade „blød om Hjærtet". Jeg modarbejder hos mig selv al billig Sentimentalitet, dén, der som en forræderisk, gul Slange „latet sub herba" i vor Sjæl, for — nu og da — at glide frem i Flødelaget af vor elendige Aands Tykmælksfad og hvisle sit: „Gi' en Mark, kære Ven! Og — du vil fornemme dig *g o d.*" Alene af dén Grund vil jeg tilføje: Selv om *alene det lille Barn,* — mens jeg — ak! — koketterer med det, — *gi'er noget,* nemlig, naar det pludseligt gør i Bleen — eller ud i det Fri, — mens jeg ikke gi'er en Peseta, saa — — — Ak, ja! —

Og saa *en Kvinde!* dette Barns *Mor!* Naar *hun* — nu og da — hiver Snørelidsen i forvildet Hastværk væk fra sin hullede Sko og snærer den om sit Barns saa bløde Hals, stundom Uger efter Fødslen, — efter at hendes Barns Øjne har *smilet til hendes,* — er saa en saadan Handling virkelig *nogensinde* forenelig med *sundt* Menneskevæsen, med atavistisk Pattedyrsnatur? — Vi *har* i Nord som i Syd og Øst og Vest kvindelige Megærer. Men, — *ligeoverfor Barnet* har Nutidens sociale Liv *endnu* ikke gjort dem hverdagslige. En ond, navnlig hævngerrig Kvinde er, — som før sagt, — ondere i sin Fryd over at *kunne* skade, i sin frygtelige Trang og Drift til *Magtudfoldelse,* — ondere end Djævlen selv og hans Oldemor og alle hans Dæmoner tilsammen. Og — meget snedigere! Dog, — disse Ulykkelige, *er* de „Straffeobjecter"? — *Er* de ikke *gale?* — Og, — hvis *ikke,* saa forekommer det mig, at Tilfredsheden ved at være et „homo sapiens", ɔ: *én af Selskabet,* vorder endnu meget mindre, end den er for en Del af os, mere speculativt anlagte Verdensborgere, Byfæller, Familievogtere, Dag- og Natvægtere, og andre Bondetampe for Vorherre.

Ingen Skabning paa denne Klode kan — med Sjæl og Legeme, — (hvis hun *har* „Sjæl") — elske sin kønslige Modsætning som en god, sund, naturlig Kvinde.

De højtstaaende Dyr, — Hunden f. Ex., — besidder saa mærkelige „aandelige" Egenskaber, at jeg en Gang — for c. 100 Aar siden — i en Skildring af en gammel Jægers ensomme Nattevagt, Julenat, hos sin trofaste, døende Hund vovede at antyde, at dé to — *muligvis* — kunde mødes i de hinsidige, utvivlsomt saavel paa Haar- som Fjervildt hovedrige Jagtmarker. Hvilket ha'de tilfølge, at en brav, yngre Kaldsfælle, Dogmatiker, saftig, som en ældre Klipfisk, skriftligt meddelte mig, at *han,* da han ikke kunde *taale* at indaande samme Stueluft som en Mand, der vovede at formode, „at en Hund kunde besidde en Sjæl, som Gud vilde bevare", havde „unddraget sig at møde ved det nærforestaaende Lægemøde". *Han* endte som en, utvivlsomt virksom Missionær i Borriobullaba. Og — han har ligesaa utvivlsomt ændret

sine Begreber. *Jeg* mødte, som sædvanligt, ikke. Og — har aldrig tænkt paa dette „Tilfælde" før nu. —

Dog, — selv det klogeste Dyr mangler utvivlsomt, — hvilket Adjectiv i dansk Sprogbrug virkelig antyder en vis Tvivl, — *Fantasi.*

Denne sjælelige Egenskab er os Mennesker skænket i fuldt Maal. I fuldeste under vor Færd i Elskovens, i Kærlighedens, — i „Jomfruens Tegn", — det sidste navnlig for Mandens Vedkommende.

Den *sunde, ægte, normale* Kvinde er *skøn,* naar hun elsker. Hun *er* skøn — for en klarsynet Iagttager, selv om hun hidtil har været stemplet som „grim". Hendes hele Personlighed drager, — under Engles, Fauners, Bøgepurrers, Nattergales, Sct.-Hans'-Ormes, — samt lysende Snudebillers daarende skønne Concert ind i dén lyse, gøglende Livets Vaarnat, hvor alt bliver relativt, udvisket-taaget. Men betagende mægtigt! Hun *er* i denne hellige Naturtilstand stor. Hun føler sig mægtig. Og med dyb, ærlig Grund. Thi: hun *er* det. Hun føler sig skøn. Thi hun *er* det. —

En saadan Kvinde er værd at elske for en stolt Mand! *Thi:* Hun *er* hans. Og frydefuld ser *han* paa sit Ansvar. *Thi: Hun* gør *ham* større, betydeligere. *Han* hende. — Og — dog er de, mere eller mindre bevidst, begge Egoister.

Om nu denne Kønnenes vældige Triumph *over hinanden* kan bære et „allgemeine Ehenschaft" i Fryd og ærlig, huslig Gammen op over Hverdagslivets Andemad, — er altid — et Forsøg værd.

Det lykkes *endnu.* Ikke sjældent. Jeg kender, — ganske nøje, — Ægtefolk, der — ikke ved hæslig Vanemagt, men af Gudens knitrende-varme, mildt — — maaske lidt moquerende-leende Naade, trods alle et snævert Samlivs uundgaaelige Stridigheder, samlever i Samfundets Bur som tvende, fortsat — i alt Fald om Helligdagene — blidt-kurrende Turdelduer. Og, — efter at Kvinden, samtidigt med at gøre alt, hvad hun formaar for at „ligne et Mandfolk": Skære Haaret — hendes skønneste Kønsmærke, — a' Ho'det, barbere sig i Nakken, skære $1^1/_2$ Alen af sin Kjortel, — — hvilket *Bødlen* skulde gøre for blot et Par Hundredaar siden ved Skøgerne, før de „joges af By", — — efter at Kvinden, siger jeg, har gjort alt, hvad hun formaaede, for at ligne Hanfolket, er trængt — ofte nok til nedsat Pris — ind paa Mændenes Arbejdsmarked, har erhvervet Ret til at slutte sig til Mandens politisk-sociale Fjender, til at kræve offentlig Pengeerstatning for et — uforberedt — Smækkys i en Port efter en tillidsfuld-glad Aften med Jazz paa aaben Estrade, — — *efter* alt dette — uhyrlige Fremskridt! forekommer det *mig,* at Kvinden ikke har — hm! — opnaaet: at *ligne,* mere end forhen dét Køn, hun — simulerende — efter hendes mange offentlige Udtalelser — synes at ville anses for at foragte. *Kort:* „Kvinden" — ligner, trods alt, — kun ét eneste Væsen: *Sig selv.* — Men, — ma foi — ikke „os andre".

Og — saa ligner hun — til evig Tid: *Barnet:* — *Hendes Frelse.* — Sat sapienti.

Den første Fødsel er for talrige Kvinder som en Revolution i deres psychæ. Som Sommerfuglen gennemgaar *hun* en Række „Forvandlinger". Den første: hendes Modning fra Barn til Kvinde. Den anden: fra Kvinde til „Elskerinde"; — sit venia verbo, — *fordi* det er saare sandt. Den tredie: fra Elskerinde til Moder. (Lærde Folk og Læger af Betydning har ogsaa for Mandens Vedkommende opstillet flere stærkere udprægede Phaser i Udviklingen. Men, — en *logisk* Parallelisme kan i Sandhed ikke antages). Endelig: Kvindens fjerde „Forvandling": fra frugtbart Individ — gennem „Klimax" — til ufrugtbart homo sapiens. Muligvis for at trøste Kvinden i hendes — ganske overdrevne og ganske falske Frygt for „Klimax", har man opfundet en „masculin Klimax": At dette Begreb er *fabrikeret* af en Art Forekommenhed, staar *mig* — efter 50 Aars vidtstrakt Iagttagelse paa min Vandring gennem Menneskeskarer og Samfund — ganske klart. Personlig har jeg oplevet flere Tilfælde, hvor *Kvinder* har født *efter* det 50de Aar. Født store, kraftige Rugbrødsbørn, der — pludseligt — med et rusticost Initialvræl! — afbrød de Lærdes langvarige Discussion over Themaet: Fibromyom*) eller — no'et andet? — Men, — jeg har iagtta'et mange, mange flere Tilfælde, i hvilke kraftige *Hædersgubber, saa* højt oppe i Aarene, at vi andre maatte ligesom bøje Ho'det langt tilbage, om vi skulde kunne kigge op til Toppen af Kulminationstallet, er vordet lyksalige — og, navnlig, — *ubestridte* Fædre til et buttet og intelligent Afkom. — Dé „Barselgilder" slige, *i Aar* gamle, i *Sind og Skind* fortsat unge, Elskovslivets roligt-aandende Høvdinge gjor'e — „til deres kære Hustruers Ære" — var stedse uhyre splendide, prægede af ærlig Gammen, af naturbestemt Jubel, ja! af endog usædvanlig loyal Tak til Gud. Mens, — adskillige, langt yngre Haners festlige Kaglen ved lignende Lejligheder ha'de en mat Klangfarve, en grumset „Kulør", og ledsagedes af slette Gæsters og moralske Knoldesparkeres indiscrete Fosen til hinanden eller deres — evigt-forstaaende! — „Borddamer"s ækle Lægge *under* Festbordet.

Denne *Kvindens* tredie „Forvandling", dén til Moder, medførte i mange Ægteskaber — ogsaa for *Manden* en ganske uventet Krise. Hun, Kvinden, ha'de i hans Forlovelsesring ladet Guldsmeden dybtindætse: „Min Kærlighed! — for Tid og Evighed", med Dato og Aarstal. Fuld af ærlig Faderjubel ha'de han modta'et denne lille, — noget rødblissede Elskovsfrugt i sine stærke Arme. Han ha'de omfavnet, i Ekstase! sin yndige, ædle, og — oh! saa rige Hustru. For Gjordemorens ubeskrivelige Dygtighed ha'de han — med højt løftet Pokal!

*) En godartet Underlivssvulst.

— ved Barselgildebordet udbragt en Skaal. Alle Gæsterne maatte — tilskyndede ved hans Emphasis — rejse sig og drikke-*ud!*

Og den gode og velnærede Kone gør et lidt moderligt Knix for Selskabet og bærer — efter gammel Skik i Slægten — med et forbeholdent Smil, ganske som Smilet i alle de forudgaaede „Kapitler“, — Elskovspantet Bordet rundt, at alle kan beundre det i dets snehvide Englecostume.

Ægtemanden sluttede: „Kære Venner og Veninder! — sku' no'en a' Jer komme — i Betryg, — om jeg saa maa sige — i en saa rædsom Situation, — som min! — *saa,* — saa *henvend Jer til Fru Olsen!* der staar dér — med dette lille, yndige Baren.“ Og, overvældet af sit Føllsesliv, tilføjer han — eventuelt, (jeg *har* oplevet det): „Jeg — — Jeg *elsker Dem! Fru Olsen,* — for hvad *De* har udrettet i *dette* Hjem! — Skaa-aa-l!“

Nu, — Festen er forbi; snart. „Fadenglæden“ — fortsætter. Men, — er *dén* nok i et fra Forberedelsesperioden stærkere kønsligt understreget Ægteskab? Nok til *gensidig* Lykke? — Nok *for Manden?*

Jeg maa svare hérpaa med det ene Ord: *Sjældent.*

Det er ikke almindeligt, at en god Mand, der fortsat elsker sin Hustru, i Længden kan tvinge sin erotiske Sjæl til — ærbødigstforbindtligst — at „leve af de Smuler, der falder fra de Riges Bord“. De Rige: dét er Mo'ren og Barnet, — en gensidig Afgudsdyrkelse. *Han?* — — Han føler sig ofte nok som et forholdsvis velsét, taalsomt, uundværligt Skaffedyr i den unge Husholdnings Tilværelse. Han bliver ganske vist — — stundom lidt „stramtandet“ og under discret Antydning af Barnets uheldige Arvtagning efter *ham,* — — consuleret, naar Ungen har vrælet saa længe og voldsomt, at Madame befrygter et Hjærnetilfælde, eller en Mavebristning, „Vand-i-Ho'det“, Nedslugning af et Søm, en Knappenaal, en Sax, 1 Kr. 35 Ø., som — den imbecile Tjenestepige! netop ha'de lagt fra sig paa Bordet — „lige for Næsen af“ den intelligente Slughals. Men, — hvad siger dét? Madame, der *har* læst Dr. med. Sauerweins store, dyre Bog: „Vejledning for unge Mødre til Erkendelse samt Behandling af vore Børns Sygdomme“, Leipzig, 15de Oplag, — Madame, der siden Fødslen omgaas privat med den højst-erfarne og selvtillidsfulde Gjordemor Olsen, „kyndigere end de fleste Læger“! — *hun* skammer sig ikke ved at erklære:

„Jeg spørger *dig,* Charles, fordi *vi begge maa* dele — og *føle!* — vort frygtelige! — Ansvar for vort lille Barn. Ikke, fordi jeg tror, at *du* — allerinderst! — har Følelsen af, hvad og hvormeget det gælder om i slige Tilfælde. Thi: *du* elsker ikke vort Barn, som *jeg!* Og — det er Pligten, ikke egentlig Tilliden, der begrunder, at jeg saa ofte raadspørger *dig*“ o. s. v. o. s. v.

Jeg har oplevet mange af slige huslige Scener. Thi: naar en ærekær Ægtemand bliver *beskyldt* for Egenskaber, Tendenser, daarlige

Handlinger o. s. v., som han end ikke i den fuleste Drøm har hæget i sin syndige Sjæl, — saa bliver han, tilsidst, opbragt. Og — saa er „Scenen" i Gang! Ganske kullede Faar faar stundom ligesom Horn i Panden af Arrigskab! De stanger — má foi! — deres ulyksalige Mandfolk — lige ind i Hjærtet! — Stanger og fnyser, og — ender med at hensmelte i én, *dem selv* befriende Graad, med Taarer — saa store som Runkelroer!

Tilkaldt under ovenfor omtalte Explosion i Ægteskabs-Amorinernes underlige Værksted for Samlivets Gobeliner, hørte jeg en Gang den intelligente, aldeles exemplariske Ægtemand, da han omsider fik Ørenlyd, med dyb, rolig Basstemme — de profundis — svare:

„Resultatet er — for mig — af dine saa mange og ubeherskede Ord, min — dog saa kære Leopoldine, dette: Du *raadspørger mig,* — trods alt — om Aarsagen til Barnets Uro. Mens *du* — hmh! — talte, har *jeg* tænkt over det" — —

— — „Og, hva' *svarer* du da? — *Svar dog* — i det mindste!" afbrød hun hulkende.

„Loppe," sa'e han i en Alvorstone, som talte han ned i en Afgrund, til et fraadende Hav, en tom Petroleumstønde. — „Loppe."

I dette Øjeblik traadte jeg ind fra Sideværelset, hvor jeg — tøvende — havde anbragt min høje Hat, mine Handsker, Stok og Slængkappe.

„Loppe, naadige Frue," supplerede jeg. „Højst sandsynligt."

Hun ilede med — under søde Modersmil — at afklæde Barnet. Og — ved forenede Kræfter — lykkedes det den kære Charles og mig hurtigt at fange Dyret.

Det var en uhyre stor, overernæret Familie-Loppe, der sikkert længe ha'de bragt Ufred i Ægtefolkenes Samliv. Den var af dén Slags, der optræder i „Loppetheatrene", travende i skarpt Trav paa Slapline med hele sin ækle Familie efter sig i en rigtig Landaulette, uden Hoste eller Spor af Aandenød.

Oh! — vogter Eder, mine ærede Læsere, i Ægteskabet mere end noget Sted paa Jorden, for „de *smaa* Dyr".

Dé *kan* være Ulyksalighedens snigende Aarsager.

Og, — de er ofte sværere at bekæmpe grundigt end Løven, Tigeren og den kluntede Elephant, der skal ha'e sin Snabel i alt.

Nej! — En Mand *kan,* om han er normalt udrustet, ikke i Længden „leve af Hustruens Moderkærlighed", der i vort Samfund ikke sjældent anta'er ganske abeagtige Former. — Hvilken Skæbne venter da i slige Tilfælde *ham?*

Han føler sig — trods al „Faderkærlighed" — efterhaanden skuffet, negligeret, ja! snydt. Han løfter Bøssen fra Knag, fløjter paa sin — „eneste trofaste Ven" — den prægtige Gordon-Setter, der længe har følt sig forsømt, forglemt, — ganske som han selv, — og gaar ud — for at *dræbe!!*

Og — det ædle Dyr farer-op fra sit Leje. Glammende af Glæde tumler den rundt i Stuen, — — vælter i sin Fryd Madames Yndlingsbillede „Ekko“! en nøgen Kvindeskikkelse i Kallipasta, paraderende i mangfoldige Spækhøkerbutiker i Staden mellem blaatstemplede Skinker, Mellemflæsk og Mavepølser.

Charles har *altid* hadet, ligefrem hadet! denne, hans kære Leopoldines „Ekko“. *Han* finder hende simpel, ordinær, banal. — „Gud! men *hvorfor* dog?“ — „Jo. Hun *har* — har altfor lange Laar, kære Leopoldine.“ — „Laar?!“ svarede den Hulde lidt retirée. „Hvad véd *du* om — om Laar!“ — „Omtrent — akurat s'gu — ganske og aldeles — li' saameget som *du,* mit lille Egern!“ jodler han i barnliglyrisk Triumph. „Hun *har* — altfor højt Møgfald! som de raa og saa meget ækle Kvajhandlere udtrykker sig. Men, — Sandheden over alt! Leopoldine. Og saa laver hun Trutmund! og skraaler — kommanderende! — men hen i Vejret. Efter hvad? — Efter hvikkeno'et? — Hun bare skraaler, — for at ha'e den Fornøjelse, at høre *sit eget Skraal* retournere. — — *Jeg* kan ikke udstaa det — det Fruentimmer, — Leopoldine-Lam.“ — „*Jeg* — er ikke noget Lam,“ ha'de Leopoldine sluttet, forladende Lokalet. „Vær vis paa dét.“ —

Og dèr ligger „Ekko“ kvæstet paa Gulvet! Hr. Charles bemærker med et skævt Smil hendes Fald. Hunden farer glammende mod hans Bryst, vil kysse hans Kind, slikke hans Hænder. Saa beroliger han den. Og — de to gaar *deres* Vej.

Højt over de brune Purrer skyder han sin første Sneppe. I Mosekanten den næste.

Langt ude i den unge Rugmark øjner han en stærk, gammel Sexender-Buk. Han kender den godt: En stridbar Slagsbror, der har spiddet et Par yngre Medbejlere forgangen Høst. Ved dens Side staar, stille — som naglet til den bløde Muld, — en ganske ung Raa.

Han knæler, lægger Riflen mod sit Knæ. 200 Alen. All right. Det lille Smæk fra „Snepperten“ lyder, — Dødsvarslet.

Saa — saa skete der dét, at den stærke Buk, han bøjede sit skønne Ho'de mod sin Raa. Og — hun, Raaen, løftede sit drømmende Øje mod hans. Og — oh! Se, — de to *Dyr* — *kyssede hinanden!* — Ja, vel! det *v a r* dét, de gjorde: Han slikkede hende — varsomt ømt — paa Kinden. Hun ham paa hans sorte Snude.

Denne Charles, Leopoldines forpligtede Ægtemand, denne Faderglade, han, der ha'de udgydt saa meget uskyldigt Vildtblod, naar Fugl *fløj,* og Hjort *sprang,* og Hare *fôr,* som en forfulgt Aand bort over Pløjemarken, — han stillede Riflen til Fred, rejste sig. Gik sin Vej.

Og, da han kom ind over Skovbrynet, satte han sig paa en Vindfælde. Længe sad han, stille, med Riflen over Knæ, tænkende, rugende, fablende. Og Hunden sad ved hans Side. Snuden hvilede mod hans Knæ. De store, brune, deltagende Øjne i hans.

Saa smøgede *Ægtemanden*, Charles, Trolovelsesringen af sin Finger. Holdt den for Gordonnens Øjne og mumlede:

„Se, — se! hvad *dér* staar: „„Min Kærlighed! for Tid og Evighed“.“ — Gud give, jeg var bleven til en — en Raabuk, Gordon.“ — —

Og alle Skovdæmringens Fugle gav Lyd: Duriken, der, glad klaprende med sine stærke, blaa Vinger, kom hjem; Fasankokken, der henrykt skogrende søgte sit Nattely i de høje, sorte Graner; Drossel og Solsort, der sendte den svindende Dag deres sidste lyksalige Hilsen. Raaen kaldte paa sit Lam, skræppende, langt, langt ude i Markerne — — —

Saa rejste han sig omsider, den Faderglade.

Snød hurtigt sin Næse. Fløjtede Afgang. Gik langsomt hjemad.

Fru Distriktsgjordemor Olsen modtog ham i Døren med Smil og Lader som én, i Armhulerne kildret Rhinoceros:

„*Er* det ikke storartet! *Er* det ikke en Lykke: I Eftermidda's, — mens at *De* var — *paa Jagt!* — har Fruen og saa jeg — ha't de' saa øndigt sammen mæ' den Lille!“

Den pletfri Ægtepêr var lige ved at svare:

„Pas Dem selv, *Mdm.* Olsen! og — la' *mig* i Fred.“

Men, — han sa'e:

„*Gud* ske Lov, Fru Distriktsgjordemor!“

Og, rasende paa sig selv ved pludseligt at erindre sin emphatiske Gjordemorskaal ved Barselgildet, farer han over Tærsklen.

Men, — det er da herligt, at der — endnu — findes ret talrige Kvinder, der er „rige“ nok til fortsat at fængsle Manden og *selv* føle sig fængslede af ham i Livets skønneste og lykkeligste Forhold — trods en endog særdeles livlig Afkoms-Dyrkelse.

En saadan — lykkelig — Kvinde faar med autoriseret Bistand af en saadan — lykkelig — Mand ofte en Række af glade, sunde, ogsaa lykkelige Børn; — — thi: dén Art af Lykke er utvivlsomt „arvelig“. Og, selv om Hjemmets Kaar er tarvelige, saa har jeg sét slige Børn *af et harmonisk Kønsforhold,* som Regel uden større Vanskeligheder, — ligesom Skibe, der, kækt! glider af Stablen i grøn Sæbe, — glide ind i Tilværelsen og vorde fornøjelige og nyttige Kammerater for Samfundet, en Glæde for deres Forældre.

Det er i de senere Aar højlydt kundgjort for „Folket“, — oftest i paafaldende skinger Falçet, — hvor usle, elendige, jah! oprørende Vilkaar, der i ubemidlede Hjem saa selvsagt ofte bliver den hyppigtfødende Hustrus Lod. Paafaldende er det, at Kvinder, der aldrig *selv* har trykket et lille Barn til deres Bryst, stundom hyler højest i den,

efterhaanden noget vulgaire Kantate til „Kvindens Befrielse fra Mandens egoistiske og forbryderiske Tyranni“ i Procreationsforholdet.

Dén — ganske bestemte — Forudsætning, der, logisk, *maa* være tilstede, naar denne Art af kvindelig „Befrielse“ ophidser udenforstaaende Kvinder til et Korstog mod de ulyksalige Ægtemænds „Tyranni“, — denne Forudsætning: et *tvungent* Moderskab, er, — naar der ikke er Tale om antisociale, halvt- eller helt-degenererede, af Gud, Mennesker og dem selv forladte og „opgivede“ Individer, — *falsk*. Det er sandt, at Kvinden i mange socialt- og moralsk daarlige Hjem for sin egen — og Samfundets Skyld — kan ha'e Grund til at beklage en ny Tilvæxt i Familien som en „Ulykke“. Men, — hun *erkender* dog som Regel, at *hendes Mand deler* hendes Ulykke. Og, det være sagt til mit fattige Klientels høje Ære, dét, jeg i snart 50 Aar har tjent efter ringe Evne, at: Aldrig nogensinde har *jeg* oplevet, at en Hustru har anklaget sin Mand for „ufrivilligt Moderskab“. Og — aldrig, *absolut aldrig* har jeg skønnet, at det lille Barn — selv i de allerfattigste Hjem — er blevet modta'et med Kulde, naar først det forkyndte sin Ankomst.

Ja, ja! — Dén stoiske Ro, med hvilken den fattige Far *hér* — blandt disse Mennesker, som Gud bevare! — thi de er en Del af dette Lands bedste Malt, — modta'er sit 6te, 7de, 8de, 9de — ja 10de ægte, danske Landbarn, — — bare det 10de dog ikke er en Tvilling, — — denne Ro kunde jeg ønske, ved en Art Transfusion f. Ex., overført til en Del af dé feminine Højttalere, der — væsentligst — synes at hente deres personlige Erfaringer fra usle Fabrik-Samfund, fra Kulgrubernes daarligst stillede Befolkninger. Samt — fra Helvede.

Dé — ofte meget læste, altid hurtigt glemte „Romaner“ om Emnet: Mandens brutale Egoisme, nedværdigende Forfald, dyriske Utroskab, — muligt *resulterende af* Kvindens majestætiske Hævden af Lærdommen om „frivilligt Moderskab“ — alt stillet i Kontrastforhold til *Kvindens* utrolige Taalmodighed, *hendes* Selvopofrelse, *hendes* Kamp for Hjemmet og Børnene, — disse Skriverier har intet med Statistik, intet med dybere social Indsigt og Erfaring at gøre, hvad *vort* Fædreland angaar. De tilhører ikke Literaturen; men — højst regnet — Journalistiken og „Underholdningsliteraturen“. Og — mest af alt: *De skifter ikke Lys og Skygge retfærdigt mellem Mand og Kvinde.*

I den „kønslige Romantiks“ Tider, — de var lange, — fremstilledes „Kvinden“ fortrinsvis som den yndefulde, altid sødt-duftende Slyngplante, der — intuitivt — søgte Ly, *Beskyttelse,* ved at *slynge sig op ad* den stærke, barkede Eg: „Manden“. „Kvinden“ repræsenterede det Uudgrundelige, det mystiske Gaadefulde. „Hvo kan udforske en Kvindes Dybder“? — „Kvinden“ var — næsten altid — „uskyldig“; hvilket „Manden“ — næsten altid — trode paa. I hvert Fald *forsvarede han* enhver aabenlyst betvivlet „Uskyldighed“. Thi:

Han var — udruget som et Gaaseæg i en Rugemaskine, formet af alle „Kvindens“ uldne Postulater samt hendes lille, osende Petroleumslampe, — „ridderlig“. *Selv om* han ikke — personlig — *kunde* være helt og aldeles overbevist om Damens Uskyldighed, drog han — — „allireveller“, som en jydsk Slagsbror sa'e — — sin Sabel, sin Dolk, sin Todtenschläger. Og slog løs paa Realisterne!

Læren om „Kvindens mystiske Uudgrundelighed“ turde nu være ganske forladt. Enhver Barbersvend i Staden vilde — hæsligt Sæbeskums-grinende — erklære sig ganske uforstaaende ligeoverfor dette Postulat. Kun — maaske — en skøn Del af Gejstligheden og en endnu herligere Del af „de rigtige“ Lærde og „rigtige, ægte“ Poeter *synes* endnu — trods alle „Kvindens“ Modbestræbelser og Selvblottelser — fortsat at tro — „alt detteherre“ om Slyngplanten og Egen og det Gaadefulde og det Uudforskelige.

Nu, — *hvis er Skylden* til denne Omvæltning i Forholdet Mand Kvinde? — Der *kan* ikke være Tvivl om Svaret: Det *er* Kvinden selv. Hun *har* — gennem sine „Talerør“, der ikke sjældent var ligesaa mangelfulde, som dé Gummislanger, der skal bringe Luftfornyelse ned til Dykkeren paa Havsens Bund, — i Sandhed udrettet, hvad hun formaaede, for at udviske sin „Uudgrundelighed“, sin postulerede physisk-psychiske „Romantik“. Hun *vil* ikke være „Slyngplante“ mere. Men, — hun *kan, kan ikke* i *Længden* undvære „Egen“. Hun stræber ved Selverhverv, ved Haarklipning, ved yderst mulige Opskørtning etc. at ligne Manden (s. f.). Hun ryger Tobak med Manden, drikker Likør med Bæstet, ta'er mod Tjenester, erotisk Hyldest m. v., af dette vordende Skaffedyr. Men føle Kærlighed, den ægte, uberegnende, altoverdøvende Elskov til denne, i Elskov, trods alt, evigt uforanderligt naive Kyklop? — dét *formaar* ikke just alle Galatejá'er nuomstunder. —

Hvorlunde bliver Nutidens Ungdoms Skæbne *i Ægteskabet?* — Tænker, oh! Ynglinge, paa Discussionen om „Frit Moderskab“, den gifte Kvindes Ret til „Løn“ for at soignere eget Hjem, føde og soignere egne — og, ak! sin Polyphems — Børn, samt alle hendes andre Krav, — Krav, — Krav! Tænk paa alt dette, forinden I ganger bort, en koglende, dansk Juninat, bort over de evige Løfters og Assurancers Elvermose — ind i Højskoven; — hvor *nu* saa mangen laaden Ugle tudende har afløst Nattergalen; som den har ædt.

Dé Tanker og Følelser, som ovenfor er udtalt, udelukker ikke, at jeg, — som alle andre Læger, der har sét sig om i Verden, — fuldtud anerkender, at der, specielt i *Fabrikslandenes* Arbejderkvarterer, findes Tilstande, i hvilke frimodige og betydelige Læger med fuld Ret,

— undertiden under „Pastoralmedicinerne"s incarnerede Modstand, — har søgt at indskrænke Børnefødslernes Antal ved kunstige Midler.

Ligesaa klart erkender jeg, at der nu og da forekommer Situationer, hvor saavel Læge som Lægmand tvinges til at bifalde Anvendelsen af Prohibitiver mod Graviditeten. Ogsaa *udenfor* Fattigsamfundene kan saadanne uheldsvangre Situationer forekomme, bl. a. ved Sygdom hos én af Parthaverne i Ansvaret. Men — i et Land som vort er *Fornødenheden* af en *offentlig Agitation* for Udbredelsen af anticonceptionelle Midler, der *altid* er usikre, ofte farlige, ikke let at erkende. Thi dels virker denne Agitation hyppigt som „et tveægget Sværd", fremkalder let Demoralisation, frastødende Misbrug etc. Dels er Adgangen til loyal og kyndig Lægebistand saa uhyre let, at omrejsende, læge Foredragsholdere vel kan holde sig i Ro paa dette Omraade. Dels endelig har slige „Midler i de sidste 30—40 Aar været velkendt af Befolkningen — ogsaa langt ude paa Landet!

Naar denne Agitation kaldes „moderne", — et i denne Forbindelse frastødende Ord, — da er det en meget fejlagtig „Anbefaling": Det er adskillige Menneskealdre siden, at Prohibitivspørgsmaalet offentligt discuteredes f. Ex. i visse Industrilande, Rhinpreussen, Sachsen, England, mellem Læger, *der nøje kendte* de Samfund, de ønskede at gavne. I den danske, medicinske Literatur mærkedes kun Dønninger, — som under saa mangen anden Bølgegang i Udlandene. Endvidere: Der findes næppe en Folkestamme, en Race, saa brølende „vild", at den jo besidder, — eller mener at besidde, — effective anticonceptionelle Midler. Om det saa er blandt Australiens Horafora'er, Jordens raaeste Folk, praktiserer Kvinderne saadanne Midler mod Svangerskab ved *hvide* Mænd. Ved logisk Slutning mener jeg, at ha'e Ret til at anta'e, at et kultiveret Folk som vort, ikke har større Behov for *populære* Entré-Foredrag om dette, højst delicate Emne. Snarere om sagkyndig, naturvidenskabelig Oplysning, naar saadan i Undtagelsestilfælde i Sandhed er indiceret.

Men, — vi vil dog næppe nogensinde fra en Agitations-Invasion til Kongerigets fjærneste folkelige Kroer og Forsamlingshuse glide — fremad! fremad! — til at gøre Prohibitiv-Lærdommen til f. Ex. et særskilt Fag i Skolerne.

Det er en ret almindelig Iagttagelse, at det brede Lag, Almuesfolk, Smaakaarsfolk, samt — delvis — Middelstanden, producerer de fleste Børn, baade i Byerne og paa Landet. For en Menneskealder siden befolkede Præstefamilierne Universitetet med en stor Procent af Embedsmands-Spirerne. Nu er Selskabet mere blandet, og en Mængde Studerende repræsenterer deres Slægts første Skridt over den akademiske Tærskel. De gamle oeconomisk-betryggede Slægter leverer ofte meget ringe Malt til Befolkningsøllet. Paa mine Fingre kunde jeg optælle en Række af danske Magnater, der — ofte med stort Besvær

og legemlig Fare for Hustruen — kun har præsteret et eneste Barn, maaske to, stundom slet intet, — mens Præst og Degn, de fleste Bønder efter faa Aars Ægteskab møder med 4—5—6 qvasi-Hvedeknopper til Samfundets Ernæring, ja! mangen Røgter med 8—9—10 uden at misse bekymret med Øjnene. Slig Frodighed har jeg ofte hørt — af de lidet frugtbare eller helt sterile *Kvinder* — foragteligt forsynet med Etiketten „*for* galt!" — „i Grunden grimt", — „dyrisk! — li'som Rotter og Kaniner", o. s. v. — Vorherre véd om ikke disse uskyldige Børn, der stundom modta'es af de „rige, fine Folk" med slig Uvillie, ikke *uvilkaarligt,* i Følelsen af deres formentlige Overflødighed, naar de voxer op til større Drenge, røber en sær, ligesom medfødt Trang og Drift til at tampe-løs paa Beaumondens Afkom? — Det sker ofte. Og benævnes „Proletariatets Klassehad". — Stundom har jeg dog set Børn af Rigdom og Selvsikkerhed og Børn af Armod spontant indgaa en Alliance med hinanden, — et gensidigt, ganske ubesmykket Venskabsforhold, der varede gennem Aarene, trofast. Dén Art af Iagttagelser skænker én — et *Haab* dog! om Fred og dybere Forstaaelse mellem Samfundslagene. Fred; — en Gang, naar alle vi Nulevende er borte.

Jeg vil hér, forinden man kværker mig helt med indviet Jord, udtale: En stor Børneflok *er* en skøn Naturens Gave, naar den ikke i Kvalitet er under Middelhøst, og Kvinden en sund og god Mor, glad ved sin Flok og sin Mand. For Smaakaarsfolk er den — selvfølgeligt — tillige en stor oeconomisk Byrde. Men, — *hér paa Landet* har *jeg,* i c. 50 Aars Lægevirksomhed, *aldrig nogensinde* hørt Forældre beklage sig, fordi de har faaet talrige Børn.

Den spekulative Beregning med Reguladetri, Addition, Subtraction og Division i Erotik — eller snarere i Kærlighedsforhold — kan ofte nok være socialt-moralsk indiceret for Mennesker, der *har* no'et at regne med. Men — den er ikke „af Gud". Et fattigt, men lyksaligt Menneskepar, der — ak, forgæves! — har brudt deres unge Hjærner mod Løsningen af Hverdagslivets skumle Ligning med flere „Ubekendte", kommer i dets Umiddelbarhed ofte bedst gennem det Naaleøje, der, saafremt de Elskendes Forhold er dybere ethisk begrundet, fører til et lykkeligt og kønt Samliv.

Et „Reglement for Erotik" er det — heldigvis! — umuligt at opstille: En evindelig og individuelt-nuanceret „Nyhed" gør et ethisk begrundet Elskovsforhold til en evigt vexlende Fresko paa de vexlende Slægters Murværk gennem Aartusinder. Vægbillederne i Pompeji taler *deres* Sprog; Billederne i „det hemmelige Skab, kun for Mandfolk", dérnede i Ruinbyen, snakker *deres,* ret uskyldige Supplement.

Renaissancen synger paa *sit* Maal; Nutidens Kunstværker paa deres. Ja! — *om samme evige Lampe* tumler, flagrer, forbrænder Mennelivets letklædte Eroter. Men, — *hver eneste Mand har sin individuelt afstemte Sang at synge!*

Se her: den eneste Grund til dét Factum, at Alverdens Lyrikere, — naar de i Sandhed er Digtere, — fortsat kunde finde Forlæggere for deres erotiske Explosioner. De synger, kviddrer, sukker, hjortebrøler om det samme. Men, — i evigt vexlende Tonefald. — De slynger, disse Herlige, i den skønne Parringstid, deres — mer' eller mindre beaandede Stropher ud af deres Næbs Foderal til stor Gammen for dem selv og det lyttende Folk. Ofte minder dog disse Poeter om Nattergalen. Denne Fugl besidder et større Toneforraad end de fleste andre Sangere. Undertiden forcerer den sig lidt for meget — efter Omstændighederne, og dens Sang ender da i et uartikuleret, hæst, lille „Skræp“, en Knirkelyd, der tyder paa tjenstlig Udmattelse og opbrugt Stemmebaands-Smørelse. Sligt kan ogsaa hænde en Digter. Eller de kan minde om Gærdesmutten, der teer sig mere discret, beskednere, og aldrig siger mere end dens Stemme kan taale, aldrig lover mer' end den kan holde.

Dog, skønnest af alle Fugle tykkes mig Asiens stolte, „sorte Ørn“ at tolke sin Elskovslængsel: Højt, højt svinger den sig paa de mægtige Vinger. Tavs stiger den — over Steppens solsvedne Ørken, langt bort til Bjærgenes skinnende Gletsjere. *Dér* kreser den, i Evighedens Symbol: Ringen. Og, hvilende paa Vinger, der ikke længere synes at bevæge sig, faar *dén* Mæle: Langt bort over dette skinnende, kølige Øde, hvor kun Ensomhedens Gud hersker, lyder den „sorte Ørn“s langtrukne, vilde Skrig, — kun én eneste Tone. Og denne ene Tone *er* — et stort, et mægtigt „Digt“: Dén er Længsel og Stolthed; — bevidst og uimodstaaelig Kraft; — Styrkens vilde Krav, luende under dens Sangskrigs mystiske Beherskethed.

Aldrig har nogen Digter „sagt“ *saa* meget i ét eneste Skrig. Aldrig!

HANVÆSNERNES LOKKETONER.

Det frister mig hér, hvor jeg taler om Indledningen til dét Forhold, der betinger, at Kloden ikke visner og uddør, — ganske som gamle, brave Jomfru Olsens Hønsegaard, som hun af „Sømmelighedshensyn“ haardnakket nægtede at forsyne med Haner, — det frister en gammel Jæger hér at sige et Par alvorlige Ord angaaende de Lokketoner og Gestus, af hvilke Han-Væsnerne betjener sig, naar de ønsker at opvække Hun-Væsnerne af deres, mer' eller mindre decent tilslørede sensualistiske Slummer og tavse Afventen. Thi: alle dé, mig bekendte

Hun-Væsner, saavel de Haar- som Fjer-beklædte agerer i, ihvertfald relativ Tavshed og Passivitet, naar deres „Skæbne“ er i Anmarch. Alle! — undtagen Kvinden, Huskatten, Hunløven og Tigerkattene, — der ruller med Øjnene ,logrer med Halen og „gurgler“ — paa én, for Mennesker temmelig frastødende og uhyggelig Maade.

Hingsten vrinsker. Den„ samler sig“, krummer-Hals, la'er Halen vaje. Kort: det ædle og kloge Dyr gør sig skøn. Den vældige Elgtyr løfter i den aarle Morgens Gry sit æventyrlige Hoved. Fra en Højde i Skoven lader den sit lokkende „läte“ — blødt og kælent — flagre bort over Klipper og Sumpe og Skovtykninger. Nu og da afbryder den sin Elskovsvise. Med de mægtige Klove og Skufler graver den, selvsikker, sin Brudeseng: „parrgropan“, hvor Koen kan stille sig, lidt lavere end Hs. Højhed selv. Saa „läter“ den igen. — Kronhjorten brøler, — advarende og truende enhver Medbejler! — imponerende, — forjættende for enhver Hind at høre. — Kawkasiens Olêhn brøler ogsaa. Og, da den er saa stor som 3—4 danske Hjorte adderede, er dens Brøl vældigt, næsten uimodstaaeligt! — Vort Hornkvægs Tyr brummer hult, dæmpet i Tøjret. Den foser med Forklovene i Kløvermarken, løfter det bredpandede Ho'de med Kraftkrøllerne om de truende Horn. Saa vender den en god Portion af det Hvide frem i Øjnene, der oftest er „blodskudte“. Den snuser spørgende mod de forbipasserende Luftninger, og, synes Vinden tiltalende, krænger den paa en frastødende Maade Overlæben i Vejret, saa at enhver Vogterdreng nemt kan overtyde sig om, at dens Tænders Tal er angi'et retteligen i „N. P. Mortensens Naturhistorie“ hjemme i Landsbyskolen. — Æselshingsten, — som jeg har iagtta'et den hinsides Middelhavet, — *siger* ingenting. Den bare løfter-Ho'de, krænger-Overlæbe, snuser frem for sig paa en ækel, indiscret Maade. Den glemmer i dyb Foragt sin ulyksalige Rytter — trods hans Kæp, hans Hæle i dens Sideben, hans fordømmende Tilraab og Besværgelser. Og saa traver — ikke skridter, dovent, som det har gjort hele Dagen igennem, — men *traver* dette uædle og sluskenørede Kreatur i pludselig, vild Virkelyst bort til dén Araberhytte, hvorfra „Færten“ kom. Hvad senere hænder den Rejsende og Æslet, beror paa Forholdene. — Han-Kaninen vifter med sine lange Øren, udstøder korte Snøft og „slaar paa Tromme“ med Bagbenene mod det snavsede Burs Trægulv. Intet andet ordentligt Pattedyr skulde tro, at dette, ganske fjollede Han-Væsen, kunde være uimodstaaeligt. Men, — sligt er svært at bedømme for „homo sapiens“, af hvilken zoologiske Klasse vi stundom møder Individer, der, teende sig — om muligt — endnu mere uskønt og uforskammet-fjantet end Han-Kaninen, *dog* imponerer og bortfører i Elskovsrus endog, hvad det Ydre angaar, ret præsentable Hjærterdamer af vort Elskovslivs ofte saa pudserlige Kabale-Kortenspil. Intet Pattedyr paa Jorden faar talrigere og hyppigere Afkom end Rotten, Lemænen — og Kaninen! — — Jeg kan ikke undlade hér, at citere min — noget passante —

Ven, Marquien af G. G.'s dybsindige Bemærkning, da hans unge Gemalinde just ha'de overstaaet den 6te Barnefødsel, — den ene fulgt af den næste, „akkurat som Tonerne i en Trommehvirvel"! Han sa'e, i dybeste, selvironiske Alvor, halende sig i sin lange, spanske „Fip":

„Ganske vist, min kære Doctor, elsker jeg min kære Adelaïde. Men, — naar jeg roligt reminiscerer, hvor forholdsvis utroligt lidt, jeg gør for — hmh! — for at — ma foi! — *pointere* min Lidenskab i hendes uskyldige Bevidsthed, — jeg mener Sjæl, — saa — maa jeg mangedobbelt — desværre: mangedobbelt! — studse ved — samt beundre — denne snehvide, uskyldige, lille, søde Kanins yndefulde Henrevenhed".

Hvor vidunderlig er ikke Tjædertuppen paa „spél"! — Hvor uopnaaelig i sin, af Naturen saa skinnende-rigt smykkede, selvbevidste Pragt er ikke Gaardhanen, naar han — en solrig Aprildag — fælder-Vinge, sænker-Kam, gør Dansemester-Trin til Siden, for dé, rækkevist udséte Medlemmer af hans Harem.

„En saadan Hane *er* — af flere Aarsager — højst beundringsværdig," bemærkede den aldrende Greve af Ch. under et Studiebesøg i hans Hønse- og Fasangaard.

„Aah, hvad," svarede jeg. „Sligt Fjols af et Fjerkræ raser *kun* en ringe Tid af Aaret. Dens Livsextrakter concentreres til et Par Foraarsmaaneder. Resten af Aaret gaar væsentligst med at gale paa Møddingen, — bare for at Hønsene ikke skal tabe *helt* Interessen for deres Hane, — før næste Foraar kommer."

Pause.

„Ligesaa hos os," sa'e omsider den ædle. som tapper Kriger landskendte Greve, med dybt-eftertænksomt bøjet Ho'de. — „Én *kan* heller ikke — *hele* Aaret rundt staa paa Skandsen med fæld't Bajonet, parat til at modta' vore talrige Fjender. — Enfin: Jeg beundrer alligevel disse Fu'le. De *er* meget ædle. Og deres Mod og Tapperhed overstraales alene af deres beundringsværdige, jah! mystiske Udholdenhed. — Jeg *beundrer* disse Guds Skabninger, min gode Doctor."

— — „Moi aussi," indrømmede jeg efter at ha'e tænkt mig længe om og recapituleret mine faa Erfaringer paa dette Omraade; — „jeg ogsaa"; — mest af Høflighed.

Hohoh! — Der kunde skrives en — meget tyk — Bog om dette musikalske Thema. Men, — sé, om Deherrer Forfattere og Poëter har hittet dét! — De har ikke opdaget, at *Naturens* bejlende Hanner ofte er langt, langt mere interessante og skønne og sympathiske end Nutidens Menneskelivs „Knælere" for det andet Køn. — Tag den unge, lidet prøvede Kontormands Skriftemaal for den rige, harmtottede Onkel:

„Jeg elsker hende saa rædsomt!"

(Fritz Jürgensen).

Og — tænk saa paa den fattige, evigt forfulgte Han-Odders Elskovsudbrud.

Dette kloge, sky, mystiske Dyr *véd* — af Erfaring — at det, for sit Livs Skyld, helst bør være stum. Den véd det gennem mange glubske Menneskealderes Forfølgelse, — ganske som saa mange af os Mennesker: „Tavshed er Guld"; — læg Brokbaand paa Jer' Sjæl, Klappetræer paa Jer' Kæbe, Mundkurv paa Jer' Mund, — og i relativ Fred og Ro vil *I* løbe Linen ud. Talrigt Følge ved Jer Begravelse; en Del Kranse fra Egnens brave, sociale Krybbebidere, samt flere „designerede" — fra Jere' Leverandeurer. Præstens Tale vil være forstaaende; samt trøsterig.

Men, — Danmarks korte Vaar kommer. De kommer — for Mennesker og Dyr — disse Nætter, disse Dage, — da Alnaturen, paa Gudens mægtige Befaling, atter en Gang stemmer — trods alt. — til stor og umiddelbar Glæde, til intuitiv, frygtløs Musik.

Og da, *da* er det, den sky og hidtil saa forsigtige Fiskeodder glemmer alt, alle Slægters dyrekøbte Erfaringer! Og den glider — henrykt! — op af Aaløbet, op i Susaaens tætte Rørholm. Dybt inde fra Rørtykningen sender den sin stille, lidenskabelige Fløjtetone udover de frodigt blomstrende Enge, taagede i Aftnens vilde Vellugt. — Hvilken Hun i Verden kan vel modstaa slig Bejler? — en Fløjtetone, der kostede saa mangen Hanodder hans fattige Liv ved en lurende Slyngels fejge Haglskud.

Og *hun* kommer. Vær vis paa det! — Langvejs fra! Tavs. Men — herlig!

Du hellige „Natur"! — du, min syndige Sjæls Skriftestol! — du, *min* spejdende, søgende Aands herlige Moskê! — Hvor ofte har jeg ikke tilbedende — ak! det evigt Ubekendte og Uransagelige, — knælet i *dine* Haller! *Ikke* i disse snævre, grøntmugnende, selvgode Landsbykirker, hvor karrig Herremands- og Bondebevilling affandt sig sparsommeligen med Helligaandens Husleje, og — *ikke* i Peterskirkens menneskeimponerende Storhed, — — Kirken, der „kan rumme flere danske Landsbykirker", — — *ikke* paa Romas „hellige Trappe", hvor Skarer af gode Troende, slikkende Trinene med deres Tunge, andægtigt kravler paa deres Knæ opad — til *de* fornemmer, at deres — ofte saa uhyre smaa — Synder er dem forladte. Og *ikke* i Sancta Sophias mægtige Kuppeltempel, i Kølns stolte Dome, den *skønneste* af alle! i Arabernes vidunderlige Moskeer, i den græskkatholske Religionstypus' tungsindige Templer, i Spaniens lysforladte Kirker, de grandioseste af alle, i Lamiternes fattige Gudehytter, i Nomadelappernes Missions-Kapel, — ikke i én eneste af disse Restaurationer for det Guddommelige har jeg magtet at bøje mit Knæ. Hvilket i Rhamadanfestens Tid, 1890, nær ha'de kostet mit ligegyldige Liv i den store Moské i Stambul. Thi *i dén Periode* indestaar ingen Stat, ingen Consul i Orienten for et armt Christenliv: „Én kan blive derfra."

Men, „Natur“! du Evige, du Almagtsfødte, — i Menneskesjælene saa vel som paa vor roterende Klode, — *dig* har jeg, undrende, tilbedt: I Kawkasiens vilde Højbjærge, i „det frygtelige Darjal“, i Landenes uendelige, afsvedne Ørkner, i de store Haves truende Gny. Og i mit Fædrelands vidunderlige, lyse Dage og Nætter. Til min Død vil jeg elske disse Nætter, *min* Arbejdstid *for mit eget Selv* gennem mange, Aar. Disse Nætter — for aabne Vinduer og Døre til Balconen — naar alt Borgerskabs Liv er endt i brav Slummer, naar alt andet Arbejde er forbi, naar Øret er dobbelt lydhørt for Nattens fjærne Stemmer, — dem jeg lærte at fortolke, alle, disse skønne Nætter, mit eget Lands, elsker jeg, ungt og trofast.

Og, en slig Nat *kan* et Menneske ønske at være en „Digter“. Og — ligeglad om han er det eller ej, sker det, at han løfter sin Luth fra Knagen og — mumler:

Nat, du dejlige! — *min* Sjæls Veninde!
Du eneste. Du, som jeg ej iblinde
Har elsket, siden jeg blev født;
— Og tidt forødt.
Sig! vil du elske mig igen, naar *min* Dag helder?
Naar, fri, jeg splintrer Livets Narrebjælder!
Sig! vil du minde, skøn og huld, min Mund,
Naar, glad, jeg iler mod min sidste Stund?

Og „Natten“ hun svarer! Hun sender sit responsum gennem Luthens sære Sang:

Du, Dreng! — Du gav mig alt, hvad, bidsk, du nægted'
Allandsens Pøbel, som dig tidtnok knægted':
Jeg elsker dig, du Sjæl! — Foruden Noder
Vi Duo sang. — Snart favner jeg dig, Broder.

Naturen er rig. Dens — tilsyneladende — Luner uudtømmelige. Paa Procreationens Omraade synes den snart kun idyllisk-romantisk, snart tragisk, dramatisk.

Men, — somme Tider virker dens Foreteelser humoristisk. Og, før jeg slutter disse, af Nødvendighed saa højst „springende“ Bemærkninger, føler jeg en uimodstaaelig Trang til at præsentere mine Læsere for én af vort, fortiden noget tungsindige Fædrelands mest besynderlige Elskovshandler: *Pindsvinets* nemlig. Jeg mindes, at jeg før, et eller andet Sted i min lidetkendte Production, har omtalt en Pindso i tête-à-tête med sin Bejler. Men, — hin Omtale var kun flygtig. Denne skal blive: en *Skildring,* en højst anstændig, — akkurat

som alle mine andre Skildringer! Dértil en meget lærerig, afgivende en rig Mark for Analogislutninger, Paralleltrækninger, samt philosophiske Præstationer paa Slapline.

Pindsoen, — alle kender hende, men faa har loddet hendes Dybder, og de fleste Bybørn har kun sét hende i udstoppet Tilstand med Glasperler i Øjenhulerne, — Pindsoen er et intelligent, meget forsigtigt, ret snu Dyr. Hun gaar kun ugerne ud om Dagen. Men, om Natten, da hendes rette, sande Karakter bryder sig en Bane gennem hendes skarptandede, snøfte-salige Gab, viser hun sig som noget af en Varulv: I dybeste „Gedölgthed“ æder baade hun og hendes Mand alt afmægtigt Levende i Nabolaget, Fugleæg og Unger, — de helt skaldede er delikatest, — Afkom af Smaagnavere, Hønse- og Andefugle m. m. m. Som „Insectæder“ er Pindsoen næsten nødt til *ogsaa* — nu og da, om Søndagen, — at hapse nogle Orme, Larver og Indsnitsdyr: den vil nødigt smides ud af Insectædernes Rangklasse og ind i Rovdyrenes. Men — den holder mest af de Varmblodige.

Pindsoen synes grusom, grum. Forholdsvis langsomt vrikker den ind i Hønsegaarden. Men, — pludseligt afslørende en mystisk Behændighed, snapper den den lille, endnu gulbørstede Kylling, slynger den, snild som en Slange, ind paa sin hæslige Bug for i næste Nu at lukke hele sin piggede Krop omkring den og vorde en Kugle, bevæbnet paa det frygteligste mod ethvert Angreb! — Man tænke sig den uskyldige Kyllings Tilstand! dens langsomme Død! under langvarige Pinsler! — — Og saa — vedbliver de Lærde at regne Pindsvinene til „Insectæderne“s hæderligere Klasse! blot af Hensyn til disse Pigkræs modbydelige Tænder. Som om det „Aandelige“ etc. ikke spillede mindste Rolle, naar man endelig skal „klassificere“ et Dyr — eller et Menneske!

Saafremt ogsaa Dyrene var blevet lyksaliggjort med en „Forening til frivilligt Moderskabs Hævdelse“, vilde *Pindsoen* være bleven opta'et uden Spor af Ballotation, uden Gnist af Modbemærkninger fra de ærede, forsamlede Hunners Side: Pindsoen, — den er Symbolet; Himlens korrektest udstyrede Tendens-Skabning. Pindsoen *er:* Et Vink — i det mindste med Lillefingeren — fra det Høje. Hun er — næsten — uangribelig; forstaar at rejse-Pigge ved enhver Lejlighed. Kort: Pindsoen vilde med alle Stemmer være bleven valgt til Formand — (ikke mere Formandinde!) — for Foreningen, hvor allerede sus domesticus (Tamsvinet) var kaaret til Næstformand, fordi hun — uden at rødme kendelig — netop ha'de udryddet sine egne Unger med god Appetit, — paa Grundlag af *sin* „inderste moralske og sædelige Bevidsthed“.

Pind-*Ornen* har i den lyse Juninat faaet Færten af noget Nyt, synderlig tiltalende. Han traver afsted. Længe søger han. Det gyldne,

fjorgamle Løvfald rasler blidt under hans hastige Poter. Saa — midt i Provstehavens kysk-lukkede Nøddegang! — stiger Færten til hidtil ukendt Styrke. Og, i næste Nu, er han lige ved at rende sin spidse Snude mod sin Kønsmodsætning, der, halvt sammenrullet, uden andet Livstegn, dvæler i en Blok vilde Hyacinther, der ikke dufter.

Begge rejser-Pigge!

— Og nu begynder Hannen et Kurmageri, Hunnen en Defensiv, der i sin Art er langt snurrigere og morsommere, end hele den danske Literaturs 113 „humoristiske“ Bøger à 313 Pagina hver. Pris: 12 Kr.; hæftet; 17 i componeret Bind med Forfatterens Portræt — fori, som ung; bagi, i Rullestol. —

Under Afsyngelsen af en stærkt saccaderet, mandigt-bevæget, men discret-dæmpet Snøfte-Romance, bevæger Hannen sig i Kres om sit forventede Offer. Han traver; — galopperer ikke! Han holder paa sin Værdighed. Men, — hans brune Øje lyser samtidigt af ubøjelig Beslutning; kæk Udholdenhed. For hvert Skridt, hans Forben ta'er, foser han — med Dobbeltsnøft! — med dét Bagben, der viser bort fra Hunnen, Muld og gammelt Løvfald væk fra sin Ringbane. Omsider ser Skuepladsen ud ganske som „Hestegangen“ paa vore gammeldags Tærskemaskiner. Denne Han maa fortsætte sin besværlige Bejlen længe, længe. Dog, — til sidst faar Kresen en kortere og kortere Radius, — ganske som blandt homines sapientes af endog bedre Familie.

Pindsoen *faar,* „ud af alt detteherre“, som Provsten udtrykte sig, alligevel fra 2 til flere Unger, — trods alt! De ligner i Begyndelsen diminutive Flodheste, nøgne og ækle at skue. Men, — snart faar også de Pigge og opnaar i Somrens Løb umiskendelig Lighed med deres Forældre. — Ligesaa hos os. — —

„Dét, De fortæller mig hér, om Pindsvinene i Deres elskede Fædreland,“ sa'e Professor i Zoologi Señor N. N. i den Stad S., „interesserer mig meget. Jeg beklager kun, at Deres Fremstilling er som et Slag i Ansigtet paa *min,* fornylig i mit 75de Flyveskrift hævdede Theori om „Hensigtsmæssighedsprincipet i Naturen som Lov og Regel“.“

„Skidt!“ sa'e jeg. „*De,* kære Professor, dvæler i Deres interessante Skrift — maaske noget ensidigt — ved Didelphiserne (Pungrotterne), Phacochoeruserne (Vortesvinene), samt de „„egentlige eller haleløse Padder“.“ *Har* De *sét* paa nærmeste Hold talrige Repræsentanter for disse Skabninger?“

„De førstnævnte har jeg sét. Alle udstoppede. Men, — de sidst nævnte Repræsentanter — i Tusindvis!“

Pause.

„Jeg har sét 365 Pindsvin,“ sluttede jeg beskeden i Tonen. „Og — de 300 var Hunner. — Det er dem, man lærer mest af. De teer sig

alle til en Begyndelse ens. Ender alle ens. De „Ulyksalige" undtagne. Ikke Spor af Brud paa Deres Hensigtsmæssigheds-Theori!"

„Maaske," sa'e Professoren og fyldte igen sit Glas med Diamante. Tankefuld og fro.

Ja, ja! — Gaardhanen galer. Fasankok og Urkok skogrer. Tjædertuppen „spêlar". Og Odderen fløjter. Hjort og Olêhn brøler — kort: alle ædle Hanner fra Nord- til Sydpol bejler, feststemt og festklædt, med Sang og Galen og Festbrøl.

Men, — den attraaede Partner i Legen, forholder sig oftest tavs, afventende, og i Hverdagstøjet.

En Undtagelse danner Katteslægten. Og, Huskattens Hun, der gennem Aartusinder stod Menneskene saa nær, er den værste Tuder, Sprutter, Knurrer og Kradser af alle. Intet Dyr formaar, som hun, at beklage sig, jamre og vrisse i sin natlige Duet paa Hustaget.

Hun faar — trods denne, i Sandhed jammerfyldte Veklage, 3—4—5 Unger!

LAND-LÆGER, — DA DE VAR FOREGANGSMÆND.

Fødslen af et nyt Menneske — især den første — imødeses af mangfoldige, „moderne" Kvinder med Ængstelse, af mange med ligefrem Rædsel. Saafremt den gravide Kvinde vilde søge Oplysning og dérved Trøst hos en forstandig og erfaren Læge i Stedet for at lytte til sensationssyge Veninders oftest saa phantastisk retoucherede Beretninger om *deres* Veninders og deres egne Oplevelser paa dette, saa højst naturlige og hverdagslige Omraade, vilde hun som Regel kunne imødesé Fødslen med Ro. Pudsigt er det, at mangen Kvinde, der just har beskrevet *sine* Lidelser med ilter Nøjagtighed, bliver højst piqueret, ja! „fornærmet", naar næste Taler bedyrer, at *hendes* Rædsler alligevel var langt, langt forfærdeligere! —

Jeg maa hér mindes gamle Professor *Stadfeldts* Ord, naar vore Fødende paa den gamle Fødselsstiftelse i Amaliegade tog altfor ublu stærkt paa Veje:

„Vær dog lidt taalmodig, min gode Pige! Eller tror hun maaske, at *hendes* Mor — eller Bedstemor — har sunget *saa* selvopgivende, da *dé* skænkede et lille Barn Livet? — Ingenlunde, si'er jeg. Al dén Jammer og Uro er no'et af en Modesag. Og, — hun véd jo meget godt, at *kan* hun ikke selv, saa staar vi hér, Dag og Nat, parat til at hjælpe hende, kvit og frit, smertefrit over enhver Forhindring. Tænk nu paa dét. Og la' være at allarmere *hele* Stiftelsen."

Det forekom mig — *dén Gang* — ufatteligt, at denne gode og ærligt-deltagende, men myndige Mands simple Ord saa ofte virkede

saa vidunderligt afdæmpende og trøstende. *Nu* — forstaar jeg det fuldtud.

For en sund, normal Kvinde er Graviditet ingen „Sygdom“, men en physiologisk, naturlig Tilstand. Statistiken er særdeles gunstig, hvad angaar Dødsfald under Fødsel og Barselseng. Der kan gaa Aar, hvor ikke én eneste Kvinde i hele Sorø Amt er anmeldt som „død i Barselseng“ (af Barselfeber); *alene* Sorø Lægekres tæller dog 16,700 Beboere. I 1925 *døde* i *hele* Amtslægekresen af 115,254 Indbyggere ikke én eneste af Barselfeber.

For den svage, mindre vel udstyrede Mor besidder Nutidens Lægekunst Hjælpemidler, der i de allerfleste Tilfælde formaar at redde Situationen. Og, — for begge Kategorier af Mødre vil Anvendelsen af „den obstetristiske Bedøvelse“ under den sidste, mere smertefulde Del af Fødslen, om ønskeligt, tillade Kvinden at føde i Søvne, — om jeg tør bruge dette Udtryk.

Jeg maa formode, at være den første — eller én af de første — danske Læger, i hvert Fald udenfor Fødselsstiftelsen, der *vovede* at benytte Narcose ved en almindelig, ganske naturlig Fødsel. Jeg siger „vovede“. Thi: der *skulde* dén Gang — i Begyndelsen af Firsaarene — Mod til, at „være Foregangsmand“ under en ikke ringe Risiko. Og Risikoen var, ganske naturligt: Stilling og Position nedknoklet, hvis man var saa ulykkelig at miste en Klient under Udøvelsen af en „ny Methode“. Nu. — efter et Par Aars Forløb modtoges jeg — Nat som Dag — af de Fødendes Raab:

„Chlo*ri*form, Kaarsberg! Skynd dig! — Klo-o-ri-form!!“

— inden jeg endnu var kravlet ud af Doctorstolen.

Længe efter denne min Udfoldelse af vildt Mod var den „obstetristiske Narcose“ under Debat i et lærd Lægemøde i København. Jeg var ikke personlig tilstede. Men, af Referater véd jeg, at „Methoden“ var lige ved at blive slaaet ihjel. Afdøde Prof. Howitz opponerede, kraftigt. Og han foreslog — som Resumée — at besmøre Kvindens genitalia externa med Chloroformolie. Det var en renommeret dansk-amerikansk Chirurg (Chicago), der reddede Methoden for „Kvinden i Nord“. Han meddelte, at i England og Nordamerika var Methoden forlængst knæsat. Gejstlige i England, navnlig Kvækerne, havde ivrigt bekriget den. Man støttede sig til Jahves Forbandelse i 1ste Mosebog, da vore første Forældre ha'de spist Gravenstensæblet og blev drevet ud af Paradisets dog ellers saa velforsynede Have:

„Med Smerte skal du, (Kvinde!) føde dine Børn.“

Herimod indvendte Fødselshjælperne, at, hvis Dehrr. Præster *selv* skulde præstere Børnene, vilde de — med afgjort Sikkerhed — kun gøre det en enkelt Gang. Næste Gang vilde de — trods 1ste Mosebog — enten refusere, eller begære — „no'et at snuse til“.

Nu, — ja, *nu* er „den obstetristiske Narcose“ næsten alle Lægers Hjælpe- og Trøstemiddel.

Afdøde — ak, forlængst! — Overchirurg *Holmer*, Kommunehospitalet (omtalt i Tome I af „Memoirer“) udtalte ved et Lægemøde i en af vore Lægekrese i Provinsen, i et Foredrag i Firserne:

„En stor Del af vort Fags dygtigste, snarraadigste og, i en snæver Vending, heldigst disponerede Dyrkere, findes mellem vort Lands practisk erfarne, practiserende *Land*læger. — De leve!“ — Landlægerne jubler.

„*Dét* er hørt!“ brølede Petersen fra Kværkeby.

„*Sandhed!*“ supplerede Pedersen fra Søby, beaandet. „Sandhed, s'gu! endelig én Gang Sandhed!“

„Det er, F. h. m.! Sphærernes Musik i *mine*, allerede laadne Øren,“ mumlede Jensen, Gumperup; — bevæget. Han var en enestaaende talentfuld Læge, dybt fagligt interesseret, en *ægte*, kærlig Idealist. Samt ærlig; fornem i Valg af Optræden, angst for Reklame. Og dérfor lidet anerkendt af Publicum.

„Detteherre er — li'e haardt nok at høre paa for os *By*-Læger,“ mumlede Formanden, der var Sygehuslæge i et, dén Gang uhyre midalderligt Syge- samt Gale-Hus, samt Fattigforsørgelsesetablissement. „Sikke no'en Diagnoser, I, Bondebalberer, nu og da stiller! — I med Jeres Snarraadighed og heldige Disposition!“ — — —

Dértil svarede J. P. Jensen, Vanløse, dæmpet, mellem Tænderne:

„Naar a' vi ikke *har* Diagnosen og *ka'* vente paa at *faa den*, saa er 'et, vi sender vore Patienter ind til *dig*, din videnskabelige Himmelkrukke! — Men, — naar a' vi *har* den, og vi ikke ka' gi'e *dig* dine sædvanlige 8—14 Døgn til at udgranske den, saa foretrækker vi at kurere vores Patient selv, — s'gu! Det er Sandhed dét, Holmer har sagt: Ude hos os — i Vanløse — *handler* vi, før vor Patient faar Tid til at dø. Saa komme han sig. Og 14 Dage efter gaar han og fløjter paa Marken mellem Lærkerne. Men, — inde hos *dig*, Hansen, ligger Aegrota og venter paa Diagnosen, — den specificerede. — Og, naar du saa en Dag har hittet dén og skal til at agere, — saa er han stundom død, er han, eller saa langt nede, at han ikke er til at røre ved med en Kanarifu'lefjer.“

Pavse.

Dr. Hansen sad indigneret fnysende. Han fortrød i dette Øjeblik bitterligt, at han, bona fide, forlængst ha'de „drukket-Dus“ med disse, i Aften lobhudlede, rusticose Kaldsfæller, som han stedse ha'de „behandlet“ som „Leverandeurer“.

Saa sa'e gamle, skimlede Dr. Sivertsen, noget af en Pastoral-Mediciner, sukkende:

„Kære Venner! — Vi gaar i Fare, *hvor* vi gaar. Lad os dog være enige om dét!“

„Gerne," svarede Manden fra Kværkeby. „Men, — *hvor* er Faren *størst?* — Værst? — — — Ikke i Kværkeby."

— Pause.

Saa sa'e „gamle Sivertsen" med et kønt Smil fra den lyksalige, beaandet-løsslupne Sjæls-tilstand, der beherskede ham, mens vi var Candidater paa Hospital og Fødselsstiftelse, en idealistisk-skøn Periode i vort Lægeliv, — *han* sa'e med hint elskelige Mands-Smil, der, — bang-bang! cito!, ligesom blev *pillet* ud af hans markerede Ansigt, da han blev hæderligen gift med en velhavende Høne af det lavere, fremadstræbende Borgerskabs snævre Hønsegaard:

„En — endog spøgefuld — Discussion hérom, Kammerater, *er* — ifølge Sagens Natur, som det hedder i ubehagelige Generalforsamlinger, — udelukket. — Lad os nu gaa ind i Salen og takke Holmer for hans opmuntrende Ord til os — arme Djævle, — der ikke er videre vant til Opmuntring."

Saa la'e de brave Mænd „Støderen" paatværs over Toddyglasset, rejste sig alle, og gik til Holmer med deres Tak. En usædvanlig ærlig.

Det var i Holmers lykkelige Glandsperiode. Han var saa skøn en Mand, dén Gang: Rank i sin Spinkelhed, skinnende af lægelig Godhed og Interesse og Intelligens.

Og saa, — ikke saa mange Aar efter, — saa var det, at et giftigt Barn under en Udrømning af Næsesvælget, bed ham under Operationen: Begyndelsen, utvivlsomt, til en aarelang, kvalfuld Lidelse, endende compliceret med en Tuberculose, der blev hans — langsomme — Bane. — Mange, mig bekendte Læger, døde — *af* deres Patienter. Jeg skal ikke berøre mine personlige Oplevelser paa dette Omraade. Til min stolte Stands Ære maa jeg dog hér notere:

Aldrig nogensinde har jeg hørt eller erfaret, at en dansk Læge har undret sig, bejamret sig, naar han — omsider — mistede Lem eller Liv under Udøvelsen af dén, ofte nok livsfarlige Gerning, vi selv har valgt, — undertiden uden klar Bevidsthed om, *hvor* dyrt vi ret ofte maa betale vor Interesse. Dette gælder særligt Chirurgerne. Men, — stundom ogsaa de andre. Et Forhold, der — mere og mere — synes ukendt for *den* velstaaende Klient, der hovmodigt *smider* sin Slant paa Bordet efter en „giftig" Consultation med Undersøgelse.

Jeg har genkaldt i min Erindring Holmers opmuntrende Tale til *Datidens* Landlæger, fordi den i Virkeligheden indesluttede megen Sandhed. Man huske: For 40—50 Aar siden var de offentlige Sygehuse i deres Vorden. Knap dét! Mange var *saa* midalderlige, at det vil være vanskeligt i spanske, italienske, russiske Smaabyer at finde dem slettere. Naar et Menneske af én eller anden nødvendig Grund — f. Ex. totalt Afsavn af Pleje i Hjemmet — *maatte* transporteres til et Sygehus, saa gav dette ultimum refugium Signalet til højlydt Jammer og Veklage og „Afsked fra dette Liv" i hele Huset: Mens den Syge *selv*

i Reglen, med vor Landbefolknings alvorsfulde Ro under *personlig* Fare og Ulykke tavs og behersket beredte sig til Rejsen, — ofte 2—3 Mil, i Halmen bag i Vognfaddingen, — græd og jamrede hans Kone, hylede og snøftede hans Børn, klagede de tililende, deltagende Naboer og Genboer. Kort: Sygehuset var — i hine Tider — Befolkningens Rædsel. Var man først *dèr,* saa — „vidste man nok, hvordan Enden vilde blive, ja".

For 50—60 Aar siden begyndte det at blive ret almindeligt, at unge, dygtige Candidater nedsatte sig — ikke alene i Byerne, men „langt ude paa Landet", det rigtige „Bondeland". Ikke faa af disse Mænd medbragte gode Betingelser for at kunne gøre Nytte. De var — efter 70 Aarene — indøvede i Antiseptikens Methode. De ha'de haft udmærkede Lærere i deres Studie- og Candidattid (sé Tom: I). Deres Uddannelse ha'de været betydeligt mere *practisk,* end den senere blev for de Studerende. Og, — ikke mindst: Sikkert Hovedmængden af hin Ungdom ha'de valgt deres Fagstudium *af dyb Interesse for dette;* ikke som „Madstudium". At Interessen var saa levende, saa ærlig, kan ikke forundre dem iblandt os, der personligt har oplevet hine bevægede Aar, da Antiseptiken m. m. bragte en fuldstændig Revolution i vore, forhen ret triste Hospitalsforhold.

Jeg vover at paastaa det: Hin „Revolutions- og Nytid" i vort Fag, dén *var* den „selfmade" *Mands* Tid, det *beaandede* Arbejdes Tid, under Følelsen af det, med denne Tid saa uhyre voxende Ansvar. Der var mange iblandt os, der ikke ha'de Penge nok til at bie 3—4 Aar efter en *fast* Candidatplads, dén Gang den almindeligt paaregnede Tid. Dette: „at blive i Byen", som det héd, var ikke *muligt* for en fattig Candidat; ikke for en ung Mand, der skulde ernære en gammel, affældig Mor, — en fattig Hustru, valgt paa en Alle-Helgens-Dag, i fnysende Trods mod „Selskabet"s social-dogmatisk Protester, i staalsat Selvbevidsthed og Tro paa Lykken, der staar den kække bi. Det kan gerne være, at en vis Procent af disse Hedsporer for Hipokratæs kunde ha'e haft godt af at ha'e været bagt en Kende længere i Alma maters Kageovn. Men, — det er sikkert, at de dygtige, de talentfulde, de fagbegejstrede iblandt hin Lægeungdom, *dé skabte en mægtig Renaissance i Provinslægeforholdene.*

De sled, disse Mænd! Sloges mod incarneret indgroede Fordomme i Befolkningen. Mod Overtro. Mod alvidende Præster og Degne og Herremænd. — Jeg mindes fra hine Aar en ung Læge, der, fortvivlet ovr Landbefolkningens datidige Angst for *Bad,* baade for Syge og Sunde, uden Spor af Vederlag samlede Befolkningen i sit Oplands Skoler og søgte at reformere dens Forhold til Elementet Vand. Der var fuldt Hus ved disse gratis Foredrag. Men, — snart efter erfarede denne Naive, at én af Egnens særligt politisk-folkekære *Præster,* en usædvanlig forloren, gammel Cul-de-peuble-Visker, en social-politisk

Hanreder *for Vorherre,* men — desværre — ikke for Borgerskabet, energisk i Hovedstaden søgte at opsnuse en Læge, der kunde *knuse* Foredragsholderen, der — „ha'de haanet Folket!" — ved at anbefale det en intimere Omgang *med Vand!*

„Knuseren" meldte sig ikke — *dén Gang.* Ak! hvor ofte har én ikke maattet mindes Helten Savonarolas Ord, da han besteg Skafottet i Firenze: Sancta simplicitas!"*)

Landlægen, — det *var* en Typus. Er det næppe mere i Landets mere civiliserede Egne: *Vore* Sygehuse er nu, næsten overalt, *up to date.* Alene i dé Aar, *jeg* har været Amtslæge i *dette* Amt, har Samfundet hér kostet *Millioner* paa Sygehusvæsnets Udvikling. Dog, — med alle disse uhyre og — for dansk Samfund — vidunderligt hastige Fremskridt, — er, her paa Sjælland, *den sidste, ægte, synderligt udprægede Landlæge-Typus slaaet ihjel.*

Men, — hin Dag, da Holmer hyldede „Landlægen", *da* var denne en udpræget, en distingveret Skikkelse i de smaa Provinssamfund. Han *maatte* i hine Tider personlig ta'e Têten, personlig bære sit ofte saa uhyre Ansvar. Og, — denne Position *krævede:* et fortsat incarneret fagligt Arbejde. Der *krævedes,* for ikke at forsumpe, stadigt litterairt Studium. Naar „Huller" i ens Practik føltes, saa — trods alle Tab i Kryddertvebakkerne! — Rejser til dé Hospitaler, hvor man ha'de faaet sin Uddannelse, Operationsøvelser paa Kadaver, — efterhaanden Rejser til Udlandet, atter og atter, til Millionbyernes Kommunehospitaler, hvor man i Uger, — med god Introduction, — kunde opnaa at iagttage sjældnere, svære Operationer, som man her maatte bie paa i Maaneder.

Hvem *betalte* denne faglige Idealisme, dette Udslag af Personlighedernes Moral- og Ansvarsbegreb? — Det gjorde hin Tids Landlæger selv. Jeg har i Udlandenes Hospitàler truffet Kaldsfæller saa lidet bemidlede, at de maatte nægte sig ethvert Dannelsesmiddel udenfor *det faglige:* Theaterbilletter, Fornøjelser etc. etc. Snurrige er mine Oplevelser paa dette Omraade. Og, — naar de saa kom hjem, — disse „Idealister", mødte de da fornyet Agtelse, voxende Praxis, stigende Anerkendelse for dé personlige Ofre, de ha'de bragt? — Næ-æ-h! ingenlunde. Tværtimod maaske:

„Hva' Fa'en — med Petersen?" som en Sognekonge udtrykte sig. „Hvoffor render *han* til Udlandet, hvis a' han *ka'* no'et? — Hvoffor ka ha' n'te bli'e hér aa passe sin Pligt, s'gu? — Hva' ka' 'et nytte aa søje *ham,* naar han — li'e mæ' et — stikker a' — ud a' Landet?" o. s. v., o. s. v.

Ja, — den typiske, danske Landlæge er snart udslettet. Og, — det var en kraftig, brav og dygtig Typus. A Dieu mon plaisir! —

De sad, disse Mænd, langt ude i Marklandet, uden Tilflugt til or-

*) „Hellige Enfoldighed".

dentlige Sygehuse, uden Spor af kyndig Assistance, uden Spor af Støtte ved Sygeplejersker, ofte milefjærnt fra Apothek. De ha'de *Kundskab* om, hvad der i hvert paatrængende Tilfælde var at gøre. Og de ha'de — ganske alene — *Ansvaret* for, *hvad* de gjorde. Men, — det *er* den Art Situation, der *modner* en *Mand* som Læge, om han *er* det af Himlens Naade. Og, — det var dén Slags Stillinger, der modnede en alvorlig *Læge* til *Mand.*

Det var i hine Tider ofte *de fødende Kvinder,* der satte Landlægens Intelligens og Snarraadighed paa Prøve.

Naar jeg tænker tilbage paa min Virksomhed som Landlæge, som Chirurg paa et oparbejdet Sygehus, som Retslæge og Statens Tjener, da er der intet, der har pint *min* Ansvarsfølelse i dén Grad, som de *svære* Fødselsoperationer, jeg har oplevet — — langt, langt borte fra al Assistance.

I tænke Jer, oh! Confréres: Tiden længe, længe før Telefonens og Automobilens revolutionerende Indførelse i Landlægens Praxis. Erkend det nedslaaende i, at blive vækket af Natklokken en Time efter, at man har lagt sig, efter en hunde-haard Dagtjeneste. Man lukker Vinduet op. Ind suser tør „Sukkersne". Vindhastighed uudforskelig. Udenfor i Driven staar en halvvoxen Dreng: „Komme *strax* — til Maren Jensens," i Udmarken, en Mil inde i Landet. — „Hvad er der i Vejen?" — „Hun ka'tte fødde." — „Har du ingen Besked fra Gjordemoren?" — „Næh. — Jæ' sku' bare hilse aa si'e, at Barnet laa — paatværs. — — De' ka' godt værr', a' ded æ' Løgn," tilføjede Flaben en Gang med degenerativ Mangel paa Samfundsfølelse og Næstekærlighed. Og saa grinede *han.*

Enfin! — han tumler, søvndrukken, ud af Sengen, bader Ho'det i et Fad iskoldt Vand. Føler sig restitueret. Samler sine Instrumenter. Trækker i den tunge Faareskindspels. Kravler op i Slæden og lægger sig bag i Faddingen i Halmen. Han ligger dèr, — „med Blikket opadvendt", — for — Gud véd hvilken Gang! iagttagende den dybe, staalblaa Frosthimmel med dens prægtigt-tindrende Stjærnehær. Thi det er omsider ophørt at sne og blæse. I den blikstille Nat glider Skovslæden tappert gennem de knagfrysende Driver, gennem Hegn, over Grøfter og Marker.

Endelig naar han Aastedet. Bindehunden farer rasende frem af sit Hul, glammer, hæs af hysterisk Iver, ad de skummende Heste, den underlige Fremmede. Gennem Stuens utildækkede eneste Vindu belyser — som et gult, edderspændt Øje, — den usle, osende „Nordlyslampe", der „ikke behøver Glas", den Scene, han kender saa godt: Den lave Stue er fuld af deltagende, uophørligt-snakkende Matroner. Paa Familiesengens Kant sidder den brave, gamle Gjordemor. Hun har Ry for Kyndighed og stor Omhu og Pligtopfyldelse. Med korte Afbrydelser har hun dérfor siddet dèr i flere Timer, „controllerende"

Fødslens Fremgang eller det modsatte med 2—3 trofaste Fingre dvælende i den Fødendes Genitaltractus. Hun „plejer jo altstill' at klare sig selv"; men *denne* Gang — „ka' hun 'nte mere, ikke". Den brave Kone har været i Huset i 36 Timer. Nu er hun dødsens træt. Hendes gamle Kæbeposer er blaalige. Sveden driver hende ned over Ansigt og Hals. Hun er virkelig skamfuld over, at hun maa gi'e-op. Og hun har ærlige Taarer i sine gode Øjne, da han — Potentaten! — trøster hende med et Par venlige Ord.

Alle klagede. Barselkonen hylede til Tider, saa Hestene udenfor fo'r-sammen. De gode, „erfarne" Kvinder gik-rundt mellem hinanden, hændervridende, sukkende, enkelte stundom ræbende nerveust, skelende med mistroiske Blikke til Lægens Instrumenter, der stod og kogte i den gammeldags, aabne Skorsten i det lille Køkken.

Den — i Øjeblikket — skyldbetyngede Ægtemand stod snart ved Hustruens Hovedgærde. Trøstende strøg han hende over den svedende Pande, det lange, udslagne, fugtige Haar. Snart — kunde han ikke mere. Sneg sig bort; ud paa Marken, ud i Svinestien, for at græde ubemærket.

Men, — det er ogsaa hændt, at hans kærlige Trøst fik Luft i Ord som disse:

„Du ska'tte vær' ked a' 'et, Mor! — *Han* ska'tte sla' dæj nør, itte! Næ-æh! ded ska' han sgu'tte. — — Han sku' bare probere — —!"*)

Det første, man i hine, saa fjærne Tider ha'de at gøre, var: at rense Videnskabens Tempel. Kvinderne blev — varsomt — sendt hjem paa nær en enkelt af de fornuftigste og roligste. Hver Lokalitet besad oftest en enkelt fortræffelig og hjærtensgod Kone; og en saadan fik man snart Kik paa. Var Ægtemanden uregerlig, blev han med faa rolige Ord temmelig let overtalt til at gaa sin Vej. Men, navnlig, da Almuens mystiske Rædsel for Chloroformnarcose og Instrumenter ha'de fortaget sig, viste adskillige Ægtemænd sig at kunne „dresseres" til ganske paalidelige Assistenter.

*) Heller ikke i Hovedstadens Smaagader var det altid let for Fødselshjælperen at bevare Contenancen. Jeg mindes grant en Nat, mens jeg var Candidat paa Fødselsstiftelsen. Henad Morgen kom én af Lægerne hjem efter en meget haard Forløsning. „Konen var bedøvet," fortalte han. „*Hun* var en meget rolig, helt sympathisk Patient. Men — *Manden* tēde sig som en Gal. Bevæbnet med en Køkkenøxe stillede han sig i Køkkendøren, en Tilskuer, det var os umuligt at faa fjærnet. Gentagne Gange under Operationen tordnede han: „Sla'r du hinner ihjæl, skal jeg — saa bandte han — flække dit skaldede Ho'de!! — li'e majet, hva' det ka' koste!"

„Hvad svarede du til dét?" spurgte jeg.

„Ingen Ting, — begribeligvis," svarede Kammeraten. „Jeg forløste Konen. Det var svært. Men — det gik godt. Et uventet kønt, brillant Barn."

„Hvad sa'e saa Røveren til *dét*?" spurgte jeg.

„Han sa'e: dit Asen! Du er min Salighed en Guttermand! — Naar du er færdig, saa ska' du Kraft æde mig! — ha'e den Pægl Akevit, jeg har gemt ude i Køkkenskavet. Du — ska' — ha'e den!!"

Og — saa græd dette store, fordrukne Mandfolk, som var han pisket."

Nu, — saa gik „Forretningen", som det hedder i Gjordemorsproget, sin — stundom saa besværlige og spændende Gang. Og, naar alt var lykkeligt endt, og en velskabt, buttet Unge omsider laa vrælende i det lunkne Bad i Vandspanden, saa var alt idel Glæde, Gammen og Triumph! og — Taknemlighed; dén, der sjældent varer længe. — Denne ærlige Beskrivelse *er* et Exempel mellem mange paa Datidens Fødselsforretninger. Hvilket selvfølgelig ikke udelukker, at talrige andre foregik under betydeligt bedre Forhold i velstaaende Hjem.

Det store Ansvar, der følger med al Lægevirksomhed, føltes ved svære Forløsninger og chirurgiske Indgreb, der ikke tillod Tøven og langvarigere Forberedelser, ofte med stor Uhygge: Landlægen *vidste* godt nok, hvorledes og med hvilke Sikkerhedsforanstaltninger han helst *skulde* handle. Og, — saa blev han ofte *nødt* til at handle under de primitiveste Forhold. „Triumpher" vovede vi ganske vist ret ofte at fejre i stille, ungdommelig Selvbeundring. Man lærte at hjælpe sig godt med lidt. Man construerede practiske Hjælpemidler, transportable Instrument- og Haandklædekogere, mekaniske Apparater, der stundom kunde erstatte Manglen af Assistance o. s. v. Man erfarede snart, at „Saarinfection" ingenlunde indtraf, alene *fordi* en Stue, en Seng, en Patient selv var — i chirurgisk Forstand — urenlig. Man iagttog Heling af kolossale Saar og Læsioner, ofte næsten reactionsløse Helinger, der — undertiden med en vis Rancure, — refereredes i den medicinske Literatur med Bagtanken:

„Dette hér *er:* et Slag i Ansigtet paa de videnskabelige Theori-Dragoner!"

Man lærte den udstrakte Anvendelse af „almindelig Renlighed" samt især — af kogt, rent Vand, der overalt kunde erholdes. Og, — man lærte at foretrække at operere under aaben Himmel, i frisk Luft, naar dette *kunde* ske, — hvad det desværre ikke kunde ved Accouchementsoperationer.

Jeg har i Sandhed oplevet mange overraskende Tilfælde i Retning af Saarheling under svære Forhold. Jeg maa omtale blot et enkelt, publiceret i sidste Kvinkvemium af Firsaarene og, — efter hvad der er mig meddelt, — refereret ved Forelæsningerne af *Oskar Bloch*. (Jeg beklager, at jeg ikke kunde være tilstede, ikke kunde iagttage denne beaandede Kaldsfælles gaadefulde Ansigt, naar han „serverede" *denne* Kasuistik for Auditoriet):

En gammel, stærkt alcoholiseret Røgter blev en Høstdag under Staldfodringen greben af en uvân Tyr. Den borede, — som de ulykkelige Tyre ved de modbydelige spanske Tyrefægtninger, — et Horn ind i Mandens — ved Tyrefægtning, Hestens, *Underliv*. I næste Tempo, — under Bortslyngningen af hans Legeme, — oprev den hans Mave — helt op til Leverranden! —

Jeg blev af en Rytter hentet fra en Mose, $^1/_4$ Mil fra Herregaarden. Jeg var paa Bekkasinjagt og ganske uden Instrumentarium.

Jeg fandt Røgteren paa Hakkelseloftet. Dèr var han flygtet-op for Tyren, der ha'de revet sig løs. Den Gamle laa i en stor Bunke Hakkelse. I sine skaalbøjede, meget snavsede Hænder holdt han sine Tarme. Der var et Fremfald saa stort som et Barneho'de. Hans Underliv var overmaade beskidt. Og paa og imellem Tarmene hæftede en Masse Hakkelse. Staklen klagede ikke. Ingenlunde!:

„G' Daw, K.! — ded æ' godt, a' du kommer; for — sikken en — en Uorden det Satans Høved har lavet i Dokkementerne!" — —

Rensning af Tarmene med Pincet og kogt Vand. Rensning af Underlivet. Saaret forenes med udkogt, ubleget Garn, og et rent Lagen strammedes om Underlivet. — Saa transporteredes Patienten til Præstø Amtssygehus med Journal til Overlægen (afd. *Maag*) og Henstilling om, at forene det store Saar yderligere og lægge en sikkrere Bandage.

Et Par Uger efter var jeg sammen med Maag ved en Consultation paa Landet.

„Naar døde min stakkels Røgter?" spurgte jeg.

„Døde? — Han er, mærkeligt nok spillevende! Saaret er helet uden videre Reaction paa nær et lille Sted i øverste Saarvinkel. Da jeg saa ham i Middags, var han oppe og sad og spiste sine Ærter med god Appetit. Forresten fik han Dillerium tremens kort efter Indlæggelsen og dansede uhyre opta'et rundt paa Gulvet."

Pause..

„De reviderede da Saaret og la'e Forbindingen om efter alle Kunstens Regler, som jeg bad Dem gøre?"

„Næh, det gjorde jeg ikke. Jeg fandt ingen Grund til dét, da han befandt sig saa ubegribelig vel. Saaret helede jo fortræffeligt."

„*Den* Røgter vil jeg gøre min Opvartning," sa'e jeg.

„Ja; — han er virkelig en — en morsom Patient," sluttede Maag.

Da jeg saa en Dag kom ridende til Sygehuset, $^9/_4$ Mil fra min Bolig, var Patienten død af — Alcoholisme.

Kort Tid efter *dræbte* samme Tyr den gamle Røgters Efterfølger, en yngre, stor og kraftig Mand. Jeg skal ikke dvæle ved denne triste Begivenhed. — Først *da* blev det gale Nødd afskediget.

Dog, — Glæden over „Triumpherne", de virkelige, de indbildte, dén kunde ikke overtromme vor Sorg og Tvivl og Selvransagelse, — som Menneskene i en ikke fjærn Fortid ved Trommehvirvler søgte at overdøve de martredes Hyl, der steg mod Himlen fra de altfor dristige Angribere af Regent- og Munkevælde, dé, der *skulde* pines, — naar vi — ofte ganske uventet — trak det korteste Straa i vor Kamp for vor Patient, mod Døden.

En ond Dag kom Tilfælde af Forblødning efter *Fødsel* — stundom

milevidt fra vor Bolig. Og, naar man saa, Timer efter Katastrophens Indtrædelse, med et Par græsfodrede Øg naaede Aastedet, saa var Kvindens Tilstand saaledes, at man næsten skammede sig ved at forstyrre hendes hellige, sidste Ro med dé Kampmidler, man *kunde* practisere, og *som* man practiserede i Bevidstheden om deres Utilstrækkelighed.

Og en endnu værre Dag kom et af disse — sjældne — Tilfælde af Barselfeber. Fødselsoperationen var gaaet fortræffeligt. Kvinden og Barnet befandt sig vel. Alt i det lykkelige, lille Hjem var Gammen. Og saa, — maaske i Slutningen af Barselsengen, — kommer denne infame Sygdom. Eller: Kvinden er allerede staaet-op. Glad sidder hun i sin Stol. Barnet næsten „skønnende“ paa hendes Skød; thi der er gaaet flere Uger efter Fødslen. Og saa, — pludseligt som ramt af et Lyn, — falder hun sammen og dør af en Emboli (Blodprop).

Nogle af slige Tilfælde formaaede ved deres tristesse at redde Landlægerne fra at blive angrebne af Isolerethedens Fristelse til Selvovervurdering, af Lokalpopularitetens Vindkolik. Thi, det fejler næppe, naar jeg paastaar, at de virkelige, de „fødte“ Læger iblandt hine Tiders Banebrydere ude i Landkommunerne bittert *følte* deres Stillings Afsavn og Mangel paa Hjælpemidler. Jeg har truffet dygtige og brave Kaldsfæller, der længe, længe efter et slet Resultat af deres Behandling pintes af Tvivl om, hvorvidt de kunde ha'e handlet anderledes og med bedre Resultat, end de ha'de gjort. *Hvis* du ha'de handlet hurtigere? — langsommere? — slet ikke ha'de handlet? — *Hvis* du ha'de betænkt at medta'e dette eller hint Apparat, Medicamenter for muligt indtrædende Tilfælde? — Hvis du ha'de chloroformeret Patienten, før du, — midt om Natten, langt fra Hjemmet, — forsøgte Reposition af hans gamle, kolossale Scrotalbrok? — *Hvem* har bragt din Patient Barselfeber? — — Det uhyggeligste af alle Spørgsmaal, bl. a. fordi det aldrig kunde besvares. — Er hun inficeret af *dig?* — trods alle Forsigtighedsregler; eller af *Gjordemoren?* — Eller — ved *hvem?* ved *hvad?* og *hvorledes?* — *Er der,* ret besét, nogen *Mulighed for,* at operere „antiseptisk“, senere „aseptisk“, under vore Vilkaar? — Saa svarede Landlægens Erfaring: *Ja.* Du har jo i Aaremaal aldrig sét en virkelig Saar-Sygdom herude i Markerne. „Hospitalskoldbrand“, — aldrig! Du har jo flere Gange sét et Menneske, — endog en Olding, — totalt „skalperet“, hele Hovedhuden hængende som en omkrænget Kalot ned over Ansigtet. Og, — det uhyre Saar helede per primam, d. e. uden Spor af Supuration. Altsaa: Du *ha'de* en Mulighed for *at undgaa* Infection. *Hvem* er da den Skyldige?

Ja, det er Sandhed. Et slet Resultat har jeg sét hvile — ak, utroligt længe over en saadan isoleret Læges Sjæl som en formørkende Tvivl:

Har du forsømt din Pligt, du Hund for Guden? — Og stundom ledsaget af en anden Tvivl: Dén om adskillige af Videnskabens mange, af andre knæsatte „Sandheder". Saa mindedes den Betrængte muligvis gamle Prof. Panums bekendte Ord (se I Tome):

„De physiologiske Sandheders Levetid, mine Herrer, vil jeg — her, der, — fortiden anslaa til omtrent — 4 Aar." — Vor gode, gamle Lærer elskede sit Fag. *Mand* lyver ikke for sit Kæreste. Men, — man *kan*, undertiden, føle Impuls til, uden at forstyrre Husfreden, i al Godmodighed, at moquere sig. — Dette er visseligen sandt.

„Den danske *Land*lægestands Historie," — se hér en Opgave for en af vore aandfulde Dyrkere af vort *Fags* Historie, af Folkeminder og Personalhistorie. Jeg fik af Forfatteren, Thøger Larsen, under et fem Ugers Ophold i et Ruin-Kloster, St. Cataldo, i Bjærgene ved Amalfi, en Dag præsenteret en Bog, en rigtig tyk, omhandlende alene *jydske Kvaksalvere*. Da jeg ikke ha'de stort andet at bestille, læste jeg Bogen, der var samvittighedsfuldt forsynet med de „kloge Mænds" og Kvinders Billeder, deres Livs, ikke meget paafaldende Data, endog deres nærmere Families og Slægts, samt Meddelelser om deres vidunderlige Kure og Kurmidler. — Jeg ha'de selv i det sidste Aar ganske forgæves gjort Forsøg paa, at faa forlagt to, — naar jeg selv skal sige det: usædvanligt fyrige og særprægede Manuskripter. Ingen vilde ha'e dem! „Tiderne var umulige". „Faa købte Bøger". Og, — „*mine* købte Publicum ikke." Vi, Skribenter, deler *p. t.* i Pluralis denne Skæbne.

„Hvilket *Fond*, hvilken Mæcenas," spurgte jeg Thøger L., „har betalt *Omkostningerne* ved denne pæne Bogs Udgivelse?"

„Forlaget," svarede denne Brave; — han er Jyde.

„Gaar dén, — som Handelsvare?"

„Ja, dét ka' du tro! Den *render* ligefrem!"

Pause.

Omsider ha'de jeg, — mens jeg spiste 6 blaaduggede Figner for at berolige mig, — samlet mig til en menneskekærlig, human og kortfattet Kritik. Saa udbrød jeg spontant:

„*Det* var da som bare Pokker! — Gu' ve', om jeg ikke er bleven Idiot hernede i Varmen. For *jeg* har aldrig kedet mig *saa* rasende heftigt over en Bog. — Det er vel nok *dét*, man kalder „„Folklore",“ der trækker?"

„Jah," sa'e Thøger. „Folklore."

— „Du — gode — Gud!" hviskede jeg mellem Tænderne — ud i den velsignede friske Luft fra Bjærg og Hav.

Naar slige Bøger „*gaar*", vil et Arbejde over Renaissancen i dansk *Landlæge*stands Historie utvivlsomt komme til at galoppere! — Og

denne Renaissance regner *jeg* fra de Aar — c. 1880 — da antiseptisk indøvede Læger nedsatte sig paa Landet.

For dén, der, endnu i fuld vigueur, kan se tilbage paa henved et halvt Aarhundredes intensivt Arbejde i en betydelig og flersidig Lægevirksomhed, ligger det nær, at søge at klare *den sande Værdi* af visse Ord og Begreber, som den practiserende Læge hører meget ofte, som — i Øjeblikket — glider som en varm, kærtegnende Haand over hans naive Aands bløde, ungdommelige Kaninskindspels, men som han ofte i Livets Løb tvinges til at anskue med et stille Smil.

Af disse venlige Ord maa jeg her omtale blot ét: *Taknemlighed.*

Hvor længe *varer* Publikums Taknemlighed?

Det *er* meget forskelligt. Men, i de allerfleste Tilfælde fordufter Patientens Taknemlighed med hans Sygdoms Helbredelse. — Af dé adskillige Tusinde ved en heldig Operation helbredte og en Del rentud fra Døden reddede Syge, *jeg* erindrer, findes kun *én,* én eneste, der mange, mange Aar efter, hver Jul glæder mig med et Billedkort med en Mængde rødmossede Nisser og en trofast Hilsen. Det er — naturligvis! — en ældre, dannet Dame af gammel „fin“ Slægt. De allerfleste andre faar andet at bestille, naar de paany slipper helskindede ud i Livet, end at sysle med deres „taknemlige Erindring“.

Jeg anser dette for ganske naturligt. Lægen har at gøre sin Pligt. Gør han *det,* og gør han det med heldig Haand og *glædeligt Resultat,* skal han magte at undvære Patientens eller Publikums perennerende „Taknemlighed“. *Thi:* en betydelig Læge *kan* undvære dén. Menneskenes *Tillid kan han ikke undvære.* Men, — Menneskenes Tillidsfølelse, dén løfter *først da* sit kønne Hoved, naar de atter *trænger til* Lægen. Hvilket bør være Lægens moralsk-ethiske Løn.

Jeg kender dog Læger, der i allerhøjeste Maal gjorde sig fortjent til Publikums Taknemlighed og Tillid, og som først efter en Aarrækkes Arbejde — ganske langsomt — opnaaede dén Værdsættelse, til hvilken de ærligt var værdige. En Del af disse Mænd tilhørte — i Uddannelse, i fortsat Flid, i Offervillighed og Kultur — i Sandhed „den fine Ende af Lægestanden“, som afdøde Overchirurg Tscherning i en Bordtale ved et Lægemøde udtrykte sig — for en lang Menneskealder siden. Hvad var da Grunden til slig sen Anerkendelse?

Den var højst forskellig. En kunde, som det hedder paa Landet, ikke „snakke for Patienterne“, saa godt som de andre. En anden levede tilbagetrukkent, fordi han i en Aarrække var for fattig til „at kaste sig ind i Forlystelsernes Hvirvel“, som Egnens Magnatfrue udtrykte sig; hun ha'de været paa en 14 Dages „Fælleserejse“ i Paris, og — — —. En tredie var politisk afstikkende og mistænkelig. Han vilde ikke slutte sig til det, dén Gang eneraadende Parti. *Han* maatte og burde kanøfles. En fjerde ansaas af den helliggjorte Befolkning paa

hans Egn for „Fritænker“. Han „g'ore ingenting mod Christendommen, ikke;“ men han „gik aldrig i Guds Hus eller til Altars.“ Han ha'de, sa'e man, en Dag, da han var i Købstaden, sét næsten alle Nordens berømteste Sjælesørgere efter en tæt Frokost komme rullende gennem Byen ud til gudeligt Møde med paafølgende Festmiddag et andet godt Sted paa Egnen. De laa fornemt tilbagelænede i Kalescherne. De saa brave, velfodrede, hel' gemytlige, men højst selvbevidste ud. Folk var paa Benene for at *sé* disse gode og store Mænd. Ogsaa Pressen var repræsenteret, paa Gadehjørnet. „Fritænkeren“ stod og studerede Optoget. Hans Ansigt var meget alvorligt. Da saa Skuespillet var endt, vendte han sig mod sin Hustru:

„Hvad føler *du,* min Ven?“

„Hvad *du?*“

„Aldrig har jeg sét saa — *saa* meget — blaastemplet, første Klasses Himmelflæsk — — paa èn Gang,“ sa'e den formastelige, stille, næsten fromt. „Der *burde* være en Engel paa Kuskesædet, — i Stedet for disse ugudelige Grinebidere ude fra Vognmanden i Sneverstræde.“

— I samme Nu, siger Saga'en, formørkedes Himlen af en sortviolet Tordensky. Og 9 — ni — sorte og ildevarslende Fugle kresede garstigt-skrigende over den Formastelige.

Men den locale Pastors Husholderske, en af Smaabyens viltreste, gamle Hexe, *hun* ha'de hørt det! Og — saa kunde det ligesaa gerne ha'e staaet prentet for alles Øjne med Ildbogstaver paa den, ellers saa fredelige blaa, Foraarshimmel! — Mens, — jeg føler mig sikker hérpaa, — de fleste af hine højt dannede og — udenfor Biblen — litterairt belæste, brave Mænd, selv vilde ha'e faaet sig en forstaaende Latter over disse billedskønne Ord, der ikke var ondt ment, men født under et Anfald af kritisk Kaadhed, fnøs hele det orthodoxe og retfærdige Borgerskab af Indignation.

Ak, ja! — et saadant uforsigtigt-spøgefuldt Alvors-Ord var i en ikke fjærn Fortid nok til paa visse Egne at stemple en Mand som værende i „Satans vilde Magt“! — Dét *var* Manden mindst af alt. Og — efterhaanden klarede han sig stolt paa dét, han var.

Nu, — nu er Forholdene i fremadskridende Forbedring: Provinslægerne sidder, tæt som de festligt-grønne Fluer paa en overmoden Bergamotte i Smaabyer som paa Landet. Der *er* — næsten overalt „én for enhver Smag“. En er rød. Og ên sort. En anden ên er — mari! — zebrafarvet! En fjerde besidder den kloge Kamæleons Evne til at skifte Kuleur med Omgivelserne. En Race for sig selv danner dé, der ikke værdiger „Farvespørgsmaalet“ en eneste lurvet Tanke. Det er dem, der, gennem Trængsler, naar videst, „holder“ længst.

Dog, mine Elskelige! dette: at fornemme, — gennem Afstamning, gennem Erfaring, gennem Æresbegreb, — et Liv uden Maske, uden ydmygende „Komoedie“, i omhyggeligt vogtet, aaben Sanddruhed, —

at dog ingen skal ta'e ên for andet eller mer' end man *er,* — at fornemme *dette* som et af et Lægelivs dybeste Maal for vor saa underligt egenartede Position, dét *er* i Sandhed: Stolt Mands Grundlag for et hæderligt Læge- og Menneskeliv: Esse; non videri.

De Gamle sa'e, for Aarhundreder siden: „Exige dum dolet! Post curam medicus olet." Det er udlagt: „Kræv dit Vederlag, mens Patienten har ondt i Maven. Naar han er kommen sig, lugter Lægen ilde."

Det er vise og sande Ord. Men, — de er ikke „hyggelige", hverken for Læge eller Patient. De antyder, som før sagt, om „Taknemligheden", at den er kortvarig. Ja, — for en Læge, der — ved Publicums Hjælp — har sat sin Idealisme overstyr, er de *kun* vise og sande. For dem iblandt os, der gennem Livets Skuffelser har levnet, i hvert Fald en Del af vor „Idealitet", er Sentensen — morsom, — men ret brutal. Ganske vist kan medicus ikke leve alene af taknemmelige Ord. De er for *hans* Disk og Bord Marengs. Og, — han *maa* ha'e Brød. Men, — *han* „lugter" ikke, fordi han sjofles.

Det er — efterhaanden — blevet forbundet med flere og flere — stundom ret ydmygende Vanskeligheder, at *erholde* dette Brød. Og, — det er ikke særligt Smaakaarsfolk, der volder Vanskeligheder. Ingen Læge af min Aargang vilde i sine vildeste Drømme ha'e kunnet foregøgle sig, at *Læger* nogentid kunde blive nødt til at „gøre Strike".

Det *blev* nødvendigt. Men, — var det ikke lykkeligere, om *al* Lægevirksomhed blev offentligt lønnet, blev en Statsinstitution? Jeg erkender det: Til at udforme en Lovgivning i denne Sag, vil der være Behov for flere Vismænd og intimt Sagkyndige, end der fortiden paa dette Omraade synes at være i dette Land. Men, — Fremtiden vil gi'e mig Ret.

En af mine Venner, en gnistrende-fagbegejstret, ung Mand, en „født" Lægeskikkelse, der i næsten slet intet lignede den sædvanlige, af Publikum yndede „Lægetypus", der — ganske som Præstetypen — „diagnosticeres" af enhver, mere erfaren Opvarter strax, ved første Øjekast, — *han* besad bl. a. det Fortrin, at kunne skyde med sjælden Færdighed, især med Pistol.

„Dette skader Dem meget, Doctor," sa'e en Dag en Ven, en udmærket Bonde.

„Skader?! — hvorledes?"

„Ja, — — ikke for *mit* Vedkommende," fortsatte den anden. „Men, — der *er* nu ikke saa lidt, en Læge — og en Præst — ikke ka' gøre, uden at Folk li'som taver — hmh! — Tilliden. De almene Mennesker hérude i Hedeegnene, dé syn's s'gutte, at det er tillidindgydendes — dette hér Knalderi."

Pause.

„Tror *De,* som dog kender mig en Del, at *jeg* vil købe denne „Tillid" ved at opgive min personlige Frihed?" udbrød Lægen indigneret.

„Næ-æ-h, dét tror *jeg*" — saa bandte han — „ikke. Og — dét respekterer *jeg* Dem for. Men, — der er jo nuomstunder saa mange andre, der forventer og vil ha'e, at I, lærte Folk, skal te'e Jer omtrent li'som de selv. Vi har i hele Sognet med Adnex ikke ên eneste Mand, der skyder med Pistaal — og Gevær! — andre end Dem. Déd — æ' — avstikkendes!"

— — „Hurrah!" lo den anden. „*Nu* ka' De trygt sværge paa, at jeg skal knalde! — meget værre end før! Tror nogen, at jeg vil ordne mit private Liv efter Befolkningens Recept, saa hils og sig, at *dét* begriber ikke jeg. Naar jeg har gjort min Pligt imod *Jer,* vil jeg benytte min Fritid, som *jeg* har Sindelag til. Ellers *er* det jo ikke Fritid. — Hils og sig dem — de andre — lejlighedsvis, at jeg skal tjene dem — tro og huld. Men, — deres Slave bi'er *jeg* aldrig. Og — dét vilde *de* heller ikke være tjent med."

Lidt gram i Hu vandrede denne Landcollega op og ned ad Gulvet. Bonden sad tavs. Han beundrede i Grunden den andens Standpunkt. Men, han forstod det ikke helt. Og hans Tommelfingre kresede nerveust om hinanden. Hvilket betyder Eftertænksomhed i $^3/_4$-Dels Takt.

Endelig sa'e Lægen:

„Imorgen, Per Jensen, har min Kone lovet mig Kyllingesteg. Se! der nede under Buskene gaar 3 Hanekyllinger og aner hverken Persille eller Sauce. De glæder sig ved Livet, de arme Kræ. — Kan De sé den store, fede, kobberrøde? Han er uhyre stor paa det; vigtig! Han galer aldeles falskt. Men, — han tror, han er uimodstaaelig. — Nu stikker han Ho'det frem under Solbærbusken."

De to Mænd stod i den aabne Fløjdør paa Balconen og iagttog Fuglene. Nede i Jordbærstykket stod Gaardskarlen og drev over Riven og spyttede Kortspyt ned for sig.

Collega'en tog Salonriflen og skød en Patron i Kammeret:

„Se, nu! Per Jensen. Jeg holder ikke a', at sé Kvindfolk halshugge — nogetsomhelst. Heller ikke disse uskyldige, men saa velsmagende Kyllinger. Nu skyder jeg denne selvtilfredse Hane. Den dør, før den har hørt Knaldet." — —

— „Det er for langt," sa'e Gæsten med ét tvivlende Smil. — —

— „For langt!! — jeg holder paa det venstre Øje" — —

Det lille Smeld lød. Fuglen gjorde et Par Basketag med Vingerne og blev liggende. Karlen blev vaagen. Kom og løftede den op i Stængerne.

„Hvor er den ramt!?" raabte Skytten ned til ham.

„I venstre Øje — aa videre yd," svarede Karlen.

„Det var som bare Fanden!" udbrød Bonden og kløede sig i Nakken.

„Aa, nej, sig ikke det! Det er som Skud betragtet — ingen Verdens Ting! Det er — en Guds Gave, — som jeg vilde si'e til Jeres skruphellige Præstemadam, om hun stod hér og saå-til med sine store, kønne, brune Øjne. Og, — man *bør* i Taknemlighed *udnytte* Himlens Gaver, ikke? — *for at faa no'et ud af det daglige Liv,* Per Jensen."

Saa skiltes de.

„Kom igen imorgen," raabte Doktoren efter ham. „Saa spiser vi Kyllingesteg sammen Kl. 6!"

„Tak! Jeg stiller."

Jeg meddeler denne ubetydelige Bagatelle, fordi det er de smaa Træk, de smaa hverdagslige Yttringer, der — konsekvent og urokkeligt fastholdt og gentagne — omsider skaffede en Landlæge den selvstændige Position som Privatmand, den Uafhængighed af Kreti og Pleti, som han slet ikke kunde undvære, *hvis han vilde leve nogenlunde lykkelig.* Og, de allerfleste af mine Samtidige levede i Virkeligheden et lykkeligt, personligt farvet Liv — ude i Markerne.

Enkelte Undtagelser fandtes: de svage Sjæle. De blev hurtigt — mer' eller mindre bevidst — Slaver af Befolkningen, der, som det héd: „sku' fødde dom". Jeg har oplevet, at en brav men altfor fredsommelig Landlæge, da han skulde ha'e sin Datter døbt og Navnet allerede var bestemt, en Dag overraskedes af en Deputation, der i sorte Klæder og i dyb, uhyggelig Alvor forlangte, at *deres* Læge skulde gi'e sit Barn „et anstændigt og christeligt Navn ved den hellige Daab".

„Hva' ha'de du da kaldt hende?" frittede jeg.

Pause.

„Adeluds," mumlede han endelig og stirrede med sine tungsindige Øjne ud i Graavejret.

„Hmh, ja, saa Gu', kære Ven i Urtegaarden," trøstede jeg. — „Sig mig: *Trakterede* I Deputationen? — efter denne — hm! — Voldtægt paa Privatlivet."

„Jah, hva'; — Portvin og Klejner, — skønt min Kone var saa bedrøvet. Hun ligefrem stod og tudede ude ved Komfuret, da disse — Mennesker var gaaet — med Cigar — osse. For hendes Bedstemor *hed* Adeluds. Og hun var et enestaaende godt og fornøjeligt Menneske."

„Hun var sikkert meget blond, — rødhaaret?" sa'e jeg i pludselig Erindring om visse maleriske Illustrationer til vore gamle Folkeviser.

— — „Hvor Pokker ku' du gætte dét!" udbrød han forundret og tændte sin Snadde.

„Ja, — *ka'* du begribe det! — Og, jeg skal sige dig, hvorfor disse sluskenørede Krybbebidere ansaa Navnet for uanstændigt og uchristeligt."

Han tog Snadden ud af Munden. Stirrende.

„De kender den gamle Vise om „„de tre Skalke"". Den er sikkert *født hér paa Egnen.* Men, — *du* kender den maaske ikke?"
„Næh," sa'e han aandsfraværende.
„Saa hør da:

Der stod tre Skalke og tænkte paa Raad —
Tung-lu-di, tung-lu-di-lu-stu-di-lej!
De vilde til Møllerens Datter gaa:
Stolten *A-de-luds.*
Baadsmands Hus, Krus-musi-dus,
Tung-lu-di, tung-lu-di-lu-stu-di-lej,
Kresto-ma-ni for Snurre-vurre-vip,
For Ce-re-mo-ni!

„Gaa ned og hent din Kone, Jensen! — La' hende tøre sine kønne Øjne. Og, — kom saa hérop og syng *Omkvædet.* Det er no'et forbandet og bevidst Vrøvl. Men, — det passer vidunderligt til Melodien! Dén er nogle hundrede Aar gammel — ligesom Visen."
De kom. De sang Omkvædet.

„De to tog den tredje og stopped' i en Sæk;
Saa bare de ham over Møllerens Bæk, —
Til Stolt-Adeluds.
Aa hør, du Møller, saa favr og fin, —
Sig, vil du male mig Sækken min?
Ja, sæt den dær ved min Datters Seng,
Der kommer hverken Mus eller Rotter til den.

(Maestoso.) Saa silde om Aft'nen, der Mørket faldt paa,
Begyndte den Sæk at krybe og gaa.
Og skynd dig, Fader, og tænd et Ljus!
Der er Tyve og Røvere i Møllerens Hus!

Me-e-n: Han klapped hende paa hviden Kind:
Sig, vil du være Allerkæresten min?
Aa, skynd dig, Fader, at slukke det Ljus:
Det var kun vor Kat, som fanged' en Mus!
Det mælte den Kælling, paa Bænken laa:
Katten, den ha'de nok Støvler paa,
— Stolten Adeluds?
(Mægtigt Omkvæd!)

Og, — saa brast vi alle tre i en befriende Latter.
„Ja, kære Jensen," sluttede jeg „og De, kære Frue, — der er ikke no'et at hyle over — ret besét. Og ret besét — er det — hmh! — kærligt mod *Jer,* at disse brave Muldvarpe fraraader Jer, at indføre

en „Adeluds“ i deres nuværende, højhellige Samfund. — — Drak de *al* Portvinen?“

„Næh,“ sa'e Jensen. „De — *advarer* mod *al* Spirituosa! — undta'en Skibsøl. *Dét* ka' *vi* ikke taale. Hva' Fa'n ska' én saa gi'e dem, naar man vil være venlig?“

„Kærnemælk,“ svarede jeg bedrøvet. — „Men, — hvis din Portvin er *go'* — hvad jeg ikke *tør* betvivle, Jensen, — saa foreslaar jeg, at *vi tre* — ganske alene — gaar ned i Salonen og tømmer Flasken under Ovationer for, gunstige Spaadomme om, livsalige Ønsker for — Jeres yndige, lille Datter, der — ikke maa hedde Adeluds. — Skidt!“

Du gode Himmel! — *Hvor* jeg takker dig ærligt for hver eneste trøstende Solstraale, jeg stundom fik i min Magt, at fyre-af i dé — ofte saa fremmede Andres forkuede Sind. — Hvorfor, hvorfor glemte du saa ofte mit eget? — —

Halloh! — Sikken Fest det blev hin Sommeraften! Kaldsfælle Jensen og hans i Sandhed yndefulde Hustru syntes, — [Portvinen var en meget slet Taragona, og „tynd“] — at glemme alle deres Fortrædeligligheder. Jeg holdt ærligt af dem, fine, gode Mennesker, som de var.

Da jeg saa forlangte min Ridehest og vilde hjem, sa'e Jensen — med Armen om sin Elskedes, endnu smalle Midie:

„Syn's du ikke, det har været en brillant Aften, Hans?“

„Jo, *dét* har det!! — Og, — dét er din prægtige Kvindes Skyld.“

Saa traverserde jeg — glad, men lidt lapset i Tøjle- og Sjenkleføringen — min dejlige Hest bort over Gaardspladsen, ud i Natten: Jeg længtes hjem, dén Gang, til dén, *jeg* elskede. Og, som — spontant — og med frelst Samvittighed — og med en rank Ryg — med mig trodsede ethvert Forsøg paa personlig Kværkning gennem mange — svære, men festlige Aar.

Aaret efter — fik Familien Jensen Tvillinger: to Piger. De bekom i Daaben Navnene Martha og Maria. Hvilket blev sanctioneret af Præst og Degn og hele Menigheden — samt Klientelet.

APHORISMER OG IAGTTAGELSER ANGAAENDE DØDEN

MENNESKENES FORHOLD TIL DE VILDE DYR, m. m. m.

Hvad *er* Døden, mors? —

Intet Menneske paa denne Klode har hidtil fortalt os det, aabent og ærligt. Hellerikke de Skriftkloge. Tværtimod! — Saa saare man i en *Samtale* under fire Øjne berører *dette* Spørgsmaal, sænker de deres altforklarende Aands fyrigt og tillidsfuldt rejste Pigge, — ganske som Pindsvinet gør det, naar man ruller lidt med det. *Saaledes* tilrettelagt, ligner Philosophernes, de Skriftkloges, de Fortolkningskyndiges og saa højst Fortolkningsøvedes „Pels“ paa et Haar — ret besét — Pindsoens.

Det er et overvældende interessant Spørgsmaal. I det Hele: Jo nærmere vi personligt er ved den definitive Afsked med Livet hér paa dette roterende Sandskorn af en Klode, desto flere „vigtige Spørgsmaal“ vil der løfte sig paa vor Vej. De *vil* rejse sig fra dé, af Millioner af Menneskefødder blankslidte „Veje“ gennem de fagre Riger, — snart i Sangsvanens Tegn, Fuglen med det høje, orgeltonende Vingesus gennem Æterens uhyre Tempelrum, Svanen med denne snehvide, kyske Spørgsmaals-Hals, naar den hviler paa Strandene. Og, — snart i Slangens Tegn: Det *giftige* Spørgsmaals. Det er den mystiskvise Slange, der slynger sig om *Æskulaps* Stav. Kom den ikke *for* nær, lykkelige Yngling! — Spørg ikke — *for* ublu: Den kunde slynge — i ondt Lune — sin hæslige Gifttand mod dit varme, kærlige Hjærte, ridse det onde Ævenstyrs altforstyrrende Rids i dit skønne, klare Øje.

Ak, ja. — Spørg dog ikke — for meget.

Spørg ikke: Er *vor* Klode, dette Fnug i Universet, den eneste beboede? — Og, hvis ikke: *Er* da gentaget, eller *skal* da Christus-Tragedien vorde gentaget paa *alle de andre* beboede Kloder?

Kort: Dén, Sjæl er lykkeligst, dén, der ikke spilder sin korte, hastige Fart gennem Livet med ængstelige Spørgsmaal, som hverken Levende eller Døde *kan* besvare. Man skal navnligt „ikke fritte de Døde“, som skrevet staar.

Dette negative Standpunkt har i *dansk* Digtning, i sjælden kunstnerisk-sproglig Korthed, fundet sit vidunderligt gribende Udtryk i

Ludvig Holsteins Sang „Efteraar". *For mig* staar dette Digt som det skønneste, det mest *karakteristisk danske* i hele vor alvorligere lyriske Literatur. Ikke for intet har den nyligt afdøde Tone-Digter *P. E. Lange-Müller,* ved sin enkle, dybt-grebne Musik foreviget disse, for *vor* Tid saa enestaaende Stropher:

Sønnen, Barnet, spørger sin Far:

„Far, hvor flyver Svanerne hen?"

Og Faren svarer:

„Bort! bort! — Vingerne spiler de, Halsene strækker de,
syngende iler de bort, bort! — Ingen véd, hvorhen."
„Hvor sejler Skyerne hen?" — „Bort, bort!" — —
„Far, hvor løber Dagene hen?" — „Bort, bort! — Ingen ved hvorhen."
„Men, — Far! *vi selv,* hvor gaar vi saa hen?"
„Bort! Bort! — Øjnene lukker vi, Hovedet bøjer vi,
klagende sukker vi bort, bort. — Ingen véd hvorhen."

Et Digt som dette *kan* kun præntes én Gang i en Literatur. Og, — kun én Gang, én hellig eneste, i en Digters Liv.

„Gøgl!" vil Dogmatikens Dragonade udbryde. „Dette er: *Tom* Negativitet! Og intet ydermere."

Og, jeg, Synder for Gud, vil svare:

„Denne skønne Vise, mine brave Herrer! *er* meget mere end tom Negativitet. Thi: den *stemmer* Menneskesjælen til højtidsfuld Anelse, til Tro, — der, som bekendt er „„en fast Overbevisning om dét, der ikke sés"". Ethvert følende Menneske, der hører disse Stropher, vil erfare, at hans Sjæl, sprængende sine Lænker, *følger* Svanernes, Skyernes, Dagenes Flugt: „„Ingen véd, hvorhen"". Men, — Sjælen flyver med, søgende, spejdende. Den *er i Bevægelse,* i Flugt. Og finder dog stundom et Hvilepunkt. *Udenfor* Dogmatikernes snævre *Ravnekrog.*"

„Πάντα ῥεῖ". — Alt Liv er *Bevægelse.* — Hellere dog en *Bevægelse,* baaret paa Phantasiens og Poesiens skønne, langtrækkende Vingeslag, — „bort, bort! ingen véd, hvorhen", end en aandelig Stensugers opgivende Stilstand, lænket ved sin Bugs Sugeskive til Havbundens slimede Sten.

„Hvorfor tale om, hvad Døden *er?*" vil man med en vis Ret kunne spørge; „tale om Døden i dine — „Memoirer"! Du er jo selv aldeles levende!"

Truffet. — Men, man tilgi'e mig: Mine Bemærkninger er kun Indledning, en Indledning fremkommen af en vis Trang til, ikke at fortie mine Anskuelser, der ikke er støttede paa nogensomhelst „Aabenbaring".

Vor udmærkede, danske Kaldsfælle, *Oscar Bloch,* har, ligesom mange andre tænkende Læger, grundet dybt over Døden. Men Blochs Overvejelser resulterede i hans store, literaire Værk *om Døden,* to

svære Bind, der udkom for en Aarrække siden. Det er en fornemærlig Bog, der, hvad bedre er, synes skabt i Læge-Kærlighedens spontane Trang til at trøste de Ængstelige, aabne en Dør udad, opad, for dé Sjæle, der, ventende deres Livs Slutning, ligesom de indfangede Vildfugle, basker mod deres Burs Stænger, flyver Panden mod den snævre Stues Ruder, der viser sig haabløst uigennemtrængelige. Bloch trøster. Men, han gør intet Forsøg paa at „forklare".

Bloch vil bevise, vil lære Lægfolket, at Døden *ikke* er saa haard, saa pinefuld, som Menneskene i Almindelighed tror. Tværtimod: Som Regel kommer Mors som en kærlig Naturs milde Afslutning paa et mangen Gang kvalfuldt Sygeleje, paa sjælelig Ve og Vok, paa Sorg og Skuffelse. 2det Bind, der indeholder talrige Kasuistiker, hentede fra den erfarne Chirurgs eget Liv samt fra Kulturhistorien, er maaske den interessanteste. Navnlig for mig. Thi, under Studiet af Hexeforfølgelsernes Historie, den frygteligste Epoke i Menneskeslægtens Kulturhistorie, disse Forfølgelser, der, navnlig i Reformationstiden, kostede Millioner af ganske uskyldige eller ganske forrykte Mænd, Kvinder og Børn Livet paa Pinebænk, ved Baal og Brand, — under Studiet af disse qvasi Retssager, kom jeg til samme Resultat som Bloch: at en kærlig Natur gennem somatiske Tilstande i Centralnervesystemet maa have dulmet deres Lidelser. (s. *„Om Satanismen, Djævlebesættelse og Hexevæsen,* sét fra et lægevidenskabeligt Standpunkt", Gyldendal, 1896).

Men, O. Bloch taler kun om Døden. Han indlader sig ikke paa at besvare Spørgsmaalet om, *hvad* Døden *er,* end mindre om, *hvad* der times os efter vort sidste Suk. — „Man bør i Tavshed ære det Uudforskelige." (Goethe).

For ganske nyligt udkom den danske Literaturs 2det store Værk om Døden: *Martensen-Larsens* „Om Døden og de Døde" (Frimodt 1925)). Forfatteren *ta'er hér „de Døde" med.* Og, alene dette angiver hans Arbejdes Anlæg og Tendens. Efter *Charles Richter* („Traité de Metaphysique", Paris 1922) deler Forf. de „supernormale Sjælekræfter" i 1) Kryptæstesi, ɔ: Sjælens Evne til at „skaffe sig Kundskab om Nutid og Fremtid uden Sansernes Hjælp", — 2) Telekinésen, Fjærnbevægelsen, ɔ: Sjælen, uden Legemets Hjælp, „aabner en Dør, sætter et Ur istaa, — — banker i Bord, — — — spiller paa Harmonika" o. s. v. Endelig er 3) Teleplastiken — „alle Ubegribeligheders Ubegribelighed" (Forf.) — Sjælens Evne til, i Fjærnet at skabe enten luftige Fantomer eller „faste og haandgribelige som Menneskelegemet selv — med Hud og Haar og Klæder" (Forf.). Alle slige Skabninger „bestaar kun for en Tid og forsvinder atter som Elverpigernes Slør. Thi, der er dog Forskel paa Gud og et Menneske!" (Forf.).

Martensen-Larsen vil ikke indlade sig paa at bevise disse supernormale Sjælekræfters Existens. Thi, siger han: „De er bevist og be-

vidnet, saa godt, som saadant kan gøres, af troværdige Mennesker."

Man vil af disse korte Citater skønne, hvor vanskeligt det — undertiden — er, at følge den beaandede og betydelige Skribent gennem dette hans store, ærlige og absolut læseværdige Arbejde. Lige overfor Ch. Richters tre „supernormale Sjælekræfter" udbryder Forfatteren: „alle Ubegribeligheders Ubegribelighed!" Og, *han* vil ikke indlade sig paa at bevise dem. Thi: „De *er* bevist og bevidnet, saa godt, det lader sig gøre." Men, — man erholder dog det bestemte Indtryk, at Forf. selv *tror paa* disse „Ubegribeligheder"; hvilket synes mig ufatteligt.

En „videnskabelig" Discussion om disse „Sjælekræfter" er hér udelukket, — væsentligst ifølge Sagens Natur. I al Banalitet vil jeg kun bemærke: Faa Mænd i min Stilling og med mine Erfaringer om Natur- og Menneskeliv vil benægte, at der er mere mellem Himmel og Jord, end Mennesket aner og nogentid vil magte at erkende. Men, — *ud fra* denne Bevidsthed at hylde, helt eller blot delvist, de Ch. Richterske Lærdomme, „alle Ubegribeligheders Ubegribelighed", dét synes mig dog ganske umuligt. Endvidere: *Hvorfor* skulde Sjælene telekinetisk befatte sig med saa usselt banale Opgaver som at aabne Døre, pille ved Urværker, banke i Borde, — jah! spille paa Harmonika! — Og, hvor — mildest talt — paafaldende er det, naar de teleplastisk „skabte Skikkelser, af troværdige Mennesker, — NB. saagodt som saadant kan gøres", — bevises anskuede, „grovt materialiserede", med Hud og Haar og Klæder? — Især med Klæder! — Hellere være Hund i Underverdenen end en Richtersk teleplastisk generet Sjæl! — selv én, der fuldtud har betalt sin Skræderregning.

Lad os være ærlige: Vi vééd intet om, *hvad* Døden, dybest sét, *er*. Intet concret om — de Døde. — „Far! hvor flyver Svanerne hen?" — „Bort! bort!" —

Men, derfor mister Menneskenes Forhold til Døden og Dødsstunden jo ikke Interessen. Og, hvad ogsaa Oscar Bloch sikkert har følt: Dén Maade, paa hvilken vi Mennesker gaar i Døden, er af største Interesse, naar Talen er om at bedømme vor Karakter, — den enkeltes og — hele vort Folks.

Sé, efter denne almindelige Betragtning, denne préfaçe, — „Memoirerne".

Naar jeg mindes de talrige Dødstimer, jeg som practiserende Læge og Chirurg nødvendigvis har maattet opleve, takker jeg Himlen: *Var* der nogen højstemt Larm og Uro i „Sterbhuset", da var det ikke, — næsten aldrig! — den Døende, der voldte dén. I mit snart 50aarige Lægeliv mindes jeg *fra min* Tjeneste hér i Landet ikke ét eneste Tilfælde,

hvor Kong Mors kunde ha'e beklaget sig over en forvirret-ubehersket Modtagelse fra den Døendes Side. Denne „Konge“ vilde, om han ha'de haft mere Sans for Krigsmaling, end han har, en Smule Tilbøjelighed for Galgenhumor, med fuld Ret kunde ha'e hæftet Medaljen for mandelig Færd og fortrøstningsfuld Afgang paa den Døendes Skjortebryst. Dette mit Udsyn gælder: Fattige og Rige, Mænd og Kvinder, orthodoxt Troende og „Speculanter“.

Jeg vil hér benytte Lejligheden, *min* sidste, til at udtale: Dén, ofte nok ret taktløst yttrede Antipathi, som navnlig en vis Fraction af vore brave Gejstlige stundom demonstrerer ligeoverfor dé af deres, saa uhyre ærlige og letbevægelige Sognefolk, der — i Kraft af deres Ærlighed — ikke *kan* eller *vil lade,* som om de *magter* at tro paa Jomfrufødsler, Forsoningsgaade, Sandheden i vort — ganske middelalderlige! — Ritual for Barnedaab, Konfirmation etc. — denne Demonstration *er:* grum-enfoldig. Men — det er ikke dén Enfoldighed, der er eller vorder de „Fattige i Aandens“ Anbefaling for Sandhedsgudens, stundom lidt barske Aasyn. — Det er *frygteligt,* hvad *I* stundom forlanger af „Tro“, Mirakeltro, Overtro, kort: Orthodoxi! — for at *I* — med „frelst Samvittighed“ — skal føle Jer oplagte, „berettigede“ til ligeoverfor den *dybe* Sandheds, den endnu dybere Kærlighedens Gud, at forsøge at omsætte Jer Christus-Kærlighed, Resten af Jer sognelige, personlige „Ydmyghed“ i den sociale Kærligheds Tjeneste, omsætte dén — i et dannet, oplyst Menneskes kærlige Trøstensord til én, efter Jer Formening, „Vantro“, oftest en *ærligt* Søgende. *Præk* ikke for ham! Udlægg dog ikke for *ham* Fortolkningerne, — de højst vexlende og modstridende, — om, hvad der skal-til af Haand- og indskreven Bagage for at slippe, blaastemplet, ind i „Himmeriges Rige“. Tryk hans Haand: „Gud, som er en forstandig og kærlig Gud, — ogsaa i din Bevidsthed, — vil være dig — og mig — naadig. Vær vis paa det. Og — *l e v* vel, min Ven.“ — Ak! — lad dog den døende Ikke-Orthodoxe slippe med slig eller en bedre Afskedshilsen. Og, — efterhaanden vil en Menighed — ikke af Masker — men af *Mennesker* samles om Jert Ord, dén Menighed, som I nu — i Guds Navn — mangfoldige Steder har splittet i stridige, hovmodige Lejre; forspildt Jer.

Dén Heroisme, med hvilken de allerfleste Danske gaar Døden imøde, er næppe mindre end Arabernes, Tyrkernes, kort Muhamedanernes. Og dette til Trods for, at *vore* Døende ikke i *deres* hellige Skrifter finder nogen væsentlig, nogen *menneskeligt*-tiltalende Oplysning om Livet efter Døden, — mens den, saa uhyre udbredte Muhamedanisme, med afgjort Sikkerhed lover den brave Rettroendes Sjæl fortsat Liv i Evighedens yndige Oase, med dens vældige Palmer, dens klare, rislende Kilder, dens yppige Haver, dens blide, højst kælne Huris.

„Frygter ikke du Døden?“ spørger jeg en fattig Araber. Han ligger

i Steppen med Laarbenspiben en Kvartalen ud af Laaret, styrtet med sin bovlamme Hest.

„Døden! Fremmede," svarer han. — „Frygter I, i Eders Land, Døden?"

„Vi, — vi — holder ikke a' den. Men, — vi frygter den ikke, — ikke alle. Vi tror paa et fortsat Liv efter dette."

„Hvordan er dette — Jert andet Liv?"

Pause.

„Vi vêd det ikke — sikkert. Men, vi *haaber* det er bedre end hér."

Pause.

„Vel. Men, du Fremmede, sig dine Landsmænd: Folk af *vor* Tro, dé *vêd det*. Og vi dør glade. Ha'de jeg blot i dette Liv dræbt en Gjaur! (en Christen) — saa var jeg endnu gladere og sikrere." — — —

Tro og Viden. Viden og Tro? —

En dansk Herremand, forlængst gammel og svag, laa paa sin Sotteseng. Han ha'de været en dygtig Mand, en kløgtig Mand, med sociale Interesser. Tillige ha'de han levet en velaflagt Junkers „stærke" Liv, indtil han — højt oppe i Aarene — giftede sig.

Da jeg lærte ham at kende — for mangfoldige Aar siden — paa en Rejse i Frankrig — sympathiserede vi i lidet: *Han* saå med sine incarneret-reactionaire Øjne paa *mig,* fandt mig utvivlsomt *alt for* „rød". *Jeg* saå paa *ham* med uvilkaarligt Ubehag, fandt ham *alt for* „sort", *for* hensynsløs, *for* selvovervurderende, *for* hovmodig. Hans Hustru var efter faa Aar Ægteskab død. Den gamle Herre spillede stadig en Kurmagerrolle, der ikke klædte — hverken hans uskønne Legeme eller hans stærkt begrænsede Aand.

Efter nærmere Bekendtskab under hans Sygdom i Paris lærte jeg ham ret nøje at kende. Han tilkaldte mig som Læge, og vi samtalede ofte, — oftest om alt andet, end hans Sygdom, som han vidste var haabløs og afskyede at drøfte. Og, — en skønne Dag opdagede jeg, at jeg — trods alt — godt kunde lide denne, noget aparte Landsmand.

Hvorfor? — En kan spørge om mere, end ti kan svare paa. Jeg beundrede hans mandige Sindsro ligeoverfor den tilstundende Død, den *aandelige* Blufærdighed, hvormed han forsøgte at skjule sit Sinds allerinderste Rørelser, — dem, jeg er vis paa, at denne veloplyste Syge, trods alt, fornam. Atter og atter henfaldt han i dyb, ret langvarig Afmagt: Hans svage Hjærte svigtede. Et „memento mori" savnede ikke han. Men, — aldrig yttrede han nogen Angst for Døden; aldrig klagede han. Og — stedse bevarede han med qvasi-fornem Energi sit flotte, gæstfri Junkervæsen fra hans Glandsperiode. Naar han omsider vaagnede af disse Besvimelser, formaaede han efter faa

Øjeblikkes Forløb at genvinde sin fuldstændige Selvbeherskelse, sin Udtryksform, sin Tale-modus.

Da han fik det sidste Afmagtsanfald stod jeg længe og saâ paa hans, nu saa stakkels Ansigt, med hans hoppende, svigtende Puls under mine Fingre. Saa omsider vaagnede han, sâa hastigt paa mig, løftede sit graa Ho'de og sa'e med sin sædvanlige, velvillige, kraftige Stemme:

„G'Da', Doctor! — Tak, fordi De kom." Og med en „flot" Haandbevægelse mod Cigarkasserne paa Natbordet:

„Skal det være *en stærk* eller *en svag?*"

Kort efter døde min Patient. Han døde i Virkeligheden som en Helt. Der var noget trofast i hans Karakter, der var en Afsky for Blottelse, for „bluff", en mandig Sky for at vække de Omstaaendes billige Medynk og Medlidenhed, — alt Karaktertræk, der vakte min Beundring og Forstaaelse og skænkede mig en Lægeerindring, som jeg ikke kan glemme. — At hans Død har været saare let, ansér jeg for sikkert.

Jeg gi'er *Oscar Bloch* Ret: Det er ikke vor Dødsstund, vi maa imødese med særlig Gru. Det er snarere den, ofte svære Sygdom, der gaar forud. Mod den Syges Smerter, hans legemlige og — stundom — sjælelige Nød, har Nutidens Læger dog Midler, der sjældent svigter — helt.

Det er ikke altid let, at være Læge. Det er somme Tider langt lyksaligere, om man var en uvidende Diogenes i hans Tønde. Vi *maa,* nu og da, dræbe Barn i Mors Liv for dog at frelse Moren. Vi *maa* stundom, om vi ikke er moralsk fejge, overskride den lovlige „Maximaldosis" for smertestillende Midler. Har noget retfærdigt Medmenneske Trang til at anklage os hérfor, for „at ha'e befordret Patientens Død ved for dristig Dosering", saa kan det gerne være, at dansk Jurisprudens vil domfælde os. Men, — ên faar finde sig i det. Og, — *jeg* tror paa en højere Dommer, der i Barmhjertighedens Navn vil frikende os.

Det ligger mig fjærnt, i et Arbejde som dette, et Arbejde, der *kunde* komme i Hænderne paa Medmennesker, der ofte er saa lykkelige, intet at kende til den allermørkeste Side af vort Liv, — fjærnt ligger det mig, at vække Sensation hos de lykkeligt Uvidende ved grumtrealistiske Skildringer af Menneskeslægtens ret faa „frygtelige" Sygdomme. Men, — det ligger-nær, at prente med tydelig Skrift i dette mit sidste Arbejde i det Fag og Kald, jeg saa højt har elsket og fortsat elsker:

Ingen Stilling er for en naturligt begavet og anlagt *Mand* tristere, mere ulidelig, end Lægens, — *naar han ikke kan hjælpe mere.*

Naar jeg tænker tilbage paa alle disse mit Livs brogede, bevægede Aar, saa rejser sig — hist og hér — bedende, tryglende Skikkelser. De rejser sig overende i deres fattige Senge. De slaar Armen om min Hals, trækker mit Øre ned til deres skorpede Læber. Og saa hvisker de:

„— Hvis du er en Ven og en barmhjærtig Læge, saa giv mig dog noget der kan bringe en Ende paa min Elendighed. — Hører du! Vær barmhjertig. — Jeg troede saa sikkert paa dig“ — —

Ak, ja. — Jeg sér Jer i dette natlige Øjeblik saa klart og levende for mig. Jeg ser Jer, alle, alle! Ikke én eneste af Jer har *jeg* glemt. Thi Guden slog mig med en Hukommelse, der ofte er som en Straf og Pine. Hvad vil I mig? — Vil I trykke min Haand? Eller vil I forbande mig? —

Saa er det dog stundom i en Læges Sjæleliv, som om hans Venner, de lindrede Døde, strakte deres Hænder imod ham, sigende:

„Du gjorde, hvad du magtede. — Tag vore Hænder. Og vær atter glad.“

Det er i vor forjagede Tid blevet „moderne“, at dø ganske pludseligt, ofte uden forudgaaende, den Afdøde bevidst Sygdom. Næsten hver eneste Dag bringer Bladene én eller flere Nekrologer, emanerende i: Han døde uden forudgaaende Sygdom af et „Hjærteslag“, — hvilket er et vulgært-diagnostisk Ord.

Disse pludselige Dødsfald er utvivlsomt oftest ikke forbundet med nogensomhelst Liden, hverken psychisk eller physisk.

En af mine jævnaldrende og nære Venner gennem mangfoldige Aar, en Storagrar, ha'de ganske vist i længere Tid frembudt forskellige Sygdomstegn. Men, — netop, da han døde, befandt han sig ret vel. Han ha'de ikke længe forinden fejret sin Fødselsdag med Pomp og Pragt, glad — tilsyneladende — og fornøjet — tilsyneladende. En Dag, efter en Vandring i den store Have, bliver han kaldt ind til Maaltidet. Han sætter sig ved Bordet. Vender et Moment Blikket opad. Lægger Hovedet paa sin Underarm. Og er død. — Hvorfor frygte en saadan Bortrejse!

En af mine Læge-Venner, en verdensdannet, berejst og velstaaende Dansk, ledsagede mig i flere Aar paa Jagt i de jydske Hedebakker og Plantager hvert Efteraar. Han var en høj, slank Mand, noget „tør“ og conventionel. Han var en glimrende Jæger og mødte altid med meget kostbare Hunde, — lunefuldt haanende min „Moppe“, der — *var* langt, langt bedre! Han besad alt, hvad jeg ikke kunde præstere: Decorationer, — dem jeg aldrig just har attraaet, — Formue, en correct ydre Optræden, — ogsaa héri erklærede han mig mangelfuld, — samt en „Skikkelse“ og „Lemmeføring“, der i høj Grad imponerede Jyderne — af alle Klasser! Da vi sidste Gang jog sammen,

forsøgte han at bruge mig til Klapper for Ræv gennem Roemarkerne. Inden Sagen var afgjort, stillede han sig op for Enden af Roestykket for at „ta'e mod Ræven".

Saa raabte jeg til ham:

„Hør nu, du gamle, vindtørrede Guldfisk! — Hvis du tror, at jeg og „Pan" — (min, i Tome I beskrevne Jagthund) — „vil agere Klappere for dig gennem denne dyndvaade Roemark, saa ta'er du fejl" o. s. v.

Om Eftermiddagen i Klitterne bemærkede jeg, at min Rejsekammerat ofte stod stille og snappede efter Vejret.

Nu, — vi skød en Masse Høns. „Guldfisken" ha'de arrangeret en splendid Middag paa Kroen — med bekostelig Bistand fra København. Amtmanden og Klitfogden m v. var Gæster. Det var fornøjeligt, gæstfrit; — samt dyrt.

Ikke længe efter overraskedes jeg af en Annonce i Bladene: „Den kendte Læge, Dr N. N. er pludselig død" o. s. v.

Jeg erfarede da, at min Jagtfælle ha'de spist Aftensmad med Familien, ganske som sædvanligt. Efter Maaltidet gik han ind i Naboværelset og la'e sig tilro. Paa Bordet laa et Manuscript til en Afhandling i den lægevidenskabelige Presse.

Alt var stille, stille. *Saa* stille, at Familien følte en uhyggelig Trang til at sé ind i Værelset.

Dér laa denne brave, gamle Læge og Jæger stendød.

En Død saa let og smertefri som de Mængder af Vildts, der hér og i Udlandet var faldet for hans sikre Skud.

Hvorfor skulde vi undre os over, at et Menneske ofte „forudsiger" sin Død? — Dét gør Mennesker meget ofte, i Sørgmodighed, i Vrede, i Arrigskab (hystericæ). Og, dør de ikke, saa er disse Forudsigelser i Hast glemt, og — de lever ingenlunde videre som Propheter. Men, — dør de, *da* mindes alle deres Forudsigelse! Og, den refereres længe efter som noget mystisk Forunderligt.

Og, — *hvorfor* skulde vi gi'e os til at famle efter oversandselige Foreteelser, fordi en Ven i det Fjærne en Dag forkynder:

„Jeg har drømt, jeg har — som i en Vision — faaet Vished om, at nu er min gamle Mor død;"

og det saa viser sig, at Moren *er* død.

Thi: Hvor uhyre ofte tænker vi ikke f. Ex. paa Rejser i fjærne Egne paa vore Kære dérhjemme? Hvor ofte flakker ikke vore Tanker i Natsværmernes ængstelige og usikre Flugt om dé, stundom saa faa Lys der — fjærnt dérhjemme — forhaabentligt endnu brænder for os? Hvor hyppigt sér vi ikke disse Venner, vor Hustru, vore Børn, i Nattens urolige Drømme? — og næsten altid under Billeder, der

fylder os med Angst for, at noget ondt skal være hændet dem: Vi *kan* jo ikke beskytte dem mere!

Er der saa „skét noget", saa føler mange Mennesker det som en ubegribelig og uforklarlig „sjælelig Foreteelse" uden vore Sandsers Medvirkning, noget oversandseligt. Og, — er der ikke skét noget, ja, — saa er Sagen hurtigt skreven i Glemmebogen.

Dog, — jeg skal ikke agere overlegen. Jeg har som Menneske, som Jæger, som Læge personlig oplevet *saa* sælsomme og tilsyneladende uforklarligt-mystiske Hændelser, at det i Sandhed har kostet mig dyb og ærlig Granskning, før jeg magtede at finde en naturlig Forklaring paa disse Foreteelser. At en saadan Forklaring i *næsten* alle Tilfælde er mulig, dérpaa er jeg vis. Men, — fordi den i Undtagelsestilfælde synes os umulig, behøver vi ikke at kaste os paa Ho'det ind i Mysticismen. Man give Tid.

At et Menneske i fuldstændig aandelig og physisk Ligevægt paa det bestemteste og i dyb, mandig Ro, forudsiger sin nære Død, — dérpaa kunde anføres adskillige Exempler. Jeg skal som Paradigma omtale ét.

En Mand, — en Dansker, — som jeg ha'de kendt og stedse holdt-af og respekteret i over 40 Aar, som ha'de ledsaget mig paa Jagt i en Aarrække, baade hjemme og ude, en brillant Jæger, et fuldstændigt „Barn" af dén Natur, der ha'de opdraget ham, — han ringede en mørk Efteraarsaften midt under Krigen paa min Dør. Han var fyldt 70 Aar og ha'de i et Par Aar levet som Privatist fjærnt fra hans gamle, elskede Revier. Han var en ualmindelig sund, kraftig Natur. I den Menneskealder, jeg som Læge soignerede hans Hjem, ha'de han ikke ên eneste Sygedag. Først da han blev Pensionist, begyndte han at ældes; hvad ofte sker os Mænd.

Hans Besøg glædede os meget. Men, — der var — husk Krigen! — ikke Mad i Huset til et nogenlunde festligt Aftensmaaltid. Han „elskede" Østers og Vildt. Og, jeg vidste, at der var kommen ædle Skaldyr til Byen. Saa gik vi to, ledsagede af Madames Velsignelse, paa „Postgaarden", et af de bedste Spisesteder i dette Land.

Østers med — ingenlunde tysk Vin! eller denne væmmelige Mixtur af Porter og Sct. Pairry mousseux! — nej, med en gammel „Selbys Madeira", dén vi begge mindedes fra mit gamle Hjems eneste større Fest, min kære Fars Fødselsdag. Og, saa kom Rypen og „Ostepinden", et rigtigt Jægermaaltid! og — midt under Krigen med dens Brødkort og Sukkerkort.

Vi *var* kun to. Men, — ved visse Lejligheder *kan* Mænd undvære Masseregimente, Kvindfolk, Børn og anden Taffelmusik.

Omsider sad vi, hvilende med Benene paa en Extrastol, en Whiskygrog i Rækkevidde, en herlig Cigar i hastig Glød mellem disse, endnu særdeles rørige Fingre, der saa mangfoldige Gange, à tempo, ha'de ladet Skuddene smelde over de gule Stubmarker, over Skovens Bøgepurrer, Mosens Dunhamre.

Saa — pludseligt — trak min Ven Benene til sig, rettede sig i Sædet. Han løftede sit Glas, og han holdt den første og eneste „Tale", jeg har hørt ham holde.

Han sa'e, ganske rolig, uden Spor af kendelig Sindsbevægelse:

„Jeg vil nu si'e dig Tak, K., for alle de baade glade og alvorlige Dage, vi to har haft sammen. Tak for Jeres Modtagelse, uden Varsel, i Aften" — — —

— „Skidt! du — Ven," afbrød jeg.

— „Nej, nej!" fortsatte han, nu en Smule usikker i Mælet. „Jeg *maa* si'e dig Tak —; denne Aften — netop" — —

— „Taknemligheden fornemmer *jeg* at være *min* Ejendom," — —

— „Nej; du skal ta'e *min* Tak. For — om et Par Dage døer *jeg.*"

Jeg rejste mig, underlig tilmode.

„Mange karske Mænd i din Alder, der er sat ud a' det Spil, de elskede, taler, nu og da, som du, kære Ven. Og, — saa blev de hundrede Aar — alligevel. Og, du vil jo gerne leve."

„Ja. — Men, — nu dør jeg. Om ganske kort Tid. Lad os to hilse paa hinanden *nu,* — før det er for sent. Tak, K." — —

„Du selv fortjener langt større Tak," mumlede jeg, helt bevæget. „Men, — du skal sé!" — —

Saa stødte vi vore Glas mod hinanden. Tømte dem tilbunds. Og fortsatte vor hyggelige Samtale, ganske som om intet var passeret.

To Dage efter sad denne brave, sjælerene og vaskeægte Mand i sin Have ved Eftermiddagskaffen, omgiven af sin Husstand.

Pludseligt bøjede han sit Hoved, drog et Suk. Og var død. Død „i Knaldet", — som det flyvende og springende Vildt, *han* sjældent fejlede.

Med stor Interesse læser en Læge, og navnlig en practisk-erfaren Chirurg, *Oscar Blochs* Kasuistiker angaaende *Død ved Legemsbeskadigelser.*

Naar Lægfolk er Vidne til saadanne, „gyser det ofte i dem". Jeg har sét Kvinder faa Anfald af en underlig-frastødende Ræben og Kvalme ved Synet af Blod og endog ganske ubetydelige Læsioner hos Medmennesker, de slet ikke kendte. Jeg har sét Mænd besvime — secunderende Hustruen, der f. Ex. kun skulde ha'e en slem Tand fjærnet. — Jeg mindes en saadan Scene. Det var to brave Svenskere. Jeg benyttede Konens Besvimelse til — smertefrit — at fjærne Tanden, én af disse, undertiden ganske forbistrede Kindtænder i Overmunden, der kræver mere Behændighed end mangen Overchirurg synes at ane. Jeg assisterede som Candidat en Dag afdøde Prof. Studsgaard ved en saadan Tandoperation. Patienten, en nobel, gammel Dame, *vilde* ikke bedøves. Strunk, som et ældre Sukkerrør, sad hun paa Stolen, — dog lidt skævt smilende. Først ved Anvendelsen af Ham-

mer og Mejsel lykkedes det at faa Tandrødderne fjærnede. Men, — *hun* klagede sig ikke. Tanden var forinden knækket af en Udenforstaaende. — Mine Svenskere ha'de jeg, der var uden Assistance, i en Fart anbragt paa Gulvet, jævnsides. Da de, under rigelig Stænkning med koldt Vand, ha'de genvundet deres Bevidsthed, Selvfølelse og alt det andet, der skaber en rigtig Svensker, udtrykte Manden sin Taknemlighed ved at udtale sig til Fordel for „de tre Broderlandes Forening" m. m. Dérefter snød han mig for tvende danske Kroner og forlod Lokalet med et tusinde, 999¾ Taksigelser, — efter at Madame ha'de brækket sig paa mit kønne, ny Brysselertæppe!

Det er ikke saa sært, at Lægfolk undertiden ikke *taaler* at se sværere Læsioner. Thi det *er* et gribende Syn, at se et Medmenneske lemlæstet. Stundom taaler de ikke engang at sé-Blod. Jeg har sét unge, kraftige Mænd blegne, være en Afmagt nær ved dette, dog ret almindelige Syn. En af mine unge Venner, en vidtberejst og modig Mand, der bl. a. ha'de været Cornet ved Kavalleriet, hvor man ikke bliver forkælet, blegnede og vendte sig bort, ved Synet af en ubetydelig Blødning. Han var en fortræffelig Svømmer, men hans Fingre blev hvide, „døde" i Vand, — rimeligvis af samme physiologiske Grund som hans Intollerance ligeoverfor Synet af Blod. Dog, — hvor ofte har jeg ikke sét Piger og Drenge, grinende — som Kannibaler om dét Baal, paa hvilket en mere velnæret Missionær tilberedes, — overvære det modbydelige Syn af Far, der stikker Julegrisen under dens hjærteskærende Hvin. Og — Far stikker ikke sjældent „forkêrt".

Den Saarede selv, den Lemlæstede, yttrer ofte overraskende ringe eller slet ingen Smerter under og en vis Tid efter Katastrophen. Stundom er hans Nervesystem saa rystet, han er saa „medtaget", at hans Følelse er i høj Grad afstumpet. Ofte foregaar Læsionen *saa* hastigt, at han — f. Ex. truffen af en Riffelkugle — kun føler et dumpt Slag paa det trufne Sted og først opdager sin Ulykke, naar et Lem svigter ham, eller han ved at føre Haanden mod Saaret faar denne fuld af Blod. Dog, — kortere eller længere Tid efter Læsionen indfinder Smerterne sig ofte. Under civiliserede Omgivelser vil den Saarede da oftest være bragt til et Hospital, et Feltlazareth, eller til en ganske almindelig Læge. Ved passende chirurgisk Behandling og ved smertestillende Midler vil han da som Regel finde Lindring. Paa mine Excursioner i uciviliserede Egne af Verden var min eneste uhyggelige Tanke: „Hvorledes vil det gaa dig, hvis du en Dag ligger *hér* med et aabent Benbrud eller en anden sværere Læsion?" — Det stod mig da klart, at Døden i saa Fald vilde være sikker og pinefuld, hvorfor jeg altid medførte Opiater, Chloroform og Desinfectionsmidler. Dette bør alle andre ogsaa gøre.

Jeg har ikke delta'et i noget Felttog. Men, jeg har dog sét og behandlet ikke ganske faa Skudlæsioner. En Del af disse vakte min

udelte Opmærksomhed ved deres fuldstændige eller delvise Mangel af Smerter.

En ung Læge, der ikke var Jæger, stod paa Marken og lagde Felttogsplaner sammen med en Kaldsfælle mod Bondens forhaabede Hare. Bøssepiben holdt han *nedad* langs højre Underextremitet. Pludseligt gik Skudet af. Forladning og Hagl gik som „Samleskud" tværs gennem Fodroden og ud paa modsatte Side. Nærskud med Hagl er særdeles destruerende, selv om de som „Samleskud" i meget ligner Kugleskud-Læsioner. I dette Tilfælde var Saarkanalen passabel for en stor Tommelfinger. Der var udstrakt Splintring af de smaa, bløde Knogler i Fodroden o. s. v. o. s. v. Det lykkedes mig dog at undgaa en Amputation, og efter et ret langt Sygeleje kom min Patient paa Benene. Længe efter fjærnedes flere smaa Benstykker. Den meget nerveuse, unge Mand ha'de en Del Smerter ved Skiftning af Forbindingen. Men, væsentligst helede dette svære Skudsaar uden Suppuration og med mere psychisk end physisk Lidelse. (En stor og uventet Familiesorg ramte ham under hans Ophold paa Hospitalet).

Mere paafaldende syntes mig følgende Iagttagelse:

Nogle Smaabørn ligger og leger i Solen paa en Grøftevold i Skovbrynet. En Søndags-Krybskytte gaar forbi ude paa Marken. Han sér „noget" røre sig i Purrerne paa Grøftekanten. Det *kunde* være et Dyr! Og — den Frygtelige — affyrer et Skud store Hagl ind mellem Børnene!

Kun ên blev saaret; et rent Vidunder af et Lykketræf. Thi efter alt at dømme var Skudet affyret paa ret langt Hold. Haglene ha'de spredt sig, før de traf.

Det var en lille, spinkel 10—11 Aars Dreng, der rullede ned i Grøften. Han var endnu Reconvalescent efter „Barnelamhed".

Jeg mindes, som var det sket igaar, dette Barns Ansigt, da jeg tog imod ham ved Sygehuset. Han laa i Halmen bag i Vognen, bleg. men smilende og uden Spor af Klage. Han døde kort efter, ganske stille; et fromt, elskeligt Barn, — en Jammer at se dette opvakte, venlige Drengeansigt hastigt visne — for en samvittighedsløs Stupids Haand.

Ved den locale Obduction fandtes Leveren gennemboret af ret talrige, store Hagl; Tarmene læderede. Et Forsøg paa at redde ham ved en Operation, der nødvendigvis maatte blive overmaade indgribende, opgav jeg med Sorg.

Der var en Aarrække, da Landbefolkningens — dog navnlig Tjenestekarles og halvvoxne Drenges — Omgang med Skydevaaben blev i den Grad skandaløs, Skudlæsioner saa talrige, at baade afd. *H. Maag,* Præstø Amts Sygehus, og jeg offentliggjorde vore Iagttagelser i den medicinske Literatur. Det var efterhaanden blevet en „honnet Ambition" at gaa paa Jagt. I samme natlige Time Jagten „gik-ind", genlød Marker og Moser og Aaløb og Skovbryn af Bøsseskud, — hyppigt

Krybskytternes. Danmarks Vildt kunde — uden Spor af Skade for Agerbruget — ved sagkyndig Behandling afgi'e en Nationalformue! I mange Aar har vor Vildtbestand været Genstand for en *saa* hensynsløs og hjærteløs Dræbetrang, at den snart er ganske udryddet paa Bondelandet, der er Danmarks største. „Skydegalskaben" kostede — og koster endnu — hvert Aar en Mængde Menneskeliv og Lemlæstelser. Loven kræver Lægeattest og Attest for tilstrækkelig Færdighed for dén, der vil være Motorfører. Men, — for de mange Tusinde, der agerer „Jægere" og farer Egnen rundt med Hanerne „paa hel", parate til at fyre paa *Bevægelse* i de laadne Grøfter, paa *Lyd* i de gule Bøgepurrer, kort: i Blinde, — *for dem* kræves ingen Attest for den allersimpleste Vaabenkundskab, for uskadt Forstand, for dog en vis Nøgternhed! —

Under slige, for vort Land i Sandhed beskæmmende Forhold kan det slet ikke undre en Chirurg, naar han oplever, at Krybskytte skyder paa Krybskytte: „Kammeraten sâa i Tusmørket — for *hans* Øjne — ud som et Raadyr"; — at en Krybskytte-Søn paa den natlige Expedition skyder sin Krybskytte-Fatter et Skud Rævehagl i Bagen; — at en fredelig Bonde, der nyder sin Aftenpibe i sine Marker, pludselig faar et Haglskud i Ryggen: Det var en „Jæger", der laa og lurede i Skovbrynet, — det var slig en Tamp, der fyrede, og saa — rendte sin Vej, da han opdagede, at den Anskudte ikke var en Buk. Det er heller ikke Løgn, men bevisligt, at det er forbundet med Livsfare at gaa langs et laadent Skovhegn om Aftenen i Jagttiden: En *kunde* ligne et Dyr i Taagedisen. Og saa —!

Naar en Husmand eller Skovarbejder la'er sin lille 7—8 Aars Tøs passe paa Koen dérude, saa maa han endelig advare Barnet, at hun dog ikke skal sætte sig i en laaden Grøft! Erfaringen *viser* nemlig, at hun i Tusmørket *kan* blive *anta'et* for en Hare og faa et Skud Hagl i Underlivet. Det er hændet. Og i dette Tilfælde døde det arme Barn efter svære Lidelser.

Salonriflerne, hvis „Knald" er reduceret til et dæmpet Smeld, og Pistoler med deres *korte Løb,* er de farligste Vaaben i ukyndig Haand, de farligste af alle. De allerfleste „Salon-Præmieskytter" aner ikke, *hvor* langt en saadan Salonkugle kan fare, hvor uhyggelig langt borte den *kan* dræbe et Menneske. Noget ganske lignende kan hændes for Revolver- og Pistolkuglens Vedkommende. Og hér bringer den store „Elevation" ved Skudets Afgang, den betydeligere Vanskelighed ved Sigtetagningen, yderligere Fare for Omgivelserne. I ganske kort Tid kunde jeg for nogle Aar siden notere tre Tilfælde af Salonbøsse-Læsioner; de to i Vaade, ved Recochette. I begge disse Tilfælde trængte Projectilet ind ved „Aagbenet" hos en lille Pige, der — langt fra Aastedet — pludselig følte sig saaret. I det ene Tilfælde mistede Ofret Synet paa det ene Øje. I det tredie Tilfælde stod en „Ferie-

dreng" fra København og legede med en ladet Salonbøsse i Bondens Gaard. I ret betydelig Afstand, i den modsatte Ende af Gaardspladsen, sad Ejerens halvvoxne Datter og legede. Pludseligt løfter Drengen Vaabnet og raaber:

„Nu skyder jeg dig, Trine!"

Den lille Kugle, ikke større end et Rævehagl, ramte Pigebarnet i Panden. Den var gaaet gennem Pandebenet, paalangs gennem hele „Hjærnekassen", og fandtes ved Røntgen-Gennemlysning — i „Nakkegruben"! Den saarede blev indlagt paa Sct. Josephs Hospital (Overlæge Jens Schou), og jeg hørte ikke senere fra hende. Da *jeg* besøgte hende, — meget langt fra min Station, — befandt hun sig subjectivt ufatteligt vel: Ingen Smerte, ingen utvivlsomme Hjærnetilfælde. Kun en ganske let Hovedpine, en ubetydelig Temperaturstigning. Et Forsøg paa at fjærne Projectilet har næppe været indiceret.

Jeg kunde med mine Oplevelser paa Omraadet Skudlæsioner og Menneskers Reaction ligeoverfor disse og andre sværere Legemsbeskadigelser utvivsomt fylde en hel Bog. Dog, — dette er ikke min Opgave i dette Arbejde. Jeg ønsker, forinden jeg pakker min Rygsæk til det Hinsides, at vidne mod Menneskenes saa uhyre Frygt for *Smerterne* og for *Døden* navnlig efter Skudsaar og svære Læsioner af anden Art. Og jeg ønsker offentligt — vel for mindst 3die el. 4de Gang i mit Liv — at vække vore Lovgiveres Opmærksombed for den forbryderiske Letsindighed og Mangel paa Kontrol, med hvilke Brug af Skydevaaben i dette Land udøves. Samtidigt ønsker jeg — atter — at *udraabe:*

Hvis ikke, — og dét *snarest muligt,* — Danmarks Rest af Fjer- og Haarvildt ved sagkyndig Lovgivning beskyttes mod hensynsløs og grusom-imbecil Forfølgelse — Dag og Nat — ofte nok Aaret rundt, — saa vil om ganske faa Aar vore Marker og Skove og Heder og Moser være *fuldstændigt* „døde". Ingen hoppende Hare vil vise sig paa Marken. Intet yndefuldt Raadyr, det skønneste Vildt paa Jorden! vil i Dæmringen, naar Landsbykirken sender sin Klokke-Fredsang bort over Markerne, komme *gangende* over Skovhegnet — ud i Rapsmarken, lyttende, og dog tillidsfuldt. Og, Agerhanens festlige Kald paa Flokken, at Familien dog kan være samlet — tæt og hyggeligt, — naar *Mørket* kommer, — ogsaa denne, vor Naturs stemningsfulde Aften-Sang, vil uddø. Kun den indførte, udanske Fasanhane vil maaske endnu i nogle Aar skogre i dé Rester af danske Herregaardes Tilliggende, dé Rester, hvorover Ejeren endnu har Raad til at holde Opsyn og Vagt — Dag og Nat.

Ja, ja! — „Livet" er blevet saa *usikkert.* Døden saa sikker og letvindt. Og, Nutidens „Liv" kræver, under hæsere og hæsere Ulvehyl, Døden over alt dét, der i *Øjeblikket* synes fordelagtigt at dræbe. Verdenskrigens frygtelige Oplevelser forraaede Europæerne. Spørg

Criminalogerne! Et Menneskeliv, — hvad er dét vel værdt? — efter Millioner af sagesløse, unge og ældre Mænds ynkelige Død — for Chimairer!

Og — consekvent — blev Dyrenes Liv end mere usikkert. Prisen paa deres Kød steg jo! — Prisen paa Fisk, paa Fjerkræ, paa alt. Kort: Ørnen er udryddet, og Ravnen og Sneuglen. Den store Hornugle sés og høres ikke mere. Glenten er borte, Falke og Høge, Luftens prægtigste Flyvere, Incarnationen af Ædelfuglenes Mod og Trods, — *dé* kommer ikke i *vor* Familie mere. Ak! var det dog en Etatsraad, en Godshøvding, en Digterling, én af Landets utallige Talebegavede, utallige Samfundsforbedrere og Apostle, der var gledet-ud, ikke vilde være med os mere. Men, — naar Dyrene svigter os — —? Da Skarer af prægtige Steppehøns en Gang i min Ungdom søgte Nyland i Jylland, ganske uskadeligt og under forstandig Behandling højst værdifuldt Vildt, saa — blev de strax brutalt *dræbt*. Hvorfor fredes ikke, Aaret rundt, den vilde Svane, — dansk Naturs skønneste, mest storstilede „Digt"? — Hvor *er* den prægtige Hærfugl? Hvor den skinnende-æventyrlige Ellekrage? — Og, vore Sangfugle, hvorfor bliver de sjældnere og sjældnere? — Hvor har den tillidsfulde, saa rørende skønne Rødkælk fundet Fred? — ikke i Danmark. Hvad skal der blive af vort Lands frejdigste, umiddelbareste Sanger, Solsorten? den allerførste, der i de endnu frostkolde Morgener og Aftener synger sin vidunderlige Sang fra vore Huses Tag, fra vore Smaahavers næppe knoppende Træer. Den var Skovfugl; blev i min Tid, i sin ufatteligdybe Tillid til Menneskene, efterhaanden næsten en „Husfugl" som Spurven. Solsorten har hér i vort Hjem i flere Aar ruget i Espalieret tæt under Vinduerne. For et Par Aar siden udrugede denne, i Sandhed yndige Fugl et Kuld Unger bag en Tagrende næppe 2 Alen fra Passagen til vor Hovedindgang! hvor dagligt mange Mennesker færdes. Reden var kun delvis dækket af Vinløv. Men, — saa snart dens Fredningstid er udløben, — ja, længe før! — knalder Salonbøsserne i Nabohaverne. Hvorfor? — Jo, den hakker i nogle Jordbær, æder lidt Buskfrugt, holder ogsaa af — især overmoden, nedfalden Træfrugt. Og, — dens Sangerbryst har ma foi! — en højst pikant Smag — for en Kender, — stegt i Smør! Men, — hvorfor fredes en saadan Fugl, den yndefuldeste Husfælle, Mand og Kvinde kan ønske sig, hvorfor fredes ikke dén *Aaret rundt?* —

Denne Digression fra Døden, fra Menneskenes Forhold til Skud- og andre Læsioner, til Menneskenes ubarmhjærtige Forhold til Dyrene til Vildtet, falder *mig* saa *naturlig*, at jeg ret let vil kunne bære Formalismens eventuelt nok saa bedske Kritik mod „springende Stil" „Uro", „Kogen-over" af mine altfor talrige Indtryk og Erindringer

i en literair Gryde“, der ikke er sanctioneret af vore gudbeaandede Smagsdommere, dem Himlen beskytte og tilgi'e — evindeligen. Jeg beder Jer mindes: Jeg *er* jo slet ikke Aspirant til hverken „Dansk Parnas“ eller „Dansk Academicum“. Ak nej! — Naar jeg faar fat i en Kniv og med Vished skønner, hvad der er min Pligt at gøre, saa véd *jeg,* hvad jeg *er,* hvad jeg *kan*. Men, er det en Pen, min, stadigt lige sikre Haand fatter, saa forekommer det mig ofte, at jeg, ligesom af en ukendt Magt, er stillet Ansigt til Ansigt med dét, jeg i ærlig Ærbødighed vil benævne: „Det Uopnaaelige“ — i Forhold til dét Maal, jeg *har sat mig*. — „Evigt ejes kun det Tabte.“ Velsignede Forbandelse at være *saa* rig! — Sé! jeg er en Fremmed. Lad mig fare i Fred, I Lykkelige.

Efter Livets dybe Ensomhed, Millionbyernes saa vel som Livets i Ødemarkerne, kommer Dødens *absolute Ensomhed*. Vel trøster mangen ortodox Troende, — Christen, Muselmand eller Buddhaist, — sig i Dødsstunden med den subjective, sjælelige Overbevisning om dét, der ikke sés, og som for ham danner som et bekvemt Springbrædt ind i det Ubekendte. Men, — intet *menneskeligt* Væsen *kan* følge den Døende mere: „Les mortes vont vite!“ (De Døde gaar hastigt). Vi faar Hastværk paa det sidste. Og, — den Døende *er* allerede død for dem, der staar om hans Leje.

Han henligger, oftest uden klar Bevidsthed. Hans Hustru eller dét Menneske, der holdt mest af ham, holder ham nu trofast i Haanden, — selv om hun eller han i denne Stund maa erkende, at ogsaa dé ofte svigtede ham. Hun tører den kolde, klæbrige Sved af hans Pande, — — selv om de allerede føler en ærlig Skyhed ved at berøre ham. Med stigende *Angst* tæller hun hans langtrukne, rallende Aandedræt, sér Dødens gustne Bleghed graanende fare over hans Ansigt. Thi, hun er et sundt, naturligt Menneske. Og uvilkaarligt tænker hun *sig selv* i denne Agoni, der dog en Gang skal vorde ogsaa hendes Skæbne.

Men, — der *er* — endnu — Kvinder, der, om de har elsket den Døde, mens han levede et Mandslivs skønneste Kraft, syngende Lykke, der er nogle af dem, disse Underlige, der *ikke* tænker, ikke overvejer. — Og deres Sjæl svinger sig paa brede, vildt-susende Vinger bort, — bort — efter den Døende: „Ak, ta'e mig med dig! — Léd og før mig, om du kan; — bort! bort!“

Der var en Gang en ung og karsk og i Sandhed yndig Kvinde, der stod ved sin Mands Dødsleje. Under en morderisk Epidemi af Diphteritis blev han smittet og døde efter faa Dages Forløb. Nat og Dag sad hun ved hans Seng; stille; rolig; fortvivlet. Da saa hans Øje brast,

bøjede hun sig stille over ham, kyssede stille hans Pande, hans Øjne, — hans Mund! — — det var Handling uden Ord. Uden Taarer og Veklage.

Faa Døgn efter „fulgte hun ham“, — som det hed i „Amtstidenden“.

Men, — oftest gaar det i détte, saa praktiske Liv, som i efterfølgende Paradigma:

JASMINERNE

Jeg fôr en Midsommerdag for nogle Aar siden paa min Maskine Mil efter Mil gennem Landskabets lumre, tunge, stillestaaende Luft. Snart var denne Luft mættet af de nyligt udfoldede Jasminers gejle, kortvarige Duft, — kortvarig som en Rus i Elskovs Vin, naar den nydes ubeskaaren, af ædle og mandige Kendere. Og snart af vidtstrakte Kløvermarkers sødlige Damp, Grøfternes laadne Brogethed, Gærders og Havers kvalme Os — op i denne ganske stillestaaende, lurende Atmosphære, der nu og da — langt, langt ude — furedes af et forjættende Lyn.

Bedækket af *Landevejens poudre de riz* naaede jeg omsider det store, smukke Hospital, som det var min Opgave at besøge.

Da alt var eftersét, skulde jeg ogsaa besé „Lighuset", Obductionsstuen.

Udenfor i Haven stod to Mennesker, en Mand og en Kvinde, — „Thomsens Hustru og Svoger", hviskede min gamle Ledsager, Custoden, og satte Nøglen i Dørens Nøglehul.

„Hvem er Thomsen?" spurgte jeg.

„Det er Liget — derinde," svarede den gamle Tjener, som jeg nøje kendte. Og han fortsatte, snakkesalig: „Han laa paa Nr. 11, Thomsen. Han kom herind for kun tre Dage siden. Hans Bug var fuld af Edder. Og Lægen lukkede ham op. Han er en dygtig Mand. Men det nyttede ikke no'et. — Thomsen var glad gift. Han var saa flink og god en Mand. Hans unge Kone — dèrude — ha'de tre Børn med ham. De var alle glade. Og Kvinden, hun kom hér — flere Gange om Dagen. Tørøjet sad hun ved Sygesengen og holdt ham i hans Haand og stirrede saa sært forvildet og forskende ind i hans Ansigt. Men — Thomsen ku'nte si'e no'et, ikke. Og var ikke mere kendt med no'et i denne Verden, fordi a' han var ved at dø. Han bare laa og famlede med sine lange, hvide Fingre paa Lagenet, og svedte. Og hans Øjne var altid halvlukkede. — Naar hun saa kom ud paa Gangen, saa stemte hun Ho'det mod Væggen og græd. Hun græd, saa hun rystede. Men sa'e ingen Ting. Ikke ét Ord. Og, naar Kvinderne tuder *saadan,* og ikke snakker, saa er det, fordi at de har holdt a'; rigtig; — tror jeg. For jeg har sét saa meget af — dètte her. Og de, der tudede og saa

5*

snakkede paa samme Tid, de glemte gesvindt dén, de sørgede og græd over; s'gu."

Den brave Gamle vendte eftertænksomt sin Skraa, satte Nøglen i Hullet, aabnede Døren.

En frygtelig-sød Stank strømmede ud i den lumre, stillestaaende Luft, hvor Midsommeraftenens Myggesværm dansede. Og derinde i sine fire Fjæles Pragt laa Liget, Thomsen. Hans mandige, markerede, nu saa rolige Ansigt var som en malet Maske, malet af en Begynder, i Kalk og lidt Kønrøg. Under Thomsens Hage: en Salmebog. Foldede Hænder over den daarlige Bug. — Blodrøde Roser paa Brystet.

— — „Han, Thomsen, li'ner ikke sig sæl'," mumlede Kustoden fuld af Alvor. „Salmer har han ikke sunget mange a' — til Hverdag. Men — han var endda en god og en morderlig flink og fornøjelig Mand. Han ha'de Kram paa Tingene, han! Jeg har kendt ham i mange Aar. Kvinden kunde han osse magte, — saa'n li'e netop. Og — me'r ka' man s'gu'nte kræve nuomstunder, ikke. Og de holdt i Virkeligheden mærkelig overmaade a' hinanden. Og nu staar hun dèrude og tuder — og, Herre Gud, *vil* ind, — *hér!* Hva' ka' det nytte. Thomsen *ka'* j'unte mere svare til no'et hér i Livet. Og — ja, én *ka'* j'unte — holde ham ud mere, ikke."

Jeg ilede med at komme ud.

I Haven stod Hustruen, stiv af Sorg, furet af Graad, endnu ung og livsfrodig. I Haanden den brogede Buket fra Kolonihaven. Ved hendes Side, Svogeren, indesluttet, utilgængelig, sammenbidt, — med den store, brogede Buket fra *hans* Kolonihave.

„De skulde ikke gaa dèrind — i Aften, Frue," sa'e jeg ærbødig, i menneskelig Deltagelse.

„Jeg *vil* sé ham," svarede Hustruen stramt. Den gamle Vogter lukkede atter op, sukkende. Den frygtelig-søde Stank vældede atter ud af det lille, solvarmede Rum.

Og de to, saa læge Mennesker traadte et kort Skridt ind over Tærsklen. Manden *lagde* sin Buket paa Ligets Bryst, vendte sig hastigt og gik ud.

Men Kvinden *kastede* blegnende sin Blomstergave paa Stengulvet. Baglæns vaklede hun bort:

„Det *er* ikke — *ham!* — ikke *ham* — —"

Og med hastige Skridt løb hun, Kvinden, — bort til Livet. Med tøre Øjne. Med Ansigtstræk der skælvende fortrak sig mellem barnlig Vrede, Gru og Rædsel.

— — —

— — „Den Slags Visitter sku' forbydes — dem, der har *li'et* Liget *rigtig* og som ikke før har *tænkt* nøjere over — detteher." — Den Gamle lukkede for sidste Gang.

Og, mens vi tavse fulgtes over den grusbelagte Havegang, gjorde han kun denne ene Bemærkning:

„Jæ' syn's, at der om Som'ren er li'som no'et a' Jasseminlugt ve' os, naar vi er døde. — — Thomsen var saa mejet for Jaseminer. Han ha'de lavet et helt lille Lysthus a' dom i døreses Kolonihave. Dèr sad de, han og Konen, hver Søndag, aa holdt a' hinanden, altstill', Hr. Doktor. I Guds Navn, ja." —

Da jeg Aaret efter atter passerede den lille By, var Thomsens Jasminer ryddet. Der var plantet Slyngroser om Lysthusets Træmmeværk. De blomstrede allerede, frodige Duske af røde, fyldte Blomster.

I det endnu noget ribbede Lysthus sad ved en Kop Kaffe Thomsens forhenværende Enke og hendes kære Mand. Han var ligesaa god og brav som Thomsen.

Den eneste Forskel var, at han nu hed H. P. Jensen.

Det kan gerne være, at denne korte Skildring er „macaber", at den paa visse af mine eventuelle Læsere vil virke „frastødende". Men, — det *er Sandhed,* jeg siger. Jeg har fornummet — gennem et langt Mandsliv, — at det koster os, de Fremmede i det store Chor af Skribenter, Gunst og Gave, selv sub rosa, at udtale — paa Torvet, — Sandheden, selv om vi har kæmpet os til dens Erkendelse, saa ens Hænder — ikke af Kraftløshed, men af Haabløshed, — stundom hænger, hvilende i vort Skød, mens vi med bøjet Ho'de søgende stirrer ud over Menneskenes Mylder, — undrende. — —

Vi gaar bort. Alle. Snart rafler de Efterlevende ligeglade om vore Efterladenskaber, vor Kappe, vor Vest og vor Skjorte. Snart samles de hulkende om dét, hastigt saa frastødende Hylster, vi forlod. De opdager — ret pludseligt, — hvor god den Afdøde har været imod dem, hvor trofast-offervillig. Og — nu er han væk! — Saa spørger den brave Efterlevende sig selv: Har *du* været kærlig, taknemlig, ja! blot god og forstaaende mod *ham* — eller *hende,* — der nu har forladt Livets Arena? — Og, — jo mere Tvivl, desto større Kranse. Jo mere Tvivl, desto flere Taarer. Jo mere Tvivl, desto kosteligere Gravsten, Monument, Ligbrænderi-Krukke for hans Aske.

Ofte „hædrer" de Efterlevende *den Afdøde* paa denne ostentative Maade, som ha'de han ved et Livs Daad reddet Fædrelandet! Og, — saa *var* han ofte nok en ganske almindelig, brav Stræber, et kærligt, men kortsynet Menneske, der sled sig fordærvet for at stille-tilfreds en Hun-Papegøje af en Hustru, en Gaas af en nakkeraget, kortskørtet Flane af en Datter, en Søn eller to, der var fødte, af Diabolos skabte Samfundssnyltere. *Mens han levede* i dette Familiebur, var han kun behandlet som „Erhvervsgenstand". Aar efter Aar ha'de han i Sandhed *købt* sin egen Hustrus Favntag, — — der — for enhver Caballero, — vilde ha'e været en kold, efter en frygtelig Valuta afmaalt Straf, — —

sin hjærteløse, men saa yndefulde Datters Kys — paa Panden — — midt mellem Hornene, — sine Sønners hjærteløs-flabede Omfavnelser. Saa dør Petersen en Dag af Overanstrængelse, — pludselig „Hjærtelammelse". Han dør, — ret tilfreds, uden klar Forstaaelse af dén Rolle, *han* i Livet har spillet. Og, — sikken't Monument de rejser for ham, de kære Efterlevende, naar Familieprokuratoren, — eller hvad det hedder, — med grødet-imponeret Stemme har forkyndt, at Millionen *er* der til dem, *er* i Kassen! —

Jeg — *hader Monumenter!* De er ofte saare misvisende. Ofte nok tjener de Parti-Formaal, personligt Madstræv *hos de Efterlevende.* Ofte nok skjuler de — i fortsat Stræv — over et Livs Egenkærlighed, stundom over dets Skandale. Jeg har sét Mænd og Kvinder, der efter et Livs rørende uselviske Kamp for deres Kære, døde i Fattigdom, i dybeste Sandhed og dybeste sjælelige Forstaaelse begrædt af de Efterlevende, savnede og mindede og højagtede af alle — stundom ufatteligt længe! — Og, — jeg har sét Monumentet pralende rejse sig efter Døden over Personligheder, der ikke i Livet ha'de hjærtevarmt tænkt paa andre end sig selv og — alt *deres.* Men, — paa de fattige Samfundsheltes Grave, dèr rejser sig intet kosteligt Mindesmærke. Hvilket er det menneskeligste, det skønneste: De *behøvede det ikke.* — Oh, sancta simplicitas! —

Det var paa Baggrund af disse, maaske for Tiden noget afstikkende Betragtninger, samt af dé litteraire Spøgelseromaners og dé „beviste — saa godt det lader sig gøre" — effektive Consultationer af de Afdøde, — det var paa denne Baggrund, at jeg for kort Tid siden i Hast nedskrev en visionair Oplevelse, der overraskede mig selv. Det var, — maa jeg udtrykkeligt fremhæve, *forinden* Forfatteren *Anker Larsens* Prisroman og *forinden Martensen-Larsens* Studier over de Døde — og deres Freds relative Afhængighed af de Levendes Trang for f. Ex. macabert Harmonikaspil, at jeg — i dyb Alvor, men tillige i uvilkaarlig godt Humør, hin bevægede Spøgelsenat ilede med at opnotere mine indre Oplevelser.

Saa hør da!

MIN VEN, GENGANGEREN.

Der skulde paa den store, gamle Skoles historiske Grund bygges en Bolig for Ungdommen, Nutidens ret forvænte og selvbevidste Ungdom, Tidens Kælebørn.

Saa stødte gamle Per Jensens Spade en smuk, ung Solskinsdag mod noget Underligt. Han stod og gravede Grunden til Ungdommens Hus, og han plumpede uforvarende ned i en Fraadstensgrav fra den tidlige Munketid. I Graven laa en, temmelig lille, Munk. Hans brune Knokler var at skue som dé Brudstykker, Børn klipper ud af „Børnetidenden"s sidste Side for at sætte dem sammen til et Billede.

Der var et helt Opløb af Nutidsmennesker: Alle vilde sé Munken! Der var selve Kirkeministeren, en brav Mand, der ganske ha'de bevaret de Ansigtets livlige og elskværdige Grundtræk, — „Æblekinden, rund og rød" — som jeg mindedes saa levende fra vor ugudelige Skoletid. Nu Excellence; — bangg! — Kollegaen nede mellem de fire Fraadsten syntes upaavirket af Regeringens Nærværelse. — Rector var der og mange af Byens Spidser, — flere skønne, unge Damer, der smilede og lo: Alle deres Bene var jo paa deres Plads. Og saa, — som altid, — en hel Del af dette brede Lag, der ved slige Lejligheder alligevel og trods alt virker som Situationens Salt.

Stemningen var ingenlunde nedtrykt! Dette hér var jo ingen pompe funébre. Det var blot de uhyre tarvelige Rester af en — som en højst orthodox, ældre Frøken udtrykte sig: „rædsom katholsk, gammel Munk". Solen skinnede og Himlen lo. Der var Munterhed i Luften. To Fugle sang i de nære Træer. Tre sortgraa Krager kresede med deres Middagsskrig over Stedet.

Nede mellem sine Fraadsten laa Munken: løse, brune, møre Knokler. I et Nu ha'de jeg i Tankerne „sat dem sammen", reconstrueret hele Manden.

Han ha'de været under Middelhøjde, spinkelt og vel bygget. Hans Hænder ha'de man anbragt kønt korslagt paa hans forhenværende Mave. Han ha'de været ung, da han døde. Hans Rester lignede næsten en Kvindes. Spor af Klædningsstykker eller nogetsomhelst andet timeligt Gods fandtes ikke.

Kun hans Hoved var det umuligt at danne sig et Begreb om. Dette Hoved var næsten ganske erstattet af en begsort, trævlet Masse: Planterødder, som i Aarhundredernes Løb langsomt, langsomt, havde forvildet sig gennem hans Øjenhuler, ind i hans Cranium, fortærende alt, — langsomt, langsomt; — men sikkert. Tilsidst ogsaa Hovedets Knokler.

Dette Hoved kunde jeg Dagen igennem ikke faa ud af min Tanke. Det var det hæsligste Symbol paa et Menneskehoved, jeg nogensinde ha'de set; — denne kulsorte Klump af vildt slyngede Trævlrødder, et Hoved *saa* fuldstændigt, *saa* rædselsfuldt dødt, at det omsider syntes mig talende, — det ligesom gryntede af skummel Philosophi.

Sent om Aftenen kom jeg efter en Rejse hjem i mit Værelse. Hele Dagen ha'de dette Hoved ligesom forfulgt mig. Og — nu bragte jeg Fantomet med mig ind i min Stue! —

Ærter og Flæsk. The med et godt Glas Whisky. Piben tændt. Arbejdet frem, Bøger, Blade, Pen og Blæk. Hej-hop! du trætte, dovne Krop! Hér har du det jo hyggeligt, — hva'? — — —

Men, — Hovedet! Hovedet! dér var det igen! — i Krogens Mørke, — i Skyggetegningen paa det sodede Loft, — — ja, paa det hvide Ark under Lampen! —

„Jeg vil gaa op paa Byggepladsen og sé til Manden en Gang endnu," tænkte jeg. Klokken var henad êt. Himlen var klar. Hanerne begyndte allerede at gale. Men — først være færdig med dette kedsommelige Arbejde: en Erklæring saa lang som et ondt Aar til Gunst for en Mand, der søgte Tilladelse til at bygge Værelser til Leje ovenpaa sin Hestestald. Der var — fra sex Autoriteter! — 11, skriver elleve, Indlæg om denne svære Sag. Jeg gik med fældede Horn og løftet Hale paa Tyremanér lige *imod* Videnskabelighed, Skønheds- og Kulturhensyn, hvilket yderligere anstrængte og trættede mig: Der var jo *Bolignød* dér i Byen!

Saa faldt jeg ganske stille i Søvn! — 6 Autoriteter. 11 Indlæg. — „Der er kuns én Hest i Stalden, en ganske lille Islænder, som lugter overmaade lidt," skriver den betrængte Bygherre. — Godnat — — Adieu, — Hurrrr — pyh-h! — —

Min Thekop klirrede. Jeg saa op: Nu?! — Dér — paa Gulvet, med Ryggen imod mig, stod — Manden fra Fraadstenene! Munken, jeg ha'de reconstrueret! I Haanden løftede han *min* Kop op mod — mod Hovedet! Han stønnede et Par Gange af Velbehag, mens han slubbrede den endnu varme Drik i sig:

„Ahr-r-r! Ahr-r-r! — Lutendrank?" Han holdt sig tilfreds paa Maven.

— — „Næ-h, Deres Højærværdighed," svarede jeg. „Vi kalder det nuomstunder Thevandsknægt; dette hér er no'et rent Hundeæde! For alle Akvavitterne er nuomstunder forfalskede med Vand og Dyvels-

dræk og Petroleum, og de koster tyve Gange saa meget som — som i Erik Lams Tid." — Jeg tænkte, at han maaske ha'de kendt Erik Lam, som jeg nok vidste tilhørte en fjærnere Fortid.

Han satte Koppen fra sig og vendte sig imod mig. — Hans pludselige Tilsyneladelse ha'de — særegent nok — slet ikke hverken ængstet eller forundret mig: Det var for mig, som om han usynlig ha'de fulgt mig hele Dagen, været sammen med mig i min Stue hele Natten indtil nu. Og, samtidig med, at jeg *nu* — i Stedet for dette afskyvækkende Hoved i Graven! — såa ind i et endnu ungt, intelligent, levende Ansigt, erkendte jeg med Gammen, at min Munk var paaklædt: Net, brun Kappe med Spidshætten slaaet ned over Ryggen; pyntelig Snor om det slanke Liv; ganske nye, fine Sandaler! —

— — „Du maa vide, kære Bro'r," sa'e han med et kønt Smil: „Naar vi, — kun nu og da, — faar Lyst til at gaa-igen, saa er vi altid ordentligt klædt i Kød og Klæder. Kun Taaber og Uvidende tror, at de Døde poserer for Efterverdenen som ringlende, ranglende Benrade! Kun de onde Samvittigheder anskuer os saaledes."

Jeg grundede.

„Dét, der er — hmh — *tilbage a' dig* — déroppe i Stenkisten — er det — mari! — ikke nemt at faa til at — at ligne *dig,*" sa'e jeg omsider forsigtigt.

Han ha'de sat sig i min lave Lænestol, lagt Benene, — rigtige, kødfulde Munkeben, — overkors under Kutten. Hans smukke, hvide Haand lod Fingrene eftertænksomt lege med Sidelænets lange Fryndsekvast. Saa svarede han:

„Dét déroppe i Graven — er Intet. Et Symbol for alvorlige Mennesker, hvis de overhovedet nogensinde *finder* slige ældgamle — Dejectioner! Vore brune, møre Knokler er Forkrænkelighedens Intet. De er den kolde, døde, stumme Negation .... *Vor Aand,* Bror, dén er nu det Hele! Den kærer sig ikke længere om disse grimme Levninger, — en ussel, elendig Kutte, som vi har kasseret. Ja — ha! Vor Aand!"

— — Han nøs, tre Gange. Saa syntes han at ha'e tabt Traaden. Og han mumlede hen for sig: *„Sum, jeg er."*

„Video," svarede jeg — paa Latin, for at behage ham. „Video; jeg ser det."

Saa opstod uvilkaarligt en noget pinlig Pause. Jeg plejer altid at byde en sen Gæst noget; ogsaa Gengangere af agtværdig Art. Men, — hvad skulde man vel kunne glæde *ham* med? — En Cigar? Tobak? The? Kaffe? Han kendte det kun fra sine Strejftog „ovenpaa" med maaske et Par hundrede Aars Mellemrum. En Genganger har ingen Smag for no'et, han *ikke* kendte, da han døde. Dette er visseligen sandt. — Billedet af det frygtelige, sorte Trevle-Ho'de paatrængte sig atter mit indre Syn: Skulde jeg gi' ham en Skraa, en begsort, saftig, animerende Skraa? — Nej! Det vilde være en skrækkelig Nyhed for

denne Brave. Hellere maa du byde en Genganger noget varmt og stærkt.

Saa spurgte jeg: „Velærværdige og kærkomne Hr. Genganger, — hvad maa jeg, en fattig Synder for Gud, byde dig til Velkomst og til Vederkvægelse for en stakket Stund?“ —

„Lutendrank, go’e Bro’r, Lutendrank!“ svarede han uden Betænkning, glad smilende. „Deus in vino“ —

Jeg ilede med at opfylde hans Ønske. Jeg satte *tre* store Ølglas for min Gæst, fyldte dem til Randen med min gamle, gode Rom, og bad ham med et fromt Aasyn tømme dem med Tanken paa — hmh! — de tre, saa pæne Gratier.

Denne Anvisning behagede min interessante Gæst i høj Grad, og han begyndte strax med Nr. 1.

„Hvor længe er det siden Bro’r sidst — hm! — var oppe — *hér i Byen?*“ spurgte jeg interesseret.

„Circa 150 Aar eller saa,“ svarede Genfærdet ufortøvet. „Bro’r maa betænke, at det volder adskillig Umag’ at gaa-igen. Og — hvad sér og hører man? — *In rê* er der sandfærdigt intet Nyt paa Jorden. I, levende Jordboere ha’de en Gang en skønne Psalme. Den begyndte saaledes:

„Alverden gaar omkring i en grøn Kasseking.
I en grøn Kasseking gaar Alverden omkring.“

Dét er vise og kønne og taalmodige Ord. Og *Sandhed,* Bro’r! *Formerne*, alt det Ydre, der synes *os* ligegyldigere og ligegyldigere, dét vexler. Men *Stoffet, Menneskestoffet,* dét er efter min, dog korte Erfaring, ganske som i Erik Lams Tid, ham, du nævnede før, og som jeg har observet fra min nuværende Sphære. — Prosit.“

Saa tømte han det første Glas.

Og — han begyndte paa det andet Glas.

— — „Aah, ja, — saa Gu’,“ sukkede jeg stilfærdigt opmuntrende. „*Lam* var sikkert en net Person og et godt Menneske.“

Efter en nydelsesfuld Pause vedblev han:

„Der er noget, vi er kede a’, og jeg har netop betænkt, at sige *dig* det“ — —

— „Dic, dic, dic! Domine frater; (Tal! Tal! Tal! min Hr. Bror!)
— men du gør mig simple Mand altfor stor en Ære“ — —

— — „Vi kan ikke li’, at I bestandig, i det uendelige! ligesom maner vore bedre Aander op i Jert dumme, forfængelige Jordeliv: Vi elsker Fred, forstaar du. Dén ha’de vi ikke meget a’, da vi levede. Men nu — som Aander, eller hvad det nu er, I kalder os, vil vi helst være fr for at fornemme Jeres Kalden over Gravene, Jeres Lokkctoner ve Sarkophagerne og Monumenterne. Lidt før jeg afgik, rejste stundom en kærlig Søn en Bautasten med Runer over sin Fa’r. Det var sjæl

dent, dét. Nogle Aarhundreder efter lavede Menneskene nogle faa Monumenter for nogle faa Medmennesker, der i Live ha'de forstaaet at kuske dem med usædvanlig Kraft og Behænde. *Nu?* — nu gaar der næppe et Halvaar, hvor I ikke forstyrrer os med Jeres Manen og Paakalden, Jeres Forherligelse af Aander iblandt os, Aander, der ha'de de samme Brøst, som I selv, bare i større og mere straalende Format, — Aander in folio, der ha'de Lykken og Tiden med sig. Men, ser du, Bro'r: Naar I gaar og maner hér, saa føler disse, *nu* saa højst ærlige og lutrede Aander sig forulempede. Thi: dé — og vi — *har lært Sandheden at kende.* Dette, domine frater! — er en Del af Saligheden."

Han tog sig en mægtig Slurk! Jeg tav, lyttende.

„Jo fjærnere *en Genstand* er for *Jert Øje*, desto mindre *synes* den. Jo nærmere *I* kommer et betydeligt Menneske her i Livet, desto mindre *gør* I ham som oftest, — jo fjærnere i Tid et fremtrædende Menneskes *Aand* kommer Jer, desto større bliver den *for Jer.* Jeg kan forsikre dig, go'e Bro'r, at adskillige af disse tilbedte Aander, da de fik Foretræde for den højeste Domstol, strax blev sendt hastigen i Skærsilden! Der maatte de vansmægte længe, længe, før de omsider fik smeltet de uædle Slakker ud a' Sjælen. Tror du maaske, at Margrethe Sprænghest, at selveste *Dronning* Margrethe, at Kong Christjan d. 2dens Svi'rmor er videre behagelige i den daglige Omgang? — Ingenlunde! Disse Fruentimmer er, siden kun deres Aand er tilbage a' dem, til allerstørste Besvær for den ene rigtige Gennemførelse af Salighedens Begreb i vor ny Tilværelse. Dronningen optræder i Sandhed meget anmassende. Hun skifter tidt — bare af ondt Lune — Sky. Tænk dig: skifter Sky! og placerer sig paa én af vore andres, hvor hun ikke har Spor a' no'et at bestille .... Hendes Aand er ikke nær saa køn, som I maa tro, naar I ser hendes Marmorbillede héroppe: Hendes Astralbilledes Tæer er ikke nær saa lange, som højædle Kvinders Tæer *bør* være — endog *uden* Snabelsko. Og saa er de korslagte. Med Knyster .... Én bli'er *meget* kritisk, forstaar du, kære Bro'r, i det Hinsides. Især, naar én hér i Livet altid har maattet — tie og taale. Tacemus, toleramus, — du husker det, Bro'r. — Grethe Sprænghest? — Hendes Aand er afskyet *hos os.* Men Svi'rmor Sigbrit holder vi i Grunden a'. Hun var kuns 13 Timer i Skærsilden. Vi holder a' hende — trods alt, desuagtet, ihvorvel. — — Hun er meget besværlig, meget! Hun forstaar ikke at gennemføre Saligheds-Etiketten. Men — vi er nødt til at holde a' hende — udvendig, forstaar du. For Fredens Skyld. Det er et betydeligt Fruentimmer déroppe.

Det er kedeligt at sige det, Bro'r; men — denne opblussende, denne saa ivrige Fortidsdyrkelse — *mon dén ikke røber en Nutidens Svaghed?* — I hædrer og tilbeder Fortidens Aander, Jer' egen Tids Oldinge, — naar de har mistet Tænderne. Men — forinden ha'de I

Mennesker ofte, ofte i Aaremaal forfulgt, pint, plaget og undervurderet dem. — Hold op med Jeres Monumenter og Medailloner og Jubilæer og Halvgud-Fabrikation! Vær gode mod Jeres store Aander, betydelige Mænd, *mens de lever*. Vær overbærende. Thi: de er ofte mindre gode Borgere end Gennemsnittet, som de — af Guds Naade — ikke er skabt til at tilhøre. Men, hold op med denne evindelige, manende Forstyrrelse af de Henfarnes Fred: *De* har lært *Sandheden* at kende. I ikke. Brænd ikke saa megen Røgelse i Jer' Stald, at Oxerne kvæles og dør, — dé der tærskede og gav den søde Mælk — — —"

— — „Sandheden? — Sandheden?, siger du. Sandheden — om *hvad?*"

— — „gav den søde Mælk," gentog min Gæst og lod, som om han slet ikke hørte min Afbrydelse. Saa smækkede han som en tilfreds Kamæleon med Tungen hen over det *tredje* Glas, greb det og tilnikkede mig:

„Prosit, domine frater! — Tre — er et godt Tal, ja."

Hans Ansigt, der under hans lange Enetale var blevet underlig blegt, Trækkene noget udviskede trods hans affable, men stillestaaende Smil, — hans intelligente, godlidende Ansigt fik pludslig et Udtryk af næsten løssluppen Gemytlighed:

„Ho-hoh!" udbrød han. „Jeg sér en Luth! — dèr i Krogen. Ræk mig dén, Bro'r! og jeg skal synge en lystelig og dog køn og from Vise for dig."

Jeg rakte ham det gamle, ædle Instrument. Jeg var fuld af Forventning. Han stirrede et Øjeblik med sine kønne, og saa glade Øjne memorerende op mod Loftet. Saa greb han smilende og med Mesterhaand i Strængene: Et Væld af mægtige Accorder, spøgefulde Løb! Og *han* sang — i Sandhed: sang! — dette elskelige Spøgelse, — med mandig og frejdig Røst, sang og reciterede, agerende som den lystigste Skuespiller:

Vorherre og Sanct Peder sad en Dag paa Himmelsky
Og snakked' om, hvordan det gik hernede i Jer By.
Vorherre mente, det gik godt; Sanct Peder, han sa'e: „Nej!
Af Mandfolk er der altfor faa. Og altfor meget Kvaj.
En Munk der er for hver een Mand, en Præst for hver een Ko! —"
„Ja, — det *ku'* være bedre gjort," Vorherre sa'e og lo.

— — — — — —

Saa gik der mange hundrede Aar, domine frater! — og:

Saa — successive — helt omskabt blev Jeres By og Ø:
Nu find's een Præst, af Munk' — kun jeg; og sjældent hør's et „Bø".

— — — — — —

Vorherre og Sanct Peder sad en Dag paa Himmelsky
Og snakked om, hvordan det gaar hernede i Jer' By.
Sct. Pe'r betænksom grundede og sa'e: „*Omtrent* som sidst:"
— „Naada-da-da!" — „Men, Der's Majestæt! *dét* ku' *Du forud* vidst.

Jeg takkede ham, smilende over hans Foredrag, beundrende hans Teknik. Dog — lidt forundret spurgte jeg min gejstlige Gæst:

„Maa *I* nok synge *slige* Viser dèr — dèr, hvor *du* kommer fra?"

„Ork — ja! kære Bro'r. *Hos os* er der idel, uskyldig Glæde. *Vi* mistyder ikke hinanden, som I gør det her i *dette* dumme, trælsomme Liv, som ogsaa vi har levet. Hos os er der ingen Verdens Ting, der — der „gør no'et", som I udtrykker Jer. *Vi* elsker hinanden, oprigtigt! — dét er en stor Del af vor Salighed.

— — — — — —

— — Men nu, — nu begynder jeg at fryse, mærker jeg. Ven! hver kender *sin* Tid; og nu er det min — Tid — at være — — hurrrh! — hjemme. Tak, — og Godnat!"

Han pludseligt ligesom skrumpede-sammen. Med de leddeløse Knokkelhænder fra Fraadstensgraven slog han Spidshætten over Hovedet. Inde i dens Skygge døde hans Øjne, hans Stemme, hans hele Ansigt. Og se! — dèr var Hovedet, det sorte Trevlehoved fra Graven der igen! — — —

Uden Vaklen, myndig og sikker, skred denne Gæst over Gulvet. Under den lange Kappe raslede nu hans Knokler ilde. Og stille som et Lufttræk gled han ud ad Døren, bort — —

Jeg vilde rejse mig: Et blødt Bump naaede fra Gulvet mit Øre, idet han gled forbi mig. Jeg bøjede mig: — —

„Vent lidt! vent! ærværdige Bro'r: Du tabte dit venstre Nøgleben!!"

— — — — — —

Saa vaagnede jeg. I Søvne ha'de jeg væltet mit lille Blækhus. — „Erklæringen" angaaende Hestestalden „med den ganske lille Hest, der lugter saa uhyre lidt", var ødelagt.

Ja, ja! — Naar vi, af Aar gamle Akademikere, af Sjæl og Legeme utidigt kraftige Mænd, grunder over „Døden", dén et Flertal af tænkende og — navnlig — stærkt følende Samfundsborgere mangen Gang i Livets brogede Løb visseligt har ønsket sig, som man ønsker en ukrænkelig Orlovs Fred, men endnu aldrig, dybest inde, har *elsket*, — saa løfter sig ofte i vor Erindring Platons vidunderligt knappe, gribende Skildring af Sokrates' Dødsstund.

Mangen Stormand for Menneskene, en Del betydelige Aander „agerede" til det sidste Suk. Nøje kender jeg en Række af historiske Beretninger om slige Verdensborgeres sidste Optræden paa Arenaen. Disse Beretninger serveres hyppigt med en vis Beundring, uden Commentarer. Og, der kræves stundom en Del psychologisk Indsigt, hvis vi skal kunne skønne, *hvad* der er følt Sandhed, *hvad* bluff i disse Dødsscener. Og dette ikke mindst af dén bestemte Grund, at utallige

Mennesker, saa længe deres Bevidsthed ikke er knust, trods alt klamrer sig til et Haab, et Haab om, at der dog *ikke endnu* er Bud efter dem: „Rocamboles sidste Ord“ *kunde* virke flatterende.

Ikke saaledes med Sokrates, Christi Forløber og Banebryder gennem Sjælenes forviltrede Urskov.

De kom, Medborgerne, og rakte ham i hans Fængsel Giftbægeret. Rolig tog han det og tømte det, — rolig, som Nutidens troende Christen drikker dén Vidundervin, som Præsten i den sidste Stund skænker ham.

„Omsider,“ siger Platon, „var nu næsten alt lige op til hans Navle ved at blive koldt. Da slog han Dækket, (hvormed han ha'de skjult sit Ansigt), bort fra dette. Og han tålte sine sidste Ord:

„Kriton! — vi skylder Asklepios en Hane. I maa betale denne Gæld og ikke glemme det.“

(Kriton var en tilstedeværende Ven; Asklepios Lægekunstens Gud, der burde ha'e et Takoffer: Thi *nu* har den Døende besejret al menneskelig Skrøbelighed).

Se ogsaa *O. Bloch:* »Om Døden«.

UNGDOM.

Jo ældre Mand bliver, jo hastigere iler Tiden. Den flyver!

Som Barn, som Knøs, som ung Student foregøglede Tiden os, at den gik langsomt; langsomt krøb og kravlede Maanederne, Ugerne, omsider Dagene, frem mod vore Længslers Maal: Først var dette Søndagen, Fødselsdagen; senere Ferierne, en Examens Afslutning.

Og Guden sendte — ubarmhjærtig — „Kvinden", at hun skulde møde os paa vor Vej — for alle Tilfældes Skyld. Dèr stod hun, ved Havelaagen, der skinnede-Uskyldshvidt i den lyse Nat. Hendes pragtfulde Haar har hun løst, hendes eneste Smykke. Hendes Blik er usikkert, prøvende, vigende. Knøsen følger hende — sky — et Stykke paa Vej. De vexler meget faa Ord, — om ingen Verdens Ting. De skilles med Aftale om at mødes igen. Du straalende Himmel! *han* har jo Ferie. Og *hun* — —?

Hvad der saa i Fortiden skete, varierede efter Kulturstandpunkt, Varmegrad, erotisk Erfaring, Opdragelse, — samt, især Kvindens Forhold til Luthers lille, kedsomme Katekismus, Biskop Mynsters Prækner m. m. m. Snart skete — ikke noget videre. Oftest, fordi Knøsen kedede sig. Han — „gad ikke". Men — undertiden „udviklede Situationen sig" paa en romantisk-særegen og socialt-faretruende Maade. Naar en temmelig „unbefangen", ung Laban et Par Dage efter det første Møde f. Ex. med en discret postillon d'amour modtog en prægtig, tyk Lok med rød Silkesløjfe, et alenlangt, tommetykt *Offer* af Kvindens sorte Haarfylde, bilagt et af afdøde Heinrich Heines mest fortvivlede Digte i Copi, saa var *han* — oftest — for et Par Menneskealdere siden — ganske og aldeles „caput", — som Pengeafpresserne paa Vejen til Vesuvs Krater udtrykker sig angaaende Signora'en, naar man be'er dem undlade at lede hendes forpustede, bovlamme Hest opad med deres væmmelige Hænder om Tøjlerne, eventuelt om Hestens Hale. Han *var* caput, perdu, fortabt!

Og — saa talte han Dagene, Timerne, Minutterne! Minutterne til Stævnemødets *hellige* Time! Det var en Evighed, syntes han. — Senere gik Tidens Hjul mangen Gang hurtigere. Ogsaa til Stævnemøderne.

Der er i Elskovshandler *nu* kendeligt mere Hastværk end for 40—50 Aar siden. Det var — mellem „dannede Mennesker" — *Romantikens*

Tid i Elskovsaffairer. Et ungt Par kunde være „forlovede“ i en Aarrække, umaadelig trofast — i Reglen, — før *han* omsider og endelig førte *hende* — med velfortjent, men for en Ugudelig temmelig ufrisk Myrthekrans om sin relativt-asketiske Pande, — til Alteret. Nu betegner i visse, ikke meget snævre Krese af Ungdommen „Forlovelse“ noget ganske andet! Og hér, paa Landet, er Udtrykket: Jensen „gaar med“ Amalie, noget helt andet end en almindelig Spaseretur. For disse Spaserende falder Tiden næppe lang. Men, — de har heller ikke oplevet den ængstelige, men lykkefyldte Iagttagelse af Viserens, ak, saa langsommelige Gang over Urskiven, før de „gik“.

Gid Diabolos ha'de de danske, de germaniske „Forlovelser“! — Og da jeg en Gang i fjærne Dage erfarede, at en dansk Digter, — en ikke saa ringe endda, — *„udmærkede* sig ved“ — — et Udtryk laant fra vor Lærebog i Zoologi refererende sig til Sælhundens og Vortesvinets Tænder i Over- og Undermunden, — at være forlovet i c. 20 Aar! saa fornam jeg mig i lignende Tilstand, som Jeppe, da han vaagnede i Baronens Seng: Omgi'et, ligefrem omtaaget, af den datidige sexuelle „Dyd“s, Renheds og Askeses hellige Pragt, kløede jeg mig i min Haarfylde sigende, — som en meget højtstaaende, brav Mand, en Germaner, der gærne vilde tale Dansk, sa'e ved en lignende Lejlighed: „Jeg beunnerer dem — paa en Maade! Men, — jeg kan ikke forstaa dem. Nêh, — dé' kan jeg ikke.“

Ungdommen omkring 70-Aarene var, om jeg atter tør bruge dette Udtryk: Romantisk i Kærlighedsaffairer. Litteraturen, Datidens „Pædagogik“, — der var blind, døv og svagbenet, — de kultiverede Hjem, der leverede Hovedkontingentet til i hvert Fald Universitetet, — dette og meget andet „skabte“ Datidens baade første, anden og tredie Elskere. Kvinderne betragtedes som tilhørende trende, dybt adskilte Klasser: Den rasende-dydige, højst ukrænkelige „Danemø“; — den livsfro Pige, der, godlidende og brav, men elskovstørstende! og saare let besejret dansede Zigeunerdans mellem Kvarterets blødkogte, erotiske Æg; — og endelig „Købepigen“, den arme „Trækker“, der sikkert sjældent kom i Betragtning. Thi: den romantiske Ungdom besad *udpræget Skønhedssans,* og, — jeg tror det, — ligesaa udpræget mandlig *Ridderlighedsfølelse.*

Den norske „Bohême-Literatur“ og navnlig Frembrudet af den danske, realistiske Literatur, bevirkede — nærmest i Slutningen af Halvfjerserne — en meget betydelig Ændring i Universitetsungdommens Forhold til det — mindre læsende — andet Køn. Respecten og den qvasi-dybere erotiske Smag for feminime, køligt-uindtagelige, vandrende og rullende Pantser-Tanke kom ud af Kurs: Man troede ikke længere *helt* paa deres allerinderste Ægthed, paa deres saa overmaade Uindtagelighed.

Undertiden æggede just denne Brynje-Klædthed en tapper, og efter

Krigsbytte higende Yngling til at affyre sin Erotiks — snart „Gevær“, snart Salonpistol, snart blot en simpel og tarvelig Hyldebøsse mod Brynjen, Pantsertanken. Og, naar han saa — meget ofte — opdagede, at Kuglen, det lille Hagl, ja! Hyldemarvsproppen! gik tværs igennem Phantomet som gennem en ganske ordinair Smørbasse, — ak, saa ha'de dette en ligefrem revolterende Virkning paa den Formasteliges romantiske, erotiske Livsopfattelse. Romantiken ligefrem — piftede ud a' ham! som Luften pifter-ud af Nutidens Automobilhjul, der er punkteret af et Træskosøm.

Kort: De nævnte Factorer fremkaldte en Reaction *mod* Romantiken i Kvindedyrkelsen, en Bevægelse henimod en Realisme, der var mindre „skøn“, mere hensynsløs. Men — maaske — sandere.

Jeg iler dog med at udraabe: Vé det iøvrigt ethisk begrundede Kønsforhold, — ligegyldigt om det er sanctioneret af Præst og Degn eller ej, — om Romantikens blaa Blomst en Dag *ganske* ophører at smykke det med sin Farve, sin mystiske Duft. — Det *kan* endda være realistisk nok.

Det saakaldte „moderne Gennembrud“ til Realisme saavel i Religions- som i Kønsforhold frembød rigelig Fare for adskillige, mindre besindige, mindre kritikfaste Ynglinge, Mænd som Kvinder. Det var i hine Tider, da Ordet „frigjort“ blev hverdagsagtigt baade mellem Mænd og Kvinder, et listigt, falskt Ord, vanskeligt at definere. Under „Frigjortheden“s flagrende Fane styrtede mangen Hedspore, mangen brav Mø sig hensynsløst ind i Forhold, der gennem et helt Liv tyngede deres Dage, gjorde dem fattigere, uskønnere. „Mange bære Stave. Men — faa er de Bacchanter“ (Platon). Og, — der skal en *meget* stærk, *meget* rank Ryg til for dem, der, aabent og ærligt, trodser Samfundets hævdvundne Vedtægter paa Erotiks og Procreations vanskelige Omraade: Dyrt; men velsmagende — til en Tid.

Man hører Digtere og mange andre beskrive „Barnealderen“ — under nogenlunde menneskelige Vilkaar — som saare lyksalig, undertiden som sorgløs. Ogsaa „Ungdommen“ besynges, — stundom af Poëter, der, at dømme efter deres Kvad, aldrig selv har været „unge“, — som en saa ovenud lyksalig Periode af vort Liv, at den kun kan skildres retteligen i bunden Stil.

I mangfoldige Tilfælde er denne Emphasis usandfærdig. Barnets Sorg er dyb. Barnets Sorger er talrigere end den modne Mands, der — efterhaanden — lærer at veje og vrage sine Bekymringer efter deres sande, virkelige Værdi for hans — og andres — Liv. Men, — Barnet *glemmer hastigere* sine Sorger end den Voxne; — det faar dog ogsaa hastigere ny. — Ynglingens Sjæl er oftest gennem en længere eller kortere Aarrække ligesom aaben for alle Storme. Dens Ømtaalighed

fremkalder ofte en udpræget „Krise“. Det *kultiverede* Samfund giver ham — eller hende — sjældent *Svar* paa de ethiske og moralske Spørgsmaal, der — Dag og Nat — beskæftiger vor hele psychæ. Intet Under, at talrige Sindslidelser opstaar i denne Del af vort Liv. Og — intet Under, at talrige Unge omsider opgiver alle „Speculationer“ og mer' eller mindre hensynsløst lader deres mægtige Drift raade.

Ungdommen er de store Planers, de store Forventningers Tid. Ærgærrigheden er skønnere farvet, friskere, umiddelbarere end den senere Mandsalders, — endsige da Oldingens, der *kan* optræde som en uværdig, uudslukkelig og umættelig „Besættelse“. Men, — i al Almindelighed at anskue vor Ungdom som Livets lyksaligste Tid, dét ansér jeg for Emphasis. Ynglingens Sorg, hans Skuffelser, slaar *just ham* dybe, smertefulde Saar, langsomt helende, eller blot „lukkende sig“, som Krigerens lukker sig over Kuglen, der ikke kunde fjærnes og stundom længe efter volder, at Saaret bryder-op paany. Den normale, unge Mand er trofast i Sorg som i Glæde. Sjældent glemmer han helt dem, han har elsket, og som har elsket og hjulpet ham gennem Aarene. Dog — det sker. Et gammelt Mundheld siger: „Ên Fa'r kan hjælpe fem Sønner. Men fem Sønner hjælper ofte ikke én Fa'r.“ Jeg hørte tidt dette Mundheld hér paa Sjælland, og saa var det altid sørgelig sandt begrundet. Ungdommen *er* egoistisk. Den er ofte *næsten* nødt til at være det; men stundom er den *kun* — hjærteløs. Jeg har sét ret talrige Fædre — og Mødre, — hvis bittre Skæbne med rædselsfuld Tydelighed fremmanede for mig Kong Lears, da han ensom og fortvivlet flakkede hjemløs om paa Heden. Hvor mangen Gonneril har *den sidste Snes Aar* ikke skabt i dansk Familieliv — i Slottenes som i Gaardenes og Hytternes!

Dog, — Ungdommen *er* de skønne Forhaabningers, de herlige Drømmes og Chimairers Tid i højere Grad end vort øvrige Liv. Og, — vi tænkte ikke dybere over Livets Afslutning, Døden. Kun ved given Lejlighed saá vi pludseligt Døden staa — biende — ogsaa paa os ved Vejs Ende. Men, — kun Hypochondristerne og maaske de Svage tog sig Tid til at philosophere over Livets saa uhyre Korthed. Nej! nej! — Vi ha'de ikke Tid, ikke Raad til at speculere over Livets Gaader, over dets Skyggesider. Thi: *vi elskede Livet*, som det var. Og, vi hylede og klagede ikke, fordi det for os ikke var bedre, lysteligere, rigere, end det var. Ligeoverfor „Livet, som det var“, stod vi, Ungdommen, med vore Sjæles, for os hellige Banner i vore Hænder, Banneret, flagrende for det leende Foraars Brise under en dybblaa, skyfri Himmel, med dets evige antike Mærke:

„Tro, Haab og Kærlighed.“

Og, — „Troen“ var *vor* Tro paa Livet og dets Herlighed. Og, — „Haabet“ var *vort* Haab om Livets Lykke. Og, — „Kærligheden“ var

den stærkt erotisk farvede — til Bagerens Rikke, Herremandens Amalie, Præstens Katharine, — i Byen eller ude paa Landet.

Ho-hoh! — Vel ha'de du din Skønhed, din umiddelbare Glæde, dit frejdige Haab, din endnu naive Tro paa Livet, paa Menneskene, — vel ha'de du alt dette, du fagre Ungdomstid. Men, — ganske som det efterfølgende Mandsliv, — ha'de du ogsaa de dybt følte Skuffelser, en stolt Sjæls Ærekrænkelser, overfor hvilke du var afmægtig, aandelige Anfægtelser, ethiske Kampe.

Kort: At begynde forfra — med Barndom, gennem Ungdom til den modne Mandsalder, — dét har *jeg* sjældent hørt en *prøvet* Mand ønske. „Hver Alder har sin Charme"; — lad dét være hver Alders beroligende Trøst for Tidens Hastighed.

Nu vil vore brave Præster, vore incarnerede Skriftkløgtige, vore — efterhaanden — dog mere og mere liberale Dogmatikere, hist og her i Fædrelandet forargede trække paa Skuldrene, rynke Panden, sukkende og sigende:

„Men, — *var* der dog ikke i dén akademiske Ungdom, du memorerer, *var* der ikke Spor af Ærbødighed for den hellige Skrift, for Dogmerne, der dog *er* — forlængst — *fastslaaede* som Sandheder? — *Var* der dog ingen anden Fortolkning af „Tro — Haab — Kærlighed", end den du før — kaadt og uden Højtidsfølelse — antydede?"

Jeg vil svare:

„Jo, I Brave; dét kan I tro, der var! Kun *ikke* for Dogmerne, for „fastslaaede religieuse Sandheder". Der var Discussioner endog i *Studenterforeningen* om „Tro og Viden", — A. C. Larsen contra Pastor Hohlenberg! Men, — de endte i Intet; som altid før og — navnlig senere. Der var qvasi-dybsindige Samtaler, mest mellem Venner, paavirkede af *Brøchners* Philosophie, — der for *mig* var ganske uforstaaelig, negativ — dog maaske med et ganske lille Kighul gennem „Visdomslæren" ud i — — —?

Jeg mindes slige Samtaler mellem min kære, afdøde Bro'r, Johannes K., og vor fælles Ven og Samtidige, Mathematikeren, afd. Adolph Meyer. For *mig* var det Tidsspilde at høre paa disse Colloqvier om dé Ting, der ikke sés. Og, — da jeg en Aften som en ynkelig, rusticos Publikummer ha'de været Tilhører saa længe, at jeg var ligeved at „falde hen", sulten, som jeg var efter en stræng Dag, tog jeg mig sammen og sa'e:

„Hør nu! — Jeg har hér i min Vestelomme, — det fylder ikke meget: — sex stegte „Monader", syv „Kategorier" og 75 smaa, henkogte „Syllogismer". Hvis du, Adolph, gi'er Rugbrødssmørrebrød, skal I faa det altsammen som Paalæg! — Flere er de Rettroende, der hellere sluger en lang Seddel med „Skriftsteder" end en kort, lille Berliner- oder Bayrische-Wurst. Anretningen vil sikkert smage *Jer*. Men,

— nu vil *jeg* ha'e Brød. Og, kan jeg ikke faa dét, gaar jeg — — ud til de kære „Philistere“.“

De to Vismænd glode paa hinanden med underlige Øjne.

Saa lo vi — alle tre, Gud være lovet! Thi jeg holdt saa meget af dem.

„Du er og bliver — en Umulighed!“ pustede omsider Adolph Meyer. — Saa serverede han Smørrebrødet.

Og der var Ærbødighed for *Religieusiteten*, for „den hellige Skrift“ som saadan. Men, denne Ærbødighed blev med en vis, for dén Tid egen aandelig Blufærdighed ikke just Genstand for Discussioner, for *Ord*.

Jeg mindes et ganske karakteristisk Referat fra et Symposion hos én af Datidens „norske Kolonis“ betydeligste Forfattere. — forlængst død. Jeg satte ham — hans Production — højt. Vi var Dus-Kammerater. Men, allerede fra mit 26de Aar arbejdede jeg — gift og Barnefar! — langt borte i Provinsen. Og jeg forblev fortsat: Vennen i det Fjærne. Et enkelt Brev ha'de jeg fra ham. Det var i salig *Gabriel Finnes* Sturm-und-Drang Periode, der dræbte ham. Nu, — denne modne Mand levede i længere Tid i København, ugift, og i denne hans Berømtheds Tid sikkert ret velhavende.

Hans Bolig var stilfuld og særegen, som han selv. Den paagældende Aften ha'de han, gæstfri, som han var, samlet en Vennekres i sit Hjem. I Løbet af Festmaaltidet indfandt sig hans Elskede — p. t. — en nydelig, ung Kvinde, modta'et med Akklamation. Efter Soupér'en samledes Gæsterne i Salonen. Der var Blomster og Vin. Og Stemningen var løssluppen, festlig.

Ved Bordet under Hængelampen sad Veninden, trygt-smilende, lyksalig som smuk, eneste Høne i Kurven, bladende i sin Vens Albums med Fotografier af kendte Mænd, Landskaber fra alle gode Lande. Pludselig rejste hun sig, greb fra en Hjørnehylde en stor, ældgammel, tyk og tung Bog, og gav sig til at blade ogsaa i dén.

Saa — med et Sæt — fôr Værten op, rødmende til Haarrødderne, Panden mørk som en Tordensky, dirrende af Harme:

„Hvad! — sitter *du* med *min* Familie-Bibel, — med den hellige Skrift i *dit* Skød! — Var dine Hænder! — Dén Bog skal du lukke! — Jeg *kan* ikke taale dig, naar *du* — snaver i dén! — Har jeg ikke sagt dig det før!? — Gaa, gaa! — Bort med dig! — Ikke kan jeg dele *alt* med dig.“

Hun rejste sig. Gik stille bort — med et underligt Smil. Nu, — *hun* kom sikkert nok igen; til festlig Forsoning. Hu-hej! rixa amantium! *Han* — handlede brutalt, hensynsløst, ja, hysterisk. Han handlede hovmodigt. Men — *bag* hans Optræden var — trods alt — noget af hin Tids uskrømtede religieuse *Følelse*.

Ja, — hine Tiders Ungdom var mangfoldig i dens Karakters, dens Følelseslivs *Udtryk,* — ganske som Nutidens. Men, — det vilde ikke være vanskeligt at paavise store Forskelligheder i disse Tidsalderes „Ungdomsportraiter".

Hér vilde det føre forvidt, at udpensle disse Forskelligheder yderligere, end jeg allerede — flygtigt — har gjort. Jeg maa da indskrænke mig til atter at give en kort *Skildring* af en Episode i fire unge Mænds Liv i 70-Aarene: En velstaaende Kunstners, to Kontormænds og en Students.

For *mig* staar disse fire Mennesker som klare paradigmata: Saaledes tænkte, følte, talte *hin Del* af Ungdommen *dén Gang.* Praktisk Sans, praktisk Letsindighed, varmt Sindelag, ærlig Længsel efter Skønhed, den store Kærlighed, gik Arm i Arm med Phantasteri og glødende Sentimentalitet.

MICHAËL, PUKKELRYGGEN.

Paa Kvisten i Baghuset i en af Københavns ældste Sidegader boede tre unge Mænd. Den ene var medicinsk Student; de to andre gjorde for en meget lille Løn Tjeneste paa et stort Kontor, gik ud om Morgenen og kom hjem om Aftenen. For meget ofte atter at tørne ud „i Livet“ efter den yderst fattige Aftensmad.

Dér var virkelig tre Værelser déroppe. Men det ene, der aldrig rammtes af nogen Solstraale og hvorfra der kun var Udsigt til en røgsværtet Brandmur, der rejste sig, tungsindig og uden et eneste, maaske romantisk vordende Vindu, i faa Alens Afstand fra Rummets eneste, ganske lille „Koøje“, — dette Værelse af Navn, der kun kunde rumme én Seng og én Stol, blev de tre Kontubernaler snart enige om at bruge som Pulterkammer.

Saa flyttede de to Kontorfolk sammen i Nabokamret, der ikke var stort hyggeligere eller større. Men, dèr var Morgensol! Og Medicineren indrettede sig — ivrigt læsende til sin Examen — med sine „Dødningeben“, Gybsafstøbningen af Ungdomsgudinden, to Geranier og en fortræffelig Kanariefugl, i Værelse Nr. 3. Bohavet var ligesaa fattigt som Naboernes. Der var ingen Plads til en Seng. Men han sov herligt paa en stenhaard Bræddebænk, — overtrukken med sort Reps: Dén agerede „Chaiselongue“ om Dagen. Om Natten benævntes den: „De 4 Fjæles Pragt“.

Naar Medicineren kom hjem fra Hospitalet, og Kaffen var lavet, den herlige, friske Brødskive smurt med friskt Smør ude fra Landet, belagt med Kælderhøkerens vellagrede Mejeriost, „Pôlaken“ fra Natten forud parat i den lange Pibe paa Skraavæggen, — saa fandt han Tilværelsen højst lyksalig. Og, naar Solen skinnede ind til ham over det gamle Asketræs grønnende Krone nede i den dybe, snævre Gaard, og Fuglen, syngende, saa den knapt kunde staa paa Benene, trippede rundt paa Bordet mellem Brødkrummerne, — saa fornam han sig som én, af Skæbnen mest begunstigede unge Mænd.

De to Kontormennesker ha'de kun lidt Samkvem med Medicineren. Deres Arbejde besad ikke deres sande Interesse. Deres Bekendtskaber og Omgangsfæller tilhørte Samfundslag, der var Medicineren fremmede. Nu og da ha'de de „Damebesøg“; — meget skarpe og bydende Stemmer, smeldede mod det tynde Skillerum, ind til den Examensstuderende. Saa sad han, land-trolovet og musikalsk-irriteret, og læste med Pegefingrene i Ørepiberne. Og, varede det ham forlænge, gik han

sin Vej — ud i Natten, helst langs Søerne, oftest den samme, mennesketomme Route.

De tre unge Mænds Mangel paa Fællesskab i Interesser og „Syn paa Livet“ og dets Værdier voldte dog ingenlunde nogetsomhelst Uvenskab mellem Parterne. De fornam sig — ærligt og redeligt — som tre, slet ikke ufredelige Fugle paa samme lille, fattige Kvist. — Ja, tværtimod! De var „dus“. Medicineren var Konsortiets „Huslæge“. Hvilket ikke gav meget Arbejde, men mere Fortrolighed. Naar — med ret lange Mellemrum — en af Selskabet fandt sig ligesom trykket af et Par uventede Kroners Tilsyneladelse i hans Pung, indbød han — i solenue og udsøgte Vendinger! — Kammeraterne til „Soupér“. Denne bestod aldrig i andet eller mere end Toddy til medbragt Pibe. Saa blev der sunget, — med kønne, unge, godlidende Stemmer, kønne Sange, som de mindedes fra Hjemmene — langt borte i Landet. Senere paa Aftenen kom de oprigtige „Historier“s Periode, Oplevelser, særligt erotiske, stundom rørende naive, røbende disse brave, unge Mnæds næsten hellige Trang til kvindelig Ømhed, — blot følt Ømhed, dén, de vilde ha'e købt med deres Hjærteblod, — og deres dybe Skuffelse, naar de pludselig forstod, at „de ha'de kastet Perler for Svin“, — som Svend Anton fra Ribe udtrykte sig. Og stundom straalende af selvopgivende, altopgivende, bevidst-satyrisk Brutalitet, — farvet med en forsonende Komik, skabt ved deres „Piger“s djævleblændte Galenskab.

Under saadanne smaa „Sold“ kunde Døren pludselig gaa-op, og ind traadte en uindbuden Ven eller blot Kending af én af det sluttede Selskab. Han blev altid hilst med Jubel. Det var oftest en fattig, ung Kunstner, en livlig medicinsk Student eller en flot udhalet Kontormand, der — med stærkt understreget Formfuldhed — „paatrængte sig Selskabet“.

En saadan natlig „Snyltegæst“ bragte ofte ikke alene nyt Ved til det aandelige Baal, men som Regel et mere materielt Bidrag til Øjeblikkets Nydelse. Som saadant er — sent paa Natten — ikke at foragte: en halv Snes haardkogte Æg og en Btl. god Madeira, — 12 friskrøgede Sild med Aqvavit, — 4 varme Boller tilmands og Henvisning til en Kurv, bragt op paa Gangen, med afkølende Øl o. s. v. — Hvorfor skulde man dog ikke juble for slige Venner? — der kom saa opfyldt af ærlig Godhed og sad paa Sengekant og Bordplade i det usle Kammer, fulde af Ungdom og Livslyst, beaandede af deres Kunst, deres Fagstudium, af Livets og Øjeblikkets løsslupne Gammen.

Kun én, én eneste „Guldfugl“ søgte nu og da denne Vennekres og medbragte altid Champagne! Altid herlig Champagne, fineste Mærke! og lange, tykke, fede Havannacigarer. Men, — *han* kunde godt ha' kommen, fattig som de andre. Thi *han* var, — ja, han *var* „elsket, agtet“ og beundret.

Og Pukkelryg.

Hans Navn? — — Ak, lad *ham* hvile i Fred. Hvile, uden at hans manes skal trykkes af Navns forfængelige og pudserligt-banale Byrde i et snævert Land. Vennerne kaldte ham Michaël — „efter Erkeenglen, forstaar du, du .... „„Himmelmedalje!"" — — Og han smilede; lo — forstaaende, — „comme les bossus".*)

Hans Hoved var som skabt i alle Guders og Musers Billede. Hans Ansigtstræk var *nu* som en henrykt, uskyldig Italienerdrengs, naar han er lykkeligt betagen af en uventet Gave, — men *da* som en fuldmoden dansk Mands higende og forskende Vemod. Han bar sit skønne Hoved stolt, — over denne frygtelige Pukkel, der gjorde ham næsten til en Dværg. Men, — naar man lærte ham at kende, — paatvang sig den æventyrlige Tanke, at denne „Vanskabning" i fornem Kyskhed og, — naar vi saa hans aandfulde Smil, — for en Gang at overraske os Uforstaaende, i denne Pukkel skjulte sit Væsens stærke, hvide Vinger, der, før eller senere, skulde udfolde sig, fylde vor profane Sphære med højttrækkende Sangsvaners Sus og Sang.

Hans stakkels Bryst var, — han sagde det selv, — „som en Kutter, der vender sin skarpe Køl i Vejret". Men fra Bæltestedet var han velskabt. Altid soigneret til det yderste og elegant klædt, bevægede han sig med en naturlig Anstand, — der øgede de Forbigaaendes Opmærksomhed, deres uvilkaarlige Medlidenhed med hans deforme Overkrop. Men — han afskyede denne Medlidenhed.

Han var — efter Datidens Forhold — rig. Begge Forældrene var forlængst døde. Han var da saa ungt et Barn, at han hverken kunde mindes Far eller Mor. Han fik en omhyggelig Opdragelse; blev i 18 Aars Alderen Student; levede et Par Aar i Frankrig og Italien sammen med sin mange Aar ældre Søster, hans eneste nære Slægtning.

Da han kom tilbage til København, kastede han sig med glødende Interesse over Studiet af Musik og Litteratur. Han uddannede sig i tre Aar paa Conservatoriet i Sang og Violinspil, og i samme Tidsrum studerede han paa Universitetet Æsthetik og Litteratur. Han var uhyre flittig, arbejdede med største Interesse. Men — intet Øjeblik drømte han om at ta'e en Examen, blive Magister, optræde som Forfatter eller Musiker. Medicineren vidste, at han skrev Digte. Nu og da fremkom hans Sange i Tidsskrifterne. De vakte almindelig Opsigt og Beundring; men han forblev anonym. Og — stundom — naar Medicineren besøgte ham i hans smukke Hjem, og de var alene, kunde han pludseligt gribe sin herlige, gamle Luth og som Melodrama fremsige eller synge Digte, gribende og ejendommelige Sange, som Studenten var vis paa var hans eget stolte Værk. Naar Vennen saa spurgte ham:

„Naar har du skrevet *dét?* Hvor har du faaet dén Composition fra?"

saa svarede han altid undvigende, smilende:

*) som de Pukkelryggede.

„Det er ikke nemt at bestemme, hvor én har dén Slags Ting fra. Men, — det er jo ogsaa uhyre ligegyldigt."

Michaël var et Par Aar ældre end Medicineren, men det varede ikke længe, før deres Forhold blev et ubrydeligt Venskab. Gennem sex ret ensomme Studieaar var *han* Studentens næsten eneste stadigere Omgangsfælle. Han var som en ældre Bror for ham. Hans Skønhedstrang, der prægede baade hans Adspredelser, hans momentane, lyse Livsglæde og hans alvorlige Arbejde, var for Studenten som en Redningsplanke i hine Ungdomsaars stundom saa svære sjælelige Bølgegang.

Anton fra Ribe, hans Contubernal, ham kaldte de to andre i daglig Tale „Sort paa Hvidt". (Om Søn- og Helligdage, og naar det var ham, der „trakterede", tilføjede de et spøgefuldt „esq", hvilket syntes at behage ham). Han var brunet og bleg. Men han besad en — ganske lille — kulsort Mustache og et Par skummelt-mørke Øjenbryn over de ganske folkelige, graablaa Øjne. Naar de vilde glæde ham, paastod de, at han ufejlbarligt maatte virke „dæmonisk" — ikke paa dem, der ikke skuede Hunden paa Haarene; men — paa det andet Køn, s'gu.

Hertil svarede „Sort paa Hvidt" stundom med et ex officio „Hold Kæft!" — Men, — samtidig antog hans Ansigtstræk et Udtryk som en Ynglings, der pludselig med indadvendt Augurblik studerer sine egne Indvolde:

Naar han ha'de stirret saaledes — indad, kunde han sige, — ikke „Hold Kæft", — men noget som:

„Jeg har ikke skabt mig selv. Og I skulde ikke spotte mig, — hvis *det* er *dét*, I mener at gøre. Jeg véd — meget godt — at jeg er en — en „Jéttatore", som de kalder det i de varmere Lande. Naar jeg *vil* det, kan ingen Langhaaret undgaa at — følge mig" ——

— — „Som Rotterne fulgte Rottefængeren fra Hameln!" afbrød de andre leende. „Pigerne, — *dine* Piger, — render s'gu efter dig, hvorsomhelst du vil. Du bare ruller lidt med Øjnene — for spille paa Fløjte *kan* du jo ikke endnu, du arme Djævel! — og saa haler du dem — dusinvis! — med dig — — lige ud i Sortedamssøen, om du vil ha'e dem dér. Du *er* — dæmonisk! — især naar „Rotterne" véd, at du desuden er ved Mønt!"

Saa lo de. Oftest alle tre.

Men, stundom førtes denne Samtale videre, blev alvorligere.

Det var Anton fra Ribes Fødselsdag. Længe forud havde han sparet sammen til denne Dag; de andre vidste det. Skønt de saá hinanden mindst én Gang om Dagen, udstedte han dog Dagen forud en

skriftlig, yderst højtidelig Indbydelse til „soupér“ Aften Kl. 8. Paaklædning tvangfri.

De to andre — Studenten og „Trækpapiret“, som de kaldte ham, holdt Raad om, hvorledes de skulde hædre Fødselsdagsbarnet.

„Vi maa se at faa smykket Lokalet,“ sa'e „Trækpapiret“. „Blomster og grønt; — mest grønt. Det vil glæde ham meget; — for han *er* jo et stort Barn,“ tilføjede han overlegent.

„Ja, Gud ske Lov!“ svarede Studenten.

„Mens vi er paa Kontoret, skaffer *du* Materialet,“ fortsatte Kontormanden. „Kl. 12 gør jeg mig et Ærinde hjem. Saa hjælper vi hinanden. — — Der bli'er først en Krans af Bøgeløv om Døren, — ude paa Gangen, forstaar du. Li'som en Æreport. Inde paa Kamret: Blomster fra Bomstertorvet — i alle Glassene, — der er fire Ølglas hos os, og du har to. Sex altsaa. Naar vi saa sømmer grønne Grene overalt — paa Skabene og over Vinduet og Døren, bli'er det Hele som en Løvhytte.“

„Brillant!“ bifaldt Studenten. „Men, — ifjor ha'de vi „„Fødselsdagsbord““, — med Kringle“ — —

— — „dét maa han ha'e ogsaa iaar, selvfølgelig! — Den gule Servante ta'er vi ind. Vi kan betrække den med et Folioark Guldpapir henne fra Forretningen. Gaverne — og det ene Blomsterglas anbringer vi dér, — sammen med de Breve, der sikkert kommer hjemmefra, fra Ribe. — — Hva' gi'er *du* ham?“

Studenten rødmede let. Det var sidst paa Maaneden.

„Ja, hva' syn's du?“

„Dét maa du s'gu selv om. Men, — det var rart, om Gaverne kunde „staa“ pænt til Blomsterne, Guldet og alt det grønne. Michaël kommer nok henad Aften, og du husker nok, hvad han sa'e forleden: „„Jeg bryder mig ikke om Pragt og Rigdom. Men, — selv det fattigste Interieur kan, ordnet med Smag, virke saa uhyre glædeligt.““ — — *Jeg* gi'er ham et Venusho'de i Gybs. Pokkers godt gjort!“

Studenten stirrede ud i Luften. Kunde ikke hitte paa noget overkommeligt netop i Øjeblikket. Pludselig sa'e han:

„Jeg har ikke andet end — end Fuglen.“

„Fuglen?!“

„Ja, jeg holder ubegribelig meget af Fuglen. Men *han* beundrer den ogsaa. I høj Grad. *Den* vil glæde ham, kan du stole paa!“

Pause.

„Det er s'gu kønt a' dig“ mumlede omsider „Trækpapiret“. „Men, — jeg tror ikke, han vil ta'e imod saa stor en Gave a' dig. Og — Fuglen vil savne dig. Maaske vil den dø af Længsel.“

Pause.

Endelig mælede Medicineren:

„I er jo ude hele Dagen. Han kunde jo sætte Fuglen ind hos mig

imens, — og saa ta'e den igen om Aftenen, og naar han er hjemme om Helligdagene."

„Ja, du si'er s'gu no'et!" udbrød den anden beundrende. „Det er jo den eneste fornuftige Maade at ordne dén Sag paa."

Saa blev det fastslaaet, at Kanariefuglen skulde paa Fødselsdagsbordet.

Kl. $7^1/_2$ Aften kom Anton hjem. Paa Vejen ha'de han købt alt til „soupéren" henhørende: en Bouteille god Rom, en do. Madeira „af Selbys", den til 3 Kroner! En Pose med Smaakager samt 4 Cigarer tilmands — Havannaudskud af de bedre à 6 Øre pr. Stk. — Han sprang som en Hjort op ad den smalle, meget snavsede Trappe: Han glædede sig som et trofast Barn til denne Mindefest, der førte hele hans unge Sjæl tilbage til hans Hjem, til Forældre, Søstre og Brødre — „og alle dem i Ribe", til alt dét, han elskede højere, end han fornam det under Hverdagenes ensformige, graa Slid og Pligtarbejde. Han var vis paa, at der var Brev fra dem alle. Det skulde ikke undre ham, om „Trækpapiret" og Studenten ha'de „revet sig", lavet Fest i „Hyblen". Og — saa var det *Lørdag* Aften! Sikken Fest det kunde blive! — maaske. Han sprang!

Oppe i den aabne Dør tog Kammeraterne imod ham med Smil og djærve Haandslag og oprigtige Lykønskninger. Og, da han saá „Æreporten", det forgyldte „Fødselsdagsbord", Gaverne, Brevene, kort — det hele usædvanlig „flotte" Arrangement, blev han helt bevæget.

„Men, — er I da bleven tovli'e!" udbrød han glædestraalende. „Det er s'gu kønt a' Jer, og Hjærtens Tak begge to! Men, — det er altfor stor Stads at gøre for dén Bagatel — det Hele *er.*"

Han trykkede deres Hænder og gav sig i Lag med den gyldne Servante. — De to Kammerater saa-til. Tavse.

„Sikken Pi'e!" udbrød Anton fra Ribe og løftede det meget store Venusho'de op i Aftenlyset fra Vinduet. „*Hun* har da solidt Sul baade paa Hals og paa Kæbeposerne! — Hun ser lidt højtidelig ud, men" — —

„Hun er fra Milo; gravet op a' Jorden. Saadan saa de ud dernede, sydpaa, — *i Oldtiden,* forstaar du. *Nu* er de s'gu sikkert li'som hér og andre Steder." — Det var „Trækpapiret", der talte. — „*Hun* — er fra *mig.*"

Anton trykkede takkende hans Haand.

Pause.

„Hvor Pokker skal hun *staa?*"

Han saá sig hastigt om i Kammeret.

„Hun maa op paa Kakkelovnen!" sluttede han omsider.

„Hmh, jah," indvendte „Trækpapiret" spagfærdigt. — „Der *er* jo detteherre, som Michaël si'er, at Kunstsnobberne i Borgerskabet afslører sig, naar de skal til at „anbringe". Han ha'de netop sét „Ekko",

— I ved denne moderne Kalipastapi'e med de forbandet lange Laar og Haanden for den raabende Mund, — stillet-op nede i Kødudsalgets Vindu midt i alt dette blodige Kød og Pølserne og Farsen. Saa fortalte han, at disse gode Mennesker ogsaa følte en indre Drift til at „anbringe“ paa Kakkelovnen som „Søjle“. Dér ha'de han truffet baade „Psyche“ og Georg Brandes og — et Sted, hvor Datteren kunde 9 alvorlige og tre lystige Klaverstykker — Beethoven, og — hos en herlig, gammel, pensioneret Præst — endog Jesus. Det er, sa'e han, en kold én, at se disse store Aander anbragt *saa* varmt.“

„Michaël! — ja, Michaël, han kan s'gu sagtens „anbringe“ i sit Slot. Men, — vi andre Proletarer? — — Hun skal staa *dér*, ovenpaa Skabet, du. Der *er* jo ikke andre Steder at vælge imellem. — Og, — Fuglen? — — Det er s'gu venligt a' dig, Pip, at komme ind og ønske glædeligt Nytaar!“

Han greb i Posen og borede en hel, lille Kage ind mellem Burets Staaltraade. Og Fuglen, der kendte ham saa nøje, bredte Vinger og gik med kælent Fistelhvæs løs paa Festmaaltidet.

„Jeg vil bé' dig, Anton, ta'e imod Fuglen. Det er *min* Fødselsdagsgave. Jeg har lagt Mærke til, at I holder meget a' hinanden ... Naar jeg en Gang bli'er rig, skal du faa en Ørn, — en Kongeørn!“

Fødselsdagsbarnet la'e uvilkaarligt sin Arm om Studentens Hals. Hans Øjne var fugtige — som Egnen om Ribe.

„Ikke under no'en Omstændighed vil jeg ha'e *din* Fugl!“ næsten raabte han. „Det er jo det eneste levende, kloge, venlige Væsen, du har, — du, som er ringforlovet — ude i det fjærne Bøh-Land. Vi andre ka' s'gu ikke nøjes med Pipfugle hér i dette forbandede Hul, — kun i Øjeblikke velsignet.“

Pause.

„I skulde hellere ta'e Kanariefuglen og — la'e *Jeres* kloge, venlige Væsner rende,“ lo Medicineren.

„Du ku' ha'e den Søn- og Helligdage, — naar du er hjemme. Og Doctoren ku' ha'e den de andre Dage,“ foreslog „Trækpapiret“ atter.

— — „Og, da jeg næsten aldrig *er* hjemme hverken Søn- eller andre Helligdage,“ afbrød Anton ham, „saa er dén Sag jo let at ordne.“

„Lad gaa,“ sa'e Studenten. „Paa den Betingelse, at naar du, Anton, flytter, ta'er du Fuglen med dig. Og, hvis jeg flytter før du, beholder du den hér.“

„Ja, ja, ja!“ bifaldt Fødselsdagsbarnet. „La' os ikke spilde Tiden paa dét Spørgsmaal! Hæng den blot ind paa dens Søm. Jeg kan sé paa den, at den er søvnig. Men, — Tak, alligevel.“

Saa trak han sig tilbage paa Medicinerens Kammer. Han vilde læse Brevene fra Ribe i Ro. De to Kammerater lavede Kaffe og Punsch imens. Alt maatte være i Orden til Kl. 9. Saa ventede de Michaël.

Der var Brev fra Moren. Hans Far var højt bedaget og næsten blind. Han satte kun sit stadige Postscriptum under:

„Item, — min kære Dreng. Din Far."

„Dette „„item"", min gode Anton og I andre," forklarede den Gamle en Gang, „er ren Latin. Jeg har ganske vist ikke studeret Sproget fra Grunden a'. Men, naar man har været — ikke Skriver, — men Protokolfører paa et Stiftskontor i en Menneskealder, forstaar I, saa *lærer man no'et* — immeran s'gu. Blandt andet osse meget af det latinske Sprog, der ganske vist *kaldes* „dødt"; men — mellem bedre Præster — og lærte Personer — og den Slags — fanemé er spillevendes den Da' i Da'!"

Saa pulsede han grumt af Pibetøjet og tilføjede i en belærende og ligesom gavmildt-bevilligende Tone:

„Og, naar *jeg* skriver „item", forstaar I, saa betyder det saadan no'et, som: Jeg er ganske og aldeles enig med — med f. Ex. den forudgaaende ærede Taler. Der fortiden jo næsten altid er Mor; ja. De gamle, antikverede Romere forstod at fatte sig i Korthed. — Forstaar man *dét nu?* Næh, Gu' gør man ej, — hvis man da ikke ka' Latinen."

Der var flere Billetter med korte Lykønskninger dérovre fra, Brevkort med „Kammerslusen", som Anton ikke liede mere: Der var saa dødt, saa fladt, saa graat og vaadt dérude, — naar man ha'de levet paa Sjælland og i København i flere Aar. Og, dér var et med Domkirken, — som han aldrig ha'de sympathiseret med. Nej, — Brevet fra Moren! *Dér* var alt, alt, hvad han elskede i Ribe, i Hjemmet. Der var *hun selv,* mild og kærlig; stilfærdig og forstandig; trofast og ikke uden frisk, lun Humor.

Med fugtige Øjne og stundom rødmende Kinder læste Fødselsdagsbarnet Morens Brev. Hun fortalte løst og fast. Om Per og Povl; om Tante Maren, der snart skulde „hen", og Onkel Mads, der ha'de spillet paa Børsen — „gennem ham, Prokuratoren, den Rævetrækker, henne paa Hjørnet" — og „mistet alt, hvad han ha'ede skrabet sammen gennem sit lange, nærige Liv, den gamle To'sk, saa Familien nu skulde fø' ham til hans sidste salige Ende. Gud unde ham Livet, — allireveller." — Klædehandlerens Line spurgte tidt til ham, Anton. Line var en go' bette Pige. Og, fordi at hendes Far var en rig Mand, var der flere Bejlere end almindeligt. Hun ha'de sikkert Anton i varm Erindring. Men han kunde jo ikke tænke paa Giftermaal i den første Aarrække. Og han skulde slet ikke kære sig for dét, trøstede Moren, for han passede slet ikke til Line: Hun var bleven grimmere og grimmere. Hendes Kinder var hængende — ligesom alt det andet paa hende. Hun gik altid med sorte Negle — ogsaa paa Foreningsbal. Og saa ha'de den stakkels Pige den sørgelige Skæbne, at hun lugtede saa rædsomt fra Næse og Mund. En maa altid lufte ud efter hende. Men, hun selv synes ikke at bemærke det; og Faren er altfor gerrig til, at

han skulde fortælle hende det. Hun kunde jo saa bønfalde ham om Lægehjælp, det arme Baren!"

— — „Og hende sværmede jeg for, da vi gik til Præsten," sukkede Anton indvendig.

Saa, til Slutning, skrev Moren:

„Nu maa jeg slutte. For Far sidder igen og raaber paa mig inde i Havestuen. Det er jo saa trist, at han snart næsten ingenting kan selv, desformedelst at han næsten hverken kan sé eller høre mere. Men, da han er ganske aands- og legemsfrisk ellers, saa bli'er han let utaalmodig og vanskelig. Men, Gud være lovet og takket for dét, som det er.

Jeg tænker hver evige Dag paa dig, min kære, gode Dreng. Jeg er sikker paa, at din Far gør det samme. Men, han er jo et Mandfolk og snakker ikke om det. Jeg tænker paa, hvor godt det er, at du er kommen af et kærligt og anstændigt Hjem, saa Gud vil nok holde dig fri af de grimme Fristelser, som en stor By altid lægger i en køn, ung Mands Bane. Naar at Hjemmet altid har været renligt, omend fattigt, og vi andre er sluppet gennem Livet i Kærlighed, saa tror jeg, at vore Børn har faaet for god en *Smag,* om jeg kan kalde det saadan, til at kaste sig i Armene paa beskidte og desperate Fruentimmer og al den Slags. Jeg stoler saa trygt paa dig, Anton, min kære Dreng. Hold din Sti ren, som skrevet staar, og bevar dig til den rette Kvinde kommer. Og, — hun kommer nok. Vær vis paa dét.

Gud velsigne dig, — fra os alle sammen.

Din Mor."

Anton foldede Brevet sammen, langsomt og eftertænksom. Saa stak han det i Inderlommen, la'e sig tilbage i Stolen, saá langeligt ud ad Vinduet, ud paa den foraarsgrønne, gamle Ask, der fra den dybe Gaard hvert Aar arbejdede sig mere og mere opad mod Lyset.

„Pu-u-h!" sukkede Anton fra Ribe og tørte sin Pande, der under Læsningen var kommen i Sved. Og han tænkte: „Det er kønt og rigtigt alt sammen; og jeg *er* et Asen. Og dum med de hér Kvindfolk. Det Hele er s'gu no'et Svineri, for én bry'r sig i Virkeligheden ikke en Døjt om disse Piger, der render efter én og trænger sig paa — —. Men, — det er alligevel meget nemmere at sidde og være gammel og dydig ovre i Ribe — eller ude ved Kammerslusen — og moralisere, end at leve i dette Hul af et Hjem og ikke ha'e anden Omgang — med lange Mellemrum — end „Trækpapiret", der er meget værre end jeg, og Studenten, der er ringforlovet med en køn Dame — langt borte, og saa han, Michaël, som ingen ved noget om i den Retning, og er en Guldfasan med et højere Sving — op i Skønhedsverdenen. Men, — det *skal* blive anderledes. *Bedre* i alt Fald."

Saa gik Døren pludselig op. „Trækpapiret" traadte med et forlegent Ansigt ind. I Haanden holdt han en stor Buket aldeles brandgule

Blomster af dem Amagerkonerne gulner hele deres Vogn med en Del af den tidlige Sommer.

„„Gule Petrine,““ sa'e han lavmælt, „traf jeg nede paa Trappen. Jeg skulde ned efter Vand, og dér løb jeg paa hende. Hun bad mig ønske til Lykke og gi'e dig Blomsterne. Hun vilde ikke herop uden at være „ingviteret“, sa'e hun. Men, — hun staar dernede og venter paa at *blive* inviteret. — Hva' Pokker skal vi gøre? — Michaël kommer sikkert om et Øjeblik. Og, — han gaar s'gu igen, hvis *hun* sidder hér og ruller med Øjnene og skratter-op. Saa — saa bli'er det alligevel en grim Aften, du.“

Anton vedblev at tøre sin Pande.

Endelig sa'e han:

„Jeg kan ikke holde hende ud! — Jeg har aldrig brudt mig om Petrine, har kun kendt hende i fem Dage“ —

— „og Nætter,“ indskød „Trækpapiret“ med et grimt Smil.

„Ikke en Gang dét!“ næsten raabte Fødselsdagsbarnet. „Jeg skylder ikke Petrine no'et, forstaar du. — — Vær god og snild: Sig hende Tak for de Brandgule, som du nok skal gi'e mig, naar jeg kommer hjem. Jeg lyver ikke: I Øjeblikket *er* jeg hos Doctoren, og — jeg kunde s'gu ha'e stor Lyst til at blive *hér* med Jer andre i Aften.“

Pause.

„Hør, — du maa ikke være ked a'et, Anton, men — *jeg* tror, at hun elsker dig — *saa rædsomt!* at — —“

„Klatpapiret“ talte med et drilagtigt Smil i Øjnene og om Munden. Han talte i en fortrolig, dæmpet Tone som en hemmelig postillon d'amour.

„Hold nu op med dit Vrøvl!“ brølede Anton fra Ribe i en halvfornærmet Tone. „Skaf mig hende fra Halsen — for Tid og Evighed! Du ka' jo ta'e hende selv! — — Gør mig dog den Vennetjeneste, at faa hende væk!“

Kammeraten gik, dæmpet leende, ned til „Gule Petrine“. Kort efter forlod hun, yndigt smilende og stille nynnende Huset; — „dæmoniseret“ paastod Medicineren senere.

Præcis Kl. 9 bankede Michaël — først paa Døren med „Æreporten“, saa paa Medicinerens Dør. Han blev modta'et med vild Jubel. Det lille Kammer oplystes kun af Maanen, der netop rullede forbi over Forhuset, afsted i den lyse, lune Nat, og det mystiske Lys fra den brændende Punchebolle paa den indbragte gyldne Servante. Efter Gæsten kom en opløben Dreng. Han bar en Kurv med Champagne, Cigarer, en stor Vildtpostej og — omhyggelig beskyttet mod Aftenduggen i sit grønne Hylster — Machaëls gamle Luth! — For første Gang bragte han sit kære Instrument med.

Michaël var skinnende glad. Hans aandfulde Ansigt næsten straalede gennem Kammerets sære, dæmpede Lysning.

Han, Michaël, — „Himmelmedaljen“, — ha'de i Virkeligheden et tungt Sind. Et Par Aar af sin Knøsetid havde han tilbragt paa et katholsk Hospital i Sydfrankrig. Han „laa-i-Stræk“, gjor'e han: polstret Skaal om Hagen, Skaal om Nakken, Tridseværk og Kontravægt o. s. v. Lægerne ha'de mobiliseret hele deres Videnskab og Praktik for muligvis at hjælpe denne smukke, livligt begavede og velstaaende Knøs over det værste. Og „de barmhjærtige Søstre“ plejede ham og omgikkes ham med en ganske særlig Art af Barmhjærtighed. Der var iblandt disse fromme Kvinder flere unge og smukke, af Fødsel og Opdragelse *Damer*, der med en næsten barnlig-uvilkaarlig Blanding af from Hjælpsomhed og ubevidst, romantisk Kærlighed, ligesom omgærdede Knøsens Sjæl ved Dag, ved Nat.

Det var da intet Under, at Michaël fældede sine modige Taarer, da han en lys Foraarsdag omsider sa'e Farvel til sine gode „Søstre“, skønne af Aand og Legeme.

Saa kom Aarene i København, det stille Liv med Søsteren, *hans* hastige Udvikling som Aesthetiker og Kunstner — uden klart at vide det. Han kunde let, meget let, ha'e skaffet sig Adgang til flere *end overkommeligt* af Hovedstadens rige Hjem. Men, — efter et Par Stikprøver trak han sig sky tilbage: Han fik Angst for, at hans Succes i *disse* Huse skyldtes hans Formue, ikke hans Personlighed, Pukkelryggen med Talentet, Vanskabningen, der — ham selv bevidst — ha'de *Sjælen* opladt til Forstaaelse af dé, Menneskelivets allerskønneste Toner, som de Andre, disse brave, men fremmede Andre, slet ikke kunde opfatte.

Hvorfor søgte *han* dette, noget bohêmeagtige Selskab der oppe paa Baghusets Kvist? — Deres naive Umiddelbarhed, deres ærlige Glæde over lidet, deres Uselviskhed, deres naturlige Deltagelse i hinandens Sorger og Glæder, — ho-hoh! hvor traf man det *helt* ægte i „Salonerne“? — Michaël kedede sig aldrig deroppe. Det var for ham, som kunde han sé tværs gennem disse brave Kammeraters Hjærter. *Deres* Sjæle krøb ikke i Skjul bag Phraser og Forstillelse; sad ikke og hyklede paa deres Aands raffinerede, bløde Pudemeublement, — *som dèr* ude i mange af de rige, overopdragede Hjem. Han holdt af dette Selskab; — især dog af Medicineren, hans nærmeste Ven og Fortrolige. Han glædede sig ved at føle sig ærligt og oprigtigt afholdt, ved den umiddelbare Gammen, hans Sang og Musik voldte dem, naar han nu og da modtog deres Besøg i sit Hjem.

Disse Kammeraters umiddelbare Livsglæde ha'de mangen Gang hjulpet Pukkelryggen over de Perioder af Tungsind og Mistillid til Menneskene, disse mørke Dage, der i en Aarrække ha'de hærget hans Ungdom. — Jo! Takket være Anton fra Ribe og „Trækpapiret“, esq. Og mest Studenten. Han var af en anden Støbning: En fortrolig Ven.

Og Pukkelryggen skred højtideligt hen til Fødselsdagsbarnet. Hans nyafstrøgne Silkehat i sin Venstre. Et vældigt Haandtryk med sin Højre:

„Godt Nytaar! og Hjærtens Tak for det Gamle."

„Aah," — sa'e Anton, „det er vist ikke værd, at *du* takker altfor meget: De faa rigtig kønne og glade Aftner, *vi* har haft i det gamle Aar, ha'de *du* s'gu Æren af. Men, — Tak skal du ha'e, og sæt nu din „Skorsten" fra dig. Vi er flyttet hér ind til Doctoren, ser du, og nu skal vi feste. Men først skal du dog sé, hvor flot de har pyntet for mig, — Blomster, i sex Glas! og Grønt allevegne. Den medicinske Venus — et Ho'de, saa stort som en Skæppe! oppe paa Skabet; hun er ægte Gybs! Og saa er jeg bleven Partner i Doctorens Kanariefugl!" — — —

„Pokker heller!" sa'e „Guldfasanen", „Himmerigsmedaljen", den, i Aften, lyksalige Ven. — Og Pukkelryg.

Da de ha'de set alle Herlighederne i Nabokamret og kom ind hos — Dokto*rens,* kaldte de det, formedelst at han var ringforlovet og én Gang, ved den 3die Grog, ha'de forklaret, at hans Elskedes, uhyre fine! dog p. t. ikke *helt* gennemsigtige „Astralbillede" chambrerede hos ham — saavel Dag som — undertiden — Nat, saa var Bordet dækket, alt i Orden. „Gule Petrine"s brandgule Blomster var fjærnede — i Natpotten under Medicinerens „4 Fjæles Pragt", hans „Sovesopha". Paa den gyldne Servante stod Petroleumslampen, Punchebollen, „Guldfasanen"s Vildtpostej, 2 Bouteiller Champagne, et Knippe rasende fede og skadelige Havannacigarer, Fødselsdagsbarnets kostelige „Udskudshavanesere", — som man af Høflighed *begyndte* med, — samt meget mere. Ølglassene, der før ha'de frydet sig som Blomsterglas, var nu steget endnu højere i Fryd, til Champagneglas! Den omstridte Kanariefugl var skjult under et Haandklæde, anbragt over Buret.

Studenten kiggede flere Gange til den:

„Hmh. — Den sover s'gu ikke — *endnu,*" forkyndte han.

Saa begyndte Festen.

Punchen gjorde ikke videre Lykke. De fire Confrérs sad og skelede til Champagnen. Men, — Medicineren talte for Anton fra Ribe. Og „Trækpapiret" talte for Anton fra Ribe. Og Michaêl talte for Anton fra Ribe. Og Anton fra Ribe talte for „Kvisten" og „Bladene paa Kvisten", — og „Tak ska' I s'gu ha' alle I tre — herlige Mennesker. Tak!"

Saa kunde han ikke mere. Han snøftede af Bevægelse og satte sig ned i den defecte Rørstol — uden at „klinke".

Banggl — Den første „Mumm" gik a'.

Michaêl! — hør! hør! — han talte for „Kvinden". Beaandet. Skønt.

Vort Livs farverigt bestøvede Sommerfugl! — Vort Livs — ikke susende, vingebrede, skarpnæbbede Kongeørn, — men dets trofaste, yndefuldt-mystiske Rødkælk, denne tillidsfulde Fugl, der, naar han om Efteraaret henad Aften gravede i sin Have, kom og satte sig ved hans Spademaal, — med store, æventyrlige Øjne, — saa skøn, saa tillidsfuld, som ingen anden Fugl.“ —

— — „Hvorfor Katten ta'r dén Fu'l. Tidt,“ mumlede „Sort-paa-Hvidt“. Bedrøvet.

— — „Tidt,“ fortsatte Michaël uforstyrret, „hvis ikke Haveejeren holder sin Haand over den. Beskyttende.“

Hér sparker „Trækpapiret“ eftertrykkeligt Fødselsdagsbarnet“ paa Skinnebenene under Bordet, hviskende:

„Hvor er „Gule Petrine“s Bouket, dit Uhyre? — Hvor er den stakkels, fattige, — og saa trofaste! — Rødkælks yndige Bouket?“

„Potte!“ sa'e Anton fra Ribe dæmpet. „Og — hold Kæft!“

„Jeg be'r Jer, Venner! tømme dette Glas, — hele Bouteillen! — for Kvinden. Den ukrænkede, ærlige, trofaste Kvinde, vort unge Livs sollyse Drøm, vor mandige Sjæls højeste Fryd, dens varmende Lykke, dens — uudsigelige Gammen!“ —

De rejste sig, alle. — Der var noget i Situationen, noget *bag* Michaëls bevægede Ord, der, uvilkaarligt, omsider ha'de grebet dem. Der var en hemmelig Højtid over Taleren. Hans Ansigt næsten straalede. Og han løftede sit — Ølglas med den perlende Vin:

„Kvinden, — Rødkælken, — leve!“

Pause.

„Gu' ska' hun leve; længe. Det var ikke godt andet,“ mumlede „Trækpapiret“ omsider med Gabet fuldt af Postej. „Jeg — jeg elsker — Rødkælken.“ — — —

„Hold dog Mund, dit Hvidløg!“ hviskede Anton. Han var helt betaget af Michaëls Tale. Den lød for ham som en Sejerssang, syntes han.

Saa tømte de fire Brave Skaalen for Kvinden — i Rødkælkens Billede; den lille skønne, tillidsfulde Fugl, dén med de næsten altfor store, drømmende, kulsorte Øjne. Og det ganske lille, men højst musikalske Pip.

Maanen stod nu, fuld og mystisk, lige over denne Skakt af en Gaardsplads. De ha'de aabnet Vinduerne, skruet Petroleumslampen ned. Nu og da lød et Kanonslag ude fra Tivolis første Sommerfest. Og nu og da naaede en Raket saa højt, at de fire Kammerater virkelig kunde sé den, sprængt i „Guldregn“. — Aah!

„*Nu* skal du spille for os, Michaël!“ udbrød „Sort-paa-Hvidt“ med en for ham usædvanlig Trang til Musiken.

„Ja, spil, Michael! — Spil for os — arme Djævle. No'et vi forstaar,“ bad de andre.

Og Pukkelryggen greb dette Instrument, som faa kan spille og færre forstaar — fuldt ud. Men, — en Nat som denne, vidste Michaël, *forstod* disse Mennesker alt, hvad en Luth kunde sige dem. — Og han spillede.

Han begyndte med Fredrik Rungs „Marche funèbre". Saa gled han over i Scherrers „Abendlied". Stille lyttende sad de tre Tilhørere, med bøjede Hoveder. Højt oppe — næsten i Himmerig! — eksploderede Tivoliraketterne, og de mangefarvede Glimt blandede deres natlige Tale, varsomt, med Petroleumslampens beskedne Lys i det lille Kammer. Denne „Marche funèbre", — det var som hans egen Gang til denne Dag, hans egen Gang gennem hans underlige Liv. Og — „Abendlied"? Det var hans egen Stemning — hidtil! naar han, mangen Gang træt og kummerfuld lagde sit skønne Hoved paa Puden. Sove, sove. Bare sove. Og — drømme.

Men — pludseligt —: Et perlende Løb over Strængene, et Par orgeltonende Accorder. Uvilkaarligt løftede hans skønne, beaandede Hoved sig stolt knejsende over Strængelegen, som han virtuosmæssigt beherskede. Og *saa* spillede denne, i Nat saa henrykte Pukkelryg, *sig selv*.

Det var Nederlag; det var graa Resignation; men — til Slutning — var det Sejr, Sejr! jublende Sejr! dette vidunderlige Spil skildrede. Saa sluttede han med et mægtigt Greb i Strængene. Længe lod han det ædle Instrument klinge. Saa — pludseligt — lagde han sin Haand afbrydende over disse skælvende Sandsigere:

„Teneamus risum, Amici," sa'e han smilende. „Det er udlagt: Hér er i det mindste ikke noget at le af. Men, — for Resten: Mit kære Instrument er jo slet ikke stemt for *vor* Tids Pauker, Trompeter, Negerorchestre og Wagneroperaer. Dérfor spiller jeg *for Jer*. — Og — for mig selv. I netop denne Nat."

De tre Kammerater sad musestille. Bøjede over Glassene, hvor Champagnen begyndte at dovne. Fødselsdagsbarnet snød sin Ribe-Næse, der var bleven underlig fugtig, med mandig Kraft og larmende Beslutethed. „Trækpapiret" — ha'de — fanneme! — aldrig troet, at der ku' præsteres — — saadan no'et — paa saadan et flakt Græskar! (Han tudede „indvendig"). Men henledede det højstærede Selskabs Opmærksomhed paa, at Kanariefuglen fremdeles var aarvaagen og hvert Øjeblik kakkede — ned i Hampefrøene. Hvilket Repræsentanten for det moderne Kulturlivs Hygiejne burde ha'e sin — kedsommelige — Opmærksomhed henvendt paa og forhindre.

Saa takkede de alle tre ham, Michaël, Guldfasanen. Ølglassene fyldtes paany. Bangg! — Proppen op i Loftet. Kalk ned i Ho'derne. — Skaal du, Michaël!

„Men, — du *skal* synge for os," sa'e Studenten. „Syng, som du sang for mig — en Nat — ifjor i de lyse Nætters Tid. Husker du dét?"

„Jah, jeg husker — netop dét. Men, — det er vist for alvorlig Underholdning for Jer i Nat?“

„Snak!“ mælede „Trækpapiret“, der bestandig sad og kneb et Stykke nærende Kød af Vildtpostejen. „Jo mere Ædelvin *jeg* drikker, desto mere *Forstand* faar *jeg* paa det Alvorlige — uden derfor at synge Ligsalmer eller bede Bønnen for „dem, der ere udi Havsnød“. — — *Hvor,* — hvor Pokker har du gjort a' de Brandgule, Ribemand?!“ —

„Sé selv efter!“ sa'e Fødselsdagsbarnet irriteret.

Saa knaldede tre kraftige Slutnings-Kanonslag fra Tivoli.

„Syng, Michaêl! syng!“ raabte de alle tre.

Og Pukkelryggen rejste sig; tømte sit Glas. Der var en sær Gammen over hans forkrøblede Skikkelse, — den intet Menneske paa Jorden vilde ha'e levnet en Tanke, om de saa og hørte ham i denne Nat.

Atter favnede han sin Luth. Og han sagde og sang, mens Strængene klang; vidunderligt:

„Nu skal I faa en rigtig moralsk Vise, — et ganske dysmorphistisk-cubistisk Melodrama. Men højst belærende!

(Forspil i C-Dur, pludseligt gaaende over i A-Moll: Saa springende. vidt-skiftende, fra skinger Dur til pompøs Moll-Maestoso): „*Én hør'* Stormen klage og hvine, Søerne flækkes over Skansen. Kæder rasler. — En ukendt Søfugl skriger ilde. — Det store Skib stikker snart Stævnen saa dybt i Spanskesøen, at Skruerne i rasende Fart hvirvler i Luften; snart er det Bagstavnen, der forsvinder i Bølgedalen.

Er I med, Gutter?“

„Ja! ja! — Hæng bare i!“

„En Skolemester udtømmer højlydt — i H-Moll — sit Maveindhold i det fraadende Hav. Hans Sjæl — (flagiolette) — følger tilsidst med i Tilgift. — En hungrig og højst modbydelig Haj, — banggl — snapper den; — banggl banggl — — Haps! — Men, — kaster den strax op igen! — hør her: Glissando, — paa den høje E-Stræng, nedenfra — opefter. — — —

Publicum ler? — ak, kun altfor tidligt: Det er Alvor, detteher. *Den* rene, skære Alvor. Hør nu!“

„I den store, nu af alle Forstandige forladte Salon, sidder een *eneste* Mand, en Daare — med sin Luth paa Skødet! Han véd, at han *skal* drone og begynder at opgøre sit unge, korte Livs pudserlige Regnebrædt.

„Hvor er *han* fra?“ afbryder hér „Trækpapiret“ Improvisatoren.

„Spørg ikke! — Forstyr ikke!“ —

— „Han er s'gu nok ovre fra Ribe a',“ mumler Spørgeren i dyb Alvor med et sky Sideblik til Fødselsdagsbarnet. „En Graavejrsmand — ovre fra „Kammerslusen“, Jeres næstbedste „Seværdighed“, hvor Folk fra andre Egne faar Lyst til at ende deres Liv for egen Haand.

som det hedder. — — — Se Neapel og dø! — aa saa „Kammerslusen“ — i Graavejr! og skynd Jer ind i Skærsilden.“

„Hold dog Mund!“ brølede Anton indigneret og fosede Vennen kraftigt under Bordet paa hans temmelig magre Skinneben.

Recitatoren greb leende en mægtig, tommelstrøgen Accord og vedblev:

„Saa spørger den unge, til Undergang indviede, — han ligesom taler til sin kære Luth, — der *er* jo ikke andre at fritte:

(Tvivlsglissando paa D-Strengen).
„*Hvem* elsked *mig?* — *var* det Rikke,“

Hult *Responsum* fra det tomme Rum:

— — „Ikke!“
„*Hvem* elsked mig? — *var* det Jane?“
Responsum: — „En har Lov at ane.“
„Hjælper ikke! — Men; — Susanne?“
Responsum: — „Elsked — lissaadanne —
Alle Manne!“
Criant: „Skibet gaar under!! — Sig dog, sig:
Hvem elsked mig? —
At jeg i Døden kan minde dig.“
Responsum: — „Anna, Lotte, Line, Sussy,“ — — —
Criant: „Bort med Jer, Sminkedyr!!“
Responsum: — — „Laura, Petra, Luci, — —
Criant: — „Blinkfyr!!!“
(Stille Orgeltoner i D-Moll):
„Bed for mig — min sidste Stund, Adda:
Jeg elsked' *dig.* —“
(Skuden drukner).

— — — — — —

„Det var en underlig én,“ bemærkede Fødselsdagsbarnet. „Men — Tak, Michaël. Hvis jeg ha'de din Stemme og dit Instrument og dit Skuespillertalent, — for dét *har* du! — vilde jeg gi'e Boghandlen Fa'en. Men, — underlig er nu Visen, du sang: Én véd ikke, om man skal le eller græde over ham, Manden, der drukner.“

„Du skal le — og blive ved Boghandlen,“ smilede Improvisatoren. „Ganske vist: den unge Mand „*fik*“ ikke den, han elskede, som Folk kalder det. Men, — han ha'de haft den Lykke, — den umaadelige Lykke, at ha'e oplevet Kærlighedens Vidunder. Hvor mange af os oplever i dybeste Sandhed dette? — dette Store, der gør ham tapper i Døden. — — Jeg kan ganske tydeligt sé Manden for mig! Han kravler besluttet op ad den slingrende Kahytstrappe. Luthen holder han i sin Favn. Den første Styrtesø ta'er ham med sig: „Gud med *dig!* — du eneste Elskede.“

Her løsnede „Trækpapiret" den sidste Champagneprop: Han var uvilkaarligt bleven lidt bange for, at Anton fra Ribe skulde føre denne Samtale videre: Anton blev altid tilbøjelig til „Sjælegranskeri" og den Slags, naar en festlig Sammenkomst var godt paa Vej til sin Afslutning. Og — saa var Anton ikke gemytlig længere. Kort og godt:

Banggl — Loftskalk i Ho'det. Skum paa Guldbordet saavel som i Ølglassene: „Leve Michaël! — Guldfasanen, Himmerigsmedaljen, — vor kære Kammerat!" — —

— „Og forstaaende — Samtidige," tilføjede Anton alvorlig midt i et kraftig Hurra.

De fire Venner sad endnu en Tid og glædede sig. Michaël var utrættelig i Aften, spillede og sang, improviserede og fortalte. Saa sang det lyksalige Selskab firstemmige Sange: De ha'de alle en smuk og ung Stemme, og de var godt sammensungne. Herligt lød det gennem det aabne Vindu ud i den stille, lyse Nat og den genklingende Baggaard. Dér var alle Vinduer aabne. Og ud over Karmene bøjede sig Piger i Natdragt og unge Mænd i Skjorteærmer, lyttende, hviskende.

Endelig slog Afskedens Time. Medicineren vilde følge Michaël hjem. De andre skulde imens „gøre Orden".

„Men! — næsten al Punchen er levnet!" udbrød Fødselsdagsbarnet forundret — og en lille Smule beskæmmet. „Tænk dig: dén dyre, udmærkede Punch!"

„Sæt den paa Champagneflaskerne og prop den godt a'," sa'e „Tækpapiret" umaadelig uanfægtet. „Dén gemmer vi — til en anden højtidelig Lejlighed."

De gik, Arm i Arm, ud i den lyse, lune Nat, Michaël og Studenten. Tavse.

De gik langs Søerne. Stien var mennesketom. Pludseligt standsede Michaël. Han lagde sine Arme om Vennens Hals. Hans brune Øjne lyste. Hans Læber skælvede af Bevægelse.

„Maa jeg fortælle *dig,* min eneste Fortrolige, en Hemmelighed, — en glad?"

„Behøves ikke, Michaël," svarede Vennen smilende. „Daarligt maatte jeg kende dig, om ikke jeg allerede kendte dén! — Du har fundet dén, du — du elsker."

„Jah! — — jeg har fundet — dén, jeg elsker," —

— „og som elsker *dig* — til Gengæld?"

„Ja, du. — *Vi* elsker hinanden! — Tænk dig! — *vil* — — jeg, — Vanskabningen! Pukkelryggen!"

De omfavnede broderligt hinanden.

Hans Kind var vaad. Han græd. En skøn og ærlig Sjæls Glædestaarer.

Videre gik de. Og han fortalte:

„For kun otte Dage siden kom hun hértil fra Lyon. Da jeg laa — „i Stræk“ — ak, ja! — dérude paa Landet i de „barmhjærtige Søstres Hospital“, da var hun et voxent Barn, „novice“, kun 15 Aar. Vi talte hver Dag med hinanden. Hun var saa straalende ung og skøn. Hendes Væsen var dyb, naturlig Blidhed, barnlig Munterhed. Og, — kvindelig, uskyldig Ømhed. Jeg kom snart til at elske hende. Men, — jeg formaaede at skjule det. Du *maa* tro mig. Jeg følte — ofte, ofte! — at ogsaa *hun* holdt af *mig*. Men, — — hun fik aldrig Lejlighed til at sé mig, Vanskabningen, i al min Elendighed, — især dén Gang. Mit Ansigt saá hun. Mine Hænder og Arme. Min Stemme hørte hun. Ofte sang vi de fromme Sange sammen. Hun sang som en Engel, og — — det blev mig klart, at jeg elskede hende. *Elskede!* forstaar du.

Aarene gik. — Jeg er ikke sentimental. Nu ingen svag Mand længere. Men, — Mindet om dette yndige, ædle Barn har fulgt mig. *Det* har — som en usynlig Magt — vogtet min Vej gennem Ungdom og Manddom. Det er da ikke — ikke Rester af mit Følelsesliv, ikke Ruinerne, forstaar du, det *er* ikke dette, jeg — Pukkelryggen — byder hende. Men, — alligevel; — — aah du! — jeg kan næppe selv fatte min Sjæls Lykke!“

„Vil I gifte Jer?“ afbrød jeg ham spidsborgerligt.

„En Præst, en rigtig, haandgribelig Præstemand „lyser“ for os første Gang imorgen,“ lo han. „Hun er hér paa Gennemrejse til Stockholm. Ha-ha! — hun kommer aldrig længere end til København! — Hun opsøgte mig her, hvor hun bor hos en anset, katholsk Familie, fjærne Slægtninge. Jeg — kom, saa og vandt. Hendes Forældre, der kender mig fra mit Ophold i Frankrig, er underrettede. De har givet os deres Velsignelse. Og, — snart, snart, er *min* ensomme Smertens Gang forbi. — — Ak, du Ven! du aner ikke min Lykkes dybe, dybe Salighed! — Ja, Salighed, — — det er det eneste Ord, jeg magter at bruge.“

De var naaet til hans Husdør. Varmt omfavnede de to Venner hinanden til Afsked.

Langs Søerne ad den mennesketomme Sti gik Studenten hastigt hjem. En kold Morgenvind krusede nu Vandfladen. Og en Flok skrigende Maager hilste i kaade Vingekast den ny Dag, der gryede.

Der gik en Uge. Der gik næsten to. Machaël var som forsvunden fra Jordens Overflade. Studenten hverken saá ham eller hørte noget fra ham.

„Han er faret tilhimmels!“ svarede han med et Smil, naar Kammeraterne spurgte efter ham.

En sildig Aften var Medicineren — som saa ofte før — flygtet fra sit Kammer: Der var et meget animeret Møde hos Naboerne for „Boghandlermedhjælpernes ny Fagforenings Fornøjelsesudvalg“, i hvilket „Trækpapiret“ var den meget myndige Formand.

Han gik sin vante Ronde ad Stien langs Søerne. Natten var mørk, og nu og da prikkede en svag Regnbyge den stille, sorte Vandflade.

Just som han vilde vende-om, saa han paa en Bænk en Mand sidde foroverbøjet med Hænderne og Hagen støttet mod sin Stokkeknap. Studenten kendte strax dene Skikkelse: Michaël!

„Hvad! — sidder *du* hér!“ udbrød han forundret og rakte ham sin Haand. „Du, — den lyksaligste af alle! — i disse triste Omgivelser.“

„Sæt dig,“ svarede den anden med en underlig lav, tung Stemme og besvarede Vennens Haandtryk.

De sad en Stund tavse.

Saa sa’e Michaël med sin sædvanlige rolige, sonore Røst:

„Det er forbi med Lyksaligheden, du. Kun Erindringen om disse *mit* Livs herligste Uger er tilbage. Himlen være lovet! der *er ingen* mørk Plet, der hviler ingen Skygge paa denne Erindring, — der blev den fattige Rest af Lykken, der svandt.“

„Aa, — Michaël,“ — mumlede Vennen bedrøvet og lagde sin Arm om hans Skulder.

„Aa, ja, — saagu!“ sa’e Pukkelryggen citerende og bed Kæverne sammen, saa hans Tænder skurede; „og saa — til Hekkenfeldt med det Hele! — Er det ikke saadan de siger, de Andre, de forstandige Borgere. Men, — *jeg kan ikke*. Jeg *kan* ikke. For jeg *er* en „Vanskabning“, forstaar du. Passer ikke til „Interieuret“. — Nu, nu gaar jeg og — pynter mig — søger at trøste mig, med denne skønne, kyske Erindring, dette Minde. Men — men — men, hvor længe vil dette kunne bære *mig* oppe: Jeg er *en Mand*. Og — samtidig — en afskyvækkende Vanskabning.“ — —

Han skælvede af Lidenskab, Jammer, Fortvivlelse. Snart begravede han sit Ansigt i sine Hænder. Snart rettede han sig, løftede sit Hoved i stolt Trods — mod sig selv.

— — „Aa, — Michaël!“ —

„*Han, Pukkelryggen,* vil dø, forstaar du. *Jeg* — — *jeg* er for — for storsnudet, som de kalder det, til at té mig som elskovshysteriske, parringssyge Smaapiger, der har haft Kærester saa talrige som Spyfluer paa en raadden Pære, mens Pukkelryggen kun formaaede at *elske* én Kvinde, elske hende uden Brøde; og forlade hende uden Anger. — Ha, ha! — jeg retournerer, jeg, fra min Himmelfart, som Jægeren, der fra sin Sneppejagt kun hjembringer — én Fjer. — Sneppen — har kønne Fjer! Naar Pukkelryggen blot bli’er ved at stirre — Dag og Nat — paa den „Fjer“, saa kan det jo være, at han — suggereret

— faar en hel „Sneppe“ ud af det; — og bli'er enig med *mig* selv om Tingene.“

Han lo, — „comme les bossus,“ mumlede han selv. Fortvivlet.

— — „Aa, — Michaël! — kære, gode Michaël.“ —

Længe sad de to Mænd stille og tavse. Regnen tiltog i Styrke. Nu og da drev den i lune Straaler ned i Vandfladen, der, mørk og underlig maalløs, bare *laa* dér foran dem og tog-imod.

De lod sig roligt gennembløde. Ingen af dem ha'de Tanke for at beskytte sig, søge Ly, ile hjem.

Endelig, endelig samlede Studenten sig til et stille, men indtrængende Spørgsmaal:

„Sig det, Michaël: Hvad er der skét dig?“

Svaret lod længe vente paa sig. Saa sa'e han omsider:

„Vi var igaar paa en herlig Udflugt, hun og jeg. Vi vendte hjem ved Solnedgangstid. Familien var til Messe. Der var bragt os The. Vi sad — ak, saa glade! — sammen i Kabinettet ud til Søen. Vinduerne aabnede vi: Du husker denne pludselige, umaadelige og lumre Hede. Jeg ha'de kastet min Stuejaket. Hun sad hos mig. Uendelig træt af den lange Køretur og Vandringen gennem Skovene i den lumre Sommerdag, faldt hun i Søvn. — Hendes skønne Hoved hvilede paa min Skulder. Gled saa ned paa mit Bryst, — dette Bryst, forstaar du! denne forvredne Køl paa en væltet Baad!“

— — „Aa, — Michaël!“

„Ja-h! Ja-h! — — Og hun vaagner pludselig — med et Skrig! et skingert, jammerfuldt Skrig! — Hvad *er* det? — Du drømmer, Elskede!“ — — —

„Michaël! kære, gode Michaël“ — sukkede Vennen. Men den Ulykkelige fortsatte, nu med tilkæmpet Ro:

„Hun løj ikke. Har visselig aldrig løjet. Hun svarede: Ak, du kære, — du Elskede! Jeg havde aldrig troet — troet, at dit Bryst var — ak! — saa frygteligt!“ — — — —

Jeg kyssede hendes Hænder. Jeg kyssede hendes hede Pande — —

Saa sa'e jeg dette skønne, uskyldige Barn — — *saa* sa'e jeg hende, min eneste Elskede, — *Farvel.*

Jeg tøvede i Entréen. Jeg *maatte* sé hende kun een eneste Gang endnu.

Stille aabnede jeg Døren paa Klem: Hun laa paa sine Knæ paa Gulvet. Ansigtet skjult i sine hvide Hænder. Rystende i Hulken.

Saa — saa gik han, Vanskabningen, den frygtelige. Gik — for aldrig at vende tilbage. —

Gud! — hvis du er til, saa skænk dog denne Kvinde Livets skønneste Lykke. Men, — skænk *mig* Døden“ — —

Han vred sine Hænder, saa de knagede.

Saa rejste han sig pludselig, samlede gysende sin gennemblødte Kappe om sig.

„Lad os gaa, Michaël. Det er mørkt og koldt. Lad os gaa hjem."

„Ja. — Hjem —?"

Saa forsvandt de to Venner i Regnen og Mørket.

Somren gik og Efteraaret kom. Michaël foretog ofte lange Fodrejser i Nordsjælland. Men et Par Dage efter var han atter hjemme. Studenten var hans eneste Omgang. Han hentede ofte Vennen paa Stationen, naar han foretog Hjemrejsen med Toget. Saa tilbragte de den sene Aften og stundom Natten med i Michaëls Bolig. Hyppigere end forhen sang og reciterede han til Luthen. Der stod Foglietter med herlig, gylden Vin paa det svære, sorte Ibentræsbord og et Væld af skønne Blomster.

Men, — Studenten skønnede, at disse Aftner var en stakket Glæde for hans Ven. De talte aldrig om hans Sorg, men — om alt muligt andet. Ogsaa om Kammeraterne paa Kvisten, — „brave, fornuftige Mennesker, som jeg holder af. Og saa interesserer og — morer de mig! Du maa ikke glemme at hilse dem." — Dog, Michaël kom aldrig mere som forhen glad fløjtende som en Fugl, op ad denne smalle, altid snavsede Baghustrappe, der „fører til Himlen"! som han sa'e.

Han var bleven mager og endnu blegere end forhen. Hans Klæder, syet af en kunstfærdig Skræder, begyndte at „hænge" om ham. — En Dag sa'e Medicineren:

„Du bliver altfor mager, Michaël! Æd og drik og gør dig Livet behageligt, som Satanas fristende anbefalede."

„Du ta'er fejl," svarede han leende afvisende. „Det er bare min Pukkel, der voxer saa stærkt paa det sidste, forstaar du. Dens Forhold til alt det andet begynder at blive endnu mere disharmonisk end før. — V'là tout!"

En mørk Septemberaften steg Studenten op ad den elegante Trappe, der paa IV Sal endte ved Michaëls Dør. Han kunde høre Luthen synge, mens han steg tilvejrs, dette underlige Instrument, som Michaël i den sidste Tid dyrkede med næsten fanatisk Kærlighed.

„Dette cannellerede, „„flakte Græskar"", som „Sort-paa-Hvidt" kalder det," sa'e han, „er min bedste Ven — næstefter dig. Dette døde, bestrængede Træ, der, naar *jeg* rører det, pludseligt faar Liv, faar Stemme, *taler* til mig, — snart med en vemodigt-mindende Røst, snart ligesom spørgende, trøstende, *svarende* paa min Sjæls hemmeligste Spørgsmaal, — dette „„flakte Græskar"" — elsker *jeg!* Det er blevet til *min* Musa, forstaar du. Og, — *hun* inspirerer mig mange underlige Ting, — Digte, kalder I det maaske; men det er det slet ikke! Det er blot Samtale. Mellem to Ensomme, — „vild Improvisation" vilde

„Poëterne", de rigtige, kalde det. Ja, vel! Kan gerne være. *Jeg* er ligeglad, — naar jeg taler med hende, Musaën; vi to." Han smilede.

Michaël aabnede Døren. I en simpel Hampesnor hang Instrumentet om hans Skulder.

„Godt, du kom. Tak," hilste han og hjalp Vennen af med Overtøjet. „Her er lidt trist i Aften. Men — nu tænder vi *alle* Lamperne! — Har du spist? — Naa. Men — prægtige Druer har — har man sendt mig — dérnede fra. Og modne Figen! — Kom nu! — Vinen har længe staaet i Køleren og ventet paa dig. — — Det var godt, du kom — i Aften."

Efter at de to unge Mænd ved en Cigar ha'de ydet den gule, kølige Vin og de skønne Frugter al Ære, var ogsaa Døgnets Samtaleemner hastigt udtømte. Michaël var adspredt; i tung Stemning. Men, han skjulte det. Dog uden Held.

„Skal vi spille et Parti Skak?" spurgte han pludselig.

„Sig hellere Sex-og-Treds. Eller Whist med to blinde Makkere! — *Du* skal *spille* i Aften, Michaël. Spille, — og sige et Digt, mens dette Kogleri af et Instrument synger. Jeg har en levende Følelse af, at — at i Aften er vi slet ikke oplagt til andet."

„Maaske," svarede han roligt. — „Fyld dit Glas og læg dig dérhenne — i Krogen paa Chaiselongen."

Med Ryggen mod sin Gæst legede han en Stund, ganske dæmpet, paa Strængene.

Og, endnu mens han adspredt legede, sa'e han pludselig:

„Jeg skal sige en Sang for *dig*. Den kaldes „Udlængsel. — Efteraarsnat". Vil du ha'e den? — — *Du* — længes vel ogsaa undertiden bort fra *din* Limpind?"

„Ja; vel maa én længes. Dag og Nat," mumlede Studenten. Og hans Tanke fløj videnom.

Et vildt Greb i Strængene. Og saa — stille, stille Maëstoso. Og Pukkelryggen sang:

Hvad vil du, min Luth, i *min* mødige Arm?
Hvad vil du — i Nat — i *min* Favn?
Dagen, hun var mig saa træls og graa,
Kræved' hverken Daad eller Gavn.

Dagene gaar; — tik-tak — og Godnat.
Efteraarsskyerne dra'er —
Bort! væk! — langvejs bort — — —

(Criant): — Sé! — *Jeg* har Lim paa Kløerne!
(Stille): Bort! bort! — alt fly'er bort. — —
(Criant): — Hør' du, — Gøglerske!: Knækket Vinge!! —
(Stille): — Om Guden i Nat mig ta'er, —
Glad si'er jeg Jer Tak og Godnat.

„Og Luthen, *Musen,* — denne søde *Gøglerske,* — hun svarer“:

(Luthen synger): Jeg vil føre dig. Jeg vil synge dig, —
— Davids Harpe for Saul, —
Synge din Vinge frank og fri
I Flugt over Bjærgenes Gavl.

Sé! *jeg* elsker dig. Sé! *jeg* kender dig.
Dit skælvende Hjærte bær' jeg —
Bort, — hvor ingen aner dig.
Bort, — til *din* Gud — med mig.

Han bøjede sig over det længe, længe efterklingende Instrument. Saa vendte han sit Ansigt imod Vennen. Han var meget bleg. Men, med sin sædvanlige, beherskede Stemme sa'e han:

„Fyld dit Glas, du Ven! — Det er en mangelfuld Vise. Ingen Forlægger i *dette* Land vilde risikere ti Kroner paa at „trykke“ *den:* „Vild Improvisation! — Vi er bedre vant hér!“ — — Men, — er det ikke herligt, du, at eje, *eje!* — f. Ex. et Smykke, én eneste Strophe, som ingen, slet ingen kan ta'e fra os?“

„Digtet er *dit,* skønner jeg. Fornægt ikke dig selv længere,“ mumlede Studenten bevæget. — „Jeg *gider* ikke sige dig, hvad jeg tænker ved det. Lad os drikke! La' Cigarerne brænde, — som Borgerskabet gør det, naar de gaar fra Begravelse. Og, — spil saa videre!“ —

Med Armen om hinandens Hals, men mandigt beherskede, tømte Vennerne deres høje, meget rummelige, italienske Glas.

„Jeg *har* kun alvorlige Sange,“ sa'e Pukkelryggen. „De glade — brændte jeg i de lyse Nætters Tid. Kun ét Digt er tilbage, — „Pan“ kalder jeg det. Det er *født* i en forudseende Tvivlers Sjæl; nedskrevet — senere.“

„Sig det,“ bad Vennen.

„Jeg har ikke sagt dig det før: Jeg har i flere Aar, nu og da, naar Livet trykkede mig, søgt bort, ud i de stille Egne, ud i Skovene. Men, — siden *hun* forsvandt i Taagen, maatte jeg hyppigere og hyppigere af Sted — bort, forstaar du. Mange Nætter tilbragte jeg dérude, — Natten, — naar de rigtige „Poeter“ slumrer trygt, eller piner Musen ved den natlige Lampe. Ved „den natlige Lampe“ fødtes megen, velhonoreret Løgn — Løgn, forstaar du, — om den danevang-skønne, blide, yndige „Natur“. — Nu! — fyld dit Glas, du Kære! — Nu kommer „Pan“, — — „„vild Improvisation““!“

Han bøjede sig over sit store, langhalsede Instrument. Hans skønne Hoved var — pludseligt — som omgivet af en Aandens og Fortabelsens Glorie. Han syntes ganske at ha'e glemt Tid, Sted, sig selv. Alt! Han var „kun“ Gudens Fortolker, Naturens vilde, altforglemmende Stemme.

Og, mens Luthen sang og klang, snart i spottende Dur, snart i vild og elegisk Moll, reciterede han det sidste Digt, jeg hørte fra hans Mund i denne Verden:

„*Lys Nat*". (Pan).

Luth! Sangerske! — Skynd dig i min Favn!
Se! se! — denne sølvblaa, koglende Nat!
Lær mig at tyde dens Sprog,
Tyde dens skælvende Fryd, —
Lær mig at tyde dens Sange!

Mens alt godt Borgerskab snorker,
Pan gennem Skovene orker:
— Dirrende Næsebor, lyttende Øren;
Hængende Doglæb, funklende Øjne; —
Hur-r-rh, snuff! — Hurr-r-h-hurr! —
Hejh! — dér skræmte hans glidende Klov
Sneppen op, dér den sov
I sin Seng af lukkede Anemoner,
Duftende Bukkar, slumrende Violer; —
Knap den paa Natfred stoler
Mér' ved Kilden — — —

Men — Luth! Sangerske! Skynd dig dog! se!
Hør! — Nu skriger Raaen for sit Lam,
Det lille-bittel: Ræven gurgler i dets Strube!
Sé, hvor de tumler! i Grøften under det laadne Gærde!
To sorte, rædselslagne Øjne, — to, som den grønne Ild, —
Halvkvalte Skrig, — Blod over barnelyst To; —
Se! — Rovdyrets Fosforøjne skinner!
Hør Lammets Rallen — — til Nattergalens Kluk!
Holdt, *Pan! — Hvad er det Hele til?*
Sig, du Djævel! er dét Hverdagens Skuespil?
Er det Dagens Forbandelse — om igen?
Er det Dagens Bedrag — om igen?
Er det Guds Barmhjærtighed — ved Nat?
Er Gud — eller Satanas ude?

Hører du, Luth! hvad han svarer,
Denne bukkeben'de Vismand:
Han griner! bare griner. Og humper videre
Paa tusindaarsslidte Klove.
Savlende i Brynde
Grynter han imod mig:
Snuff! — øff! øff! — Alle er ude — for at synde.
Hver Tryne i sit Trug.
Hver glædes ved *sin* Bug.
Ingen vil sulte — hverken Dag eller Nat.

Hver ta'r *sit*. Og *jeg mit*, — —
Og *du dit!* skinhellige Hykler!! — bort!
Bort! — eller jeg stanger dig! splintrer din Lever!!
Slinger dine Tarme med Grantoppene!!!

— — — —

Luth! du Gøglerske! — var det *dét*, du sang,
Nat efter Nat i mange fagre Aar, —
Saa skønt, saa fromt! — ind i mine Øren? —
— Bliv fra mig! — eller jeg knuser dig! —
Ha-ha-hah! dér kommer Natuglen!
— Minervas Fugl, Visdommens Fugl, —
Lydløst myrdende. Borer sit stirrende Hoved
Listigt gennem Gulvet i Nattergalens Rede;
Spærrer-op sit hæslige Gab, —
Det er, som flaktes dens store, runde Kranje:
Og fem skaldede Unger drukner i dens stinkende Svælg.
— Og, naar Nattergalen har sunget sig træt — „til Guds Ære"!
Og vender hjem, — hjem, — hjem! — —
Luth! Luth! at du nænnede dette!
Dette Bedrag — gennem tyve unge Somre.

(Luthen svarer):

Stygge Dreng! — gem din Harm hos dig selv.
Væk ej de uskyldige, der sover trygt.
Vær ej ukærlig: Væk ej de Troende.
Ak, lad dem slumre, — drømme, drømme.

— — — — — —

Sé! — dér er han igen, *Pan*, din sande Ven!
Sin laadne Kind lægger *han* — vildt spøgende — til din Mund.
Tal ikke! — Tænk ikke! — Men — kys ham! — i Kraftkrøllerne!

— — — — —

Og — gaa saa bort! *Du* duer ikke her.
Gaa bort, du Dreng! — du elskede.
Men — bort, langt, langt bort, —
Ud i Ørk'nen med dig!
— Dér vil du, syngende, finde
Din Gud. Og dig selv.
— Og evigt er jeg din —
Dér.

De sad begge ganske tavse. Det nære Taarnur slog to Timeslag. Det store Hus var som viet til Stilheden. Det sov. Og Gaden slumrede.

Ingen af Vennerne *gad* sige noget. Hvorfor skulde de tale, „snakke sammen"? — Begge disse unge Sjæle laa aabent for hinanden i kysk Nøgenhed! Hér var intet mere at skjule. Intet mere at fortie.

Omsider rejste Studenten sig:

„Nu maa jeg gaa. Og du skal lægge dig, Michaël. Tak for denne Aften. Ja, du, — hvad skal jeg sige mere —"

Da Pukkelryggen var bleven ene, slukkede han alle Lamperne, kastede sig paaklædt paa Divanen og, træt til Døden, sov han ind, indtil Morgenkulden vækkede ham.

Saa gik Vintren; ful og kold, uden klar, ærlig Frost; med Taage, der la'e sig klamt om Menneskenes Hjærter, med Sne, der blev til snavset Slam i Gader og Gyder, strax.

Forlængst ha'de Pukkelryggen indstillet sine Udflugter, sine natlige Studier i „Skovene". Han var syg, — „akkurat som sunde Mennesker saa ofte bli'er det," sa'e han og smilede. „Han si'er, Lægen, at det er Hjærtet; at det er for stort. Det — er jo egentlig en køn Diagnose." — Han smilede.

Og saa — omsider og endelig — kom Foraaret. Ikke som en stolt, farende Fugl, der pludselig kaster sig med lunefulde Vingeslag, syngende, over Landet: Hér er lysteligt *hér*; og *hér* vil jeg være! — Nej: Det kom listende. Det kom ligesom luskende, — Skoledrengen, der „kommer for sent" og sniger sig, bag om, ind mellem Kammeraterne, for at undgaa Skolemesterens klatøjede Spejderblik.

Men, — Foraaret kom, virkelig. Og, da det først *var* der, foldede det ud sin Pragt, sine Sange, sine friske, spirende Haab i Fattig og Rig, i Dyr og i Planter, hastigt.

I Slutningen af Maj sprang Bøgen ud — paa én eneste lun, fugtig og lys Nat. Og Søndagen efter traf „Trækpapiret" „gullokkede Petrine" i Frederiksberg Have, ganske nær ved Kong Frederik d. 6te, hvis højstsalige Bronce-Underbid idag lyste naadigt-overbærende i Vaarsolen — ud mod det hjært'elskede Folk.

Mødet var ikke forberedt. Ingenlunde! — „Trækpapiret" var en god Kammerat, et „ædelt Sind": I flere Maaneder ha'de han „ventet" paa Anton fra Ribe. Men, da han ikke ha'de gjort sin „aandelige Prioritet" gældende, da „Gule Petrine" i Virkeligheden saá ud som en trivelig, ganske net Pige, glad og søndagslykkelig, brødefrit smaanynnende i sin pæne, ærligt fortjente Foraarsdragt, saa entrede „Trækpapiret" med fjedrende Skridt og ulastelig af Ydre, Pigen med det gyldne Pandehaar og disse fornøjelige, grønblaa Øjne, der — venligt mødende — søgte hans.

Bekendtskabet fra Antons Fødselsdag var snart opfrisket. Det blev heller ikke til nogen „Forklaring" af Brudet med Anton fra Ribe: „Der ha'de været saa maj'et lidt imellem *dem,*" sa'e Petrine med et Suk. „Han var dog saa rar." —

„Om han maatte nyde den Lykke at ledsage Frøkenen i Zoologisk Have? — Han, „Trækpapiret" vidste — hmh! — gennem Directeuren selv, der nyligt ha'de modta'et Ridderkorset — i Anledning af hans Interesse for Islændere, — gennem Directeuren — i en Notits, sg'u, — i „Dagens Nyheder", — at Bisonoxen ha'de kælvet, som de kalder det ude i Bøhlandet, og Gagaragga-Æslet ha'de folet, — osse et stygt Bondeudtryk! — og Kvælerslangen ha'de — netop idag til Morgen! — faaet en ganske almindelig, dansk Pindso bagvendt, — tænk Dem, Frøken: bagvendt! — paatværs — eller ka'ske paalangs — ned i Madrøret. Dens Liv staar i Fare, si'er Directeuren. De, der vil sé den, maa skynde sig! Og — Frøken! — saadan en Kæmpeslange kan — under appetitlige Forhold — spise et hvilkensomhelst Pigebarn i Deres Alder og med Deres Udvikling — — for og bag og til alle fire Sider. Pindsoen var *dansk*, en af vort Fødelands allermærkeligste Skabninger. Og — umaadelig tapper og hensynsløs! — — 75 Procent af Personalets Koner ligger i Barselseng. Samt alle Hunbjørnene."

„Ork!" udbrød Petrine og saá undrende-betagen ud.

Pause. — Fire Solsorter synger.

„Løvinden, Frøken, — ha'de født en yndig, lille Unge," vedblev denne Gavflab, — indvendigt frydende sig. „Men, — ser De: Moren var Medlem af Femininernes Forening af 24. Decbr. til Befolkningens absolute og relative Fortyndelse. Zebrahoppen ha'de indmeldt hende hedder det. Saa aad hun sin Unge! happs! — 24. Decbr., dén Dag, da hele Christenheden jubler over Børn og — det Hele!"

„Detteherre ka' umuligt være sandt!" afbrød den gode og varmtfølende Kvinde ham indigneret.

— — „Vil Frøk'nen gøre mig den Fornøjelse, sammen med mig at besøge Rovdyrburet?" vedblev han uopmærksom.

„Rovdyrbur?!" svarede hun explosivt. „Rovdyrbur! — næh, Hr. Der har jeg været før, og *der* kommer *jeg* ikke mer'. Atmospiren dér ka' én ikke taale — især en Sønda' og — i dén Kjole! I Familien. hvor jeg conditionerer, ska' jeg — blandt majet andet, ka' De tro! — osse passe Bedstefa'ren, den gamle Oberst, og hanses Værelse. Han ligner li'som dén gamle Hanløve, der blev mavesyg og døde forgangen Aar og stoppet-ud og stod-i-Vindu nede paa Østergade. Og, — *hans* Værelse, det var Rovdyrburet om igen, ka' De tro. — Næh! — la' os la' være med dé'."

„Saa Josty!" sa'e han.

„Gud, saagerne! — Hvor det er sødt a' Dem!"

„Ja; — dét er det," indrømmede „Trækpapiret". Han beregnede i Ho'det det Dværgformat af Kapital, hans Pung i Øjeblikket rummede.

Snart sad de to unge Mennesker bænkede udenfor den gamle Kafé.

„Trækpapiret" var glad. Siden den store Fest for Contubernalen ha'de der været Stilhed og Smalhans hjemme paa Kvisten. Studenten

ha'de mistet noget af Humeuret: Han tilbragte ofte de sene Aftentimer hos Michaël, der længe ha'de maattet holde Sengen. Anton fra Ribe var begyndt at blive „philosophisk". Dén Forandring indtraadte samtidig med, at han avancerede til dobbelt Gage i Forretningen. Anton gik ikke mere med farvet Bomuldsskjorte og løse Manchetter. Han barberede sig ikke selv længere. Saalerne i hans Støvler var hele. Men, — det var s'gu ikke til at sé, at Kosten déroppe paa Kamret blev bedre. Tværtimod! — Anton var ikke Jyde for ingenting. Han *var* bleven nærig. Han samlede-sammen. Til hvad? — Ingen anede det. Men — forbandet kedeligt var det.

Saa kom denne Foraarssøndag og „Gule Petrine", frisk og fornøjelig, som sendt fra Himlen — — uden dog at agere Engel.

Ho-hoh! — Livet var alligevel værd at leve — i forholdsvis nydelig Uskyldighed.

„Opvarter! — En halv Oporto — a' Mellemsorten, — to Kaffé, samt Kejser Napoleon den Stores Kager til Damen! Én."

„Trækpapiret" lænede sig drømmende tilbage paa den skrøbelige Beværtningsstol, stirrede med sine kønne Øjne op i de drivende Lammeskyer under den dybblaa Foraarshimmel. Hans venstre Arm laa paa Petrines Stoleryg. Hans højre Haand trommede Fingermelodi paa Bordpladen. Saa sang en Ringdrossel i Toppen af det nærmeste Træ, og uvilkaarlig nynnede han et dæmpet —

Do-re-mi-fa-sol-la-ci-do-h!

„Gud! synger De osse?" udbrød Petrine begejstret. „Ork, — og jeg, som elsker Sang saad'n!"

„Ja, Frøken. — Jeg synger. Men — *kun* i den farlige og skønne Aarstid," svarede han, dybt alvorlig. „Naar den søde, lille Nattergal, og Droslen — déroppe, Lærken og Gulspurven, Halemejsen og Hærfuglen og Snæppen og Bekkasinen og den yndige Hanspurv dér, — — nu kakkede den paa Dugen! — naar alle de andre synger paa dette Naturens vidunderlige Festtheater, *saa* synger *jeg,* Deres iøvrigt aandsfattige Beundrer p. t., ogsaa; — lejlighedsvis."

„Hvor det er kønt sagt, — Alfred," kælede den glade, unge Pige.

„Ja-hah! Alfred er mit Navn, lille, fyldige Petrine," svarede han eftertænksomt, og hans varme Haand havnede paa hendes Skulder. „Endnu er mit Navn kun sex fattige Bogstaver. Men, — vent, Petrine! Adskillige, senere højst berømte Mænd, kom vandrende paa hullede Sko, med overanstrengte, svedige, sure Tæer ud a' dé Sokker, deres hjærtelskede Mor i det Fjærne ha'de strikket til dem, — kun ét Par, — kom vandrende hér til Danmarks Hovedstad — og bankende Hjærte, — med $2^1/_2$ røgede Sild i Trøjelommen. Og dog! — efter kort Tids Forløb var deres Navn paa Alles Læber! — Alfred. Ja, vel! — Vent, Petrine. Vent, — paa min Storhed, mener jeg. Det

øvrige af mig har du — De — hér. Det ka' s'gu gerne være, at det — er det allerbedste a' hele Alfreden!"

Han lo og fyldte Glassene. De nød den søde Vin. De „klinkede". Fornam sig ikke ganske forladte i Livet; ikke helt ubetydelige; lykkelige ved en gryende, ærlig og ung Sympathi.

Og om Aftenen havnede de i Tivoli. Petrine *vilde* i Tivoli. Rutschebane med Hvin. Dans paa den „aabne Estrade". Sejlads paa Søen i kunstigt Maaneskin. Øl paa Øen. Og — til allersidst — den store Fyrværkerifest!

„Aah!" sukkede den glade Pige henrykt. — „Dén Raket maatte I ha'e kunnet se oppe fra Jeres Kvist; gratis."

Efter et ømt Farvel og Løfte om Gensyn næste Søndag, naaede „Trækpapiret" hjem. Klokken var næsten ét, men der var Lys i Studentens Værelse. Hurtig sprang han opad Trapperne.

Inde i det snævre Kammer sad Studenten i sin stærkt medtagne Rørstol med Albuerne paa Bordet og Ho'det hvilende paa de foldede Hænder. Paa „de 4 Fjæles Pragt", Chaiselonguen, laa Anton fra *Ribe*. Hans Ansigt var ganske rødt og svullent. „Trækpapiret" stirrede i tavs Forunding paa Kammeraten.

„Han fejler ikke no'et," sa'e Medicineren omsider. „Han har bare tudet. Han har tudet, forstaar du. — Jeg er just kommen hjem. Michaël er død. Han sad i sin Stol — henne ved det store, aabne Vindu ud mod Søen. Han kunde jo ikke faa Luft i sin Seng. — Saa, pludselig — som ved et koldt Pust — ligesom falmede hans Ansigt. Det var Dødens Skygge, der var over det. — Jeg kender det fra Nattevagterne paa Hospitalet. — Han var ved sin fulde Bevidsthed, og hans Øjne lyste endnu, da han greb mine Hænder — og bøjede sig forover — — og sa'e, saa stille, — saa stille:

— — „„Glad si'er jeg Jer — Tak, Venner. Og — Godnat," Saa sank han sammen og døde."

Studenten mindedes hin Nat, da Michaël sagde netop disse knappe Ord, mens Luthen klagede i hans Favn. Saa vendte han Ho'det bort. Og Mands ærlige Graad rystede hans endnu saa unge Skuldre.

Men „Trækpapiret", Raisonneuren, Spasmageren, Galgenfuglen med Drosselhjærtet, han hilste stille Godnat og gik ind i sit Kammer. Dér stod han i Mørket — en kort Stund; grundende. Saa stemte han Panden mod Væggen og tudede som en Hundehvalp, der har faaet et Forben under et brutalt Hjul.

ALDERDOMMEN.

Jeg har aldrig *hélt* kunnet forstaa dén Kamp, som mangfoldige Kvinder, selv brave og ellers forstandige, kæmper for at udslette Alderdommens hæderlige Spor af deres Legemer. Det lykkes dem *dog* ikke. Og, — hvorfor saa gøre sig saa stor og anspændende Ulejlighed? — Vi er alle, Mænd som Kvinder, „skønnest", værdigst, naar vi, stolteligt, bærer dé naturlige Mærker, som Livets Kampe, dets Sorger, Skuffelser, dets Gammen og Triumpher, satte paa vor Pande, i vort Øjes Indfatning, om vore Læber, — dé, som ikke *altid* lo og smilede, — paa hele dette udvendige Apparat for vor *Sjæls,* vor *Aands* fortsatte, stundom ret uforandret stærke, friske og ungdommelige Liv. Naar Kvinder fører denne — uhyre anstrængende og nerveanspændende — Krig mod Alderdommen, taber de — i kultiveret, blot nogenlunde erfarent Selskab, — altid Slaget. Vi, sagkyndige Mænd, bøjer os i chevaleresque Høflighed for disse Braves Tapperhed. Men, — med en samtidig Følelse af Deltagelse, ja, Medlidenhed. Hvilket en stolt Kvinde ikke ønsker sig.

Jeg mindes hér en Udtalelse af en verdenserfaren og højt dannet Monsignore:

„Jeg kender mangfoldige ældre Kvinder, der — højt oppe i Aarene — bevarede deres ungdommelige, skønne og rige Sjæl, kun *forædlet* af Livets Erfaringer. Men, — da de begyndte deres taabelige Kamp mod graa Haar og disse, ofte saa fine Rynker, — Livsvisdommens Runer, — saa var det, som om deres Personligheders Gratier — ja, netop Gratierne, Signore, — nerveuse og bittre tog Flugten. — Naturen lader sig ikke spotte."

Og, — jeg mindes en Scene paa et Provinshotel, hvor jeg en Gang ha'de indkvarteret mig for at fange Torsk i Bæltet der — herligt — skvulpede lige under mit Vindu:

En bekendt og med Rette anset Skuespillerinde ha'de Aftenen forud gi'et en Underholdning i Hôtellets „store Sal". Hun var meget gammel af Aar; ung af Sind. Ved denne Lejlighed attraaede den udmærkede Dame at se-ung-ud. Hvilket hun ogsaa gjorde — par distance.

Vi mødtes efter „Forestillingen", der forløb som en mægtig Succes.

„De skal ikke sé — *saadan* paa mig," sa'e hun. „Jeg faar ikke Tid

til at lave-mig-om, før jeg lægger mig. Og — dét Selskab, vi skal mødes med ved soupéren, kan vel begribe —" o. s. v.

Tidligt næste Morgen blev jeg vækket af et uhyrligt Rabalder udenfor min Dør paa Gangen. Da jeg fôr ud, stod skikkelige Jensen, Køkkentjeneren, bleg og fortabt, med Armene hængende slapt ned og med sine stive, vandblaa Fiskeøjne fæstede mod Gulvet: Dér laa — i tusinde Stumper og Stykker — hele „det fine" Theservice, hvormed han netop var ballanceret ud af Kunstnerindens Dør! Dér laa Théen og Smørret og Mælken, Fløden og Sukkeret, 5 Smørbasser og extra „Birkesbrød" o. s. v.

— „Hva' — hva' Pokker gaar der a' Dem, Jensen?!" spurgte jeg forundret.

Pause.

Endelig svarede han, hviskende:

„Jeg saá Damen i Aftes. Men, — da jeg nu sku' ind med Bakken, — saa — saa saá jeg hende igen. Men, — jeg kun'te sé, at hun var hende. Saa ble' jeg ligefrem bange. — Ho'det var helt skaldet paa hende! — og heller ikke no'et — a' det andet — passede. — Saa kom jeg til at ryste — og tabte alt dét dér! Jeg er no'et nerveus. Og har *aldrig* sét no'et saa — underligt. — Detteherre — bli'er mig — en dyr Historie," — — snøftede den fattige Gut afsluttende.

„Historien" blev ikke dyr: Kunstnerinden, der var en *ægte* Kunstnersjæl og ikke nærig, fik sig saa hjærtelig en Latter, da hun erfarede Jensens „Ulykke", at hun erklærede *ham* sagesløs og betalte Servicet.

Med andre Ord: Gamle Kvinder, *der er Scenens Børn,* maa — og kan uden Skade paa deres Sjæl — søge at omskabe sig til midaldrende eller unge. Forretning er Forretning. Og — en *ægte* Kunstnersjæl lever længe; længere end hans Legeme.

Men, — det *kan* „de andre" ikke. Ialtfald yderst sjældent. Thi de er hinanden og os for nær paa Livet.

Ganske det samme gælder os, Mænd; ja. — i endnu højere Grad! Jeg har — navnlig i Syden og Østen — mødt sminkede, pudrede Oldinge med sværtet Haar, Skæg og Øjenbryn, ja! — Militaire — i Snøreliv o. s. v. For mine Øjne et modbydeligt og frastødende Syn.

Hvorfor dog kæmpe mod Alderdommen? Dén kan jo kun Døden besejre. Vi bekæmper Sygdom, baade hos Ungdom og Alderdom. Men, — den naturlige Alderdom *er ingen „Sygdom."*

Hvad er den da? — Svar mig, hvem der kan — uden qvasi-videnskabelige Udflugter og Talemaader. Én siger: Den er „Cellernes" almindelige Degeneration, — dén, der ogsaa kan findes i Manddommen. Én anden: den er svigtende Kræfter, svigtende Hjærnecentra; Fedtaflejringer paa desperate Steder; Prostatahypertrophi; Polyuri; svækket Potens- eller umiskendelig Impotens; et let-svigtende Hjærte. Men, — alt dette kan vi finde hos endnu ret unge Mænd. Og — en tredie

supplerer gladeligen i sin 30aarige Magtfylde: den er Mimren, Rysten-paa-Forbenene, graa Ring om Øjets før saa kønne Iris, „Orm i Øje“ (Vikingetiden). Og en frigjort Valgkvinde kommer løbende: „La' *mig!* — *Jeg* véd det — fra min Svi'rfar, Obersten, som er mig og min Charles til uhyre Besvær: den *er* Kommanderegalskab, — — (en aldeles afmægtig *hos os:* vi skal nok ordne ham!) — Den er næsket, edderspændt Aabenhjærtethed. Han si'er, han vil ikke la'e sig — tavs — føre bag Lyset længere. (Hvor er „Lyset“? maa jeg spør'e). Den er en ligefrem sindssvag Ordenssans, som han kalder det. (Probér at stille *hans* Cigarkasse i Køkkenet eller lægge hans kedsommelige „Frankrigs Krigshistorie under Louis den 14de“ — af en let undskyldelig Fejltagelse — *under* Sophaen i Stedet for *paa* Vægsophaens Hylde, og — Tordnen ruller!).“

Men, — alle disse „Symptomer“ kan findes hos Mænd, der ikke af Aar er Oldinge. Og, — de mangler hos talrige Oldinge, Mænd som Kvinder; for enkelte Symptomers Vedkommende især hos Mænd.

Vi maa da gi'e Afkald paa, i *ganske bestemte* Udtryk at kunne definere Begrebet Alderdom. Dansk Statistik besidder paa Mortalitetstabellens Nr. 35 Dødsaarsagen „Alderdomssvækkelse“. Lad gaa. Men, — talløse Gamle dør factisk i en høj Alder *uden* egentlig *„Alderdomssvækkelse“*. Og muligt endnu flere Mennesker i de yngre Aldersklasser dør af ganske samme Art „Svækkelse“, som tilskrives Oldingealderen, navnlig Hjærte-Svækkelse. (Sé de talrige, ganske pludselige Dødsfald „uden kendelig forudgaaende Sygdom“ nuomstunder).

Nu, — et videnskabeligt begrundet Reglement for, *hvad* Mand — sømmeligvis — *bør* døje, naar han vorder en Olding af Aar, kan ikke opstilles. Talrige „Oldinge“, forlængst af Samfundet fældede „for Aldersgrænsen“, har spillet Selskabet — samt „Finanshovedkassen“ — det Puds, at leve-videre i fuld vigeur, ja! *gifte sig* igen som Pensionister, ja — hah! faa ét eller flere Børn paany! sunde, yndefulde Børn, der „med Rosenkinden rund og rød“ ligger og fløjter alle Speculationer og Teorier en lystig Marche i Rangleføjten i *aldeles umiskendelig* Lighed med deres officielle *Fædre.* Sat sapienti.

Ja, — Alderdom er akurat saa varierende i sine „Symptomer“ som vort elskede Fædrelands Klima i April. Jeg *har* sét kvindelige „Hexeskikkelser“ paa 40—50 Aar. Men, — ogsaa ungdommelige, indtagende, livfulde og *livsglade* Kvinder paa 60, ja, endog ældre endnu! Min kære, afdøde Fa'r — han var Præst, — berettede en Gang en pudsig Erindring fra hans tidligste Ungdom:

En kendt Flaneur spurgte under en Samtale frækt sin Borddame, en berømt Kunstnerinde:

„Tilgiv mig forud Madame! Men — vær saa naadig, at betro mig — i min rene og dybe Interesse for Videnskaben, — *naar* en Kvindes — hmh! — personligere Interesse for det andet Køn — hmh! — udslukkes?“

„Nej, véd De hvad, min Gode," svarede denne beaandede 68aarige, „*dét* maa De virkelig spørge en Dame om, der er ældre end jeg!" — Mænd er endnu mere uberegnelige. De la'er sig endnu mindre klemme-ind i et Skema, en opstillet, biologisk begrundet, statistisk Tabel — i Danmark som — maaske endnu sandere — i højnordiske og exotiske Lande. Det gaar med os Mennesker som med Træer og Urter og Dyr: Vor Trivsel, vort Liv, vor Kraft afhænger i højeste Grad af dén Jordbund, i hvilken vi — af Himlens Naade eller Unaade — er saaede, af Afstamning, af vort Livs Vejrlig.

Ved en Undersøgelse af *Kvikjocks* Missionskapels*) Journal (v. „*Nordens sidste Nomade*", Fr. Hegel & Søn, Kbh. 1897), viste det sig, at *sikkert* dør 30,06 pCt. af Tuorpen og Sirkasstammens Nomadelapper i første Leveaar. Men, da utvivlsomt talrige „Døde uden Angivelse af Alder" er spæde Børn, vil man med Ret kunne hævde, at mindst $^{1}/_{3}$ Del af disse Stammer dør i første Leveaar. Men, — *overstaar* Nomadelappen *det første* Leveaar, opnaar han ofte en meget høj Alder. Jeg mindes grant en Lapmand paa over 80 Aar, der — *med* sin Byrde paa Ryggen — en hel Dag „rendte" gennem Ødemarken, over Fjeldstier, gennem Moser og Kær, en „lebendig Olding" med „rindende Øjne", men utrættelig. Disse Mennesker bevarer ofte forunderlig godt deres Legemskraft og deres Bevægelighed. Blot *første* Leveaar er overstaaet, — *saa* har de en glædelig Sandsynlighed for at naa de højeste og allerhøjeste Aldersklasser, kløgtige og — paa deres Omraade — vise. Dog, — Nomadernes Tid er forbi. Overalt, hvor „europæisk Kultur" bliver Nabo. Skade! — *Thi:* disse vore Medmennesker *er* de lykkeligste af os alle. — Mine — formentlige — literaire Venner, Lægerne, burde *læse* den nævnte Bog, navnlig dens sidste c. 50 pag., — som dog det temmelig sure „Pettermanns Mittheilungen" undlod at condemnere. — Ak, ja! —

Mænd er, hvad Alderdom og dens Insignier angaar, som *før* sagt, endnu uberegneligere for Biologerne og navnlig for vore videnskabelige Stuelærde end Kvinderne. Jeg foretog i 1890 og 99 Excursioner i Kawkasus, NB. *udenfor* „Turistruterne", der ogsaa findes dér. Man bør ikke tale-højt om rystende, mimrende, frastødende Alderdom dér, — saalidt som hos adskillige andre exotiske Folkeslag, Araberne f. Ex. Intetsteds saa jeg kraftigere, mandigt skønnere „Oldinge" end blandt Tscherkassierne, Grusinierne m. fl. Stammer. Intetsteds saa jeg stoltere Ryttere, mere ørneagtigt marquerede, højædle Ansigtstræk end blandt disse Folkeslags „Oldinge". Og, enhver Nordbo, der har haft den Lykke, at ha'e erhvervet — blot et „Rejseindtryk" af tyrkisk og arabisk Folkeliv — NB. *udenfor Byernes* talrige, degenererende Paavirkninger, — vil, formoder jeg, gi'e mig Ret i, at i Orienten *forskønner*

*) Et lille Blokhus, opført 1671. — Lule-Lapmark omfatter Gellivara og Jokmokks Sogne. Den maaler c. 327 *svenske* Kvadratmil!

Tiden meget ofte *den frie Mand.* Og i Europa den ægte, beaandede Kvinde, der dog langt tidligere „ældes“ end Manden.

Se! — *nu* kommer de rendende, stakaandede af videnskabelig Indignation, mine højagtede og elskelige Confrères! Og, — efter at ha'e rømmet sig, tilhøjre og tilvenstre, bag deres bløde, hvide Hænder, ta'èr de Bladet fra Munden. De strammer sig op i Dommersædet, — der hos os er altfor højrygget og blødt for Bagdelene, — sigende:

„Du Bondetamp for Pallas Athena! — Skam dig! — En Doctor ved Universitetet i „Nordens Athen“ skal ikke — lige før han kreperer, — hvad *du,* ifølge Statistiken, heldigvis! meget snart skal og maa og *bør!* — komme hér og synge en Bardesang om „Alderdommen“, en, af utvivlsomt syndige Instincter inspireret Vise, der højeligen strider mod al videnskabelig Theori og en vis Portion praktisk Erfaring. Tvi dig! saa sort du est.“

Jeg vil hertil, med Oldingealderens uhyre Tolerance, svare Jer:

„Det er — endnu — tilladt Fuglene i Danevang, hver at synge af sit eget Næb. Og ikke af Jert. Dén Sang, jeg synger om Alderdommen, dén er ikke Nattergalens! Og dén er ikke Solsortens. Dén er ikke Kakkaduens forvirrede Skraal gennem Urskoven. Ikke Tjædertuppens vilde Parrings-Spil i Tallernes Top, der for dén er det højeste Stade paa Jorden. Den *er:* Lærkens — trods alt! — jublende Sang, højere og højere stigende — mod Himlen, nærmere og nærmere mod Guden, og — fjærnere og fjærnere bort, bort fra Menneskene, bort — fra Jer. Saa højt, saa langt borte, at intet menneskeligt Øre længere kan høre dens Sang, at den synger i ligeglad Ensomhed.“ —

Hvorfor skulde vi frygte for Alderdommen? Imødese den med Angst og Bæven? — Ledsages den af Affældighed, af legemlig og aandelig Svigten, ja, — saa er det dog en Trøst, at *snart,* snart gaar Gamlingen sin Vej, falder ikke mere noget andet Menneske til Besvær. Ikke sig selv. Og, — de affældige Gamle dør som Regel saare let, uden videre Lidelser, uden kostbare Helbredelsesforsøg, der — inderst inde — ærgrer Familien: „Han duer jo dog ikke mer' til nogen Verdens Ting;“ — — „der Môr hat seinen Dienst gethan. Der Môr kann geh'n.“ — Og, er Oldingen fattig, er han ensom, saa føler han næppe sin Armod, sin Ensomhed *saa* dybt som den yngre, kraftige Mand føler den. Thi: Efterhaanden vorder hans — Oldingens — Fornødenheder færre og færre. Og efterhaanden lærer han at holde-af Ensomheden. Han „flygter“ for Menneskene, — som Hunden, der har hittet et kosteligt Kødben. Mærk Jer dét!

En fuldkommen aandsfrisk, statelig c. 80aarig sad paa den haarde Bænk paa Sol- og Læsiden af sit elendigt-fattige Hus. Hans Liv ha'de været en Række af Æventyr, af stolte, farverige Oplevelser. Han ha'de

i Treaarskrigen som en modig Soldat kæmpet for sit Land. Han ha'de i sin Ungdom faret tilsøs, Jorden rundt. Han ha'de i flere Aar været en agtet og for Mandsmod og Tapperhed hædret Soldat i Frankrigs „Fremmedlegion". Han vendte som Olding hjem til Danmark, fik en yderst nærigt tilmaalt Understøttelse af Kommunen: Ingen agtede denne Mand for dét, han i dybeste Sandhed ha'de været og *var;* men — for dét han for Tiden *saa ud til at være:* En ludfattig Olding, der ha'de sat Kræfterne til og ikke hverken kunde eller vilde „sla' Sten længere".

Jeg var ganske ung. Og jeg parerede ofte min Hest ved hans Hus og fik mig i Reglen en Samtale med denne Personlighed, som jeg holdt af, og som i høj Grad interesserede mig. Han var ikke helt let tilgængelig, led ikke af Gammelmands-Snakkesalighed. Tværtimod! — Han ansaas af Almuen for „sær". Og en lille Smule „storsnudet": „Han gider ikke snakke," sa'e de, „med *os.*"

Nu, — dér sidder han paa sit mavre Bænkebrædt, det store, graahvidt krøllede Ho'de bøjet forover, Hagen med det lange, endnu brunlige Fuldskæg støttet mod Hænderne, der hviler fast mod Krogen af hans Egespire. Hans skarpt marquerede, herligt rynkede Ansigt er vendt mod Vest, hvor Solen — blodrød — daler i et Hav af vidunderlige Farver. Han synes stærkt optaget: Hans uudgrundelige, staalgraa Øjne stirrer under de lange, buskede Bryn langt, langt bort over de fjærne Høje, over de næppe afhøstede Marker, bort til Stranden, der ligger, stille legende, i Aftenens Lyspragt.

Jeg la'e Bridontøjlen om dén Gren i Æbletræet, jeg plejede at benytte, og satte mig hos ham.

Han modtog mig uden Jubel, med et Nik og et — lidt overlegent Smil, som han plejede. Men, jeg fornam, at han ikke var mig ugunstigt stemt. Og, som forhen, kom efterhaanden en Samtale igang. Det er jo nu mange, mange Aar siden; men jeg husker ham og denne Aften saa tydeligt, som var det igaar.

Vi talte om fjærne Lande; om Menneskene dér, — *„ret besét* ens overalt paa Jorden — i deres inderste Sul". Omsider spurgte jeg ham, stærkt interesseret:

„Men, — hvordan *er det* at være Olding, at være — over 80 Aar gammel? — Vær god og sig mig dét."

Han var længe tavs. Endelig sa'e han med et sælsomt, kønt Smil:

„Du skal ikke frygte Alderdommen. Og ikke Døden. De Mænd — og Kvinder, — der frygter disse to som grumme Fjender, skønt *de i* Sandhed ikke er det, — hvordan skulde *de* nogentid ha'e en fuldkommen lykkelig Stund? — Jeg har mangfoldige Gange været i Livsfare. Og — jeg *har* gruet ved Tanken om at ligge saaret og sejgpint paa Marken, at bli'e ta'et til Fange af disse Sataner, — tappre Folk! — nede i Nordafrika og — for Løjers Skyld — bli'e blindet og ka-

streret og sultet ihjæl. Men, — *Døden?* — *Han* er en go'e, gammel Mand. Han kommer, naar han syn's, — li'som Mandfolks rigtige, vaskeægte Venner. Og — jo ældre vi bli'er, desto snildere gaar det med *hans* Ærinde. — Ja, ja, min Dreng: Du skal ikke frygte Døden. Han kommer — uden Pas og *Invitation*, som Franskmændene si'er. Snart til et nyfødt Barn. Snart til en kraftig Knøs. Og snart — snarest til Oldingen, der ikke har no'et imod den sidste, mærkværdige Rejse. Hvem véd, hvad *Nyt* vi skal opleve?! — — Én bli'er — efterhaanden — rejsevant. Og — en Kende dybere nysgerrig end man var, da man var saa ung som du."

Han smilede og saa paa mig med gode Øjne.

Pause.

„Men, — hvorledes faar man — — Tiden til at gaa, naar den høje Alder kommer?" spurgte jeg endelig.

„Tiden? — Tiden? — den gaar a' sig selv. Og hastigere og hastigere. Naar du bli'er c. 60, saa farer Aarene hen som Maaneder, mens du var Barn. Og, naar du bli'er 70, saa er en Maaned som Uge var det før. Vorherre har lavet det kønt for os. For, — hvad skal *vi*, de Bedagede, som de kalder os, med Tid? — naar vi'nte ka' slaa Skærver paa *J e r e* Landeveje mer', ikke. — — Og, naar en Mand ikke har levet sit Liv som en To'sk, saa har han nok at mindes og at tænke over, naar han bli'er Olding; — om han da ikke er forbandet til at gaa-i-Barndom. — I ska'nte beklage en gammel Mand, der — ikke er aandssvag. Og — maaske endnu mindre *ham*."

„Ja; *De* maa ha'e mange, smukke Minder," sa'e jeg dæmpet, højtidelig. Og nyfigen. Han ha'de aldrig før skænket mig en saa fortrolig Samtale.

Han sad en Stund og skrev i Gruset med sin Kæp, smilende. Saa rettede han sig i Sædet og sa'e:

„Ja, min Dreng. Det har jeg. — De Franske sa'e: Et Menneske maa samle-ind Minder og levende Erindringer, mens han er ung og stærk, saa han har no'et at leve paa, naar han bli'er gammel og aflægs. Og, — dét er Sandhed, dét. — Jeg „keder" mig ikke i min Alderdom. — — Jeg kærer mig ikke om at snakke med Folk; især hér! For de *forstaar* mig ikke. Og — de *tror* mig ikke, naar jeg — en sjælden Gang — har lad't mig forlede til at fortælle dem no'et. Det er bedre at holde Kæft. Dét gi'er Fred. — — Den eneste Beklagelighed ved Alderdommen," tilføjede han alvorlig, „dét er dén, at alle dé, som forstod os og kunde bedømme vor Færd retteligen, dé — er døde. Men, — vi Gamle føler ingen Trang mere til at „bedømme", endsige fordømme andre Mennesker. Vi har nok af at bedømme vor egen Færd i dét Liv, der gik. Vi har erhvervet Evnen og Magten til at *tilgi'e.* Vi *glemmer* ikke, — hvis Vorherre har holdt sin Haand over vor Forstand. Men, — vi har — efterhaanden — lært at tilgi'e. Dét

kunde vi knebent, da vi var unge. *Nu* kan vi det — i Haab om selv at blive tilgi'ede a' dem, vi — med eller mod vor Villie gjorde Fortræd paa vor lange Vej gennem Livet."

Snart efter var Solen gaaet ned. Han skuttede sig, rejste sig og bød mig sin Haand.

„Du skulde ikke spekulere saa meget, min Dreng, over Ting, vi Mennesker ikke kan ændre og knap kan forstaa. Nyd Livet, mens du har det. Men, — *vær god,* mens du nyder det. God — *mod de andre.* Og, — vogt *din Ære!* Saaledes har ikke jeg altid levet. Og — det piner mig stundom. Men, — jeg har heller ikke altid *magtet det.* — Ta' nu din dejlige Hest, — der staar dér og skraber med Forbenene i *mit* Gulerodsbed — af Utaalmodighed. — Skrup a' — Grønært!"

Vi trykkede virkelig hinanden i Hænderne.

Jeg svang mig i Sadlen. Galopperede hjem; — hjem, hvor Én ventede mig, én, for hvis „Æres" Skyld jeg hin Aften fornam mig i Stand og højst oplagt til at fælde: 999 Kabylere, 13 „fordømmende" Biskopper, 365 Propheter, Samfundsapostle og Skolemestere, samt et vist Antal af mine — aldeles idiotiske og enorme distancerede! — Medbejlere til denne yndige og varmblodige Perlepiges Gunst.

Du gode Himmel! — Alderdommen er — ofte — skøn: Ved sin ædle Ro. Ved sin vise Tollerance. Ved sin stolte Selvbeherskelse, — sin fornemme Selvironi. Ved sin Mangel paa „Frygt og Bæven". Sin dybe Trang til Sandhed. — Men —

Ungdommen — *dén* er ikke „vis". Men søgende Visdommen. *Déns* Illusioner er ikke bristede.

Og, — ung *Mands* Liv er, om han ikke skal leve forgæves: En Sejler for fulde Sejl! I *et Hav* af Illusioner! „Holder" én af ti, kan han ofte prise sig lykkelig.

DEN SIDSTE REJSE (1925).

I

Jeg er sjælden bleven saa overrasket, som da jeg en Dag, — det er nu længe, længe siden, — modtog en venlig Indbydelse fra min Neveu, Unge Olsen kaldet, til at ledsage ham paa en „Sviptur“ ned til Napoli og Vesuv, — „selvfølgelig afholder *jeg* alle Udgifterne,“ skrev han. „Jeg har ogsaa indbudt Tante, Gargamelle. Hun er jo fremdeles evigung, som det hedder om livlige, fortsat yppigt-skabte Damer, naar de er naaet op omkring 60-Aarene. Hun har, ligesom jeg, altid „„elsket ildsprudende Bjærge — og den Slags Vidundere; — og hede Kilder; Dyndvulkaner; Huller i Jorden, hvorigennem dens hemmelige Indre aabenbarer sig; — samt — helst mindre — Jordskælv““. Vi rejser over Esbjerg—Paris. Vi haaber, at du støder til i Esbjerg. Du har længe trængt til at lufte Gællerne, kære Farbror! — Enfin! —“

Unge Olsen er en net Person. Han har kunstnerisk Talent. Gaar uforbederligt skævt paa Støvlerne, skønt iøvrigt herligt udhalet. Han modellerer, og har fornylig udstillet en „Havhest“, — en vildt-phantastisk Æventyrfigur! — Den ha'de Dragehale, med 2 Krøller! Og den maalte 10 Kvarter og 3 Tommer over Mankestedet. Ingen kunde bli'e rigtig klar over, hvad dét var for et Dyr. Kunstvenner discuterede Spørgsmaalet i Bladene, Kreaturet blev dérved en „Sensation“ af 4 Dages Varighed. Den 5te Dag købte en brav Rigmand med Sans for det barokke det store Dyr og betalte det saa højt, som ha'de det været en tro Copi af Uhyret i „Johannes' Aabenbaring“.

Unge Olsen, som, foruden „Havhesten“ ikke ejede Salt til et Æg, fornam sig pludselig rig. Han er et godt Menneske, er han: Og jeg stillede tre Dage efter i Esbjerg.

Det var én af vore faa virkelige Sommerdage. Temperaturen maalte oppe paa Loftet, hvor jeg dog maatte sige Farvel til Duerne, før jeg rejste, mellem 40 og 41° R. Mine Rejsekammerater maatte jeg opsøge ovre paa Fanø Strand, c. 3 Klm: fra Hotellerne. Olsen vandrede omkring i korte Svømmebuxer og ellers ingenting, — fra Strandbadet op i Klitterne, for at søge efter „Naturmærkværdigheder“; og dérfra tilbage i Vandet, atter og atter. Tante Gargamelle fandt jeg under en grøn Parasol. Hun var henrykt! — De ha'de ligget paa Stranden hele

Eftermiddagen. Ikke ét levende Menneske ha'de de set, — skønt længere borte, i en Bebyggelse, som vi besøgte med Automobilet, der bragte mig herud, sad der en Masse Badegæster — man paastod: 70 — stuvede sammen i den lumre, lave Stue ved Middagsmaden og Fluerne: „Sødsuppe og Frikadeller — Familiemad, min kære! Og paa Klokkeslet! — Man sa'e, at de ga' 9 Kr. om Dagen. — — — Maa *jeg* be'e om min Frihed og *dette-her!* Og saa — bagefter — Vulkanen".

Gargamelle var, trods hendes modne Alder, ligefrem smuk — af Glæde, af barnlig Forventning. Hun laa, støttet paa Albuen i det hvide Sand. Kun „Mellemstykkerne", som Olsen kaldte det, var decent camouphleret. Ellers var hun ikke generet af noget Garderobestykke. Det fine, snehvide Sand føg blidt og langsomt hen over hendes afkastede Klæder, over hendes Fødder. Havet var smilende; blaat som Middelhavet kan være det. De svage, lydløse Dønninger kærtegnede den brede, skinnende Strandbred.

Omsider brød vi op.

„Hvilket herligt Farvel har Danmark ikke sagt os idag!" udbrød Gargamelle, næsten bevæget, da vi sad ved vort festlige Aftensmaaltid paa Hotellet. — „Aldrig saa jeg Havet, Himlen, Stranden saa smuk som idag!"

„Jeg ikke heller," sa'e unge Olsen og tømte sit Snapsglas. — — „Jeg var s'gu — li'e ved at blive inspireret til et nyt Mesterværk — saadan en Mellemting mellem en — rigtig køn, ungdommelig Havfrue — og en Søko". — —

Saa lo vi alle tre. — Gargamelle hjærteligst. For hun er den bedste af os.

Det var en lang, lang Omvej, — gennem hele Spanien, — unge Olsen førte os, før vi omsider naaede Napoli. Men — et Par Maaneder efter Afrejsen, stod vi dèr, en Aften i øsende Regnvejr.

„Se Napoli — og dø," mumlede jeg og vred min Barret i Hænderne. Vi var i Sommertøj. Olsen og Gargamelle ha'de Overstykke. Jeg ha'de forsøgt at spare dette. Thi vi ha'de i 2 Maaneder været forfulgt af et meteorologisk Phænomen: en „Varmebølge", der fik selv de Indfødte i Spanien til at gispe. Endnu i September steg Temperaturen i Centralspanien til c. 48° C. Nu, — efter en halv Times Spaseretur var „Tropetøjet" gennemblødt.

„Ho-ho! mine Ærede: Se Napoli — og dø! Naar I har sét dén Stad, kan I ganske roligt lægge Jer til at dø: For *saa* er der ikke mere at kigge efter hér paa Jorden." — Saadan snakker mindre paalidelige Italienere samt mindre erfarne Udlændinge.

Folk, der har sét sig lidt om, taler somme Tider et mindre markskrigerisk Sprog. En brav Amerikaner, som blev vor gode Ven, udtrykte sin Betagethed saaledes:

„Se Napoli, og dø —? Ja, af Skidt og Møj og Fluer — med Knappe-

naale i begge Ender! — og Væggetøj! — Væggelus, saa store, at man ka' høre dem rulle med deres forhornede Øjne om Natten, naar de fra Loftet la'er sig falde ned i Sengen til én, — li'som man har slukket Lyset og skal til at be'e sin Aftenbøn! — Tak, ska' I ha'e, Børn! — Man har jo truffet mange a' den Slags Dyr i andre Lande. Men — de' er bare Vorherres Makværk, — tilgiv mig! — mod de neapolitanske. De neapolitanske, de er blandt andet saa hurtige, at én ikke kan faa fat paa dem, — slaaet dem ihjæl, skudt, knust, faa kvalt dem! — Hvis *mine* Ben var 3 Gange saa lange som min Krop — sikken Væddeløber man saa ha'de været. Man ku' ha'e tjent paa det; levet a' 'et! — Nu, — den napolitanske Væggelus' Ben er 4—5 Gange længere end Kroppen. Det er umuligt at oprende den! — — Har prøvet flere Gange — midt om Natten — bevæbnet med en Støvleknægt og en stor, revolutionær Avis, lagt firdobbelt."

Unge, rige Olsen ha'de proponeret et Hôtel ved Golfen. Det reklamerede med Udsigt til Capri, herligt Køkken, henrivende Værelser, d. v. s. paa Kort i blaat og rødt og gult, — „som Blomster, Englene udstrør."

Værelserne var gode nok. Men, — vilde man sé Golfen, maatte man ud paa den snævre Balkon og forlænge Krop og Hals et Par Alen; saa hittede ens uskyldigblaa Barneøje omsider en ca. 3 Alen lang Snip af „Havet", det „azurblaa" — der paa „Ansichtskortene" altid er „azurblaat", men i Virkeligheden meget ofte er — ikke en Gang blaat. Da vi kom tilbage efter en taabelig Spaseretur i Regnvejret, indtog vi vor Diné. Spisestuen var fuld af „Pilgrimme": Katholiker fra alle Kanter af Europa, der ha'de været i Rom i Anledning af en stor Kirkefest. Vi var — má foi! ikke forvænte. Men — denne „Pilgrims-Middag" duperede os ikke. Det var en slem Ragout! —

„Ka' du — lugte Lunten, Olsen?" spurgte jeg eftertænksom ved „Strega'en" og Cigaren.

„Jeg — formaar det," svarede han.

„Saa skal du be'e om Regningen imorgen tidlig. Jeg har været i Italien før. Dèr er mange Overraskelser."

„Det er der ogsaa hjemme."

„*Men* — de er sjældent saa store, som — som i „de varme Lande"."

Næste Morgen præsenteredes Regningen. Det er det største mercantile Kunststykke, jeg har set!

„Tak," sa'e Olsen.

„Ingen Aarsag," sa'e Værten og bukkede.

„Søn af en Sjakal!" sa'e jeg. Men paa Dansk. Og med et Broderblik — fuldt af falsk Ild.

Saa flyttede vi til et venligt og godt Sted, en „Pensione". Dèr boede vi for $^1/_2$ Del. Og fra den brede Balcon udenfor vore Værelser kunde man i dybeste Uforstyrrethed af Pilgrimme, Tiggere og Lommetyve

nyde den herligste Udsigt over Middelhavet til Capri og Ischia, til Vesuv, som i Fjærnet laa og pustede sin, p. t. fredelige Røgsky op mod den lyse Nathimmel, op i den dybe, hede, skinnende Dag. — En „fiasco“ vel afgæret „Orvieto dolche“ smager vidunderligt — en stille, lys Aften efter en flittig Dag — derude paa Balconen. Dehrr. Producenter af den „ny, folkelige Kultur“, af „Galskabens Land“ samt Nedknokling af *Beethovens* Sonater, — Vorherre sé i Naade til dem! Thi de trænger til det, — li'som vi andre arme Syndere — — og lidt til. Men, — kendte de dén Balcon og dén Orvieto, der ikke kan beruse en karsk Væggelus, saa vilde de stemme Violen i Moll, og kvæde et „Pater peccavi!“ — Man skal dog ikke kaste Sten paa Guds Gaver!

Man behøver ikke at ha'e Hale og Horn for at bli'e kendt af *Tiggerne* som Fremmed, „Barbar“. Der *er* noget ærgerligt i at bli'e „entret“ af Tiggerne — baade i Spanien og Italien — midt i Menneskesværmen udenfor Caféerne eller — i Spanien — paa Avenidaerne, hvor Folk nyder, dorske af Heden, den sene Aftens forholdsvise Kolighed, — at bli'e „pillet-ud“ mellem Hundreder af mere veludhalede Indfødte, der aldrig bli'er prellede. Og — mari! — heller ikke gi'er no'et.

I Begyndelsen *gav* Unge Olsen *altid!* Og ikke saa lidt. Jeg advarede ham. Men blev afvist — paa en temmelig „rumpehøj“ Maade. — (Tilgiv Udtrykket, ædle Læser! Jeg har lært det af min udmærkede Ven, Digteren Thøger Larsen. Vi boede sammen hele 5 Uger i en Klosterruin oppe i Bjærgene ved Amalfi. Han er en herlig Sanger. Holder mest af Stjerner, Bjærgphænomener, Ruiner, Himmellegemer, kort: de højere Sphærer. Men, da han er Jyde, er han ikke uden dyb Sans for Humor m. m. Saaledes udrustet, vil *jeg* opleve, at se hans tærnede Sommerbuxebag vrikke-frem — helt oppe paa Toppen af Parnassos i „jydsk Bevægelse“! mens en anden Én ka' sidde og vende Skraaen med Munden fuld af uindviet Jord, — som man ikke ka' komme a' med, — dybt nede i Grøften ved det guddommelige Bjærgs Fod.)

Olsen *gav*. Bredt og vidt og af godt Hjærte.

„Naar en brav Borger har gi'et *mig* saadan en Sum for min Havhest,“ sa'e han, „saa ka' jeg vel nok — med din Tilladelse, Onkel Barbarossa! — gi'e saa meget til Blinde og Værkbrudne, at de ka' købe sig en Kalamoro (Blæksprutte), der er deres Livret.“

„Hørt!“ svarede jeg. „Og — forstaaet. Men, — *er* du nu vis paa, at alle disse Blinde *er* blinde? Disse Værkbrudne, værkbrudne? Disse Enarmede og Enbenede, dét de synes at være?“

— „Vil du endogsaa beskylde disse Ulyksalige for — for Bedrageri!“

Olsen fnøs. Og løftede indigneret Bagpartiet kolerisk en hel Alen op over Rørstolesædet (se foran!)

„Du er ung. Og ædel. Din Havhest *var* et brillant og indbringende Dyr. Men,“ —

Saa „gav“ Olsen videre.

„Gudj! — bare han ikke sprænger sit Kreditbrev, — inden vi faar set Vulkanen,“ sukkede Gargamelle.

„Hmjah,“ supplerede jeg. „*Jeg* har aldrig sét *saa* mange Tilskadekomne som hér!“

Saa — et Par Dage efter kom Olsen hjem. — Det var sen Aften. Gargamelle og jeg sad paa Balconen — ved Orvieto'en. Det var blikstille og maanelyst. Vulkanen syntes at blunde. Ganske vist røg den! Men ikke stort kraftigere — set i det fjærne — end en jovial, dansk Provst, der tænder sin lange Pibe efter Aftensmaden. Paa Betongulvet skrumplede en kedelig, men ægte Landskildpadde rundt efter slumrende Stikfluer.

Unge Olsen ha'de Amerikaneren med. Olsen var synligt ophidset. Den andens magre Træansigt var furet af to Længdefolder ned ad de glatbarberede, brunede Kinder. Det var *hans* Maade at le paa. Længere kom han aldrig. — Og Gargamelle kaldte det et Djævlegrin uden Lyd.

De tog Plads. Og efterhaanden kom Referatet af deres Oplevelser.

Om Eftermiddagen, paa Vejen til Nationalmuséet ha'de Olsen doteret otte Tiggere: Gamle, rasende elendige Kællinger med Haaret ned over Ansigtet, med rystende Hænder, halv-kvalte Stemmer, hele Kroppen draperet i et pjaltet, sort Sjal. Mænd, der manglede — ikke ét, men begge Benene; de var „knust i Krigen — et Sted oppe i Alperne“. Blinde med udslukt-lukkede Øjne, med skælvende Læber, der peb som Rotter, der har faaet Halen i Klemme. Endelig: Blindede, ældgamle Oldemødre, ledede af smaa, rotteøjede, blæksorte Pigebørn i Pjalter.

„Og, da vi saa — sent *i Aften* — fulgtes ad gennem de samme Gader, saa, — saa“ —

„Kom frit frem, Hr. Olsen! De *er* kendt — hér!“ afbrød Amerikaneren med Djævlegrinet.

„Naah, kendt,“ mumlede Olsen indigneret. — „Næppe — *dybere.* Dog — alligevel: Da vi saa kom forbi igen, saa — saa ha'de én af de Enbenede *to* Ben: Ham genkendte vi i Sjoppen nede paa Via Roma! Dèr sad Slynglen og forfriskede sig efter Dagens Arbejde. Og han, der manglede begge Baglufferne, — han var med derinde! og stod paa 2 — og filede paa en Violin med 3 Strænge. Og Kællingen med de lukkede, blinde Øjne, — hun sad paa Trappen og talte Smaamynt med to store, sorte Gloøjne. Og — nu kommer det værste! — Den gamle, krumbøjede, blinde Oldemor, hun var flyttet til en Trappe i Sidesmøgen. Dèr stod denne fordømte Hex! stor, stærk, med en Façade, vældig som et tyrkisk Pudemeublement! — Hun kendte ikke *mig.* Men — *jeg* ha'de bidt nøje Mærke i *hende.*“ —

— („Dog ikke med Tænderne,“ supplerede Amerikaneren dæmpet.)

„Dèr stod hun, flankeret af en — — (ikke ganske ilde) — ganske

ung Kvinde, sminket og klædt som en velstaaende Parisercocotte! Og, da vi strøg forbi dette Par, hviskede „Oldemor" med en ækel Lyd — som en summende, ophidset Spyflue:

„Smukke, unge Mand! — (Det var *mig,* hun mente;) — „hør hér! De kunde vel ikke ledsage min kære Niece til hendes Hjem? — Hun gled for et Øjeblik siden i en Bananskal. Og jeg frygter det værste, Signor'." — — —

— „Gudj!" lød Tante Gargamelles Stemme, angst-indigneret, ud i Maanelyset. „Gudj! min kære, unge Ven, — hvad *svarede* du dette skrækkelige Fruentimmer?"

„*Kvinde,* hedder det, — allerede siden gamle Grundtvigs Dage, Tante," rettede Olsen. „Jeg svarede: „Ogsaa jeg — frygter det *værste*"." — Og no'et af det værste, der kan hænde en Mand, Tante, dét er, at bli'e til Nar og Grin. Og dét er *jeg* gjort til — af Mr. Johnson, — der sidder der og lader, som om han *ikke* griner!"

Nu, — *saa* lo vi. Alle sammen! Og Mr. Johnson, Amerikaneren, *lo højt.*

Siden var Unge Olsen kureret. Delvis.

Da nu Vulkanen ha'de røget nogle Dage, tog vi Reb i Sejlene, besluttede at leje et Automobil og rejse til Pompeji og derefter bestige Vesuv. Tilhest! — Ak, ja. Leve Romantiken!

„Herskabet skulde hellere ta'e derop med *Traadbanen,*" raadede Amerikaneren. „Italien er et yndigt Land. Og Landet — ogsaa Napoli, sandfærdigt! — rummer mange udmærkede og elskelige — baade Mænd og Kvinder. Men, — adskillige Indfødte har sagt mig: I det skønne Napoli, — — (sé Napoli og — dø-ø-ø) — dèr har fra de ældste Tider været et Samlingssted for vort elskede Fædrelands elskelige Borgeres Bundfald — — foruden, som sagt, for en Mængde af dets crême de la crême. Siden Mussolini, — Himlen holde sin Haand over *ham!* — tog Styret, er meget forandret til det bedre. Men, — Napoli *har* Traditioner, — hm! — med Rødder — dybt ned i Folket. Stimændene er ikke *saa* nærgaaende, som forhen. Men — der er en Masse „Rotter" overalt. Prøv at besøge de gamle, snævre Smøger og Sidegader med deres „*Basso'er*".*) — —

— „Dèr *har* jeg været," afbrød Olsen i uforfærdet Selvbevidsthed. — „Der er mange fattige Mennesker. Og, — jeg indrømmer det, — en — hm — usædvanlig Urenlighed. Men, *vi,* Johnson, der er *rige* og *har* Raad til Renlighed, vi skulde nødigt optræde som strænge Kritikere."

Pause.

*) Boliger i gamle Huse, Mure, Kældere. For Indgangen danner stundom kun et Stykke Sækkelærred, et elendigt Tæppe, Gadedøren. Bagved lever Familien; dér er Sengcsteder, Ildsted, Udsalg, undertiden Husdyr; *alt* i èn „Mixtur". Der ikke er vellugtende. Tusinder af — ofte tilsyneladende glade Mennesker bor dér. Og avler en rasende Mængde skrigende Børn.

„Du *er* et godt Menneske, Olsen," sukker Gargamelle næppe hørligt — bort i Maaneskinnet: Vi sad, som sædvanligt, paa Balconen i den lyse Nat ved Orvieto'en.

Saa tog Mr. Johnson fat igen:

„Man lærer ikke en Familie, endsige en Befolkning at kende, fordi man besøger den 1—2—3 Gange. I disse Smøger bør man ikke altfor ofte „studere Folkelivet". Selv om man taler Sproget, er det risikablere, jo oftere man kommer dèr. *Jeg* har *levet* i Italien i 17 Aar. Jeg holder af dette Folk og dette herlige Land. Men — — — sig mig, kære Olsen: *Hvorfor* er det — under Maaneders Fængselsstraf! — uden Hensyn til Persons Anseelse, Nationalitet o. s. v. —paa det strængeste forbudt at gaa med en ganske almindelig Lommekniv i sin Lomme? Det kan maaske gaa med én, der er knækket paa Midten. Har den Spids, — i Spjældet med Bæreren! — man nævnte sydpaa 3 Maaneder som Ferietid. Og, — det nytter ikke det allerfjærneste, at paakalde vore Consulaters Mellemkomst: Man maa *kende* — og adlyde et gæstmildt Lands Love. Ikke, min kære Mr. Olson?"

„Ja, men *dét* — med Lommekniven — *er* jo — absurd!" mælede Olsen og flettede Ben.

„Ingenlunde, kære Ven!" vedblev Amerikaneren, ganske alvorlig. „Dette varmblodige Folks brede Lag besidder ikke den Evne til rolig Reflexion, naar det ophidses, dén Evne til at lade sig „„tæmme"", stoppe ved moralskt Invectiv, *før* man slipper-sig-løs, ikke den svage Impulsivitet, som vi Nordboer i Almindelighed roser os af at besidde. — Det *er*, tilstaar jeg, ingen *Anbefaling* for Folket, dette strænge Forbud mod spidsere Lommeknive, Dolke, — overhovedet Vaaben. Men, — Folket har — fra Oldtiden — haft *en faible* for slige Stikke-Redskaber. Og — den nuværende faste og yderst gavnlige Regering har forsøgt at hæmme Stikkeriet, forstaar De, Mr. Olsen?"

„Comprendo*)," mumlede Mesteren for Havhesten, og saa sur ud. — „Dog, kære Mr. Johnson: Vi er alle tre — mod Sædvane — *enige om*, at vi vil *ride* — op til Krateret."

„Gud bevares! Enighed gør stærk. — Dog, undertiden er den Ensomme stærkere end et „Triumvirat". *Jeg* anbefaler Herskaberne Traadbanen." — —

— — „Koster 80 Lire for hver, afbrød Olsen. „Adskillige andre Rejsende *rider*."

„Jeg tør sværge paa, at Rideturen ikke bliver billigere," svarede Amerikaneren. „Jeg kender adskillige, der har proberet dén. — Meget romantisk! Ork ja! Men — men — men, — disse „Førere"! disse Heste!! — ho-hoh! — yderst romantisk."

„Vil du, kære Gargamelle, vil *du* opgi'e at besøge Krateret *tilhest?*", spurgte Olsen i en helt bevæget Tone.

*) Forstaaet.

„Hvis *du* ledsager mig, — aldrig i Evighed!"

„Og du, ædle Barbarossa?" fortsatte Olsen oplivet.

„*Jeg,*" sa'e jeg taalmodig, „lærte i sin Tid Ung-Gargamelle at ride. — Husker du det, Tante? — Du var en henrivende Elev dén Gang. En modig Rytterske: fordi — fordi du ha'de en faible for mig! *Sig* Nej, om du tør! —"

— „Jeg vil ikke svare paa dén Slags Spørgsmaal," afviste Gargamelle med et Smil, der *skulde* være „faareagtigt". „Du red kønt og lidt for dristigt — naar vi jog paa vore vælige Dyr gennem Skovene" — — —

Saa saa' hun helt bevæget ud. Og saa køn! Og god. Jeg fyldte hendes Glas:

„A votre santé!" hilste jeg og rejste mig. — „Jeg — er ganske ligeglad, hvadenten vi kommer dèr op — paa Pibetøjet — til*fods*, *til*hest, ad Traadbane, Flyvemaskine, eller i Bærestol. Bare — afsted!"

„Vorherre være med Jer, Venner," sa'e Mr. Johnson. „Jeg *glæder* mig — som en tro Terrier — til at møde Selskabet igen. Helst hér — paa Plat-de-Menagen."

Og saa — næste Eftermdidag — rejste vi.

Man kører — i Automobil — ca. $^{3}/_{4}$ Time, bestandig gennem Husrækker, By-Interieurer med forskellige Navne, før man naar til *Pompeji.*

Da vi kom dèr, ha'de jeg, der har rejst lidt før, strax Følelsen af, at Chauffeuren, en lille Sorteper, der lugtede af Hvidløg, stod i sammensvoren Forbindelse med Restauranten ude ved Ruinbyen, samt — i Nødsfald — med dens Concurrent, der laa lige opad sin Nabo.

Efter at ha'e udforsket Taxterne paa Dinér og Vin paa *den ene,* der var „hellig" og fuld af Madonnaer og Josepher og — mere jordiske Susanner — med sorte Negle, — flygtede vi til *den anden* ... Vi modtoges med en Duet af Chauffeuren og en fed, yderst frastødende, graaskimlet Person, der ganske svarede i Udseende *til 3die* Underrøver i det kendte Drama: „Børnene i Skoven", The children in the forest.

Efter et efter „Sparesystem" indrettet Maaltid, — vi ønskede jo — delvis af Frygt for Accreditiv-Sprængning — at presse Skaberen af „Havhesten" ind i saa borgerlige Livskrav som muligt, præsenteredes en Regning, der vilde ha'e bedrøvet os, hvis den ikke ha'de været et Kunstværk! — Vi var de eneste Gæster. Og Regningen blev forfattet af ikke mindre end tre sortsmudsede Mandspersoner under mange Gebærder, stille Hvisken, stort Hovedbrud.

Befriede stak vi snarest af. Uden at være særlig indbudt, besteg den ovenfor introducerede Graaskimmel smilende, converserende, gestikulerende Automobilet, kastende sig over Chauffeuren med en Ulvs Elskværdighed.

Jeg protesterede.

„*Hvem* har tilladt denne paatrængende Person at benytte *dit* Automobil, Olsen?“

Jeg var rasende. Men — Olsen svarede, indigneret: „Protestér dog ikke, Barbarossa! — La' ham dog bare!“

Pompeji er meget interessant for Folk, der har honnette Ambitioner, hvad angaar Ruiner, Udgravninger o. s. v. *Jeg* „nyder“ den Slags Seværdigheder — li'e mæ' de wons, som Jyden siger. *Jeg* ta'er Totalindtrykket. Og glemmer det ikke. Men, — unge Olsen *vilde* fotographere, tegne, notere. *Han* forsvandt atter og atter — med Villie, den Rad! og uden Hensyn til Garga' og mig, der imens kunde staa og tælle Firben og længes efter Vulkanen. Da saa endelig Olsen — og jeg ogsaa — ha'de sét „det uanstændige, aflaasede Gemme, kun for Mandfolk“, — en „Udstilling“ der beviste *mig,* at man i Plinius den Ældres Tid ikke var en Smule mere opfindsom og taabelig i Retning af Erotik, end *nu,* — snarere det modsatte! skønt de vel nok ogsaa den Gang har haft en Del „Dans mellem Bordene“ etc. — saa var det blevet sent paa Dagen. Men, — Løbet *skulde* fuldendes!

Ved 4—5-Tiden standsede vi ved et Bedested. Automobilet *kunde* ikke køre længere. Og — saa kom Rideturen, — efter at vi ha'de betalt en klækkelig Sum for den forestaaende Rejse.

For en gammel, øvet Rytter er det beskæmmende — i Dameselskab, — at se tré smaa, afmagrede, dødtrætte og forpinte Ralliker blive stillet til Disposition ved en Rejse som denne. Nu, — vi maatte jo afsted. En frastødende, gammel Rinaldo — en „Fører“ — gik bag denne Cortége med en lang, kraftig Knippel i Næven. Vi steg-op — i de gamle, raadne Sadler. Garga' rettede sig, „sad-højt“. Saá herlig ud — i barnlig Forventning, romantisk Grebethed. — Og saa:

„Ær-rrh! — Æh! — Æ-a!“ — afsted, opad i langsom Skridtgang.

Den første Del af Vejen fører gennem frodigtrige Vinhaver. Og ud af Krattene og Vinhaverne styrtede en Horde af disse „yndige“, italienske Drenge, som idiotiske, rige „Turister for en Uge“ forlængst har totalt fordærvet. Med høje Vræl fordelte disse Vorherres Vidundere sig, 2 ved hver Rallike; krampede Næven — den ene — i Tøjlen og strakte — bydende — den anden op efter Penge.

„Signora, — *perdu!**) om disse rare Drenge ikke leder, støtter Hesten. Perdu! — ved Madonna!“ mumlede Føreren.

Garga' saa ængstelig ud:

„Gi' dem no'et. Og lad dem slippe min Hest,“ bad hun.

De fik, — ligesom Lirekassemanden, naar der er en Døende i Huset, — en Styver. Men, — dét viste sig ganske unyttigt. De muntre Børn formerede sig yderligere. De hang i Trenserne, nævede sig fast i Stigbøjlerne, — der var livsfarlige af Konstruktion.

*) Fortabt.

Saa — bliver én gal i Ho'edet. Det eneste, der hjælper, dèr som i Rusland.

Tjattende dem over Næverne brød jeg ud i en hvirvlende Forbandelse. Lovende dem Alverdens Straf: „Onde Øjne"; Durkløb i flere Uger; Klø, alle Ægyptens Plager! o. s. v.

Saa slap de. — Og vi turede videre, Skridt for Skridt — „Ær-æh! — Æ-æ-h!"

Jeg taalte ikke Førerens stadige Anmodninger om at „irritere" Dyrene med min Kæp. Hvert 5te Minut stod de arme Krybbebidere stille, i Lava til op over Koderne.

Saa kom denne ubarmhjertige Drivert og tampede-løs, bagfra, med sin lange Kæp. — En Gang ramte han min Fod. Maaske med Villie, den Filur! — Det gjorde bandsat ondt. Men — glæde ham med at notere det?!

— — Ralliken, der troede, at det var *mig,* der slog og slog og slog, standsede brat, drejede sit Slangeho'de — I kender det: Ørene tæt bagud, det Hvide ud a' Øjnene! — og bed mig i Tæerne.

Olsen, der ha'de den bedste Hest, red forud. Højt i Sadlen, stolteligen spejdende ud over det efterhaanden trøsteslөse Landskab.

Tante Gargamelle holt-ud i næsten $^{3}/_{4}$ Time. Saa standsede hun — eller rettere Hesten.

Hun saa fortvivlet ud. Og — *det* klædte hende ikke.

„Nu — *vil* jeg a'," hviskede den Ulykkelige.

Og jeg svarede:

„*Du* vil ikke — hmh! — ødelægge hele Rejsen, kære Garga'. Ka' du huske, hvor herligt du holdt — ogsaa bagtil — da vi i Fortiden, der synes *mig* saa nær, kækt galloperede gennem vort Hjemlands yndige Landskaber? — Husker du, kæreste Ga'! de fyrige Blodshestes gratieuse Spring over Grøfterne? deres forgæves Refuseren ved — de større — Vindfælder? — Hold dog nu ud! — *Gaa* — dèrop! — kan du dog ikke. Og — det er stor Synd for Olsen, der har glædet sig saa meget til at vise dig detteherre Krater." — —

Tænk! — Saa blev det gode Menneske hængende i Sadlen. Hun — qvasi — „red engelsk". Hvad der betyder indtrædende Slitage — under disse Omstændigheder, f. Ex. naar Hesten kun *skridter.*

„Æ-æ-rrrh! — Ærrr!"

Efter Timelangt Ridt under uendelig Kamp med de udasede, smaa Heste, ad en spiralsnoet Bjergsti, hvor Lavagruset blev dybere og dybere, — en Sti med de skarpest tænkelige Kurver, ofte langs en større eller mindre „Afgrund" uden nogetsomhelst Værn mod Nedstyrtning, naaede vi omsider op i Nærheden af Krateret. Da var Solen allerede gaaet ned, og Tusmørket begyndt. Lavagruset var nu saa dybt, at Hestene ikke kunde gaa længere. Vi fortsatte derfor tilfods.

Da vi var ca. 100 Meter fra Kraterranden, tonede et Menneske uven-

tet frem mod den lyse Aftenhimmel. Han lignede ganske „Føreren“: en meget uhyggelig, gammel Rinaldotype med ru, grov Stemme og lurende Øjne. Han ha'de en lang, tynd Vidie i Haanden. Dén langede han — tavs som Graven — bagud til Gargamelle. Hun greb den, og Rinaldo bevægede sig opad med dette „Bid“ i Medetøjet, nogle faa Meter. — Saa stod vi der.

Lavagruset naaede til Kraterranden. Der er ikke langt ned til Kraterets, fortiden stivnende, sprukne Bundflade. Den er saa stor som et lille Torv i en lille By, ligner mest et trampet, aldeles fladt Lergulv, sprængt ved utallige smaa Revner i næsten ensartede Flader og uden Spor af Vegetation. Men paa Vestsiden af Krateret, i ringe Afstand fra vort Stade, rejste sig en regelmæssig, sortgraa Kegle. Den lignede mest af alt et kæmpemæssigt Termitbo. Op gennem dens Top steg en ustandselig Røgsky, nu og da en svag Ildslue. Med korte Mellemrum lød en svag, blød, men uhyggelig Pustelyd. Den lød som et uhyre, halvkvalt Suk fra Dybet. Og Røgskyen voxede, den svage Ildlysning tiltog. Den sorte Røgsky løftede sig op mod den lyse, dybe Aftenhimmel. Langt, langt ude ligger det store, stille Hav. Dybt — dernede de dristigt bugnende Vinjer, Kastanjelundene, Lysbuerne af allerede tændte Lys langs Bugten.

Hvor gerne vilde vi ikke ha'e dvælet i *Fred* i dette vidunderlige og højtidelige Natursceneri. Men — nej!

„Signori! — hør-hér! — De maa købe denne sjældne Sten. Det er en ægte Svovlsten, som Krateret forleden spyttede-op.“

— Det var den ny „Hjælper“, der talte.

Og han præsenterede en ganske ordinær, lille Klump Svovlkis. Jeg afslog denne nye Form for Pengeafpresning. Men — Olsen modstod ikke.

„Det bliver 5 Lire, Signore.“ — Nogle Minuters Pause.

Saa optraadte begge Rinaldoer i tæt Forening, bag vore Rygge, ved Randen af Krateret. — Og saa lød det i en nærmest truende Tone:

„*Jeg* langede Signora denne-hér Svippert ud! — uden den — caput, caput! — Signori maa dog lønne saadan en Tjeneste! — — Skal vi si'e 5 Lire.“ — —

Stalbroderen, „Føreren“, stod ved Afpresserens Side, beredt til Assistance i enhver Retning. Saa langt vi kunde øjne, var ikke et Menneske at sé; intet levende Væsen.

„Gaa i Skærsilden!“ intonerede jeg. „Hold op at forstyrre os. Og — flyt Jer saa lidt længere væk fra os.“

„Du, Signore,“ fortsatte Kammeraten ufortrødent, henvendt direkte til mig, „du — tog en Gang fat i Enden af *min* Vidie! Gjor'e du ikke? hva'?“

Nu gik det op for mig, at disse kære Medchristne muligvis forsøgte at *intimidere os,* benyttende sig af de øde, uhyggelige, menneskefor-

ladte Omgivelser. — *Saa* begyndte Harmen at koge-op i mig! — Jeg skal ikke gentage den Tale, som dette factum affødte. Men, — Charmen ved „Vesuvs Krater" var for mig ødelagt af disse modbydelige Gedebukke for Vorherre.

Og — kort efter steg vi i Sadlerne og rejste tilbage. Nedad, mens Mørket faldt tættere og tættere. Nedad stejle, stundom næsten bundløse Stier, Kroppen bagover mod Rallikernes Bagparti, for ikke at tynge de evigt-snublende Forben. Nedad, tavse; — kun Førerens „Æ-r-rh! — Æwh! — Orrrr!" og Lyden af hans martrende Stokkeslag mod de arme Dyr, — kun dette Accompagnement ledsagede os paa vor Vej. Oho! — om man *kunde* ha'e sprunget af Hestene og gennemhøvlet disse to gamle Dyrplagere! — Men, — hvad skulde vi ha'e gjort med Gargamelle? — tilfods i Mørket, ukendt med Sti og Vej.

Endelig, endelig naaede vi ned til vor Udgangsstation. Dèr *skulde* Automobilet efter Aftale ha'e været parat. Men nej!

„Saa holder Chauffeuren nok — et andet Sted," mente Olsen. „Han er jo ikke betalt forud."

„Det var en Aftale. En Ordre," sa'e jeg.

„J-a-h, *dét* var det," indrømmede Olsen hen i Vejret.

„Og — ha'de *du* ikke lad't os vente saa længe, mens du tegnede Murværk i Pompeji, saa kunde vi nu ha'e været i Napoli."

„J-a-h, du siger saå, kære Barbarossa."

„Du er — undertiden — *umulig!*" fnøs jeg og gik ind i „Stationen". Dèr ha'de vi betalt Rejsen op til Krateret. Men — dèr stod begge de to Stalbrødre fra Krateret og lurede.

„De vil gerne ha'e 20 Lire," forkyndte Manden, der ha'de solgt os vore Rejsebilletter.

„For hvad?" fnøs jeg.

Han bare trak paa Skuldrene og smilede som en October-Ræv.

„Nu har vi i Timevis døjet Kvaler nok med deres halvdøde Ralliker, deres strafværdige Dyrplageri, disse forbandede, frække Pengeafpresningsforsøg, og — nu vil de ha'e Belønning for ædel Daad!" —

Pause.

„Har Signore Automobilet *hér?*" spurgte han endelig.

„Chauffeuren er ikke mødt, som han skulde," oplyste jeg.

Saa *grinede* han:

„Næh. — Dét sker jo. Og — saa kommer jo Herskabet til at fortsætte *tilhest;* — det er en Times Tid endnu — nedad — — ned dèr, hvor han, Chauffeuren, holder — maaske."

— Jeg ga' de 20 Lire. Hvad skulde jeg gøre ellers.

Og saa — i Sadlerne igen.

„Ær-r-rh! — Orrrr! — Æ-æ-æ!" ned over den usle Vej i sort Mørke.

Nede i Krattet ventede en 5—6 unge, haabefulde Ynglinge. Under høje Raab sprang de frem mod Hestene, der syntes vante til Turen. Og — *nu* tiggede disse, Turisternes „søde Drenge“, ikke: De commanderede!

„Kom med 2 Lire! hver!“ — „Hid med 5 Lirer! — det var mig, der holdt Signoras Hest i Halen, da I rejste derop, jeg holdt den, saa den ikke snublede. Signora, perdu! — om *jeg* ikke ha'de holdt-igen;“ o. s. v., o. s. v.

Men, *nu* var min sidste Rest af Taalmodighed opslidt. Jeg jog dem bort fra Cortegen, ligeglad med al „Forsigtighed“.

Dén, der sidst forsvandt i Mørket, ha'de energisk holdt Gargamelles Hest i Tøjlerne. Dyret snublede. Og, da Slyngelen forstod, at hér var vinket-a', — sparkede han det arme *Dyr* af al Magt i Mulen! — og forsvandt i Mørket.

Efter en Times modbydelige Kvaler fandt vi Chauffeuren, smilende, „underdanig“, sledsk. — At *han* var med i Komplottet, det tør jeg sværge paa — ved Madonna.

Nu, — det er jo, som sagt, længe siden. Og kanske er den Ridetur hyggelig og fuld af Behageligheder *nu*. Men alligevel:

Tag med Traadbanen, Børn, naar I vil besøge Vesuvs Krater.

II

Efter i 24 Aar ikke at ha'e magtet en virkelig Hviletid, endsige en Rejse over Landets hastigt naaede Grænse, kom Unge Olsens Indbydelse mig ganske velkommen. To Gange — 1900 og 1901 — besøgte jeg som Chirurg Paris. Jeg „strejfede“ i 1890 Spanien paa Vej til Kawkasus (Batum). Og jeg visiterede flygtigt i 1901 London, paa Hjemvejen Azurkysten med korte Ophold i Marseille, Nice, Monaco, — hvor jeg nærede et forfængeligt Haab om at sprænge Spillebanken paa Monte Carlo efter i „Rouge & Noir“, der kræver liden Eftertanke, strax at ha'e vundet 20 Frcs.! Flere af Smaabyerne besøgte jeg og endte i Genova o. s. v.

Men, — jeg maatte rejse i Ensomhed. Det var *Studie*rejser med diminutive Midler og noget trykket Humeur. Først under mit 3die Ophold i Paris tog jeg mig Raad til at besøge et Par ordentlige Theatre. Af Spanien saa jeg i 1890 *kun* Gibraltar, hvor vi med den senere torpederede „O. B. Suhr“ tyede ind i Stedet for at gaa til Algier: Vi „sprang-læk“ i Spanskesøen og laa med „Slagside“ og 5 Fod Vand i Lasten og telegrapherede„ Søforklaring“. (Se: *„Gennem Stepperne“*, Gyldendal). Og, — hvad Monte Carlo angaar, saa naaede jeg ikke den forønskede Banksprængning: Da jeg ha'de vundet de 20 Frcs., blev jeg „tør i Munden“. Dette Symptom synes ejendommeligt for min lidet mondaine Person, naar en spændende Udsigt til at vorde rig plud-

seligt — et Par Gange i mit Liv — begynder at vifte mig om Næsen med sin ækle, chimairiske Paafuglehale. Kort: Med et mandigt-beslut-tet Kast med Ho'det, hvorved mit pragtfulde, lange „Polkahaar" aabenbarede min svedperlende, men ædle Pande, vovede jeg — hele Kapitalen! Hvilken Croupiéren strax, med et Ansigt som en sur, gammel, presset Citron, ragede-til-sig: Tabt!

„Dèr gik du paa R...., Hans," lød en kendt Stemme i mit venstre Øre. Det var min Bror, Professorens, han, der sad hjemme i Gothersgade og ha'de det rart. —

Og, — i den højre Trommehinde fornam jeg en Alarm, som ha'de jeg faaet en sød, lille Humlebi i Ørepiben. Det *var* et Varsel! Selv Domprovsten i Roskilde kunde ikke ha'e ønsket sig det bevisligere. Og en — noget skarp — Stemme, én af mine afdøde Svigermødres, talede og sagde:

„Du go-o-de Gud! — *Har* De virkelig allerede glemt, at De *har* — Kone og Børn i Deres ubemidlede Hjem i Deres Fædreland?! — Kone-og-Bø-ø-ren! — aa sidder dèr aa taber *all,* hva' De har — paa Dem!"

„Skidt! Madame: Usle 20 Frcs.!!" — sukkede det et Sted inde i mig, beskæmmende. Vistnok i Blindtarmen, der er et ganske overflødigt Organ.

— Efter dette forlod jeg — dog med nogenlunde ren Samvittighed — dette Ulyksalighedernes berømte Lokale. Men, — *ha'de* jeg sprængt Banken, — sikken Modtagelse én ha'de faaet paa Københavns gamle Banegaard!

Paa *denne* Baggrund staar min lange Rejse — 4 Maaneder — i 1925 gennem Frankrig, Spanien og Italien som et „Rejseliv uden Lænker". Min sidste private Styver røg. Men, — „én faar sé at faa lært *noget,* faa glædet sig, mens én er ung," som min passante Ven, Marquien af G. sa'e, da han som 75-aarig begav sig til Uganda for at jage Tykhuder og Vildebester, der ha'de langt færre Horn i Ho'det end han selv.

Anvers—Paris—Orleans—*Chinon*—Bordeaux—Biárritz—Sct. Sebastian, med Ophold i alle disse Byer, saaledes at vi kunde *sé* Landet *ved Dag,* — det er en ret lang Rejse, naar man skal ha'e noget Udbytte af den. Og ret kostbar — for Unge Olsen.

Jeg holder ikke af „Rejsebreve". Tidt og ofte, naar jeg har læst én eller anden brav Samtidigs alenlange Beretninger om, hvad *han* „saå" i Byer og Egne, som jeg selv har hjemsøgt, har jeg ærgret mig. Der var nu forgangent Aar Valutarejsende J. P. Jensen, Medlem af „Forfatterforeningen", 2den Tenor i den almenkendte Sangforening „Lærken", m. m. m. Et bedre, et ærligere og anstændigere Menneske fin-

des ikke i dansk Aandslivs Finanshovedkasse! Og — *anerkendt* beaandet! Hans Digtsamling: „Lyse Nætters Hvisk i Aakandebedet“ vakte fortjent Opsigt blandt Danmarks talrige Lyrikere, — især blandt Formalisterne: J. P. Jensen „holdt Routen“ gennem den japanskudstyrede Bogs $175^1/_2$ Sider uden at træde de metriske Love — der *bør* overholdes, s'gu! — paa Ligtornene. Ikke én eneste Gang traadte han skævt i Lyrikens Spinatbed og lavede Klumpfødder og alt dét.

Saa udeblev heller ikke den officielle Anerkendelse: Han modtog „paa Finansloven“ 300 Kr. til Studier i Syden samt i Østeuropa, navnlig over Kunst og Litteratur fra Renaissancetiden. —

Ganske som gamle Eli i Lænestolen (se: gamle Testamente) var jeg lige ved at vælte-baglæns i min Doctorstol, da jeg under en Rejse paa Landet læste dette i et temmelig paalideligt Hovedstadsblad, — der dog ogsaa stundom synes at *lege* en Smule med Paalidelighedens vævre Gatfinne.

Men, — det *var* rigtigt! Forfatteren til „Hvisket i Aakanderne“ *var* bleven Kunstkender; anerkendt. Hidtil ha'de jeg anset ham for en ærlig Mand. Naar *vi* i Tidens Løb nu og da traf hinanden hist og hér, „gjo're han ikke Forskel paa“ et daarligt, endog koloreret Træsnit og et Kobberstik af ædel Byrd. Han tilstod det, højrøstet; alle i Salonen *skulde høre det: Han ha'de Raad til det!* — Snobberi altsaa.

Jeg vedblev at elske, at æstimere, at haabe-paa denne hidtil saa Brave, indtil jeg maatte døje hans „Rejsebreve“ i Avisen. *Saa* opgav jeg ham.

Ta' en „Bädecker“ og — kil-paa! Det *var* rædsomt dét, J. P. J. skrev — fra disse Storbyer, som jeg kendte ret nøje, og hvis — uhyre! ganske uoverkommelige Kunstsamlinger jeg, intuitivt interesseret og bevæget, ha'de besøgt, beundret, tilbedt! — delvis. I hine Breve var alt „Bädecker“. Hele Digteren J. P. var væk, slugt af „Bädeckeren“, — som en lumsk Krokodille pludselig vaagner af sin Træstamme-Slummer i Sumpen, „gaar amok“, og æder en uskyldig Dengsemand, der netop uforsigtig og sorgløs sidder og løser-Buxer ved Mudderkanten, fløjtende, og med Øjnene den desperate Vej, den i Troperne stærkt udbredte Melodi til Visen:

„La' mig i Fred, — du hvide Skurk!“

Siden *da* har jeg inderligt afskyet den sædvanlige Rejsebrevtype. Den endnu ikke udtrættede Læser kan være rolig: Jeg besidder ingen „Bädecker“. Og, — jeg *vil* ikke skrive „Rejsebreve“; kun korte, impressionistiske Notitser, der sikkert ikke kan ærgre nogen Medborger, end ikke den sureste.

I *Paris,* for tredie Gang, og en Maanedstid dog, og: hvem kan *fuldtud* forklare dén umiddelbare Charme, der fylder én ved at gensé denne By? Kan være, det delvis ligger i ens, noget romansk-blandede Afstamning (se: I. Del af „Memoirer"), saaledes som Godtfolk bl. a. søgte at „forklare" *Poul Reumerts,* for en Udlænding ganske enestaaende Succes paa Frankrigs Theatrum. De sa'e dernede, at de ikke begreb, hvorledes en Dansk i en Grad, som han, kunde mestre deres Sprog, dét de elsker, — som vi elsker vort. Det er jo muligt, at denne, helt festlige Hjemmefølelse i denne Hovedstad, dette Land, er noget subjectivt. Men, — J. P. Jensen og *alle* de andre Pariserfarere paastaar jo ogsaa, at dé — — — — —

„*Alle kender Paris, min Gode!* — bring ikke Ugler til Athen. Byd endelig ikke Bagerbørn Brød, end ikke Sukkerbasser."

Mon? —

„Place de la Concorde"; *første Gang* jeg en Majdags Morgen med Sol og dybblaa Himmel, kendt med din mægtige Historie, med tungt Sind og efter en vaagen Rejsenat, slentrede ind fra Sidegaden og — pludseligt! — saâ din stolte, skønne Aabenbaring af en ædel Nations Sjæl, — da maatte jeg — snyde Næsen paa en uvant-tiltrængt Maade.

„Place de la Concorde"; — da jeg, samme Aften vi kom til Paris, for 3die Gang saâ dig, da *jeg* i Selskab med to Mennesker, jeg holder af, og — malgré tóut! — stoler paa, i en „Klip-Klap", som vi kaldte disse smaa fiâcres, der er langt behageligere end Automobilerne, strax efter Soupéren, fra Hôtellet i Blaise de Goff rullede under den lyse, dybblaa Aftenhimmel ind paa din uhyre Vidde, — saa var det, som om en gammel, forstaaende Ven la'e sin Arm om min Hals, stille, talende:

„Velkommen, Jean! — Jeg husker dig godt fra 1900 og 1901. *Jeg* vilde ha'e forsvoret, at la Patrie nogensinde vilde ha'e behæftet *mig* med denne „Verdensudstilling" — dérhenne. Min Gud! hvilken „Indgang"! — Hvilke „Søjler"! — og — meget af dét, der ligger *bag* denne Indgang?! — Men, — du skal ikke bryde dig om det: Alt raser til sin Tid. Og, — dét, der ikke er det bare Flødeskum, *forbliver,* uforandret. Vi to, Jean, er ikke Flødeskum. — Kør væk! — — Ho-hoh! Stop lidt! — hvor vil I hen, saa sent?"

„L'arc Triomphe," mumlede jeg. „Den ukendte Soldats Grav" — —

„Oh! — *denne* Grav — med dens evige, lysende Flamme, — det *er* „Fædrelandet", — den evige, evige Lue! — stigende op — fra de Hundredtusinder Faldnes unge Hjærter, — de ganske unge, *glade* Hjærter, — manende, trøstende ved dens luende Ild; varslende!" — —

Og „Place de la Concorde", som jeg lærte at elske — gennem Ungdom og Mandsaar, — dens stille Alvorsstemme overdøvedes *nu* af „Verdensudstillingen"s forvirrede Larm. Der var Musik og Tudehorn og Trommehvirvler og de thibethanske Danseres Tramp i Fjæleboden.

Der var orientalske Lamper i Tusindvis, Raab og Sang og smaa ækle Hvin — nu og da i de dunklere Havegange.

Vi rullede — klip-klap — afsted.

Larmen og det hæsligt-brogede Lys fra Udstillingen var borte. Der var ringe Færdsel paa Gaden; ikke ét Menneske ved Graven.

Men, — dèr laa, friske og — ganske visne Blomster paa Gravstenen; — ganske som Landenes herlige Ungdom laa paa Valpladserne i hine forfærdende Umenneskeaar, — friske endnu efter Drabet; og senere raadne. Flest raadne; — ofte var der ikke Tid til at dække de arme Drenge med Fædrelandets Jord. Man forestille sig Sceneriet ved Verdun! — Man genkalde i sin Erindring de til *da* ganske fremmedartede, de i Sandhed perverse Menneskerædsler fra Tiden om Forsvaret af Verdun. Og, — man mindes, med et Sind fyldt af onde, uhyggelige Varsler, den danske Hovedstadsungdoms *samtidige*, overstadige Champagne-soupérs, dens „Dans paa aaben Estrade i vexlende Belysninger" af *dét* Køns Yndigheder, dér — begunstiget af „Lov og Dom" — successive vil — vil sparke! — *stolte* Mænd langt, langt bort fra „Ægtesengen" — ad „Polen" til!

Du stille, evige Flamme, — dæmpet hviskende stigende-op mod den blaanende Høsthimmels hemmelighedsfulde Lys over Verdensstaden, — *du* taler. Og, den, der forstaar dit stille Sprog, forstummer. Han forstummer — i en næsten diabolisk Følelse af Beundring, Rædsel, Afmagt — ligeoverfor Menneskehedens Gang — mon ikke ad Helvede til? Han forstummer, dybt bevæget. Og, han spørger sig selv: Retfærdigvis maa dette ny Aarhundredes Rædsler ogsaa en Dag naa os, naa dig, — Armeniens, de undertrykte exotiske og europæiske Nationers, Verdenskrigens Jammer, — en Dag ogsaa naa dig og dine, — mon ikke? Dragetænder var det, de saaede, Verdensmagterne, da de agerede Fredssluttere med „Forsoningen"s falske Udsæd i deres Hænder! — *Hvad* høstede Nationerne ved denne fireaarige Helvedesbrand? — Hvad har de ikke tilbage at lide, endog „Sejrherrerne"! efter denne „Fredsslutning"?

— Der er i denne Nat saa underligt stille under denne mægtige Bue, rejst til Ære for hjemvendende, sejrrige Hærmasser. Dén faldt ikke under det franske Folks senere Lidelser og Ydmygelser. Men, — *dén* syntes heller ikke større, syntes ikke at „voxe", blive herligere, ved dette stolte Folks vidunderlige Kamp under Verdenskrigen, dets endelige, dyrekøbte Sejr.

Først, da de begrov „den ukendte Soldat" i dens Skygge, syntes mig dens Bue at være bleven hvaltere, dens Stene at tale et andet, et ædlere og skønnere „Sprog", der — stille, stille, — varsler om nye Tanker, der, én Gang født, skal og maa bære-Frugt i dén Fremtid, Verden ikke har ophørt at imødesé — med Tvivl og Mistillid.

Der var næsten ingen Færdsel. Under den staalblaa, stjærnefunk-

lende Nathimmel løftede L'arc Triomphe sig, alvorsfuld, værnende, over denne fattige Grav med dens evige, hviskende Flamme: Fædrelandskærlighedens evige, glødende Lue — i Fryd og i Sorg, i Krig og i Fred.

I passende Afstand holdt vor fiácre. Hesten, en miserabel, gammel Krikk', stod, halvtsovende med Mulen i den tomme Mulepose. Og, Kusken sad paa Trinbrættet og snorkede: Han ha'de ventet længere end sædvanligt.

Saa klip-klappede vi hjemad. I Egnen om Udstillingen — dèr vrimlede Menneskene trods den sene Nattetime. De brogede, „orientalske Lampions" slængte frækt deres Lysning op mod Nathimlen, ned mod Seinens Vandspejl. Forvirret Musik, den dybe Summen af Menneskeskaren, nu og da furet af et højt Raab, et hæsligt Hvin, løftede sig over dette Sodoma for en Sommer — — —

Oh, — *ma* place de la Concorde!

Dette: Uge efter Uge at vandre, vandre i en Stad som Paris, uden Pligter, uden Plager og Fortrædeligheder, i Selskab med ét à to Mennesker, med hvem man deler Interesser og — en Del — „Synspunkter", *dét* — er en Hvile. Og — en skøn. I et Par Maaneder ikke at læse en dansk, fransk eller spansk Avis, at faâ de allervigtigste „Nyheder" mundtligt af Folk, der læser dem, — dét er en Hvile, en Lettelse. Naar man i Maaneder, i Aar, uafladeligt har — hérhjemme — været journalistisk overhængt af de samme, som Spalteføde uopslidelige „Sager": Biskopsag, Præstesager, Bankkrak-Sager, Mordsager, &. &. &., saa *letter det* — ma foi! — at gi'e det Hele Fanden! — Verden staar utvivlsomt i det mindste til *næste* Paaske — trods alt. Til dén Tid *maa* vi jo dog ha'e faaet en Ende paa det Hele. Og, — den fædrelandske Rettergang er, vistnok af „Naturen", saa uhyre langsom, at — jeg *har* oplevet det, — en livsfro Bonde kan faa Tid til at procreere én Gang ét Barn, næste Gang, kun 10 Maaneder efter! to mandhaftige Tvillinger, fejre langvarige Barselgilder, 2 Gange tilsaa og høste sin Mark, 7 Gange lysteligen „pudse" 7 Medchristne i Handel med spattede Heste, trepattede Køer, — alt, forinden „Dommen falder" i *hans* „Sag". — I al den Tid har den lokale Presse samvittighedsfuldt underholdt os arme Abonnenter paa det nøjeste angaaende H. P. Pedersens interessante „Sag".

Nu, — Dommen fældes. Et Befrielsens Suk lyder fra Abonnenterne; — for manges Vedkommende „ligefedt", om Pedersen *har* Uret eller ikke. Man vil blot *være færdig* med den „Sag"; være fri for at sé i Avisen ved Morgenkaffen, Uge efter Uge, de samme — rasende grimme! — Billeder af Dommere, Anklagere, Forsvarere. Hvis *jeg* var Jurist, skabt — li'som vi andre — i „Guds Billede", vilde jeg anlægge

Sag! Erstatningssøgsmaal!! Anklage for ligefrem Gudsbespottelse!!! mod disse skønhedsforladte Kradsere. Jeg *har* sét en Repræsentant for Danmarks allerhøjeste Retfærdighed, et ligefrem yndefuldt Menneske, en smukt-afrundet, indædt-værdig Mands-Figur, afbildet i min Avis som den mest frastødende Djævleskikkelse! — *har* de Lov til *dét?* — Hvad tro'r disse, — utvivlsomt ugifte — Hurtigkradsere, at en saadan pamphleteret, højst Retskyndigs dyrebare Hustru og — navnlig — hans uskyldige, alt halvvoxne, pagehaarede Børn, vil *føle* ved at sé deres elskede, højtagtede Far saaledes karikeret! —

Det ovenfor nævnte „Befrielsens Suk“ kunde ha'e været sparet, — eller erstattet af dén Afskedsflatus, som Kendere paastaar, at et Mandfolk altid kan faa-ud-af et dødt Æsel ved at trampe det paa Maven. Thi: P. Pedersen — gaar til Højesteret!

Saa kiler Bladene paa *igen!* — Fædrelandets Retfærdighed lider ikke af Bolignød: Den bebor 3 — tre — Etager! Og, — den sér, ligesom vi „Lejere“, ikke helt ens ud i de trende Stokværker. Desto interessantere — for Lysthavende — at luske sig bagefter „Delinkventen“ fra første Sal til tredie. Min Ven, P. Pedersen, „vandt“ paa 3die, mens han var fordømt paa 2den. — „Men,“ — sa'e han ved den deraf resulterende flotte Soupér, *„ha'de* de ikke gi'et mig min Ret dèr, var jeg, — saa svor han, — gaaet op paa „Kvisten“, til Kongen, til Ministeriet, til den „Offentlige Mening“, — til Paven!“

Nu sér jeg igen et irriteret Chor af disse, let frastødende „Valutarejsende“ komme rendende, med indigneret løftede Hænder, med det Hvide ud af Øjnene, raabende:

„Skal detteher være „„Rejsebrev fra Paris““?! — Hvor tør du vove at byde Publikum dine flagrante Indtryk fra vort elskede Fædreland, mens *du selv* gaar-omkring hér i 40 R° Varmebølge, kun opretholdende dit ligegyldige Liv ved god Champagne à 7 Francs pr. Bouteille, isafkølet! — *Har* du glemt, at du est et fædrelandisk Skaffedyr, en hjemsøgt Skatteborger?“

Jeg vil hértil svare:

„Hjemmet, — Dannemarc, — „„mig følger ombord““. Jo længere jeg — nu og da, i mit unge Liv — er kommen væk fra *Jer,* desto klarere sér mine Øjne paa Jer, paa mig selv — og det Hele. Jeg *elsker* Fædrelandet! Men, — jeg *beundrer* det fortiden ikke overmaade. Gu' gør jeg ej! — Lad mig i Fred: Jeg er en beskeden Privat-Patriot, paa Rejse.“

Jeg kender ingen Hovedstad, i hvilken det er saa herligt at vandre, som i Paris og dens Omegn. I August ha'de vi næsten stedse højt, klart

Vejr, Solskin og blaa Himmel. Druer, Figen og Meloner kunde faas overalt. Frugt og den herlige, lette Vin var en himmelsk Nydelse i de glødende hede Dage. Udenfor visse Vinhandler udskænkedes fra Borde paa Fortovet den fortrinligste Champagne som Reklame for lysthavende Forbigaaende, vedérlagsfrit. Jeg mærkede mig en mousserende, gyldengul Volnay. Dén var den bedste, men den kostede også — 7 Fcs. pr. Bouteille. I de hede, lumre Aftener var denne ædle Vin, isafkølet, en Nydelse — aesthetisk og gastronomisk — af Rang! —

Derfor creerede vi den ogsaa til déjeunè-dinatoire, til diner, til Unge Olsens temmelig talrige „Mindedage“ fra hans Kunstnerliv samt hans mer' eller mindre i Sandhedens Guld prægede Sejre paa hans romantiske og uskyldige Erotiks Marsmark. Den gamle Restaurant, hvor jeg — paa gunstige Dage — under mine forudgaaende Pariserophold spiste Dagens varme Ret, existerer endnu. Men — uhyre udvidet, moderniseret, fordyret, — dog p. T. ikke føleligt. Den kvindelige Betjening, sortklædt, med pletfri, snehvide Forklæder, decente, kønne, venligt-smilende Fèer, lærte snart Kvalitet og Kvantitet af vort Champagnebehov udenad. De lignede paa en Prik deres Forgængere i 1900 og 1901, der nu utvivlsomt alle er døde af Alderdom — og *sligt;* — ogsaa paa Neglene, der var saa ubegribelig sorte, at Unge Olsen paastod, at de *maatte* være kunstigt-farvede — i pikant Contrast til de snehvide Forklæder o. s. v., en Art Reklame, naturligvis!

„Olsen!“ udbrød Tante Gargamelle ved denne Fortolkning, „du *er* et godt Menneske: Altid beredt til Forsvar for det svage Køn. Gud vil — en Gang — lønne dig.“

Pause.

Saa sa'e Unge Olsen alvorlig:

„Kære Tante! — Jeg er lidt ængstelig ligeoverfor himmelske „Belønninger“. De stilles af Jer andre i Udsigt — „en Gang“ — i det Hinsidige. Men — med *dén* Udsigt gi'er jeg gerne Afkald paa Belønningerne.“

„Han vil ha'e sin Belønning *strax,*“ indskød jeg. „Jeg, — jeg tror ikke, han er helt orthodox, kære Garga'“ — —

„*Han* vil, jeg er ganske vis paa dét, trods alt, langt lettere *slippe* gennem Skærsilden end de allerfleste af os andre,“ sa'e Gargamelle med et kønt Smil. Og med den store, flade, hedenske Pokal i Haanden bøjede hun sig over Neveuen og kyssede ham paa Kinden.

„Nu, afsted!“ lo Olsen. „For fjerde Gang: Musée Luxembourg. Saa, Salonen 1925; den er ikke ligefrem betagende. Og — saa vil jeg foreslaa, at vi spiser til Aften i Kunstnerknejpen hos Mère B. oppe paa Montmartre.“

Paris besad — ganske som andre Storbyer — før Krigen visse offentlige Caféer, Knejper, Restaurants, der særlig søgtes af mer' eller mindre fattige Kunstnere og Studenter. Saadanne findes endnu, en Del vel ret uforandrede. Men, — „Livet“ paa disse Steder har næppe det samme fordringløse, intuitivt-livsglade Præg som før. Ganske utvivlsomt er der gaaet en god Del „Snobberi“ navnlig i disse „Kunstnerknejper“. Jeg *har* oplevet, at en Galloman, — det er mange Aar siden, — ha'de den, sikkert ret nemt erhvervede Lykke, at kunne importere til sit germaniske Fædrelands Hovedstad en „rasende-populair Folkesanger“ fra en, dén Gang rasende-populair „Kunstnerknejpe i Paris“. Nu, — en Aften entrerede han paa Tribunen i et folkeligt, ikke helt royalistisk sindet Kvarter: En kobberrød, halvskaldet, blaa- og tyknæset, lille, mavefør, stærkt-svedende Alderdoms- og Livs-Svækket. Der var gjort stærk „Forreklame“, og den røde Tyksak modtoges med demonstrativt Velkomstklap. — Vive la France!

Saa — omsider — rømmede han sig til alle fire Verdenshjørner, kastede det store, hærjede Ho'de bagud, fyldte dén, i Paris højtelskede Blæsebælg med behørig Luft, og sang. *Jeg* tør sværge paa, at ikke to af dé Tilhørere, der fyldte Salen, *forstod* 10 Centimeter af hans lange Vise. *Jeg* har *i Aaremaal læst* Fransk, har i Frankrig og Rusland ofte været henvist til at *tale* Fransk, — hvilket jeg gør mangelfuldt — endnu, men *jeg* forstaar ikke en fransk Sang i *Dialekt,* ikke Pariser-Jargon, — skønt jeg *har* Lexikon for det ogsaa. Ikke desto mindre: Denne elskelige, kunstneriske Hønisses kvækkende, hvæsende, saccaderede Foredrag hilses af rungende Bifaldsklap. Og, — da denne Importerede ved Slutningen af Forestillingen viser sig igen og med Trikoloren i sin Favn stønner-videre, brøler, hvæser, og — til Slutning — knæler med Flaget presset mod sin frygtelig-misbrugte Mave, — saa ryster Salen af Ovation: Vive la France! Klapsalver! Støvletramp i Fjæleboden etc. etc.

Importen af tre — 3 — forlængst i Frankrig og Paris „opbrugte“ Kvinder har jeg oplevet. De to „reddede Postelinet“, som Københavnerne sa'e. Men, — den 3die? — —

Denne Kvinde staar for mig, som den udmærkede Domprovst i Roskilde staar overfor dé, af vore Sjæle i Fjærnet teleplastisk dannede Menneskeskikkelser med Hud og Haar, Klæ'er paa Kroppen og lange, sorte Handsker, især Handsker, — denne Skikkelse, idealiseret, „skabt“ til dét, Reklamen ønskede, at københavnsk Hysteropathi skulde „teleplastre“ hende til, hun staar — endnu idag — for min Erindring som Domprovstens „alle Ubegribeligheders Ubegribelighed“. Ubegribelig var mit elskede Fædrelands Kritik, Smagsdefect, snobbede Overbærenhed. Sig dog, sig! — Mister en Nordbo dog ikke altfor ofte sin mandige, kritiske Ligevægt ligeoverfor de fremmede Landes allerdecadenteste „Kunstproductioner“ af tvivlsom Ægthed og Sandhed;

men — beklappede i et stort Lands løsslupne, chimairiske Theater- og Knejpeliv, — et Land, vi ærligt elsker og beundrer?

Ohoh! — som salig „Tyrolerferdinand“ benyttede som hyppig anvendeligt Refrain, — nordiske Turister for et Par Uger kommer til f. Ex. det skønne Italien. I Venedig, i Genova, Roma, Napoli, dér har de fattige Gademusikanter en Lugte- og Sporsans som en Hønsehund, hvad Turister angaar. Og, naar „Turisten“ vejres, animeret efter Soupéren, særlig blødgjort ved Nærværelsen af hans nordiske Kvinde, Blomsten i Nord, den Uudgrundelige, den zarte, letbevægelige, saa højst romantiske — [i Syden], — *saa* er de der, Spillekanterne!

Nu, — var det ægte, *national* Musik, de leverede: en smuk Mandolin, accompagneret af en god Guitarre, *saa* kom bare frem med Lommekluden, der kan bræmse de frempiplende nordiske Taarer. Kom med „Begejstringen“, Beundringen for Almuens „medfødte Talent“. Men, — selvopgivende la'er Mandolinisten sig ledsage af en skinger Violin: Det „fylder“. Undertiden af en Harpenist, — der, i Reglen, burde ha'e været kvalt i Fødslen! — af Apollo Musagetes.

Og — saa spiller disse „Sydens elskelige Børn“ for Turisterne. Og — Turisterne, der *véd,* at Folket er saare musikalsk, synes demonstrativt „rørte“. Kabudsen gaar-rundt, Smaamønten rasler. Og — Musikanterne gaar videre, forretningsmæssigt. Stundom, — jeg véd det — med et foragteligt Grin.

Thi: *Sandheden* er, at man nutildags i Frankrig, Spanien, Italien næsten aldrig nogensinde hører *virkelig* Musik paa *nationale* Instrumenter *udenfor* Hjemmene og Consertsalene. Disse Instrumenter, — Guitarren, Mandolinen og Mandola'en, — er som skabte af „Syden“. Deres Klangfarve er, *naar de spilles godt,* vidunderlig charmerende. Og, virtuosmæssigt behandlet, kan deres Tonestyrke være phænomenal. I mine Studenteraar optraadte en fremragende Mandolinspiller i København. Han var introduceret af Rubinstein. Denne Mester optraadte som Solospiller, accompagneret *af fuldt Orkester.* Han tog det musikalske København med Storm. Hvad vi hørte i Frankrig, navnlig i Paris af „sydlandsk Musik“, var tarveligt; bedst i Kunstnerknejpen hos Mère B. paa Montmartre. I Spanien var „Folkemusiken“, f. Ex. paa en større Knejpe i Sevilla og hos Zigeunerne i „Toreador-Caféen“, en god halv Mil udenfor Byen, for saa vidt interessantere, — om end ikke skønnere, — fordi den var stærkt nationalt præget, i høj Grad paavirket af Arabernes (Maurernes) mærkelige Musik. Der var i Virkeligheden ikke Gnist af „Europa“ i denne Musik og denne Sang og denne Dans.

Sent paa Eftermiddagen holdt vi udenfor Mère B.s Restaurant paa den lille, højst ejendommelige Torveplads.

Jeg holder-af Montmartre: Jeg fornam mig stedse mindst 100 Aar borte fra Paris' Boulevarder, naar jeg vandrede déroppe. Sælgekoner

vræler endnu dér for deres Varer i den lille Æsels-Kærre. Dèr er Udsalg, — fra Kældere, Skure og gamle, forfaldne Rønner, — Udsalg af Sager, der næppe findes Mage til andre Steder i Verden: Det snurrigste Ragelse af defecte og forholdsvis hele Varer i Fajance, Ler, ja virkeligt Porcellain ,fortrinlige og morsomme Copier af Sculpturerne fra „Nôtre Dame“, oftest afskrækkende Copier af gamle, kendte Malerier og — som Regel — endnu værre originale Billeder. Kun i Spanien, — allerdybest inde, — har jeg truffet Gade-Udstillinger af Malerier, der kan kappes med Mont Mârtres. Og dog! — mellem alt dette falder Øjet stundom paa et Billede, der pludseligt holder éns Sjæl fast: „Sé, hér! — du hjærteløse Rige. Stands og sé dig for, før du i dit Hovmod ogsaa tramper paa mig. Saaledes maler et Menneske, der elsker sin Kunst, skønt den — og I — lader ham hyle af Sult.“ — En Kunstkender vilde — undertiden — kunne gøre interessante Fund paa Martyrbjerget, stundom kunne redde en fortvivlende Kunstner fra Udslettelse og Sultedød. Thi: Der findes i Nutiden ikke faa Martyrer for Kunsten, for Idealerne, paa dette Bjærg, der med sin høje, uskyldshvide Kirke „behersker“ Paris.

Jeg vandrer helst alene, naar jeg besøger Mont Mârtre. Hvem kærer sig vel om dét, der — ganske uvilkaarligt — synes *mig* saa lærerigt, saa menneskeligt-ligefrem og saa fredeligt. Den kære Gargamelle har altid været angst for „Røvere“, Stimænd og „Smaagader“. Unge Olsen er ingen Hund efter en Frokost af Druer, to Bananer, en Sardin, et hvidt, lille Brød og — en rigtig stor, tyk Karaffon guldgul, ganske fortrinlig Vouvrai! — nydt paa en snavset Gade udenfor et snavset Hus, serveret af en meget snavset, men urimelig køn, italiensk Madame. Gargamelle *har* Ret: Der maa sikkert være mange „Stimænd“ paa Bjærget. Thi, da Gendarmeriet sidst gjorde en natlig Razzia, omringede hele Kvarteret, fangede det c. 1200 stakkels-Djævle, — meldte Blade, der stundom sér dobbelt, tredobbelt, ja tidobbelt. — Det tiltalte mig baade i Fortiden og i 1925, at *dvæle* blandt Menneskene déroppe i dette, endnu saa relativt ægte, gamle Paris, at „snakke“ med dem, glad ved den spontane, næsten barnlige Aabenhjærtethed de viste mig, — akkurat som Kawkasiens fattige Nomader, Højnordens Lapper. Og, — vore egne, elskelige Smaakaarsfolk. — Kort: „*Mir* ist niemals was passiert,“ — som Grundlæggeren af det interessante Museum i Tiflis, Dr. Raddé, en Gang i Halvfemserne skrev til mig. Vi korresponderede angaaende en Excursion i Schwanetiens Højland. Han ha'de i 40 Aar berejst Kawkasuslandene, ledsaget Kejserens Sønner paa Rejsen i Østasien og Japan. (Se Tome I).

Jeg glemmer ikke dén Form af Tøven, den ædle Gargamelles hele, yndefuldt afrundede Personlighed udtrykte, da hun, ført af Unge Olsen, overskred Tærsklen til Mutter B.s i visse Krese berømte og velrenommerede Knejpe. —

„Jeg stoler — paa *dig,* kære Olsen," hviskede hun og trykkede hans saa umaadelig! stærke Arm.

Gennem Gadedøren kom man strax ind i Interieuret. Tilhøjre en lang, lav Disk med Udsalg af Cigarer og Tobak. Tilvenstre et Bord, der naaede gennem hele Stuen og næsten fyldte den. Meget lavt til Loftet. Ren Dug. Snavset Gulv. Ikke ét Menneske i Lokalet, undtagen Madame, der stod — tyk og bred og let-beskægget og moderlig af Væsen — og holdt Vagt ved Disken. — Dette hér saa ikke meget livligt eller lovende ud.

Gennem et lille Bagværelse kom man ud i „Haven". Da *jeg* ha'de sét den, forbød jeg Tante Gargamelle at visitere dén. Den var, formoder jeg, c. 25 Alen i Kvadrat. Over dén saa man den sene Eftermiddags rare, kønne Himmel. Iøvrigt var den som en Kasse, omgivet af højt, vildt-snavset Murværk. Tæt opad „Havedøren" fandtes et uskyldigt-aabenlyst og ganske utilsløret Pissoir med Afløb over Jorden i videre Omkres. — — Med godmodig Gammen mindedes jeg, at jeg i en af Athens bedre Restaurants ha'de besøgt Etablissementets „Aftrædelse". Det var et større, flisebelagt Rum med tvende *Huller i Gulvet* ved Muren ligefor Indgangen. Ved en lav *Halv*mur var denne Bekvemmelighed adskilt fra Køkkenet. Og, mens Gæsterne evacuerede Slakkerne efter Dagens, til deres Livsaanders Vedligeholdelse benyttede Forbrændingsstoffer, kunde de gladeligen høre Koteletterne brase i Naborummet! — Koteletterne var i Sandhed gode.

I denne „Have" erindrer jeg ingen Blomst. Derimod et rigtigt Tremmelysthus ligeoverfor Pissoiret. Et rasende Misfoster af en Slyngplante ha'de forsøgt at klatre op ad disse frønnende Tremmer. Men ha'de forlængst opgi'et Ulejligheden.

Og inde i dette Lysthus sad en ung Mand. Han spiste haardkogte Æg og grøn Salat og Brød. Han var meget langhaaret, meget bleg, meget maver. Nu og da holdt han op med at tygge, stemmede den lange, skægløse Hage fast imod Haandfladerne med Albuerne hvilende paa den — aldeles rene! — Dug. Jeg tror, at han følte sig begloet. Thi — pludselig — rakte han en lang, slemt-belagt Tunge decorativt ud af Munden, holdt den i mange Secunder ude. Og fortsatte saa omsider sit stakkels Maaltid.

Jeg listede-ud. Bad Unge Olsen komme-ud og sé „Haven" og Manden.

„Hvorfor gør han — saadan, med Tungen?" sa'e jeg.

„Kan du ikke begrive *dét!*" hviskede Olsen belærende. „Han agerer „Chimairen" oppe paa Nôtre Dame. Dét er da klart nok! Dét er — en Kunstner, forstaar du, Onkel Barbarossa. Han *er* p. t.: En Digter, der drømmer, at han ligger-paa-Landet."

„Mon?"

„Ja, — du kan jo spørge dig for."

Jeg spurgte. Og — ganske rigtigt:

„Monsieur — dèrude, er den almenkendte og yderst lovende Romanforfatter, N. N. Han er Medarbejder i vort Søndagsblad „Fillette“ og har netop digtet en henrivende Historie om „Zigeunerskens ædle Opoffrelse for sin Elskede“, en Prins, mon Dieu! — Et elskeligt Friluftsmenneske! Af Medlidenhed med Dyrene lever han næsten udelukkende“ — —

— — „af haardkogte Æg?“ —

— — „Ja; — og Salat.“

„Dét var som Fa'n!“ udbrød jeg paa Dansk.

„Oui, Monsieur,“ sa'e Mutter B. paa Fransk — bifaldende, hen i Vejret.

Imidlertid blev vor Soupér serveret: Paa den skinnende rene Dug fyldtes vort lille Separatbord efterhaanden med det fortræffeligste Maaltid! Vinen var upaaklagelig. Vi savnede kun — Stamgæsterne.

Saa, — ganske pludseligt, — fyldtes Rummet mèd glade, livligt discuterende Gæster, Herrer og Damer. De var alle ganske borgerligt klædt. Syntes væsentligst at tilhøre Middelstanden. Den eneste Repræsentant for det qvasi-kunstneriske var Manden i Haven; men han viste sig ikke i denne Skare. Der blev saa overfyldt, at jeg fandt Anledning til at tilbyde en père noble, ledsaget af Datter og Svigersøn, Plads ved vort lille Bord. Vi ha'de jo allerede endt vort Maaltid. Snart var det Hele ét Kaos af Liv og Lystighed — under ufatteligt ringe Konsum af Vin.

Nu og da rejste to, borgerligt velklædte Mænd sig ved Bordenden og spillede: Guitar og Mandolin. Denne Musik var ikke — for Kendere — imponerende. Men, den var correct, musikalsk, — „god nok“. Og, — den „passede“ til Interieuret og Stemningen.

Ude fra Torvet kom atter og atter Folk ind, Kunder til Tobaksforretningen. Men, — hver eneste af disse „Udenforstaaende“ blev modta'et med et enstemmigt Raab fra hele Selskabet:

„Chapeau! — Chapeau!“

Meningen hérmed var, at Tobakskunderne skulde ta'e Hatten af, naar de entrede dette Elysium. Pudsigt og lattervækkende var det at iagtta'e de Ulykkeliges Ansigter, deres Holdning til dette Commandobrøl. De fleste gloede forvirret paa Selskabet. Og omsider blottede de Ho'det. Enkelte tøvede, indignerede. Men, — tilsidst ga'e de Køb, lidt skævt smilende.

Saa gik da denne Aften under de elskværdigste, „gemytligste“, næsten hjemlige Former. — En Udlænding udbragte en beaandet Skaal for det herlige, stolte Frankrig og for Franskmændene.

„Var dét — godt Fransk?“ spurgte jeg min Sidekammerat, en ældre Advokat med Familie.

„Ja,“ sa'e han med et overbærende Smil. „Jeg beundrer den sikkre Forstaaelse, den ærede Taler har af vort Folk og vor hele Situation under og efter denne forbandede Krig. Kun dette: Han kaldte vort Folk spiritueust. Men, — han mente — sikkert! — spirituelt.“

„Utvivlsomt!“ sa'e Olsen.

Orleans-Biarritz; en hastig Drøm, trods en lang Rejse gennem delvist tyndt befolkede Egne; fra Bordeaux til Atlanterhavet store Strækninger af sandede, fattige Landskaber, udstrakt Naaleskov, ganske ensformige Vu'er.

Men, — fra Orleans med Sidebanen til *Chinon, dér* møder Øjet igen Frankrigs frodige Jord.

Chinon, Mâitre François Rabelais By, „Pigen fra Orleans“ Mindeby, fæstner sig i Erindringen: En ældgammel, aldeles sydlandsk By. Paa begge Sider af den store Flod breder grønklædte Højder sig — bort i det Ubekendte, — bort til Richelieus uhyre Château, hvor kun Parken og Stenene er tilbage: „Hans Misundere brændte det,“ paastod Folkene i Chinon. Paa Klippen over Byen: Ruinerne af en Borg, bygget i tre forskellige Tidsaldre; den første i den tidlige Middelalder. Ruinerne! — Ja, Ruinerne begynder *alvorligt* i denne Del af Frankrig. Og — de fortsættes gennem hele Spanien, gennem hele Italien. Ruiner, Ruiner, Ruiner! Og, naar man en Dag staar i Pæstums Tempelruiner i Syditalien, beediger man, at *nu vil* man ikke af egen Villie *sé* én Ruin mere! —

Chinon er mere end en Messe værd. Den lille snavsede By ejer Mængder af middelalderlige Bygninger; Mængder af historiske Minder. Nede ved Floden troner Mâitre François Rabelais i henved overmenneskelig Broncestatue. Dette Menneske, født 1483 (muligt c. 1495), var Læge, Munk, Præst, Forfatter af de mest løssluppent-sarkastiske Angrebsskrifter mod Munkevæsenet og Sorbonnen i Paris. *Han* var „inde i Tingene“, in media rerum. Elsket af alle, der nøjere kendte ham, især af hans Sognebørn, beskyttet af Frankrigs højest dannede, frisindede *Stor*prælater, undgik *han* — med Nød og næppe — at blive radbrækket, brændt, stejlet af Munkeskab og Sorbonne-Lærde; — mens endog en Menneskealder efter ham den berygtede Hysterica, Soeur Jeanne des Anges, Priorinden i Nonneklostret i Loudun, ét af Kvindehistoriens modbydeligste og abnormt-liderligste, „fremragende“ Individer, med Assistance af Richelieus' Kreatur, Jean Martin de Laubardemont, — hans Navn være forbandet! — fik den højt dannede, skønne, af Kvinderne forgudede Prælat, Grandier, først pint (Gennemmejsling af Laarbenene) og dérpaa — mod Tidens Sædvane — *levende* brændt, fordi han ha'de afslaaet at være Jeannes „Skriftefa'r“. Han

blev derfor udpeget af denne Megære som den eneste Skyldige i, at hele Klostrets Kvindebesætning væltede sig i „Djævlebesættelse“ sammen med Priorinden. — „Det var et beklageligt Syn,“ siger Datiden, „at se disse Ulykkelige løbe Dag og Nat — som Hunner i Brunst — op og ned ad Havegangene, mens de med høje Skrig kaldte paa dén Mand, hvis Billede fascinerede dem“, men — „som ingen af dem nogensinde ha'de sét“. (Sé: Bourneville's „Bibliothèque diabolique“). — Jeg tvinges til at male kortelig dette Bagtæppe. Den 18. August 1634, „à cinq heures du matin“, martrede Commissionen, præsideret af Laubardemont, den uskyldige Prælat til døde. Men, *endnu tidligere,* i det 16de Aarhundrede, levede og virkede Rabelais. Han døde i Paris 1553.

Paa en saadan historisk-social Baggrund er Munken, Lægen, senere Præsten (le curée), Digteren og — navnlig — Mennesket François Rabelais, én i Europas Literaturhistorie enestaaende *Helteskikkelse.* Hans Mod var næsten ufatteligt. Trods de mægtigste, højest dannede Gejstliges Beskyttelse maatte han flere Gange forlade Landet:

„Jeg elsker Varme,“ siger han et Sted. „Men — Stegehéde li'er ikke jeg.“

Hans Spot over Jesuiterne, over Sorbonnen, over Retsvæsnet (Procuratorerne!), over Papismen, er saa knusende, at man vilde anse ham for grum, om ikke han udtrykte denne Spot i en Stil, en Jargon, saa kaad, ja — næsten uskyldig-kaad, i et Sprog saa rivende, rasende-svinagtig vittigt, saa gadedrengeagtigt-fingeret-alvorsfuldt, men tillige saa ærligt, ja, saa — paa Bunden — dybt alvorligt, at man gribes, at man studser i Beundring over dette Menneskes ufattelige Mod, hans luende Kærlighed til det menige Folk, de „fattige i Aanden“. Men, — i fornem Sjælskyskhed skjuler han sig bag sine enorme, drengeagtige Plumpheder, sine grandios-lascive Morsomheder: „Jeg skriver dette for at more og underholde — mine stakkels Patienter,“ sa'e han.

Men, — den dybe, dybe *Alvor* i denne Skribents Production, ret besét saa „renlivet“, trods hans haarrejsende Stil, denne Alvor blev af Datidens Bedste anerkendt. Og, — af Frankrigs aandeligt modne Mænd indtil Dato. Mester François *var* Molières Befrugter. Muligt — gennem Molière — Ludvig Holbergs. I vore Bedsteforældres Tid tog mangen Gang en Dansker „Holbergs Komoedier“ med, naar han skulde til Udlandet. Og endnu den Dag i Dag rejser den cultiverede Franskmand ofte nok med en Miniaturudgave af Rabelais i Tasken.

Og, saa stod vi en klar Sommeraften dèr, i Chinon, udforskende den lille Bys store, kostelige Monument over Mâitre François, Bysbarnet.

Stor og glad, — „gemytlig“ vilde Tyskerne sige, — sidder han dèr paa sin Sokkel, spejdende ud over det brede, fortiden delvist udtørrede Flodleje. Jeg har aldrig paa Muséerne (Orleans, Chinon etc.) fun-

det noget Billede af Rabelais som yngre Mand. Dog, — jeg kan godt forestille mig, at han — i sine lykkeligste Dage — har sét saaledes ud.

Han levede — som en Mand, en god, og et Menneske, et godt: Han avlede i Gammen en Søn. Men, — hans elskede Dreng døde to Aar gammel. Rabelais var ugift. Jean de Boysonné, Professor ved Universitetet i Toulouse, omtaler i sine Digte dette Barn, Théodule Rabelais:

„Lyon er hans Fødested, Rabelais er hans Fader. Hvem, der ikke kender disse tvende, kender ikke det Bedste i Verden."

Oh! — Dagen derpaa; Dagen derpaa! Saa gennemsøgte jeg det endnu bevarede „Rabelais Hus", hans „Museum".

Og — omsider fandt jeg et Billede af Mâitre François som gammel Mand: Et Oldingeaasyn, magert, pløjet af dybe, utallige Rynker, — disse Furer, hvormed Livets ubarmhjærtige Plovjærn dog tilsidst mærker sin Mand, at han kan dø uden Sorrig, uden Vok og Ve, fordi hans Time er inde. — *Hvorfor* blev *han* saa „maver", saa dybt-alvorlig, næsten bekymret af Aasyn? — Hvilken sjælelig Tragoedie har vel hærjet *ham,* før hans Physis fjærnede sig *saa* ufattelig langt fra Manden paa Soklen — dèrnede ved Floden? — Og, — *han* døde dog elsket af alle, fattige og rige, i *sin diocèse,* sit Sogn. Hvormange af os dør saaledes? — Sig!: Hvilken *Mand* formaar at krepere i Danskernes Land, *i Sandhed:* „Elsket og agtet". Af — alle de Andre?

Du kære Himmel! — Ha'de jeg ikke i min dybe Ærbødighed forudset, at du vilde ha'e befalet et Par Underengle at blæse mig en afvisende Himmel-March, saafremt jeg ha'de i min Aftenbøn bedt dig om at la'e dit rasende Lyn slaa-ned i dét, pompøst benævnte „Hôtel", over hvis Tærskel jeg paa denne Rejse til Biarritz — med en ridderlig Pirouette — en vis, sen Aftentime ha'de indført vor kære Gargamelle, — saa vilde jeg ha'e bønfaldet dig, overhængt dig. Jeg turde ikke ulejlige Himlen. Men, — jeg vil aldrig mere gensé disse Localiteter, tilhørende en lille, ægte-fransk By.

Jeg genkalder i min Erindring dette Morgenmaaltid i Etablissementets „Salon": Denne „tynde" Chocolade, dette slette Brød, befamlet og serveret af talrige Hænder, snavsede, snottet-fugtige, dette ferske, vidunder-harske Smør. Paa Gulvet: Gamle Papirstumper, smaa, grumsede „Papillotter", lidt afredt Haar hist og her. I Luften: Stram Fært af Katte, af Høns, af Mennesker — utvivlsomt gode og brave Rettroende! men næppe „vaskede til Nedringning". Udsigt: En lille. snæver Gaard. I Stuens umiddelbare Nærhed flagrede Døren til et Tønde-Locum af dén Art, der fylder et Friluftsmenneske med vild Længsel efter, i Flyvemaskine at begi'e sig til Schweiz for at løse-Buxer paa Toppen af Mont Blanc! Og, — tæt opad denne „Aftræ-

delse“: Husets Køkken og Bageri, hvor i Øjeblikket den fede, morgenfro, hvidhuede Kok — ganske uden Hensyn til vore Andres Trosbekendelse! — rendte-rundt som et nyligt indfanget Egern i et Bur, mens han kneb en helt køn, men meget grimt fnisende Medtjenerinde i Bagen, — uophørligen!

Unge Olsen traadte-ind, mens jeg sad dèr.

„G'maaren,“ hilste jeg. „Men, — du skal ikke drikke din Morgendrik hér: Du er — endnu — for ung og uerfaren. Og Tante Gargamelle — absolut ikke! — Jeg har bedt Madame om at servere for Jer oppe paa Værelset.“

„Hér ser ellers — Pokkers originalt og — hm! — folkeligt ud,“ mælede Olsen og fjærnede med et „Paradis-Nips“ to Papillotter ind under det snavsede, nøgne Kaffebord.

Næste Dags Aften var vi i Biårritz.

Et berømt Badested. Europas og Amerikas Rigdom breder sig paa denne Kystenklave, lille, beskyttet af et Par smaa Klipper. Mod dem brydes Atlanterhavets skønne, brede, sukkende og susende Dønninger, før de i lange, blidt-glidende „Wellenschlag“, som Tyskerne kalder det, præsenterer sig paa den brede, faste, hvidgraa Badestrand: „S'il vous plait“ —

Sig! er jeg en Forbandet? — en Forhexet? — Har en Splint af et smadret, et knust „Troldspejl“ ridset mig i mit Øje, saa det ikke kan sé som alle de andres, de brave Borgeres? — Naar en slig „Natur“ først er udnyttet, mercantilt exploiteret, af Menneskene, naar den er capret af det pengestærke Verdens-Borgerskab, er vorden Rigdoms og Flirts og dum Forfængeligheds „Fluepapir“, — saa udslukkes *min* Trang til at elske, at beundre, at frydes over denne Natur, som Menneskemyldret synes mig at vanhellige.

Nøje mindes jeg fra Biårritz: En død, meget stor, ganske hvid-raaden Rotte, der laa og strandvaskede mod det hvide Sand. Dens sorte, fremstaaende Øjne stirrede endnu. Dens væmmelige Gab stod aabent som en hvislende Giftslanges. Dens Tænder var ubegribeligt store, gule, hæslige! —

„Hvis saadan en giftig Djævel ha'de bidt en af disse Millonærarvinger i Lilletaaen under Badningen, — kunde han saa dø af det?“

Det var Unge Olsen, der spurgte. — Og jeg svarede:

„Ja, let! — Rotten er det ondeste Dyr paa Jorden. Og — det modigste: Naar dén er sulten, æder den gerne sine egne Venner. Og, naar den angribes og ikke kan undfly, har jeg sét den hvæsende forsvare sig til det sidste mod en kæmpestor Jagthund. — Mange, altfor mange Mennesker ligner — omsider — Rotten. Deres „Bid“ er giftigt som Rottens. Ikke faa af mine Venner og Kendinge blev bidt og — døde, efterhaanden, a' det.“

„Fa'n heller!“ sa'e Olsen.

„Parole d'honneur!" sa'e jeg.

— „Det er uhyggeligt dét, I siger", sa'e Gargamelle og saa sørgmodig ud af sine Kvieøjne.

Jeg ha'de troet, at de saa stærkt opreklamerede Pyrenæer var mægtigere, pompeusere. De Landskaber, der fra Taget kan oversés, er „hyggeligere", mere idylliske, end det barskt-klingende Ord: Pyrenæerne, lader formode. Dog, — Rejsen er skøn. Og den ender i én af Europas skønneste Kystbyer: St. Sebastian.

Sct. Sebastian er én af Spaniens berømteste Martyrer. Han var saa ærlig at vedkende sig en vis Meningsforskellighed angaaende dé, i *hans* Tidsalder „højeste Ting", en Afvigelse fra de Toneangivendes Opfattelse. De kære Medborgere bandt ham dérfor i en Fart til en Korkegestamme og skød tilmaals efter hans ædle Legeme. Det var Pile, de brugte dén Gang. Og, — at dømme efter de talrige Malerier paa Muséerne i Spanien, maa Borgerskabet ha'e skudt meget slet. Thi paa en Del af disse Billeder har den Ulykkelige faaet — stadigt levende — *saa* mange Pile i Kroppen, at han minder om en Pindso. Endnu ét: Paa flere af de ældre Malerier *fremstilles han smilende, næsten leende.* — ?? — — —

I mine Knøseaar rugede en Sommer et Taarnfalkepar i det høje, smukke Kirketaarn i Skelby, hvor min Far var Præst. Denne Falk er en prægtig Flyver, en vild og modig Røver. Naar den styrtede sig — som en Pil! — ud i Solskinnet, bort over Markerne efter Bytte, saa *lo den,* altid: Dens saccaderede Skrig lød som en Latter, en spottende. Jeg beundrede denne Fugl.

Men en Dag angav Borgersamfundet den som et grumt Skadedyr: „Den ta'er vore ganske smaa Kyllinger. Det er *dén,* der jager og — langsomt — sønderriver *dine* Agerhønsekyllinger og — déroppe — udstykker dem til sine Unger." Saa pegede de, bagud, med Tommeltotten — op mod Taarnlugen, fugtige i Mundvigene af Indignation. „Og — saa holder den Satan listelig til i Guds Hus, s'gu, — hvor ingen har Lov at forfølge den. Dér ka' dén sidde og — grine a' os alle sammen."

Højædel, ridderlig, tog jeg Parti for de værgeløse Smaa. Og, — en Dag, li'som min ærværdige Far ha'de forladt Templet og med lange Skridt omsider forsvandt i Præstegaarden, tog jeg „Anstand" paa Marken udenfor Kirkegærdet. Ud fôr Falken, „leende". Og styrtede i næste Nu ned paa Kirkegaarden mellem Gravene.

Aldrig glemmer jeg denne Dag! Falken var ikke død: Jeg kunde fremdeles høre den „le". Jeg *maatte* gøre en Ende paa dens Liv. Og, med min Hund i Hælene, sprang jeg over Gærdet ind mellem Gravene: „Apport!"

Dér sad Falken i Sandet, huggende modigt om sig med det hvasse Næb og de lynsnare, skarpe Kløer. Og, — dér stod denne store, stærke Hund, ængsteligt knurrende, savlende med optrukken Læbe, saa de store Rovtænder sprang-frem. Og — Falken fortsatte sin „Latter“; — uhyggeligt.

Saa maatte *jeg slaa* den ihjæl. — Jeg har fældet meget Vildt. Men, — aldrig glemmer jeg denne skønne, vildt-modige Flyvers Blik — mod mig — og den anden Køter, — dens til Døden spottende „Latter“. — Aldrig har jeg siden ta'et Livet af en Falk. — Vi skal alle leve. Helst dé, der fortjener det.

Hvorfor lo den tapre Sebastian i Døden? —

Næppe af *ganske* samme Instinkt som Falken. Men, — *hvorfor?* Sig det, hvo der kan.

Hans By er rig, fuld af Ynde: Ved den brede Bugt trives et muntert *Folke*-Liv. Et Par stolte, sorte Klipper modta'er Atlanterhavets brede Dønninger, før de skummende, dog kærtegnende, ruller-op over den brede, næsten hvide Strand, hvor Fattige og Rige modta'er dem, leende, med udbredte Arme, solbrunede, dansende Kroppe.

Tager man med Traadbanen op paa Monte Urgull med sin Elskede, kan man dèr drikke sin gule Vin, hvilende i Køling, mens Underverdenen gløder i 40 C°. I et henrivende Rundskue breder sig Atlanterhavet, Golfen, Byen, de fjærne Pyrenæer for ens Øje. Ogsaa „Folket“, fattige Folk, træffer man paa Monte Urgull

Sct. Sebastian synes rigere end de fleste andre Byer i Spanien. Der er brede, smukke, venlige Gader, skønne, rige Menneskeboliger. Ogsaa denne By er, som Biârritz, en „Turistby“. Men, — dens „Ansigt“ er et andet, et folkeligere, et gladere. Kongen, paastod man, elsker denne skønne By og besøger den ofte.

Men, — Sct. Sebastian *er* ikke „Spanien“. Den By kunde ligesaa godt ligge ethvert andet Sted i den civiliserede Verden.

Paa Grund af Unge Olsens omfattende Studier af Folketyper, disse Typers Manerer, — der ofte er ubehagelige, — deres Beklædning etc., etc., blev det besluttet, at vi vilde afsøge Hispania *paa 3die Klasse* Jærnbane med lejlighedsvis Afstikker med Muldyrbefordring.

Det er herligt at bringe Ofre for Videnskab og Kunst. Og — uden at føle mig som Martyr — tør jeg paastaa, at jeg har bragt flere end de fleste andre af Æskulaps Sønner i dette Land. Det er endvidere indrømmet, at vil man sé og lære noget angaaende et stort, fremmed Lands *Almue,* dets menige Befolkning, saa sker det ikke ved at fare med Luxustog, Nat som Dag, fra det ene første Classes By-Hôtel til det andet. Vi blev hurtigt enige om denne 3die Rangs-Rejsemaade, næsten stedse ved Dag, saaledes, at vi kunde *sé* Landskaberne. Men,

— *i Dameselskab* er en saa lang Rejse *i Spanien* absolut en Prøvelse, en Prøve paa de rejsendes Energi, Helbredstilstand og stabile gode Humeur. Læg nu hértil, at Landet just var hjemsøgt af en klimatisk Begivenhed i en langvarig og enestaaende „Varmebølge“, der bragte selv de Indfødte til at gispe, og — vort Togt blev mindeværdigt.

Man køber i et amerikansk-engelsk Bureau i Paris combineret Billet til hele Rejsens Hovedrouter. Det meddeles, at III Cl. kan benyttes overalt o. s. v. Men, — naar man saa *er* i Ilden, opdager man pludseligt, at denne Fattigmandstransport kun — paa diverse Linier — finder Sted, „naar der er Plads“ paa III Cl. Det synes nemlig et ukendt Hensyn til „Proletariatet“ *at koble en Vaggon til,* naar den eneste III Cl.'s Vogn er *saa* overfyldt, at de Rejsende sidder paa Gulvet, paa deres Bagage i Coupé-Gangen, paa hinandens Skød, at stubskæggede, philosophiske Oldinge i Timevis maa staa op o. s. v. Og, — alt i en Hede, der f .Ex. i Cordoba steg til c. 49 C°. Endvidere: Man ønsker et Persontog, et Iltog. Og — atter og atter — anviser Stationspersonalet, med fortræffelig Høflighed og „grandeza“, — et „Bumletog“. Hvorfor? — Hvem kan ane dét! —

Dog, — dén Følelse af Beskæmmelse, der bemægtiger sig én ved slig nonchalant Behandling, har mange Mennesker godt af at opleve: Der *er* et Svælg, et uhyre, mellem Fattige og Rige i adskillige herlige Lande udenfor Scandinavien. Og, — det er ikke til nogen Skade, *nu* og da, personlig at skue-ned i dette Svælg.

„Bumletoget“ viste sig at være 7—8 Timer om at naa fra Sct. Sebastian til Burgos. Unge Olsen ha'de, — som sædvanligt trods al Aftale og forstandig Rejseplan, — fra Paris introduceret sig med en Kæmpe-Haandbagage, en uhyre Koffert, flere Centimeter længere end tilladt. Dette Uhyre, hidtil Genstand for hans Rejsefællers Indignation og Forbandelser, blev paa denne Tur indviet som Siddeplads og ta'et — foreløbigt — til Naade. Men, — da enhver Kvadratlomme var udnyttet i dette Helvede af en Coupée, maatte vi anbringe os paa Kofferten i Gangen til „Toilettet“, — et Sted, der paa III Classe i Reglen i Spanien trodser enhver Pornographi. Denne snævre Passage fyldtes desuden af Viatores, staaende, siddende — orientalsk — paa det snavsede Gulv, hængende ud ad Vinduet o. s. v. Med korte Mellemrum forceredes Adgangen til dette „Toilette“ af — altid høflige, elskværdige Indfødte, Mænd, Kvinder og Børn. Paafaldende hyppigt gled venligt smilende Prælater og Munke gennem denne Sti af et Rum. Længe, længe forblev de arme Passagerer dérinde, i dette Locale, som selv Fandens Oldemor i Scandinavien vilde ha'e refuseret: Det var *et Hvilested* for de „staaende“ Passagerer.

Det faldt, som sagt, paa denne lange Rejse ikke Administrationen ind at koble en Vaggon til Toget. Ingenlunde! — Dérimod forøgedes Trængslen med to sværtbevæbnede Gendarmer med baade kort- og

langtskydende Vaaben samt mangekantede, sorte Voxdugs-Hatte. Disse ganske elskværdige, arme Djævle skulde være parate til i Fødslen at kvæle enhver Revolte i og udenfor dette Helvede, ethvert Symptom paa „indre Uroligheder". Dog, — „Pøblen", der talte mange interessante, ægte spanske Folketyper og ikke faa kultiverede, men rasende fattige Borgere og Gejstlige, fandt sig i alt. Mødrene skiftede-Ble paa deres Spædbørn under de Medrejsendes Beundring for disse Uskyldiges Ernæringstilstand. En lidt for stor Dreng lod sit Vand — i rolig Eftertænksomhed — ned over sin halvvoxne Søsters nyvaskede Kjole. Med et Smil vred hun-af med sine Hænder, glattede-ud, og fordybede dérpaa Fingrene i Madposen. De kom frem med en ottearmet Blæksprutte — og en Drueklase! Og — efter almindelig Skik i Spanien — bød hun, kønt smilende, Varerne rundt til sine Medrejsende, før Familien blev affodret.*) Oh, sancta simplicitas! —

Vi ha'de senere god Lejlighed til at iagtta'e det jævne, spanske *Folk*. Jeg fandt det meget tiltalende: Alvorligere end det franske og — især — italienske, ærligt og retskaffent, naturligt-høfligt, ja „ridderligt" i Opførsel overfor Damer, uden at være sledsk eller krybende. Under en senere, uhyre udmattende Dagsrejse forlod f. Ex. en ældre, ludfattig, usselklædt Landarbejder sin Plads. Med en elegant Armbevægelse tilbød han den til vor kvindelige Medrejsende. Og, da jeg bad ham „gøre mig den Ære" at modta'e en ubetydelig Gave, afslog han med et stolt Kast med sit gamle, alvorlige, skægstubbede Ho'de. Kun en Cigar var det muligt at faa ham til at modta'e.

De politisk-sociale Forhold i Spanien syntes — som i Italien — ret spændte. Krigen mod Abd el Krim var ikke populair. Atter og atter mødte vi — navnlig længere mod Syd og langs Østkysten Soldatertransporter. De arme Udkommanderede, ganske unge Mennesker, mange næsten Drenge, saâ ikke begejstrede ud. Endnu mindre de kære Venner og Slægtninge, der stod paa Stationerne og tog Afsked: Graad og Kys og Tænders Gnidsel. Der reklameredes med god Behandling i Marokko, god Mad i Marokko, skønt kammeratligt Forhold mellem Officerer og Menige i Marokko. Men, — talte man med en kultiveret Mand, der — efter lang Tids Ophold dèr — var hjempermitteret paa en kort Orlov, saa slukkedes Rosenskæret over disse Reklamer. En dannet, fædrelandskærlig, ældre Underofficer fortalte med stille Alvor, uden Spor af Indignation eller overdreven Beklagelse, hvor store Lidelser Klimatet bragte over Tropperne; hvor umuligt det ofte var at skaffe sund og tilstrækkelig Føde; og — hvilken grum Skæbne, der ventede de Ulykkelige, som Kabylerne tog til Fange:

„Kan de ikke skaffe Penge, Penge, og atter Penge," sa'e han, „mishandles de Fangne, mest ved Udsultning i Fangelejrene. Saafremt ikke

*) Det ansés dog — under sædvanlige Forhold — ikke for velopdragent at *modta'e* disse Tilbud.

Kvinderne nu og da bragte dem Føde, Brød, vilde Dødelighedsprocenten være endnu frygteligere, end den er."

„Skal Señor derover — igen?" spurgte Unge Olsen.

„Ja," sa'e den anden alvorlig, „jeg *skulde* — igen. Men, jeg *skal* ikke. For — jeg vil hellere skyde mig."

Han sa'e det, 24 Aar gammel, med en Oldings Ro. Og tændte en af Regeringens billige og ildelugtende Cigaretter.

— — „Synd med Jer," mumlede Olsen og saa-ud som et hornet Faar, der skal lære at gaa paa Slapline.

Man følte sig overalt skarpt iagttaget, hemmelig bevogtet. Frygten for „Kommunister", Spioner, Attentatmænd sporedes — hér som i Italien. Ved Hovedstationerne fremtrén, da Natten faldt paa, en ny „Type", der glædede Olsen meget: Den bevæbnede ældre Visitator, der, med ivrigt dirrende Overskæg og Karabinens Ildrør anbragt, dødsforagtende, med Mundingen helt oppe mod Armhulen, nidkært undersøgte Puffer og Vognstel for mulige „blinde Passager", Smuglere, Attentatmænd o. s. v. Den „bedste" Type traf vi paa Vejen til Madrid: en kort, meget tyk, uhyre skeløjet Gubbe i stadig, forpustet Søgen. Han lignede ganske dén bevæbnede Papmaché-Skovfoged, der i min Ungdom fandtes overalt i Skovegnene, en rigtig Vildtysker med Fjer i Hatten og et uhyre stort Overskæg, en truende Mine og en umaadelig Vom, omgjordet af en bred Buggjord. Hans Mave benyttedes til Tobaks-Udkrads, og han kunde af den Grund skilles-ad ved Bæltestedet. Dog, — den af Mørket opdukkende Nattevagt saâ ikke saa simili-blodtørstig ud, — han søgte med stor Grundighed.

„Finder han Nogen," sa'e de i Coupéen, „skyder han strax. For dét har han Lov til — for Fædrelandets Skyld. Madonna bevare os alle!"

Den gæve Kriger saâ ganske vist ubehagelig ud; dog — med et lille Anstrøg af „bluff".

I Coupéen ha'de Olsen fanget to „Typer": en ganske ung, halvnøgen, elendigt mager, dansk Matros, og en enøjet, uhyre sledsk-paatrængende Proletar-Kastilianer, der stank af Hvidløg og Snavs og Alderdomssvaghed. Danskeren ha'de vandret „paa Valsen" i flere Maaneder. Han begyndte i Lissabon, hvor han forlod Skibet. Han hadede Spaniolerne og Consulerne, som han overalt maatte hjemsøge for ikke at dø af Sult. Dog, — den sidst „pumpede" ha'de gi'et ham 47 Pesetas. Knægten var sulten, saa-ud som en sund Mand og var uhyre snakkesalig: *Han* slipper nok gennem Trængslerne og hjem til Randers. Den gamle Kastilianer var en ganske uhyggelig Skabning, der meddelte Olsen sin Indmads dybeste Hemmeligheder, grinende, savlende, tiggende. Én Gang at besvare *hans* Tiltale, var ensbetydende med, at ha'e ham hængende paa sig som en Burre til Pinds Ende.

Denne Unge Olsens Fraterniseren med disse stakkels Rejsekammerater viste sig ret ubehagelig i sine Følger. Jeg advarede ham:

„Ta'e dig iagt, min gode Olsen," formanede jeg. „Du paadrager dig bl. a. det talrige hemmelige Politis Opmærksomhed og Mistanke: Du *er* for velklædt. Ser *altfor* begavet ud! altfor aandfuld! til *ikke* at bli'e opsigtvækkende, naar du broderligt og interesseret indlader dig med „Typer" som din kære Matros og denne Røverfigur."

Olsen lo misbilligende. Men, — paa hele Rejsen til Middelhavskysten følte jeg os hemmeligt udspionerede. Blandt andet, jeg véd det, Gaaden: *hvorfor* rejser disse tilsyneladende velstillede Fremmede sammen med Almuen? — denne Gaade *for en Spanier af Administrationsklassen* kunde let ha'e kostet os mange Ubehageligheder. Jeg fejlede ikke:

En sen Aften i Sevilla sad en kendt, ældre Professor fra Byens Læreanstalt, en ung, forhenværende Officer ved den tydske Armé og brave Olsen ved en Bouteille Diamante i en elegant Caféе. Pludseligt blev den spanske Gentleman kaldt ud i Forhallen. Nogen Tid efter vendte han tilbage. Han var bleg, irriteret:

„Mine Herrer," sa'e han. „Jeg maa meddele Dem, at Gendarmeriet ha'de omringet Huset, da jeg traadte ud. Det var Dem, Hr. Olsen, det gjaldt. De kan rose Dem af, at selve Sevillas øverste Politimyndighed var Ordfører. Man har længe iagttaget Dem, mistænkt for Communisme, Spioneri etc. Men, — det er lykkedes mig som alménkendt hér, at slaa denne Mistanke ned; jeg haaber ogsaa for Fremtiden."

Dog, — den elskværdige, tyske Officer maatte dog være meget mere „mistænkelig"? — Næh, — *han* indlod sig ikke med „Pøblen".

Ved klar Dag, under en blegblaa, skyfri Himmel, luntede vi gennem det delvis ganske vildt-nøgne Bjærgland, langsomt afsted mellem høje, stejle, gule Fjældvægge, der kastede den tøre Hede tilbage fra de solglittrende Stenmasser — ind mod dette Menneskebur, hvor vi holdt Humeuret oppe ved læskende Druer, Melon og Vin. Glem *aldrig* at medføre *denne* Bagage, naar du rejser i det skønne Spanien!

Nu og da aabner sig en vældig Udsigt over Landskaber med fattige Spor af Menneskeboliger, graagrønne Oliventræer, sparsomme Vinmarker og hist og her et Par lave Palmer, rejsende sig over den næsten mørkrøde Jord. Og hyppigere og hyppigere løfter Ruiner, Borgruiner og Taarne fra Maurertiden sig højt paa Aasene. Det er hér Ruinerne begynder, for at fortsætte deres vældige Raab mod Himlen om en rig og skøn og blodig Kultur, der gik tilgrunde, — som alt andet Stort omsider styrtede i Afgrunden, naar den, degenererende, ha'de naaet sit Højdepunkt. Ruinerne fortsætter deres triste Herredømme over Sindet, — gennem Cordoba til Sevilla, til Granada, til Alicante — og langt, langt videre! De fortsættes gennem Frankrig til Italien, den liguriske Kyst til Roma, over Napoli til Amalfi, videre, videre! — Oppe i Bjærgene ved Scala, i Ravello, langs hele Kysten mod Syd, over Tem-

pelruinerne i Pæstum til Sicilien: Ruiner, Ruiner, Ruiner! Fra Normannernes, fra Arabernes, fra Grækernes, fra Romas egen Kæmpetid. De drog — vore Forfædre — æventyrlystne, magtsyge, vilde, gale, kloge mellem hinanden, gennem de fagreste Riger paa Jorden, bed sig fast, satte deres Stempel paa Landet, paa Befolkningerne; degenererede i Yppighed. Og — slap Taget. Enhver *Fremmed-Invasion,* siger Kulturhistorien, *skal* tilsidst gaa under. Det staar skrevet med dybe, mørke Bogstaver paa Menneskeslægtens hemmelighedsfulde Runestene. Men, — Folkeslag og Fyrster ha'de hidtil ingen Drift, ingen Sans, ingen Tid til at raade Runer. Se hér: *Klodens Forbandelse!*

Ved Midnats Tid, i Mulm og Mørke, naaede vi endelig *Burgos* og tog-ind paa den lille Bys bedste Hôtel. Omsider sad vi vaskede, vel bespiste, gennemtrukne af en trøsterig, herlig Vin, af Oliven, mægtige Druer, af Eftersmagen af stuvede Blæksprutter og andre Mærkværdigheder, — omsider sad vi, lidt matte dog efter denne Rejse, ved Cigaren og en lille, yndefuld, spansk Liqueur.

Saa samlede jeg ved en Inspiration fra Himlen alt mit Mod. Jeg løftede mit Ørneøje mod Unge Olsen, Rige O., Mesteren for det berømte Fabeldyr, med hvilket hans vældige, kunstneriske Intuition ha'de sat Ild i Enden paa Danmarks Pernille; jeg talede og sagde:

„Ta' Skæget a', Olsen; du er — nu kendt! Din Folklore skal fra i Nat helst være *forbi!* Til Madrid *maa* du gi'e II Classe og Kurértog. Hvis ikke, maa vi ihvertfald sende Tante Gargamelle hjem. Sé paa hende! Sé paa Garga'! Sé paa Ga'! — Et Skønhedens, Godhedens, Taalmodighedens fyldige Tempel — lige ved at falde i Ruiner“ — —

„Snak om en Ting!“ afbrød Gargamelle med et lidende Smil.

— — „Min gode Olsen!“ vedblev jeg, med Stemmen fra mine Helteperioder (se 1ste Bind!) slynget kraftigt over Bordet, „din Fryd over „Typer“ er — delvis — Chimairer: Du duer ikke til den Slags Studier. Dit Udseende, din allure, din Person, er altfor aristokratisk! og — du er *for* beaandet. Ikke desto mindre: Unge Olsen! vi elsker dig. Skaal!“

„Bryd dig dog endelig ikke om, hvad din Onkel si'er,“ sa'e Gargamelle og la'e sin skønne Arm om den letsindiges Hals. „Vi følges ad — malgré tout! — gennem tykt og tyndt.“

„Det var som Fa'n!“ sa'e jeg.

„Tak ska' I alligevel ha'e,“ sa'e Olsen med fed Stemme. Han var fra dette Øjeblik af uforbederlig.

Burgos — ældgammel, spansk By. Paa Højderne i Omegnen Rester af Fæstninger fra Fortiden. Domen skummel-mørk, smuk, i gothisk-maurisk Stil, med gennembrudte Taarnmure. Fra de nøgne, gule Højder udenfor Byen saa vi ud over et trøsteløst, solsvedent, gult Landskab. Ikke et grønt Straa. Ikke et levende Væsen. Ikke et Bælam. Ikke en Ged.

„Vent blot lidt," mælede jeg, tør i Halsen som en Gedebuk i Skærsilden. „Vent! — Om et Øjeblik vil I sé Don Quichot og Sancho Panza komme luntende, med fældede Landser, dèrude i Bakkerne. Med hedetørrede Øjne, — indskrumpede som de sorte Svedsker i en lummer Urtekræmmerskuffe i Ebeltoft, — vil de komme over *os* — i Mangel af Faar. De vil, forblindede af Mod og Kampiver, først spidde dig, du fromme Gargamelle, og dèrefter fixere dig, ejegode Olsen, til dette væmmelige Jordsmon, som en grum Dreng fixerer en yndig og sjælden Sommerfugl, levende! til Insect-Kassens Bund med sin Insectnaal."

„Hold nu op med dine Phantasier!" udbrød Unge Olsen utilfreds. „Du gør Gargamelle urolig med dit Sludder; — undskyld, Onkel Barbarossa."

„Gerne, min rare Dreng," sa'e jeg. „Gerne, — saafremt du blot vil tillade Gargamelle og mig at komme ned, væk, bort! fra disse døde Højder for Spøgelser, Selvmordere og bortflygtede, laverestaaende Kassebedrøvere og insolvente Barnefædre. Væk! — ned i denne mærkelige By, til noget Ædeligt og — især — Drikkeligt."

„Forlad mig kun," sa'e Olsen med et skævt, lidt bedsk, lidt ringeagtende Smil. „*Jeg* skal tegne den gamle Port dérnede. Men, — forlad mig kun."

Gargamelle saâ paa mig. Det var de fromt bebrejdende Kvieøjne, hun ha'de fremme.

„Olsen, — hmh, — *skal* altid noget, naar vi andre skal noget andet; f. Ex. afgaa præcis med Toget, gaa tilbords, starte paa en Udflugt, — saa skal *han* gøre Grandtoilette, tegne Ruiner, photographere Gadedrenge." Det var mig, der tâlte. „Du er et godt Menneske, Olsen. Højst begavet. Men, — gid det var *mig,* der ha'de lavet dette Æventyrdyr, du véd."

„Aldrig i Evighed ku' *du* ha'e lavet dén Havhest!" fnøs Olsen.

Jeg bød Gargamelle min Arm. I glidende Gang mellem visnende Tidsler, gulgult Ørkensand, Mosquito-snappende, vimse Firben, hentørrede Faarebønner og ubestemmeligt „Fald", Dejectioner og molekylær Ditritus, naaede vi ned i vor Kro. Dèr *fejrede vi* Rige Olsens troløse Fraværelse i ædel Vin og en ikke ilde, ægte spansk Tørkost, — alt paa „Havhesten"s Regning, glædeligt.

Da vi ha'de mæsket os i 10 Minutter, — indtraadte Olsen.

„Porten slap *med* at blive photographeret," sa'e han. — „Det er hyggeligt at træffe *Jer* hér."

Vi ha'de betalt Billet til II Cl. *Iltog* til Madrid. Det viste sig, at Toget var et — „Bumletog". Efter en smeltende hed Rejse om Dagen med Kulde om Natten fra c. 5 Emdg. til c. 6 næste Morgen rullede vi ind paa Nordstationen, der ligger ret langt fra den egentlige By,

og indkvarterede os i et fortræffeligt, ganske „europæisk" Hotel i Nærheden af Puerta del Sol.

Madrid ligner mange andre sydlandske Storbyer: Pompøse, store offentlige og Rigmandsboliger paa Hovedstrøget, og ikke fjærnt fra dette: Fattigkvarterer, snavsede, myldrende af gulblege, sorthaarede, snavsede og pjaltede Børn i alle Aldere — fra næsten nyfødte til næsten voxne. Tidligt ældede Mødre, hexeagtige Bedste- og, utvivlsomt! Oldemødre. Faa Mænd, men af frastødende Udseende, oppustet-degenererede, tilsyneladende syge og svage.

Kommer man ind — uforvarende — i en saadan Gade, modta'es man af en pludselig og uhyre Larm: Det er de kære Børn, nu og da secunderede af deres Mødre, der hylende, skrigende, Pegen-Fingre, vildt grinende, forfølger de fremmede, pudserlige Dyr, „hedenske" Rige, sikkert Englændere! Det er just ikke Velvillie, der lyser ud af denne ulyksalige Skares Øje. — Paa vore Promenader lod jeg — af Magelighed — saa gerne Olsen være „den førende". Han gik foran med Gargamelle. Jeg fulgte, i dyb Beskedenhed, bagefter i Riffelskuds Afstand. Aldrig skal jeg glemme Synet — bagfra — af Unge Olsen i Stormmarche med sin fyldige Tantes Arm haget-op i sin højtløftede Venstre, beredt til Forsvar med sin vældige Højre! Naar saa Parret uskadt var sluppet ind i en fredelig Gade, og jeg omsider ha'de indhentet dem, rettede regelmæssigt Skaberen af „Havhesten" under svære Bebrejdelser sit Helteblik mod *mig:* Det var *mig,* der ha'de lokket dem ind i dette frygtelige Kvarter! — Og — *min* Oldefar var Spaniol!! o. s. v.

„Snak!" svarede jeg. „Dog, — *mig* har denne, utvivlsomt ved Dag ganske ufarlige Bydel interesseret langt mere end Avenida'en. Og *du,* — der elsker „„Typer""! —

Største Delen af Madrid gør et ret almindeligt, „almen-europæisk" Indtryk. Noget typisk *gammel*spansk skal man lede efter. Ganske som i store Dele af Frankrig og Italien findes i Spanien en Rigdom af Bygningsmateriale, ikke Træ, men Sten. Man træffer i dette, ret fattige Land skønne Kæmpeboliger for de Rige, oftest stærkt paavirkede af maurisk Stil. Store, aabne Gaarde, smykkede med høje Palmer og Blomsterplanter, pragtfuldt flisebelagte, med det evindelige Springvand i Midten. De ligger-hen, disse Palaier, tavse, tilsyneladende ubeboede, med alle Vinduer lukkede og beskyttede ved Persienner mod Septemberdagens glødende Hede. Svære, tykmurede Huse, der synes at kunne rumme Tusinder, rejser sig i tarvelig Ensformighed i Fattigkvartererne. De uhyre Stenmasser sprænges-ud af de gule og graa Bjærges Bringe, saves i mægtige Kvadre, stables op. Trappen er Sten. Gulvene er Sten eller Marmor. Og, naar den velstaaende Borgers Hus er blevet stort nok, kommer Kunstens Engel flyvende og skænker det et Hjærte.

Befolkningen synes mig ikke særlig typisk. Mændene er oftest af Middelhøjde eller dérunder. Hyppigt bærer de den højpullede, noget spidst-tilløbende spanske Hat med den uhyre Skygge. Den baskiske, sorte, tætsluttende Kalot med en lille, stiv Snor i Toppen er siden Pyrenæerne og Sct. Sebastian og Burgos bleven sjældnere. Man træffer mange, ret prægløse, internationale Bytyper blandt Mændene; men ogsaa prægtige, skarptmarquerede Ansigter, mørkt-brunede, sortøjede. Ganske som i Orienten er gamle Mænd ofte af stor og ædel Skønhed. Selv fattige Bjærgboere og Bønder kan man allerede i Madrid møde, dybt alvorlige, med værdig, næsten elegant Gang og Bevægelser som velskolede Hidalgos.

Kvinderne forekommer mig ikke saa smukke, som Digterne synes at mene. Herhjemme er de — i By og paa Landet — i Almindelighed kønnere. De er næsten alle lave af Væxt. De besidder oftest en fri og værdig Gang. De er i Ansigtsudtryk temmelig ensartede, ikke overmaade intelligente. Allerede i en Alder af 23—25 Aar bli'er de altfor fede; — de si'er det selv. I 30 Aarene er mange uforholdsmæssigt ældede. I 50 Aarene træffes talrige, meget disharmonisk udstyrede „Hexeskikkelser“. Dog, — blandt *gamle* Kvinder har jeg ogsaa set skønne, alvorlige, ædle Ansigter, der aandede Liv og Sjælfuldhed; og en underlig, dyb Resignation.

Nogen udtalt Nationaldragt sés ikke ofte i Hovedstaden. Stundom Mænd med Capa (det maleriske, spanske Slag) og den store, castilianske Hat. Og Kvinder med den høje, nationale Nakkekam med det sorte Slør hængende ned om Hals og Skuldre (mantilla'en).

Tonen var paa Gader og Caféer, kort overalt udenfor Proletarkvarteret, decent, høflig, velvillig. Trods Heden var Consumptionen af Vin og Spirituosa ubegribelig ringe. I det Hele: *Jeg* har i de 4 Maaneder, vi færdedes i Frankrig, Spanien og Italien ikke set een eneste beruset Mand.

Udlændinge bør være meget forsigtige med at drikke Vand: Mange Steder er Drikkevandet farligt, ja livsfarligt for Fremmede. Talrige Rejsende angribes af Typhus, Paratyphus og svære Hudsygdomme, naar de nyder ukogt Vand. Mange har denne Uforsigtighed kostet et langvarigt Sygeleje, ja Livet. I Cardoba angrebes begge mine Rejsekammerater pludseligt af et hæftigt kløende Hududslet over hele Legemet ogsaa i Ansigtet. Det var en uhyre Plage og varede c. 14 Dage. Kort: Man drikke til Himlens Ære samt eget Velbehag og Gammen — disse dejlige Landes *Vin*. De „lette“ Vinsorter *er* ganske uskadelige. Ikke de „tunge“ Vins sucrés: Madeira, Oporto, Taragona — (vig fra mig, Satanas!), Malaga, sort som hvid, — frister ikke en Kender. Alicante dulce — *er* liflig. Men — i Alicante kunde jeg ikke finde den! — I Italien løber man paa en Mængde tarvelig Vin; bl. a. søde, lækre, lette Sorter, — der bliver „dovne“, gaar i Gæring, — hvis

man ikke tømmer fiascoen — li'e med ét. Saaledes Orvieto. Dog, — man finder snart dén, der passer én bedst til Hverdag. Af festligere Vine huede Marsala dolce *mig* bedst. Den glædede mig meget, og den var god at faa Forstand af. Men, — dén er vel saa, netop af den Grund, „uhyre skadelig" og „umoralsk" — for en Dansker. Dog, — drik *ikke* Vand i noget af disse tre Lande. Jeg frygter ikke Døden. Men, — dø af beskidt Drikkevand passer ikke til mine ethisk-moralske Anskuelser. Det vilde saare mig. Og kede mig. Man *skal* ikke i disse Lande drikke det bare Vand, —*) „comme les animeaux"! som en Professorinde i Fransk foragteligt udbrød i en Samtale. Det er stundom en *dødelig* Dumhed.

Nu, — „puerta del Sol" *er* skøn. „Paseo Castiliana" *er* storstilet og et Par Gange bredere, end flere af Paris' Boulevarder. Men, — Liv er der p. t. ikke meget af. Hvad der i „Museo del Prado" findes af sjældne, uvurderlige Rigdomme, — kan mine Læsere hitte i „Baedecker". Denne Samling af Malerier: Murillo, Velasques, Goya, Rubens, Raphael, Teniers m. m. fl. overgaar langt det meste af, hvad jeg i talrige andre Lande har fundet — og saa frydet mig over. — Af Sculpturerne maa jeg dog omtale ét Kunstværk: en legemsstor Fremstilling af „den bodfærdige Magdalena". Det er Kunst uden bluff. Mesteren, Pedro de Menay Medranos, levede fra 1628 til 88. Naar man har sét saa talrige livsfrodige „Magdalener" som jeg, bodfærdige, med Dødningeho'der og opslagne Bibler, men — rasende upaalidelige i hele „Antrækket", saa knæler ens Sjæl, — ganske uvilkaarligt — for *denne* Mesters Skaberevne, hans ædle „kunstneriske Samvittighed": *Hans* „Magdalene" er en skøn Fortvivlet. Skikkelsens eneste „Staffage" er et lille Kors, raat og simpelt, af barkede Grene. Ja, — dette Billede alene er værd en Rejse til Spaniens Hovedstad! Thi: Det er den ædleste, mandigt-ærlige Kunst, *jeg* har set.

Naar man rejser sammen — 3, — af hvilke blot én — 1, er en Kvinde, skal man aldrig forsværge noget som umuligt at faa præsenteret lige for sine Øjne, selv om man hader at sé det. Jeg ha'de forsvoret at overvære det, i Sandhed modbydelige Skuespil: Tyrefægtningen. Men, —.

En Dag saa rasende héd, at den mindede om de varmeste Dage i Kubân, ha'de Gargamelle og Olsen købt Billetter til Efteraars-Tyrefægtningen i Madrid. Nu, — jeg har været i Spanien før; men jeg har aldrig sét en Tyrefægtning. Jeg ønskede heller ikke at sé den. Dog, — Sceneriet *er* storstilet. Den grumme, gammelspanske Folkeforlystelse *er* som en Afsløring af — en særegen *Del* af denne Nations Psychæ. Dette, inderst inde ridderlige, modige og godlidende Folk synes i „Tyrefægtningen" ligesom at søge bevaret Kulturhistoriens fryg-

*) Som Kreaturerne.

telige Optegnelser om Inkvisitionstidens barbariske Grusomheder, om Spaniernes svigefulde og hjærteløse Overfald paa „Guldlandet", Mexikos, højt-kultiverede Befolkning, om deres Plyndringstogter i Mellem- og Sydamerika. Man læse Fernando Cortez' Breve til sin Konge*): et dybt interessant, men forfærdende Afsnit af „den hvide Races Sejersgang". Den hvide Race? — maatte *vi* dog ikke opleve dén Opgørelsens, dén vilde Hævnens Dag, da de Farvede *forstaar* vort frygtelige Regnebrædt! — Nu har *vi* dog „skattet" til Verdenskrigens Rædsler og hvad dérpaa fulgte.

Endog i mindre, spanske Byer træffer man vældige Bygninger, udelukkende helligede Tyrefægtningerne. De, jeg har sét, er opførte i en Stil, der minder kraftigt om Oldtidens Arenaer for Gladiatorkampe og Kampe mellem Mennesker og vilde Dyr. Det er Sten, Sten, Sten. Om den grusbelagte Arena løfter sig amphitheatralsk Tilskuerpladserne; ogsaa Sten: Under Skuespillet gaar Folk omkring og falbyder Puder til Leje for de mere forfinede Bagdele. Arenaen er ikke overdækket. Den hvidblaa Himmel danner Loftet. Arenaen i Madrid kan rumme c. 13,000 Mennesker. Og — alle Pladser var besat. Dér var Mænd af alle Aldre, en uhyre Mængde Kvinder, ganske unge og ældre. Paa Solsiden gik Vifterne uophørligt — i over 40 C.° Trods sombrillas og bredskyggede sombreros maa det ikke ha'e været let at bevare Begejstringen paa Solsiden. Dog, — den blev bevaret.

„Kamptyrene" er opstaldede i Rum, der ved en Port staar i Forbindelse med Baggrunden af Arenaen. De holdes en Tid velfodrede og velplejede, — indtil „Jammerdagen" kommer. Der forefindes — efter paalidelig Meddelelse — Lokale for Ambulance, for Folk, der kan stoppe Tarmene ind i Livet og lukke Saaret paa de arme Heste, elendige Krikker, der — til Folkets Underholdning — *skal* spiddes paa Tyrens lange, spidse Horn, men som undertiden kan „repareres" saaledes, at de kan optræde én Gang endnu; bis. „Paa de canariske Øer", meddelte man mig, „foreta'es en lille, nem Operation paa Hestene før deres Entrée: Med en lille, spids Kniv skærer man deres Stemmebaand over: Intet Dyr skriger saa rystende-irriterende som en Hest, der døer i Smerter. Publikum li'er det ikke."

— Dette er sandt, dét, at Hesten kun i den yderste Pine og Rædsel *skriger*. Hoppen „piber" undertiden i Parringskval, hyppigere for Vogn end under Rytter. Den løfter Ho'edet, sér sig søgende om; kun, naar jeg færdedes om Natten, har jeg iagtta'et dette. Og, saa lyder et kort, uhyggeligt Skrig, snarere et halvkvalt, *dæmpet* Hvin, — et Raab om Hjælp. Men, — Skriget *i Rædselsdøden,* som det stundom høres paa Slagpladserne, beskrives i den franske Literatur, — jeg mindes ikke min Kilde, — som forfærdende alle Mennesker, fyldende dem

*) Forefindes i tysk Oversættelse.

med Gru, med Angst for deres egen Skæbne. Iøvrigt har *jeg* aldrig hørt en Hest *skrige*, end ikke den unge Hingst under Castration *uden* Bedøvelse, — en frastødende væmmelig og umenneskelig Behandling af et ædelt Dyr. Kun ved *denne* Operation var det ikke ansét for „umandigt“, at Napoleons Grenaderer hylede mod Himlen.

Det er en glødende hed Eftermiddag Kl. 4. „Plaza del Toro“ og de tilførende Gader er vrimlende fyldt med Mennesker, alle i Fart mod Indgangene til den kæmpemæssige Arena.

Man finder omsider sin Plads. En urolig, snakkende, raabende, leende Menneskemasse fylder allerede Amphitheatret fra øverst til nederst, — 13, efter andre 15—20,000 Ho'der. Man kan købe Programmer med — ikke meget naturtro — Billeder af dé Tyre, der skal „optræde“. De fra Salamanca synes at være i høj Kurs.

„Salida de la cuadrilla“, Aabningsoptoget, viser sig under Trompetskrald: I skrigende-brogede, stramtsiddende Dragter skrider — med skolede Ballettrin — Toreadorer (tre), Bandarillos, Capadoros m. v. ind paa Skuepladsen. Toreadorerne forrest: *De* er „Folkets Yndlinge“: — hvilket slet ikke forhindrede Folket i at hyle og pibe af Misfornøjelse, naar de — i Slutningstableauet — stikker-galt. Hvad flere Gange skete. Toreadoros er kvindekære: Kvinderne forguder dem! Og dé synes ikke mere sky for Kvinderne end for Tyrene. Saa kommer, ligeledes tilfods, Capadoros med deres røde Tæpper og de brogede Bandarillos. Og saa de ridende Picadoros: Fæle, raa Ansigter. Uhyggeligtgraabrune Dragter. Afmagrede, optømmede, gamle Heste, — der dog en Gang har haft et ædelt, andalusisk Præg. De bærer i Haanden en c. 4 Alen lang, tyk Pigstav. Ved en Krave om Piggen hindres denne i at tilføje Tyren andet end Pine; ikke Døden. Toreadors Vaaben er en lang, tynd Fleuret. Med dén optræder han i sidste Act; den er da skjult — discret — under et rødt Draperi, ganske som det Capadoros svinger foran Tyren for at tirre den.

Toreador gør sit Buk for Kongelogen. Dèr sidder Kong Alfonso med sine Mænd, interesseret!

Den første Tyr kommer ind fra Baggrunden. I kort, plumpt Trav naar det tunge, klodsede Dyr nogle faa Meter ind paa Arenaen. Saa standser den, løfter Ho'det og stirrer forvirret paa denne umaadelige Menneskeskare. I næste Øjeblik nærmer Kappesvingerne sig med deres flagrende, ildrøde Draperier. Deres Tal er rigeligt; den ene afløser uophørligt den anden. Tyren sænker Ho'det, gaar — ganske langsomt — løs *paa Kluden;* Manden springer tilside — og afløses af en ny. — Denne Leg fortsættes ret længe. Tyren begynder at blive træt.

Saa kommer de skumle Picadoros tilhjælp. Ved kraftige Stik med

Pigstangen søges Dyret hidset, muntret! Mærkeligt nok lykkes det ikke at forvandle det tunge, udmattede Dyr til en virkelig, rasende „Kamptyr". Den undviger bestandig; *vil* ikke angribe Hesten, som den skal. Saa, — ak! — saa pisker et Par Bødler — bagfra — den rædselsslagne Hest, der med et rødt Bind er blindet paa dét Øje, der vender ind mod Arenaen, Tyrens Domæne, — de *pisker den ind mod Tyrens Ho'de,* dens spidse Horn. Og, — paa disse Horn bliver den hængende med Tarmene væltende ud af Bugen og et langt, stønnende Suk. Intet Skrig. Rytteren redder sig ret let, rejser sig fra det bløde Sand og svinger sig over Barriéren — ind til Publikum. Endelig danser brogetklædte Bandarilleros, bevæbnede med deres langskaftede Pile med Modhager, som behændige Stikfluer om Tyren. De jager disse Marterredskaber i Dyret, saa at de hænger og dingler i dets Kød.

Trættet til det yderste, ofte snublende i Sandet, knap evnende at bevæge sig, staar Tyren omsider blødende, stønnende paa Skuepladsen.

Saa er det Toreadorens Tur: Med Balletbevægelser kreser han om sit Offer. Og jager det omsider sin lange Fleuret i Ryggen mellem Skulderbladene. Dyret synker i Knæ, Halsen strakt i Sandet. Dens Kvaler endes ved et Dolkestød i Nakkehulen. — Alt, — hvis Toreadoren ikke stikker-fejl. Dette hændte flere Gange. Publikum hylede. Men, — vred sig i Bifald, naar Stikket omsider lykkedes.

Toreadoren bukker for Kongelogen.

„Kampen" er endt. Et Forspand af fire rødt-smykkede Muldyr kommer travende ind, ledsaget af rødtrøjede Knægte. Tyren sluffes bort. Dens Kød sælges strax til Lysthavende. — — Næste Kamptyr!!

Det er et stort, kødfuldt, sort-hvid-broget Dyr. Dén er paafaldende fredsæl: Endnu *før* dens Entrée har man jaget én af disse meterlange Pile med Modhage i dens Halskam. Dèr hænger den og dingler. En langsom Blodstrøm farver Tyrens Bov, laver — Hurrah! — Danmarks Flagfarver med de hvide Pletter i dens Skind.

Og Skuespillet — fra første Act — gentages: Det tunge, langsomme Dyr omsværmes af behændige Harlequiner, dé med de ildrøde Tæpper, — og de brune Picadoros paa Hestene med det blindede Øje, disse Mænd med de grumme, sammenbidte Kæver, — og de springende og valtsende Banderillos. Fra dets Hals og Mane driver Blodet i sivende Strøm, der hastigt „levrer" i den vilde Hede. — Dog, Bestiet er og bliver fredsælt! vil ikke angribe, synes aldeles uforstaaende. Og Publikum begynder at kede sig.

Saa — jager et Par Banderillos et Par langskaftede Harpuner i Tyrens Halskam. Skafterne er fyldt med Kanonslag og Røgbomber. Indhyllet i kulsort Røg, muntret ved mægtige Kanonskrald, staar det ædle Dyr midt i Arenaen. Det skyder-Ryg, langsomt, langsomt. Det

løfter sit unge, i Sandhed skønne Hoved. Og, — saa, — saa brøler den, ganske dæmpet, — som en Kalv, der kalder paa sin Mor.

Det var næsten umuligt at faa dette Dyr til at flække den udséte Hest med sine Horn. Men, — tilsidst lykkedes det. Og Toreadoren danser endelig frem. Stikker flere Gange omsonst til det dødsenstrætte Dyr. Publikum hyler. Tredie Gang lykkedes det at ramme rigtigt. Publikum jubler — tilgivende. Dolkestød, — modigt! modigt! — i „Kamptyrens“ Nakkehul. Muldyrene frem. Hest og Tyr sluffes — foragteligt — bort, væk. Toreadoren bukker igen med blottet Ho'de for Kongelogen. — Næste Tyr!!

Jeg *er* ikke sentimental. Men, — jeg har paa *min* Vej gennem Livet lært at *hade* — kun ét eneste Træk i Menneskenes Karakter: Grusom *Udnyttelse* af en ulykkelig Underlegens Svaghed, et Menneskes eller et Dyrs. Det er slet Spil, dette! Det er Sandhed, at en *uvân* Tyr (se foran!) er et usympathisk og farligt og rasende-stupidt Kreatur at møde i aaben Mark, uden Assistance, uden „Dækning“. En *uvân* Ko er muligvis, — ganske som uvâne Kvinder, — endnu farligere. Men, — disse ædle, spanske „Kamptyre“ *er* ikke „uvâne“. Og, — *de bliver det ikke, fordi de martres.* „Uvânhed“ er en Hjærnesygdom, som „Død“- og „Flyvekoller“ hos Hesten. Og, — denne Risiko, der synes at kræve *Mod* hos disse grumme Skuespillere, *er* den saa stor, *er* den — i Sandhed — saa beklappelig, naar den undgaas ved et flot Spring over Barrièren? — Mon? — Det er en landsbeklaget Begivenhed, naar en Toreador mister sit Liv ved en Tyrefægtning. Men, — lad os faa Tallet af Tyrefægtninger og Tallet af forulykkede Toreadorer. — Er der da ingen Risiko? — Jo, i Sandhed, den *er* der. Ellers var jo hele dette frastødende, aldeles middelalderlige Skuespil en Plet paa det stolte, ærlige, modige, spanske Folk. Men, — dette, at et helt Compagni af unge, smidige, veltrænede Mænd *først* piner en Tyr til segnefærdig Træthed, og *saa* besejrer den, — dét imponerer ikke mig. — Slip et Par, igaar indfangede Kongetigere, eller — blot én eneste lille, sort-Panther fra Atlaskæden ind paa disse Arenaer, — probér at stikke, prikke, drille, haane *et saadant* „Kamp-Dyr“: „Ohoh!“ — vilde Pân gryntende le, „skynd Jer at be'e Jert Paternoster!“

Det er dog, som Regel, „kønne Ka'le“, Toreadorerne. Det er „Artister“ af en særegen, national, spansk Art. „Fra deres tidlige Drengeaar,“ beretter en kultiveret Spaniol, „trainer de til deres Løbebane hér i Livet — i Spanien. De lærer som Drenge at stikke og at træffe med den lange Fleuret. Ganske utvivlsomt erhverver de en Almenkultur udover det sædvanlige. De er „personæ gratæ“ hos det brede Publikum. Og, de bliver ofte meget rige. Man taler om — Millionairer!“

Dét med Millionerne — rører mig ikke.

Men, — jeg har med mine egne Øjne sét disse brave Mænd paa

Arena'en. Og, jeg har sét dem — civile — udenfor Arena'en, mange. Sét dem tiljublet af Gadens Mangfoldighed, venligt-naadige.

Hvad saá *mit* Øje, *min* Sjæl da? — Hvad Arenaen angaar — se foran. Hvad „udenfor Arenaen" vedrører: Unge og yngre Mænd med intelligente, gode Ansigter, en køn, spansk Snude mellem to gode, rare „Sjæls-Vinduer", velnærede, lidt overlégent smilende, brave Borgere, Patrioter og Medchristne. — De mindede — mari! — om visse af vore egne, af impulsive Kvinder, der har Tiden til deres Raadighed, omsværmede Skuespillere.

Rejsen fra Madrid til *Klostret Escorial* foregik paa en klar, hed Dag i September. Denne uhyre Bygning, fra c. 1560, gør — *udefra* — et ret ordinairt, lidt kedsomt Indtryk: Man sporer intet spansk Forfald. Disse gamle Murmasser er som en Pilegrims — ganske vist senile, men renvaskede Fødder uden synderlig store, historiske, monumentale Knyster.

Indvendig gemmer dette Kloster Skatte af Kunst og historiske Mindesmærker, der overrasker en Besøgende i denne relative Afkrog af Verden. Jeg *skal* ikke dvæle ved Velasquez, Jordan, Rubens, Teniers o. s. v., — jeg *har* lovet det, — hvis Kunst repræsenteres hér, — hvor forholdsvis faa Rejsende havner. Jeg skal kun nævne „Pantheon", de spanske Kongers og Fyrsters Begravelse. Alle Sarkophager i samme Stil; de fleste ordnede i Gallerier. Kongen af Spaniens, Alfons', Kiste staar parat for ham. Han *maa* kun to — 2 Gange besøge Excorial: naar han er kronet, og naar han skal ned i Kisten. Dette turde være et Symbol paa Munkevæsnets fortsatte Herredom i Spanien. Der findes *hér,* — i et imposant, solsvedent Landskab, med milevide Udsigter, triste Stenmarker med Mængder af smaa Træer i den tørre, gule Jord, og faa, men ret store, gulgraa Landsbyer, der fortiden synes blottede for Kvæg, — *en Oase*. Der findes hér Malerier og vidunderlige Gobeliner; Munke, der synes at leve et behageligt og af Stat og Publikum souveraint-uforstyrret Liv — med Vorherre og den hellige Jomfru. — — Ha'de én bare været Munk, dér, i Centralhispania, — saa var megen Vok og Ve utvivlsomt undgaaet. Og nu, — nu er det altfor sent at omvende sig til den rigtige, den katholske Tro.

Vi nød vor Aftenvin paa en folkelig Knejpe i Madrid. Der var overfyldt. Paa „Podiet" sad en Guitarspiller; utvivlsomt en ældre Familiefar. Han spillede sin sexstrængede „Mumlegøg" med Færdighed, men med ringe Smag og endnu mindre „Anslag", — en Flue i en Flaske kunde hamle op med ham. Naar han ha'de præluderet sin Tid ud, rejste hans Compagnon, Sangeren, sig, en brav, lidt sletplejet Medchristen med begge Hænderne i Buxelommerne, og kvad en Vise om Kærligheds og Elskovs forbistret vanskelige Diagnose, om Hanreder-

medaljens altfor ufortjent sjældne Overrækkelse m. m. Saavel Musik som Sang var — *aldeles* maurisk, arabisk, som man hører den hinsides Middelhavet. Men, — dét var ogsaa det eneste interessante ved denne Ydelse. Og — hele Knejpen klappede! Vi med.

„Jeg ka' li'e dette hér — mauriske," ytrede Unge-Olsen. Han er Virtuos paa Mandolin, er han.

„Jeg med," sa'e jeg. „Det vækker gamle Minder."

„Ork, ja!" secunderede den kære Gargamelle. „Minder! Du gode Gud, hvilke mageløse Minder! — *mine* er dog ikke arabiske."

Saa gabede hun, bag en skøn, trofast Haand, træt. Hvorefter vi gik hjem; fredsæle og — mod Sædvane — aldeles enige om alt mellem Himmel og Jord.

Der findes i Klostret Escorial et Kapel-lignende Rum. Dét vil jeg aldrig kunne glemme: „El sal del secretos", Hemmelighedernes Sal, „Lyttesalen" kaldet.

Dén, der sidder paa en ganske bestemt Plads i Rummets Baggrund, kan, uden Spor af Anstrængelse, høre hvert eneste Ord, udtalt med den svageste Hviskestemme ved Alteret i Forgrunden. Og, paa et bestemt Sted midt i Salen, klinger et dæmpet Ord ved Alteret som et larmende Chor af skælvende, blafrende Ekkoer. Det er et — ældgammelt — Kunstværk af Akustik. Jeg har kun i Alhambra i Granada truffet dets Lige.

Mange underlige Tanker, Billeder, Idéer strømmer, næsten voldeligt ind paa én, naar man sidder dér og lytter. Hvilken herlig Forhørs-Sal for dé Samfundets Støtter, der — *ved Alteret* — gennem den guddommelige Kærligheds snilde Repræsentanter paa Jorden — mildeligen faar lokket et lille, farligt Ord frem over en mistænkelig Landsmands Læber! — Jeg ser et nidkært Vidne sidde, fingeret slumrende i Heden, Ho'det støttet mod Muren, paa det rigtige Sted i den store Sals Baggrund. Denne lavtstaaende Klosterbroder synes henfalden i den ulærde Mands ugudelige Ligegyldigheds Slummer. Men, — under Kutten noterer hans vaagne Haand triumpherende Ordet paa den skjulte Tavle, det lille, uforsigtige Ord, der — ofte nok — kunde bringe Baal og Brand over en Mistænkt.

Og, — hvad vilde ikke en saadan Sal kunne bruges til hjemme i Dinamarca! — Hvilken herlig Selskabssal! — Hvilket herligt Mødested for de sørgende Arvinger ved en Ligbrænding! ved discrete, politiske Forhandlinger! — — —

Vi fôr til *Cordoba*. — En prægtig Fart gennem uhyre og herligt farvede Bjærglandskaber. I de vandførende Slugter løfter Adelpha'-

ens*) blodrøde Blomster sig, venligt hilsende fra høje, buskede Grene op mod de Vejfarende. Sierra Morenas vældige, ofte lodrette Bjærgvægge glider alvorsfulde, trodsigt-stejlende mod den blaa Himmel, forbi vort Øje. *Hér* er Plads nok for Alverdens Kunstnerinder til protestløs Indgravering af Biskop Absalon, Grundtvig, af Johannes V. Jensen, Skjoldborg, og alle de andre ædle Jyder, af alle Medlemmerne — de 1013 — af Danmarks Forfatterforening, særdeles Lyrikerne, — — af alle Kongerigets lede Kritikere, af — hmh! — Forlæggerne, — af dets talløse Folketalere, Propagandister, Kvindeforkvaklere og Søgere efter Livsanskuelser. De sidste Katagorier ta'er ikke megen Plads. Men, — ingen vilde bemærke alle disse Skønne. De vilde forsvinde i denne mægtige Tavles Storhed. Og, — Sol og Regnskyl, Kulde og Bjærgstorm vilde komme, leende! og forvitrende viske-ud, styrte i Afgrunden hele Forfængeligheden paa ét Aar.

Til Cordoba! — Strækninger af næsten blodrød Jord farer forbi. Stille-glødende breder de sig vellystigt i den stingende Sol. Intet levende Væsen, ikke en Hest, ikke en Ged, ikke et Menneske øjnes med lange, lange Mellemrum.

I Byen er alle Vinduer lukkede, blindede mod Varmen. Vi maaler idag, d. 2den September, 45 C° i Skyggen. Det er Varmebølgen, der følger os. Gud sé i Naade til os svære Syndere! — Først efter Solnedgang kan Mennesker og Dyr aande friere. I hundredvis hænger Folk paa Avenidaens lejede Rørstole, sløve, som halvdøde Fluer, der endog har ophørt at summe. Der er god Afsætning paa Mineralvand og isafkølede Limonader. Kun Tiggerne „summer". Gamle, hexeagtige Skikkelser, ledede — for Øjeblikket — af halvvoxne Børn, slæber sig snigende rundt i Halvmørket som Spyfluer paa et klæbrigt Fluepapir. De er Mestre i at opdage enhver Fremmed. De Indfødte kan det ikke nytte at forstyrre. De betler i hele Treenighedens og Alle Helgeners kære Navn. Og, — naar de ikke faar-nok, forbander de uforbeholdent i Fandens og hans Oldemors. Det er sikkert haardføre og forstandige Borgere.

I denne prægtig gammel-spanske, gule, hist og her noget forfaldne Stad var Drikkevandet næppe ganske paalideligt: Hér fik begge mine Rejsefæller „Vand-Udslet" over hele Legemet, en stor Plage. Og, Unge Olsens Aasyn mistede hér noget af dets selvsikkre Aandfuldhed. Nedstemt af en livlig Kolerine, maatte han omsider i Ordets egentlige Forstand „sænke sin Løvehale".

„Gu' gi'e jeg var en Havhest," sukkede Olsen og tørrede Sveden af sin Pande.

Den gamle „Romerbro" forbinder Stad med Forstad. Den fører over Guadalquivir. Floden er fortiden næsten udtørret. Midt i Flod-

* En Nerieart.

sengen, der rummer meget ubestemmeligt Affald, findes Resterne af et maurisk Kastel. Og for Enden af Broen et langt bedre bevaret Kastel fra samme Tid, endnu benyttet af Brovagten. Kort: Vi er *nu* dybt inde i det vaskeægte Spanien. Overalt træffes herlige Minder om arabisk Kultur. Domen, *Mesquid,* er imponerende: Uhyre og udstrakte Søjlerækker, sort Marmor, bærer Buer af Sandsten med enkle, røde Arabesker. Man kan vandre længe, længe i dette vældige, halvmørke, kølige Rum, der mangler — men ikke savner — enhver anden Prydelse. En særegen, højtidsfuld Stemning aander én imøde i denne mægtige Moske, en Stemning blandet med Uhygge.

Midt i dette Hav af arabisk Bygningskunst rejser sig den, nu christnede Kirke, herlig, i blandet arabisk-spansk Stil.

Over „Romerbroen“ færdes en livlig Skare af tyndbenede, stundom ret ædelt prægede Heste, skikkelige Muldyr, overlæssede smaa og store Æsler. I Aftenkølingen ruller en rig Familie i aaben Landauer ned ad Avenida'en. Publicum, der døser paa Rørstolene, bevarer sin Ligegyldighed, skønt Færdslen er meget ringe, og elegante Forspand sjældent sés.

Hoteller, selv dé med de mest pralende Navne, er ikke lige hyggelige i Centralspanien. Jeg kender ét, der var stort nok, men rasende frastødende. Døren til vort Soveværelse ha'de et Nøglehul saa stort som en mindre Kokasse. Men, — ingen Nøgle kunde lukke den. Hverken koldt eller varmt, rindende Vand fandtes. Værten syntes at være ugift. Og den kvindelige Betjening agerede som rene Tyranner. Ringede man, mødte de ikke. En Ordre, en uhyre høflig — med „Usted“ og „señora“ og — forsøgsvis — „señorita“, efterkom disse Kvinder snart tøvende, snart — slet ikke. Naar man saa i forundret Utaalmodighed satte den uaflaaselige Dør paaklem og kiggede — med et vakkert Smil og venligt opaddrejet Knebelsbart — ud paa Gangen, saa kunde man sé disse, langtfra yndige, ligge henstrakte, uvirksomme som uappetitlige, sorte, udspilede Lammeskind, paa ét eller andet Underlag. Dér laa de og dasede og gravede sig i Næsen med deres Begravelses-Fingre og undersøgte deres væmmelige, lille, sorte Overskæg i Spejlet og saa uforskammede ud. Disse Drager syntes, kort sagt, at beherske Huset! — Og, i Dørene til Naboværelserne fandtes et tragtformet Hul, — ganske som i Døren mellem Hs. Majestæt, højsalig Kong Christian den fjerdes Kammerdør og Modtagelsessalonen paa Rosenborg Slot. Dette Hul maatte stoppes med Papir, baade naar man gik i Seng, og stod-op o. s. v. Kort: Der var Inqvisition i Luften! Lyttesal!

Jeg lærte et andet Hotel-Palads at kende, det eneste i den skum-

leste, lille, gammelspanske By, vi besøgte. Det var nogle Meter længere nede i Urenlighed. Men, — venligt og uden Hofmodighed. Det lugtede af bohêmeagtigt Brintsind*). Gennem Skorstenspiber, Nøglehuller, Vandrør &. &. syntes man at høre en lønlig Hvisken, ved Nat som Dag: Vi gi'er Sct. Peder, og Jomfruen, og vor dyrebare Helgeninde, señorita N. N. — der i 1313, ved et Under, nedkom med et helligt, 9 Punds Drengebarn gennem den venstre Ørepibe, — vi gi'er dem alle, alle sammen! al Ære. Men, — de sér ogsaa derfor i Naade til vore smaa, fattige Livsglæder. Bliv hos os: Hér er rart at være.

Det var fristende. Og det var gode Mennesker; alle! — Men, — Væggelusene var *for* store: Omtrent som smaa Skildpadder. Og de ha'de Kariéreben, 6! der i et Nu flyttede dem fra Væggen ned i Sengen for vort Blods Velsmags Skyld. Naar Lyset blev slukket, lod de sig falde ned fra Loftet, ned i Sengen, eller, naar de tog fejlt Sigte, ned paa Stengulvet. Deres bepantsrede Krop frembragte dérved et uophørligt „Tik-Tak", akkurat som et mindre Vækkeur med „Garanti" for et helt Aar. For Væggelusene gaar ikke itu ved den Smule Nedstyrtning. Fra Gulvet op i Sengen, — dét er en Sviptur for disse flittige Skabninger. Kun i Kawkasiens „Sewerje numero" har jeg set dem større. Og med længere Braad.

Men, — Sandheden i Ære! — *gennemsnitligt* er Hotellerne i Spanien fuldkommen saa gode, renlige og ærlige, som Frankrigs og Italiens. I de allerfleste af Byerne ha'de vi renlige, fuldtud tidssvarende Kvarter. Høflig, decent Betjening, forekommende Værter, fortræffelig Vin og Mad. Og kun ét eneste Sted mellem mangfoldige under en Rejse paa fire Maaneder, gjorde en Vært Forsøg paa at snyde os. Det var i en udpræget Turist-By i Frankrig. Jeg „afslørede" ham let. Uden Spor af Rødmen gik denne overfedede, uhyggelige Salon-Røver til Bidet, betalte tilbage — uden Undskyldning, og overrakte mig samtidigt — — 365 Reklamekort for hans Hotel — til Uddeling mellem mine Landsmænd, naar vi kom hjem til de kære Polarlande. Og, — kun én Gang, én eneste, var jeg Genstand for et Forsøg paa Lommetyveri. Det var i Barcelona, paa Turen ned fra Bjærget „Tibidâ" paa Bagperronen af en Sporvogn. „Tibidâ", ɔ: „*dette* giver jeg dig!" angives af de mere hidsigt troende Orthodoxe for dét Bjerg, hvor Satanas, pegende med udstrakt Arm ud mod det herlige Landskab, fristede Jesus Christus: „Alt dette giver jeg dig, — hvis du vil falde ned og tilbede mig." — Jeg greb den Formasteliges Haand i min højre Buxelomme, hvor jeg — letsindigt — ha'de min Portemonaie, der ganske vist for Øjeblikket kun indeholdt faa pesétos, men tillige et henrivende, lille Billede af Tante Gargamelle tilhest samt et betydeligt

*) Brint er den letteste Luftart i Danmark med Bilande. Forenet med Ilt, gi'er den et Knald. Men, — der skabes kun Vand.

større af mine talrige Børn som smaa, da de var bedst og yndigst. Jeg klemte-til! Og den unge, velklædte, fremmede Herre udstødte et svagt Grynt, hvorpaa han styrtede sig ud fra Køretøjet og ilsomt forsvandt i Mørket. At han ikke brækkede, knækkede, forvred, forstuvede noget, anser *jeg* for et Mirakel, samt et Bevis for, at vi Mennesker har en ganske gal Opfattelse af „himmelsk Retfærdighed“, „guddommelig Gengældelse“, „Nemesis“, — og alt den Slags.

Granada! — Hvor ofte har jeg drømt om dig. Og, du svarede til mine Forventninger. Hvad og hvem gør det? En smuk, helt spansk Stad, ren og net. Ingen snavsede Papirer paa Gaderne — som i Cordoba, Chinon, Sorø m. m. flere skønne Byer. Udmærket Hôtel med Masser af Vand, koldt og varmt og rindende. Vi vover endog at prøve Drikkevandet med Is. Smukke, store Værelser med Bad; udmærkede, men lidt for langvarige Maaltider. God Vin. C. 20 pesetos pro persona pr. Døgn. — I et lille, lavt, fluebefængt og grimt — samt uhyre kedsommeligt — „Badehôtel“ paa dansk Strand betalte 70 taalmodige, idealistiske Gæster 9 *Kr.* om Dagen, da vi drog hjemmefra. „Hôtellet“ var et gammelt, straatækt Bondehus. Ædelsen —? Der er noget, der hedder „Landhusholdnings-Kost“. Den er sund og temmelig nærende. Men, — den fremskynder ikke altid Sjælenes Ørneflugt mod Skønhedsbjærget, mod Idealerne, mod — kort sagt — „det himmelske Lys“. En Frikadelle, stegt i Margarine, *kan,* i 23 R^0 under gunstige Omstændigheder slaa en mindre prøvet Poêt saa flad, at en Lus kan ligge paa Knæ og drikke hans ædle Hjærteblod.

Alhambra ligger-højt, som en maurisk Alcazar (Borg) skal ligge. Mægtig, skyggefuld Trævæxt beskytter Vandringsmanden opad mod selve dette, den blodige Romantiks æventyrligste Tempel i Europa, maaske i hele Verden.

Overalt rislende Kilder; smaa Haver med Vandbassiner og frodig Væxt af Blomster, Buske, Træer. Mærkværdigt godt er denne „Borg“ bevaret. Kun paa faa Steder har en Restauration været nødvendig. En større Have, næsten hér at betragte som en „Park“, hvisker med tusinde Stemmer i éns Øren gennem det stille, hede Sus gennem ældgamle Palmekroner, vældige, alvorsfulde Pinjer, høje Neriebuske med blodrøde, duftende Blomsterkvaste, Figentræer, Orangetræer, yndefulde Slyngere, — bidske, piggede Kaktus. En vildt-romantisk Idyl, — der har været Vidne til mange Rædsler: Ogsaa hér findes en „Lytte-Sal“.

Bygningerne staar i ren, arabisk Stil: Arabesker og gennembrudt Murværk, skønne Gulve og Lofter, — alt uden Billeder. Her er ikke „højt til Loftet“. Rummene er ikke vældige, som i Orientens uhyre Moskeer. Men — alt er skønt, en fremmedartet, særegen Skønhed,

en „Stilfuldhed“, som det synes at ha’e været en *blasphemisk* Forbrydelse at bryde.

Den verdenskendte „Løvegaard“, — herlig. Men — Løverne skuffede Tante Gargamelle og mig!

„Men, — Dyrene er jo ikke stort større eller mere glubende, end vor kære, gamle „Rollo“ — hjemme i Danmark.“ Det var Gargamelle, der talede.

„Jeres Rollo,“ sa’e Unge-Olsen, „*er* en god, rar Hund, der ikke bider, selv om én trækker den i Halen. Og — denne Hale er ikke som disse Løvers: Den ligner mest en daarligtformet Kummenskringle. Sé paa disse Løver! *Det* er Stil! De *er* — decorative! De *er* „store“, — uden at ligne i mindste Maade disse preussiske, edderspændte *Kæmpe*løver, der — paa „Königsplatz“ i Berlin — ligger og lurer paa enorme Knipper af Landser, Spyd, Pile og andre Vaaben, som *ædle* Løver ikke har Spor af Brug for. — Vel er disse Løver smaa,“ indrømmede Olsen og drog sit lille Fotographiapparat op af Buxelommen. „Men — de *er* trods alt — kæmpemæssige — i Sammenligning med Kæmpeløven i Berlin. — Og, — de *sér* grusomme ud, naturligt, tidssvarende grusomme. De er — ganske som Troldene — sig selv nok; behøver ingen Vaaben, smedet af Mennesker.“

„Ferocidad! — Ferocidad!“*) mumlede Kustoden, en yngre, helt kultiveret Mand og pegede paa Løverne. „Det gik ofte haardt til i hine Tider, — især under den sidste Sultan, Bobadillas Regimente hér.“

Jeg huskede pludseligt, at én af de andalusiske Landstationer var opkaldt efter Bobadilla. Og jeg frittede interesseret:

„Bobadilla, señor, er et kønt, musikalsk-malende Navn for et Mandfolk. Var han — hmh! — maaske mindre behagelig i den daglige Omgang?“

„En Blodhund!“ bedyrede Spanieren. — „Sé, señor, dette vældige, ældgamle Pinjetræ dérhenne ved Muren.“ Og han pegede ivrigt bagud med sin højre Tommelfinger. „Under dette Aarhundreder gamle Træ ha’de en dristig, elskovsforvirret Undersaat et Stævnemøde med — selve Sultanaen!“

„Gjor’e han hende no’et? spørger Olsen i pludselig Interesse.

„De ningún manera! (ikke Spor!),“ bedyrede Kustoden. „Men, — Sultanen, der ved Spioner fik *alt* at vide, erfarede ogsaa, at de to ha’de *talt* med hinanden — under Træet — dérhenne.“ Tommelfingeren var der igen. — „Saa lod han den Formastelige gribe. Og hans Drabanter slæbte ham — og hele hans Familie! ind i det lille, smukke Rum — dérhenne.“ Vi fulgte Tommelfingren og stod i Rummet. — „Selskabet sér denne runde Vandbeholder i Gulvet? — Nu vel! Dér huggede de Ho’derne — af hele Familien“ — —

—— „Det — var Fandens!“ udbrød Olsen dæmpet paa dansk og stirrede i Gru ned i den store, runde Beholder. — —

*) „Vildskab! Grumhed!“

— — „Og, Herskabet kan sé, hér: Endnu tydelige Spor af Blodet. Det er ikke til at børste, vaske, ætse, slide af." Og han pegede paa et Par store, grønlige Fugtighedspletter i Stenene.

„Ligesom med dén Slags Blod hos os," sa'e Olsen tvivlende.

„Muligt," fortsatte Kustoden alvorsfuld: „Men, — dette hér *er* — ægte, sikkert: En umaadelig rig, engelsk Lord har endogsaa skrevet en stor, tyk Bog om det."

„Muligt," ekko'ede Olsen. — „Tænk, Gargamelle, — og du, Onkel Barbarossa, om én var bleven en engelsk Millionair-Lord, og kunde skrive Romaner" — — —

„Ønsk ikke dét!" sa'e Gargamelle og slog med et Svup sin grønne Parasol ud, saa det gav Genlyd i „Løvegaarden". „Ønsk dog ikke dét, kære Olsen! Det vilde fjærne dig — saa umaadeligt — fra os, der holder saa meget a' dig."

„Gu' vilde det ej!" bedyrede Unge O., og tændte en ny Cigaret, lidt saaret.

„Mon dog ikke?" endte jeg forsigtigt.

Ogsaa „Fæstningen" er et interessant arabisk Document, et Budskab fra en Kultur, der i Spanien næppe senere har skabt ædlere Bygningsværker. Ufuldendt staar Begyndelsen til en christen Kirke, planlagt saa mange Aar tilbage, at den næppe vil blive fuldført.

— — „*Hvorfor* dog rejse flere Templer hér," bemærkede Olsen. „Jeg begriber ikke, af hvilken Grund de Katholske ikke skulde kunne tilbede Gud f. Ex. i Løvegaarden, der rummer megen fornem Aand og Sandhed."

„Du har Ret, kære Olsen," sa'e Gargamelle.

„Utvivlsomt," supplerede jeg.

— — „No'et saadant la'er sig ikke — blot *tænke* hér!" udbrød Spanjolen skrækslagen. „Glem dog ikke, Caballero, at vi er — et christent Folk."

„Skidt!" mumlede Unge Olsen blasphemisk, paa Dansk. „Tror dit Aaleho'de, at Vorherre sætter mere Pris paa et Knæfald og en Messe i Jeres mørke, skumle Domer, end hér, hvor Lyset fra Himlen er rigt, berusende, hvor Natur og Menneskesjæle, dem, Guden selv har skabt, i Aarhundreder har præntet *deres* Religieusitets dybe, ærlige Stempel paa dette herlige Lands varme, brede Bringe?!" —

Kathedralen, — imponerende i Størrelse. Vældig i Rumforhold, æventyrlige Piller. Som i alle dé spanske Domer, jeg har sét, — mange! — fordærves en Del af Indtrykket ved Altarernes vildt-brogede Prydelser, Overlæsselse af Forgyldning. Ogsaa hér findes en Del meget store og ganske smaa Malerier. Da mindst $^2/_3$ af Dagens Lys

var udelukket, kunde *jeg* kun skønne, at meget faa kunde ha'e større kunstnerisk Værdi. Hvad jo ingenlunde udelukker, at „Bädecker" er kommen til et ganske andet, mig højst beskæmmende Resultat.

Cordoba—Granada, dét er Andalusiens bugnende, vidtstrakte Olivenskove, frugtbare, herlige Vinmarker — ofte klattrende helt op til Toppen af de lave Bjærge. Først paa sidste Trediedel af Rejsen anta'er disse Bjærge en nøgen, næsten vild Karakter, bliver himmelstræbende, fures af dybe Kløfter: Sierra Nevada.

Denne Del af Spanien er den frugtbareste, *jeg* har set. Atter og atter aabner uhyre Landskaber sig for Øjet: I Gult, i Brunt eller Brunrødt (Jordsmonet); i Grønt og Violetblaaligt (Bjærgene). — Da vi saa en Aften ved 8—9 Tiden ha'de naaet Granada, tog vi — efter et muntert Maaltid — strax i Automobil op til *Zigeunerkvarteret,* mens Aftenkølingen svalede os efter en rasende hed Rejse, — stadigt paa III Klasse.

Zitanos *dér* paastaas at være Afkom af Araberne, — af dé Arabere, der valgte at lade sig christne fremfor at blive slagtede. Denne mærkelige Koloni har sit Fristed c. 1/2 dansk Mil fra Granada, oppe i Bjærgene. Og, — det er en Køretur, der er ganske uforglemmelig: Tilhøjre løfter sig fra en dyb Slugt Bjærget med den mauriske Fæstnings Rester, og — højt oppe! — Alhambra. Tilvenstre for den stærkt stigende smalle Vej naaes omsider Zigeunerkvarteret.

Man skal ikke besøge dette Kvartr tilfods. I samme Nu, man er naaet dérop, er Vejen omringet af nysgerrige og højrøstet tiggende Kvinder og Børn. Disse Kvinder er yderst nærgaaende i deres Tilbud om Blomster, Castagnetter m. m. m. Der *er* en Politistation déroppe. Og Gendarmen gør troligt, alt, hvad han kan, for at skaffe de Rejsende Fred. Men, — *hér* lykkes det ikke. De unge og yngre Kvinder er — delvis — ret smukke Typer. De optræder — endog paa dén Tid af Døgnet — ganske decent paaklædte, — mere dækkende deres Yndigheder end Kvinderne, efter Tidens Mode, i Kongeriget Danmark. Broget Klædedragt, naturlige og kunstige Blomster *paa Skaft* (en Træpind) i Haaret, — ganske som Zigeunerkvinderne i Toreadorcaféen udenfor Sevilla. Deres — og Børnenes — Tiggeri er yderst energisk. Nu og da støttes det ved Forevisningen af deres *nyfødte* Barn: et elendigt, dog menneskelignende Kræ med halvtlukkede Øjne, vissent, blegt, stort Ansigt, det store Ho'de afmægtigt hængende. Eller det støttes ved at overrække Señora en Bouket af gamle, bedrøvede Blomster. En skikkelig Kobbermønt fremkalder „lynende Øjne". En hvid Skilling Madonnas Velsignelse for kortere eller længere Tid — efter Valutaen. — De faa Mænd, der er hjemme paa denne Tid af Døgnet, staar tavse, alvorlige, udenfor de usle Boliger og — sér-til.

Disse Boliger er saa primitive, som jeg kun faa Steder i Europa har truffet dem. Flere er som simple Huler i Klippen med et usseligt Forhæng mod Vejbanen.

Alle Fremmede synes opfattede som rige Anglêsos dér. Og disse Anglêsos, der — bl. a. — fremdeles dominerer fra Gibraltarklippen, synes ikke elskede, ikke just populaire: Halvnøgne Gadedrenge piftede. Gamle, frygteligt hæslige Hexe rullede og lynede med Øjeæblerne. Halvvoxne Tøse hvinede og hvæsede og pegede-Fingre. Kort: Kvarteret syntes, ærligt talt, ret fjendtligt stemt.

Jeg har truffet Zigeunere i flere andre Egne af Verden. Men, — en Typus, som denne, aldrig. Det synes mig da sandsynligt, at de Spanskes Antagelse er rigtig: Disse Zitanos *er* ikke et Brudstykke af det interessante og gaadefulde Romano-Folk, men en — ret degenereret — Rest af Maurerfolket, isprængt med ikke altfor ædelt spansk Blod.

— Gendarmen gør under dette Aftenbesøg alt, hvad han formaar, for at holde os det temperamentsfulde Folk paa Afstand, faa os til at vende- om, rulle tilbage til Byen. Dog, — jeg fik dog sét alt, hvad jeg ønskede.

Af national Musik hørtes ikke en Tone. Dog, — vor intelligente Vært meddelte, at Zigeunerne giver hele Forestillinger med Dans m. m. til Guitaraccompagnement. Da Billetten kostede 50 pesetos (!), maatte jeg formode, at disse arme Menneskers Ydelser ikke vilde glæde Gargamelles rene Hjærte, ikke fryde hendes fromme „Kvieøjne“; (se Homeros!) Kort: at de omfattede mere end Guitarremusik.

Rejsen fra Granada op i Sierra Nevada foregaar først med en lille, electrisk Bane, og, naar dén ikke kan komme længere, med Muldyr-Karosse. Det er en smuk Tur opad gennem frugtbare Dalstrøg mellem ret høje Bjærgformationer, der dog intet Sted naaede Snegrænsen.

Den smalle, ofte dybt-sandede Muldyrvej slynger sig i tildels yderst skarpe Kurver højere og højere opad gennem „tynd“ Skov uden Underskov og Krat. Bedst trives det ægte Kastanietræ, et skønt, bredkronet Træ, højt som vort Egetræ, og nu — i Begyndelsen af September — rigt smykket med sine piggede, endnu grønne Frugter. Der er kun et Par Mennesker i Vognen foruden os, fattige Bjærgboere, der *skal* opad.

Det gaar langsomt, langsomt. Paa den høje Buk troner Kusken, en yngre, intelligent, livlig Mand, der behandler sine Dyr med stor Venlighed. Han styrer dem, — ganske som Kasakkerne paa Kawkasiens Stepper, — væsentligst ved Tiltale, Tilraab:

„Mu-u-la! — Mu-u-la!“ — og, naar de Langørede er ved at blive trætte, suppleret med det lovende Ord:

„Agua! — Agua!“ (Vand! — Vand!)

Han bruger ikke Pisk. Han bander og galer ikke, — som italienske Brændekuske, naar de har lastet deres store Kærre *saa* hensynsløst, at deres Forspand af smaa, daarlige Heste, stundom bistaaede af et Æsel og et Muldyr, tilsidst ikke *kan* slæbe deres Byrde videre ad Bjærgvejen trods den ubarmhjærtigste Gennempiskning. Det gælder hér om at holde sig gode Venner med disse kloge, taalmodige Dyr, der — i høj Grad — deler hans Ansvar med ham. Thi, bliver *de* stædige, nerveuse, ondsindede, kan det let koste ham og hans Passagerer Liv og Lemmer: Paa flere Steder er Vejen saa slet, Kurven saa skarp, at man uvilkaarligt maaler Afstanden ned i Afgrunden. Hér findes intet Værn, intet værnende Gærde af Sten eller Træ. En Smule Slinger i Svinget, og — néd ruller i broderlig Forening Passagerer, Kusk og Vogn og alle fire Muldyr. Dérfor maner denne brave Kusk blidt syngende sine Dyr, at de skal „holde-sammen“, han og de fire Langørede — for det Heles Skyld:

„Mu-ula! — M-u-u-la! — Agua! — A-a-agua!“

Omsider ender Bjærgvejen ved et net og renligt, lille Herberge eller „Hôtel“. Vil man videre, maa man gaa. Trævæxten hører op. Et bølgeformet Højland breder sig for os, saa langt Øjet naar. Hinsides den dybe Slugt i Vest skimter jeg en Hyrde med en Flok Geder. Ellers er man, naar man er vandret bort fra Herberget, usædvanlig sikkret for hverken at møde Ven eller Fjende, Menneske eller Dyr. Hèr er ikke endnu Sne og Is. Men, — dét kommer nok, snart. Hér er paa denne klare Efteraarsdag *saa* stille, at hvis Sct. Peter tabte sin Sivsko gennem Himmellemmen ned paa Bjærget, vilde det lyde som den frækkeste Alarm i en Kirke.

Menneskenes Sjæl har godt af Stilhed, — hvis den forstaar Stilhedens stolte „Tale“, dens befrugtende Hvisken.

Dog, oh Yngling! — hvis du vil skue vor frygtelige Klodes Dejlighed, saa besøg Sierra Morena, Sierra Nevåda, Rivieraens lave, menneskeberendte Kystbjærge, Sweitzer-Alperne, Italiens prægtige og minderige Bjærgegne, Laplands „Staika“, Norges skumle Fjorde, men — besøg *dem først*. *Sidst*, allersidst, skal du vende dit søgende Øje mod Kawkasuskædens vældige Tempel. Dær, ja, dær vil du — undrende — høre vilde Giganters varslende, barske Raab mellem de sønderrevne, stivfrosne Tinder, Jordaandernes susende, brummende Hvisken gennem de dybe, evigt-solforladte Slugter. Dær, oh Dreng! vil din unge, trodsige Sjæl *knæle*. Og — dit Øje vil, søgende, frittende, løfte sig — mod „Himlen“.

Fra Granada til *Sevilla,* — en kvalfuld Rejse — fremdeles paa III Classe — i en Hede, der var ganske abnorm i Spanien paa denne Aarstid. I den vildt-snavsede, aldeles overfyldte Coupé, sad Folkets

Børn gispende. Og Støvet føg-ind gennem alle Revner og Sprækker i de raslende, gamle Vagoner. Over og under Bænkene, i Gangen, paa Gulvet mellem Passagerernes Ben laa Sække og Poser og Sengetøj og Kurve og Knipper af levende Høns, ubarmhjærtigt sammenbundne ved Benene.

Brillante „Typer" kom og gik, godlidende, alvorlige og — navnlig — høflige Fattigfolk, Bønder, Bjærgboere, Gejstlige. Ingen aabnede sin Madpose uden med et Smil at byde-rundt (s. f.). Nogen *udpræget* Nationaldragt traf jeg fremdeles ikke. Kun den store, bredskyggede castilianske Hat var Mændenes sædvanlige Hovedbedækning. Selvom de rejste i Skjorteærmer og yderst fattige Klæder, — Hatten var i Reglen god nok. Og den klædte dem. Den spanske Kappe ses sjældent i Varmen. Den er meget praktisk og pyntelig, naar dèn bæres af nogenlunde velskabte Mænd. (Den italienske „mantéllo" er smukkere, men ogsaa mere fordringsfuld. Den er uhyre omfangsrig, falder i skønne Folder om sin Bærer, og den kan, — som den gammelromerske Toga, — med et Kast lægges-dobbelt over venstre Skulder). — Kun faa af disse rejsende Kvinder bar den høje Nakkekam med det smukke, sorte Slør. I Sevilla saas disse kvindelige Atributer overalt, og erstattede Hat eller anden Hovedbedækning.

Den hæsligste af ale de „Moder", *jeg* har oplevet: „Garçon"- og „Pagehaar" med Nakkebarbering, ha'de, som en Taabelighedens Influenza, smittet hele Frankrig, Spanien og Italien, By- saavel som Landbefolkningerne, voxne Kvinder og ganske smaa Piger, Rige som Fattige. Overalt var Kvindens skønneste Prydelse fra Naturens Haand slængt langt bort, kastet i Forfængelighedens Rendesten; — hvorfor? i hvilken Hensigt? — Disse skændede Ho'der faar ved denne barbariske Behandling et Udseende, som var de altfor lange: Det er grimme „Langskaller", man møder, navnlig sydpaa barberede til en Linie trukken mellem Midtpunkterne af Ørernes bagerste Rand, — et Toilette som til Guillotinering! I den mørkebrune Hud sés som Punkter eller „Stubbe" Mærkerne efter den kulsorte Haarvæxt. De Mærker ligner i Afstand „Hudorme", — der er væmmelige. Højt oppe i Bjærgene, dybt inde i Smaabyerne, i de usleste, i Spanien paa denne Aarstid ganske ørkenagtige Egne løb Pigebørn, saa smaa, at de knap kunde gaa, omkring med Mode-ho'de!

Sevilla er én af Spaniens ejendommeligste og interessanteste Byer. Ogsaa hér har Arabernes Kultur sat sit uudslettelige Stempel. *Alcazar*, Borgen, er skummel, skøn Romantik. Der er underjordiske Gange. Der er Fængsler. Der er alt, hvad tænkes kan af Stof til den mest haarrejsende Roman. For ikke længe siden opdagede man, at en Del af de underjordiske Søjler var overmurede, skjulte. „Paa Kongens Foranstaltning", meddelte man, „foretoges en Oprydning. Og det viste sig herved, at Fanger var blevet indemurede i disse Piller og svære

Søjler". — Til Alcazar knytter sig — ligesom til Alhambra — et smukt Haveanlæg i Terrasser.

Domen, — et mægtigt, men skummelt, næsten mørkt Rum, som overalt i Spanien, med overlæssede Altarer.

Vi traf i Sevilla en gammel, meget tiltalende Professor i Historie, tillige sproglærd. Han talte 7 Sprog. Det var en lille, uhyre mager Caballero med et skarpt, blegt, skønt-marqueret Ansigt, der straalede af Intelligens. Vi mødtes hver Dag, og han var os til stor Belæring og Nytte. Han var dybt interesseret i sit Lands og særligt Sevillas Historie. — —

Jeg sér paa dette Sted en større Del af formentligt rejseerfarne Danskere først smile, harskt og skævt, saa trække paa Skuldrene. Og — tilsidst — „grine". Hvilket alt er et usvigeligt Tegn paa overlegen Erfaring, overlegen kritisk Sans, samt overlegen „videnskabelig" Ubestikkelighed — i Kongens København. Jeg hører deres kære Stemme i mine Øren: „Gaa væk med din ‚Professor'! — Vi fine Folk og Akademikere voxer s'gu ikke paa Træerne, heller ikke i Spanien, — som vi — hmh — kender ud og ind! — Det er — selvfølgeligt! — en ganske almindelig Bondefanger, der har imponeret dig og bundet Jer en Masse Løgn paa Ærmet."

Denne usædvanlig tiltalende Mand var kendt overalt i Sevilla og overalt mødtes han med den mest umiskendelige Ærbødighed. Han var, — som vel de allerfleste Lærde i Spanien, — fattig. Men Vederlag for dén Vejledning, han ydede vort Selskab, der var blevet forøget med en elskværdig og intelligent, tysk, fhv. Officér, afviste han med et, lidt bittert Smil. Tværtimod: Ved vort sidste Møde skænkede *han* Unge Olsen et fortrinligt Maleri fra en Araberby i Marokko:

„Jeg beklager at mit Hjem nu er saa fattigt, at det ikke vil glæde mig at indbyde Dem, som jeg er kommen til at holde-af, til at besøge mig. Men, — dette Lærred maa De modta'e — til Minde om et Menneske, der har sét og lært meget, høstet lidet paa sin Mark, og som snart — med Ro — skal dø."

Sevilla er *Murillos* By. Til Trøst for ikke endnu helt reusserede Kunstnere skal jeg berette, at denne Gudernes Yndling *som Hittebarn* indbragtes i en vis Don Juans Stiftelse i Sevilla. *Nu,* — stander hans prægtige Kæmpemonument paa Stadens „Plaza del Museo". Denne fromme Stiftelse er storstilet. „Don Juan elskede — desværre — en yderst orthodox Nonne. Hun nedkom — desværre — med et Menneskebarn, — født paa ganske naturlig Maade. *Bagefter* — kommer den sure Svie, det tynde Øl. — Don Juan skænkede som Sonebod en uhyre Kapital til Oprettelsen af denne Stiftelse med Bespisningsanstalt for Fattige etc. Dér uddeles dagligt c. 2000 Portioner Middagsmad à 3 plats. Og, naar Gæsterne gaar, faar de Brød og 6 Æg med hjem. — Nonnen? — har sikkert maattet nøjes med det tyndeste Øl. At Don

Juan er havnet i Himmerig, — er sandsynligst. Det anta'es af mange Rettroende, at Nonnen er faret til Helvede."

Muséet indeholder en rig Samling af Malerier og Antikviteter, opgravede af Spaniens Jord; de sidste i Reglen stærkt defecte. Næsten alle Murillos Værker er „religieuse", og det samme gælder de andre gamle Mestres. Murillo virker gennem adskillige af hans berømte Madonnabilleder husvalende i denne bigotte Masse af delvis ret trivielle, religieuse Malerier, Visioner, Aabenbaringer etc. (*Zurbardu,* 1598—1622; *Roélas,* † 1625 m. m. fl.). Men tillige findes hér en Samling Malerier fra Nutiden, flere særprægede og skønne Arbejder og — Gud være lovet! — *ikke* orthodox-religieuse.

Om den velsignede *Goya* levede i Sevilla følgende overleverede Beretning:

„Han ha'de Lejlighed til ofte at sé en gribende-skøn Hertuginde. Synet inspirerede ham til et herligt Maleri. Men, — han malede hende splitternøgen! Travle Spytslikkere ilede til Hertugen og berettede dette Factum. Ægtemanden følte sig forfordelt og sendte en Lakaj til Kunstneren: „Han ønskede, snarest belejligt, at sé det skønne Billede, Kunstneren ha'de skabt." — „Imorgen vil det fryde mig at ha'e den store Ære af Drs. Højheds Besøg i mit Atelier," svarede Goya. Men, — *om* Natten malede han Klæder, der decent skjulte den Skønnes talrige Yndigheder. Da Ætgemanden indfandt sig, var alt — all right! Den øverste Kvindeskikkelse paa Goya-Monumentet i Madrid skal forestille Goyas Hertuginde."

Kong Alfons synes at besidde oprigtig Interesse for sit skønne Lands Historie. Hans Navn knyttes til flere kostbare Udgravninger og til Eftersøgen af Antikviteter. Saaledes ogsaa til Udgravningen af det „romerske Amphitheater", der er fundet c. 1¼ dansk Mil fra Sevilla. Med den gamle Professors værdifulde Oplysninger besaa vi disse Ruiner, der dog syntes mig ret smaa og medtagne af Tidens Tand. Rummene for Løver og Tigre, Udgangene, hvor Gladiatorerne traadte frem paa Arenaen m. m. kunde man uden at anstrænge sin Phantasi reconstruere. Men denne gule Ruin kan ikke sammenlignes i Storhed — om end i Uhygge — med Skuepladsen i Kolosseum i Rom eller med Ruinen paa Akropolis ved Athen.

Byen besidder en vældig Tobaksfabrik. Kun Skade, at god Tobak og Cigarer, der kan ryges med Velbehag, er saa vanskelige at opdrive — baade i Spanien, Frankrig og — især — i Italien: I alle tre Lande har Regeringen Monopol paa Tobaksindustrien, og — saa véd man, hvorledes man er stillet. I disse Landes Hovedstæder kunde man vandre fra Udsalg til Udsalg, indtil man endelig fik opspurgt én Boutik blandt Hundreder, der ha'de Lov at sælge en Cigar, en importeret, der ikke smagte og lugtede af Skærsild og Helvede. — Skønne keramiske Arbejder fandtes paa Markedet, — afvexlende med smukke Fisk, livligt farvede Glasvarer, ferskt Kød, frygtelige Malerier, herlige Druer

og Figen, piggede Kaktus-Figen, der ikke burde forhandles som Menneskeføde, Dynger af velsmagende, grønne Meloner, af Vandmeloner med saftigt, rosenrødt Kød, smykket med talrige, spredte, kulsorte Kerner, og en Mængde andre, hér ganske ukendte, mer' eller mindre for os uspiselige Frugter.

Aftenen var skøn. I den stille, gulblaalige Køling myldrede Menneskene ud af deres Huse, fra Arbejdspladserne, Fabrikerne og Fattigdommens skumle Smuthuller. — Ak, ja! Det, saa nøje kendte Billede: Menneskenes evindelige, ensformige Rend efter Føden, Dag efter Dag, Aar efter Aar, indtil de ikke kan orke mere, visner og døer. Sydboens store Livfuldhed, hans hastige Bevægelser, hans „Glæde ved Livet“, — den kan *vækkes*, ofte ved for os ubetydelige, næsten barnlige Incitamenter. Men, — *Almue*-Typen i disse „varme Lande“ er nærmest alvorlig. Navnlig gælder dette udenfor Byerne, oppe i Bjærgene. Jeg sér saa grant for mig Kvinderne i Vinhøstens Tid i Række komme vandrende ned ad Bjærgene ved Ravello og Scala med de store, tunge Kurve paa Hovedet, støttet med den ene Arm. De *maa* holde Ryggen rank. Deres nøgne Fødder bevæger sig næsten lydløst ned ad Bjærgstien med dens talrige skarpe Sten, dens forræderiske Huller. Deres mørke Ansigter, deres Stenkulsøjne, udtrykker snarere kuet Livslyst, Resignation, ja, Sløvhed, end Glæde over en rig Høst, over *nu* at kunne vandre hjemad i den skønne, kølige Aften, efter Dagens hede Brand, dens ensformige Møje.

Og, mens de vandrer fremad, fremad med deres tunge Byrde, — synger de. Men, — det er ikke Byboernes, ikke Gadedrengenes, ikke de fine Folks glade Sang: Det er et Par tunge, ensformige Stropher, en Sang uden Melodi, et Motiv, der genta'er sig i det uendelige; thi Stien er lang og slynger sig i Spiral, og Øret er lydhørt hér. Det *er* — Arabernes Syngemaade. Saaledes sang de i disse skønne Egne, da de for Aarhundreder siden sad i deres Taarne og Borge og skuede i de herlige Nætter og Aftener vidt ud over Bjærg og Kløft, over det store, blaa Hav. Disse Taarne, disse Borge, er nu stolte Ruiner. Men, — *denne* Sang *er* deres. Og, *dén* lever endnu.

Bred og mægtig og gul begynder Guadálqvivir at indrette sig for Natten: Lanterner tændes paa Skibene. Smaa Lysninger breder sig fra Vindusruder varsomt ud i Skumringen. Ogsaa et dansk Skib ligger dérude paa Floden. — — —

„Skal vi ta'e hjem, hjem til Danmark, Olsen?“ udbrød uvilkaarligt vor kvindelige Rejsefælle.

„Næh, du kan tro Nej!“

— — „Jeg vil sende et Par Postkort, strax, naar vi kommer tilbage til Hötellet,“ sa'e Gargamelle og samlede lidt kuldskær Sjalet om sin fuldmodne Buste.

Sevillas Zigeunere har om Aftenen — og Natten — Tilhold i „Toreador-Caféen“, der ligger langt udenfor Byen. Man kan — uden at

ta'e Skade paa sin Sjæl — godt tilbringe et Par sene, kølige Aftentimer dér. Og, ledsaget af den gamle Professor, tog vi Mænd derud. Tante Gargamelle foretrak at blive-hjemme, og, ha'de hun fulgt os, var hun bleven eneste Dame dérude.

Gennem en Have med smaa, discrete Lysthuse naaede vi Dansepladsen. Den laa udenfor en ret stor Bygning, Caféen formodentligt, og med Adgang til denne. De optrædende, udelukkende Kvinder, sad bænkede i Række langs Pladsen. Denne var aaben, uden Tag og lignede mest af alt et stort Logulv. To ældre, velfodrede Mænd af almindelig, international Cafétypus leverede Musiken. De trakterede med Færdighed deres spanske Guitarer; men velklingende *Musik* var det ikke. Derimod var det ganske interessant ogsaa hér, saavel i Dansemusiken som — navnlig — i Sangene, at genfinde den mauriske Stil og Aand.

Der fandtes ingen Mand blandt de Optrædende.

Kvinderne optraadte oftest enkeltvis. De flyttede sig ikke meget under Dansen, der foregik med store Gestus, Arm- og Ben-Bevægelser, Krop-Vridninger, nu og da et grimt Skrig, der udløste taktfaste Haandklap hos Kunst-Søstrene paa Bænken, Tilraab og smaa Hvin. Endelig endte Danserinden sin Præstation med at „dreje sig rundt om sin egen Længdeaxe", som Olsen kaldte det. Disse Drejninger foregik med stor Hastighed og Kraft. De mindede om noget saa fjærnt og frastødende, som de thibetanske Gøgleres vilde Tumlen-rundt. — Jeg foretrækker den orientalske „Mavedans". Den er i en vis Henseende hæslig. Men, trods dens frastødende Fremmedartethed for en Europæer, ledsages den af saa yndefulde Armbevægelser, med eller uden Slør, at den, danset af en ung, skøn Kvinde, saaledes som jeg har sét den blive danset, kan virke ganske uskyldigt-charmerende. — Herre Gud! vi skal alle leve, — sa'e Klapperslangen; han aad en Kolibri.

Disse Kvinder var alle meget sømmeligt klædt, ganske kedsommeligt-internationalt. Man sporede dog nogen Forkærlighed for stærke Farver, og i Haaret bar de, ligesom i Granada, blodrøde Papirblomster paa et langt, tyndt Skaft, en Træpind. De fleste var alt andet end kønne. Enkelte højt oppe i Aarene. Disse Himalayapiger syntes at gøre sig mest Umage med deres Kunstydelser.

De Besøgende, — der var meget faa hin Aften, — vælger et lille Havebord tæt ved Dansepladsen. Hér er ingen Lysthuse, og man sidder med den sortblaa, stjærne-tindrende Nathimmel som Loft. Man bestiller en Flaske Vin, laver sig et mageligt Leje af et Par Stole, tænder Cigaren, strækker-sig efter den hede, lange Arbejdsdag. Og Samtalen begynder, — tyske, franske, spanske Meddelelser summer dæmpet i Luften. Alt tegner til en virkelig interessant og lærerig Conversation. Men, — ak!

Pludselig forlader én af Damerne Bænken — dérnede. Vuggende i Hofteskaalene paa en underlig, højst udenlandsk Maade stiler hun lige mod vort „sluttede Selskab“, og — med et stille, blødt-henaandet „Buenas noches! Caballeros“ placerer hun sine uhyre posteriora paa den eneste ledige Stol ved Bordet. (Gud være takket, at Gargamella sover!)

Vi besvarede, let desorienterede, denne ubudne Gæsts Hilsen. Og Professoren sa'e paa Fransk:

„Det er disse Menneskers *Skik* hér. De er ikke onde. Og de opfører sig aldeles upaaklageligt. — Hun ska' ha'e et Glas Vin, en sød, — — v'la tôut!“ (det er det Hele!)

Og Olsen sa'e paa Dansk:

— — „Det var som Fa'n! — Sé venlig ud, Onkel!“

Og den tyske Kriger sa'e paa Tysk, som hun heller ikke forstod:

„Fyldige Aabenbaring! — Tør vi glæde Dem med en Cigaret og et Glas Vin — af den sødeste og hedeste — hér i Familiekresen?“

Han rakte sit gyldne Cigarette-Etui, fyldte hendes Glas.

„Spot ikke ,kære Señor,“ bad den Gamle, der forstod alt, med et sært, alvorligt Ansigt. „*Jeg* kender — næsten — alle Mennesker hér. Hvem lever — ustraffet — sit Liv i halvtredsindstyve Aar paa samme Sted i sit Fædreland?“ — Nu talte han Engelsk — maaske erindrende, at Tyskerne i Kejsertiden fraterniserede i en vis Periode med Spaniolerne: Maaske ha'de *hun* lært lidt Tysk, eller hendes Bedstemor — og bragt det videre i Slægten, der besidder uhyre stort Sprogtalent. — „Vor Gæst er ikke slet. Hun er — efter *sit* Livs Vilkaar — en god Kvinde. Hun har to Smaabørn“ — —

— — „Ikke flér'!“ afbrød Unge Olsen paa Dansk og saâ flabet ud.

— — „Hun elsker dem. Og, hun sørger med største Selvopofrelse for dem. Prægtige, skønne og begavede Børn. To Drenge.“ —

Han løftede sit Glas og tilnikkede venligt vor Gæst. Vi fulgte hans Exempel.

Denne Zigeunerinde lignede ikke sine Landsmandinder. Ha'de hun blot ikke været saa fed, ha'de hun været en Skønhed. Hun var klædt saa decent som faa af *vore* unge Damer, vordende Mødre med Stylte-Hæl under Vristen, halvblottede Yndigheder, secundært-uregelmæssige Rygge og Bækkener. Hun var herligt skabt; men bred bagtil som en gammelspansk Karavél.

— — „Fedthalefaar,“ — mumlede det unge Menneske med „Havhesten“, hen for sig, i daarligt Lune.

— „Hendes Ansigt var regelmæssig smukt, men uden Stammens Særpræg. Hun var „brunette“, næsten lys. Og — hendes store, gode Øjne, — det kønneste ved vor Gæst, — var dybt mørkegraa, alvorlige, og dog spillevende.. Fraset denne Kvindes uindbudne Tilsyneladelse,

— Stedets Skik, — var hun i ét og alt fuldstændig „Dame", retirée, blottet for ethvert Forsøg paa Tilnærmelse.

Jeg har under *dette* Ophold i det skønne og saare interessante Spanien faaet dét Indtryk, at Landets Politivæsen gør alt, hvad det formaar, for at „europæisere" saavel det brogede Borgerskab som Byer og Samfundsliv. Noget ganske lignende finder — med afgjort Sikkerhed — Sted under Fascismens Regime i Italien. Navnlig er Retssikkerheden stærkt forbedret. Ogsaa hér, i „Toreadorcaféen", i *Zigeunernes* Tilflugtssted, ha'de jeg en sikker Følelse af, at et hemmeligt, men vagtsomt Politi-Øje gloede paa *alt*, paa de arme, dansende Kvinder med Rosenpindene i Haaret, paa de indfødte Gæster, og — især — paa os, Fremmede (se foran!). Hér var ingen spontan, løssluppen Øjeblikkets Glæde, Øjeblikkets Lidenskab, som f. Ex. under Drikkelagene blandt Kasakkerne i de fjærne, kawkasiske Steppebyer, med deres og deres Beboeres hvasse, gennem Aarhundreder bevarede Særpræg af vild, barnlig, stundom vild, *raa* — Menneskelighed. — Hohoh! hvilken Triumf for Verden og dens „Kultur": Vi gaar imøde en international Almen-Kultur, en Politi-og Stats-bestemt, afvejet, begrænset og haardhændet ledet Udslettelse af Nationernes, af Racers, Stammers, Klaners og Individers *Særpræg*. Min Gud! — hvilken Lykke, at *jeg* ikke skal opleve denne Menneskenes Nivellering, — ak! — til ingen Verdens Lykke eller Gammen, — ganske som mit Livs frygteligste Chimaire: Verdenskrigen.

Og Zaire, som hun héd, rejste sig pludseligt paa et givet Signal fra Kunstnerindebænken, Hilste venligt med sin Copa lidt theatralsk løftet i sin lille, velplejede Haand.

„Caramba! (Tak Skæbne), Caballeros! nu skal *jeg* til det."

Hun forsvandt, ned paa Logulvet, utvivlsomt Zigeunernes Primadonna. Guitarerne skrattede. Kvinderne paa Bænken klappede i Takt, hvinede nu og da — maurisk! Og, den kønne, fede, godlidende Kvinde med de vidunderligt kvindelige Øjne og de to brillante Drengebørn hvirvlede sig, heftigt svedende, i Solodansen. — — —

„Giv os idag vort daglige Brød," — sa'e Professoren og snød sin Næse i et rødt Lommetørklæde.

Saa rejste vi os og forlangte vor Vogn.

Ruiner, Ruiner, Ruiner! — jeg *vil* ikke sé flere Ruiner, nødigt flere spanske Domkirker, hvor man paa Grund af helligaandigt Mørke næsten ingenting *kan* sé.

Alicante er en frisk og yndefuld Middelhavsby, „behersket" af en mægtig maurisk Fæstningsruin!

„Vi *maa* dérop!" paastod Olsen.

„Ikke *jeg,*“ fastholdt jeg. „Jeg kan ikke *taale* flere Ruiner!“

— — „Du har vist ruinsur Diathese,“ spottede Olsen. Han har i en Aarrække studeret Medicin, men holdt-op i rette Tid, saa at han undgik at blive Læge.

Saa slæbte han Gargamelle op ad det høje Bjærg til Ruinen.

Imens lykkedes det mig *ikke* at faa smagt paa den, meget underholdende Vin „Alicante“.

Engang i gamle Dage afgik et helt Detachement af kløgtige Ho'der fra Danmark til Spanien. Det er vel et Par hundrede Aar siden. Det var „Diplomater“. Og den enevældige Majestæt udsendte dem i en vigtig Mission. Der *var,* — paastaas der, — syv, 7, septem, siete, (det er Spansk); alle brave, ægte danske Broholmerhunde for Vorherre! — De blev længe borte: De ha'de nemlig hittet „Alicanten“, og, da den smagte dem vidunderlig meget bedre end Rostocker-Mumme og Lutendrank og „Kanariesæk“, saa trak de Missionen ud i Langdrag og lod Alicanten ligefrem risle igennem sig.

Og Dagene gik: Alicante! — Og Nætterne kom: Alicante! — muligvis kydret af disse berømte og i Dinamarca for deres „brune Øjnes Pragt“ — (endog af poetiske Pebersvende, der kun i Drømme har favnet et fornøjeligt og — navnlig — fornøjet Pigebarn), — berømmede „spanske Piger“, — der ikke er nær saa kønne, som vore egne. Men, — Syndens Sold *er* Døden! Kun 2 af de 7 slap hjem igen — utvivlsomt med meget mangelfulde, diplomatiske Papirer. De andre — 5 — døde af „Alicante“, drak sig *ihjæl.* Dette vakte en vis Opsigt paa begge Sider af baade Krebsens og Stenbukkens Vendekres: Ingen ha'de troet, at dén Limonade kunde ta'e Livet af øvede Bægersvingere som disse hærdebrede Danemænd! Og, — doch! De to ædle Overlevende fik „Eldephanteren“ — samt en rasende Podagra, da de omsider retournerede til det taknemlige Fædreland. I en lang Aarrække sad de i deres comfortable Lejligheder — Ovengade neden Vandet — med den ene Fod indhyllet i rød „japanesisk Vat“, ovenpaa dét et uhyre Lag varm Vandgrød og, ovenpaa Grøden, en Mængde passende Skriftsteder, trykt paa indviet Svinelæ'r. Intet bragte varig Lindring!

Jeg, som levende mindes denne triste Begivenhed og — før Krigen — næsten altid ha'de en Bouteille herlig Alicante staaende paa Altanens Brystværn, naar jeg, i de lyse Nætters Tid, spillede spanske Sange og Danse med mine endnu vaagne Drenge, jeg rendte forgæves fra Restaurant til Restaurant: Jeg vilde genopfriske mit Bekendtskab med Alicantes herlige Vin. Men, — hvem er Prophet i sit eget Land? — Ligesaalidt, som det en Gang i Fortiden lykkedes mig at faa en ærlig, *ægte* Tokayer i selve Ungarns Hovedstad, ligesaalidt lykkedes det mig at faa fat paa en Bouteille Alicante i selve Alicante. Man bød mig i Stedet en saakaldt „Malaga“! — en djævelsk Opfindelse!

Da saa mine kære Rejsefæller kom tilbage til Byen, svedende, pu-

stende, forceret begejstrede, fandt de *mig* kold, resigneret, nedslaaet, skuffet, menneskefjendsk, verdensfjærn, med udstrakte Ben, nedhængende Arme:

„La' *mig* i Fred: Jeg har nydt et ringe Maal sort, utvivlsom falsk Malaga — i Stedet for hin gyldne Alicante. Dén har virket værre end 365 Brandrethspiller: Jeg dør sikkert snart. — — Du, Gargamelle, skal arve — *alle* mine efterladte Papirer! Én naaede ikke at bli'e Prophet i sit eget Land, — li'saalidt som min kære „Alicante". Men, — allireveller, Garga', som Jyden si'er, der *maa* s'gu være enkelte go'e Papirer imellem. Og, du, kære, Unge Olsen! skal arve min Feltstol og Udsigten fra min Altan, fri Betragtning af Syvstjærnen, Orion, — kort hele Mælkevejen!"

Under rørte Taksigelser omfavnede mine kære Efterlevende mig ømt.

En Morgen afgik vi til — — tillad mig, ædle Læser, ganske at fortie dette Steds Navn. Vi kom dérhen ved „den Førende"s Fejltagelse og ved den paafaldende Mangel paa *rigtige* Oplysninger om Togtider etc., naar vi henvendte os paa Stationskontorerne. Jeg anbefalede tilsidst at spørge 7 Gange 7 forskellige højere Trafikembedsmænd og lavere Funktionairer og saa rette os efter Stemmeflerheden. Ikke desto mindre viste de angivne Hurtigtog sig gentagne Gange at være elendige „Bumletog". Trods „Kursbog", Rutekort etc. er det ikke overalt i Spanien lige let at udgranske Sandheden.

Nu, — en Nat ved 12 Tiden sneglede Toget ind paa Stationen. Belysningen var mat. Gennem en næsten mørk, øde Gade naaede vi til den lille Bys eneste Herberge, et forholdsvis venligt „Hôtel" uden videre Bekvemmeligheder.

Jeg vil aldrig fortryde, at jeg lærte denne By at kende: Den var saa typisk *gammel*-spansk, saa midalderlig som ingen anden, jeg i dette Land har besøgt. Gaderne fulde af Huller, mange ikke brolagte. Vandrer man gennem det dybe, gule Støv ud i Sidegaderne, stiger Urenligheden og Bygningernes Forfald hastigere og hastigere. Dejectioner, Snavs, fæle Papirstumper, Køkkenaffald o. s. v., o. s. v. overalt, især langs de gule Mure. Kort: der er trist dèr. Mennesker ser man ikke mange af. Sang eller Spil eller Raab, — ingenlunde! I gult Støv en gulgraa By, gemmende sig — som en Vildfugl ved sin „Beskyttelseslighed" — i et gult, fortiden aldeles solsvedent Landskab, mellem øde Højder, under en skyfri, hvidblaa Steppehimmels svidende Solhede.

Der findes her en Kaserne og en Del Soldater. Men, — man sér og hører ikke stort til Indkvarteringen. Først, naar Aftenkølingen kommer, begynder Byen at vaagne. Heste og Vogne ses sjældent. Smaa Æsler og Muldyr nu og da. Men paa Gaden bliver Menneskene tal-

rigere, livligere, og ogsaa Soldaterne viser sig — højrøstede, sejrssikre. — Den ældgamle Kirke synes delvis faldefærdig og er under Hovedreparation.

Dagen efter vor Ankomst var der Marked, og dette frembød stor Interesse. Markedspladsen vrimlede af Markedsgæster, Bønder, Bjærgboere, talrige Familier, — Mænd, Kvinder og Børn, — Pigebørnene barberede højt op i Nakken under „Pagehaaret". De talrige Boder og Udsalg vidnede om, at i Egne, borte i Landet, voxede Druer, Meloner, Figen i frodig Yppighed. Intet Sted i Syden har jeg smagt saa saftige, lifligt-aromatiske Pærer som dèr. Der var Udsalg af Legetøj, utvivlsomt Husflid, det naiveste, snurrigste Legetøj, jeg har set. Der var Udsalg af Knive, lange, sylspidse, hornskæftede Mordvaaben med „Hæmning" ved Bladet, saaledes, at det, nemt og hurtigt, kunde gøre Fyldest for en Dolk. De forskellige Folkeslags Knive har altid interesseret mig: De er talende, fulde af Karakter. Der var Pottemagerarbejder, prægtige Vandkølere, sære Krukker og Fade; „Delikatesser", — af meget udelikat Udseende og Smag. Der var levende Høns og Ænder og Duer m. m. m. — En „Luftgynge" repæsenterer Forlystelserne. Men, den er næsten tom.

Og alle disse brave Mennesker færdes mellem hinanden, Time efter Time, Dagen lang. Der høres ikke Kiv, ikke Strid, ingen høje, raa Raab og Skraal. Der ses ikke ét beruset Menneske. Vi *er* i det hede Spanien; men, — aldrig har jeg set en saa lidet bevægelig, en saa stilfærdlg Markedsskare.

„Mange Mennesker er sørgmodige hér," sa'e en Indfødt: „Deres Mænd og Sønner er reven bort — til Marokko. Forbandet være denne Krig!"

Om Aftenen blev der gi'et en „Forestilling" i en af Byens rummeligere Localer. Dén var overmaade romantisk og gribende: En utvivlsom Vildmand og slet Person, „den siddende Tyr" kaldet, optraadte under almindelig Jubel i „Løvfrøbuxer" med Wicklers! Han skød — bl. a. — paa en Pige, der blegnede af Hvedemel. Hendes Opførsel ha'de saaret hans Ære, bragt hans Lidenskaber i Kog. Derfor skød „den siddende Tyr" denne Dame, der var livligt og net klædt-paa og af ædel Familie. — Folket klappede og brølede af Begejstring. Directeuren viste sig ved Rampen og bøjede sig dybt for Publikum:

„Om nogle Dage ‚gaar' *dette* Skuespil *igen!*" — —

Vi ansaa det for utvivlsomt, at der fra en saa stor Kystby som *Barcelona,* en af de største ved Middelhavet, maatte være hyppig — vel daglig — Skibslejlighed til Marseille—Genova. Men, nej.

Efter et kort Ophold i *Valencia* naaede vi en Aften midt i September Barcelona. Toget løber langs Kysten en stor Del af Dagen, en af de skønneste Rejser i Spanien, dog — ikke paa III Cl. Dèr var For-

holdene saa „vidunderlige" (s. f.!), at jeg svor paa, aldrig mere at byde andre end mig selv slig Tortur. Stol ikke paa „Oplysninger" fra Folk, der *sælger* Coupon-Billetter, taler som personligt erfarne, — med Haanden ligeglad i Redingotens Sidelomme og Monoclen klemt for Øjehulen; — men lyt til deres Tale, der har *proberet* — proberet — jah, proberet! —

Der skal være 1 Million 200,000 Mennesker i den skønne Stad Barcelona. Men — ikke ét Skib for Personbefordring afgik regelmæssigt til Italien, ja, til Marseille. Saa laa vi da dèr og ventede paa Skibslejlighed i flere Døgn.

Dog, — disse Døgn var mindeværdige. Én kan sé og lære meget i denne Stad. Ganske vist er den mere „international" end spansk, ganske som Milano før Verdenskrigen. Men, — det er en vakker By, renlig, skønt beliggende; brede Avenida'er, — og — et Harespring til Siden! — og du er inde i gamle, maleriske, ægte-spanske Smøger og Stræder og Genveje. Den castilianske Hat er hér forsvunden. Men, nu og da, ses Kvinderne i den klædelige, sorte, spanske Dragt, Nakkekammen og Mantilla'en. Færdslen er livlig. Støjen stærkere — Nat som Dag — end i Paris, London, Moskwa, Berlin.

Men, — midt i dette intensive Købmands- og Forretningsliv træffer man — til sin Overraskelse — den skønneste Samling af Kunstværker, Malerier og Sculpturer. Man undres over dén Skønhedssans, der skabte Monumentet for Christoforus Columbus. Det løfter sig c. 80 Meter højt. Først déroppe — frelst fra Isabella — staar *han*, skuende ud over Havet, oppe i Lyset. En Elevator løfter én op — i Højde med Christoforus. Udsigten dèroppe fra er storstilet. Isabella har hér en mindre fornem Plads end i Madrid-Monumentet: Hun sidder nede paa Soklen. Denne er smykket med Hautrelieffer. Hér sés bl. a. ogsaa en Jesuit, trøstende en tilsyneladende højst skyldbevidst „Vild", der netop er gjort klar af, at han er et Brødens Kar, en forbandet og evigt fordømt Hedning! Og, — nu, da Evangeliet omsider kom fra Hispania, er han vorden sønderknust af Skyldbevidsthed — *paa Billedet!* — „Den hvide Races Sejrsgang" — hvor grum og uchristelig frygtelig var ikke dén! — Naar kommer Nemesis?

Den rige Stads Muséum indeholder mange Herligheder, — om det end ikke kommer paa Højde med „Muséo del Prado" i Madrid. — Af Malere fra vor Tid syntes Fortuny (1838—74) stærkt beundret. Hans brogede, morsomme Billede „La vicaria" var det eneste, der i brillant, *farverig* Reproduction, fortiden falbødes i Forhallens Udsalg af Photographier etc. Det er en ypperlig Gengivelse af Maleriet, (ved *Thomas,* Barcelona), der er malet med den spidsest tænkelige Pensel, gengivende Klædedragter og Decorationer i den store, rige Familiesalon til yderste Detaille.

Kathedralen, ældgammel, interessant, men uhyre mørk og skummel. Naar man har sét en større Mængde af disse spanske Templer, grandiose som de er, begynder man at tvivle om, at Guddommen *kan* ha'e befundet sig ganske hjemme dér. En Del af Altarerne ligger om en smuk, aldeles maurisk Gaardsplads med Søjlegang. Midt i Pladsen findes, som sædvanligt i Arabernes Bygninger, et Vandbassin omgi'et af gamle Palmer. I Bassinet et Par snehvide „Kirkeænder" (eller Gæs), hellige og fredede. Ogsaa det gamle Taarn er stærkt paavirket af maurisk Bygningsstil.

Udenfor Staden stander Bjærget „Tibidâ". Det var ganske utvivlsomt! — netop dér Djævlen fristede Jesus: „Alt dette giver jeg dig, hvis du falder-ned og tilbeder mig." Funicularbanen ender déroppe — naturligvis! — i et Hôtel. Dér er et herligt Udsyn over Staden og hele Omegnen, et uhyre Rundskue. Men „Stemningen" jages paa Flugt af Nabobeværtningernes Negermusik og alt dette Gøgl, denne Merkantilitet, der bevirkede, at den blide Jesus begik — efter den hellige Skrift — dén mandigt betingede Handling: med Svøben i Haand at drive Sjakkerjøderne ud af Templet! Dog, — Solnedgangen var pragtfuld! Dagens Dronning forlod dette skønne Land i et Hav af glødende Skyer, violette Taagemasser, et Syn, der fik én til at glemme alle Dissonanser, al Tvivl om Stedets Hellighed, — alle Bekymringer for Nutid og Fremtid. — „Tibidâ! — Tibidâ!" — Snart har *du* — Rejsende — ikke Gaver behov længere.

Omsider og endelig meddelte Dampskibskontoret, at Frugtdamperen „Roma" paa Vejen fra Valparaiso næste Dag vilde anløbe Barcelonas Havn. Vi tog Billetter til Genova over Marseille, og, efter mangfoldige Omstændeligheder, befandt vi os indlogerede i det store Skibs Bug, der, foruden os, rummede talrige mørkhudede Sydamerikanere og Spanjere, men især Italienere.

Vejret var godt. Havet roligt — samt rigtig blaat, som Middelhavet ingenlunde til Hverdag er det — undtagen paa Postkortene. Ikke desto mindre forlod Gargamelle Spiselocalet med en afsides Bemærkning om, at Hønseleveren i den „tyrkiske Risotto" ha'de en svag „Tanke". Med et havgrønt, skævt Smil fuld af Tilgivelse vrikkede hun ved Olsens stærke Arm ned i Dybet.

Det var d. 20. September, Italiens nationale Festdag. Vi sad, Olsen og jeg, intetanende, sent om Aftenen ved et Glas Vin og en Cigar i Salonen. Saa, — pludseligt kom der Liv i den temmelig, indolente Forsamling.

Ned ad Trappen kom et Par Tjenere, behændigt maneuvrerende med Bakker med italiensk Champagne, (Gud bedre Asti spumante!) samt smaa „Thekranse". Øjeblikkeligt kom der Liv i Passagererne. En forholdsvis meget ældre Dame satte sig — paa almindelig Opfor-

dring — ved Fortepianoet, der viste sig at være i en hel anden Stemning end Publicum. Taktfast og med stor patriotisk Inderlighed samt Kraft aftvang hun Instrumentet Melodier, der satte de brave og kultiverede Rejsende i Begejstring. Og, — et Øjeblik efter genlød Salonen af Sang, af hede, beaandede Taler for Il Ré, Il duce, Mussolini, la bella Italia! — Skønt Asti opumante, næst efter donsk Champagne — mari! — *er* den „tyndeste" Limonade, *jeg* har smagt, og skønt der var temmeligt „længe mellem Snapsene", fremkaldte den en saadan Opvaagnen af Fædrelandskærligheden, som man hérhjemme aldrig sér Magen til, end ikke efter syv Kopper ved „fælles Kaffebord" blandt Totalisterne, eller den fjerde Grog hos de andre, slette Personer og daarlige Exempler for det bredere Samfund. Disse elskværdige, væsentligst ludfattige Mennesker fra Sydamerika og andre fjerne, hede Steder, jublede, klappede, sang med en næsten gribende Inderlighed. Il Re! Mussolini! La bella, bella Italia! — Salonen rystede af virkelig, af ægte Fædrelandskærlighed, de fattige Hjemvendendes.

— — „Hvem — hmh! — *gi'er* dette her Traktement?" mumlede Olsen og følte sig uvilkaarligt paa Portemonnaie-Lommen.

— „Staten," sa'e jeg overbevist, „Mussolini, — baade Astien og Thekransene. Selvfølgeligt! — — Har *du* bestilt no'et?"

„Gud fri mig! nej! — Har *du?*"

„Skaan mine Grandseigneur-Fornemmelser, unge Mand. De er nedarvede, men desværre formaar jeg ikke at materialisere dem."

„Saa maa *du,* den ældste af os, holde en Tale og takke fordi vi som Fremmede alligevel ikke er forbigaaede."

Jeg confererede med den tilsyneladende Leder af Festen. Han sluttede sig — begejstret! — til Olsens Forslag, og gav mig Ordet. Med værdig Langsomhed rejste jeg mig — — fra denne forbistrede Skibsstol, der hele Aftenen ha'de stukket mig i Bagen gennem mine ny Buxer med sex hovedløse Sømstifter. Jeg forøgede min Højde 3,5 Tommer ved at staa-paa-Tæerne i mine Bjærg-Snoresko, kastede med et inspireret Nakkeslag mit fyldige Hovedhaar fra Panden, og — med høj, velskolet Røst udbragte jeg paa Fransk vor, de Fremmedes, Skaal for la bella Italia, som vi alle i Dinamarca elskede og beundrede, og som nyligt ha'de skikket os en Dantesøjle til Opstilling i vor kære, højædle Hovedstad.

Denne kønne Tale blev modta'et med en Jubel, der paa én Gang frydede og beskæmmede mig. Directionen trykkede mine Hænder. Den gode, gamle Dame ved Klaveret, — utvivlsomt en Gouvernante fra Valparaiso, — vilde ha'e kysset mig paa Kinden, hvis jeg ikke i sidste Moment ha'de henvist hende til Unge Olsen. Kort: ret en mærkelig, beaandet, godlidende og stemningsfuld Aften, der endte med Dans mellem Bordene.

Ved Køjetid listede vi os ind til Gargamelle. Hun var vaagen, men i en dybt nedbøjet Stemning. Midt under Søsygens Elendighed ha'de en Tjener pludselig vist sig ved hendes Leje. Paa hans pletterede Bakke stod en hel Bouteille italiensk Champagne, en rummelig Pokal og et Udvalg af Thekranse: „Señora *maatte* dog drikke paa Italiens lykkelige Fremtid og — især il duce Mussolinis!" — Den Ulykkelige afviste Traktementet. Saa løftede Patrioten varsomt hendes Ho'de fra Puden med den ene Haand under hendes Nakke. Og, — med den anden nærmede han, — som naar man trakterer en Døende, — det fyldte Glas til hendes fastlukkede Læber. Da heller ikke dette hjalp, begav han sig ilsomt bort til Kahyttens mørkeste Afkrog, drak selv, skænkede og drak, skænkede og drak: Madonna beskytte Hs. Majestæt Kongen, Hertug Mussolini, samt hele Fædrelandet! — — Dén go-o-de Mand! —

Naa, — langt værre end alt andet var det, at Gargamelle ha'de opdaget, at hun delte Køje med talrige, graa, hastige, højst modbydelige Dyr, saa store som smaa Græshopper! Umuligt at sove hér! Hun ha'de aldrig sét den Slags Skabninger, var vis paa, at de var giftige, kunde stikke, suge Blod, — maaske indpode én med Pest eller gul Feber. Grædefærdig pegede hun paa et af disse Kreaturer, en Han, der netop ha'de — koket — gemt sig i en Sprække; dog med Ho'det udenfor

„Herregud!" trøstede Olsen, „den Slags Dyr kender jeg meget godt. De stikker slet ikke! De er ganske uskadelige. De Lærde antog dem i Fortiden for det første Udviklingstrin af de synlige, smaa Kolibrier, der — dérovre — sværmer som Sommerfugle fra Blomst til Blomst: — de lever udelukkende af Honningdugg og Blomsterduft. I vor oplyste Tid blev det dog vitterligt, at dette nydelige Dyr kuns er en lille Sang-Græshoppe af — hmh! — Melodopodernes Familie, — — du kan finde mange af denne uskadelige Familie paa Naale — i Skuffen tilvenstre i den sidste mindre Sal mod Øst — hjemme i Zoologisk Muséum i Krystalgade."

— „Er det virkeligt?!" udbrød Gargamelle med et kært, lidt mat Smil ved Tanken om Fædrelandet.

„Sandfærdigt!" faldt jeg supplerende ind. „Det var en noget større Art, som Apostlen i flere Uger brugte som eneste Næringsmildel, da han en Gang fôr-vild i den syriske Ørken. Det lille, gode Dyr har senere — paa Pavens Befaling — været meget stærkt fredet, især i Skibene, der dog er udsat for visse Farer, — fredet i alle katholske og rettroende Länder."

„Ork, kære Venner!" sukkede Gargamelle, let trøstet. „Nu forstaar jeg, at her *maa* være mange."

Saa skiltes vi. — Vor kære Rejsefælle viste sig først, da Skibet laa ved Kajen i Marseilles Havn. Hun var bleg. Men navnløs skøn.

Efter 25 hastige Arbejdsaars Forløb gensaa jeg da *Marseille:* „Nôtre Dame“ paa Bjærget; — „den ældste Kirke“, hvis overjordiske Del stammer fra det 15de Aarhundrede, men den mærkelige Krypt fra 1ste Aarh. efter Christus; denne Havn, der synes at kunne rumme de fleste af Klodens Skibe lige fra den fjærne Tid, da Phoenicierne gik i Land dèr, og til Dato; den skønne, livfulde Stad, alt, alt! — Og, — jeg fornam mig ikke stort ældre, end da jeg var dèr sidst, fattig paa Mønt, rig paa Villie; ensom.

Og, jeg gensaa „*Genova* la superba“. I stille, skønt Vejr besøgte jeg i Vennernes Selskab, „Campo Santo“. Jeg opsøgte min Ven, den graa Marmor-Mand, der, i Tidens Dragt, i tung-fortvivlet Andagt, støtter sit bøjede Hoved mod sin døde Elskedes Gravminde. Dette Kunstværk er saa menneskeligt-levende, at jeg, første Gang jeg saå det, med listende Fodtrin gik ham forbi for ikke at forstyrre hans hellige Vemod. Først senere opdgaede jeg, at han — ogsaa han — var af Sten. Jeg gensaa dem alle: disse skønne, yndige Kvindeskikkelser i det hvide Marmor, disse Mænd, „Helte“ og „ærlige Borgere“, alle, alle disse forstenede, — forstenede i Død, forstenede i Sorg.

Jeg gensaa. Alt, alt! Men, — ikke længere i Ensomhed.

Og i det lille, gode Albergo B. samlede vi friske Kræfter til den lange Rejse gennem Italien. Det lovede „aqua calda e fredda“. Men, — det varme Vand var koldt. Og det kolde var p. t. ikke hjemme. Det reclamerede med „vista panoramica!“ Men Panoramaet indskrænkede sig til en lille Snip af Middelhavet i det fjærne, — saa bitte lille, at en større Thunfisk knap kunde ha'e gjort-omkring dèr. Derimod fandtes af uventet og æventyrligt: 7 Katte med Unger! — Jeg kan ikke fordrage Katte. Men, — i Syden synes disse Dyr elskede.

Paafaldende er det for en Dansker, saa sjældent at møde en Hund i Frankrigs, Spaniens og Italiens Byer. Paafaldende er — i Spanien og Italien — det uhyre Antal Børn. Endnu mere studser man ved, næsten aldrig at se en Barnevogn. De spanske og italienske Mødre af Folket og Barnepigerne slæber-rundt med de smaa, spæde Børn, ofte ganske nyfødte, saaledes, at de tunge, store Ho'der hænger hjælpeløst nedad paa de tynde, svage Halse, som en Kartoffel i en Snor. Men, — Kattene er talrige i alle tre Lande. Dé har det godt!

Ogsaa i Albergo B., der iøvrigt var renligt og venligt. Og dèr var yndige Messing-Amoriner, overalt. Aldrig før har jeg sét dette Motiv saaledes mangfoldiggjort! Paa Stoleryggene i den lille Spisestue sad to Amoriner og kyssede hinanden med Læber saa svulmende tykke som to nybagte 15-Øres Fastelavnsboller. Sengene var fuldendt renlige. Men, — lige over Hovedgærdet! — sad ganske de samme kyssesyge Metalamoriner. De gik-igen overalt, — ligesom højsalig Kong Frederik den 7des frodige Bronceskikkelse paa de danske Provinsbyers Torve.

„Hvor nydeligt — tænkt, Tante!“ udbrød Unge Olsen ved Synet af dette fastspigrede Metalsymbol.

— „Meget muligt,“ svarede Gargamelle. „Men, — jeg synes, at disse Figurer sér umaadeligt dumme ud. Og, — de *er* jo dog ganske overflødige.“

„Ja, aldeles!“ sluttede jeg.

Herlig Fart langs Kystlandet fra Genova til Roma! dog ofte forstyrret ved et Utal af lange, mørke, røgfyldte Tunneller. Og — en skøn Eftermiddag steg vi ud af vor gode Coupé paa Banegaarden i „Verdens Hovedstad“. Uniformerede, unge Fascister, kønne, forekommende Ka'le, optraadte som Hævdere af Orden og Ærlighed. Selv om de Fremmede hverken har Horn i Panden, Snohale eller Bukkeben, kan disse brave Mænd ved blot et hastigt Blik diagnosticere dem, der ikke tilhører *deres* hellige Fædreland.

Den gamle Stad var just overfyldt af Pilegrimme — i Anledning af „Jubelaaret“. Ogsaa de talrige Lommetyve jublede: Disse langsomme, godtroende, svedende og ofte saa fede Prælater fra Nord og Vest og Nordost, disse ekstatisk-anlagte Kvinder med de fromme, himmelvendte Barneøjne og med lutter „Hellige Trapper“ og billige Afladsbreve og extraindviet Vievand i Ho'det, — hvor lette var *dé* ikke at bestjæle! — Mussolinis unge Mandskab vogtede deres Lands Renommé. Og, — de gjorde det taktfuldt og godt. Men, — jeg tror ikke, at Lommetyvene blev færre dérved.

Stationen var overfyldt af Mennesker fra Byen: Folk, der kom for at „ta'e-imod“, Nysgærrige, Individer, der *spejdede* — med Øjne og Ansigtsudtryk som Borgere ved Seinens Bred, naar de sidder med Medetøjet og venter paa Bid. Disse Spejdende er ikke ganske paalideligt og sikkert rensede for Synd og Lastværdighed. Ganske vist har de nylig skriftet, faaet Aflad etc. Men, — ved visse fristende Lejligheder gaar der ligesom Ild i deres Sjæls Skorstens sorte, tykt-aflejrede Sod. Saa driver Djævlen — trods alt! — igen sit væmmelige Spil med dem: Som vidunderligt behændige Lommetyve, som Vexelerere med falske Penge, som Ruffere, „Fremmedførere“ o. s. v. kaster de deres Madding frækt ud i de Andægtiges Skare. Vê den Jubelkaruds, der er saa naiv at bide-paa!

Man passerer en bred Dobbeltrække af Pøbel, grinende, pegen-Fingre, lurende, knurrende, gøende, — men afspærret fra den alfare Vej, hvor Unge Olsen — altid forrest! — Gargamelle og jeg, samt talrige andre, — dog mindre opsigtvækkende Fremmede, ledsagede af smilende Fascister — — „sikke nydelige Drenge! — og vistnok meget modige“, (Gargamelle) — — skred fremad mod Automobilpladsen. Ogsaa hér var en Fascist parat: Ingen Vrøvl med Kusken, intet Prel-

leri, Forsøg paa Snyderi. Kort: Afsted, Compagnia! — Ha' det rart! — — Næste! —

Der gaar en mægtig, en skøn, en visselig frugtbringende, varm Bølge af Fædrelandskærlighed gennem Frankrig, Spanien og Italien: Navnlig i Spanien og Italien traf jeg — ofte paa ganske uventede Steder — en ærlig Drift hos Befolkningen mod dette: at hævde Folkets og Landets Ære, højne dets Renommé i de Fremmedes Bevidsthed. I Spanien viste ganske jævne og ludfattige Borgere og Bønder os det venligste Brodersind. Uden Anmodning gjorde gamle Bjærgboere i hullede Buxer og snavsede Skjorter Plads for Gargamelle, — altid for Gargamelle, — naar vi maatte stige-ind i disse frygteligt overfyldte Proletarcoupéer. Der *var* en skøn „Grandezza" i disse fattige Menneskers ridderlige Høflighed, en ærlig, aldeles atavistisk Stolthed i deres Gestus, deres alvorlige, furede Ansigter, naar de tavse, med en Armbevægelse afviste en Gave, „Drikkepenge" for en frivilligt ydet Tjeneste. — En glødende hed Eftermiddag i Sevilla maatte vi omsider søge-ind i en Café for at hvile og slukke vor Tørst. I det smukke Lokale sad et Selskab af spanske Caballeros. Da vi rejste os, Gargamelle og jeg, efter at ha'e lædsket os i Vermouth med Is, let Vin med Is o. s. v., — afslog Camareroen at modta'e Betaling! Ilde berørt, rakte jeg ham den rigelige Værdi af det Nydte i Drikkepenge (propina). Med et høfligt Afslag, en ærbødig Bøjning, forlod han os — baglæns, med Ballettrin.

Tvivlraadige saá vi paa hinanden. — *Jeg* var meget tarvelig klædt i det gamle Hede-Tøj, som jeg ha'de købt i Paris for mindre end 10 Kr. — dog uden Vest! Min Hovedbedækning var den samme, falmede, posende, spanske Fløjlsbaret, som jeg i flere Somre ha'de promeneret i Sorø Amt. Denne Baret var *indiceret,* fordi jeg ikke i Ind- eller Udland nogensinde har kunnet finde en almindelig Hat eller Hue, der passede til mit Hovedomfang. Tilsidst maatte jeg bønfalde min Hustru, der er fingernem, om at lave mig denne Baret, der minder mig fromt om mine Forfædre paa Mødresiden. Men, — paa hele Rejsen gik jeg *barho'det* med Baretten foldet om Krogen paa min tynde Rørstok. Kort: De ædle Caballeros ved Stambordet kunde ikke anta'e mig for en eller anden mislykket Doctor fra Salamanca. Gargamelle var ogsaa mere smagfuldt-ejendommeligt end elegant „udhalet". Heller ikke *hun* kunde ha'e tilskyndet nogen til futile Æresbevisninger à $4^1/_2$ pesêtas Stykket. Ikke desto mindre: det lykkedes ikke at komme a' med Penge; — dét er første Gang i *mit* Liv. Og, med gensidige Høflighedsbeviser forlod vi Localet.

Under vort ret langvarige Ophold i Italien var Tjenstvilligheden, Høfligheden, af anden Art og uhyre let at faa betalt! — Men, — lige fra Genova, over Roma, Napoli, Amalfi, til Pæstum, — kort overalt, oppe i Bjærgene, nede ved Kysterne, borte i Lavlandet — ha'de

Fascismens fædrelandskærlige, samfundsordnende Aand gjort det skønne Italien til et sikkrere og bedre Land, end det nogensinde forhen har været. Enhver Uhildet, der har besøgt Italien *før* Mussolinis reformerende og for *Landet* i dets Helhed absolut forædlende og socialt fordelagtige Regimente, *maa* bekræfte dette. — Mussolini? — sé hér et Unicum, et Geni, født i et Lands næstsidste Time, men dog tidsnok. Dette Menneskes *Magt* over hans Folk er, ikke som Garibaldis, en romantisk, modig og begejstret, æventyrlig Condottiéres. Mussolinis Saga er den ukuelige Patriots vældige *Villies*. Den *er* det mandige Mods, den næsten fanatiske Fædrelandskærligheds befrugtende Kraft. Den *er* Geniets Saga — paa et Tidspunkt, da hans skønne Fædreland, da alle, der elskede dette herlige Land, stirrede mod Himlen efter en Messias.

København er mere „Danmark", end Roma er „Italien". Fra min tidlige Barndom „kendte" jeg Roma: Colosseum, Caracallas Thermer; Monte Pinçio, Via Appia etc. etc., — hvor utallige Gange ha'de jeg ikke sét herlige Billeder af denne mægtige Ruinverden! — ganske som af Venedigs Herligheder, dem jeg en Gang paa mindre end to Timer kunde ha'e „controlleret", men ugidelig — luskede uden-om. Én kan ikke gøre-ved, at den gode Gud har skabt én paa en Dag, hvor han ha'de for travlt med de Andre til at gøre én til en ordentlig Dreng. Og, naar man saa i det uendelige har betragtet alle disse Billeder, og éns, utvivlsomt abnormt-levende Phantasi har forstørret og forherliget dem, saa udebliver, naar man staar Ansigt til Ansigt med Originalerne — endog opsøgt i Fuldmaaneskin! den store, dybe, ganske spontane Begejstring og gi'er Plads for en almenborgerlig Beundring og qvasi Anerkendelse: „Joh, — det passer detteher." — (Hvor er det dumt at være oprigtig — paa Tryk!) —

Ruiner, Ruiner, Ruiner! — Soldater, Soldater! — Præster og Munke; Munke og Præster! — Peterskirke og Vatican; — sortklædte Pilegrimme, i krybende Andagt opad den hellige Trappe, slikkende dens Trin; — Peterskirken? — der „kan rumme en hel, dansk Landsbykirke under sin Kuppel"! Men, — hvad vedkommer dét *Skønheden?* — der ikke imponerede mig, fordi jeg er „en uciviliseret og slet Person", som Unge Olsen arrigt forklarede. Monte Pincio og „den spanske Trappe" holder *jeg* af — en Aftenstund — naar Solen gaar ned. Og Michel Angelos Fontaine med dens, for Kunstner-Krakilere i Almindelighed karakteristiske Historie. „Piaza del popolo" er en ualmindelig kedsom piaza uden Gnist af italiensk Folkeliv eller sydlandsk „Aand". Utvivlsomt har den været mere særpræget i V. Bergsøes Tid. Der er ikke langt fra dette Torv til Romas zoologiske Have. Dén er betydelig og smukt beliggende. Dér er mest med Kameler og Dromedarer, — en rasende Masse af disse Pukkelkræ! — utvivlsomt understregende Landets exotiske Koloniherredømme; — adskillige

med lovende Afkom. — Dér er „Dødningene" i Capucinerklostrets Krypt. Det koster ikke meget at sé dem. Og — de er højst underholdende, — paastaar Olsen og Gargamelle. — Og, dér er Katakomberne, et Brudstykke i det mindste. Omgi'et af en Skare forkyste Pilegrimme af flere underlige Køn, samt anført af en net og høflig, samt uhyre veltalende, ung Gejstlig, besaa jeg disse Oldtidslevninger ved en romantisk Haandlygtes fordringsløse og mystiske Skær. En tysk, midaldrende Dame med graat Garçonnehaar fik under denne Fremvisning Maveondt og ligefrem brækkede sig paa en Sten, der stempledes som en særlig berømt Sten; — (det var mest Rejer ude fra Middelhavet, — store, grove, sødlige Kvalmedyr, som en Germaner absolut bør gaa-uden-om). Det var rart at komme op i Lyset igen. Dét kostede heller ikke ret meget. Og den kære Gargamelle, der forud ha'de forsvoret at besøge nogensomhelst Katakomb, dukkede, ved Unge Olsens stærke Arm, befriet smilende op i Dagen, hvor hun absolut hører hjemme. — Der *er* de herlige Billedværker! — — Men, — *nationalt italiensk „Folke*liv"?

„Forum Trajani" interesserede mig, — ligesom Ruinerne og Søjlestumperne og den gamle Kejserport; men — i en hel anden Ende af mit Bevidsthedsliv! samt betydeligt varmere og mere umiddelbart. Da jeg ikke er et videre stort Stykke af en Archæolog og afskyer at pynte mig med falske Fjedre, vil jeg strax tilstaa: Det var de forvildede *Katte*, der færdedes nede i dette forsænkede, afspærrede Terrain, — det var dêm, der satte mit Sind i Bevægelse.

Dér, nede i dette store, græsbevoxede Hul vrimlede det med Katte. De var herreløse, vilde af Ansigtsudtryk og Manerer. Der var slet intet kælent, indsmigrende ved dem. Tværtimod! — De var onde i Sulet at skue, stride i Toet, mavre. Deres Haler var — utvivlsomt paa Grund af Underernæring — altfor korte: De levede, paastod Kendere, af „Publikums Barmhjærtighed", der ikke maaler mange Centimetre — i Længden. Heller ikke i de varme Lande. — Da Stambuls elendige, herreløse og religieust-foragtede, radmavre, støvgraa Hunde for en Aarrække siden syntes Myndighederne at blive altfor talrige, — slog man dem ingenlunde brutalt ihjæl. Med *østerlandsk* Humanitet drev man dem ud i et Skib og transporterede dem væk til en lille, øde Ø i Marmarahavet. Da dér intet var at æde, aad de omsider hinanden. Snart var der kun én sejglivet Han og én sejglivet, men ækel Hunhund tilbage. Hannen ha'de sparet hende af selviske Hensyn; hun var — trods alt — underholdende. Og — han tro'de, at *han* var den stærkeste Men, — en Aften efter en Familietvist, — aad *hun ham!* Da der ikke var mer' tilbage a' ham end Mindet, forsøgte hun at svømme over til den asiatiske Kyst, blev paa Vejen fisket-op af en Fisker, der netop ha'de Brug for en stor og billig Hund. En lignende „Export",

der — i høj Grad — minder om dé, af alle Europas højst christelige Stormagter velkendte armeniske, — formoder jeg, har ogsaa disse rasende-degenererede Katte været Genstand for. De saá-ud til det.

En klar, smuk Dag i første Uge af October rejste vi i Automobil fra Napoli (s. f.) over Bjærgene til *Scala,* c. $1^1/_2$ Times Vej, med Hest, fra Amalfi. Denne Rejse varede c. 5 Timer og kostede 600 Lirer samt „Makaroni-Penge", en Form for Drikkepenge udenfor Accorden, der kun har mødt mig i disse Egne.

Italien besidder, som bekendt, berømte, dygtigt forarbejdede Automobiler og Flyvemaskiner og udmærkede Ingenieurer, der har skænket deres skønne Fædreland Veje, sprængt igennem og over Bjærgene, vældige Mands-Arbejder, der næppe staar tilbage for „Verdens 7de Vidunder": den kawkasiske „Militairvej" fra Wladikawkas over Mzêth til Tiflis. Og, — dette Land *maa* fostre brillante Chauffeurer.

I stejle Kurver slynger Vejen sig som en graa Kæmpeslange højere og højere opad. Der er ikke hér Sne paa Bjærgene, ingen Gletchere: grønklædt, næsten overalt, løfter Højlandet sig fra Druernes og Palmernes Region op mod den varme, dybblaa Himmel, saa højt, at Træer vorder Buske, Græsset skarpt og magert, — at Dampen fra Vesuvs Krater synes som Røgen af en Lazzarons Snadde, langt, langt nede! — I smilende Ynde breder Dal og Kløft sig, — dybt nede, — langt ude. Og, som et himmelsk Bagtæppe skinner det blaa Havs uhyre, idag saa rolige Uendelighed, skinner i den milde Efteraarssol for den Rejsendes Øje, til han naar Bjærgkædens Ryg, og den store Maskine atter ruller nedad, vuggende, næsten lydløst.

Scala, (presso Amalfi, Provincia di Salerno), er en meget gammel, nu ganske lille Bjærgby — eller snarere en Samling af spredte, fattige Menneskeboliger. Ruiner, Ruiner, Ruiner, — overalt, helt op til Bjærgenes Toppe: Ruiner! Den arabiske, den græske, ja, den normanniske Invasions Tid er kraftigt repræsenteret. Automobilet maatte standse paa det lille Torv ved den ældgamle Kirkebygning. Den sidste Del af Vejen opad til *Ruinklostret, St. Cataldo,* hvor man ventede os, kan kun tilbagelægges tilfods, vel et Par Kilometer.

Unge Olsen blev sendt i Forvejen for at melde vor, længe ventede Ankomst og skaffe en Mand, der vilde hjælpe os at slæbe vor Bagage opad. Snart efter kom han tilbage, fulgt af Signore di St. Cataldo, vor berejste, højt dannede Landsmand, Winsted. I 17 Aar har Hr. W. opholdt sig i Italien. Klimaet dér passer ham bedst. Den vestlige Del af Ruinen har han med store Ofre restaureret. I to Etager findes flere fortræffelige og særprægede „Celler" samt stilfulde, større Rum: Spisestue, Salon etc., etc. Hele Resten af dette gamle Nonnekloster, opkaldt efter en irsk Helgen, er en mægtig, vildt-romantisk Ruin. I sit

skønne Hjem modta'er vor Landsmand Danske, Kunstnere, Literater, Videnskabsmænd o. a., der har *virkelig* Fred og Hvile behov.*)

Efter den hjærteligste Modtagelse befandt vi os snart indkvarterede i vore Celler, kølige, snehvide Rum med Marmorgulve og Fløjdøre ud til Balconen, hvor store, himmelblaa Slyngblomster smykkede Jærnværket, duftende nikkende os imøde i den pragtfulde Aftens begyndende Køling efter en brændende hed Dag.

Jeg skulde ha'e opholdt mig c. 14 Dage paa Klostret; thi min Orlov udløb d. 1. November. Men, — jeg ilede med at søge Orloven forlænget til 1ste December. Og, — det var i høj Grad Udsigten fra min Celle, der bandt mig, — foruden det elskelige Selskab, Signor W. og Husets to vakre Damer, samt Digteren Thøger Larsen og Hustru, — der en skønne Dag kom kørende — i „Karlsvognen", forspændt med „Svanen" — lige fra det danske „Parnas".

Højt oppe i Bjærget ligger St. Cataldo; nedenunder det gamle, forfaldne Scala. Fra Balconen sér man ned over den dybe, brede Kløft, der skiller Scala fra det ældgamle *Ravello.* Ad Bjærgstien kan man naa Kysten og det prægtige *Amalfi* paa c. $^3/_4$ Time, stadigt *nedad. Opad* lod Gargamelle og jeg os slæbe ad Bjærg*vejen* i en lille, noget vaklevorn Fjérvogn med én Hest, hvilket tog $1^1/_2$ Time. Denne Kløft er ret tæt befolket. Overalt, hvor der findes blot en Mulighed for Jordbrug, gror Vinen — herligt! Endog Orangen kan trives, Figen og Oliven. En klar Bjærgstrøm synger gennem denne Kløft, og slutter med at styrte sig med en kaad Drengs Latter ned over det gamle, *lidt* vasktrængende Amalfi.

Paa c. $^3/_4$ Time kan man vandre til Ravello. Stedet er, — som alt andet i denne Egn, — ægteitaliensk. Ganske vist findes hér et hel godt Hôtel. Men, iøvrigt er alt nærmere Midalder, nærmere Oldtid end Nutid. Ogsaa hér — Ruiner, Ruiner, og herlig Udsigt til de høje Ruiner paa *Scala*siden. — Paa begge Sider af Kløften voxer, noget „aaben" Skov, herlige Kastanjetræer og spinkel Stangskov — højt op ad Bjærgene! — Tværs over Afgrunden, hvor den er smallest, flyver, Dag efter Dag, lange Knipper af Vedstokke ad „Traadbane" — ned til Landevejen. Dér holder, Dag efter Dag, 2—3 sortsmudsede, høflige Rinaldo'er med 1 maver, lille Hest, 2 Muldyr med Saar paa de fremstaaende Hoftebén, samt ét lille, tvært Æsel, der synes at fælde sine Sommerhaar. Stokkene havner med et Brag, læsses paa Kærren og slæbes væk. Kort efter vender Konsortiet tilbage og Skuespillet genta'er sig.

Men, — herligst smykkes dette Landskab af det blaa Hav, der i evige, skumhvide Dønninger langt dérude ruller mod Klippekysten.

*) Man henvender sig til Styrelsen for Foreningen „Sn Cataldos Venner"; Opholdet betales moderat. Frugten, — Druer, Figen s. l. er dér uden Lige. Vinen god, — som Menneskene.

Dag og Nat. I Sol, i hvidblaat Maanelys, i tordnende Uvejr, søger Øjet fra vor Balcon denne Baggrund af Hav, de lunefuldt skiftende Belysninger, Thunfiskernes Lokkelys fra de gyngende Baades Forstavn i de sortblaa Nætter.

„Hvad, i Himlens Navn! *bestiller du* hér, nu snart fem Uger itræk, Onkel Barbarossa?“ frittede Unge Olsen en Dag paa hans sædvanlige, lidt nærgaaende Maade.

„Ingenting,“ svarede jeg dette uopdragne, evindelige Barn. „For første Gang i *mit* Mandsliv: ingen Verdens Ting. I flere Maaneder har jeg ikke læst en fransk, spansk, endsige dansk Avis. Og, — jeg savner ingenlunde Journalistiken. Desuden kan jeg jo faa de større Nyheder at vide gennem de andre, der læser dem. Dog, min kære Olsen, — *jeg* føler mig tilstrækkeligt beskæftiget.“

„Hmh!“ gryntede Mesteren for „Havhesten“, „beskæftiget? — Thøger gaar og digter — hele Dagen! *Han* er flittig og „total“. Drikker én Spiseskefuld Cataldo-Rødvin i en halv Liter Cataldo-Vand til Maaltiderne. Og, du? — Sig mig en Gang, min gode Rødkælk: *har* du overho'det *smagt* Vand i de sidste fire Maaneder?“

Pause.

Endelig, i smertefarvet, dyb Alvor:

„Dén Videnskab, *jeg* dyrker, og i hvilken jeg — uden Assistance — tog Doctorgraden, — 300 Aar før *du* begyndte at patte! — ved mit elskede Fædrelands Universitet, samt min Erfaring som Rejsende i Lande og under Vilkaar, som *du* i din Nutids-Blødagtighed vilde ha'e refuseret, har belært mig om, at *Vand*drikning i visse Lande, bl. a. dem, jeg ved din Gunst iaar har passeret, ikke sjældent er skadelig, — ja, dræbende! — Hvordan var det, du og den uerstattelige Gargamelle saa-ud, da I, trods *min* Advarsel! bællede Jer med Communevand i den Stad Cordoba? — Hvis en fornuftig Mand døer af Vand, er han ikke bedre værd, end at blive begravet i en Sump, fuld af Haletudser og spottende-kvækkende Frøer. Endvidere: Er det ikke *mig,* der hidtil har *betalt* al vor Vinconsum? — pr. Accord. Og, — griber jeg ikke *dig,* atter og atter, i ligefrem at bælle dig! i min Fiasco, — saa saare jeg under Maaltiderne faar et Ærinde udenfor? — Du skulde skamme dig, Olsen! — Og, den kære Thøger? — Rigtige, *ægte* Digtere *maa* være „totale“. De skal ha'e Mælk, skal de, — — (naar de digter — kalder de det „Jomfrumælk“). De skal ha'e afførende Mineralvand, Skibsøl, Saft-og-Vand, Hyldethé, Camillethé, Café-au-lait, The med Citron og meget Sukker! For ellers risikerer vi, at de renderamok, render Hornene a' sig mod den sunde Fornufts Plankeværk, mod den beundringsværdige Samfundsorden. Kun i gamle Dage kunde Digterne drikke Punch uden at den blide Musa indigneret rendte fra dem, forlod Localet. Nu — er dét lavet-om. Og, da jeg ikke er Poet, *vil* jeg ha'e min — hér ret tynde Vin i Fred. Jeg føler mig — hmh!

— *stærkt* beskæftiget — *indvendig,* forstaar du, din Bondeknold! — Det er meget anstrængende at være mig“ — —

Pause.

„Beskæftiget!“ raillerede Olsen. — „Det eneste, jeg har sét *dig,* kære Onkel, udrette af Betydning — moralsk sét, — var igaar, da Winsted og jeg oppe fra det flade Tag saa dig luske-rundt nede paa Terrasserne. Vi kunde godt sé, hvorledes du kæmpede med Moral, Æresfølelse, en hidtil hæderlig Fortids Stempel, nedarvet Ridderlighed. Sved — utvivlsomt kold — bedækkede din Pande! Saa, pludseligt! fôr din griske Haand opad, atter og atter, og kom hver Gang tilbage med en dejlig, grøn Figen! — Kalder du dét Beskæftigelse?!“

„Jah, jeg gør,“ svarede jeg. „Jeg har *anstrængt mig* meget med at opdage, hvilken Figen, der var *saa* overmoden, at det var bedst for *Jeres* Maver at — udrydde den. Min taaler enhver skidt Behandling. — Dog, hvad kan *min* Ansvarsfølelse for *Jer* udrette! — I *vil* ikke høre; altsaa maa I føle. Tænk paa Jer' Optræden i Cordoba!“ —

Klimaet var næsten altid herligt: Klar Himmel, rigelig Varme, dyb Stilhed over Bjærg og Kløft. Kun to Gange i alle disse Uger formørkedes Himlen. Oppe fra Højderne kom den graa, tætte Bjærgtaage rullende, fyldte den brede Kløft, og — et Øjeblik efter var alt skjult i den mægtige Sky. Denne Natur, der synes saa romantisk, fredelig, kan dog undertiden blive vild og grum. Jordrystelser er ikke hyppige. Men det hænder, at Bjærgstrømmen ret pludseligt voxer til en rivende, fraadende Elv. For faa Aar siden skyllede en mægtig Vandflod ned over Amalfi og væltede en Del af Byen.

Amalfi er uden Jærnbaneforbindelse med Omverdenen. Nogle Gange ugentligt anløber en lille Kystdamper fra Napoli Molen. Det er en ældgammel, i Fortiden betydelig By, kun ved en Torveplads adskilt fra Havet. Husene, — bl. a. den smukke, gamle Kirke, — ligger dels ved Stranden under Bjærgene, dels, — vist de fleste, — oppe paa Klipperne, saa højt tilvejrs, at Beboerne sikkert maa ha'e rigelig Tid til deres Raadighed. Thi deroppe fra — ned, og omvendt, er en lang og for en Sletteboer ret besværlig Vandring. Byens tre, mere anselige Hoteller ligger oppe i Bjærget. Ikke faa Rejsende besøger Amalfi, en af Italiens skønnest beliggende Smaabyer. Digteren, Henrik Ibsen, boede i et af disse fredelige Tilflugtssteder i c. 2 Aar. Mens vi *hér* allerede sjældent hører Ibsens Navn nævne, reclamerer Værten dernede den Dag idag med Digterens Billede paa aabne Post- og Adressekort:

„Hér sér De, Signore, Verdens berømteste Digter! Han levede højt mod Nord i Is og Sne. Han lavede en Mængde Bøger og tjente Masser af Penge; og det ene Øje var meget mindre end det andet. Han blev tilsidst ked af Kulden déroppe — samt Commendatore og rejste hérned og boede hos os i næsten 2 Aar“ — — —

Dagene svandt stille, stille. Men hastigt. Aftnerne begyndte at blive kølige, mørke. I den store, vældigt resonnerende Stengang sad Unge Olsen ved et Stearinlys og phantaserede, — mesterligt! — paa Mandolinen. Naar Selskabet ikke kunde holde ud at være sindsbevægede, oprevne, rørte og at ha'e aandfulde Ansigtsudtryk længere, — saa lavede vi istand til en Sortepér-Whist à 1 Ø. Trækket, — ganske som i Skelby Præstegaard for 365 Aar siden. Jeg spiller helst ikke Kort hjemme. Og jeg spiller, *naar* det en Gang hvert andet, tredie Aar sker, — naar jeg selv skal sige det, — *saa* knusende snedigt, at mine Bekendte sværger paa, nogensinde mere at vove sig paa Jagt efter Lykken som Makkere med *mig!* — Jeg har en kraftig Formodning om, at jeg som Kortspiller ogsaa paa dette Nonnekloster har efterladt mig en saa energisk Svovldunst, at jeg, hvis jeg kommer-igen, vil blive erstattet af en „blind Makker". C. Kl. 10 gik vi tilro og stod tidligt op — skønt ingen Verdens Pligter kaldte paa os. Nu og da genlød Salonen i de stille Aftentimer af Thøgers sonore, jydske Stemme, naar han — den flittige! — ha'de skabt et af sine smukke Digte og gavmild reciterede det, „friskt fra Fad". Eller naar Signore di St. Cataldo selv skænkede Poesiens ædle Vin i vore *Sjæles* Krystalglas; — jeg var nemlig den eneste, der hver Aften foretrak at *materialisere* min gode, gule Vin i et tidssvarende, ret rummeligt Bæger, — som Olsen regelmæssigt tømte, naar jeg gik-ud i Ruinen for at „hyle mod Maanen", ligesom tungsindige Hunde hjemme i det fjærne, p. t. mig lidet gunstige Dinamarca.

I Slutningen af October kom *Vinhøsten.* Uden videre Raadslagning ha'de jeg stillet vor Vært i Udsigt, at hele Selskabet, 5 Personer, vilde glæde sig ved at bistaa ved denne skønne og yppige Høst. Og, en køn Dag stod vi saa alle sammen, hver med sin Sax, og knejste op mod Vinjens Langtræer, hvorfra de blaa og grønne Drueklaser hang i yndefuld Rigdom mellem det grønne dog allerede med Rødt isprængte Løv. Foruden os klippede to tavse Italienere. Efter ganske kort Tids Arbejde var de store Kurve fulde. Saa blev de baaret op i Persen, et uhyre stort Kar, der var anbragt i et af Ruinens mest maleriske, hvælvede Rum. En Stige førte op til Persen. Og, dér stod Unge Olsen! med bare Arme, kasserede Buxer og amerikanske Hornbriller og knuste, — vældig at skue! — det blodrøde, saftrige Bytte.

Jeg har altid længtes efter at overvære en Vinhøst. Og Tanken om, selv at være Høstmand, charmerede mig. Denne stadige Knejsen er dog, — ganske som naar man skyder Raager, — efterhaanden meget trættende for Uøvede. Hen paa Eftermiddagen listede efterhaanden Danskerne bort fra Skuepladsen: Fru Thøger fik ondt i Nakkemusklerne. Gargamelle fik Kvalme, fordi hun ha'de sét Klostrets tilbedte, sorte Kat, der stadigt gik paa Jagt oppe paa Vinjens Stænger, æde ét af de talrige Firben — paa en grusom og ækel Maade! — og kort efter

kaste det op i en frygtelig, lemlæstet Tilstand, saa at dets Rester faldt ned i hendes Ho'de. Thøger holdt trofast ud. Men, — han indstillede dog tilsidst Arbejdet. Jeg — blev standhaftig paa Skuepladsen! d. v. s. — i Nabolaget. Men, — de andre paastod, at jeg ingenting bestilte, men ha'de ligefrem gemt mig og sad og dampede paa min Snadde under et særlig tiltalende Figentræ. Olsen, det skal indrømmes, var ihærdig ved Persen. Men, — det viste sig ved Aftensmaaltidet, at *han* arbejdede paa fast Accord: 1 Bouteille rød, og 1 gul Vin af den bedste. Saa — dét takker Pokker ham for! —

I flere Dage fortsattes Høsten. Og, dog ha'de vi to Gange om Dagen den herligste Frugtkurv paa Bordet: Druer og sorte og grønne Figen! til Slutningen af November. Men, — det skønne Vinløv blev mere og mere flammende rødt, Aftnerne køligere. Midt i November badede jeg ved Amalfi. Dog, det stundede mod dén Tid, da Vemodet og Arbejdslængslen og Hjemmet oppe mod Nord kalder paa en Dansker gennem de fremmede Bjærgkløfters Taagebanker. — Ak, hvor snart!

Vi overværede en Dag kort før vor Afrejse efter Indbydelse fra Familien — en italiensk Baron-Slægt, der ejede en Kastanjelund og beboede et meget beskedent Hus i Scala, — *Indvielsen af en Nonne*. Det var i Sandhed ét af de besynderligste Udslag af orthodox Religieusitet, jeg har oplevet.

Offret var Familiens egen Datter, en yndig, ung Pige, Scalas skønneste, næsten Barn endnu. Klostret laa, i umiddelbar Forbindelse med Kapellet, ligeoverfor hendes Hjem.

Tilsyneladende var „alt, hvad der kunde krybe og gaa" i Bjærgbyen mødt i Kapellet. Snart var det tæt fyldt med Mennesker: gamle og unge Mænd og Kvinder, og navnlig en Mængde unge Piger.

Efter en milelang Messe med Bønneramser etc. holdt selve Monsignore, der residerede i Scala, — en høj og svær Mand med et intelligent og tiltalende Ydre, — en ligervis lang Præken. Saavidt jeg kunde forstaa, var *Kærnen* dette: Denne kære, unge Kvinde vender nu alt verdsligt Liv Ryggen for — efter hendes eget Ønske — udelukkende at tjene vor Gud, vorde en indviet Himmelbrud. Fra nu af vil hun vorde skaanet for Forfængelighedens nagende Orm, for Verdens Sorg og Bekymringer og Ondskab. Fra nu af vil hun, lykkelig! leve som Guds Indviede; al Frygt for Død og Forkrænkelighed vil vorde hende fremmed. Thi hun vil bære det evige Livs hellige Haab og Glæde i sit unge Hjærte til sin sidste, salige Time.

Saa kom det dramatiske Øjeblik: Hvidklædt, med en Krans af hvide og røde — nej, blegrøde! — Roser om det sorte Haar, brudeklædt, viste den unge Kvinde sig bag et solidt Gitter, der skilte Nonnernes lille Kapel fra Menighedens. Hun var meget yndig, — det arme, lille, beskedne Lam! —

Og nu var det forbi med Andagten: alle vilde *sé* Bruden! — Gamle Koner trængte sig i barsk Beslutsethed hobevis frem mod Gitteret. Scalas unge Piger borede sig fnisende gennem Opløbet, sprang op paa de flettede Stole, pludrende, dæmpet leende, vrikkende, puffende, pegende.

Kun i ganske kort Tid viste Noviçen sig i sin jordiske Brudedragt; saa trak hun sig tilbage fra Gitteret. Da Publicum atter fik et Glimt af hende at sé, da ha'de de skumle Nonner berøvet hende alt hendes skønne Haar. De ha'de hyllet hende i den samme uhyggelige Gengangerdragt, som de selv maatte bære. De ha'de trykket en Tornekrone om hendes unge Tindinger. — Ak, hvilken Fortolkning af Gudens Aand og Væsen, der er Kærlighed!

Dog, — denne unge Kvinde syntes glad og tilfreds. Dén Klosterorden, i hvilken hun nu — for Livstid! — var optaget, beskrev Sagkyndige som én af de strængeste og barskeste, én af de mest verdensfjærne i den romerskkatholske Kirke. „Disse Nonner lever ganske indelukkede. Hun er levende begravet. Kommer aldrig ud mere.“ —

„Men,“ spurgte jeg, „hun maa vel dog besøge sine Forældre og smaa Sødskende, der bor *hér* — ligeoverfor?“ — „Nej,“ lød det korte, kolde Svar.

Der blev efter denne Højtidelighed, der varede to stive Timer, af Familien trakteret med Liqueur, Kager og Confect, — den Indviede fik ingenting. Hun stod, afspærret fra Verdens Børn, og saa tilsyneladende ret fornøjet paa Selskabet og Festmaaltidet. — Men, hendes lille Søster, *hun* græd: Hun ha'de endnu ikke lært „Fædrenes Gud“ at kende. —

Men, — udenfor gik Livet sin Gang. Solen bagede. Himlen var høj og glad og blaa. Langt ude rullede Havet sine skumkantede, brede Dønninger mod den graa Klippekyst.

Langsomt vandrede jeg opad Bjærget. I dybe, tunge Tanker.

En skønne Dag fik jeg et Brev fra én, trods sine 70 Aar, spillevende og aandelig interesseret Landsmand, Grossereren og Jægersmanden *L. Nissen:* „Jeg fandt igaar tilfældig 2000 Lire, som jeg ikke fik brugt, da *vi* i Foraaret var paa Rejse. Vær rar og sæt dem i *din Rejse*“ o. s. v.

Dybt bevæget over denne ufortjente Offervillighed, indviede jeg strax Gargamelle i det skête: Vi elsker begge „glædelige Overraskelser“ af enhver Art! Men vi er ikke egentlig forvænte med dén Slags Rosiner i Blodbuddingen.

„Mæl ikke et Ord til Unge Olsen om — dettehér,“ raadede jeg.

„Me—en, Gudj!“ udbrød hun forundret og lidt stødt paa sin forkælede Yndlings Vegne.

„Han *vil* til Pæstum! Garga'. Hans Kreditiv er vist ligeved at blive

sprængt; — jeg kan sé det paa hans Ansigt, af hans Væsen. Han ser somme Tider ud som Deherrer, der kom for at sprænge Spillebanken paa Monte Carlo, naar Croupièren ragede deres sidste Seddel til sig med sin væmmelige, lange Stang. Han *er* — ruingal! Ha'de han ikke Penge nok til at komme til Templerne i Pæstum, vilde han *laane,* si'er han. Af *hvem?* maa jeg spørge. *Hér* er ingen Matadorer. Og, — Mussolini gør 'et ikke." —

— — „Ogsaa *jeg* vilde saa rasende gerne sé disse Templer!" afbrød Gargamelle, flettede-Hænder over sit Knæ og saa lumsk ud. — „Jeg — *elsker* Templer!"

Pause.

„Det forekommer mig, min kære Ga', at *vi* i flere Uger har været dødtrætte af Ruiner og skumle Kirker og Brudstykker af Katakomber og Krypter med gamle, tørrede Kadavere, — Lækkerier for Turister! Og, *nu?* — Der er meget langt til Pæstum. Det er dyrt. Og, — med *Grækenlands* Templer i Erindringen er jeg vis paa, at Tempelresterne i Pæstum vil skuffe mig. Det er ikke Marmor, dét."

Atter Pause. — Saa *bad* hun virkelig:

„Aah, — *lå'* ham, — *os,* mener jeg! Nu *har du* jo Raad. — Jeg — længes ligefrem efter Pæstum! Og, — den kære Olsen vil blive saa fro!" —

Saa gik det, som sædvanligt. — Ên skulde holde sine glade *oeconomiske* Overraskelser for sig selv. Men, — hvem *kan?*

Rejsen fra Scala til Pæstum over Salerno-Vietri foretages i Automobil og varer en hel Dag, naar man har en rask Chauffeur. Den første Del af Vejen er herlig. Den fører langs Kysten, op og ned ad Bjærgene. Vide Udsigter over Havet, Ruiner, — helt nede ved Brændingen, Rester af normanniske Vagttaarne, — yndefulde Smaabyer, farer os forbi. Jeg mindes ikke nogen Tunnel paa denne skønne Route. Senere ruller man ind over et stort Fladland, det eneste Slettelandskab, jeg har sét i Mellem- og Syditalien. Her er paafaldende faa Menneskeboliger og, i Forhold til de udstrakte Græsmarker, vexlende med tilsyneladende udyrkede Arealer, ses meget faa Mennesker og Kreaturer. Nu og da slæber et Par sorte Bøfler en Arbejdsvogn bort over den hullede, daarlige Vej. Nu og da sés en Flok græssende Geder, nogle faa græssende Bøfler; og — i Nærheden af Pæstums Ruiner — vandrede et Par soignerede Gamache-Ben: veludhalede Jægere med Doubletten over Skuldren og ædle Hønsehunde i Hælene, gennem det laadne, steppeagtige Landskab. Man vejrede Godsejere — et eller andet Sted i det Fjærne, hvor man ikke kunde hitte deres Pauluner.

Dette Fladland, tæt ved Havet, er — eller *var* i altfald — én af Italiens mest berygtede Sump- og Feberegne. Paa visse Tider af Aaret *maa* Bøflen være paa sin Plads hér. Paafaldende synes det, at Grækerne, der elskede Livet, i den fjærne Fortid netop slog sig ned *hér.* Søjlerne med Arkitraver og en Del Murværk i Grunden er tilbage. I

Nærheden af det største Tempel er udgravet en Mængde lavt Murværk, firkantede Rester af Menneskeboliger. Søjlerne er af en gul Stenart og ret medtagne af Tidens Tand. „Pæstum“ er en anselig Oldtidslevning af ædel, gammelgræsk Karakter. Templernes Beliggenhed i Fladlandet og Søjlernes Farve m. m. fremkalder dog vemodigt *Minde* om Athens Akropolis og Herkulestemplet.

Og, da vi kom tilbage til København, og jeg aflagde Ludvig Nissen min Visit paa hans Kontor i Vestergade og takkede Mæcenen og berettede om — hele Selskabets Rejse til Pæstum, saa fløj det ud af hans uhyre ærlige, djærve Mund:

„Hva' vilde *du* dér! — Pæstum — er no'et Møj!! — for Mænd som du og jeg.“

„Det kan gerne være. For *vi* har ikke Forstand paa dét. Det vilde ha'e interesseret mig nok saa meget, om jeg ha'de rejst en levende Ulv dernede i det lave Krat. — Eller i det mindste en udenlandsk Pindso. Men, — sikke med Firben! bare Firben! — op og ned a' Søjlerne og Arkitraverne og Kapitælerne, ud og ind a' Hullerne, snævre som en 16aarig Møs første Forlovelsesring, — hen i vores Frugtkurv, over de smaa Bjærgtomater — og saa — et Slag med Halen — ned i Sardindaasen, og — væk! Det interesserede mig og Gargamelle meget. Olsen gik, kunstnerisk beta'et, rundt og tegnede og photographerede, søgende Ensomhed, med rynkede Bryn over Hornbrillerne. Men, forinden ha'de han ædt det meste af den medbragte Mad! — „Blot han dog ikke har Sukkersyge!“ sukkede Gargamelle tidt. — „Næh, han er bare — hmh! — selverhvervende,“ trøstede jeg.“

Pause.

„Er *du* ked a' Ruiner?“ frittede Mæcenen smilende.

„Rasende!!“ skreg jeg, kværkende-hæs af Ærlighed. „Jeg vilde — nu — hellere sé Fandens Oldemors Bag — dog no'et *levende, Zoologisk,* — end Trajans Torv i Roma!“

„Jeg med,“ sa'e han.

Og saa lo vi — af os selv. Hvilket er det sundeste. Og læres med Aarene, der befordrer Sandhedskærlighed m. m.

INTERMEZZO

En fattig Bjærgboer vendte en Aften hjem til sin Ruinbolig. Hustruen var død. Hans lille Søn, Giuséppe, og den lille Hund, hæslig og bidsk som en anskudt Sjakal, ha'de i hans Fraværelse bevogtet Stuen.

Og Farens første Skridt gjaldt Væghullet oppe under Madonnabilledet. Dér ha'de han gemt 100 Lire, tjent i hans furede Ansigts Sved, Maaneders „Overskud“ fra „Husholdningen“. Tjent nede i Kløften, hvor Brændestokkene som Ørne med udspændte Vinger, som Flyve-

maskiner, — ad Staaltraaden hvert andet Minut kom farende, svajende ned fra „Skoven“ — højt oppe i Bjærget — for at lande ved Muldyrskærren.

To Gange i Døgnet — mindst! — forsikrede Manden sig om, at *hans* Rigdom var paa sin Plads.

Og, hin Aften søgte og søgte han. Med sammenbidte Tænder og Angst i sit Hjærte søgte han i Rummet under den hellige Jomfrus, Beskytterindens, Billed. Dér laa meget andet: Gamle, fedtede Udklip af Avis-Billeder, Staniol — dét skinnede jo — af Sølv! der ha'de været om Sjokoladestumpen, som han ha'de gi'et Drengen, naar de med hinanden i Haanden en sjælden Gang ad Bjærgstien var steget ned til den store Stad, Amalfi, for maaske at faa købt en vraget Thunfisk til nedsat Pris. Dér — i Hullet — laa et Photographi af hans døde Kvinde, som han ha'de elsket, og ikke erstattet ved en ny. Dér laa ét eneste Brev, som en Skriver ha'de skrevet efter hendes Diktat. Ét eneste Brev fra deres gryende Kærligheds Tid. Og, i det Brev stod der kun:

„Tusinde Kys og mit Hjærte sender jeg *dig*.“ Maria.

Han søgte, søgte. Endevendte alt. Søgte igen. Men, — Formuen var borte!!

Saa vendte han sig, forvildet, til Drengen:

„Hvor er Pengesedlen, Dreng?“ spurgte han. Og hans Ansigt var blegt.

„Dén har Ilden spist,“ svarede Giuséppe muntert. „Jeg fandt den dér, i Hullet, — dejlig fedtet. Saa la'e jeg den i Ovnen, da jeg ristede Kastanjerne, som du sa'e, jeg skulde.“

Der blev en Dødsens Stilhed i Stuen. Fa'ren tav. Den kolde Sved sprang ham af Panden. Og, Sønnen blev pludselig ræd; gemte sig under Bordet.

Saa, i næste Nu, greb en kraftig, forrykt Næve Drengen i hans lange Haar. Trak ham frem. Klemte ham fast mellem to almægtigt-stærke Knæ. Og, — med et Par lynsnare Snit — skar Fa'ren begge sin elskede Søns smaa Hænder bort fra hans Arme.

Og, — da han ha'de *sét*, hvad han ha'de gjort, flygtede Manden op i Bjærgene, fortvivlet. — —

— — „Og, naar et Lem forarger dig, saa — skær det af! og kast det fra dig!“

Ak, du lyse, dejlige Himmel, der *skal* løfte dig over os Mennesker!

— Jeg mindes hér det frygteligste Maleri, jeg har set, en stor Kunstners Værk. Jeg saá det paa en Samling i Moskva under mit første, korte Ophold dér, 1890. Men — det staar lyslevende for mine Øjne den Dag i Dag:

Iwan den Frygte*lige* sidder paa sin Thronstol. Hans Hænder støt-

ter hans foroverbøjede Krop ved et fast Greb om Stolens Arme. Hans vidtopspilede Øjne stirrer, som en angstfuld Sindssygs, der jages af sine Hallucinationer, frem mod Tæppet ved Thronens Fod.

Dér ligger hans unge Søn, svømmende i sit Blod, endnu blegere end Faren, der netop har myrdet denne skønne Knøs med det uskyldige Ansigt! — —

Over Viêtri — Napoli til Firenze! Uden videre Gensynsglæde vandrede jeg atter i Napolis Gader og Gyder, i Museo Nationale, Samlingerne i Klostret St. Martino, paa Bjærget med den vide Udsigt. *Jeg* længtes efter Firenze, og dér stod jeg i Ufficierne, en Solskinsdag midt i November.

St. Lorenzo, Capella Medici, det vidunderlige Torv, Domen med Campanilen; — Torvet med Jærnmærket „paa dét Sted, hvor Savonarola blev stranguleret og brændt", Klostercellen, hvor han tilbragte sine sidste Dage; — Michel Angelo; Dante; „Guldsmedenes Bro", den ældgamle, sagnrige; — Fiesole! en ægte, italiensk Landsby, med den vidunderlige Udsigt over Arnodalen, de, tilsyneladende uundgaaelige Udgravninger af Oldtidsbygninger; Fiesole, hvor én af Klosterbrødrene ærgerlig udbrød, da Gargamelle egenhændig og impulsivt, ha'de aabnet Døren til et Forsamlingslokale, ganske anderledes yppigt og comfortabelt udstyret end Munkecellerne:

„Saa!! — Kvinder maa ikke komme hér. Og, — nu ska' *vi* vaske og skure 3 — tre — Gange — efter Signora!"

„Behøves ikke, ingenlunde! hellige Kamphane for Himlen," sa'e jeg. — delvis paa Dansk, gal i Ho'det. „Signora er den fornemst soignerede Signora mellem Krebsens og Stenbukkens Vendekres. Hvis *du,* kære Bro'r, altid ha'de vasket dig *saadan* bag dine lange Øren, ha'de de *nu* været saa tynde som Silkepapir, — helt gennemsigtige! a' Slid. Men, — hvordan er de *nu:* To lange, tykke, blakkede Fedtlapper!"

Jeg slængte, irriteret af den dogmatiske Galskabs Djævel, min Cigaretstump ud a' Vinduet, — uforvarende ned i Ho'det paa en Lægbror, der gik dernede og bad Paternostre med den højre Haand og spiste Flæskekage med den venstre, — der ikke bør vide no'et om, hvad den højre gi'er ud hverken til Gud eller Mennesker. Han stirrede fromt opad og mumlede fro:

— „Stæremøj; — — gi'er Lykke" — —

Imidlertid ha'de den brave og ellers uhyre elskelige Broder besindet sig.

„Højstærede Hr. — Barone," mælede han, (jeg ha'de min relativt ny Sommerjaquet paa dén Dag og var nybarberet), „nødigt vil en Troende udsætte sig for at komme i Forlegenhed ved Overtrædelse af det hellige Klosters hellige Orden og Reglement, — i Forlegenhed, siger jeg, hverken hér eller hisset."

Jeg grundede dybt. Saa sluttede jeg:

„Kære, ny Ven! — Jeg beklager denne din vanskelige og farlige Dans paa rullende hellige Ærter og mellem indviede Paaskeæg. Ha'de *jeg* været blot én Maaned i *din* Stilling, var jeg bleven stegt levende! Dérfor be'er jeg dig, saafremt dine Foresatte skulde dadle dig, da at skyde al Skylden paa dén uskyldige Signora, der staar dér og sender sit fromme Christenblik ud over Jert rige og yndefulde Landskab. *Hendes* kvindelige, menneskelige Uskyldighed er det nyfødte Lams, — og kan dog ikke rummes i Peterskirken i Jeres kedsommelige By, Roma. Saa, — *hun* kan taale megen Anke. Og, skulde du af dén Grund faa forlænget det Ophold i Skærsilden, saa ka' du sende Regning for Svie og Smerte til *mig*. Bare pifte i Fingrene, — og Erstatningen er der! — Jeg er ikke Barone, — Himlen være lovet! Men, — meget, meget højere oppe paa Stigen! — Jeg si'er ikke mere."

Vi trykkede hinanden i Hænderne og skiltes som Venner for Tid og Ævighed. Ti Lire — til Klostret.

Udenfor gik Solen ned. Ned over Arnodalen, der saâ Verdens fornemste, ædleste, — mest djævelske, — dens mandigste, modigste, — mest snedige Udslag af Renaissancens glødende Kultur, der — malgré tout — snart skulde udbrænde. — Denne Solnedgang var herlig. *Dén* glemmer ikke *jeg*. Og, — dén var gratis. Ikke arrangeret for „Turister".

I *Bolzano,* forhen østerigsk Italiens Hovedstad, mødte Kulden os. Dèr var Sne paa Bjærgene. Og, paa Torvet frøs de blaa Druer. Og i det lille Dyreplagerbur med to indfangede Egern laa det ene halvdødt, i kulderystende Ring, med Ho'det mellem Bagbenene. Og det andet gjorde uophørligt „looping the loop" i evindelige Kulbøtter om sin egen slunkne Axe for ikke at fryse helt ihjel; — utvivlsomt Hannen.

Alle kender Bolzano!

Og Kulden fulgte os, de efterhaanden forkælede Kuldskære, over Brenner, hvor Sne og Istapper skinnede i Solen langs Banelinien, til München. Tappert fortsatte vi Rejsen til Berlin om Natten, atter paa III Cl.

Paa Stationen tabte mine Medrejsende lidt af Humeuret: Det var Udsigten til en søvnløs Nat i Kulden, dét var dét, der béd dem. Saa lejede jeg dem hver et „Schlaf-Sitz"; — det rene bluff! Det er en Art Lænestol, hvor man kun kan sidde oprejst i en bestemt Stilling. Pude under Ho'det; Fodbrædt under Fødderne; samt et Par Remme, hvori man — ganske som de staaende-Sovende i det gamle „Pjaltenborg" — kunde hænge med Forbenene. Selv foretrak jeg at *ligge* paa Bænken i min store Mantello, som jeg ha'de købt paa Torvet i Firense af en Hex.

Det var en drøj Nat, dén. Banepersonalet nægtede at lukke-op for Varmeledningen. Og de Rejsende var ved at fryse-ihjæl, før — henad Morgen — Oppositionen vovede sig frem paa den rullende Skueplads. Saa, pludseligt, genlød Toget af enstemmig, højlydt Protest, — ikke en dansk, men en tordnende-indigneret germanisk! Det mandlige Publicum tørnede-ud, bandende, galende, truende med Klage til Overadministrationen, Erstatningssøgsmaal for eventuel Lungebetændelse, Bronchitis, Influenza med Complicationer, Snue, Tandpine, — muligvis secundaire Aborter for Kvinder i velsignede Omstændigheder, — hvis der ikke — øjeblikkeligt! — skaffedes „Heizung"!!

Efter en drabelig Ordvexling i Coupégangen lød en susende flatus gennem Varmeledningen. Og Temperaturen steg — en lille bitte Smule.

Men, — det var for sent. Da vi hin graa, sludfulde Novembermorgen omsider naaede *Berlin*, var Unge Olsens Selvbevidsthed kendelig nedsat, hans Kunstneraand besmittet af ublu Krav paa materielle Nydelser, Beoufsteg med Løg og Kartofler, „Münchener Königsbräu", haardkogte Æg med ækel Snaps etc. Og, den kære Gargamella, den tapreste af os alle, hun forlod ganske vist Coupéen med no'et som en vingehælet Pirouette — samt et næsten forsorent Smil. Men, — hun gik strax i Seng, da vi havnede i det fortræffelige, ærlige Hôtel. Og, dèr *blev* denne den Djærveste af de Silkestrømpede og Kortskørtede, indtil vi Dagen efter fortsatte til Kongens København.

Ofte besøgte jeg som Læge Berlin. Jeg lærte aldrig at elske denne By, som jeg lærte at elske Paris, at længes efter at gensé Moskwa, Odessa, Tiflis — og hvad de alle hedder; — — samt Korsør, Middelfart og Gumperup Klint. Men, — jeg lærte at beundre og ære min Fagvidenskabs Repræsentanter i Preussens Hovedstad, tysk Dygtighed, tysk Ærlighed.

I ønsket Ensomhed vandrede jeg da i Graavejr og Slud ad de kendte Gader, kendte fra Kejsertiden. Bort gennem „Unter den Linden", forbi den graa, hæslige Kejservilla, hvor „der greise-Kaiser" en Gang, da *jeg* var ung, *han* en affældig Olding, — efter Forlydende i Snøreliv og efter discret Signal von hinten, — stod ved Vindvet og nikkede allernaadigst til Søndagens Vagtparade. Til Königsplatz. Jeg stansede ved det „schwungvolle" Løvemonument, ved det kejserlige Slot, der siden sidst fik adskillige ubarmhjærtige Buler.

Dèr laa disse, brillant-skabte Løver, grumme og garstige i Novemberaftenens Regntykning, hvilende paa deres Polster af Hellebarder og Spyd og Mordvaaben. Dèr laa de, Sindbilleder for en Tid, der svandt. Dog, — endnu varslende.

Og de kendte, forhen saa livligt befærdede Strøg? — Hvor var de henne? — — Mænd med alvorlige, tunge Ansigtstræk og fattige Klæder, uglade, spejdende Kvinder, sparsom Færdsel af Automobiler, be-

vægede sig gennem de kendte, forhen saa glade, livfyldte Gader. Hvor er I henne, allesammen — og alt?

Og, — ud fra den altdølgende, Usikkerhedens graa Taage og kolde Slud lød i mine Øren som et skæbnesvangert, alvorsfyldt Mandssuk: „*Vi* kommer igen. Vent kun. Men, — *stol* paa *dét.*"

Næste Aften stod vi atter i København. Fire Maaneder var fløjet som en Drøm. Et langt, langt Spand af et Menneskes korte Liv.

Med Glæde gensaa vi den gode, gamle By. Lysene blinkede med deres gullige, lidt traurige Øjne gennem Aftenens Taage og Slud, en Smule surt:

— „Naa, — I vilde dog nok komme hjem igen; — hmh. — I har vel gjort Jer godt vigtige dérude med Jere' mange Francs? — Kronen vil snart stige. — Har I tabt no'et?"

„Jah! Jeg tabte 14 ℔ Flæsk nede i Varmen," brølede jeg ud i Surheden.

„Forstaar du fremdeles ingenting?" hvislede det fra Lederne over de electriske Sporvogne. „Du er en Uforbederlig! en „fat", som det hedder paa Fransk, om du véd det. — Gud véd, hvordan *du* ska' ku' klare den som Pensionist!"

„Vær trøstet, du gamle Hvisletøj! og pas dine Forretninger. — Er hér ellers sket no'et, mens vi var borte?"

„Ja, dét ka' du bande paa! — Har du heller ikke fulgt-med i Bladene, din Hønisse?"

„Gid jeg maa bli'e fodret med Raamælkskage og Blomkaalsbudding og anden Poppemad til min sidste, salige Ende, om jeg har! Ên faar jo alt at vide — af Jer andre alligevel, successive. Luk bare op for Persilleposen, Kammerat!"

Pause. Endelig lød det gennem Taagen:

„Du sku'nte bruge saa mange underlige Billeder. Det virker stødende og anstrængt paa dine Landsmænd. Vi ka'nte li'e det. Men, — Begivenhederne ska' du alligevel faa" — —

Der kom en Kortslutning med Fut-fut og en Masse onde Gnister. Stemmen fra Taagen forsvandt. Og en ny tog-fat:

— — „Biskop-Sagen er sandfærdigt snart endt. Om nogle Maaneder er de færdige med dén. Og Præste-Sagen har fremdeles bevaret Folkets mest levende Interesse. Store Ting er sket i alle „Sagerne", — der er Kænguru-Ben i Jurisprudensen! — Og de sidste Mord-Sager! Og Bank-Sager! Og Injurie-Søgsmaal! Aldrig har vi ha't saad'n Fremskridtstid, saad'n Grotid, s'gu! som mens *du* var ude af Landet!"

— „Ikke andet?" hviskede jeg ud i det graa Slud, overvældet. Og — ganske uvilkaarligt — cirkulerede Tommelfingrene paa mine foldede Hænder om hinanden.

„Jo-jo! Jo-jo!“ lød det triumpherende: „*Literaturen* har naa't sit Højdepunkt, sit Himalaja! Den dejlige Roman „Scheiken“, der gik i det danske Folk som et Brystsukker, er nu afløst af hans Sønner. „Sheikens Sønner“ ka' du sé imaaren, naar du har drukket din The, i alle Boghandlervinduerne! Go' Forretning, min rare Landsmand! — Og, hvad Forlystelseslivet angaar, det sædelige, anstændige, saa har bl. a. din brillante gamle Stamknejpe faaet sit altfor fornemme Orkester omvendt til Jazz-Orkester — alt til Folkets Bedste! — De har faaet Marmorgulve i hveranden Restaurant. Dèr danser nu vor kære Ungdom — og en hel Del a' os andre — i vexlende Belysninger! Det er saa skønt. Og, — Mandfolkene *maa* ikke, hvis de ikke er i Sort. Det — sætter Skel; — paa det rigtige Sted.“

Mine Tommelfingre hvirvlede! om hinanden. — Jeg saâ for mig: det indespærrede, frysende Han-Egern i sit Fuglebur paa Torvet i Bolzano: En Broder!

Vi ha'de glædet os til et ægte, dansk, gemytligt Aftensmaaltid — med friskt Rugbrød! friskt Smør! Dét fik vi serveret. — Og Jazz-Orkestret skrattede og trommede og hvislede og piftede og brægede. Og — i de farvede, vexlende Lysstraaler, paa Marmorfliserne, — vrikkede „Ungdommen“ med Garçonnehaar og Mavekorset og Kjolen snittet a' over Knæene og Silkestrømper, ofte plettet af Novembernattens Slam — dèrude. Dèr var fattige Drenge og „unge Mennesker“, der, sikkerligt, ha'de „sat“ deres sidste Krone for at danse med Laura — i sort Jakkesæt! Der var halvgamle „Herrer“, — — ude at mede. Efter unge Stegetorsk. Der var den trolovede, hah! ringforlovede Rikke, der — i sin Tilbeders Fraværelse — jazzede med en ny, fortiden ledig Charles. Og, der var brave, unge Par, som i en Maaned ha'de sparet og halvsultet, for at glæde sig med hinanden denne ene Nat i Paradis.

Oh, sancta simplicitas!

Vi rejste os og gik. —

Men, — da vi et Par Dage efter endelig stod paa *Hjemmets* brede Altan, én af disse vidunderlige, trøsterige, frejdige Efteraarsdage, — under den høje, lyse Himmel, den danske, med de snehvide, langsomt trækkende Skyer, saa fornam vi, at *nu* var *vi* kommen *hjem*.

Og, nede i Haven skinnede endnu en Gang den „flyvende Sommer“s vidunderlige, dugsprængte Edderkoppespind vidt over de døende Blomster, der allerede ha'de bøjet deres Ho'der for Natfrosten.

„Sé, Garga! — „„den flyvende Sommer““ — —

„Ja, ja. — Dén elsker jeg nu, — da vore Dage helder. — Kære, elskede „„flyvende Sommer!““

TIL NATTEN

Adagio — Viggo Frörup

Sang. / Lut.

Du Nat, du deilige, min Sjæls Veninde, du

eneste, du, som jeg ej i Blinde har elsket, siden jeg blev født, og lidt forødt!

più mosso

Sig, vil du ikke mig igen, naar min Dag hælder, naar

cresc. *f* *Lento. p.*

fri jeg splintrer Livets Narrebjælder? Sig, vil du mindeskin og huld min Haand, naar

glad jeg iler mod min sidste Stund? Du

mf f

Dreng! du gav mig all Dvask bidsk du nagled' Allandsens Pö-bel, som dig lidt nok

mf cresc. f

knagted, jeg elsker dig, du Sjæl! for-uden Noder vi

p

Duo sang, crescendo saadt farver jeg dig

f

Bro — der!

f

INDHOLDSFORTEGNELSE

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
GB
N·F

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 07046 4105